

KADRINA KESKKOOL

SAAMUEL PALU

9.B KLASS

VIIMANE OKUPATSIOONIEELNE KAITSELIIDU PEASTAABI ÜLEM KOLONEL AUGUST BALDER. ELU, TEGEVUS JA PEREKONNALUGU

JUHENDAJAD JANE PALU (RAKVERE LINNAVALITSUS), ÕP EVELIN TIITER

SISSEJUHATUS

Uurimistöo teema valik oli tingitud soovist saada rohkem teada oma vaarisa vennast August Balderist, kelle sünnist möödus 2021. aasta oktoobris 130 aastat. Veidi üle 10 aasta tagasi korraldas Kaitseliidu Peastaap August Balderist näituse „Kolonel August Balder 120“ ning näituse ettevalmistamisel kasutati ka minu peres säilinud materjale.

Käesoleva uurimistöo teema on „Viimane okupatsioonieelne Kaitseliidu Peastaabi ülem kolonel August Balder. Elu, tegevus ja perekonnalugu“ ja eesmärk oli saada August Balderi kohta teada nii palju kui kättesaadav ja võimalik. Töö koostamisel püüdsin leida vastused järgmistele küsimustele:

- millisest perekonnast ja suguvõsast August Balder pärines;
- millistes koolides ja millal ta oma hariduse omandas ehk milline oli tema ettevalmistus kõrgemaks ohvitseriks saamiseks;
- kus ta oma elu erinevatel perioodidel elas;
- milline oli tema iseloom ja suhtumine kaasinimestesse;
- kus ta vene ja eesti sõjaväes täpsemalt teenis, sh millistes lahingutes osales ja milline oli tema juhtimis- ja lahingukogemus;
- millal, kus ja kellena ta töötas;
- milliseid tema kirjatöid on trükitud avaldatud;
- millised auastmed ja tunnustused ta omandas;
- millistesse organisatsioonidesse ta kuulus;

- kus, miks ja millal ta vangistati ning kus ta oma karistust kandis;
- milline oli tema elu peale vangilaagrit.

Eesmärgi saavutamiseks püstitasin järgmised ülesanded: leida ja läbi töötada kõikvõimalikud arhiivmaterjalid, raamatud, perioodil 1925–1940 ilmunud ajakirja Kaitse Kodu! ja perioodil 1919–1940 ilmunud ajakirja Sõdur, digitaalsed andmebaasid; tutvuda kodus leiduvate August Balderiga seonduvate allikatega; küsitleda sugulasi ja tuttavaid, kes midagi võiksid teada August Balderi kohta ning kõike eelnevat analüüsida ja teha sellest kokkuvõte.

Uurimistööks vajaliku info saamiseks kasutasin järgmisi meetodeid:

- 1) kirjandusallikate kasutamine (raamatud, ajakirjad, uurimistööd);
- 2) valmisandmestike kasutamine (arhiivid, andmebaasid);
- 3) andmete kogumine (intervjuud; visuaalsed materjalid (fotod); dokumendianalüüs (kirjad, autobiograafiad, päevikud, mälestused); internetiotsing (artiklid jm)).

Käesolev uurimistöö koosneb kahest suuremast peatükist. Uurimistöö 1. peatükk annab ülevaate August Balderi suguvõsast ja perekonnast, sh õdedest ja vendadest ning nende järeltulijatest. Teine peatükk käsitleb August Balderi elu, sh hariduse omandamist ja teenistust ning elu peale vangist vabanemist.

Töös olen püüdnud anda võimalikult põhjaliku ülevaate August Balderiga seonduvast – nii tema perekonnast ja suguvõsast kui ka haridusteest, elukohtadest, tööst jm. Talle omistati sõjaväeliselt kõrge auaste – kolonel – ja tõenäoliselt nägi ta vaeva, et selleni jõuda, ning oli valmis ka Eesti nimel oma elu ohverdama. Ohvitseri sõjaväeline auaste sõltub tänapäeval inimese haridustasemest, sõjaväelisest väljaõppest ja teenistuspraktikast¹. Sarnastel alustel toimus ohvitseriks saamine ka I ja II maailmasõja vahelisel ajal. „Ohvitseriks ülendamine oli otseselt seotud ohvitseride ettevalmistamisega sõjalistes õppeasutustes ning elas seetõttu aja jooksul läbi mitmeid ulatuslikke muudatusi, eeskätt protseduuri keerustumise suunas“². Ta lõpetas mitu kooli nii Lääne-Virumaal kui ka Tallinnas ning temast sai viimane okupatsioonieelne Kaitseliidu Peastaabi ülem. August Balder kirjutas raamatuid, artikleid, oli kaasautor ja koostaja mitmes väljaandes, allkirjastas kaitseliiduga seonduvaid käskkirju ja jõudis oma elu ajal teha palju muutki. Siinne uurimistöö on pühendatud tema mälestuse jäädvustamisele.

¹ Kaitsevägi. (2015). Ohvitseride sõjaväelise väljaõppe nõuded ja teenistumudel. [www] <https://bit.ly/3HGIGL6> (20.06.2022).

² Pajur, Ago. (2002). Kuidas saada kindraliks: ohvitseride aastmed ja nende kõrgendamise kord aastail 1917–1940. — Tuna, nr 2, lk 44. [www] <https://bit.ly/3dMCTFb> (09.04.2021)

August Balder tundis tõenäoliselt ka ise huvi oma suguvõsa ja juurte vastu. Tema koostatud plaanide skaneeringud on lisatud töö lisasse nr 1. Toetudes arhiiviallikatele, on selgunud, et Augusti koostatud plaanis esineb mitmeid vigu, kuid alusplaanina ning mitmete sugulussuhete määramisel on see siiski suureks abiks olnud.

Sünni- ja surmadaatumid ning muud sündmused on töös toodud kasutatud allikat silmas pidades. Töö autor pole arvutanud kasutatud allikates märgitud kuupäevi ringi, et vältida vigu. Kui sama sündmuse kohta on olemas mitu allikat, kus on märgitud kuupäevad erinevaid kalendrid arvestades, siis on võimalusel toodud ära mõlemad. Juliuse ehk vana kalendri (vkj) kuupäevade ümberarvutamiseks Gregoriuse ehk uude kalendrisse (ukj) tuleks 18. sajandi kuupäevadele lisada 11 päeva, 19. sajandi kuupäevadele 12 päeva ja 20. sajandi kuupäevadele 13 päeva. Eestis on Gregoriuse kalender kasutusel alates 14. veebruarist 1918.³

³ Gregoriuse kalender. (2011). TEA entsüklopeedia, 7. köide, lk 314.

SISUKORD

SISSEJUHATUS	1
1. AUGUST BALDERI SUGUVÕSA	7
1.1. August Balderi vanemad	17
1.2. August Balderi õed-vennad ja nende järeltulijad	21
1.2.1. Jüri Balder ja tema järeltulijad	21
1.2.1.1. Evald Balder	26
1.2.1.2. Endel Balder	27
1.2.1.3. Eino Balder	32
1.2.1.4. Eiki Balder	38
1.2.1.5. Ferdinand Ermann	38
1.2.2. Johann Balder	40
1.2.3. Jaan Balder	42
1.2.4. Joosep Balder	44
1.2.5. Leena Balder	48
1.2.6. Anna-Lovisa Balder ja tema järeltulijad	51
1.2.6.1. Leopold Paal	52
1.2.6.2. Leida Paal	59
1.2.6.3. Elvi Paal	60
1.2.7. Linda Marie Balder	63
1.2.8. Pauline Balder	66
2. AUGUST BALDERI ELU JA TEENISTUS	70
2.1. August Balderi haridustee	70
2.1.1. Imastu algkool	70
2.1.2. Liiguste ministeeriumikool	72
2.1.3. Rakvere linnakool	83
2.1.4. Tallinna Nikolai Gümnaasium	85
2.1.5. Tartu õhtukeskkool	86
2.1.6. Petrogradi 2. Lipnikekool	86
2.1.7. Kõrgem Sõjakool	87
2.2. August Balderi elukohad	89
2.2.1. Kaitseliidu Peastaabi kõrvalhoone Toompea (Kaarli 8)	91
2.2.2. Kindralite maja ehk Gonsiori 17	92
2.3. August ja Hilja	104
2.4. August Balder sugulaste mälestustes	109
2.5. August Balder kaasaegsete mälestustes	110

2.5.1. August Balderi iseloomustus Kaitseliidu atestatsioonilehtede (1920–1939) põhjal	113
2.6. August Balderi teenistus	120
2.6.1. Lahingus, rindel ja sõjas	120
2.6.1.1. Vene sõjaväes	120
2.6.1.2. Eesti sõjaväes	131
2.6.2. Teenistus kaitseliidus	136
2.6.2.1. August Balderi tegevus Kadrina Kaitseliidus	145
2.6.2.2. August Balder Kaitseliidu õppe- ja spordiosakonna pealikul	150
2.6.2.3. Ülevaade August Balderi kirjutatud raamatutest ja artiklitest	151
2.6.2.4. Tunnustused	156
2.6.2.5. August Balderi aastamed	159
2.6.2.6. Kuulumine muudesse organisatsioonidesse ja liitudesse	162
2.7. August Balderi areteerimine ja vangistus	168
2.8. Elu ja töö pärast vangilaagrit	173
2.8.1. August Balderi 120. sünniaastapäeva tähistamine 2011. aastal	175
KOKKUVÕTE	178
UURIMISTÖÖS KASUTATUD LÜHENDID JA SÜMBOLID	181
UURIMISTÖÖS KASUTATUD MÕISTED	185
KASUTATUD ALLIKAD	126
LISAD	220
Lisa 1. August Balderi koostatud sugupuu skeem	220
Lisa 2. Sugupuu skeemid	222
Lisa 3. Imastu mõisapiirkonnas asunud talude või nende peremeeste lisanimed ning vastavas talus elanud inimeste hilisemad perekonnanimed	226
Lisa 4. August Balderi Imastu algkooli kooliskäimise ja katse raamatu skaneering (originaal perekonnaarhiivis)	230
Lisa 5. August Balderi Aaspere 2-klassilise ministeeriumikooli ehk Liiguste külas asunud ministeeriumikooli tunnistused	235
Lisa 6. August Balderi Rakvere Linnakooli tunnistused	240
Lisa 7. August Balderi Kõrgema Sõjakooli lõputöö „Kaitseliidu ülesanded ja tähtsus riigikaitse seisukohalt“ lühikokkuvõte	244
Lisa 8. Gonsiori 17 maja algsest projektist tehtud fotod ning K/Ü „Vari“ elamu korterite plaanid, seksionaalne jaotus ja üldpind 1993. a	248
Lisa 9. August Balderi jaanuaris 1971. a koostatud Lomonossovi 17-29 korteri plaan	257
Lisa 10. Gonsiori 31 ehk korteriühingu Vari liikmed ehk korterite algsed kasutajad, korterite pind ja esialgne maksumus	258
Lisa 11. Gonsiori 17 asuvate korterite üldpinnad ja maksumused 1996. a	261

Lisa 12. Gonsiori 17 korterisse nr 29 ja maja teistesse korteritesse Nõukogude ajal sisse kirjutatud veidi tuntud inimesed	263
Lisa 13. Fotosid Gonsiori 17 majast	274
Lisa 14. August Balderi iseloomu üksikasjad Kaitseliidu atestatsioonilehtede põhjal	285
Lisa 15. August Balderi täielik teenistuse kirjeldus sõjaväes ja Kaitseliidus	310
Lisa 16. Balder, August Mardi p teenistustoimiku ERA.495.7.269; 15.10.1914-07.08.1940 sisukord.....	351
Lisa 17. Diplomaat-, ameti- ja ministeriaalpassi saanute tähestikuline kartoteek (fotodega)	367
Lisa 18. Maaväe auastmete süsteem aastatel 1896–1940	358
Lisa 19. Ülevaade August Balderi teistest kirjutatud raamatutest ja artiklitest	365
Lisa 20. August Balderi ülevaated kaitseliitlaste tegevusest ning toimunud spordivõistluste tulemustest ajakirjas Kaitse Kodu!	367
Lisa 21. August Balderi kirjutatud muid artikleid ajakirjas Kaitse Kodu!.....	373
Lisa 22. 1926. a ajakirjas Sõdur nr 10–11 August Balderi kirjutatud artiklid „Käsk ja selle täitmine“	377
Lisa 23. Artikleid August Balderist, mis ilmunud ajakirjas Kaitse Kodu! enne 1941. aastat	379
Lisa 24. 2011. a toimunud näituse „Kolonel August Balder 120“ piltide nimekiri ja stendidest näituse avamisel tehtud fotod.....	383
Lisa 25. Kadrina kalmistul 25. oktoobril 2011. a toimunud mälestusteenistuse fotod	388

1. AUGUST BALDERI SUGUVÕSA

1939. aastal pani minu vanaisa Eino Balder kirja oma sugulase Madimardi Mihkli (Mihkel Balder 05.02.1857⁴–08.03.1939⁵) mälestused, mis algasid sõnadega: „kusagil viis põlvkonda tagasi tuli üks 16-aastane noormees üle mere ja asus elama praegusse Undla valda, Põima külast mere poole. Tema nimi oli Balder“⁶. Tol korral oli Mihkel Balder mu vanaisa perel külas ja vanaisal oli hea võimalus üles tähendada kõik tema meenutused, kokku omaaegses mõõtkavas umbes 10 DIN-formaati⁷ (1 DIN = 16 A4-formaadis lehte) kokkumurtud lehel⁸. Pole teada, mitmeks olid lehed kokku murtud. Kuna Mihkli mälu oli väga hea, siis ei puudunud ülestähendustest töö Siberi raudtee ehitamisel, milles ta osales meistrina, ja info meie sugupuu liikmetest ja arheoloogilistest märkidest. Paraku jäid kõik need ülestähendused kirjutuslaua sahtlisse, kust nad tõenäoliselt hävitati vanaisa ja tema vanemate väljasaatmisele järgnenud päevadel.⁹

Kui minu ema hakkas keskkooli ajal (1996. aastal) tegema koolis uurimistööd minu vaarisa Jüri Balderist, siis pani vanaisa Eino kirja oma mälestused kuuldust. Kuna Mihkel Balder suri 1939. aasta kevadel, siis on võimalik, et vanaisa kuulis neid meenutusi pisut varem, nt 1938. aastal. Ema väitel oli vanaisal väga hea mälu, seega võis külaskäik toimuda siiski ka 1939. aasta alguses nagu vanaisa varasemates mälestustes¹⁰ on kirjas. Madimardi Mihkli mälestusi oli lugenud ka meie hõimlane ja eesti kirjanik Aarne Biin, kuid kahjuks ei mäletanud ta enam, kuhu need mälestused said, ega mäletanud ka ema, kas Aarne Biin mainis, kes need kirja olid pannud. Küll aga võib Aarne Biini sõnul osast tema kirjutatud raamatutest leida fragmente loetud mälestustest.¹¹ Noorpõlves kuuldu ja mälestuste põhjal pani suguvõsasse kuuluvad

⁴ Rahvusarhiiv, EAA.1227.2.3. Meetrikaraamat. 1854-1863. [www] <https://bit.ly/3MY3r5W> (17.06.2022).

⁵ Rahvusarhiiv, elk.115.0.15. Maetute alfabeetiline nimestik. 1932-1949. [www] <https://bit.ly/3NZCct2> (17.06.2022).

⁶ Eino Balder. (1990). Balder`ite kroonika. [Kirjalikud mälestused]. Perekond Palu erakogu.

⁷ Võõrsõnade leksikon selgitab, et DIN-formaat on lühend saksakeelsetest sõnadest Deutsche Industrie-Norm ehk Saksa tööstusstandard, mille alusel on üks paberi põhiformaate 841 × 1189 mm) <https://bit.ly/3oVnQiE> (17.02.2022).

⁸ Võrdluseks A4 formaadis paberi suuruseks on 210 × 297 ehk A4 on umbes 16 korda väiksem. [www] <https://bit.ly/3xxhgCw> (17.06.2022).

⁹ Eino Balder. (1996). Balderite sugupuu. [Kirjalikud mälestused]. Perekond Palu erakogu.

¹⁰ Eino Balder. (1990). Balder`ite kroonika. [Kirjalikud mälestused]. Perekond Palu erakogu.

¹¹ Jane Palu. Aarne Biini mälestused. [Suulised mälestused].

inimesed sugupuu skeemile kirja ka minu vaaronu August Balder. Augusti koostatud plaanid on leitavad uurimistöö lisast nr 1.

Balderite sugupuu algas Madimardi Mihkli mälestuste järgi Ävardi Jüriga, kes asus umbes 1796. aastal elama Ävardi tallu, mis asus Põima külast Loobu poole¹². Imastu mõisapiirkonna hingerevisjonides on Ävardiga sarnased nimed perekondade nr 7 (1782 – Ewarti¹³, 1795 – Ewarty¹⁴ ja 1811 – Ewerdi¹⁵), nr 28 (1782 – Ewarti¹⁶; 1795 – Ewarty¹⁷; 1811 – Ewadi¹⁸; 1816 – Ewardti¹⁹; 1834 – Ewardi²⁰), nr 39 (1816 – sulane Ewardti²¹ Jacob, 1834 – Ewardi²²), nr 43 (1816 – Ewardti²³ ja 1834 – Ewardi²⁴) ja nr 54 (1816 – Ewardt²⁵ ja 1834 – Hansu Eward²⁶)

¹² Eino Balder. (1996). Balderite sugupuu. [Kirjalikud mälestused]. Perekond Palu erakogu.

¹³ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.IV-4. Haljala, Kadrina, Rakvere kihelkond. 1782, saaga 270/431. [www] <https://bit.ly/3GRkL9D> (15.02.2022).

¹⁴ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.V-42. Ambla, Kadrina kihelkond. 1795, saaga 396/437. [www] <https://bit.ly/3sPAIIy> (15.02.2022).

¹⁵ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.VI-54. Kadrina kihelkond. 1811, saaga 33/242. [www] <https://bit.ly/3oTdbVT> (15.02.2022).

¹⁶ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.IV-4. Haljala, Kadrina, Rakvere kihelkond. 1782, saaga 276/431. [www] <https://bit.ly/3uP7wUw> (15.02.2022).

¹⁷ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.V-42. Ambla, Kadrina kihelkond. 1795, saaga 402/437. [www] <https://bit.ly/3rSX4cU> (15.02.2022).

¹⁸ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.VI-54. Kadrina kihelkond. 1811, saaga 40/242. [www] <https://bit.ly/3BnMLAp> (15.02.2022).

¹⁹ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.VII-106. Kadrina kihelkond. 1816, saaga 70/576. [www] <https://bit.ly/3LCcbiv> (15.02.2022).

²⁰ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.VIII-129. Kadrina kihelkonna hingeloendid. 1834, saaga 49/514. [www] <https://bit.ly/366jm28> (15.02.2022).

²¹ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.VII-106. Kadrina kihelkond. 1816, saaga 75/576. [www] <https://bit.ly/3gOjyVY> (15.02.2022).

²² Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.VIII-129. Kadrina kihelkonna hingeloendid. 1834, saaga 53/514. [www] <https://bit.ly/3sK8TkM> (15.02.2022).

²³ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.VII-106. Kadrina kihelkond. 1816, saaga 78/576. [www] <https://bit.ly/3sOfiJz> (15.02.2022).

²⁴ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.VIII-129. Kadrina kihelkonna hingeloendid. 1834, saaga 55/514. [www] <https://bit.ly/3sLZBo6> (15.02.2022).

²⁵ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.VII-106. Kadrina kihelkond. 1816, saaga 80/576. [www] <https://bit.ly/3oS303F> (15.02.2022).

²⁶ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.VIII-129. Kadrina kihelkonna hingeloendid. 1834, saaga 57/514. [www] <https://bit.ly/3HUTynA> (15.02.2022).

perepeadel. Töö lisas 3 on võimalik tutvuda ka teiste Imastu mõisapiirkonna perede peremeeste lisa- või talunimedega. Pere nr 54 puhul on tõenäoliselt tegemist pigem eesnimelise Eward. Tänapäeval kannab sarnast nime Ehvardi katastriüksus Põima külas, mille tunnus on 27302:003:0144²⁷. Vaadates ajalooliste kaartide rakendusest skeemilist katastrikaarti aastatest 1931–1944 leiab sealt Ähvardi A46²⁸ toonases Koplimesa külas ja Ehvardi 43²⁹ Põima külas. Ähvardi A46 asus praeguses Ridaküla külas praeguse Reino katastriüksuse, mille tunnus on 27302:003:0381³⁰, lõunapoolses otsas. Ehvardi 43 asukoht Põima külas kattub osaliselt praeguse Ehvardi katastriüksuse³¹ asukohaga. Millist talu pidas silmas Madimardi Mihkel, esiisa Ävardi Jüri elukohana, ei ole teada. Võimalik, et kuskil Põima külast Loobu poole oli veel mõni Ähvardi või Ehvardi talu, mida skemaatilise katastrikaardi koostamise ajal aastatel 1931–1944 enam ei eksisteerinud, mille nime pole kaardile märgitud või mida ma kaardilt üles ei leidnud. Vanemaid katastrinimetustega kaarte ajalooliste kaartide rakendusest ma ei leidnud ning kogu arhiivides leiduvat ja fotoaparaadiga üles pildistatud materjali ei jõudnud ajapuudusel läbi töötada.

Enne talurahvale perekonnanimede andmist nimetati talupoegi talu-, lisa- või isanime ning eesnime järgi.³² Nii said August Balderi koostatud sugupuu skeemi ja minu vanaisa kirjutatu põhjal nimed ka Ävardi Jüri kaks poega.

Üks neist, Madikse Hans, olevat saanud vastu hakkamise pärast mõisahärralt hüüdnimeks Bunaparte, mille järgi ning hiljem tuletati sellest nimede panekul nimi Palder. Vanaisa Eino kirjutab oma ülestähendustes, et mäletab olevat kuulnud jutustust, mis rääkis, et „mõisahärra olevat tahtnud midagi muuta, kuid vana-vanaisa olevat keeldunud. Seepeale öelnud härra Balderile, „sa oled kange kui Bonaparte!“³³ Teise perepärimuse järgi, mida rääkis emale tema onu Endel Balder, olevat Madikse Hans olnud aga julge, aus ja õiglane mees ning sai seetõttu oma perekonnanime muinaspõhja peajumala Odini poja Balderi järgi, kelle nimel on palju tõlgendusi ja mis tähendavat pealikut või juhti, kuid ka omadussõna julge. Muinaspõhja jumal

²⁷ Maa-Amet. Hübriidkaart. Ehvardi. [www] <https://bit.ly/3gOcOr3> (15.02.2022).

²⁸ Maa-Amet. Ajaloolised kaardid. Ähvardi A46. [www] <https://bit.ly/3GZIWng> (14.02.2022).

²⁹ Maa-Amet. Ajaloolised kaardid. Ehvardi 43. [www] <https://bit.ly/3piikXR> (14.02.2022).

³⁰ Maa-Amet. Hübriidkaart. Reino, Ridaküla, Kadrina vald, Lääne-Virumaa. [www] <https://bit.ly/3oVmbd3> (14.02.2022).

³¹ Maa-Amet. Ajaloolised kaardid. Ehvardi, Põima küla, Kadrina vald, Lääne-Viru maakond. [www] <https://bit.ly/3GZkNMu> (17.02.2022).

³² Puss, F. Perekonnanimede panekust Eestis (24.04.2008). Eesti Ekspress. [www] <https://bit.ly/3tKtjfo> (28.03.2022).

³³ Eino Balder. (1990). Nimi Balder saamisloost. [Kirjalikud mälestused]. Perekond Palu erakogu.

Balderit tuntakse eelkõige tema headuse järgi ja peetakse rahu kehastuseks³⁴ ning on võrreldud ristiusust Kristusega³⁵. Madikse Hansul, hilisema nimega Hans Balderil olid August Balderi 19.01.1967 koostatud sugupuu skeemi järgi (vt lisa 1), pojad: Künka Juhan, Kaltri Jüri, Madikse Mart, Kiigemäe Hans, Mihkel ja Jaan.

Künka nimelist talu ma erinevaid Imastu mõisapiirkonna hingerevisjone läbi vaadates ei leidnud. Võimalik, et see asus väljaspool Imastu mõisapiirkonda. Teisalt asub praegune Künka talu kunagise Ähvardi A46 kõrval³⁶.

Kaltri³⁷ nimetus käib läbi 1834. aastal ja sellele eelnevatest hingerevisjonidest pere nr 30 nimekirjast. Jurry Palder koos abikaasa Anniga³⁸ elas nr 30 peres 1850. aasta revisjoni andmetel (1834. aastal kuulus Jurry veel pere nr 5 nimekirja) ning 1858. aastal koos abikaasa Anni ja tütarde Mai ja Marriga³⁹. Seega võis August Balderi vanaisa nimeks rahvasuus olla Kaltri Jüri.

Madikse⁴⁰ nimi on 1811. aastal ja sellele eelnevates hingerevisjonides pere nr 32 nimekirjas, mil Madikse Hansu poeg Mart⁴¹ oli veel laps ja oli hingekirjas vanemate ehk pere nr 5 juures Tormas. 1816., 1834., 1850. ja 1858. aastate hingerevisjonide andmetel kedagi pere nr 32 nimekirja polnud märgitud. Võimalik, et Kaltri Jüri vend Madikse Mart elas seal peale viimase hingerevisjoni läbi viimist, kuid võimalik, et August eksis tema hüüdnimega. 1850⁴². ja 1858⁴³. aastate revisjonis on Mart Balder märgitud koos abikaasa Lenoga perekond nr 5 nimekirjas.

³⁴ Baldur. (2009). TEA entsüklopeedia, 3. köide, lk 263.

³⁵ Ståhl, A.B. (1996). Asatroitiden. – Dagens Nyheter 6.okt.

³⁶ Maa-Amet. Ajaloolised kaardid. Skeemiline katastrikaart 1931-1944. Künka. [www] <https://xgis.maaamet.ee/xgis2/page/link/SkIYWVn8> (07.06.2022).

³⁷ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.VIII-129. Kadrina kihelkonna hingeloendid. 1834. [www] <https://bit.ly/3IIRydi> (16.02.2022).

³⁸ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.IX-96. Kadrina kihelkonna revisjonilehed. 1850. [www] <https://bit.ly/3rUmsik> (16.02.2022).

³⁹ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.X-202. Kadrina kihelkonna revisjonilehed... . 1858-1900. [www] <https://bit.ly/3rWcddh> (16.02.2022).

⁴⁰ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.VI-54. Kadrina kihelkond. 1811. [www] <https://bit.ly/3I5IrIU> (16.02.2022).

⁴¹ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.VIII-129. Kadrina kihelkonna hingeloendid. 1834. [www] <https://bit.ly/3JuALQo> (16.02.2022).

⁴² Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.IX-96. Kadrina kihelkonna revisjonilehed. 1850. [www] (16.02.2022). <https://bit.ly/3JA6Qq5> (16.02.2022).

⁴³ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.X-202. Kadrina kihelkonna revisjonilehed... . 1858-1900. [www] <https://bit.ly/36nt28H> (16.02.2022).

Kiigemäe nimi käib läbi Imastu mõisapiirkonna 1816.⁴⁴ ja 1834.⁴⁵ aastate hingerevisjonides pere nr 15 juures. 1834. aasta hingerevisiooni ajal oli Hans⁴⁶ veel laps ja kuulus koos oma vanematega pere nr 5 nimekirja. Ka 1850. aasta hingerevisiooni ajal oli Hans⁴⁷ veel perekond nr 5 nimekirjas. 1858. aastal on ta samuti perekond nr 5 nimekirjas Tormas, kuid siis juba koos abikaasa Leno ja laste Anni ja Mihkliga. Hansu poeg Mihkel Balder ehk Madimardi Mihkel oli see, kes jutustas minu vanaisa Eino Balderile tema noorpõlves suguvõsa loo. Võimalik, et Hans Balder asus peale 1858. aasta revisjoni toimumist Kiigemäe tallu elama või oli muul viisil seotud Kiigemäe taluga. Mihkel Balderi kohta on August Balder oma sugupuu skeemil kirjutanud, et Mihkel oli raudtee ehitusmeister Venemaal ja Madimardi talu omanik. Madi Mardi nimi käib läbi nt 1816.⁴⁸, 1834.⁴⁹, 1835.⁵⁰ aastate hingerevisjonis perekond nr 40 nimekirjast. Madi Mardi nimi on kirjas seoses Mihkel Balderiga ka EELK Kadrina koguduse Personaalraamatus VI⁵¹, mis on kirjutatud perioodil 1898–1925. Seega on igati loogiline, et teda kutsuti Madimardi Mihkliks. Tõenäoliselt on õige ka August Balderi ja vanaisa Eino Balderi kirjutatu, et Mihkel oli raudtee ehitusmeister. Seda väidet toetab ka see, et ta abiellus Joalas 1884. aastal ning tema lapsed on sündinud erinevates kohtades, nt Narvas, Riias, Valmieras, Rakveres, Imastus⁵², Kurskis jm, mis kõik on raudteega seonduvad linnad. Lisaks on Rakverest pärit 64-aastase Mihkel Balderi nime mainitud sõjapõgenike nimekirjas, kes 4. juulil 1920. aastal Venemaalt Eestisse jõudsid⁵³. Huvitav asjaolu on ka see, et Mihkel Balderi

⁴⁴ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.VII-106. Kadrina kihelkond. 1816. [www] <https://bit.ly/36nWxY3> (16.02.2022).

⁴⁵ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.VIII-129. Kadrina kihelkonnahingeloendid. 1834. [www] <https://bit.ly/3oW9VZN> (16.02.2022).

⁴⁶ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.VIII-129. Kadrina kihelkonna hingeloendid. 1834. [www] (16.02.2022).

⁴⁷ Rahvusarhiiv, .Kadrina kihelkonna revisjonilehed. EAA.1864.2.IX-96. 1850. [www] <https://bit.ly/3oRVZQs> (16.02.2022).

⁴⁸ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.VII-106; 1816 [www] <https://www.ra.ee/dgs/purl.php?shc=EAA.1864.2.VII-106:76?339,686,226,86,0> (16.02.2022).

⁴⁹ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.VIII-129. Kadrina kihelkonna hingeloendid. 1834. [www] <https://bit.ly/3uU5hiD> (16.02.2022).

⁵⁰ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.VIII-130. Kadrina kihelkonna perekonnanimede panemise raamat. 1835. [www] <https://bit.ly/3LJKAMg> (16.02.2022).

⁵¹ Rahvusarhiiv, EAA.1227.1.130. Personaalraamat VI (Kihlevere, Tõdva-Kõnnu, ...). 1898-1925. [www] <https://bit.ly/3oUTmxg> (17.02.2022).

⁵² Rahvusarhiiv, EAA.1227.1.130. Personaalraamat VI (Kihlevere, Tõdva-Kõnnu, ...). 1898-1925. [www] <https://bit.ly/34MJdMk> (17.02.2022).

⁵³ Nimekiri. Mitmesugused teated. (1920). – Põhja Kodu (15. juuli 1920), nr 79. [www] <https://bit.ly/3zMQqsO> (17.06.2022).

abikaasa Mai neiu põlvenimi oli samuti Balder⁵⁴. Nendevahelisest sugulusest ning nende laste sünniaegadest saab aimu lisa 2 jooniselt 10.

Mihkel Balderi poeg Mihkel lõpetas 30. juunil 1919. aastal Tartu reaal-, kommerts- ja põllutöökooli kommertsosakonna 8. klassi heade tulemustega ning läks edasi õppima Tartu Ülikooli. Esialgu astus noor Mihkel 4. oktoobril 1919. aastal arstiteaduskonda, kust ta 6. oktoobril 1920. aastal palus end viia üle õigusteaduskonna kaubandusosakonda, mille ta lõpetas rahuldavate tulemustega 29. mail 1925 ning sai 6. novembril 1926 õigusteaduskonna majandusteaduse osakonna teise järgu diplomi.⁵⁵ Noor Mihkel on oma perekonnanime ise enamasti kirjutanud kujul Palder (sh avaldusi jm allkirjastades). Ülikooli ja sõjaväega seonduvates dokumentides on vaheldumisi kirjas Balder ja Palder. 27. aprillil 1927 rändas noor Mihkel Austraaliasse⁵⁶, kus ta August Balderi suguvõsa skeemi andmete järgi ka suri. Rohkem andmeid noore Mihkel Balderi kohta pole. Pole teada, kas ta võis abielluda või kas tal oli järeltulijaid.

Teine Ävardi Jüri poeg elas Kiigemäe talus ning tema poja eesnime August Balder ja vanaisa ei teadnud. Suulise perepärimuse järgi olevat teine Ävardi Jüri poeg nimede panemisel unustanud supi söömiseks oma lusika koju ja sai seetõttu mõisahärralt perekonnanimeks Kulp. Kiigemäe talust pärit Ävardi Jüri pojal, kes sai perekonnanimeks Kulp, oli 2 poega: Kiigemäe Jaan ja Jaaguri Hans.

Ävardi Jüri ülejäänud järeltulijate kohta (August Balderi mälestuste põhjal) leiab täpsemat infot lisast 1. Ävardi Jüri kõigi praeguseks teadaolevate järeltulijate info on leitav lisast 2 jooniselt 4.

⁵⁴ Rahvusarhiiv, EAA.1227.1.130. Personaalarmaat VI (Kihlevere, Tõdva-Kõnnu, ...). 1898-1925.[www] <https://bit.ly/3GRganO> (17.02.2022).

⁵⁵ Rahvusarhiiv EAA.2100.1.846. Eesti Vabariigi Tartu Ülikool > Isikutoimikud > Üliõpilased > B. Balder, Mihkel (matriikli nr.142).

⁵⁶ Rahvusarhiiv, EAA.1227.1.130. Personaalarmaat VI (Kihlevere, Tõdva-Kõnnu, ...). 1898-1925.[www] <https://bit.ly/3rWxsvF> (17.02.2022).

Imastu mõisapiirkonnas pandi 1835. aasta vaherevisjoni põhjal perekonnanime Palder perekondades nr 5⁵⁷, 28⁵⁸, 43⁵⁹ ja perekonnanime Kulp perekondades nr 7⁶⁰, 11⁶¹, 15⁶². 1850. aasta hingerevisjoni järgi elas perekonnanime Palder kandvaid inimesi perekondades nr 5⁶³, 28⁶⁴, 30⁶⁵, 43⁶⁶ ja perekonnanime Kulp kandvaid inimesi perekondades nr 4⁶⁷, 7⁶⁸, 8⁶⁹, 11⁷⁰,

⁵⁷ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.VIII-130. Kadrina kihelkonna perekonnanimede panemise raamat. 1835, saaga 20/271 [www] <https://bit.ly/3Br3lZr> (16.02.2022).

⁵⁸ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.VIII-130. Kadrina kihelkonna perekonnanimede panemise raamat. 1835, saaga 31/271 [www] <https://bit.ly/3GRtAA3> (16.02.2022).

⁵⁹ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.VIII-130. Kadrina kihelkonna perekonnanimede panemise raamat. 1835, saaga 37/271 [www] <https://bit.ly/3rUL8HC> (16.02.2022).

⁶⁰ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.VIII-130. Kadrina kihelkonna perekonnanimede panemise raamat. 1835, saaga 21/271. [www] <https://bit.ly/3uUzIW8> (16.02.2022).

⁶¹ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.VIII-130. Kadrina kihelkonna perekonnanimede panemise raamat. 1835, saaga 23-24/271 [www] <https://bit.ly/3LC02Ks> (16.02.2022).

⁶² Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.VIII-130. Kadrina kihelkonna perekonnanimede panemise raamat. 1835, saaga 25-26/271 [www] <https://bit.ly/34Y1mqc> (16.02.2022).

⁶³ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.IX-96. Kadrina kihelkonna revisjonilehed. 1850, saaga 35/550.[www] <https://bit.ly/3oSULo7> (16.02.2022).

⁶⁴ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.IX-96. Kadrina kihelkonna revisjonilehed. 1850, saaga 52/550. [www] <https://bit.ly/3gM8NDH> (16.02.2022).

⁶⁵ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.IX-96. Kadrina kihelkonna revisjonilehed. 1850, saaga 53/550. [www] <https://bit.ly/34GaekG> (16.02.2022).

⁶⁶ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.IX-96. Kadrina kihelkonna revisjonilehed. 1850, saaga 59/550. [www] <https://bit.ly/3Br1DhJ> (16.02.2022).

⁶⁷ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.IX-96. Kadrina kihelkonna revisjonilehed. 1850, saaga 34-35/550. [www] <https://bit.ly/3sLYeWx> (16.02.2022).

⁶⁸ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.IX-96. Kadrina kihelkonna revisjonilehed. 1850, saaga 36-37/550. [www] <https://bit.ly/3oNQqCH> (16.02.2022).

⁶⁹ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.IX-96. Kadrina kihelkonna revisjonilehed. 1850, saaga 37-38/550. [www] <https://bit.ly/3Bp4N5m> (16.02.2022).

⁷⁰ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.IX-96. Kadrina kihelkonna revisjonilehed. 1850, saaga 40-41/550. [www] <https://bit.ly/355SVJG> (16.02.2022).

15⁷¹. 1858. aastal alustatud hingerevisjonis leiab Paldereid perekondades nr 5⁷², 28⁷³, 30⁷⁴, 43⁷⁵ ja Kulpe perekondades nr 7⁷⁶, 8⁷⁷, 11⁷⁸, 15⁷⁹. Perekonnanimele panekul pandi vaherevisjoni järgi Imastu mõisapiirkonnas perekonnanimeks Palder, kuid kirikute meetrikates ja personaalraamatutes on enamasti kirjas Balder.

Kõik Ävardi Jüri ja tema vendade järeltulijad ei saanud perekonnanimele panekul nimeks Balder või Kulp. Osa neist elasid 1835. aasta vaherevisjoni tegemise ehk perekonnanimele panemise ajal juba teistes mõisapiirkondades, nt saadi nimeks Nikor⁸⁰ (Ewardsi Juhani poeg Tõnu Ambla kihelkonnas Kuru mõisapiirkonnas) ja Loor⁸¹ (Ewardi Jaani poja Jüri poeg Tõnu Jõepeere mõisapiirkonnas).

Mais 2009 leidis ema arvutiprogrammi My Heritage, millesse oli võimalik sugupuuga seonduvaid andmeid sisestada ja asus peale kooliaegset uurimistöö tegemist taas sugupuud uurima. Ta leidis, et eelmainitud andmetes Ävardi Jüri laste ja järeltulijate kohta oli mõningaid

⁷¹ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.IX-96. Kadrina kihelkonna revisjonilehed. 1850, saaga 43/550. [www] <https://bit.ly/3BoflSl> (16.02.2022).

⁷² Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.X-202. Kadrina kihelkonna revisjonilehed. 1858-1900, saaga 26/585. [www] <https://bit.ly/3GPUAA1> (16.02.2022).

⁷³ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.X-202. Kadrina kihelkonna revisjonilehed. 1858-1900, saaga 42/585. [www] <https://bit.ly/3LzSzvs> (16.02.2022).

⁷⁴ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.X-202. Kadrina kihelkonna revisjonilehed. 1858-1900, saaga 43/585. [www] <https://bit.ly/3GT1CE8> (16.02.2022).

⁷⁵ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.X-202. Kadrina kihelkonna revisjonilehed. 1858-1900, saaga 49/585. [www] <https://bit.ly/3HXu7St> (16.02.2022).

⁷⁶ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.X-202. Kadrina kihelkonna revisjonilehed. 1858-1900, saaga 27-28/585. [www] <https://bit.ly/3HWCw8C> (16.02.2022).

⁷⁷ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.X-202. Kadrina kihelkonna revisjonilehed. 1858-1900, saaga 28/585. [www] <https://bit.ly/3sJTDEz> (16.02.2022).

⁷⁸ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.X-202. Kadrina kihelkonna revisjonilehed. 1858-1900, saaga 30-31/585. [www] <https://bit.ly/3BmFrVT> (16.02.2022).

⁷⁹ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.X-202. Kadrina kihelkonna revisjonilehed. 1858-1900, saaga 33-34/585. [www] <https://bit.ly/3Jzzg3o> (16.02.2022).

⁸⁰ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.VIII-146. Ambla kihelkonna hingeloendid. 1834. [www] <https://bit.ly/3Bx9oCO> (16.02.2022).

⁸¹ Rahvusarhiiv, EAA.1864.2.VIII-130. Kadrina kihelkonna perekonnanimele panemise raamat. 1835. [www] <https://bit.ly/3uU2gyP> (16.02.2022).

ebatäpsusi ja puudujääke.⁸² Mälu ei ole paraku alati usaldusväärne allikas, kuid annab siiski pildi sellest, kuidas ja mida mäletatakse.

Arvutiprogrammi andmete sisestamise alguses ei sisestanud ema viiteid, kust ta info kellegi või millegi kohta sai ning teistsuguste andmete leidmisel oli raske eelnevaid kontrollida. Ta mõistis oma viga ning edaspidi lisas ka viited. Aja jooksul tekkis uurimises pikemaid pause, vahetusid andmete sisestamise programmid (Ahnenblatt, Genbox) ja arvutid ning kogunes arvutitesse jm andmekandjatele hulk erinevaid faile. Failides oli tehtud aja jooksul erinevate isikute liitmisi ning muutus segaseks, milline neist sisaldab kõige enam usaldusväärset infot ja andmeid. Paralleelselt oma arvutis oleva programmiga oli ema lisanud leitud infot aeg-ajalt ka internetis olevasse sugupuu loomise veebilehele Geni ning jaganud leitud andmeid sugulaste ja hõimlastega, kes omakorda andmeid Genisse sisestasid.⁸³ Seetõttu võttis ema uurimistöö jaoks Genist 27.02.2021 seisuga selle uurimistöö autoriga seonduvad andmed, mida ma võrdlesin August Balderi skeemil olevate andmetega, kontrollisin andmeid arhiiviallikate ning kodus leiduvatele dokumentide jm ning sugulastelt saadud info põhjal. Selle töö põhjalikum tulemus sugupuu skeemina on leitav lisast 2. Kõiki esitatud andmeid ei olnud kahjuks võimalik ajanappuse tõttu lõpuni kontrollida ning osa inimestest, kelle kohta allikatest infot leidsin, ei osanud ma ka kuhugi sugupuus paigutada, sest kõiki meetrikaid jm vajalikke dokumente pole säilinud. Kahtluse korral ma andmeid programmi ei sisestanud. Küll aga vaatasin läbi kõik Saaga keskkonnas olevad personaalraamatud, mis sisaldasid Balderi või Palderi perekonnanimega isikuid, Imastu mõisapiirkonna hingerevisjonid ja võimalusel täpsustasin andmeid meetrikate põhjal.

Genist võetud andmeid kontrollides ja erinevaid allikaid võrreldes jõudsin uuringutes kaugemale kui ainult Ävardi Jüri ja tema järeltulijateni. Ävardi Jüri isa oli tõenäoliselt Ewardi Ewart. Lisaks Ävardi Jürile oli tal veel lapsi: Ewardi Juhan, Mari, Eward, Leno. August Balderi sugupuust joonestatud skeem peegeldab selgemalt Ävardi Jüri meesliini ning usaldusväärsem on Madikse Hansu järeltulijate osas. See on ka mõistetav, sest August pärines ise antud liini pidi Ävardi Jürist. Ka mina põlvnen Madikse Hansust.

Kõige esimene teadaolev esivanem Balderite ja Kulpide sugupuus on Kulbi Thomas. Kulbi Thomal oli poeg Kulbi Thoma Ewart, kellel olid lapsed nimedega Ewerti (Kulbi) Tõnno, Ewerti (Kulbi) Tomas, Ewarti Ann, Ewarti Siim, Ewarti Join Jaan, Ewarti Ewert, Ewarti Mai ja Ewarti

⁸² Palu, Jane (snd 1980, elukoht Kadrina). Sugupuu uurimine ja sellega seonduvate andmete sisestamine arvutiprogrammi. Saamuel Palu (16.02.2022).

⁸³ Palu, Jane (snd 1980, elukoht Kadrina). Sugupuuga seonduvad andmed arvutiprogrammides ning nende usaldusväärsus. Saamuel Palu (16.02.2022).

Ann. Kulbi Thoma Ewarti esimese nelja põlve järeltulijate sugupuu skeem on lisas 2 joonisel 1.

Kulbi Thoma Ewarti lastest olid omakorda lapsed Ewarti Ewertil, Ewarti Join Jaanil, Ewerti (Kulbi) Tõnnol ja Ewerti (Kulbi) Tomasel, kellest kahel esimesel ehk Ewarti Ewertil ja Ewarti Join Jaanil oli teistest palju rohkem järglasi. Tõenäoliselt oli Thoma Ewartil ka tütreid, kuid naisliini on keerulisem hingerevisjonides perekonnanimede eelsel ajal kindlaks teha. Ewarti Ewerti kõikide teada olevate järglaste sugupuu skeem on leitav lisast 2 jooniselt 2 ja Ewarti Join Jaani kõikide järglaste sugupuu skeem on leitav lisast 2 jooniselt 3.

Ewarti Ewertil oli omakorda 7 last, kelle nimed olid Ävardi Jüri (Ewardi) Palder, Mari, Ewardsi Juhann, Leno, Mari, Ewerti Ewart ja Els. Nende lastest olid kõige rohkem järglasi Ewardsi Juhannil ja Ävardi Jüri (Ewardi) Palderil. Ävardi Jüri (Ewardi) Palderi kõikide järglaste sugupuu skeem on lisas 2 joonisel 4 ja Ewardsi Juhanni kõikide järglaste sugupuu skeem on lisas 2 joonisel 5.

Ävardi Jüri (Ewardi) Palderi laste nimed olid Mari, Kai Palder, Hans Palder, Jüri Palder, Ann Palder, Jaan Palder, Juhan Palder ja Mai Palder, kellest kõige rohkem järeltulijaid oli Hans Palderil, keda kutsuti Madikse Hansuks. Madikse Hansu kõigi järeltulijate sugupuu skeem on leitav lisast 2 jooniselt 8.

Ewarti Join Jaanil oli aga võrreldes oma venna Ewarti Ewertiga kaks last rohkem ning Ewarti Join Jaani laste nimed olid Jüri, Joonas Kulp, Mari Kulp, Juhan, Jakob ehk Jaagup Kulp, Mai, Mari, Jaan Kulp ja Mart. Nendest oli kõige enam lapsi Joonas ja Jaan Kulbil. Joonas Kulbi kõigi järeltulijate sugupuu skeem on leitav lisast 2 jooniselt 6 ja Jaan Kulbi kogu järglaste sugupuu skeem on ka leitav lisast 2 jooniselt 7.

Mida rohkem minna ajas tagasi, seda suurem on võimalus, et osa andmete tõlgendamine või mõistmine ei pruugi olla väga täpne või mõni sündinud laps ja tema järeltulijad on skeemidele märkimata jäänud. Samuti võib olla märkamata jäänud mõni järeltulija, kes on elama asunud teise mõisapiirkonda. Genist võetud andmete kontrollimisel, hingerevisjonide ja personaalraamatute uurimisel oli rõõmustav leida uusi sugulasi ja hõimlasi ning huvitav avastada, et Ewardi Juhani põlvneb minu vanaisa Eino ema Julie, sündinud Terts, ning Ävardi Jürist minu vanaisa isa Jüri Balder. Seega on minu vanaisa vanematel ühine esiisa Ewardi Ewart. Nende omavaheline täpsem sugulus on leitav lisast 2 jooniselt 11.

1.1. August Balderi vanemad

August Balderi isa, Mart Balder sündis 1859. aasta 6. jaanuaril õhtul kell 6⁸⁴ (vkj), ukj 19. jaanuaril⁸⁵ Imastu mõisapiirkonnas Põimas Jüri ja Ann Balderi esimese pojana. Mart Balderil oli kaksikvend Hans⁸⁶. Kahjuks on nende sündimist kajastav sünnimeetrika lehekülg kohati raskesti loetav ning seetõttu ei suutnud ma lugeda välja kõigi nende ristivanemate nimesid. Mart Balderi kaksikvenna Hansu ja teiste õvede kohta on vähe infot. August Balderi suguvõsast tehtud skeemil on kirjas, et Hansul lapsi polnud ja ta oli vanapoiss (vt lisa 1 joonis 1). Lisaks on teada, et Hans sai surma õnnetuse tagajärjel 15. jaanuaril 1913. aastal, mil ta Moe mõisa vesiveski möldrina⁸⁷ läks veskiratast jääst puhastama. Õnnetul kombel komistas ta ratta puhastamisel, sattus masina alla ja sai surma⁸⁸.

Mart Balder leeritati ja ta käis esimest korda armulaual 22. veebruaril 1876⁸⁹, tema kaksikvend Hans aasta hiljem ehk 13. veebruaril 1877⁹⁰.

Poisipõlves elas Mart Sepatoa Pearnä juures ja õppis puutööliseks, hiljem ehitas ettevõtjana maju. Ka August Balder on oma biograafias märkinud, et ta isa oli ehitustöölise (строительного рабочего).⁹¹

⁸⁴ Rahvusarhiiv, EAA.1227.2.23. Sünnimeetrika. 1852-1861. [www] <https://bit.ly/3ExG6EA> (07.12.2021).

⁸⁵ Mart Jüri p Balderi matuse laululeht. (2. veebruaril 1928 a). [Laululeht]. Perekond Palu erakogu.

⁸⁶ Rahvusarhiiv, EAA.1227.2.23. Sünnimeetrika. 1852-1861. [www] <https://bit.ly/3ExG6EA> (07.12.2021).

⁸⁷ Tapa Muuseum (2022). Pärandkultuur I. Millega seoses oli mainitud vanades dokumentides esmakordselt Tapa küla olemasolu? [www] <https://bit.ly/3uZ0o8g> (31.01.2022).

⁸⁸ Surm veskiratta all. (1913). Mitmesugused teated. – Koit 29. jaan., nr 8 [www] <https://bit.ly/33rAiiC> (31.01.2022).

⁸⁹ Mällestusse täht Õppijale Mart Balder. (22.02.1876).

⁹⁰ EAA.1227.1.130. Personaalraamat VI (Kihlevere, Tõdva-Kõnnu, ...). 1898-1925 [www] <https://bit.ly/3t77hlp> (17.02.2022).

⁹¹ August Balderi kirjutatud (vene keeles) biograafia (28.04.1952). Perekond Palu erakogu.

Mart abiellus 18. märtsil (vkj) 1884 Ann Neigastiga⁹², kes oli sündinud Udrikus 1861. aasta 20. augustil kell 10 hommikul (vkj)⁹³, 1. septembril (ukj)⁹⁴. Sünnikandes oli Anni perekonna nimi Neigast, aga hiljem on igal pool kirjas Neugast⁹⁵.

1893. aastal läks Mart Balder Põima külla, Puusepa talu rentnikuks ja juulis 1895 ostis 3700 rubla eest⁹⁶ selle 52,59 hektari suuruse talu.⁹⁷ Talu oli ostetud hüpoteegi peale, mida hiljem jõudumööda kustutati. 1110 rublane hüpoteek sai täielikult kustutatud alles 26. aprillil 1923.⁹⁸

Joonis 1. Puusepa talu maade plaan aastast 1895⁹⁹

⁹² Rahvusarhiiv, EAA.1227.2.32; 21.05.1882-1891. Kihlatute, mahakuulutatute ja abiellunute nimekiri, 09.12.1923-22.02.1924. [www] <https://bit.ly/3F8zqMV> (05.01.2022).

⁹³ Rahvusarhiiv, EAA.1227.2.23. Sünnimeetrika. 1852-1861, saaga 161/169. [www] <https://bit.ly/3qJEvpA> (05.01.2022).

⁹⁴ Ann Balderi matuse laululeht. (31. detsembril 1936 a). [Laululeht]. Perekond Palu erakogu.

⁹⁵ Rahvusarhiiv, EAA.1227.2.23. Sünnimeetrika. 1852-1861, saaga 161/169. [www] <https://bit.ly/3qJEvpA> (05.01.2022).

⁹⁶ Rahvusarhiiv, EAA.4187.1.6572. Virumaal Imastu mõisast eraldatud Puusepa nr.37 talu kinnistu toimik nr.4056.

⁹⁷ Talukoht "Puusepa 37" kinnistu nr 4099. Talukoht on eraldatud Imastu mõisa maast ning asus Põima külas, Undla vallas. Talukoha suurus on 52,59 ha.

⁹⁸ Rahvusarhiiv, EAA.4187.1.6572. Virumaal Imastu mõisast eraldatud Puusepa nr.37 talu kinnistu toimik nr.4056.

⁹⁹ Rahvusarhiiv, EAA.4187.1.6572. Virumaal Imastu mõisast eraldatud Puusepa nr.37 talu kinnistu toimik nr.4056.

Puusepa talu enamiku maade omanik on hetkel August Balderi õetütre Elvi poeg Tõnu Tomann. Puusepa talu süda ehk maja ja selle juurde kuuluv maa müüdi juba nõukogude ajal ning hävis hiljem tulekahjus. Tõnu Tomanni mälestuste järgi müüs Puusepa talu Augusti õde Leena Mandre ajal, mil talumaja oli veel alles. Räägiti, et talu süütas ostja, kuid selle kohta olevat erinevaid versioone. Väidetavalt põles koos taluga ära ka palju Augusti asju. Jääb arusaamatuks, miks asjad sinna jäeti, kui talu ära müüdi.¹⁰⁰

Jane Leetoja (Leena Mandre kasutütar) õde Eeva Kõrver mäletab, et Puusepal oli suur köök. Eeva Kõrverile tundus, et toad olid avarad, mööblit polnud palju. Ta arvas, et talumajas võis 3 tuba olla.¹⁰¹

Tulekahju täpset toimumisaega kahjuks ei ole õnnestunud veel kindlaks teha.

Joonis 2. Puusepa talu elumaja 1912. aastal Jüri Balderi ja Julie Tertsu pulmade ajal¹⁰²

Mart Balderil oli üheksa last: viis poega – Jüri, Juhan, Jaan, Joosep, August ja neli tütart – Leena, Anna, Pauline, Linda-Marie.¹⁰³ Järeltulijaid oli neist ainult kahel: Jüril ja Annal. Viis Mardi ja Anni lastest surid noorelt, enne kui jõudsid oma pere luua. Mart Balderi ehk Puusepa Mardi kõik järeltulijad on märgitud lisas 2 joonisel 9.

¹⁰⁰ Tõnu Tomann. (24.10.2020). Mälestusi Puusepa talust. Jane Palu. [e-kiri].

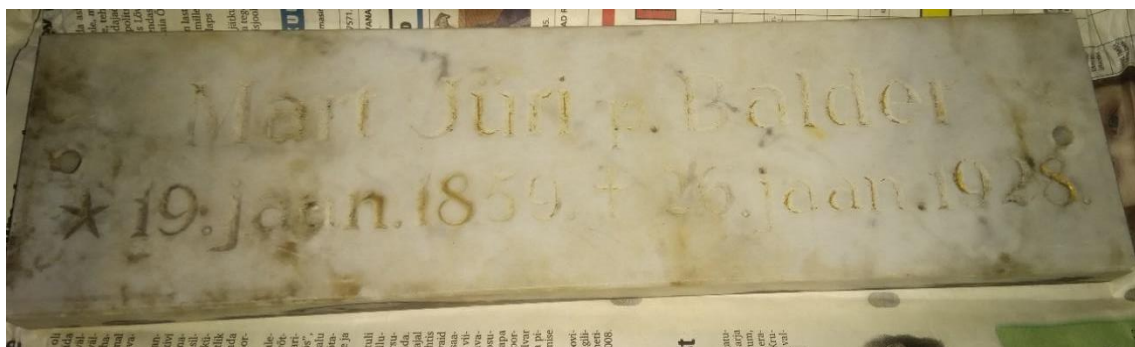
¹⁰¹ Eeva Kõrver. (23.11.2021). Mälestusi Puusepa talust. Eda Võrk. [e-kiri].

¹⁰² Puusepa talu elumaja 1912. aastal Jüri Balderi ja Julie Tertsu pulmade ajal. Tõnu Tomanni erakogu.

¹⁰³ Koostaja Balder, Jane (1997). Jüri Balder. Kodu-uurimistö. Tallinn: Tallinna 54. Keskkool, lk 4.

Mart Balder suri 26. jaanuaril 1928¹⁰⁴ ja matusetalitus toimus 2. veebruaril¹⁰⁵ kell 2 pärastlõunal Kadrina kirikus¹⁰⁶. Ta maeti Kadrina kalmistule kirikuaia kabeli taga asuvale platsile. Ann suri 25. detsembril 1936¹⁰⁷, matusetalitus toimus 31. detsembril samuti Kadrina kirikus¹⁰⁸ ning ta maeti oma abikaasa Mart Balderi kõrvale. Seoses ema Ann Balderi surmaga anti Augustile Kaitseliidust ka 1 nädal erakorralist puhkust ehk 28. detsembrist 1936 kuni 3. jaanuarini 1937.¹⁰⁹ Samuti sai ta 1 nädala erakorralist puhkust isa Mart Balderi surma järel ehk 29. jaanuarist 5. veebruarini 1928.¹¹⁰

Praegu on Mart ja Ann Balderi hauda tähistamas Kadrina kalmistul suur hauakivi. Alguses oli seal tõenäoliselt rist, sest vanaisa Eino Balderi asjade seast leidsin ajalehepaberi seest Mart Jüri Balderi nime ja eluaastatega plaadi. Millal ja kes hauale risti asemele hauakivi paigutas, pole teada. August Balderi matuse fotodel 1973. aastast on suur hauakivi Mart ja Ann Balderi haulal olemas. Võimalik, et rist asendati hauakiviga juba Ann Balderi surma järel 1936. aasta lõpus või 1937. aastal.

Joonis 3. Mart Balderi haulal olnud algne plaat 20.04.2021. Foto autor Jane Palu¹¹¹

¹⁰⁴ Mart Jüri p Balderi matuse laululeht. (2. veebruaril 1928 a). [Laululeht]. Perekond Palu erakogu.

¹⁰⁵ Koostaja Balder, Jane (1997). Jüri Balder. Kodu-uurimistö. Tallinn: Tallinna 54. Keskkool, lk 4.

¹⁰⁶ Mart Jüri p Balderi matuse laululeht. (2. veebruaril 1928 a). [Laululeht]. Perekond Palu erakogu.

¹⁰⁷ Koostaja Balder, Jane (1997). Jüri Balder. Kodu-uurimistö. Tallinn: Tallinna 54. Keskkool, lk 4.

¹⁰⁸ Ann Balderi matuse laululeht. (31. detsembril 1936 a). [Laululeht]. Perekond Palu erakogu.

¹⁰⁹ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 62/238. [www] <https://bit.ly/3b8rodx> (17.06.2022).

¹¹⁰ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 98/238. [www] <https://bit.ly/3Qv0DzW> (17.06.2022).

¹¹¹ Mart Balderi haulal ristol olnud algne plaat 20.04.2021. Perekond Palu erakogu.

1.2. August Balderi õed-vennad ja nende järeltulijad

1.2.1. Jüri Balder ja tema järeltulijad

Mart ja Ann Balderi esimene laps Jüri sündis 3. märtsil 1885 (vkj) Virumaal Imastu mõisapiirkonnas Undla vallas Koplimesa külas.¹¹² Jüri abiellus 10. juunil 1912¹¹³ Kadrina Katariina Koguduse kirikus Julie (Jaan Tertsu t) Balderiga¹¹⁴. Peale abiellumist asuti elama Kadrinasse¹¹⁵, kus Jüri hiljem äritegevust alustas¹¹⁶.

Jüri ja Juliel oli neli poega: Evald, Endel, Eino ja Eiki, kellest ainult kaks täiskasvanuks elasid.¹¹⁷

Jüri ärimeheteel algas Põimast, kus ta 14-aastase noormehena hakkas koos oma tolelaegse koolikaaslase Johannes Rumbergiga, hilisema tärglisetöösturiga, külast kanamune kokku ostma ja neid Tapa turule viima.¹¹⁸ Tapa jaama juures olevat kaubaks läinud vähid.¹¹⁹ Ostumüügi tehingust saadud vaheltkasu innustas noormehi sarnaseid asju edasi ajama. Jüri tegeles munade kokkuostmisega veel II maailmasõja eelgi.¹²⁰

Vaid 50 kuldraha olevat Jüri isa Mart Balder talle andnud, kui ta 1911. aastal oma sammud Kadrina poole seadis ja Kadrina raudteejaama juurde elama asus, kus ta hiljem koloniaalkaupluse avas.¹²¹ Kadrina raudteejaama juures asuv maja kuulus kuni 1927. aastani Jüri isa Mardile, kes selle 1928. aastal Jürile kinkis.¹²²

¹¹² Rahvusarhiiv, EAA.1227.2.26. Sünnimeetrika. Kadrina.1885-1891, saaga 3/157. [www] https://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=EAA.1227.2.26:3 (19.03.2021).

¹¹³ https://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=EAA.1227.1.123:171?518,1053,4181,510,0 (10.06.2022).

¹¹⁴ Jüri Balder ja Julie Balder perekonnakiri. Undla Vallavalitsus, köide nr. 5, lk 185-186.

¹¹⁵ Koostaja Balder, Jane (1997). Jüri Balder. Kodu-uurimistöo. Tallinn: Tallinna 54. Keskkool, lk 9

¹¹⁶ Koostaja Balder, Jane (1997). Jüri Balder. Kodu-uurimistöo. Tallinn: Tallinna 54. Keskkool, lk 37.

¹¹⁷ Koostaja Balder, Jane (1997). Jüri Balder. Kodu-uurimistöo. Tallinn: Tallinna 54. Keskkool, lk 9.

¹¹⁸ Koostaja Balder, Jane (1997). Jüri Balder. Kodu-uurimistöo. Tallinn: Tallinna 54. Keskkool, lk 37.

¹¹⁹ Koostaja Uusküla, T. (2003). Jüri Balder - silmapaistev kaupmees ja ühiskonnategelane Kadrinas. Neeruti Selts: Kadrina, lk 3.

¹²⁰ Leppik, Eduard. (2000). Kadrina mapp. Kultuurilooline Kadrina. Laiuse, lk 12.

¹²¹ Eino Balder (1995). [Suulised mälestused]. Jane Palu.

¹²² Jane Palu (18.06.2022). [Suulised mälestused]. Saamuel Palu.

1914. aastal mobiliseeriti Jüri esimesse maailmasõtta¹²³. Maailmasõja päevil teenis ta suurema osa ajast Poolas, kus ta oli ratsaväes velskriks. Sõjast naasis Jüri 1917. aastal.¹²⁴ Sõjaväljal olles saatis Jüri sageli kirju oma abikaasale Juliele ja Julie temale. Paljud Julie kirjadest Jürile on autori kodus säilinud. Kuidas ja tänu kellele need säilisid, on kahjuks teadmata. Säilinud kirjadest saab infot selle kohta, kui keeruline oli Jüri abikaasal Juliele sõja ajal Kadriinas poodi pidada, palju teatud kaubad maksid, millest oli puudus jm.

Joonis 4. Jüri Balder kuuri ees¹²⁵

Samuti leiab kirjadest infot Jüri vendade kohta ja kuidas vanavanaema Julie majapidamise, kauplemise, põllutöödega ning esimese poja kasvatamisega üksi toime tuli.

Kuigi Jüri alustas äritegevust peaaegu mitte millestki, oskas ta lühikese ajaga jõuda aleviku üheks tooniandvaimaks inimeseks. Ta alustas koloniaalkauplusega, avas peagi villavabriku, siis limonaaditehase ja saeveski.¹²⁶ Koloniaalkaupluses müüdi toiduaineid ja

¹²³ Rahvusarhiiv, EAA.3882.1.110. Imastu valla perekonnakiri. 1910, saaga 8/119. [www] <https://bit.ly/3wsjEsN> (05.04.2021).

¹²⁴ Koostaja Balder, Jane (1997). Jüri Balder. Kodu-uurimistö. Tallinn: Tallinna 54. Keskkool, lk 9.

¹²⁵ Jüri Balder kuuri ees. Perekond Palu erakogu.

¹²⁶ Koostaja Balder, Jane (1997). Jüri Balder. Kodu-uurimistö. Tallinn: Tallinna 54. Keskkool, lk 37.

majapidamistarbeid.¹²⁷ Limonaaditehase ja villavabriku müüs ta peagi maha, kuna nende toodangul polnud eriti turgu. Koloniaalkauplusest sai peagi kaubamaja (joonis 5), mille ärisõbrad paiknesid kahe kihelkonna maadel.¹²⁸ Praegu kannab toonane kaubamaja, mille küljes ka puidust kahekordne elumaja, aadressi Kauba tn 25. Kaubamaja juures oleva lao teisele korrusele oli ehitatud rööbastee, kus sai lihtsamalt kartuleid vagunisse laadida. Ladude teises otsas asus sisseehitatud kaevuga saun-pesuköök.¹²⁹ Kartuleid ostis ta kokku, et neid Põhjamaadesse eksportida.¹³⁰

Joonis 5. Balderi kaubamaja¹³¹

Hiljem lisandus Viru tänaval pudukauplus (joonis 6). Maja hävis ca 1951. aastal tulekahjus ning 1950. ja 1960. aastate vahetusel ehitati selle vundamendile uus maja.¹³² Toonases hoones tegutses lühikest aega J. Balderi pood ja kuni 1940. aastani Pooluse õmblustarvete (paelad, niidid, nõöbid, nõelad) pood.¹³³ Praegu tegutseb endise kaupluse asukohas ilusalong, juuksur ja veel mõned teised firmad. Maja kuulub ehitusfirmale OÜ Oto Ehitus ning kannab aadressi Viru tn 7. Kõrval asub toidukauplus Grossi toidukaubad.

¹²⁷ Leppik, Eduard. (2000). Kadrina mapp. Kultuurilooline Kadrina. Laiuse, lk 10.

¹²⁸ Koostaja Balder, Jane (1997). Jüri Balder. Kodu-uurimistöö. Tallinn: Tallinna 54. Keskkool, lk 37.

¹²⁹ Koostaja Uusküla, T. (2003). Jüri Balder - silmapaistev kaupmees ja ühiskonnategelane Kadrinas. Neeruti Selts: Kadrina, lk 6.

¹³⁰ Leppik, Eduard. (2000). Kadrina mapp. Kultuurilooline Kadrina. Laiuse, lk 10.

¹³¹ Balderi kaubamaja. Neeruti Selts MTÜ.

¹³² Leppik, Eduard. (2000). Kadrina mapp. Kultuurilooline Kadrina. Laiuse, lk 12.

¹³³ Leppik, Eduard. (2000). Kadrina mapp. Kultuurilooline Kadrina. Laiuse, lk 12.

Joonis 6. Balderi koloniaalkauplus Viru tänaval¹³⁴

Ta tegeles ka metsanduse ja ehitustegevusega¹³⁵. Samuti ei olnud talle võõras talupidamine. Sellest andsid tunnistust aleviku lähedased Tisleri ja Kallukse talud.¹³⁶ Ta külastas ka oksjoneid, nt Tisleri nr A-4, mis oli Hulja mõisast eraldatud ja mille suurus oli 18,4 ha, ostis ta oksjonilt 1936. aastal 4340 krooniga¹³⁷ ja Narva-Jõesuus Poska tänaval asunud 2 ehituskrunti 118 krooni eest 1937. aastal.¹³⁸ Narva-Jõesuusse soovis ta ehitada oma perele suvila, ehitusmaterjalgi sai ostetud ja krundile viidud. Kahjuks aga jäi suvila ehitamata, sest teda ja tema pere ootas küüdivagun.¹³⁹

1927. aastal oli Jüri Undla valla ja Kadrina Vabatahtliku Tuletõrje ühingu esimees ja tegevliige¹⁴⁰. Tänu sellele sai Jüri oma 50. sünnipäevaks Leedu valgeristi ordeni. Peale selle autasu oli tal ka mitmeid teisi auhindu ja tunnustusi, näiteks 1933. aastal saadud hõbemedal, Läti tuletõrje auhind (15.03.1935), 1927. ja 1935. aastal valiti Jüri Kadrina Vabatahtliku Tuletõrje Ühingu esimeheks ning 5. septembril 1937. aastal sai ta ka hõberisti.¹⁴¹

¹³⁴ RM F 1119:37, Virumaa Muuseumid SA, [www] <https://bit.ly/3BrjNjk> (17.02.2022).

¹³⁵ Koostaja Balder, Jane (1997). Jüri Balder. Kodu-uurimistö. Tallinn: Tallinna 54. Keskkool, lk 37.

¹³⁶ Koostaja Uusküla, T. (2003). Jüri Balder - silmapaistev kaupmees ja ühiskonnategelane Kadrinas. Neeruti Selts: Kadrina, lk 6.

¹³⁷ Maa hääl: maarahva ajaleht (11. märts 1936), nr 28, lk 6. [www] <https://bit.ly/3HBoOJ7> (20.06.2022).

¹³⁸ Virumaa Teataja (15. detsember 1937), nr 145, lk 5. [www] <https://bit.ly/3HAVYZk> (20.06.2022).

¹³⁹ Jane Palu (19.06.2022). Narva-Jõesuu suvilakrunt. [Suulised mälestused]. Saamuel Palu.

¹⁴⁰ Undla Valla Vabatahtliku Tuletõrje Ühingu tegevliikme kaart nr. 294 1940. a. Perekond Palu erakogu.

¹⁴¹ Kadrina Vabatahtlik Tuletõrje Ühing, liige nr. 1. Perekond Palu erakogu.

Jüri Balder pidas lisaks kaupmehe ametile saeveskit.¹⁴² Tema poeg Endel rääkis, kuidas iga kord, kui ta Tallinnast koolist koju tuli, pandi kohe saeveskisse tööle.¹⁴³

Julie Balder sündis 3. oktoobril 1888. aastal Undla vallas.¹⁴⁴ Julie lõpetas 1900. aastal Kadrina (ringkonna) kooli (Катериненского Школьного Иправления) ning jätkas siis õpinguid 1902. aastal Tapa III kategooria erakoolis (Тапского частного училища III разряда).¹⁴⁵

Juliel oli Jüri Balderiga neli poega ja üks kasupoeg. Julie kirjadest abikaasale võib lugeda, et ta pidas üksinda Kadrinas poodi ning majandas loomade ja põlluga ajal, mil abikaasa Jüri oli I maailmasõjas. Julie kuulus alates 8. veebruarist 1933. aastast Kadrina Vabatahtliku Tuletõrje Ühingusse, kus ta oli naistuletõrjuja, kuulus naisringi, oli naisringi esinaine¹⁴⁶ ning sai 5. septembril 1937. aastal ka hõbemedali¹⁴⁷. Ta kuulus ka 1928. aastal loodud Kadrina Perenaisteseltsi (teda võib näha seltsi 1938. aasta aastapäeva tähistamise¹⁴⁸ ja ühest keedukursusest osavõtjatest¹⁴⁹ ning selle lõpetamisest rahvamajas¹⁵⁰ tehtud fotodel), sh 1938. aastal seltsi juhatuse¹⁵¹. Samuti kuulus Julie Kadrina koguduse juhatusse.¹⁵²

Jüri Balder küüditati koos oma abikaasa ja kolmanda poja Einoga 14. juunil 1941. aastal Siberisse. Jüri suri 14. veebruaril 1942 Sverdlovski oblastis Sevurallaagris ja rehabiliteeriti Eesti NSV Prokuratuuri 24.07.1990 nr 13/4169/89 rehabiliteerimise tõendi alusel vastavalt NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidumi 16. jaanuari 1989. aasta seaduse „Lisaabinõudest õigluse

¹⁴² Koostaja Balder, Jane (1997). Jüri Balder. Kodu-uurimistö. Tallinn: Tallinna 54. Keskkool, lk 9 ja E.V. Sotsiaalministeeriumi III jaoskonna tööinspektori abi kiri Jüri Balderile 5. novembrist 1936. a, nr V-7073 Rakvere. Originaal perekond Palu erakogus.

¹⁴³ Tõnu Tomann. (30.03.2021). Mälestusi Jüri ja Endel Balderi elust. Jane Palu. [e-kiri].

¹⁴⁴ Rahvusrhiiv, Julie Balder. Aadresslehed. [www] <https://bit.ly/3hiTjZg> (13.05.2021).

¹⁴⁵ Julie Tertsu Tapa III kategooria erakooli tunnistus 1. poolaasta 1902. Perekond Palu erakogu.

¹⁴⁶ Kadrina Vabatahtlik Tuletõrje Ühing. Naisring, liige nr. 3. Perekond Palu erakogu.

¹⁴⁷ Kadrina Vabatahtlik Tuletõrje Ühing, liige nr. 200/7. Perekond Palu erakogu.

¹⁴⁸ Kadrina Perenaisteseltsi 10. aastapäev 1938. a. Kadrina valla fotoveeb. [www] <https://bit.ly/3u7nHMf> (02.04.2022).

¹⁴⁹ Kadrina Perenaisteseltsi keedukursus 1938. a. Kadrina valla fotoveeb. [www] <https://bit.ly/38sKxpa> (02.04.2022).

¹⁵⁰ Kadrina Perenaisteseltsi keedukursuse lõpetamine rahvamajas 1938. a. Kadrina valla fotoveeb. [www] <https://bit.ly/3Kao9Pm> (02.04.2022).

¹⁵¹ Kadrina Perenaisteseltsi juhatus 1938. a. Kadrina valla fotoveeb. [www] <https://bit.ly/3NMS1DC> (02.04.2022).

¹⁵² Leppik, Eduard. (2000). Kadrina mapp. Kultuurilooline Kadrina. Laiuse, lk 22.

jalule seadmiseks 30.–40. aastatel ja 50. aastate algul toimepandud repressioonide ohvrite suhtes“ §-le 1.¹⁵³

Julie suri Maiski külas Novo-Vasjugani rajoonis Tomski oblastis 10. jaanuaril 1943. aastal¹⁵⁴ kopsupõletikku¹⁵⁵. Tema matused toimusid 12. jaanuaril.¹⁵⁶ Julie rehabiliteeriti Eesti NSV 7. detsembri 1988. aasta seaduse „Kohtuväliselt massirepressioonide kohta Nõukogude Eestis 1940.–1950. aastail“ alusel^{157, 158}

1.2.1.1. Evald Balder

Evald Balder sündis 6. juulil 1913. aastal, kuid juba 15. oktoobril 1919. aastal suri ta kopsupõletikku. See tõi Juliele ja Jürile esimesed haavad ja ka suured katsumused, kuid siiski jäädi saatusega võideldes peale.¹⁵⁹

Evald oli oma ema Julie kirjadele toetudes väitel aktiivne ja rõõmus poiss.

Kõrvaloleva pildi saatis Julie abikaasa Jürile sõjaväljale ning kirjutas taha „Isale seltsiliseks saadetud raskes elukutses! 6. augustil 1914. a Kadrinas Julie“. Joonise 7 foto esiküljele oli kirjutatud nimi Tibi 27. juulil 1914. aastal. Tõenäoliselt oli Tibi Evaldi hüüdnimeks.

Joonis 7. Evald Balder 27. juulil 1914¹⁶⁰

¹⁵³ Rehabiliteerimise tõend. Eesti NSV Prokuratuuri 24.07.1990 nr 13/4169/89 rehabiliteerimise tõend. Perekond Palu erakogu (originaal).

¹⁵⁴ Eesti NSV Siseministeeriumi Informatsioonikeskuse õiend nr 16311 (08.09.1989). Perekond Palu erakogu.

¹⁵⁵ EELK Kadrina Katariina Koguduse arhiiv.

¹⁵⁶ Eino Balderi tehtud kalender Siberis. Perekond Palu erakogu.

¹⁵⁷ Eesti NSV Sideministeeriumi Informatsiooni keskuse õiend 8. septembril 1989. a.

¹⁵⁸ Koostaja Balder, Jane (1997). Jüri Balder. Kodu-uurimistö. Tallinn: Tallinna 54. Keskkool, lk 12 ja Eesti NSV Siseministeeriumi Informatsioonikeskuse õiend nr 16311 (08.09.1989). Perekond Palu erakogus (originaal).

¹⁵⁹ Eino Balderi ülestähendused. Perekond Palu erakogu.

¹⁶⁰ Evald Balder 27. juulil 1914. a. Perekond Palu erakogu.

1.2.1.2. Endel Balder

Endel Balder sündis 28. aprillil 1919. aastal¹⁶¹ Kadrinas ja kasvas üles Eesti Vabariigis.

Endel on olnud noorkotkas¹⁶², alates 8. veebruarist 1933. aastast kuulunud Kadrina Vabatahtlikku Tuletõrje Ühingusse, kus ta valiti esimeheks 12. mail 1942¹⁶³. Kutsevalik viis Endli Tallinnasse, kus ta aastatel 1933–1938 õppis Tallinna Linna Poeglaste Kommertsgümnaasiumis, kust sai ka oma esimesed teadmised majanduselu reeglitest. Järgnesid õpingud Tartu Ülikooli majandusteaduskonnas vaheldumisi kaitseväge kohustusega Eesti Vabariigi Sõjakoolis. Seal lõpetas Endel 1940. aastal suurtükiväge aspirantide klassi.¹⁶⁴

Joonis 8. Endel Balder septembris 1920¹⁶⁵

Endel kuulus ka 1940. aastal Kadrina Eesti Hariduse Seltsi. Endli vanemad ja vend küüditati 14. juunil 1941. aastal Siberisse ning nende ettevõtte võõrandati (natsionaliseeriti), ta ise aga seekord pääses. Tuli uus mobilisatsioon ja okupatsioon. Need viisid Endli Saksa sõjaväkke ja lahingutesse Narva alla.¹⁶⁶

¹⁶¹ Endel Balder perekonnakiri. Undla Vallavalitsus, köide nr. 5, lk 187.

¹⁶² Endel Balder. (2003). Endel Balder. Märkmeid eluloost, juuli 2003. [Kirjalik mälestus]. Käsikirjaline materjal autori valduses.

¹⁶³ Kadrina Vabatahtlik Tuletõrje Ühing, liige nr. 201/8. Perekond Palu erakogu.

¹⁶⁴ Rootsi-Eesti Päevaleht 26. aprill 1989. a.

¹⁶⁵ Endel Balder septembris 1920. a. Ene Balderi erakogu.

¹⁶⁶ Koostaja Balder, Jane (1997). Jüri Balder. Kodu-uurimistö. Tallinn: Tallinna 54. Keskkool, lk 12.

Endel abiellus 21. augustil 1943. aastal Ainoga (snd 21.08.1921 Tallinnas¹⁶⁷, neiupõlvenimi Luup)¹⁶⁸. Nende laulatus toimus Kadrina kirikus¹⁶⁹ ning pulmapidu praeguse nimega Kadrina Rahvamajas. Endlil ja Ainol oli tütar Ene.

Joonis 9. Endel ja Aino Balder oma pulmapäeval 21. augustil 1943¹⁷⁰

Aino oli õppinud Tallinna Tehnikaülikoolis keemia osakonnas.¹⁷¹ 1944. aasta septembris põgenes Endel koos abikaasa Aino ja pisitütrega Enega Rootsi. Rootsis töötas Endel röntgenifirmas Georg Schönanderi juures kamreeri¹⁷² assistendina ja hiljem ettevõtte ühendamise järel Siemensiga uue organisatsiooni pearaamatupidajana, töötades seal kokku 23 aastat. Alates 1957. aastast oli ta revidendiks Misomex grupis ja reas teistes eestlastele kuuluvates firmades. 1970. aastal kutsusid sõbrad ta Misomex AB majandusjuhiks, kus Endel töötas majandusdirektorina kuni pensionile jäämiseni 1983. aastal. Oma rohkete kogemuste ja alati sõbraliku hoiakuga võitis Endel kõikide poolehoidu nii ettevõtte juhatuses kui ka kaastöölise hulgas. Ka pensionärina ei olnud tal mahti tegevusest olla – ikka leidis mõni

¹⁶⁷ Endel Balder perekonnakiri. Undla Vallavalitsus, köide nr. 5, lk 187.

¹⁶⁸ Aino Luup ja Endel Balder laulatuse laululeht. Perekond Palu erakogu.

¹⁶⁹ Endel Balderi ja Aino Luup`i laulatuse laululeht. Perekond Palu erakogu.

¹⁷⁰ Endel ja Aino Balder oma pulmapäeval 21. augustil 1943. a. Ene Balderi erakogu.

¹⁷¹ Tallinna Tehnikaülikooli üliõpilase õpiraamat Aino Luup matr. 1883.

¹⁷² Rootsi-Eesti Päevalehest 26. aprill 1989. a.

eestlaste seltskondlik algatus, kus ta kaasa tegi ja majandust puudutavaid küsimusi otsustas.¹⁷³

Akadeemiliselt kuulus Endel Balder Korporatsiooni Fraternitas Estica ridadesse¹⁷⁴. Endlil on n-ö õnne olnud väga mitmel korral, sest ta oli oma elu jooksul vähemalt seitsmel korral peaaegu surmasuus. Näiteks kuivatas ta 1922. aastal oma riideid ahju lähedal ning need läksid Endli seljas põlema. Õnneks pääses ta ainult väikese põletusega käel. Teine juhtum oli ca 1926, kui kodumaja teise korruse ehitamisel kukkus kirves tellingutelt talle varba kõrvale maha. Kolmandal korral oli ta just eelvaatluspunktis tulejuhi ametipostilt veidikeseks eemale läinud ning naastes nägi ta, et just see koha oli vahepeal vastase suurtükitali maatasa teinud. Neljandal korral sai põgenedes hobune, kellega ta ratsutas, tema all suutükilasust pihta. Viiendal korral perega üle mere põgenedes, uhtus laine ta üle parda, kuid tüürimees päästis ta tormisel merel veest. 1986. aastal ehk kuuendal korral oli ta abikaasaga Floridas puhkusel ning ta elu päästeti, kui talle tehti keeruline erakorraline elupäästev südameoperatsioon. Seitsmes juhtum oli siis, kui Endel pidi oma endiste töökaaslastega Rootsist laevaga sõitma Eestisse ja tagasi, kuid loobus päev enne sõitu, sest tütar Ene kutsus teda endale Saint-ropez'i appi. Kõik 12 tema endist töökaaslast läksid Estonia hukuga põhja, aga Endel jäi elama.¹⁷⁵

Joonis 10. Aino ja Endel Balder¹⁷⁶

¹⁷³ Koostaja Balder, Jane (1997). Jüri Balder. Kodu-uurimistö. Tallinn: Tallinna 54. Keskkool, lk 13.

¹⁷⁴ Rootsi-Eesti Päevaleht 26. aprillil 1989. a.

¹⁷⁵ Endel Balder. (2006). Minu elulugu. Endel Balder. [Helisalvestis]. Perekond Palu erakogu.

¹⁷⁶ Aino ja Endel Balder. Foto Neeruti Selts MTÜ.

Endel suri 3. juunil 2011. aastal¹⁷⁷ Stockholmis tõenäoliselt insuldi tagajärjel¹⁷⁸. Algematusetalitus toimus 28. juunil 2011 kell 13.00 Heliga korsets kabelis Stockholmi Metsakalmistul¹⁷⁹ ning urnimatus juulis 2011 Kadrina kalmistul.¹⁸⁰

Endel Balderi tütar Ene sündis 6. juulil 1944. aastal¹⁸¹ Kadrinas, majas, mis praegu asub aadressil Kauba tn 25. Ene õppis Rootsis Eesti Algkoolis, Humanitaargümnaasiumis, hiljem ka kaubanduskoolis (erakool). Ta täiendas end Stockholmi ülikoolis ning kolis hiljem Prantsusmaale, et seal õppida Grenoble ülikoolis inglise keelt¹⁸².

Ene abiellus 1968. aastal Jacques Ostiniga ja neil on poeg Olav. Jaques Ostin (25.02.1944–24.05.1984) oli tööstur¹⁸³. Ta hukkus lennuõnnetuses – tema lennuk kukkus alla teekonnal Grenoblest Pariisi.¹⁸⁴

Joonis 11. Jaques Ostin ja Ene Balder 18. aprillil 1965¹⁸⁵

Ene Balder on töötanud mitmel eri ametikohtal. Ene on tegelenud ka taliolümpiamängude korraldamise ja läbiviimisega, näiteks 6.–18.veeburil 1968. aastal Prantsusmaal Grenoble'is toimunud taliolümpiamängudel oli ta tööolümpia reisibüroos ja pärast seda Grenoble'is

¹⁷⁷ Endel Balder. Geni. [www] <https://bit.ly/3aCIyNk> (23.04.2021).

¹⁷⁸ Jane Palu. (07.12.2021). Mälestused Endel Balderist. [Suuline mälestus].

¹⁷⁹ Endel Balderi matusetalituse mälestus- ja laululeht. Perekond Palu erakogu.

¹⁸⁰ Jane Palu. (07.12.2021). Mälestused Endel Balderist. [Suuline mälestus].

¹⁸¹ Endel Balder perekonnakiri. Undla Vallavalitsus, köide nr. 5, lk 187.

¹⁸² Endel Balderi kiri. Stockholmist oma vend Einole. (23.02.1969). Perekond Palu erakogu.

¹⁸³ Olav Ostin. (04.04.2021). Olav Ostini isa. Jane Palu. [e-kiri].

¹⁸⁴ Koostaja Balder, Jane (1997). Jüri Balder. Kodu-uurimistö. Tallinn: Tallinna 54. Keskkool, lk 4, 13.

¹⁸⁵ Jaques Ostin ja Ene Balder 18. aprillil 1965. Väljalõige perekond Palu erakogus olevast fotost.

korraldatud spordinädalal¹⁸⁶. 1992. aastal oli Ene taliolümpiamängudel Albertville'is Eesti Olümpiakoondise atašee.¹⁸⁷

Joonis 12. Eesti Olümpiakomitee peasekretär Gunnar Paal ja Eesti esimene olümpiaatašee Ene Balder Albertville'i lümpiamängudel 1992¹⁸⁸

Albertville'i olümpiamängud olid esimesed taasiseseisvumisjärgsed olümpiamängud, kus Eesti sai osaleda iseseisva riigina. Toona oli Eesti Olümpiakomitee ja suusaliidu juhiks Arnold Green, kes oli ühtlasi ka minu vanaisa Eino ja Ene isa Endel Balderi lapsepõlvesõber¹⁸⁹. Prantsusmaal toimuvatel olümpiamängudel oli eestlastel vaja ületada keelebarjäär ning selleks võttis Greeniga ühendust tema lapsepõlvesõber Endel Balder, kes pakkus abiks oma entusiastlikku tütart Ene Balderit. Gunnar Paal kirjeldas teda kui

energilist inimest, kes pani neid oma Volkswagen Golfi ja iis kiirelt läbi pimeduse Megeve'i suunas. Ene võõrustas eid ka oma armsas talvises kodumajas Mont Blanci jalamil.¹⁹⁰

¹⁸⁶ Endel Balderi kiri vend Eino Balderile (Stockholmist 26.03.1968). Perekond Palu erakogu.

¹⁸⁷ Koostanud Karuks, Tiit (1993). XVI taliolümpiamängud Albertville`92. Olympia: lk 96, pilt 12.

¹⁸⁸ Eesti Olümpiakomitee peasekretär Gunnar Paal ja Eesti esimene olümpiaatašee Ene Balder Albertville Olümpiamängudel 1992. a. Väljalõige perekond Palu erakogus olevast fotost.

¹⁸⁹ Palu, Jane (06.12.2021). Arnold Green. Saamuel Palu. [Suuline intervjuu]. Kadrina.

¹⁹⁰ Paal, Gunnar. (2017). Eesti lipp olümpiarõngaste kohal. Eesti Spordi- ja Olümpiamuuseum, lk 61-63. [www] <https://bit.ly/31Ec0AX> (06.12.2021).

Ene Balderi ainus poeg Olav Ostin sündis pühapäeval, 28. detsembril 1969 Grenoble'is¹⁹¹. Olav abiellus 3. augustil 1996 inglanna Lucy Arabella Guinnessiga¹⁹². Neil on 5 last. Täpsem info Olavi laste ja tema elu kohta vajadusel töö autorilt. Olav on riskikapitalist¹⁹³.

1.2.1.3. Eino Balder

Eino Balder sündis 8. juulil 1921. aastal Kadrinas¹⁹⁴. Einole nime panemisel sai määravaks 1921. aasta kevadel Eestit külastanud kirjanik-luuletaja Eino Leino. Kuna Eino oli sündides väga õrn ja habras, siis pandi talle nimeks Eino (lisaks olid tal ka blondid juuksed)¹⁹⁵.

Alghariduse sai Eino Kadrina 6-klassilises algkoolis, mille ta lõpetas 1934. aastal. Hiljem õppis ta Rakvere Kaubanduskoolis, 2. septembrist 1935 kuni 29. maini 1937 Virumaa ühis-, äri ja omavalitsustegevusele vastavas kaheaastase kursusega täienduskoolis Rakveres¹⁹⁶. Tööd alustas ta müüjana, hiljem oli raamatupidaja tema isale kuuluvas äris. Eino kuulus alates 6. veebruarist 1938 ka Kadrina Vabatahtlikku Tuletõrje Ühingusse¹⁹⁷. Alates 1940. aasta sügisest töötas Eino raamatupidajana Kadrina Tarbijate Kooperatiivis. Kuulus ka ÜENÜ¹⁹⁸ juhatusse, oli spordiorganisaator ja Undla valla Kadrina Vabatahtliku Tuletõrje Ühingu sekretär¹⁹⁹. Alates 4. detsembrist 1941 oli Eino Eesti Ametiühingute Keskliidu Kadrina Komitee liige, samuti kuulus ta 1940. aastast Kadrina Eesti Hariduse Seltsi.²⁰⁰

14. juunil 1941 arvati Eino ja tema vanemad küüditatute hulka, sest Eino isal Jüri Balderil oli kaks kauplust ja kaks maja.²⁰¹

Koos emaga saadeti Eino asumisele Tomski oblastisse Novo-Vasjugani rajooni Maiski külla. 1941. aasta juulist kuni aprillini 1945 töötas Eino Maiski kolhoosis „Udarnik“ ning metsatööl. Pärast tööpataljoni kutsumist 1945. aasta aprillis määrati Eino Novo-Vasjugani Täitevkomitee otsusega tööle kohalikku elektrijaama. Alates 1945. aasta maist töötas ta seal nii masinisti,

¹⁹¹ Aino Balderi kiri Eino Balderile (01.02.1970). Perekond Palu erakogu.

¹⁹² Lucy ja Olav Ostini pulmakutse. Perekond Palu erakogu.

¹⁹³ Riskikapitalist on isik, kes investeerib suurt tulu töötavatesse algusjärgus äriprojektidesse, mille edukuse võimalused on ebakindlad.

¹⁹⁴ Eino Balderi isikutunnistus nr. 299, 26. augustist 1938. Perekond Palu erakogu.

¹⁹⁵ Eino Balder. Mälestusi lapsepõlvest. Jane Palu. [Suuline mälestus].

¹⁹⁶ Eino täienduskooli lõputunnistus. Perekond Palu erakogu.

¹⁹⁷ Kadrina Vabatahtlik Tuletõrje Ühing, liige nr. 320/3. Perekond Palu erakogu.

¹⁹⁸ ÜENÜ= Ülemaaline Eesti Noorsoo Ühing.

¹⁹⁹ Undla valla Vabatahtliku Tuletõrje Ühingu tegevliikme kaart nr. 7 1939. a. Perekond Palu erakogu.

²⁰⁰ Koostaja Balder, Jane (1997). Jüri Balder. Kodu-uurimistö. Tallinn: Tallinna 54. Keskkool, lk 14.

²⁰¹ ERA ja ERA filiaalset Partei arhiiv.

elektriku, mehaaniku ja hiljem ka direktorina kuni 1956. aasta sügiseni. Ta abiellus 31. detsembril 1945 Eestist pärit Narva konservivabrikandi tütre Lehte Nigoliga.

Elektrijaamas töötamise ajal täiendas Eino Balder end erialaste teadmistega, õppides Tomskis Kommunaalministeeriumi Tomski filiaali Tehnilises Instituudis aastatel 1954–1956.²⁰²

Samuti võttis Eino osa õpetajate täienduskursustest Tomskis ja oli 10. jaanuarist kuni 15. detsembrini 1956 Novo-Vasjugani keskkoolis masinaõpetuse õpetaja, 26. aprillil 1956 vabastati ta sundvõõrandamiselt ehk sundväljasaatmiselt. Tema naine Lehte vabastati eriväljasaatmiselt 2. juunil 1956.²⁰³

Kuna perel oli koduigatsus, vahetasid nad elukohta. Siberist tagasi jõudsid nad oktoobris 1956. aastal. Esialgselt planeeris Eino jääda Tapale oma sugulaste juurde, aga tal ei lubatud oma endisesse kodurajooni elama jääda. Einole anti 24 tundi aega Tapalt lahkumiseks. Ainult tänu oma hea sõbra vahelesegamisele sai Eino pikendust uude elukohta asumiseks 6 kuud. 2. novembrist 1956 kuni 1957. aasta märtsini elasid nad alaliselt Liborius Pauli, Juhani poeg²⁰⁴

Paali juures Tapal aadressil Nigoli tänav 21²⁰⁵. Kuue kuu möödudes asus Eino koos perega elama Kehra alevikku²⁰⁶.

Joonis 13. Eino ja Lehte Balder²⁰⁷

²⁰² Koostaja Balder, Jane (1997). Jüri Balder. Kodu-uurimistö. Tallinn: Tallinna 54. Keskkool, lk 15.

²⁰³ Koostaja Balder, Jane (1997). Jüri Balder. Kodu-uurimistö. Tallinn: Tallinna 54. Keskkool, lk 15.

²⁰⁴ Rahvusarhiiv, LVMA.866.3.1898. Tapa Linnavalitsus perekonnaregister I köide, lk 143.

²⁰⁵ Eino Balderi märkmed. Perekond Palu erakogu.

²⁰⁶ Eino Balder. Mälestusi pere elukoha vahetamisest. [Suulised mälestused]. Jane Palu.

²⁰⁷ Eino ja Lehte Balder. Perekond Palu erakogu.

1956. aasta novembrikuust alates töötas Eino Balder Kehra Tselluloosi- ja Paberikombinaadis. Kuni 1963. aastani oli ta soojuse- ja elektrijaamas peajaotusseadme valve elektrimontöör²⁰⁸, hiljem aga määrati ta tervislikel põhjustel tööle inseneride-konstruktorite büroosse.

1. oktoobrist 1965 kuni 1. augustini 1966 õppis ta Tallinna Polütehnikumi juures kvalifikatsiooni tõstmise kursustel tööstusettevõtete elektriseadmete erialal.²⁰⁹

1968. aastal siirdus Eino tööle Viljandi Linnakutsekooli nr 9, kus ta töötas elektriala meistri-õpetajana 1972. aastani. Pärast koolist lahkumist siirdus ta 2. novembril 1972. aastal tööle Viljandi Tööstuskaubastusse²¹⁰, kus ta töötas direktori asetäitjana ehitusalal kuni 28. veebruarini 1975. aastal. Ta lahkus sellelt kohalt omal soovil, kuna kolis Tallinnasse perekonna juurde²¹¹.

Eino Balderi ühiskondlik-poliitilised tööd pärast Siberist tulekut olid järgmised: Kehra TTÜ-s²¹² algorganisatsiooni aseesimees; Kehra meeskoori vanem; Viljandi Inseneride klubi; meeskoor Sakala juhatus; Tallinna TTÜ algorganisatsiooni aseesimees; Üleliiduline Leiutajate ja Ratsionaliseerijate Ühing.²¹³

Eino Balder on tõlkinud tehnilist kirjandust vene keelest eesti keelde, avaldanud ka artikleid ajakirjades ja ajalehtedes. Näiteks on ta tõlkinud „Tarbijate elektriseadmete tehnilise eksploatatsiooni ja ohutustehnika eeskirjad“ koos Uustalu Ado (Jaani pojaga); Vagase Valdur (Einari poja) ja Saareoks Endel (Tõnise pojaga) kirjastus Valgusele, Tehnikaõpikute toimetusele²¹⁴.

Tallinnas töötas Eino Tallinna Puu- ja Köögivilja Kaubastus energeetika osakonna meistrina, hiljem ehitusalal vaneminsenerina alates 27. märtsist 1975 kuni pensionile minekuni 30. juunil 1985. aastal.²¹⁵ Eino lõpetas Tallinna Juriidilise Rahvaülikooli Seltsimehelike kohtute teaduskonna 1977. aastal ning juba järgmisel aastal alustas täienduskoolitusega Tallinna Polütehnikumis.²¹⁶

²⁰⁸ Eino Balderi töötunnistus. Perekond Palu erakogu.

²⁰⁹ Koostaja Balder, Jane (1997). Jüri Balder. Kodu-uurimistö. Tallinn: Tallinna 54. Keskkool, lk 15.

²¹⁰ Eino Balderi tööraamat. Perekond Palu erakogu.

²¹¹ Eino Balderi ülestähendused. Perekond Palu erakogu.

²¹² TTÜ= Teaduslik Tehniline Ühing.

²¹³ Koostaja Balder, Jane (1997). Jüri Balder. Kodu-uurimistö. Tallinn: Tallinna 54. Keskkool, lk 16.

²¹⁴ Kirjandus leping nr. 12/ Teh. 71 (27. veebruar 1971. a). Perekond Palu erakogu (koopia).

²¹⁵ Koostaja Balder, Jane (1997). Jüri Balder. Kodu-uurimistö. Tallinn: Tallinna 54. Keskkool, lk 16.

²¹⁶ Eesti NSV Rahvaülikoolide nõukogu tunnistus 25.05.1977. a.

Lehte Nigol-Balder on sündinud 11. septembril 1920²¹⁷ Ufa linnas, Baskiirias. Eestisse asus ta elama koos vanematega 1920. aastal. Lehte isa suri laagris 1941. aastal. Eino Balder abiellus Lehte Balderiga 31. detsembril 1945. Abielust sündis neile kaks tütart. Marika (28.06.1947) sündis Novo-Vasjuganis Tomski oblastis Vasjugani rajoonis. Ta oli tumedate juuste ja pikkade ripsmetega 4,2-kilone tüdruk, pikkust oli tal 52 cm.²¹⁸

Joonis 14. Julie ja Marika Balderi haud Siberis²¹⁹

Sündides oli Marikal aga tõsine südamekahjustus.²²⁰ Marika suri 4. augustil 1947. aastal südamehaiguse (порок сердца) tagajärjel.²²¹ Kui ema Lehte hakkas Marikat toitma, siis tundis ta, et laps oli väga kuum. Ta kiirustas kohe arsti juurde, kabineti uksele oleks laps nagu sügavalt hinganud ja hetk hiljem – oligi kõik.²²²

Teine tütar Mare sündis 14. juunil 1948 hommikul kell 8.30. Ka tema kaalus sündides 4,2 kg²²³. Õppimist alustas Mare 1955. aastal Novo-Vasjugani Keskkoolis, kus lõpetas 1. klassi. Kuna pere kolis, lõpetas ta 2. klassi Rakvere II 8-klassilises koolis. Alates aastast 1957 õppis ta Kehra Keskkoolis, mille ta lõpetas 1966. aasta suvel. Samas lõpetas ta ka Kehra Laste

²¹⁷ Eino Balder. Geni. [www] <https://bit.ly/3IAhW0N> (19.02.2023).

²¹⁸ Balder-Nigol, Lehte. Kuningatütar uinuval maal. Tallinn: 2000, lk 53-54.

²¹⁹ Julie ja Marika Balderi haud Siberis. Perekond Palu erakogu.

²²⁰ Eino Balder. (1996). Balderite sugupuu. [Kirjalikud mälestused]. Perekond Palu erakogu.

²²¹ Marika Balderi surmatunnistus nr 13, 11. augustist 1947. a. Perekond Palu erakogu.

²²² Balder-Nigol, Lehte. (2000). Kuningatütar uinuval maal. Ühe eesti naise elu lugu. Tallinn, lk 53-54.

²²³ Koostaja Balder, Jane (1997). Jüri Balder. Kodu-uurimistö. Tallinn: Tallinna 54. Keskkool, lk 14 ja Balder-Nigol, Lehte. (2000). Kuningatütar uinuval maal. Ühe eesti naise elu lugu. Tallinn, lk 55.

Muusikakooli 7-aastase kursuse klaveri erialal. Täpsemat infot Mare kohta on võimalik saada töö autorilt.

Eino ja Lehte Balderi elu kohta Siberis leiab põhjalikumad infot raamatutest „Kuningatütar uinuval maal. Ühe eesti naise elu lugu“²²⁴, „Sentece: Siberia. A Story Survival“²²⁵ ja „Armutu Siber“²²⁶.

Lehte suri 30. juunil 2008. aastal²²⁷ Tallinnas.

22. mail 1980 lahutas Eino oma esimesest naisest Lehte Balderist²²⁸ ning abiellus sama aasta 24. detsembril teistkordselt, Silvi (Joanni t) Tuisuga²²⁹. Silvi Balder sündis 16. novembril 1940 Saaremaal Laokülas Romeldi talus²³⁰. Silvi lõpetas 1967. aastal Tallinna Polütehnilise Instituudi ehitusteaduskonna tööstus- ja tsiviilehituse erialal²³¹.

21. juulil 1980. aastal sündis Einole kolmas tütar Jane²³².

Eino suri 4. juunil 2005. aastal Tallinnas²³³ ning Silvi Balder suri 7. detsembril 2013. aastal samuti Tallinnas. Nii Eino kui ka Silvi Balder on maetud Kadrina kalmistule.

²²⁴ Balder-Nigol, Lehte. (2000). Kuningatütar uinuval maal. Ühe eesti naise elu lugu. Tallinn: L. Balder-Nigol.

²²⁵ Lehtmeets, Ann; Hoile, Douglas. (1994). Sentence: Siberia. A story of Survival]. Kent Town : Wakefield Press (Adelaide : Hyde Park Press).

²²⁶ Nurme, Ilmar (2009). Armutu Siber. Tartu : Hotpress.

²²⁷ Lehte Balder-Nigol matuselaululeht. Perekond Palu erakogu.

²²⁸ Abielulahutuste aktide registreerimise raamatu sissekann nr. 596.

²²⁹ Eino Balder ja Silvi Tuisk abielutunnistus nr. 2860, 24. detsembrist 1980. Perekond Palu erakogu.

²³⁰ Eino Balder ja Silvi Balder. Silvi Balder sünd ja koht. Jane Palu. [Suuline mälestus].

²³¹ TTÜ lõpetajad 1918–2006. [www] <https://bit.ly/3GozzfW> (17.06.2022).

²³² Jane Balderi sünnitunnistus nr. 3112, 16. septembrist 1980. Perekond Palu erakogu.

²³³ Eino Balder matuselaululeht. Perekond Palu erakogu.

Joonis 15. Eino ja Silvi Balder abielu registreerimisel 24.12.1980²³⁴

Eino (Jüri p) Balder on Eesti NSV 7. detsembri 1988. aasta seaduse: „Kohtuväliselt massirepressioonide kohta Nõukogude Eestis 1940–1950-ndail aastail“ alusel rehabiliteeritud.²³⁵

Jane õppis aastatel 1986–1998 Tallinna 54. Keskkoolis (praegune Tallinna Saksa Gümnaasium), järgnevalt 1998–1999 Tallinna Pedagoogilises Seminaris klassiõpetajaks, kust kogu nende kursus viidi 1999. aasta sügisest üle Tallinna Pedagoogikaülikooli alluvusse. Ta lõpetas 2002. aastal diplomiõppe klassiõpetaja erialal ning õppis sama aasta sügisest edasi klassiõpetaja eriala magistriõppes, mille lõpetas 2004. aastal²³⁶. Aastatel 2004–2005 õppis

²³⁴ Eino ja Silvi Balder abielu registreerimisel 24.12.1980. Perekond Palu erakogu.

²³⁵ Koostaja Balder, Jane (1997). Jüri Balder. Kodu-uurimistö. Tallinn: Tallinna 54. Keskkool, lk 16 ja Eesti NSV Siseministeeriumi Informatsioonikeskuse õiend nr 16310 (08.09.1989). Perekond Palu erakogu (originaal).

²³⁶ Jane Palu Tallinna Pedagoogikaülikooli pedagoogikamagistri kraadi diplom, 17. juunist 2004. Perekond Palu erakogu.

Jane raamatukoguhoidja kutseõppes ning sai 2006. aastal raamatukoguhoidja IV astme kutsetunnistuse.

Jane abielu Roland Paluga (snd 13.12.1979 Pärnus) registreeriti 21. mail 2004 Pärnus²³⁷ ning nende laulatus toimus 22. juunil 2004 Viimsi Vabakoguduse ruumides. Jane ja Roland Palul on neli last: Saamuel (snd 29.07.2006²³⁸), Rebeka (snd 17.09.2008²³⁹), Joanna (snd 23.12.2014²⁴⁰) ja Joosep Palu (snd 26.04.2021²⁴¹). Joosep on siinkirjutajale teadaolevalt noorim suguvõsa liige Madikse Mardi järeltulijate seas. Rohkem infot Jane ja Roland Palu kohta on võimalik saada töö autorilt.

1.2.1.4. Eiki Balder

Eiki Balder sündis 14. septembril 1926. aastal kell 10 õhtul Kadrinas. Ta ristiti 24. oktoobril

1926. aastal ning ta ristivanemad olid Liborius Paul Paal, Jakob Terts ja Pauline Balder²⁴².

Eiki suri 28. aprillil 1928. aastal ajukelmepõletikku.²⁴³

Joonis 16. Eiki Balder²⁴⁴

1.2.1.5. Ferdinand Ermann

Jüri Balderi perekonda kuulus ka üks kasulaps, kelle nimi oli Ferdinand Ermann. Ta võeti nende perre peale noorema poja Evaldi surma ehk sügisel või talvel 1919. aastal.²⁴⁵ Ta sündis

²³⁷ Jane Balderi ja Roland Palu abielutunnistus nr. 83, 21. maist 2004. Perekond Palu erakogu.

²³⁸ Saamuel Palu sünnitunnistus nr. 3365, 02. augustist 2006. Perekond Palu erakogu.

²³⁹ Rebeka Palu sünnitunnistus nr. 4396, 22. septembrist 2008. Perekond Palu erakogu.

²⁴⁰ Joanna Palu sünnitunnistus nr. 49-10-2015/1, 02. jaanuarist 2015. Perekond Palu erakogu.

²⁴¹ Joosep Palu sünnitunnistus nr. 185-10-2021/18, 03. maist 2021. Perekond Palu erakogu.

²⁴² Rahvusarhiiv, EAA.1227.1.121. Sünninute ja ristitute nimekiri 1925-24.09.1926. [www] <https://bit.ly/3JFu3Ix> (05.01.2022).

²⁴³ Koostaja Balder, Jane (1997). Jüri Balder. Kodu-uurimistö. Tallinn: Tallinna 54. Keskkool, lk 9.

²⁴⁴ Eiki Balder. Perekond Palu erakogu.

²⁴⁵ Koostaja Balder, Jane (1997). Jüri Balder. Kodu-uurimistö. Tallinn: Tallinna 54. Keskkool, lk 9.

6. aprillil 1909²⁴⁶, seega oli ta Balderite perekonda tulles 10-aastane. Vanaisa Eino Balderi väitel oli ta pärit samast külast ehk Koplimesast, kust Jüri ja Julie Baldergi.

Julie käis Ferdinandi isa matustel ning kirjutas juba tol korral Jürile sõjaväljale, et ehk nad võtaksid ühe lastest endale kasvatada. Julie nimetab kirjas Ferdiandi ema Kolu Idaks, kes neil üles kasvas. Ida jäi mehe surses üksi viie lapsega, lisaks oli tal hooldada pime isa ja vigane õde. Kõige väiksem laps oli tol hetkel alles 3-kuune ja kõige vanem 11-aastane, kellel üks käsi ja jalg olevat olnud nõrgad. Vanim laps olevat nutnud haledalt isa haul ja öelnud, et „miks ei võinud minagi isa asemel surra“.²⁴⁷ Ferdinandi isa nimi oli Jüri ja ta oli ametilt sepp. Ta olevat vigastanud tööd tehes oma kätt ning saanud veremürgituse. II maailmasõja ajal lasti maha nii Ferdinandi ema kui 2 venda. Vaid õde Salme ja vanim vend Juhan jäid ellu, sest tol hetkel ilmselt ei elanud nad enam kodus. Ferdiandi ema ja 2 venda maeti Hulja kalmistule.²⁴⁸ Ferdinand abiellus Gerda Elisabeth Ermanniga (snd Mäetam²⁴⁹) 1936. aastal²⁵⁰, Gerda oli ühtlasi ka Balderite äriteenija.²⁵¹

Saksa okupatsiooni ajal oli Ferdinand Endel Balderil abiks aidamehe ja autojuhina.²⁵² Endel kutsus teda ka endaga kaasa Rootsi põgenemisel, kuid Ferdinand keeldus. Hiljem ta küll püüdis omal käel perega Lääne-Eesti rannikule jõuda ja põgeneda, kuid katse kahjuks luhtus. Põgenemise käigus konfiskeeriti ka auto, millega nad olid Lääne-Eestisse sõitnud. Tagasisõiduks vahetas Ferdinand oma hinnalise uuri hobuse ja vankri vastu, millega Kadrinasse naasti.²⁵³

Punaarmee tulekuga mobiliseeriti Ferdinand armeesse. Alguses Narva, korpuse tagavarapolku, siis oli ta 2 kuud Leningradis haiglas ja hiljem 9 kuud Tallinnas Nõmmel

²⁴⁶ Ferdinand Ermanni matuselaululeht. Perekond Palu erakogu.

²⁴⁷ Julie kiri abikaasa Jüri Balderile sõjaväljale (13.06.1916). Perekond Palu erakogu.

²⁴⁸ Elvi Hindrikus. (02.04.2021). Mälestusi Ferdinand ja Gerta Ermanni perekondadest. Jane Palu. [Suuline mälestus].

²⁴⁹ Piret Hindrikus. (05.12.2021). Piret Hindrikus. Jane Palu. [e-kiri].

²⁵⁰ Elvi Hindrikus. (02.04.2021). Mälestusi Ferdinand ja Gerta Ermanni abiellumisest. Jane Palu. [Suuline mälestus].

²⁵¹ Koostaja Balder, Jane (1997). Jüri Balder. Kodu-uurimistöo. Tallinn: Tallinna 54. Keskkool, lk 16.

²⁵² Koostaja Balder, Jane (1997). Jüri Balder. Kodu-uurimistöo. Tallinn: Tallinna 54. Keskkool, lk 16.

²⁵³ Elvi Hindrikus. (02.04.2021). Mälestusi Ferdinand Ermanni elust. Jane Palu. [Suuline mälestus].

autopataljonis, kus ta 1945. aasta novembris demobiliseerimise korras jälle vabanes. Pärast seda oli ta Kadrina Tarbijate Kooperatiivis autojuht.

Ferdinandil oli kaks tütart Elvi ja Evi. Evi sündis 9. juunil 1938 ja suri 5. aprillil 1939. aastal²⁵⁴. Elvi sündis 18. septembril 1940. aastal. Rohkem infot Elvi pere ja laste kohta on võimalik saada töö autorilt.

Ferdinand Ermann suri 28. novembril 1975. aastal.²⁵⁵

Joonis 17. Ferdinand Ermann koos oma abikaasa Gerda ja tütre Elviga²⁵⁶

1.2.2. Johann Balder

Johann sündis 14. oktoobril 1886 kell 5 õhtul Imastus²⁵⁷ ja ristiti 3. novembril 1886.²⁵⁸

Johanni ehk Juhani (nagu teda kutsuti) kohta pole eriti palju teada. 1909. aastal vabastati ta sõjaväeteenistusest²⁵⁹. Teada on vaid see, mida Juhani kahest 1910. aastal Vindavist

²⁵⁴ Evi Ermann matuselaululeht 10. aprill 1939. Perekond Palu erakogu.

²⁵⁵ Koostaja Balder, Jane (1997). Jüri Balder. Kodu-uurimistö. Tallinn: Tallinna 54. Keskkool, lk 17.

²⁵⁶ Ferdinand Ermann koos oma abikaasa Gerda ja tütre Elviga. Perekond Palu erakogu.

²⁵⁷ Rahvusarhiiv, EAA.1227.2.26. Sünnimeetrika. Kadrina.1885-1891, saaga 39/157. [www] <https://bit.ly/3mgYHMO> (04.04.2021).

²⁵⁸ Rahvusarhiiv, EAA.1227.2.26. Sünnimeetrika. Kadrina.1885-1891, saaga 39/157. [www] <https://bit.ly/3fFQtMY> (04.04.2021).

²⁵⁹ Rahvusarhiiv, EAA.3882.1.110. Imastu valla perekonnakiri, saaga 8/119. [www] <https://bit.ly/3sTibEW> (05.04.2021).

(tänapäeval Ventspils²⁶⁰) saadetud kirjast välja lugeda saab. Samuti pole temast teadaolevalt säilinud ühtegi fotot.

6. veebruaril 1910 kirjutas Juhan koju, et üks venelane oli palunud tal uurida Eestis müüdava musta kalevi hinda ja talle seda saata. Venelane olevat Juhani mõõtu ning vend Joosep oskavat öelda, mitu küünart temasugusele mehele riiete jaoks võiks minna. Kuna Tallinna aadresslehtedel²⁶¹ on märgitud Joosepi ametiks rätsep, siis on loogiline, et just Joosep oskas öelda vajamineva kalevist kanga kogust. Kui kodused kalevit aga kuskilt ei leia, siis lubas Juhan ise otsida, kui suvel koju tuleb. Vend Joosep olevat oma kirjas Juhani lubanud palvepäevaks koju ja Kadrina kirikusse sõita. Nemad Vindavis palvepäeva püha ei pea, sest venelased ei tea sellest pühast midagi. Kirjast jääb mulje, et palvepäeva püha tähistati päeval, mil „sakslased meie esivanematest võitu said ja oma alla rõhusid neid orjama“.²⁶²

Laupäeva öösel, 6. märtsil 1910. aastal kirjutas Juhan vend Jürile, et oli sel päeval üle kella kuue tööl, lausa kella 9ni, ning arvas, et küll oleks hea, kui selliselt saaks iga päev tööd teha, siis saaks suurema päevapalga. Sel talvel oli teenistus olnud väga vilets, lisapäevi enamasti ei saanud teha ja seetõttu sai ka raha vähem. Raha tahtvat kõik käest ära kuluda, kuigi ta napsu viinagi polnud sel talvel joonud ega ostnud ka midagi. Koha ostmiseks ei saanud ta raha sugugi. Juhan uuris, kas Luuk ja Rakvere mees ei taha enam 500 rubla kasu või ehk annavad paarsada odavamalt ära. Palub kodustel ära võtta, kui soodsamalt saab. Ise lubab ta Vindavist lihavõttepühade ajal ära sõita. Loodab, et siis saab ka ise peremeheks, kui teisi soovijaid ei ole. Vindavisse ta seekord küll kauemaks ei taha jääda kui pühadeni. Kirjutas, et tahab katsuda, kas kuskil Eesti linnas saaks tööd, sest suvel olevat palk Vindavis väike. Talveks käivat tema parajasti. Nende kokkulepe (rehknu) oli ammugi valmis, et Montag, Kron ja Balder sõidavad pühadeks Eestimaale ja siis säääl vaadata, kus saaks Tallinna või Rakvere või kuhugi peresse koduväiks. Vindavis oli juba kevad käes, „haned lendavad ja lõokesed laulavad, kuldnokad istuvad oma puude juures. Ilmad on ilma öökülmadeta, ainult merelt on niiske ja külm tuul, mis kange nägu on parkima. Teeb varsti nii kui oleks Aafrikast läbi käinud.“ Maa oli läbi talve sula olnud ja vihma sadanud. Sellegipoolest ei tahtnud rohi veel kasvada.²⁶³

Lugedes neid kahte kirja jääb mulje, et Juhan oli 1910. aasta talvel lisaraha teenimas Vindavis, et osta endale oma talukoht vms.

²⁶⁰ Välisriikide kohanimed. Eesti Keele Instituudi kohanimeandmebaas (KNAB). [www] <https://bit.ly/3fFxnqn> (04.04.2021).

²⁶¹ Rahvusarhiiv, Joosep Balder. Aadresslehed. [www] <https://bit.ly/2RiW16r> (22.05.2021).

²⁶² Joosep Balderi kiri Vindavist kodustele. (06.02.1910). Perekond Palu erakogu.

²⁶³ Joosep Balderi kiri Vindavist vend Jürile. (06.03.1910). Perekond Palu erakogu.

Johann suri lasteta ja poissmehena 22. jaanuaril 1915. aastal kell 8 hommikul Imastus peapõletikku ja maeti 1. veebruaril 1915²⁶⁴.

24. mail (tõenäoliselt 1915. aastal) kirjutas Joosep vend Jürile, et nende venna Juhani pruut oli nutnud nelipüha esimesel pühal oma kallima haua peal.²⁶⁵

Jürile kirjutati ka kodust 25. mail (tõenäoliselt 1915. aastal). Kirjas öeldi, et nad tellisid Juhanile juba risti, millel olevat olnud järgmine salm: „Rahu leidku su põrm, siin vaikselt pühendatud paigas!“ Juhanile saavat koduste sõnul ilus rist ja haud valmistatud. Veel arutati kirjas, mida teha Juhani rattaga, mis pidi esiteks minema vend Jaanile. Kuna Jaan läks ka sõtta, siis ei teatud, mida teha ning küsiti Jürilt nõu. Kas oodata kuni mõni vendadest sõjast koju pääseb või müüa teistele huvilistele.²⁶⁶

1.2.3. Jaan Balder

Jaan Balder sündis Imastus 21. aprillil aastal 1894²⁶⁷ (vkj) kell 2 päeval ning ristiti 22. mail 1894. Tema ristivanemad olid Jaan Brok (tõenäoliselt Mart Balderi õe Mari abikaasa), Jaan Tänavots ja Ann Lehtress (tõenäoliselt Mart Balderi õe Mai abikaasa Hansu vennanaine).

Jaanist pole samuti eriti palju teada. 1915. aastal sai temast sõdur²⁶⁸. Jaani kohta saab teada kirjadest, mida sõjas olevale vend Jürile kirjutasid abikaasa Julie, õde Anna-Lovise ja mida kirjutati vanematekodust. Näiteks kirjutas 12. aprillil 1915 Julie Jürile, et Jaan läks Rakverre, seal korjati tal pass ära ja ilmselt on veel Rakveres, sest Jaan ei olnud veel kirjutanud, et ta on ära saadetud.²⁶⁹

25. aprillil (tõenäoliselt 1915. aastal) kirjutati Jürile kodust (ilmselt Põimalt), et Jaan läks kroonut teenima, mereväe mehed võeti 7. aprillil jalaväkke ja praegu olevat Jaan Soomemaal Kjumilinnas. Jaan oli kodustele kirjutanud ka sealt ühe kirja, kuid ei rääkinud selles oma elust

²⁶⁴ Rahvusarhiiv, EAA.1227.1.127. Surnute nimekiri. 25.03.1909-1926, saaga 81/307. [www] <https://bit.ly/3fJ1InU> (04.04.2021).

²⁶⁵ Joosepi kiri vend Jürile. (24.05.1915). Perekond Palu erakogu.

²⁶⁶ Kodust Puusepalt kirjutatud kiri Jürile (25.04.1915). Perekond Palu erakogu.

²⁶⁷ Rahvusarhiiv, EAA.1227.1.113. Kadrina sünnimeetrika. 1892-1899, saaga 91/315. [www] <https://bit.ly/3d1OhOd> (05.04.2021).

²⁶⁸ Rahvusarhiiv, EAA.3882.1.110. Imastu valla perekonnakiri. 1910, saaga 8/119. [www] <https://bit.ly/3uoM993> (05.04.2021).

²⁶⁹ Julie Balderi kiri Jürile. (12.04.1915). Perekond Palu erakogu.

midagi. Olevat öelnud vaid, et sai juba oma vene mundri kätte.²⁷⁰ 1915. aasta mais kirjutab õde Anna-Lovise Jürile, et Jaan on Soomemaal.²⁷¹

19. juunil 1915 kirjutab August vend Jürile, et Jaan oli haige jalaga Viiburis hospitalis. August olevat käinud teda vaatamas. Nüüd aga olevat Jaan terve ja pataljoni tagasi saadetud ja sõitvat varsti ehk sõjaväljale, siis saavad nad kolme vennaga korraga „vaenuväljal olema“. Lõpetuseks kirjutas August, et „annaks Jumal meile kõigile õnne seda rasket aega õnnelikult üle elada, et pärast sõda üksteist näeme“.²⁷²

12. septembril (tõenäoliselt 1915. aastal) kirjutati Jürile vanematekodust Puusepalt, et Jaan oli ikka Soomes, kus juhendas noori ning arvas endale ühe päela peale saavat.²⁷³ 19. novembri 1915. aastal kirjutas August vend Jürile Medvedist, et oli saanud Joosepilt kirja, kes käis vend Jaani Soomes vaatamas. Ta mainis, et Jaan sõitis 18. novembril Soomest ära sõjaväljale.²⁷⁴

Joonis 18. Jaan Balder, 1919

²⁷⁰ Kodust Puusepalt kirjutatud kiri Jürile (25.04.1915). Perekond Palu erakogu.

²⁷¹ Ann Balderi kiri vend Jürile, Julie Balderi kirja pöördel. (24.05.1915). Perekond Palu erakogu.

²⁷² August Balderi kiri vend Jürile (19.06.1915). Perekond Palu erakogu.

²⁷³ Augusti isakodust Puusepa talust kiri Jürile. (12.09.1915). Perekond Palu erakogu.

²⁷⁴ Augusti kiri Jüri Balderile Medvedist (19.11.1915). Perekond Palu erakogu.

5. veebruaril (tõenäoliselt 1916. aastal) kirjutas Julie Jürile, et Jaan oli Riia lähedal ja sai ka tööroodu.²⁷⁵ 6. veebruaril 1916. aastal kirjutati Jürile, et Jaan oli Riist kuni verst maad eemal. Süüa pidid saama ning kodused arvasid, et tema elulgi polnud väga viga.²⁷⁶ 24. aprilli 1916. aasta kirjas kirjutati, et Jaan on ikka oma endises ametis edasi.²⁷⁷

Jaan suri Põima külas poissmehena 14. augusti öösel 1927. aastal kell 01.45 tiisikusse ja maeti 17. augustil 1927. aastal²⁷⁸ Kadrina surnuaeda.²⁷⁹

1.2.4. Joosep Balder

Joosep Balder sündis 30. juulil 1889 kell 21 ning ristiti 7. augustil 1889.²⁸⁰ Ta õppis Kadrina kihelkonnakoolis.²⁸¹ 1910. aastal võeti Joosep sõjaväeteenistusse ja 1912. aastal vabastati sõjaväest²⁸². Ametilt oli ta rätsep. Ta tuli Tartust Tallinnasse ning Tallinna Aadressbüroo aadresslehtedel on tema elukohaks märgitud 25. veebruarist 1919 Maakri 8-6. Millal ja kuhu ta sealt edasi suundus pole teada (aadresslehel on kirjas „teadmata millal ja kuhu“, märkuse tegi ametnik 04.11.1926).²⁸³ Selle põhjuseks on ilmselt asjaolu, et tema lõplik saatus on senini kindlalt teadmata.

Vabadussõja eelsel ajal oli Joosep Imastus põllutöeline. Vabadussõjas osales ta vabatahtlikult alates 7. jaanuarist 1919 Kalevlaste Maleva 2. roodus. Kalevlaste Maleva Polgu 1. rivi jaoskonnas tegutses ta rätsepana.²⁸⁴ Joosep osales lahingutes punaarmee vastu Viru ja

²⁷⁵ Julie Balderi kiri Jüri Balderile (05.02.1916). Perekond Palu erakogu.

²⁷⁶ Augusti isakodust Puusepa talust kiri Jürile. (06.02.1916). Perekond Palu erakogu.

²⁷⁷ Julie Balderi kiri Jüri Balderile (24.04.1916). Perekond Palu erakogu.

²⁷⁸ Koostaja Balder, Jane (1997). Jüri Balder. Kodu-uurimistöo. Tallinn: Tallinna 54. Keskkool, lk 4.

²⁷⁹ Rahvusarhiiv, elk.115.0.14. Matmise raamat. 1927-1937 märts, lk 13/213 [www] <https://bit.ly/2PBgkei> (04.04.2021).

²⁸⁰Rahvusarhiiv, EAA.1227.2.26. Kadrina sünnimeetrika. 1885-1891, saaga 102/157. [www] <https://bit.ly/3fleyTm> (05.04.2021).

²⁸¹ Rahvusarhiiv, ERA. 686.1.108. 1889.a sündinute isiklikud toimikud A-E, saaga 329/526. [www] <https://bit.ly/2Q18pXO> (06.04.2021).

²⁸² Eesti Ajalooarhiiv, EAA.3882.1.110. Imastu valla perekonnakiri. 1910, saaga 8/119. [www] <https://bit.ly/39JORhA> (05.04.2021).

²⁸³ Rahvusarhiiv, Joosep Balder. Aadresslehed. [www] <https://bit.ly/2RiW16r> (13.05.2021).

²⁸⁴ Rahvusarhiiv, ERA.556.1.7. Sõdurite teenistuskäiguraamat. 1918-1921, saaga 17/165. [www] <https://bit.ly/3dIRDvD> (15.04.2021).

Pihkva rindel ning Lõuna-Eestis. Pärast seda, kui 22. aprillil 1919 Joosep Võrumaal Mõniste mõisa Hütsti talu juures punaste kätte vangis langes, on tema edasine saatus teadmata.²⁸⁵

Alljärgnev üleskirjutus pärineb Joosepilt, Julielt ja Anna-Loviselt Jüri Balderile esimese maailmasõja rindele saadetud kirjadest.

Julie kirjutas Jürile 5. märtsil 1915, et varsti hakatakse uusi sõjamehi rindele värbama. Ta arvas, et ka Joosepil on tuleval laupäeval minek.²⁸⁶

25. aprillil (tõenäoliselt 1915. aastal) kirjutasid kodused Jürile, et Joosep oli Tallinnas.²⁸⁷

24. mail (tõenäoliselt 1915. aastal) kirjutas Joosep vend Jürile sõjaväljale, et ta käis nelipühade ajal kodus, sõitis sealt Kadrinasse ja ööbis Jüri kodus. Kadrinas viibis ta esimesest pühast keskmise püha hommikuni ning seejärel sõitis koos vend Augustiga Tapale ja sealt koju. Kodust pidi August aga juba samal õhtul lahkuma, sest oli saanud loa ainult kaheks päevaks. Joosep veetis Kadrinas ka viimase pühade päeva, siis sõitis tagasi Tallinnasse. Ta kirjutas, et elu Tallinnas läheb vanaviisi edasi. Sõjast ei teadnud nemad rohkem, kui seda, mis ajalehed kirjutasid. Toidukraam ja kõik muu oli palju kallim kui enne. Tööd oli parasjagu vähe, aga teenis ikka söögi ja kulu raha. Joosepi väitel elas ta üsna rahulikult, omaette, kurameeris (kirjas kasutatud sõna ameseerima) vahepeal neidudega, käis pidudel ja see oli kõik. Ka kurameerimise plaanis jätta järele, sest see tegevat tema meele rahutumaks. Kirja kirjutamise hetkel oli Joosepi meeleolu tema sõnul neidude pärast täbar. Samuti kirjutas ta, et oli viimasel ajal üsna närviliseks muutunud, põhjuseks sõda ja et vennad on kõik ära. Töö olevat ka nii kerge, mis ei väsitavat, aga mõjuvat närvidele. Joosepi sõnul ei huvitunud ta mitte ühestki asjast ning kogu aeg oli süda raske ja meel kurb.

Samas kirjas lubas Joosep sõita jaanipäevaks koju heina tegema, sest oli seda Jüri abikaasale Juliele lubanud. Kirja lõpus kirjutas Joosep, et Jüri talle enam sinna ei kirjutaks, sest arvas, et sõidab enne koju. Kodus plaanis Joosep olla paar kuud, küll siis kodust kirjutab jälle Jürile.²⁸⁸

Pühapäeval, 24. mail kirjutas Anna-Lovise oma vennale Jürile, et Joosep oli Tallinnas, kuid lubas suveks koju sõita.²⁸⁹ Seda ta ilmselt ka tegi, sest Julie kirjutas Jürile, et Joosep oli tal mõned päevad juulis heinateol abiks olnud.²⁹⁰

²⁸⁵ Ain Krillo. 05.04.2021. E-kiri. Jane Palu.

²⁸⁶ Julie Balderi kiri Jürile. (05.03.1915). Perekond Palu erakogu.

²⁸⁷ Kodust Puusepalt kirjutatud kiri Jürile (25.04.1915). Perekond Palu erakogu.

²⁸⁸ Joosepi kiri vend Jürile. (24.05.1915). Perekond Palu erakogu.

²⁸⁹ Ann Balderi kiri vend Jürile, Julie Balderi kirja pöördel. (24.05.1915). Perekond Palu erakogu.

²⁹⁰ Julie Balderi kiri Jüri Balderile. (23.07.1915). Perekond Palu erakogu.

Pühapäeval, 6. septembril 1915 kirjutas Julie Jürile, et Joosep käis nende juures ja ütles, et tahab samal nädalal Peterburi sõita. Julie soovitas Joosepil sõja ajal ikka rohkem kodus isale abiks olla, kuid Joosepile talutööd teha ei meeldinud, seepärast ei jäänud ta koju.²⁹¹

12. septembril 1915 kirjutasid kodused Jürile, et Joosep sõitis Petrogradi.²⁹²

20. septembril 1915 kirjutas Julie Jürile, et August ja Joosep olid Puusepa Leenale kirjutanud. Joosep kirjutas, et elu Peterburis oli talle meeldima hakanud ning ta avaldas kahetsust, et ei tundnud veel linna. Tööd oli tal aga küllaldaselt ning karta polnud, et nälga jääb.²⁹³

18. oktoobril kirjutas Julie Jürile, et Joosep hakkab varsti sõtta minema. Vend August olevat lubanud ta oma polku kutsuda, et siis on üheskoos lõbusam olla.²⁹⁴ 19. novembril kirjutas August Jürile, et Joosep oli käinud Soomes vend Jaani vaatamas.²⁹⁵

7. detsembril kirjutas August Jürile, et Joosep käis teda Medvedis saatmas ning tõi natuke konjakit ja piiritust. Nii oli Augustil sõpradest ja seltsimeestest lõbusam lahkuda.²⁹⁶

6. veebruaril 1916 kirjutati Jürile kodust Puusepa talust, et Joosepilgi on varsti sama tee jalgade all, mis vennad käivad. Joosep oli lubanud küll suveks koju tulla, kui on veel kodumail.²⁹⁷ Tõenäoliselt pidasid kodused „tee“ all silmas sõtta minekut.

Tõenäoliselt 1916. aasta kevadel kirjutas Joosep vend Jürile, et jõudis Kadrinasse. Ta tuli Peterburist ära selle mõttega, sinna tagasi mitte sõita. Peterburi lehed kirjutasid, et märtsikuus tuleb läbivaatus. Hakati ka pileteid korjama. 15. veebruaril tuldi ka tema pileti järele, mida Joosepil anda ei olnud ja seepärast tuli tal Peterburist ära sõita. Kellel kroonupilet puudus, need oli võetud kinni ja saadetud kambüüsi (kamüsi). Joosep sai õnneks tulema. Joosep kirjutas, et sõitis Jüri koju ja jääb sinna ööseks. Järgmisel päeval lubas sealt koju minna. Koju jõudes lubas kirjutada, kuidas tema elu seal minema hakkab.²⁹⁸

24. aprillil 1916 kirjutas Julie, et „Joss, vana vemmäl, näe ei tule kohe koju, et põllutööd aidata, enne heinaaega pole lubanud tullagi“.²⁹⁹ 2. juunil kirjutas Julie Jürile, et Joosep oli koju tulnud,

²⁹¹ Julie Balderi kiri Jürile. (06.09.1915). Perekond Palu erakogu.

²⁹² Augusti isakodust Puusepa talust kiri Jürile. (12.09.1915). Perekond Palu erakogu.

²⁹³ Julie Balderi kiri Jüri Balderile (20.09.1915). Perekond Palu erakogu.

²⁹⁴ Julie Balderi kiri Jüri Balderile (18.10.1915). Perekond Palu erakogu.

²⁹⁵ Augusti kiri Jüri Balderile Medvedist (19.11.1915). Perekond Palu erakogu.

²⁹⁶ Augusti kiri Ostaškovist vend Jüri Balderile (07.12.1915). Perekond Palu erakogu.

²⁹⁷ Augusti isakodust Puusepa talust kiri Jürile. (06.02.1916). Perekond Palu erakogu.

²⁹⁸ Joosepi kiri vend Jürile (dateerimata). Perekond Palu erakogu.

²⁹⁹ Julie Balderi kiri Jüri Balderile (24.04.1916). Perekond Palu erakogu.

kuid lubas enne heinaaega veel tagasi minna, sest linnas on palju tööd ja palju lõbusam elu. Julie arvates oli Joosep lõbu tagaajaja.³⁰⁰

Perepärimuse järgi tapsid Joosepi enamlased Eesti Vabadussõjas Pihkva all 1919. aastal.³⁰¹

Joosepit on mainitud ka „1918–1920 vabadussõjas langenuile“ mälestusmärgi brošüüris lk 10 (jäljeta kadunute nimekirjas)³⁰².

Joonis 19. Joosep Balder, 1919³⁰³

MTÜ Vabadussõja Ajaloo Seltsi aseesimees Ain Krillo väitel teenis Joosep Kalevlaste Maleva 2. roodus ja langes 22. aprillil 1919 Võrumaal Mõniste mõisa Hütti talu juures vangi. Tema täpsem saatus on teadmata. Hütti talu juures sai surma vähemalt 6 meest, kuid sama palju mehi sattus punaste kätte ka vangi. Osa neist lasti maha, kuid mõned viidi Venemaale. Pärast sõda 1920. aastal olevat vähemalt 2 meest sealt tagasi tulnud. Nende kohta, kes maha lasti, ei ole mingit viidet või infot ühishaua kohta. Ain Krillo luges 1938. aasta lehest, et Mõniste

³⁰⁰ Julie Balderi kiri Jüri Balderile (02.06.1916). Perekond Palu erakogu.

³⁰¹ Koostaja Balder, Jane (1997). Jüri Balder. Kodu-uurimistö. Tallinn: Tallinna 54. Keskkool, lk 5.

³⁰² Rakvere Vabadussõda. Eesti monumentide e-kataloog. [www] <https://bit.ly/2OxdoPz> (05.04.2021).

³⁰³ Joosep Balder. Perekond Palu erakogu.

lahingu mälestuseks taheti istutada tammik. Kas sellest mõttest ka asja sai, on teadmata. Joosep Balderi matmiskoht võib olla nii Mõnistes kui ka kusagil Venemaal.³⁰⁴

Joonis 20. Kadrina kiriku ees asuv mälestussammas 15.04.2021. Foto autor Jane Palu³⁰⁵

Tõenäoliselt on just tema nimi (J. Balder³⁰⁶) Kadrina kiriku ees asuva ausamba esiküljel, sest teisi Baldereid, kes oleksid hukkunud vabadussõjas, pole teada.

1.2.5. Leena Balder

Leena Balder sündis Imastus 24. septembril 1896 kell 7 hommikul ning ristiti 20. oktoobril 1989. Tema ristivanemad olid Juhan Vinter (Leena ema poolõe Mari poeg), Mai Balder (Leena isa onu Hans Balderi pojanaine ehk Madimardi Mihkli abikaasa) ja Leena Neugast (Leena ema poolvenna Juhani abikaasa).³⁰⁷ Hauakivil on Leena sünniajana kirjas 6. oktoober 1896, mis on ilmselt u.k.j.

³⁰⁴ Ain Krillo. (12.12.2019). Joosep Balderist. Jane Palu. [e-kiri].

³⁰⁵ Kadrina kiriku ees asuv mälestussammas 15.04.2021. Perekond Palu erakogu.

³⁰⁶ Kadrina Vabadussõda ja I maailmasõda. Eesti monumentide e-kataloog. [www] <https://bit.ly/3fn9pA5> (30.03.2021).

³⁰⁷ Rahvusarhiiv, EAA.1227.1.113. Kadrina sünnimeetrika. 1892-1899, saaga 182/315. [www] <https://bit.ly/3b8OdxF> (17.06.2022).

Joonis 21. Leena Balder, 09.03.1914³⁰⁸

Leena abiellus Johannes Montagiga 31. märtsil 1928 Kadrina kirikus³⁰⁹. Johannes, Tõnu poeg Montag sündis 11. märtsil 1891 Imastus³¹⁰. Hauakivil on tema sünniajana kirjas 4. aprill 1891. Millest selline vahe sünniajas tuleneb, pole teada. 1891. aasta I poolaastal teisi Johannes Montagi nime kandvate isikute meetrikaraamatus ei leidunud. Johannes Montag suri 30. detsembril 1937.

Leena Montag muutis oma perekonnanime 27. jaanuaril 1939 Mandreks.³¹¹

Leena oli viimane õvedest, kes elas oma isakodus Põima külas Puusepa talus, tegeles põllupidamisega ning ka müüs selle. 1951. aastal on tema nime kahel korral mainitud ka kohalikus ajalehes Säde. Ühel korral seoses Kalevi kolhoosi II põllundusbrigaadi

³⁰⁸ Leena Balder 09.03.1914. Perekond Palu erakogu.

³⁰⁹ Leena Balderi ja Johannes Montag`i laulatuse laululeht. (31. märtsil 1928.a.). [Laululeht]. Perekond Palu erakogu.

³¹⁰ Rahvusarhiiv, EAA.1227.2.7. Meetrikaraamat. 1884-1891. [www] <https://bit.ly/3QpHdfT> (17.06.2022).

³¹¹ Rahvusarhiiv, ERA.5201.2.112098. LEENA MONTAG perekonnanime muutmise MANDRE.

kartulivõtmisel eeskujuliku noppijana³¹² ja teisel korral tubli viljasidujana, kes suutis siduda üle 700 vihu päevas³¹³.

Hiljem oli Leena elukaaslaseks Karla Habermann. Leena ja Karla võtsid kasulapseks Jane Leetoja.³¹⁴ Jane Leetoja sündis Palmses 1. augustil 1934 Johannes Priidu poeg Letneri ja Ida, Juhan Rumbergi tütre, perre. 23. augustil 1940 määrati Johannes Letnerile koos abikaasa ja lastega uueks perekonnanimeks Leetoja.³¹⁵ Viidatud kirikuraamatus on Jane eesnimena kirjas Jaane, kuid mujal Jane. Kuna Jane ema Ida 1940ndate aastate alguses suri ja Jane oli veel väike, siis jagati Jane ja tema õved peale ema surma laiali erinevatesse peredesse.³¹⁶

Jane Leetoja õde Eeva Kõrver mäletab, et Leena oli muigvel suu ja mahlakate ütlemistega naine.³¹⁷

Pärast Puusepa talu müüki kolisid Leena ja Karla talu taga asuvasse väikesesse majja, mis on tänagi alles. Väike maja müüdi pärast Karla surma 1970ndate alguses.³¹⁸ Jane Leetoja tütar Eda Vörk mäletab Karla ja Leena elukohana lauda otsa tehtud juurdeehitust³¹⁹, mis asus lauda parempoolses otsas. Selles majas oli suur köök ja magamistuba.³²⁰

Leena suri 11. novembril 1966 ja maeti Kadrina kalmistule.³²¹

³¹² Oru, K. Kuidas Kalevi kolhoosis täidetakse ülesandeid. Säde: Kadrina traktorijaama poliitosakonna häälekandja, (1951) nr 14, lk 2.

³¹³ Tamm, A. Koristatakse suvivilja. Säde: Kadrina traktorijaama poliitosakonna häälekandja, (1951) nr 7, lk 2.

³¹⁴ Leena Mandre (Montag) (Balder). Geni. [www] <https://bit.ly/39vxV1t> (17.06.2022).

³¹⁵ Rahvusarhiiv, elk.115.0.28. Personaalarvamat VII. Kadrina kogudus. 1927-1955, lk 109.

³¹⁶ Eda Vörk. (11.06.2022). Mälestusi Ida Leetojast. Jane Palu. [e-kiri].

³¹⁷ Eeva Kõrver. (23.11.2021). Mälestusi Leena Mandrest. Eda Vörk. [e-kiri].

³¹⁸ Tõnu Tomann. (24.10.2020). Mälestusi Leena Mandrest. Jane Palu. [e-kiri].

³¹⁹ Eda Vörk. (23.11.2021). Mälestusi Puusepa talust. Jane Palu. [e-kiri].

³²⁰ Eda Vörk. (11.06.2022). Mälestusi Leena Mandre elukohast. Jane Palu. [e-kiri].

³²¹ Koostaja Balder, Jane (1997). Jüri Balder. Kodu-uurimistö. Tallinn: Tallinna 54. Keskkool, lk 5.

1.2.6. Anna-Lovisa Balder ja tema järeltulijad

Anna-Lovisa³²² Balder sündis 13. aprillil (vkj), 25. aprillil³²³ (ukj) 1898 kell 2 päeval Undla vallas ning ristiti 3. mail 1898 ja tema ristivanemad olid Marie Lehtress, Leena Vinter ja Jüri Balder.³²⁴

Oma kirjavahetuses vend Jüriga kirjutab Anna-Lovisa 24. mail 1915, et käib parasjagu leeris ja on korteris Jüri abikaasa Julie juures. Õnnistamise püha olevat 7. juunil 1915.³²⁵

15. juuni 1916. aasta kirjas kirjutab Julie Jürile, et Anna läks Tapa telegraafi õppima. Ta oli kirjutanud kõik palvekirjad ja muretsenud load. Julie hinnangul oli Annal hea ettevõtja vaim. Julie kirjutab aga kurvastusega, et kodus ehk Puusepa talus ei taha mitte keegi Jüri õdedest-vendadest püsida, „kui suled selga saavad, nii lähevad“.³²⁶ Tundub, et vanemad Ann ja Mart

Balder kasvasid kõigist oma lastest edasipüüdlikud ja ettevõtlikud inimesed, kahjuks aga lõppes neist rohkem kui poolte elutee noorelt.

Anna-Lovisa abiellus 16. oktoobril 1926 Liborius Paul Paaliga. Liborius Paul sündis 8. detsembril 1897 Tõrva alevis³²⁷. Anna-Lovisa ja Liborius Paulil oli kolm last: Leopold, Leida ja Elvi. Anna-Lovisa töötas Leopoldi ja Leida sündimise ajal telegrafistina telegraafis ja Elvi sündimise ajal oli kodune³²⁸ (hiljem arvatavasti töötas raudteel³²⁹).

Joonis 22. Liborius Paul ja Anna-Lovisa Paal, 1931³³⁰

³²² **Autori märkus:** Sünnikirjes on Anna Lovisa Balder, matuste laululehel on lihtsalt Anna Paal, Haudis on Anna-Lovise Paal.

³²³ Anna-Lovise Paali matuse laululeht. (23. märtsil 1988 a). [Laululeht]. Perekond Palu erakogu.

³²⁴ Rahvusarhiiv, EAA.1227.1.113. Kadrina sünnimeetrika. 1892-1899, saaga 245/315. [www] <https://bit.ly/3N0X0z3> (20.06.2022).

³²⁵ Ann Balderi kiri vend Jürile, Julie Balderi kirja pöördel. (24.05.1915). Perekond Palu erakogu.

³²⁶ Julie Balderi kiri Jüri Balderile (02.06.1916). Perekond Palu erakogu.

³²⁷ Rahvusarhiiv, LVMA.866.3.55. EELK Kadrina koguduse abieluregister, lk 15.

³²⁸ Rahvusarhiiv, LVMA.866.3.124. Tapa Linnavalitsus sünniregister I köide, lk 470.

³²⁹ Malle Paal. (13.03.2021). Mälestusi Anna-Lovise Paali elust. Saamuel Palu. [Suuline mälestus].

³³⁰ Liborius Paul ja Anna-Lovisa Paal 1931. Perekond Palu erakogu.

Liborius Paul Paal töötas Tapa jaamas esialgu telegrafistina ja pagasi osakonna laekurina³³¹, laste sündimise ajal raudteeametnikuna³³². Hiljem oli ta Tapal pikemat aega jaamakorraldaja, Tapa vabatahtliku tuletõrjeühingu juhatuse esimees ning kuulus linnavolikogusse.³³³ Liborius Paul Paal arreteeriti 29. detsembril 1945. aastal ja viidi filtratsioonilaagrisse³³⁴. Anna-Lovisa elas oma abikaasaga aadressitel Suur Turg 2³³⁵ ja Turu plats 1 või 2, mis aga hävines Tapa pommitamise ajal. Tütar Elvi sündimise ajal 1935. aastal elasid nad Nigoli pst 21. Hiljem muudeti aadressi või koliti Nigoli pst 27 (hiljem kandis see aadressi 1. mai puiestee 27³³⁶). Maja ehituse aastaks on märgitud 1933, aga millal nad sinna tegelikult kolisid, pole teada.³³⁷

Liborius Paul Paal suri 15. juunil 1982, matused toimusid Tapa Jakobi kirikus 19. juunil 1982. aastal³³⁸ ning ta maeti Tapa kalmistule³³⁹. Anna suri 23. märtsil 1988³⁴⁰ ligi 89-aastasena ning oli seega oma õdedest-vendadest kõige pikaeealisem ja ainuke, kellel õnnestus näha ka oma lapselapsi. Anna-Lovisa maeti Tapa kalmistule³⁴¹ oma abikaasa kõrvale (kolmas plats, 9-2) 27. märtsil 1988. aastal³⁴².

1.2.6.1. Leopold Paal

Anna-Lovisa ja Liborius Pauli esimene poeg Leopold Paal sündis 21. jaanuaril 1928 kell 00.15 vanematekodus Tapal aadressil Suur Turg 2³⁴³.

Leopold lõpetas 1947. aastal Tapa Keskkooli 25. lennu koos oma õe Leidaga.³⁴⁴

³³¹ Tõnu Tomann. (30.03.2021). Mälestusi Liborius Paul Paali elust. Jane Palu. [e-kiri].

³³² Rahvusarhiiv, LVMA.866.3.124. Tapa Linnavalitsus sünniregister I köide, lk 87.

³³³ Tõnu Tomann. (13.03.2021). Mälestusi Liborius Paul Paali elust. Jane Palu. [e-kiri].

³³⁴ Koostaja ja toimetaja Õispuu, Leo (1996) Poliitilised arreteerimised Eestis 1940-1988 (§58). Köide 1. Tallinn: lk 97: Memento ruut nr 3 §58-1a.

³³⁵ Rahvusarhiiv, LVMA.866.3.124. Tapa Linnavalitsus sünniregister I köide, lk 87.

³³⁶ Liborius Paul Paali sünnipäevakutse Hilja ja August Balderile. Perekond Palu erakogu.

³³⁷ Tõnu Tomann. (07.03.2021). Mälestusi Anna-Lovise Paali elust. Jane Palu. [e-kiri].

³³⁸ Liborius Paul Paali matuse laululeht (19. juunil 1982 a).

³³⁹ Kalmistute register Haudi. [www] <https://bit.ly/3s4BLCI> (19.03.2021).

³⁴⁰ Anna-Lovise Paali matuse laululeht. (23. märtsil 1988 a). [Laululeht]. Perekond Palu erakogu.

³⁴¹ Koostaja Balder, Jane (1997). Jüri Balder. Kodu-uurimistö. Tallinn: Tallinna 54. Keskkool, lk 5.

³⁴² Kalmistute register Haudi. [www] <https://bit.ly/3s4BLCI> (19.03.2021).

³⁴³ Rahvusarhiiv, LVMA.866.3.124. Tapa Linnavalitsus sünniregister I köide, lk 87.

³⁴⁴ Tapa Gümnaasiumi vilistlased. [www] <https://bit.ly/3FXuuvy> (17.06.2022).

Joonis 23. Leida ja Leopold Paal 21. juunil 1947. aastal Tapa Keskkooli lõpetamisel³⁴⁵

1952. aastal lõpetas Leopold Tallinna Polütehnilisse Instituuti (TPI) ehitusteaduskonna hüdrotehniliste ehitiste erialal³⁴⁶. Mõnes väljaandes on kirjas, et ta lõpetas *cum laude*³⁴⁷, lõpetate nimekirjas³⁴⁸ seda aga kirjas pole. Aastatel 1956.–1958 õppis Leopold Leningradi Polütehnilise Instituudi aspirantuuris ning sai tehnikakandidaadiks 1958. aastal³⁴⁹. „Eesti teaduse biograafilise leksikoni“ 3. köite andmetel sai ta hoopiski 1959. aastal samas tehnikakandidaadiks, kumb aastaarv on õige, seda kahjuks ei tea.³⁵⁰ Tema toonase väitekirja pealkiri oli „Гашение энергии в нижнем бьефе сооружений в условиях донного режима сопряжения“³⁵¹. Oma doktoritöö kaitses ta 1969. aastal Leningradi Polütehnilises Instituudis, kuid tehnikateaduste doktoriks kinnitati 1971. aastal.³⁵² Tema doktori väitekirja pealkiri oli

³⁴⁵ Leopold ja Leida Paal 21. juunil 1947.a Tapa Keskkooli lõpetamisel. Perekond Palu erakogu.

³⁴⁶ TTÜ lõpetajad 1918–2006. [www] <https://bit.ly/3GozzfW> (17.06.2022).

³⁴⁷ Koostajad: Jantson, S. ja Vahtra, M. ning Kaasik, I. (2008). Tallinna Tehnikaülikooli professorid läbi aegade. TTÜ Kirjastus. Tallinn, lk 295. [www] <https://bit.ly/3N1Fo67> (17.06.2022).

³⁴⁸ TTÜ lõpetajad 1918–2006. [www] <https://bit.ly/3GozzfW> (17.06.2022).

³⁴⁹ Koostajad: Jantson, S. ja Vahtra, M. ning Kaasik, I. (2008). Tallinna Tehnikaülikooli professorid läbi aegade. TTÜ Kirjastus. Tallinn, lk 295. [www] <https://bit.ly/3N1Fo67> (17.06.2022).

³⁵⁰ Paal, Leopold. Teadusajaloo ja Teadusfilosoofia Eesti Ühendus. (2013). Eesti teaduse biograafilise leksikon. 3. köide, lk 332. [www] <https://bit.ly/3xUVERX> (17.06.2022).

³⁵¹ Пааль, Леопольд. (1957). Гашение энергии в нижнем бьефе сооружений в условиях донного режима сопряжения. - Tallinna Polütehnilise Instituudi toimetised. Seeria A, nr 116. [www] <https://bit.ly/3b7Eyrb> (17.06.2022).

³⁵² Paal, Leopold CV. (2022). TalTec andmebaasid. CV. [www] <https://bit.ly/3Oix6HY> (17.06.2022).

„Основы методов расчета турбулентной диффузии вещества загрязнения в водотоках“.³⁵³

Õpingute ajal töötas ta lühikest aega „Põllumajandusprojekti“ hüdroenergeetika osakonnas.³⁵⁴ Pärast TPI lõpetamist jäi ta tööle tolleaegsesse hüdrotehnika ja geodeesia kateedrisse vanemlaborandina, aastatel 1953.–1957. oli ta samas ka assistent. 1958. aastast alates töötas Leopold Paal sanitaartechnika ja hüdraulika kateedris vanemõpetajana, 1960. aastast dotsendina.³⁵⁵

Joonis 24. Sanitaartechnika kateedri õppejõud Leopold Paal kandidaaditööd tegemas teemal „Hüdroehituste alumise beiefi hüdraulika“ Koplis hüdraulika laboratooriumis, 1958³⁵⁶

Raamat „Tallinna Tehnikaülikooli professorid läbi aegade“ annab tema dotsendiks saamise ajaks 1961. aasta.³⁵⁷ Erinevus tuleneb ilmselt asjaolust, et 1960. aastal oli ta dotsendi kohusetäitja, mida TalTechi isikute andmebaasi koostajad peavad tema dotsendiks olemise aja alguseks, raamatu koostajad aga mitte.

Seejärel ehk aastatel 1961.–1969 oli ta sanitaartechnika kateedri dotsent³⁵⁸, 1972. aastast professor, 1968–1991 samas ka kateedri juhataja ning lisaks vee kvaliteedi labori teaduslik

³⁵³ Paal, Leopold. Teadusajaloo ja Teadusfilosoofia Eesti Ühendus. (2013). Eesti teaduse biograafiline leksikon. 3. köide, lk 332. [www] <https://bit.ly/3xUVERX> (17.06.2022).

³⁵⁴ Koostajad: Jantson, S. ja Vahtra, M. ning Kaasik, I. (2008). Tallinna Tehnikaülikooli professorid läbi aegade. TTÜ Kirjastus. Tallinn, lk 295-296. [www] <https://bit.ly/3N1Fo67> (17.06.2022).

³⁵⁵ Paal, Leopold CV. (2022). TalTec andmebaasid. CV. [www] <https://bit.ly/3Oix6HY> (17.06.2022).

³⁵⁶ Tallinna Tehnikaülikooli muuseumi. TTÜM F 3601. Sanitaartechnika kateedri õppejõud Leopold Paal kandidaaditööd tegemas teemal "Hüdroehituste alumise beiefi hüdraulika" Koplis hüdraulika laboratooriumis. 1958. a. [www] <https://bit.ly/3b8QsAT> (17.06.2022).

³⁵⁷ Koostajad: Jantson, S. ja Vahtra, M. ning Kaasik, I. (2008). Tallinna Tehnikaülikooli professorid läbi aegade. TTÜ Kirjastus. Tallinn, lk 295. [www] <https://bit.ly/3N1Fo67> (17.06.2022).

³⁵⁸ Koostajad: Jantson, S. ja Vahtra, M. ning Kaasik, I. (2008). Tallinna Tehnikaülikooli professorid läbi aegade. TTÜ Kirjastus. Tallinn, lk 295. [www] <https://bit.ly/3N1Fo67> (17.06.2022).

juhendaja. Lisaks oli ta tööl hüdrotehnika ja geodeesia ning vee kvaliteedi laboris.³⁵⁹ Raamatu „Tallinna Tehnikaülikooli professorid läbi aegade“ andmetel oli ta sanitaartehnika kateedri professor juba alates 1969. aastast³⁶⁰.

Tema uurimisvaldkonnad ehk teadustöö põhisuunad olid vesiehitiste³⁶¹ ehk hüdrotehniliste ehitiste³⁶² hüdraulika, vee kvaliteedi reguleerimine³⁶³ ja veepuhastustehnoloogia, keskkonna- ja veekaitse.³⁶⁴ Tema sulest on ilmunud üle 100³⁶⁵, mõnedel andmetel 140 teaduspublikatsiooni³⁶⁶: hüdraulika ja keskkonnakaitse alaseid, sh monograafiaid, ja mitu õpikut veevarustuse ja kanalisatsiooni alal.³⁶⁷ Nt „Hüdraulika ülesannete kogu“ (1969) (kaasautor A. Aitsam); „Hoonete soojaveevarustus“ (1970); „Veevarustus ja kanalisatsioon“ (1981) (kaasautor); „Hüdraulika ja pumbad“ (1995) (kaasautor).³⁶⁸ Tema juhendamisel on kaitstud 20 kandidaadiväitekirja³⁶⁹. Lisaks oli ta „Eesti Nõukogude Entsüklopeedia“³⁷⁰ ja osa „Eesti Entsüklopeedia“ hüdraulika ja hüdrotehnika artiklite autor³⁷¹ ning TPI toimetiste sanitaartehnika sarja toimetaja³⁷².

³⁵⁹ Paal, Leopold CV. (2022). TalTec andmebaasid. CV. [www] <https://bit.ly/3Oix6HY> (17.06.2022).

³⁶⁰ Koostajad: Jantson, S. ja Vahtra, M. ning Kaasik, I. (2008). Tallinna Tehnikaülikooli professorid läbi aegade. TTÜ Kirjastus. Tallinn, lk 295. [www] <https://bit.ly/3N1Fo67> (17.06.2022).

³⁶¹ Paal, Leopold. (1995). Eesti Entsüklopeedia, köide nr 7. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, lk 127.

³⁶² Koostajad: Jantson, S. ja Vahtra, M. ning Kaasik, I. (2008). Tallinna Tehnikaülikooli professorid läbi aegade. TTÜ Kirjastus. Tallinn, lk 295. [www] <https://bit.ly/3N1Fo67> (17.06.2022).

³⁶³ Koostajad: Jantson, S. ja Vahtra, M. ning Kaasik, I. (2008). Tallinna Tehnikaülikooli professorid läbi aegade. TTÜ Kirjastus. Tallinn, lk 295. [www] <https://bit.ly/3N1Fo67> (17.06.2022).

³⁶⁴ Paal, Leopold. Teadusajaloo ja Teadusfilosoofia Eesti Ühendus. (2013). Eesti teaduse biograafiline leksikon. 3. köide, lk 332. [www] <https://bit.ly/3xUVERX> (17.06.2022).

³⁶⁵ Paal, Leopold CV. (2022). TalTec andmebaasid. CV. [www] <https://bit.ly/3Oix6HY> (17.06.2022).

³⁶⁶ Koostajad: Jantson, S. ja Vahtra, M. ning Kaasik, I. (2008). Tallinna Tehnikaülikooli professorid läbi aegade. TTÜ Kirjastus. Tallinn, lk 295. [www] <https://bit.ly/3N1Fo67> (17.06.2022).

³⁶⁷ Koostaja Balder, Jane (1997). Jüri Balder. Kodu-uurimistö. Tallinn: Tallinna 54. Keskkool, lk 6-7.

³⁶⁸ Paal, Leopold. (2022). E-kataloog ESTER. [www] <https://bit.ly/3xWNXe8> (17.06.2022).

³⁶⁹ Koostajad: Jantson, S. ja Vahtra, M. ning Kaasik, I. (2008). Tallinna Tehnikaülikooli professorid läbi aegade. TTÜ Kirjastus. Tallinn, lk 295. [www] <https://bit.ly/3N1Fo67> (17.06.2022).

³⁷⁰ Koostajad: Jantson, S. ja Vahtra, M. ning Kaasik, I. (2008). Tallinna Tehnikaülikooli professorid läbi aegade. TTÜ Kirjastus. Tallinn, lk 295-296. [www] <https://bit.ly/3N1Fo67> (17.06.2022).

³⁷¹ Koostaja Balder, Jane (1997). Jüri Balder. Kodu-uurimistö. Tallinn: Tallinna 54. Keskkool, lk 7.

³⁷² Koostajad: Jantson, S. ja Vahtra, M. ning Kaasik, I. (2008). Tallinna Tehnikaülikooli professorid läbi aegade. TTÜ Kirjastus. Tallinn, lk 295-296. [www] <https://bit.ly/3N1Fo67> (17.06.2022).

Ta oli ka kateedritevahelise erialanõukogu esimees, Eesti tehnikateadlane ja tehnikadoktor 1971. aastal ja professor 1972. aastal.³⁷³

Leopoldi autasustati Kollektiivse Nõukogude Eesti preemiaga 1967. aastal, veeressursside kompleksse kasutamise ja kaitse aluste väljatöötamise eest ning ta oli ka samanimelise vabariikliku nõukogu liige. 1986. aastal omistati talle ENSV teenelise teadlase aunimetus ja 1988. aastal Eesti NSV Looduskaitsemärk³⁷⁴.

Leopold Paal tegutses aktiivselt mitmetes teadusnõukogudes jm. Ta oli veekogude vee kvaliteedi reguleerumise ja prognoosimise uurimissuuna teaduslik juhendaja ja jõgede vee kvaliteedi prognoosi arvutusosaluste loojaid. Tema uurimistulemusi on rakendatud Tallinna linna kanalisatsioonisüsteemi rekonstrueerimisel. Ta oli ühingu Teadus juhatuse liige ja tehnikasektsiooni esimees, NSVL TA loodusliku ja reovete puhastamise tehnoloogia teadusliku nõukogu liige ja Soome lahe veekaitse töörühma liige.³⁷⁵ Samuti oli ta ametkondadevahelise veemajandusnõukogu esimees, Leningradi Ehitusinseneride Instituudi veevarustuse doktoriväitekirjade kaitsmisnõukogu liige³⁷⁶ ja Kõrgharidusministeeriumi juures asuva teaduslik-tehnilise ja õppemetoodika komisjoni liige³⁷⁷.

Ta oli ka ühiskondlikult aktiivne, olles TPI ametiühingu komitee esimees; Eesti NSV Haridustöötajate, Kõrgkoolide ja Teadusasutuste Vabariikliku Ametiühingu Komitee presiidiumi liige 1960.–1965. aastatel.³⁷⁸

Leopold Paal oli abielus kaks korda. Leopold abiellus Eva Verkrauaga 1952. aastal Tallinnas³⁷⁹. Sellest abielust oli tal kaks last, Tiia ja Vallo. Tiia ja Vallo ning nende laste ja lastelaste kohta täpsema info saamiseks palun pöörduda autori poole.

³⁷³ Koostaja Balder, Jane (1997). Jüri Balder. Kodu-uurimistöö. Tallinn: Tallinna 54. Keskkool, lk 6.

³⁷⁴ Koostajad: Jantson, S. ja Vahtra, M. ning Kaasik, I. (2008). Tallinna Tehnikaülikooli professorid läbi aegade. TTÜ Kirjastus. Tallinn, lk 295-296. [www] <https://bit.ly/3N1Fo67> (17.06.2022).

³⁷⁵ Paal, Leopold. Teadusajaloo ja Teadusfilosoofia Eesti Ühendus. (2013). Eesti teaduse biograafiline leksikon. 3. köide, lk 332. [www] <https://bit.ly/3xUVERX> (17.06.2022).

³⁷⁶ Koostajad: Jantson, S. ja Vahtra, M. ning Kaasik, I. (2008). Tallinna Tehnikaülikooli professorid läbi aegade. TTÜ Kirjastus. Tallinn, lk 295-296. [www] <https://bit.ly/3N1Fo67> (17.06.2022).

³⁷⁷ Koostaja Balder, Jane (1997). Jüri Balder. Kodu-uurimistöö. Tallinn: Tallinna 54. Keskkool, lk 7.

³⁷⁸ Koostajad: Jantson, S. ja Vahtra, M. ning Kaasik, I. (2008). Tallinna Tehnikaülikooli professorid läbi aegade. TTÜ Kirjastus. Tallinn, lk 295-296. [www] <https://bit.ly/3N1Fo67> (17.06.2022).

³⁷⁹ Rahvusarhiiv, ERAF.136SM.1.4776. Paal, Eva Oskari t.1928. Paal, Leida Liboriuse t.1929. Paal, Leopold Liboriuse p.1928. Paal, Malle Johannese t.1941, lk 5.

Joonis 25. Tiia, Eva ja Vallo Paal, ca 1960³⁸⁰

Eva, (Oskari t) Verkraud sündis 27. juulil 1927 Järvamaal Lehtse vallas³⁸¹. Eva lõpetas 1947. aastal Tapa Keskkooli, samas lennus õppisid ka tema hilisem abikaasa Leopold ja abikaasa õde Leida.³⁸² Sama aasta sügisest ehk 1947. aasta septembrist kuni 1953. aastani töötas ta Saksi 7-klassilises koolis³⁸³. 1950. aastal lõpetas ta Rakvere Pedagoogilise Seminari³⁸⁴.

1953. aasta septembrist asus ta tööle Tallinna 2. Keskkoolis³⁸⁵ (praeguses Tallinna Reaalkoolis³⁸⁶). Eva töötas eesti keele õpetajana. Ta oli ka August Balderi 120. sünniaastapäevaks näituse korraldanud toonase Kaitseliidu museoloogi Tanel Lääne

³⁸⁰ Tiia, Eva ja Vallo Paal ca 1960. Perekond Palu erakogu.

³⁸¹ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1133. Lomonossovi 17 (alustatud 05.08.1953), lk 6.

³⁸² Tapa Gümnaasiumi vilistlased. [www] <https://bit.ly/3FXuuvy> (17.06.2022).

³⁸³ Rahvusarhiiv, ERAF.136SM.1.4776. Paal, Eva Oskari t.1928. Paal, Leida Liboriuse t.1929. Paal, Leopold Liboriuse p.1928. Paal, Malle Johannese t.1941, lk 85.

³⁸⁴ Rahvusarhiiv, ERAF.136SM.1.4776. Paal, Eva Oskari t.1928. Paal, Leida Liboriuse t.1929. Paal, Leopold Liboriuse p.1928. Paal, Malle Johannese t.1941, lk 64.

³⁸⁵ Rahvusarhiiv, ERAF.136SM.1.4776. Paal, Eva Oskari t.1928. Paal, Leida Liboriuse t.1929. Paal, Leopold Liboriuse p.1928. Paal, Malle Johannese t.1941, lk 5.

³⁸⁶ Tallinna Reaalkool. (1996). Eesti Entsüklopeedia, köide nr 9. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, lk 237.

klassijuhataja³⁸⁷. 1953. aastal astus ta Tallinna Pedagoogilisse Instituuti³⁸⁸, mille lõpetas 1958. aastal eesti keele ja kirjanduse õpetaja erialal³⁸⁹.

Eva suri 2. veebruaril 2017 ning on maetud Kadrina kalmistule.³⁹⁰

24. augustil 1953. aastal on Lomonossovi 17 majaraamatus märgitud Eva Paali töökohana Tallinna Linna TSN Täitevkomitee Haridusosakond ja ametiks õpetaja.³⁹¹ Peale Lomonossovi 17-29 sissekirjutust läks Eva koos tütrega elama aadressile Lenini pst 5-11³⁹². Praegu kannab see tänav Rävalla pst³⁹³ nime.

Teist korda abiellus Leopold Paal 28. mail 1976 Mallega. Malle, neiu põlvnimega Nõlvak, on sündinud 14. veebruaril 1941. Malle vanemad olid Johannes Sipsaka ja Alice, neiu põlvnimega Rubach³⁹⁴.

Joonis 26. Malle ja Leopold Paal, 29.05.1976³⁹⁵

³⁸⁷ Tanel Lään (03.10.2011). Eva Verkraud. Jane Palu. [e-kiri].

³⁸⁸ Rahvusarhiiv, ERAF.136SM.1.4776. Paal, Eva Oskari t.1928. Paal, Leida Liboriuse t.1929. Paal, Leopold Liboriuse p.1928. Paal, Malle Johannese t.1941, lk 64 pöördel.

³⁸⁹ Rahvusarhiiv, ERAF.136SM.1.4776. Paal, Eva Oskari t.1928. Paal, Leida Liboriuse t.1929. Paal, Leopold Liboriuse p.1928. Paal, Malle Johannese t.1941, lk 5.

³⁹⁰ Mae Sutrop (09.04.2021). Eva Verkraud. Jane Palu. [e-kiri].

³⁹¹ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1133. Lomonossovi 17 (alustatud 05.08.1953), lk 6.

³⁹² Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1133. Lomonossovi 17 (alustatud 05.08.1953), lk 6.

³⁹³ Lenini puiestee. Kohanimeandmebaas [www] <https://bit.ly/3tpM5Wl> (16.04.2021).

³⁹⁴ Malle Paal. (22.02.2022). Mälestusi Malle Paali vanematest. Saamuel Palu. [Suuline mälestus].

³⁹⁵ Malle ja Leopold Paal 29.05.1976. Malle Paal erakogu.

Malle lõpetas 1970. aastal Tallinna Polütehnilise Instituudi ehitusteaduskonna sooja- ja gaasivarustuse ning ventilatsiooni erialal³⁹⁶.

Teisest abielust oli Leopoldil poeg Andres. Täpsem info Andrese ja tema pere kohta töö autorilt.

Leopold Paal suri 14. novembril 1991. aastal Tallinnas raskest kopsupõletikust põhjustatud organismi kurnatusest ja südame seiskumisest³⁹⁷ ja maeti 21. novembril 1991. aastal Tallinna Metsakalmistule³⁹⁸.

1.2.6.2. Leida Paal

Leida Paal sündis 27. veebruaril 1929³⁹⁹ kell 18.30 vanematekodus Tapal⁴⁰⁰ aadressil Suur Turg 2⁴⁰¹. Ta lõpetas koos oma venna Leopoldiga 1947. aastal Tapa Keskkooli⁴⁰².

Ta oli vallaline. Lapsi tal ei olnud, aga venna- ja õelapsed Tiia ja Tõnu olid talle otsekui oma laste eest. Leida oli hooliv ka teiste laste suhtes, nt õmbles ta oma tädi Leena Mandre kasutütre Jane Leetoja tütrele Eda Võrgule kleite. Üht Leida õmmeldud kleiti kandis Eda oma viiendal sünnipäeval lasteaias. Edale väga meeldis, et Leida õmbles ühe kleidil olnud pallidest talle rinnale ega raatsinud seda eriti teistele näidata, peaaegu igal pildil on käsi palli varjamas (joonis 27).

Joonis 27. Eda Võrk oma 5. sünnipäeval 18. aprillil 1968 kleidis, mille Leida Paal talle õmbles⁴⁰³

³⁹⁶ TTÜ lõpetajad 1918–2006. [www] <https://bit.ly/3GozzfW> (17.06.2022).

³⁹⁷ Koostaja Balder, Jane (1997). Jüri Balder. Kodu-uurimistöö. Tallinn: Tallinna 54. Keskkool, lk 6.

³⁹⁸ Leopold Paal. (2022). Tallinna Metsakalmistu, V, 4T, 79, 2-kohaline kirstuplats. Kalmistute register Haudi. [www] <https://bit.ly/3xydwkm> (17.06.2022).

³⁹⁹ Koostaja Balder, Jane (1997). Jüri Balder. Kodu-uurimistöö. Tallinn: Tallinna 54. Keskkool, lk 5.

⁴⁰⁰ Eino Balderi märkmed (dateerimata). Perekond Palu erakogu.

⁴⁰¹ Rahvusarhiiv, LVMA.866.3.124. Tapa Linnavalitsus sünniregister I köide, lk 148.

⁴⁰² Tapa Gümnaasiumi vilistlased. [www] <https://bit.ly/3FXuuvy> (17.06.2022).

⁴⁰³ Eda Võrk oma 5. sünnipäeval 18. aprillil 1968 kleidis, mille Leida Paal talle õmbles. Eda Võrk erakogu.

Tallinnas elas Leida aadressil Juhkentali 30-15. Nooruses töötas ta Maratis, mis asus Pärnu maantee ja Sakala tänava ristmikul. Hiljem töötas ARS-is meistrina. Tõnu Tomanni hinnangul oli Leida hea inimene, kes hoidis väga oma lähedasi, kuigi aeg-ajalt võis ta olla ka ägeda iseloomuga. Viimased 15–20 aastat elas Tapal ja pealinna kolis ainult talveks.⁴⁰⁴

Leida Paal suri äkilise terviserikke tagajärjel 28. mail 2010, tema matusetalitus toimus 5. juunil 2010. aastal Tapa Jakobi kirikus⁴⁰⁵ ning ta maeti Tapa kalmistule (oma ema ja isaga samale hauaplatsile).⁴⁰⁶

1.2.6.3. Elvi Paal

Elvi Paal sündis Tapa linnas 23. detsembril 1935⁴⁰⁷ kell 19.30 Tapal vanematekodus Nigoli puiestee 21⁴⁰⁸. Ta õppis ja töötas TPI-s.

Elvi isa oli raudteelane ja ema koduperenaine.

Elvi alustas õppimist 1943. aastal Tapa Keskkoolis, mille lõpetas 1954. aastal⁴⁰⁹. Sama aasta septembris astus ta TPI keemia-mäeteaduskonda silikaatide tehnoloogia erialale, mille lõpetas 1959. aastal insener-keemik-tehnoloogi kvalifikatsiooniga anorgaaniliste ainete tehnoloogia erialal⁴¹⁰.

Elvi abiellus 30. juulil 1960. aastal⁴¹¹ Heino, Arnoldi poeg⁴¹² Tomanniga, kes oli sündinud 31. augustil 1933.⁴¹³ Elvil ja Heinol sündis 1965. aastal⁴¹⁴ poeg Tõnu. Täpsem info Tõnu, tema hariduse ja pere kohta töö autorilt.

1977. aasta septembris astus Elvi Tomann TPI mittestatsionaarsesse aspirantuuri, mille lõpetas 1980. aastal. Alates 1959. aasta augustist kuni märtsini 1960 töötas Elvi TPI

⁴⁰⁴ Tõnu Tomann. (19.03.2021). Mälestusi Leida Paalist. Jane Palu. [e-kiri].

⁴⁰⁵ Leida Paali matuse laululeht (05. juunil 2010 a). Jane Palu. (19.03.2021). Mälestusi Leida Paalist. [Suuline mälestus]. Saamuel Palu.

⁴⁰⁶ Kalmistute register Haudi. [www] <https://bit.ly/3s4BLCI> (19.03.2021).

⁴⁰⁷ Elvi Tomann 23.12.1935-22.09.1995. Tehnikakandidaat. TTÜ Soojustehnika Instituut, lk 283.

⁴⁰⁸ Rahvusarhiiv, LVMA.866.3.124. Tapa Linnavalitsus sünniregister I köide, lk 470.

⁴⁰⁹Tapa Gümnaasiumi vilistlased. [www] <https://bit.ly/3FXuuvy> (03.01.2022).

⁴¹⁰ TTÜ lõpetajad 1918–2006. [www] <https://bit.ly/3GozzfW> (17.06.2022).

⁴¹¹ Heino ja Elvi Tomann 30. juulil 1960. Perekond Palu erakogu.

⁴¹² Tõnu Tomann. (15.06.2022). Heino Tomann. Jane Palu. [e-kiri].

⁴¹³ Tõnu Tomann. (15.06.2022). Heino Tomann. Jane Palu. [e-kiri].

⁴¹⁴ Tõnu Tomann. (15.06.2022). Tõnu Tomann. Jane Palu. [e-kiri].

polümeeride sünteesi TU laboris vanemlaborandina, seejärel kuni surmani⁴¹⁵ TPI tööstusliku soojusenergeetika teadusliku uurimise laboris kõigepealt nooremteadurina, siis vanemteadurina ning soojustehnika instituudis vanemteadurina⁴¹⁶ ehk teadusliku töötajana.

Joonis 28. Heino ja Elvi Tomann 30. juulil 1960⁴¹⁷

1981. aastal kaitses Elvi kandidaadiväitekirja, mille järel jätkas tööd soojustehnika teaduslaboris vanemteadurina. Elvi teaduslik töö oli seotud katlateraste korrosiooni ja kulumise uurimisega. Sellel alal kujunes temast üks laboratooriumi juhtivspetsialiste, kes osales edukalt paljude üleliidulise tähtsusega uurimistöodes. Need tööd olid peamiselt seotud Eesti põlevkivi, Siberi pruunsöe ning Jugoslaavia ja Bulgaaria ligniitide korrosioonilise aktiivsuse väljaselgitamisega.⁴¹⁸ Elvi oli paljude teaduslike publikatsioonide autor⁴¹⁹ ning esines esinduslikel teaduskonverentsidel nii Nõukogude Liidus kui ka mujal maades. Lisaks avaldatud artiklitele oli ta kahe üleliidulise juhendmaterjali ja ühe OCT-i kaasautor. Elvi Tomannile omistati ühena uurimisgrupi liikmetest Nõukogude Eesti preemia töö eest „Soojuselektrijaamade aurugeneraatorite küttepindade korrosioonerosiooni kulumise analüüs ja arvutus“.⁴²⁰ Elvi Tomanni 1981. aastal Tallinna Polütehnilises Instituudis kaitstud

⁴¹⁵ Elvi Tomann. Geni. [www] <http://bit.ly/3r27p2j> (17.06.2022).

⁴¹⁶ Elvi Tomann CV. (2022). TalTec andmebaasid. [www] <https://bit.ly/3b3NoWS> (17.06.2022).

⁴¹⁷ Heino ja Elvi Tomann 30. juulil 1960. Perekond Palu erakogu.

⁴¹⁸ Elvi Tomann. Geni. [www] <http://bit.ly/3r27p2j> (15.06.2022).

⁴¹⁹ Elvi Tomann CV. (2022). TalTec andmebaasid. [www] <https://bit.ly/3b3NoWS> (17.06.2022).

⁴²⁰ Elvi Tomann. Geni. [www] <http://bit.ly/3r27p2j> (19.03.2021).

kandidaativäitekiri, mida tänapäeval nimetatakse doktoritööks, kandis pealkirja „Katlateraste kõrgtemperatuurse korrosiooni kineetika põlevkivi ja nazarovo söe põlemisproduktide keskkonnas“⁴²¹ ning sellega omandas Elvi toona tehnikateaduste kandidaadi⁴²² nimetuse.

Elvit võib inimesena iseloomustada kui tarka ja kohusetundlikku ning edasipüüdlikku inimest, kes hoolis oma perest ja lähedastest.⁴²³

Elvi Tomann suri 22. septembril 1995⁴²⁴ ja maeti 28. septembril 1995 Tallinna Metsakalmistule⁴²⁵ teadlaste matmispaigale.

Heino Tomann on töötanud nt tehase Estoplast peakonstruktorina⁴²⁶ ja peatehnoloogina⁴²⁷. 1990. aastast Esmari tarbekeemia tsehi peainsenerina⁴²⁸. Heino suri 6. jaanuaril 1995, ta maeti 14. jaanuaril 1995⁴²⁹ Tapa kalmistule oma vanemate Arnold ja Marie Tomanni kõrvale⁴³⁰. 8. märtsil 1996. aastal⁴³¹ maeti Heino ümber Metsakalmistule oma abikaasa Elvi kõrvale⁴³².

⁴²¹ Tomann, Elvi. (2022). Katlateraste kõrgtemperatuurse korrosiooni kineetika põlevkivi ja nazarovo söe põlemisproduktide keskkonnas. Doktoritöö. Eesti Teadusinfosüsteem. [www] <https://bit.ly/3QDIJLI> (17.06.2022).

⁴²² Elvi Tomann CV. (2022). TalTec andmebaasid. [www] <https://bit.ly/3b3NoWS> (17.06.2022).

⁴²³ Tõnu Tomann. (20.03.2021). Mälestusi Elvi Tomannist. Jane Palu. [e-kiri].

⁴²⁴ Elvi Helvine Tomann (Paal). Geni. [www] <https://bit.ly/3aD3jLu> (23.04.2021).

⁴²⁵ Elvi Tomann. (2022). Tallinna Metsakalmistu, U, 11, 13, 2-kohaline kirstuplats. Kalmistute register Haudi. [www] <https://bit.ly/3HAKVzh> (17.06.2022).

⁴²⁶ Tapa Spordiselts. [www] <https://bit.ly/3oxgQZN> (06.12.2021).

⁴²⁷ Kümneaastase inseneri memuaaridest (27.09.1968). Tallinna Polütehnik nr 25, lk 4. [www] <https://bit.ly/3Dx5XeK> (07.12.2021).

⁴²⁸ Randlane (14. juuni 1990). Esmar nr. 11/12, lk 4. [www] <https://bit.ly/3EC88z0> (07.12.2021).

⁴²⁹ Heino Tomann. (2022). Tapa kalmistu, Üldosa, Esimene, 14-3, 2-kohaline kirstuplats. Kalmistute register Haudi. [www] <https://bit.ly/3mSo2xX> (17.06.2022).

⁴³⁰ Tõnu Tomann. (17.06.2022). Heino Tomanni vanemad. Jane Palu. [e-kiri].

⁴³¹ Heino Tomann. (2022). Tallinna Metsakalmistu, U, 11, 13, 2-kohaline kirstuplats. Kalmistute register Haudi. [www] <https://bit.ly/3MYqGwz> (17.06.2022).

⁴³² Tõnu Tomann. (15.06.2022). Mälestusi Heino Tomannist. Jane Palu. [e-kiri].

1.2.7. Linda Marie Balder

Linda Marie sündis 18. veebruaril⁴³³ (vkj), 3. märtsil⁴³⁴ (ukj) 1901 kell 6 hommikul Imastus.

Linda Marie ristiti 4. märtsil 1901 kodus ja tema ristivanemateks olid Mari Vinter, Leena Arakas ja Johannes Veidenbaum.⁴³⁵

Tema isikutunnistuse ärakirjas, mis on välja antud Rakvere linna politseiülema poolt 10. detsembril 1919 ja mille ta esitas Tartu Ülikooli astumisel, on märgitud tema eesnimeks vaid Linda, mitte Linda-Marie.⁴³⁶

Linda-Marie õppis 6. oktoobrist 1918 kuni 3. juunini 1922 Rakvere Linna Tütarlaste Gümnaasiumis, mille täieliku kursuse lõpetas 1922. Aastal.⁴³⁷

Joonis 29. Linda-Marie Balder, 1919⁴³⁸

Vaadates Linda-Marie Rakvere Linna Tütarlaste Gümnaasiumi tunnistust, tuleb tõdeda, et tütarlapsel olid head elukombed. Enamik õppeainetest – emakeel, matemaatika, loodusteadused, maateadus, kartograafia, ajalugu, hingeteadus, loogika, võõrkeeled (vene-, saksa-, ladina- ja prantsuse keel), joonistamine ja ilukiri – olid hinnatud rahuldavalt, ühiskonnaõpetus, laulmine ja võimlemine aga märgitud „hääks“⁴³⁹.

⁴³³ Rahvusarhiiv, EAA.1227.1.118. Sünninute ja ristitute nimekiri. 1900-24.06.1911. [www] <https://bit.ly/3rRYh4e> (07.12.2021).

⁴³⁴ Koolitusasutusele esitatav sünnitunnistus nr 1347. (08.09.1914). Rahvusarhiiv, EAA.2100.1.845. Balder, Linda (1901-1930) matrikkel nr. 6292, lk 7.

⁴³⁵ Rahvusarhiiv, EAA.1227.1.118. Sünninute ja ristitute nimekiri. 1900-24.06.1911. [www] <https://bit.ly/3rRYh4e> (07.12.2021).

⁴³⁶ Eesti Vabariigi isikutunnistuse nr 2457 ärakiri. Rahvusarhiiv, EAA.2100.1.845. Balder, Linda (1901-1930) matrikkel nr. 6292.

⁴³⁷ Rahvusarhiiv, EAA.2100.1.845. Balder, Linda (1901-1930) matrikkel nr. 6292, lk 4.

⁴³⁸ Linda-Marie Balder 1919. Perekond Palu erakogu.

⁴³⁹ Rakvere Linna Tütarlastegümnaasiumi tunnistus nr 1481, välja antud 3. juunil 1922. Rahvusarhiiv, EAA.2100.1.845. Balder, Linda (1901-1930) matrikkel nr. 6292, lk 4.

22. jaanuaril 1925 kinnitati Linda-Marie Tartu Ülikooli üliõpilaste nimekirja.⁴⁴⁰ 16. jaanuaril 1926 sooritas ta ladina keele lektori kursuse eksami Tartus Ülikoolis.⁴⁴¹

30. septembril 1927 esitas ta Tartu Ülikooli rektorile aga palvekirja, milles palus ennast Tartu Ülikooli nimekirjast maha arvata⁴⁴². Kahjuks pole palvekirjas toodud põhjust. Palvekirjas on ta märkinud oma aadressiks Kaarli tn 8-20.

Joonis 30. Linda Balder (1925) Tartu Ülikoolis õppimise ajal⁴⁴³

Ilmselt elas ta tol hetkel vend Augusti juures, kelle elukoht seal teadaolevalt oli.⁴⁴⁴ Sellelt aadressilt lahkus ta Tallinna Aadressbüroo aadresslehe järgi tagasi Kadrinasse 12. juunil 1928.⁴⁴⁵

Linda Marie kogus 1926. aastal ülikoolis käies ka rahvaluulet. Kokku kogus Linda 13 rahvaluulepala Undla vallast Kadrina kihelkonnast Koplimesa külast.⁴⁴⁶ Kõige enam kogus ta rahvaluulet E. Matthias Johann Eiseni rahvaluulekogusse kahe inimese käest: Mai Pall, kes oli kogumise hetkel 72aastane, ja Krooman, kes oli toona 80aastane. Võimalik, et tema kogutud rahvaluulet on veelgi mõnes kogus, mis on Kirjandusmuuseumis veel digiteerimata.

⁴⁴⁰ Rahvusarhiiv, EAA.2100.1.845. Balder, Linda (1901-1930) matrikkel nr. 6292, lk 8.

⁴⁴¹ Filosoofiateaduskonna tunnistus. Rahvusarhiiv, EAA.2100.1.845. Balder, Linda (1901-1930) matrikkel nr. 6292, lk 10.

⁴⁴² Linda-Marie Balderi palvekiri Tartu Ülikooli Rektorile ülikoolist välja arvamiseks. (30.09.1927). Rahvusarhiiv, EAA.2100.1.845. Balder, Linda (1901-1930) matrikkel nr. 6292, lk 11.

⁴⁴³ Rahvusarhiiv, EAA.2100.1.845.6. Balder, Linda. (1925). Eesti Vabariigi Tartu Ülikool. [www] <http://bit.ly/3vRevdR> (19.03.21).

⁴⁴⁴ Linda-Marie Balderi palvekiri Tartu Ülikooli Rektorile ülikoolist välja arvamiseks. (30.09.1927). Rahvusarhiiv, EAA.2100.1.845. Balder, Linda (1901-1930) matrikkel nr. 6292, lk 11.

⁴⁴⁵ Rahvusarhiiv, Linda Balder. Aadresslehed. [www] <https://bit.ly/3bnD8WW> (13.05.2021).

⁴⁴⁶ Eesti Kirjandusmuuseum. Koguja Linda Balder. [www] <https://bit.ly/3fEGNki> (17.02.2022).

Üksteist pala pärinesid Mai Pallilt, nendest 4 olid pulmalaulud^{447 448 449 450}, ühe sõnad olid kadripäevaga⁴⁵¹ seotud ning ülejäänud laulud kandsid pealkirju „Nurganaine“⁴⁵², „Õlu“⁴⁵³, „Kuri mees“⁴⁵⁴, „Nurga naine + Memme vaev“⁴⁵⁵, „Lõikuselaul“⁴⁵⁶ ja „Palve kupjale“⁴⁵⁷.

Kroomannilt kirjutas ta üles pulma-⁴⁵⁸ ja „Lõikuselaulu“⁴⁵⁹.

Lisaks käis ta 1926. aasta oktoobrikuus kogumas A. Walter Andersoni lastelaulude kogusse liisusalme, lastelaule jm nt Imastu Algkooli õpilaste Oskar Mühlmanni (elukoht Tammemäe talus Põima külas, kes õppis 3. kl)⁴⁶⁰, Vihlemiine Vildeku (elukoht Veski talus Põima külas, kes

⁴⁴⁷ Eesti Kirjandusmuuseum. Eesti Rahvaluule Arhiiv. E 59017 < Kadrina, Undla v., Koplimesa k. - Linda Balder < Mai Pall, 72 a. (1926). pulmalaul. [www] <https://bit.ly/36nAvoj> (17.02.2022).

⁴⁴⁸ Eesti Kirjandusmuuseum. Eesti Rahvaluule Arhiiv. E 59019 (3) < Kadrina, Undla v., Koplimesa k. - Linda Balder < Mai Pall, 72 a. (1926). pulmalaul. [www] <https://bit.ly/3IafB9W> (17.02.2022).

⁴⁴⁹ Eesti Kirjandusmuuseum. Eesti Rahvaluule Arhiiv. E 59020 (4) < Kadrina, Undla v., Koplimesa k. - Linda Balder < Mai Pall, 72 a. (1926). pulmalaul. [www] <https://bit.ly/3LJr02I> (17.02.2022).

⁴⁵⁰ Eesti Kirjandusmuuseum. Eesti Rahvaluule Arhiiv. E 59021 (6) < Kadrina, Undla v., Koplimesa k. - Linda Balder < Mai Pall, 72 a. (1926). pulmalaul. [www] <https://bit.ly/3oVaSBM> (17.02.2022).

⁴⁵¹ Eesti Kirjandusmuuseum. Eesti Rahvaluule Arhiiv. E 59025 < Kadrina, Undla v., Koplimesa k. - Linda Balder < Mai Pall, 72 a. (1926). Kadri laul. [www] <https://bit.ly/3LIsp9I> (17.02.2022).

⁴⁵² Eesti Kirjandusmuuseum. Eesti Rahvaluule Arhiiv. E 59018 (2) < Kadrina, Undla v., Koplimesa k. - Linda Balder < Mai Pall, 72 a. (1926). Nurganaine. [www] <https://bit.ly/3HZMu9x> (17.02.2022).

⁴⁵³ Eesti Kirjandusmuuseum. Eesti Rahvaluule Arhiiv. E 59020 (5) < Kadrina, Undla v., Koplimesa k. - Linda Balder < Mai Pall, 72 a. (1926). Õlu. [www] <https://bit.ly/3I0ph6X> (17.02.2022).

⁴⁵⁴ Eesti Kirjandusmuuseum. Eesti Rahvaluule Arhiiv. E 59021 (7) < Kadrina, Undla v., Koplimesa k. - Linda Balder < Mai Pall, 72 a. (1926). Kuri mees. [www] <https://bit.ly/33vQX4M> (17.02.2022).

⁴⁵⁵ Eesti Kirjandusmuuseum. Eesti Rahvaluule Arhiiv. E 59022 (8) < Kadrina, Undla v., Koplimesa k. - Linda Balder < Mai Pall, 72 a. (1926). Nurganaine+ Memme vaev. [www] <https://bit.ly/3rVYEKN> (17.02.2022).

⁴⁵⁶ Eesti Kirjandusmuuseum. Eesti Rahvaluule Arhiiv. E 59023 (9) < Kadrina, Undla v., Koplimesa k. - Linda Balder < Mai Pall, 72 a. (1926). Lõikuselaul. [www] <https://bit.ly/3gTzu9s> (17.02.2022).

⁴⁵⁷ Eesti Kirjandusmuuseum. Eesti Rahvaluule Arhiiv. E 59023 (10) < Kadrina, Undla v., Koplimesa k. - Linda Balder < Mai Pall (1926). Palve kupjale. [www] <https://bit.ly/3JDb8gj> (17.02.2022).

⁴⁵⁸ Eesti Kirjandusmuuseum. Eesti Rahvaluule Arhiiv. E 59024 (11) < Kadrina, Undla v., Koplimesa k. - Linda Balder < Krooman, 80 a. (1926). pulmalaul. [www] <https://bit.ly/3sRFa9H> (17.02.2022).

⁴⁵⁹ Eesti Kirjandusmuuseum. Eesti Rahvaluule Arhiiv. E 59025 (12) < Kadrina, Undla v., Koplimesa k. - Linda Balder < Krooman, 80 a. (1926). Lõikuselaul. [www] <https://bit.ly/3uXT38P> (17.02.2022).

⁴⁶⁰ Eesti Kirjandusmuuseum. Eesti Rahvaluule Arhiiv. A 8602 < Kadrina - Imastu Algkool, 3. kl. (1926). Kell üks muna [www] <https://bit.ly/3BuGF1I> (17.02.2022).

õppis toona 3. kl)⁴⁶¹, Karla Mikfeldti (elukoht Koplimesa külas, kes õppis 4. kl)⁴⁶² ja Viru-Jaagupi kihelkonnast Vinni vallas elanud Martini (Soone talus Vinni küla, 17a)⁴⁶³ käest.

1.2.8. Pauline Balder

Pauline Balder sündis Imastus 2. veebruaril (vkj), 15.veebruaril⁴⁶⁴ (ukj) 1903. aastal.

Põllumajanduse peavalitsuse teenistuskirjas (periood 01.02.–01.08.1929) on Pauline kohta järgmine info: „Alghariduse saanud Imastu küla koolis, sealt edasi läinud Kadrina Haridusseltsi kooli, kust 2-aastase õppimise järel astunud Tapa Tehnika Ühisgümnaasiumi, mille reaalaru lõpetanud 1925. a. 1926. a astus ta Kehtna tütarlaste põllutöö- ja majapidamiskooli, mille kursuse lõpetanud 1928. aastal. (Kehtna kooli lõputunnistus 7. detsember 1928. a nr 2). Põllumajanduse peavalitsuse määratud Helme põllutöökooli ülema äralise õpetaja kohusetäitjaks palgaga II järgu XVI astme alusel, arvates (Palga määramise akt 1. veebruaril 1929. a Põllumajanduse peavalitsuse kiri 2. veebruaril 1929. a nr 7195). Põllumajanduse peavalitsuse poolt vabastatud ametikohuste täitmisest, arvates (Põllumajanduse peavalitsuse kiri 28. juunist 1929. a nr 1992).“⁴⁶⁵

⁴⁶¹ Eesti Kirjandusmuuseum. Eesti Rahvaluule Arhiiv. A 8603 < Kadrina - Imastu Algkool, 3. kl. (1926). Sild läks katki... . [www] <https://bit.ly/3v509bs> (17.02.2022).

⁴⁶² Eesti Kirjandusmuuseum. Eesti Rahvaluule Arhiiv. A 8604 < Kadrina - Imastu Algkool, 4. kl. (1926). Mampsel keetis moosi... [www] <https://bit.ly/3I101gV> (17.02.2022).

⁴⁶³ Eesti Kirjandusmuuseum. Eesti Rahvaluule Arhiiv. A 8605 < Viru-Jaagupi, Vinni v., Vinni k., Soone t. - Linda Balder < Martin, 17 a. (1926). Lastelaul. [www] <https://bit.ly/3BqOG7o> (17.02.2022).

⁴⁶⁴ Linda Balderi ja Pauline Balderi matuste laululeht. (16.10.1930). [Laululeht]. Perekond Palu erakogu.

⁴⁶⁵ Rahvusrarhiiv, ERA.58.5.575 Balder, Pauline Mardi t.

Joonis 31. Pauline Balder. Tapal, 9. märtsil 1923⁴⁶⁶

Pauline ja tema õde Linda-Marie hukkusid mõlemad noorelt. 12. oktoobril 1930 jäid nad Kadrinas raudteeülesõidukohal rongi alla.⁴⁶⁷ Nende matused toimusid 16. oktoobril 1930⁴⁶⁸ Kadrina kirikus.⁴⁶⁹

Pauline ja Linda-Marie viibisid pühapäeval oma venna Jüri pool võõrsil Kadrina alevikus, kus vennal oli äri⁴⁷⁰. Kojusõitu alustati kella nelja paiku. Õed Balderid istusid kõrvuti vankril ning hobust juhtis Kadrinas elav venna sulane Willem Reines. Nii sõideti umbes üks kilomeeter, kuni jõuti raudteeülesõidukohani Kadrinas. Kuna Kadrina jaama poolt lähenes signaali andes kiirrong ja hobune kartis seda, ei julgenud Reines enam edasi sõita. Hobune aga hakkas perutama ning tormas rongi ette. Linda-Marie ja Pauline olid vankris, kui rong sellele otsa sõitis. Kolmas sõitja Willem Reines pääses eluga, sest oli vankrist maas peru hobust kinni pidamas.

⁴⁶⁶ Pauline Balder. Tapal, 9. märtsil 1923. Perekond Palu erakogu.

⁴⁶⁷ Linda Balderi ja Pauline Balderi matuste laululeht. (16.10.1930). [Laululeht]. Perekond Palu erakogu.

⁴⁶⁸ Linda Balderi ja Pauline Balderi matuste laululeht. (16.10.1930). [Laululeht]. Perekond Palu erakogu.

⁴⁶⁹ Pulver, Andres. (2020). Rong lõikas kaks noort naist tükkideks. - Virumaa Teataja (15. oktoober 1930), lk 8. [www] <https://bit.ly/3m6hsIX> (30.03.2021).

⁴⁷⁰ Kaubarong surmas kaks neidu. (1930). - Postimees (14. oktoober 1930), lk 4. [www] <https://bit.ly/2PHBreE> (30.03.2021).

Rong lohistas vankrit 450 meetrit edasi, enne kui peatus, kuna tee oli allamäge ja rongil koorem kaalus umbes 600 tonni. Hobune vabanes kokkupõrkel rongiga ning jooksis kolme jala ja katkise rakendiga minema. Pauline Balder oli saanud silmapilkselt surma, kuna ta pea ja vasak käsi ülevalt poolt küünarnukki olid maha lõigatud ning selgroog ja küljeluud murdunud. Linda-Mariel lõikasid rattad poolest säärest ära vasaku jala, samuti oli keha tugevasti muljutud, küljeluud murdunud ja selgroog väänatud välja. Ta suri kohapeal enne, kui saadi arstiabi.⁴⁷¹

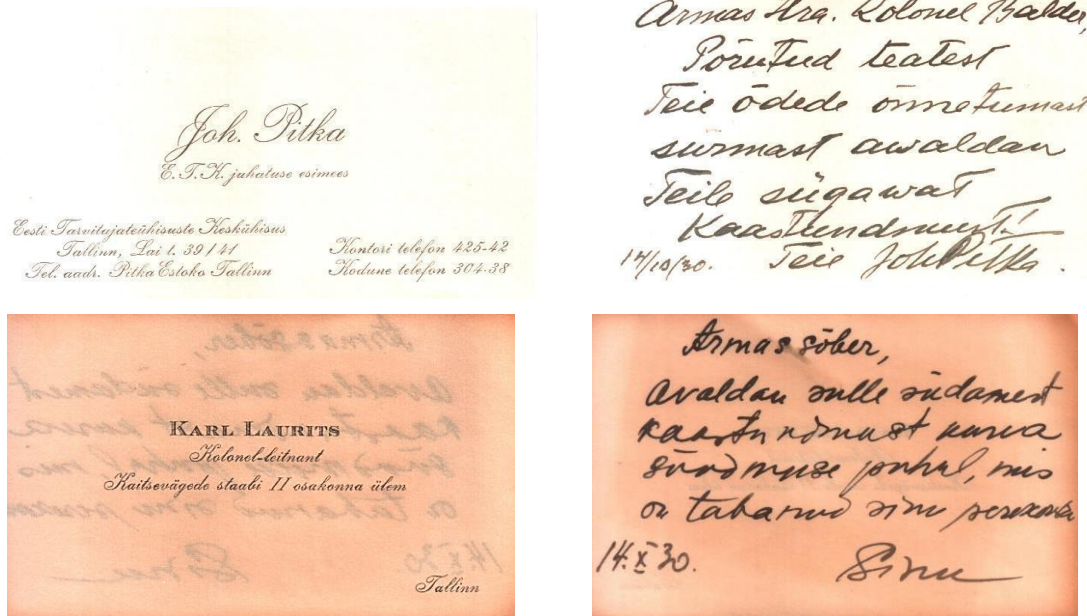
Joonis 32. Linda Balderi ja Pauline Balderi matused 16.10.1930 Kadrina kalmistul⁴⁷²

⁴⁷¹ Hobune kihutas kahe neiuga rongi alla. (1930). - Lääne Hääl (18. oktoober 1930), lk 1. [www] <https://bit.ly/3dl59hW> (30.03.2021).

⁴⁷² Linda Balderi ja Pauline Balderi matused 16.10.1930 Kadrina kalmistul. Autori märkus: Fotol vasakult August Balder, Julie ja Jüri Balder, Ann Balder ning vasakult Anna-Lovisa ja Liborius Paul Paal. Perekond Palu erakogu.

Õdede Balderite surmast kirjutasid mitmed Eestis toona ilmunud ajalehed, nt Virumaa Teataja⁴⁷³, Lääne Hääl: maarahva häälekandja⁴⁷⁴, Postimees⁴⁷⁵, Kaja⁴⁷⁶ ja Järva Teataja⁴⁷⁷. Tüdrukute surm oli perekonnale suur löök. Nende lahkumise puhul avaldasid kaastunnet perele mitmed toonased tuntud isikud, sh „soomusrongide isa“⁴⁷⁸ ja „Vabadussõja hing“⁴⁷⁹ Johan Pitka, samuti ja Eesti sõjaväeluure rajajaks nimetatud Karl Laurits.

Joonis 33. Johan Pitka nimekaart, mille pöördel on kaastundeavaldus Augustile⁴⁸⁰

Joonis 34. Karl Lauritsa nimekaart, mille pöördel on kaastundeavaldus Augustile⁴⁸¹

⁴⁷³ Pulver, Andres. (2020). Rong lõi kaks noort naist tükkideks. - Virumaa Teataja (15. oktoober), lk 8. [www] <https://bit.ly/3m6hslX> (30.03.2021).

⁴⁷⁴ Hobune kihutas kahe neiuga rongi alla. (1930). - Lääne Hääl (18. oktoober 1930), lk 1. [www] <https://bit.ly/3dl59hW> (30.03.2021).

⁴⁷⁵ Kaubarong surmas kaks neidu. (1930). - Postimees (14. oktoober 1930), lk 4. [www] <https://bit.ly/2PHBreE> (30.03.2021).

⁴⁷⁶ Rong tappis Kadrinas kaks õde. (1930). - Kaja, (14. oktoober 1930), lk 1. [www] <https://bit.ly/3frwgdS> (17.02.2022).(30.03.2021)

⁴⁷⁷ Rong tappis Kadrinas kaks õde. (1930). - Järva Teataja (14. oktoober 1930), lk 3. [www] <https://bit.ly/3rBYmpd> (30.03.2021).

⁴⁷⁸ Johan Pitka, "Minu mälestused 1914-1920: Suure Ilmasõja algusest Eesti Vabadussõja lõpuni". Tallinn: Olion (1993), lk 191.

⁴⁷⁹ Hannes Walter, "Admiral Pitka kui laevastikujuht" // "Johan Pitka 125: kodanik ja admiral". Tallinn: Mats (1997), lk 98.

⁴⁸⁰ Johan Pitka nimekaart, pöördel kaastundeavaldus. (1930). [Nimekaart]. Perekond Palu erakogu.

⁴⁸¹ Karl Lauritsa nimekaart, pöördel kaastundeavaldus. (1930). [Nimekaart]. Perekond Palu erakogu.

2. AUGUST BALDERI ELU JA TEENISTUS

2.1. August Balderi haridustee

2.1.1. Imastu algkool

August Balder alustas oma haridusteed Imastu alg- ehk vallakoolis⁴⁸², kus ta õppis aastatel 1901–1904⁴⁸³. Imastu vallakool asus toonases Undla vallas Vanamõisa külas⁴⁸⁴ ja oli ehitatud spetsiaalselt koolimajaks 1878. aastal⁴⁸⁵, kuid kool asutati seal juba 1860. aastal⁴⁸⁶. Kuna tegemist oli kohaliku kooliga, millel puudus 1911. aastal õpilaskodu⁴⁸⁷, käisid lapsed jalgsi kodust kooli iga päev. Kunagisele Imastu valla koolimajale tehti Undla valla tellimisel insener Ferdinand Gustav Adoffi projekti järgi 2-korruseline juurdeehitus aastatel 1926–1927, mis avati pidulikult 30. jaanuaril 1928. aastal. Juurdeehituses paiknes 2 klassituba, kantselei, jalutusruum, poiste magamistuba, õpetaja korter; ümber ehitatud vanasse ossa aga juhataja 3-toaline korter ning tüdrukute internaat. 1928. aasta sügisel, mil Imastu kool muudeti 6-klassiliseks, ehitati juurdeehituse katusealusesse veel üks klassiruum ning kolmanda õpetaja korter.⁴⁸⁸

⁴⁸² Eesti Kultuurilooline Arhiiv. [www] <https://bit.ly/3t5w8Va> (08.04.2021).

⁴⁸³ Isiklik leht kaadrite arvestamiseks. August Balderi omakäeliselt vene keeles täidetud ja allkirjastatud leht, lk 2 (28.04.1952). Perekond Palu erakogu.

⁴⁸⁴ Rahvusarhiiv, EAA.5454.1.58. Andmed Virumaa algkoolide kohta 18.01.1911, lk 256/367. [www] <https://bit.ly/3tDIXGc> (21.03.2021).

⁴⁸⁵ Rahvusarhiiv, EAA.5454.1.58. Andmed Virumaa algkoolide kohta 18.01.1911, lk 258/367. [www] <https://bit.ly/314rZEA> (21.03.2021).

⁴⁸⁶ Rahvusarhiiv, EAA.5454.1.58. Andmed Virumaa algkoolide kohta 18.01.1911, lk 256/367. [www] <https://bit.ly/3c3Iffl> (21.03.2021).

⁴⁸⁷ Rahvusarhiiv, EAA.5454.1.58. Andmed Virumaa algkoolide kohta 18.01.1911, lk 260/367. [www] <https://bit.ly/2PdEnjb> (21.03.2021).

⁴⁸⁸ Koostanud Talving, H. (2011). Eesti koolimajad. Tänapäev, lk 22

Joonis 35. Imastu valla koolimaja⁴⁸⁹

Nõukogude ajal muudeti kooli nimi Põima algkooliks ja see suleti 1963. aastal. Hiljem kasutati koolimaja kolhoosikontori ja elamuna, alates 2007. aastast renoveeritakse seda külakeskuseks.⁴⁹⁰

Augustist on säilinud koolis õppimise kohta üks kooliraamat, milles on sissekanded tema koolieelsete teadmiste kohta aastatel 1899–1900 ja 1900–1901, samuti kooli vastuvõtmise kohta 13. oktoobril 1901. aastal ning kolme kooliaasta kohta (1901/1902, 1902/1903, 1903/1904). Õppimine oli 1911. aastal tasuta ja õpiti 3 aastat⁴⁹¹ nagu Augusti kooli ajalgi. Lisaks on selles kooliraamatus sissekanded ka Augusti vahekoolis käimise kohta 8 päeval ajaperioodil 1904–1905.⁴⁹² (lisa 4)

⁴⁸⁹ Imastu valla koolimaja. Perekond Palu erakogu.

⁴⁹⁰ Koostanud Talving, H. (2011). Eesti koolimajad. Tänapäev, lk 228.

⁴⁹¹ Rahvusarhiiv, EAA.5454.1.58. Andmed Virumaa algkoolide kohta 18.01.1911, lk 256/367. [www] <https://bit.ly/2OLv8Ha> (21.03.2021).

⁴⁹² August Balderi Imastu algkoolis kooliskäimise ja katse raamat. Perekond Palu erakogu.

2.1.2. Liiguste ministeeriumikool

Pärast Imastu vallakoolis õppimist jätkus Augusti koolitee Liiguste ministeeriumikoolis.⁴⁹³ Kool asus Aaspere vallas Liiguste külas.⁴⁹⁴ Liiguste küla asub Haljala kihelkonnas suure Tallinna maantee läheduses umbes Rakvere ja Valgejõe vahepeal.⁴⁹⁵ Rahva hulgas nimetati seda kooli harilikult Liiguste kooliks.⁴⁹⁶

Liigustes õppis August Balder aastatel 1904–1907 ning ta nimetas seda ise põhikooliks (начальное училища)⁴⁹⁷. Augusti Liiguste kooli tunnistused on perekonnaarhiivis olemas aastatest 1905–1907/1908 ning lisaks üks tunnistus, millel puudub aastaarv (lisa 5). Seega tõenäoliselt on August eksinud alguse- ja lõpetamise aastaga.

Liiguste kool asutati 1885. aastal.⁴⁹⁸ Kooli nimetati 1911. aasta Virumaa algkoolide loenduse andmete kogumisel Aaspere 2-klassiliseks ministeeriumikooliks, mille juures oli ka pedagoogiline klass (Каттентакское двухклассное Мин. Нар. Пр. учил. и педаг. при нем класс)⁴⁹⁹. Nimetus Каттентакское on Eduard Ausi väitel tekkinud Aaspere mõisa endisest saksakeelsest nimest Kazenteich.⁵⁰⁰ „Eesti kohanimeraamat“ annab Aaspere mõisa saksakeelseks nimetuseks aga Kattentack⁵⁰¹. Koolimaja oli ehitatud küla vainu liivaseljandiku äärel.⁵⁰²

Kooli asutamise jaoks ostsid kohalikud ärksamad mehed, kes hindasid vaimuvara ning kutsusid ellu kõrgema rahvakooli, mille kuulsus ei piirdunud üksnes kodukihelkonnaga, parun

⁴⁹³ ENSV TA R.Kirjandusmuuseum, Käsikirjade osakond, erafond 3073 Balder August.

⁴⁹⁴ Rahvusarhiiv, EAA.5454.1.58. Andmed Virumaa algkoolide kohta 18.01.1911, lk 2/367. [www] <https://bit.ly/3s9aIpI> (21.03.2021).

⁴⁹⁵ Tammik, R. (2017). Liiguste ministeeriumikool. Haljala kihelkond aegade voolus. Haljala, lk 218.

⁴⁹⁶ Nõmmaru, A. (1960). Aaspere Ministeeriumikool (käsikiri TLÜ Eesti Pedagoogika Arhiivmuuseumis), lk 1.

⁴⁹⁷ Isiklik leht kaadrite arvestamiseks, mis on Augusti poolt omakäeliselt vene keeles täidetud ja allkirjastatud, lk 2 (28.04.1952). Perekond Palu erakogu.

⁴⁹⁸ Rahvusarhiiv, EAA.5454.1.58. Andmed Virumaa algkoolide kohta 18.01.1911, lk 2/367. [www] <https://bit.ly/2QhFT46> (21.03.2021).

⁴⁹⁹ Rahvusarhiiv, EAA.5454.1.58. Andmed Virumaa algkoolide kohta 18.01.1911, lk 2/367. [www] <https://bit.ly/3cR4jt4> (21.03.2021).

⁵⁰⁰ Aus, E. (1960). Liiguste kaheklassilise ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi ajalooline ülevaade. Koostatud ajavahemikul 1. maist 1960. a kuni 19. augustini 1960. a, lk 4.

⁵⁰¹ Aaspere. Eesti kohanimeraamat. [www] <https://bit.ly/3u7AgnW> (30.03.2021).

⁵⁰² Aus, E. (1960). Liiguste kaheklassilise ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi ajalooline ülevaade. Koostatud ajavahemikul 1. maist 1960. a kuni 19. augustini 1960. a, lk 6.

Dellinghausenilt 38 tiinu (praeguses möödus 41,496 ha) suuruse Matsu talu. 1883. aastal ehitati 10 x 5 sülla⁵⁰³ (praeguses möödus 106,67904 m²) suurune koolihoone valmis. Seejärel asuti taotlema kooli asutamiseks Tartust luba. Luba saadi uuelts kuraatorilt⁵⁰⁴ Hugo Treffneri, J. Jõgeveri ja dr Veske kaasabil. Kooli õppekavad koostasid Treffner ja rahvakoolide inspektor Jõgever.⁵⁰⁵

Koolimaja oli kahe klassiruumiga, esimeses käidi kolm, teises kaks õppeaastat. 1895. aastaks rauges esialgne jõud ja vaimustus ning asutajate, toonane õpetaja Mihkel Kippart ja kirjanik Kunderi, eestvõttel anti kool Rahvahariduse ministeeriumile üle. Ühtlasi muudeti kool ka vene keelt kõnelevaks kaheklassiliseks ministeeriumikooliks, milles kaotati õppemaks ning suurendati koolimaja. Kooli juurde asutati ka pedagoogikaklass, mille juhatajaks sai eelmainitud Mihkel Kippert.⁵⁰⁶

Ministeeriumikoolis käis kogu kooliõpetus alates esimesest talvest vene keeles, v.a usuõpetus ja emakeel. Kipperti järel sai koolijuhatajaks kuni 1907. aastani Otto Reinok, kes oli tulnud kooli algselt pedagoogikaklassi õpetama. Reinok oli tubli õpetaja ja äge Tõnissoni pooldaja. Arvatakse, et ta pani kasvatuses rõhku rahvuslikule meelele. Reinoki ajal töötas koolis oma esimest õpetajaaega ka hilisem Tallinna Poeglaste Kommertsikooli direktor ja Haridusministeeriumi Koolivalitsuse juhataja Otto Kiisel.⁵⁰⁷

„Koolis oli suur raamatukogu vene ja eesti keeles, ka leidis hulk muid õppevahendeid ja harmoonium. Koolimaja juures asus suur aed paljude õunapuudega. Need olid Kipparti

⁵⁰³ Süld on rahvapärane pikkusühik, kõrvale väljasirutatud käte sõrmeotste vahekaugus. Eesti süld oli 6 jalga (180 cm), Vene süld 7 jalga (213 cm) pikk. Allikas: Süld. (2001). Väike entsüklopeedia 2002. Eesti Entsüklopeediakirjastus, lk 1206. Tallinn.

Süld (3 arssinat; 7 jalga)=2,1336m Venemaal kasutatud mõõtühikud, mis ei kuulu meetermöödustikku. [Süld. (2004). A ja O taskuteatmik 2004. Eesti Entsüklopeediakirjastus- Tallinn, lk 320.].

⁵⁰⁴ Kuraator (lad curator), eestkostja, hooldaja, ülevaataja; kõrgem järelevalveametnik mõne maa autonoomse kõrgkooli juures; õpperingkonna ülem tsaristlikul Venemaal. Allikas: Kuraator. (1990). Eesti Entsüklopeedia, köide nr 5. Tallinn: Valgus, lk 219.

⁵⁰⁵ Tammik, R. (2017). Liiguste ministeeriumikool. Haljala kihelkond aegade voolus. Haljala, lk 218-219.

⁵⁰⁶ Tammik, R. (2017). Liiguste ministeeriumikool. Haljala kihelkond aegade voolus. Haljala, lk 219.

⁵⁰⁷ Tammik, R. (2017). Liiguste ministeeriumikool. Haljala kihelkond aegade voolus. Haljala, lk 220.

istutatud. Koolimaja ees oli plats mängu ja spordi jaoks. Õue ligidalt jooksis läbi jõgi.⁵⁰⁸ Kaevu koolil polnud ning vett saadi allikast⁵⁰⁹.

„Koolihoone oli palkehitus, sindlitest sarik katusega. Vanema koolihoone osas olid umbes 60 m² (selles töötas I klass), 45 m² (II klass) ja põrandapindalaga 30 m² (pedagoogiline klass) 3 klassiruumi, köök ja köögi kõrval umbes 10 m² väike tuba“. „Magamistoana kasutati klassiruumi. Osa õpilasi oli korteris ümbruskonna taludes, samuti ka õpetajad (kuni koolimaja juurdeehituse valmimiseni)“. „Koolimaja juurdeehitus (õpetajate korterite osa) teostati riigi finantseeringul“. ⁵¹⁰

„I klassi hulka loeti loeti 1.–3. jagu ning II klassi hulka 4.–5.jagu⁵¹¹“. „Õpilasi tuli esimesse klassi palju ja kahekohaliste pinkide read ulatusid üle toa. Puust klassitahvlid seisis jalgadel pinkide ees. Seal oli ka kantsel õpetajale. Klasside seinu piltidega ei kaunistatud. Teise klassi ja pedagoogilise klassiruumi mahtus 4–5 pikka pinki, igas ühes neist istus 3-4 õpilast. Tundide vaheaegadel õpilastel polnud klassidest kuhugi minna. Ilusa ilmaga käidi veel õues jooksmas, külmaga aga tuli tolmuses klassis istuda. Ruumide õhutamiseks ei nähtud vaeva. Esimese klassis tundide vaheaegadel pidasid korda pedagoogilise klassi õpilased, kes kui 18.–20. aastased noormehed välimusest andsid juba välja õpetaja „möödu“. ⁵¹² „Koolipinkideks olid tarvitusel kaheistmelised pingid, mille mõõtmed ei vastanud ametlikele nõuetele“. Ausi väitel oli vahe laua ja istmepingi osas suur, kõrgus ei vastanud õpilaste kasvule. ⁵¹³ Klassi seinal pidi nõuetekohaselt olema tsaari pilt ja nurgas ikoon, samuti vene keele õpetamise tabelid, kaardid ja loodusõpetuse tabelid. ⁵¹⁴

⁵⁰⁸ Tammik, R. (2017). Liiguste ministeeriumikool. Haljala kihelkond aegade voolus. Haljala, lk 220.

⁵⁰⁹ Aus, E. (1960). Liiguste kaheklassilise ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi ajalooline ülevaade. Koostatud ajavahemikul 1. maist 1960. a kuni 19. augustini 1960. a, lk 6.

⁵¹⁰ Aus, E. (1960). Liiguste kaheklassilise ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi ajalooline ülevaade. Koostatud ajavahemikul 1. maist 1960. a kuni 19. augustini 1960. a, lk 10.

⁵¹¹ Aus, E. (1960). Liiguste kaheklassilise ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi ajalooline ülevaade. Koostatud ajavahemikul 1. maist 1960. a kuni 19. augustini 1960. a, lk 10.

⁵¹² Nõmmaru, A. (1960). Aaspere Ministeeriumikool (käsikiri TLÜ Eesti Pedagoogika Arhiivmuuseumis), lk 6.

⁵¹³ Aus, E. (1960). Liiguste kaheklassilise ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi ajalooline ülevaade. Koostatud ajavahemikul 1. maist 1960. a kuni 19. augustini 1960. a, lk 10.

⁵¹⁴ Aus, E. (1960). Liiguste kaheklassilise ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi ajalooline ülevaade. Koostatud ajavahemikul 1. maist 1960. a kuni 19. augustini 1960. a, lk 11.

„Vallakoolidest I klassi astujad pandi harilikult II jakku. Neljandasse jakku pääsesid üksikud andekad või selleks ettevalmistatud lapsed“.⁵¹⁵ Eesti keeles vahetundides kõnelda ei tohtinud.⁵¹⁶

„Õpilased viidi ühest jaost teise jooksvate hinnete alusel. Kooli lõpueksami sooritamine oli V jaos. Enne lõpueksamit anti õpilastele kätte eksamiprogrammid vene keelest, aritmeetikast, geograafiast ja ajaloost, kus klassikursus oli piletiteks jaotatud. Vene keele ja aritmeetika eksam oli kirjalik ning suuline, teistes ainetes suuline. Eksami lõpul tunnistusi pidulikult kätte ei antud. Tegelikult ei saanudki keegi neid kohe kätte, sest juhatajal tuli minna enne veel Aaspere mõisa ja võtta seal igale tunnistusele paruni allkiri“.⁵¹⁷

„Koolimaja eest maanteeni ulatus avar liivane külatänav.⁵¹⁸ Koolil puudus internaat, seega pidi igaüks ise leidma külast korteri“.⁵¹⁹

„1899/1900. õppeaastal tulid koolile uued õpetajad: Otto Reinok (koolijuhataja), H. Brüller (I klassi õpetaja) ja A. Matvejev (II klassi õpetaja). Kooliruumid korraldati ümber. Klassiruumist laud vaheseintega moodustati II klassi ja pedagoogilise klassi jaoks väike tuba, peale selle veel kitsas nurgake juhataja korteriks. Endisest õpetaja korterist sai I klassi ruum. Õpetajad otsisid endale kortereid külast. Õpilasi oli palju ja ruumid olid väga kitsad. II klassi pääses läbi pedagoogilise klassi. Pikad koolipingid ulatusid seinast seinale, hädavaevalt saadi klassis liikuda. Suvel 1900. a ehitati koolimajale juurde uus osa õpetajate korteriteks. Vana maja ülem läks klasside alla. Internaadi ruume ei soetatud“.⁵²⁰

„Koolimajas ööbimine oli äärmiselt vilets. Seda võib võrrelda vana Kitzbergi-aegse koolieluga. Magati esimeses klassis põrandal. Aluskotid viidi hommikul pööningule, kust need öhtul alla loobiti, nii et kõik kohad tolmu täis. Toitu keedeti õpilaste köögis, kus alati peeti „sõda“. Tugevamad poisid lükkasid nõrgemate pannid pliidil kõrvale ja seadsid oma pannid asemele.

⁵¹⁵ Nõmmaru, A. (1960). Aaspere Ministeeriumikool (käsikiri TLÜ Eesti Pedagoogika Arhiivmuuseumis), lk 7.

⁵¹⁶ Nõmmaru, A. (1960). Aaspere Ministeeriumikool (käsikiri TLÜ Eesti Pedagoogika Arhiivmuuseumis), lk 8.

⁵¹⁷ Nõmmaru, A. (1960). Aaspere Ministeeriumikool (käsikiri TLÜ Eesti Pedagoogika Arhiivmuuseumis), lk 10.

⁵¹⁸ Nõmmaru, A. (1960). Aaspere Ministeeriumikool (käsikiri TLÜ Eesti Pedagoogika Arhiivmuuseumis), lk 2.

⁵¹⁹ Nõmmaru, A. (1960). Aaspere Ministeeriumikool (käsikiri TLÜ Eesti Pedagoogika Arhiivmuuseumis), lk 3.

⁵²⁰ Nõmmaru, A. (1960). Aaspere Ministeeriumikool (käsikiri TLÜ Eesti Pedagoogika Arhiivmuuseumis), lk 4.

Noorematel õpilastel tuli oma järke oodata ega saanud õigel ajal toitu valmistada. Samuti ei puudunud magama heitmisel „tootsid“, kes jooksid üle magamisasemete ja kiusasid teisi õpilasi, kui polnud õpetajaid valvamas. Ruumides valitses mustus, pesemisvõimalusi ei maksa nimetadagi“.⁵²¹ „Koolil puudus sahvver ja kelder. Igal vähemalgi võimalusel otsisid õpilased endale külast kortereid“.⁵²²

„Koolil oli ainult venekeelne raamatukogu“.⁵²³ Ajalehti ei tellitud koolis ega taludes.⁵²⁴

„Ministeeriumi koolis algas õppetöö septembrikuu lõpul ja lõppes juunikuu algul.⁵²⁵ Õppetöö vaheajad olid jõulu- ja lihavõtte pühade ajal umbes kahe nädalase kestvusega. Eriti palju oli tsaari- ja ta perekonnaliikmete tähtpäevi (maikuus mitu päeva). Igapäevane koolitöö algas palvusega (A. Nõmmaru teatel). Hiljem jäi see ära. Tundide vältus oli 50 minutit. Peale kolmanda tunni oli 30-minutine vahetund. Keskmiselt oli 1. klassis 5 tundi päevas, 2. klassis ja pedagoogilises klassis 6 tundi. Laupäeviti oli tunde vähem“.⁵²⁶

„Kooli tunniplaani koostas koolijuhataja. Tunniplaani koostamiseks juhendeid ei olnud. Koostatud tunniplaani arutati läbi kooli pedagoogilises nõukogus ja esitati kinnitamiseks rahvakoolide inspektorile“.⁵²⁷

„Korrapidajateks koolis vahetundide ajal olid rakendatud pedagoogilise klassi õpilased. Klassijuhatajaid ei määratud ning side lastevanematega toimus aineõpetajate ja koolijuhataja

⁵²¹ Nõmmaru, A. (1960). Aaspere Ministeeriumikool (käsikiri TLÜ Eesti Pedagoogika Arhiivmuuseumis), lk 5.

⁵²² Nõmmaru, A. (1960). Aaspere Ministeeriumikool (käsikiri TLÜ Eesti Pedagoogika Arhiivmuuseumis), lk 6.

⁵²³ Nõmmaru, A. (1960). Aaspere Ministeeriumikool (käsikiri TLÜ Eesti Pedagoogika Arhiivmuuseumis), lk 15.

⁵²⁴ Nõmmaru, A. (1960). Aaspere Ministeeriumikool (käsikiri TLÜ Eesti Pedagoogika Arhiivmuuseumis), lk 20.

⁵²⁵ Aus, E. (1960). Liiguste kaheklassilise ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi ajalooline ülevaade. Koostatud ajavahemikul 1. maist 1960. a kuni 19. augustini 1960. a, lk 20.

⁵²⁶ Aus, E. (1960). Liiguste kaheklassilise ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi ajalooline ülevaade. Koostatud ajavahemikul 1. maist 1960. a kuni 19. augustini 1960. a, lk 20.

⁵²⁷ Aus, E. (1960). Liiguste kaheklassilise ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi ajalooline ülevaade. Koostatud ajavahemikul 1. maist 1960. a kuni 19. augustini 1960. a, lk 20-21.

kaudu“.⁵²⁸ „Kooli kursuse lõpetamine toimus 2. klassis ja pedagoogilises klassis eksamitega“.⁵²⁹

„Keskmise õpilaste arv ministeeriumi koolis oli 60–70 ümber. 1. klass (I, II ja III jagu) oli pedagoogilise klassi õpilaste harjutuskooliks. Õpilasi I jakku võeti 12-IV 8, 9, 10 aasta vanuselt. Nii kujunes 1. klassi õpilaste arv 35–40 ümber ja 2. klassis 30 ümber“.⁵³⁰

„Kindlat kooliringkonda ei olnud ja õpilasi võeti vastu niipalju, kui seda klassiruumid võimaldasid. Ka ümbruskonna vallakoolide lõpetajaid ja algjagude õpilasi võeti vastu“.⁵³¹

„Sagedasti oli õppima tulla soovijaid rohkem ja siis võeti õpilasi vastu valikuga“.⁵³²

„Liiguste ministeeriumi kooli- ja pedagoogilise klassi õpetajateks olid enamasti õpetajate seminari haridusega isikud. Nii kujunes õpilaste osalise valikuga ja õpetajate hoolika tööga kõrgem õppetöö tase kui teistes ümbruskonna koolides“.⁵³³

„Peamine õpilaste arv oli koolis talupidajate lapsi. Kehvikute laste hulgas oli eriti anderikkaid, kes püüdsid edasi õppida ehk suundusid raudteele telegrafisti õpilasteks, vallakirjutajate abideks jne. Kehvikute lapsed olid suuremalt jaolt Aaspere mõisa ja Liiguste väikekoha pidajate lapsed (S. Viiganut, August Lillakas, J. Lainvool jt)“.⁵³⁴

„Pedagoogilise klassi õpilaste hulgas oli haruldaset töökaid ja edasipüüdjaid õpilasi. Pärast õppetunde tuli nende õppimise tahet vahel pidurdada“. Siiski oli sellel ajal väga raske pääseda edasi õppima.⁵³⁵

⁵²⁸ Aus, E. (1960). Liiguste kaheklassilise ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi ajalooline ülevaade. Koostatud ajavahemikul 1. maist 1960. a kuni 19. augustini 1960. a, lk 21.

⁵²⁹ Aus, E. (1960). Liiguste kaheklassilise ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi ajalooline ülevaade. Koostatud ajavahemikul 1. maist 1960. a kuni 19. augustini 1960. a, lk 21.

⁵³⁰ Aus, E. (1960). Liiguste kaheklassilise ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi ajalooline ülevaade. Koostatud ajavahemikul 1. maist 1960. a kuni 19. augustini 1960. a, lk 22.

⁵³¹ Aus, E. (1960). Liiguste kaheklassilise ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi ajalooline ülevaade. Koostatud ajavahemikul 1. maist 1960. a kuni 19. augustini 1960. a, lk 22.

⁵³² Aus, E. (1960). Liiguste kaheklassilise ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi ajalooline ülevaade. Koostatud ajavahemikul 1. maist 1960. a kuni 19. augustini 1960. a, lk 22.

⁵³³ Aus, E. (1960). Liiguste kaheklassilise ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi ajalooline ülevaade. Koostatud ajavahemikul 1. maist 1960. a kuni 19. augustini 1960. a, lk 22.

⁵³⁴ Aus, E. (1960). Liiguste kaheklassilise ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi ajalooline ülevaade. Koostatud ajavahemikul 1. maist 1960. a kuni 19. augustini 1960. a, lk 22.

⁵³⁵ Aus, E. (1960). Liiguste kaheklassilise ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi ajalooline ülevaade. Koostatud ajavahemikul 1. maist 1960. a kuni 19. augustini 1960. a, lk 23.

Augusti tunnistuse järgi olid tema õpetajateks⁵³⁶ Otto Reinok (juhataja), O. S. Kiisel, A. Kurvits, V. Meier ja E. Aus.

„Kooli õpetajad määras ametisse Eesti Kubermangu Rahvakoolide direktor“.⁵³⁷ „Teadmata põhjusel vallandati ametist koolijuhataja Aleksander Kurvits“.⁵³⁸ „Ministeeriumi kooli õpetajad olid ühtlasi ka pedagoogilise klassi õpetajad“.⁵³⁹ „Kooli õppe- ja kasvatustöö allus otseselt rahvakoolide inspektorile. Temalt tulid korraldused, aga neid oli vähe“.⁵⁴⁰

„Iga-aastane kooliaruanne ministeeriumi kooli osas esitati rahvakoolide inspektori kaudu statistika valitsusele. Aruandes olid teated õpilaste arvu, soo, rahvuse, vanuse, jagudesse jagunemise, koolist lahkumise, ühest jaost teise üleviimise ja koolikursuse lõpetamise kohta“.⁵⁴¹ „Harilikult kuulas inspektor tunde pealt ja andis peale tunnis viibimise tarviduse korral õpetajale juhatusi koolijuhataja juuresolekul. Erilist tähelepanu pöörati revideerimisel vene keele ja vene ajaloo õpetamisele, ka viibiti pedagoogilise klassi praktikatundides“.⁵⁴²

„Õpilaste õppemaks oli 6 rubla aastas ja maksti Rakvere Riigipanga Osakonda kooli eelarvuliste summade arvele. Kõige suurem õpilaste koolist väljalangemise protsent oli Liiguste kooli kolmandas jaost peamiselt majanduslikel põhjustel“.⁵⁴³

„Õppevahenditega oli kool enam-vähem varustatud. Raamatukogus olid peamiselt venekeelsed raamatud. Eestikeelsete raamatute hulka täiendas koolile annetatud S. Kunderi

⁵³⁶ Aus, E. (1960). Liiguste kaheklassilise ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi ajalooline ülevaade. Koostatud ajavahemikul 1. maist 1960. a kuni 19. augustini 1960. a, lk 26.

⁵³⁷ Aus, E. (1960). Liiguste kaheklassilise ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi ajalooline ülevaade. Koostatud ajavahemikul 1. maist 1960. a kuni 19. augustini 1960. a, lk 27.

⁵³⁸ Aus, E. (1960). Liiguste kaheklassilise ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi ajalooline ülevaade. Koostatud ajavahemikul 1. maist 1960. a kuni 19. augustini 1960. a, lk 27.

⁵³⁹ Aus, E. (1960). Liiguste kaheklassilise ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi ajalooline ülevaade. Koostatud ajavahemikul 1. maist 1960. a kuni 19. augustini 1960. a, lk 28.

⁵⁴⁰ Aus, E. (1960). Liiguste kaheklassilise ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi ajalooline ülevaade. Koostatud ajavahemikul 1. maist 1960. a kuni 19. augustini 1960. a, lk 28.

⁵⁴¹ Aus, E. (1960). Liiguste kaheklassilise ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi ajalooline ülevaade. Koostatud ajavahemikul 1. maist 1960. a kuni 19. augustini 1960. a, lk 28-29.

⁵⁴² Aus, E. (1960). Liiguste kaheklassilise ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi ajalooline ülevaade. Koostatud ajavahemikul 1. maist 1960. a kuni 19. augustini 1960. a, lk 29.

⁵⁴³ Aus, E. (1960). Liiguste kaheklassilise ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi ajalooline ülevaade. Koostatud ajavahemikul 1. maist 1960. a kuni 19. augustini 1960. a, lk 33.

raamatukogu. Muusikariistaks oli kasutada õpetaja enese viiul. Koolivälist raamatukogu ei olnud õpilastel võimalik kasutada“.⁵⁴⁴

Liiguste koolis õppimine oli 1911. aastal tasuline ning kestis 5 aastat, kuigi kooli nimetus jätab mulje nagu tegemist oleks 2-klassilise kooliga.

1886. aastal hakati rakendama ülevenemaalist ministeeriumikoolide instruksiooni Eestis Tartu õpperingkonna kuraatori sellekohase tsirkulaariga. Sellega seoses oli üldtööplaanis I klassis kokku 60 tundi, millest 16 olid usuõpetuse tunnid, 24 vene keele tunnid, 16 aritmeetika tunnid ning 4 joonestamise tunnid.⁵⁴⁵

II klassis oli siis üldtööplaanis kokku 112 tundi, millest 23 olid usuõpetuse tundi, 38 vene keele tundi, 28 aritmeetika tundi, 5 ajaloo tundi, 6 geograafia ja loodusõpetuse tundi ning 12 joonestamise tundi.⁵⁴⁶

Vaadates Augusti Aaspere 2-klassilises Ministeeriumikooli tunnistusi selgub, et tema elukombeid ja korrapidamist hinnati kõigil aastatel suurepäraseks ehk hindega 5. Tähelepanemist ja hoolsust hinnati 1906/7. aastatel hindega 4 ja 1907/8. aastatel hindega 5-. Augusti teadmisi katekismuses, piibli lugudes ja kiriku lauludes hinnati enamikel aastatel hindega 5, aga ka hindega 4.

„Laulmise õpetajateks juhtusid lauluandelised õpetajad ja laulutunnid täitsid oma otstarbe. Õpetati tundma noote ja laulma heliredeleid“.⁵⁴⁷ „Usuõpetuse õpetamine oli E. Ausi sõnul omamoodi teo-orjus õpilastele ja õpetajatele. „Käsud-ja keelud“ (katekismus), piibllilood, 20 kirikulaulu aastas, 30–40 piiblisalmi, kirikulugu – need olid asjad, mille teadmisi oli tolleaegse Haljala koguduse pastor Villingen õel nõudma.⁵⁴⁸ Ministeeriumi koole pastorid üldse ei sallinud, sest pastorite mõjuvõim neis koolides oli vähenemas“.⁵⁴⁹

⁵⁴⁴ Aus, E. (1960). Liiguste kaheklassilise ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi ajalooline ülevaade. Koostatud ajavahemikul 1. maist 1960. a kuni 19. augustini 1960. a, lk 20.

⁵⁴⁵ Laul, Endel. Eesti kooli ajalugu 1860. aastaist 1917. aastaini. Tallinn (2010), lk 347-348.

⁵⁴⁶ Laul, Endel. Eesti kooli ajalugu 1860. aastaist 1917. aastaini. Tallinn (2010), lk 347-348.

⁵⁴⁷ Aus, E. (1960). Liiguste kaheklassilise ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi ajalooline ülevaade. Koostatud ajavahemikul 1. maist 1960. a kuni 19. augustini 1960. a, lk 18.

⁵⁴⁸ Aus, E. (1960). Liiguste kaheklassilise ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi ajalooline ülevaade. Koostatud ajavahemikul 1. maist 1960. a kuni 19. augustini 1960. a, lk 18-19.

⁵⁴⁹ Aus, E. (1960). Liiguste kaheklassilise ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi ajalooline ülevaade. Koostatud ajavahemikul 1. maist 1960. a kuni 19. augustini 1960. a, lk 19.

„Ametlikuks kasvatuslikuks eesmärgiks oli kasvatada Venemaa Keisririigi truualamlikke kodanikke.⁵⁵⁰ Seda eesmärki ei saavutatud. Õpilased õppisid vastamiseks vastused ja ained ära, kuid 1905. aasta sündmused ja õpetajate eneste suhtlemine õpetatavatesse ainetesse, viisid õpilasi arusaamisele, et tulevikus on Venemaa, kus pole kohta mõisnikel ja pastoritel, kus hariduse saamine on võimaldatud kõigile, ja õpilased õppisid innukalt, et kuidagi pääseda edasi õppima“.⁵⁵¹

Augusti teadmisi vene keeles hinnati kõigil aastatel heaks ehk hindegaga 4. „Vene keele lugemikes olid palad vene kirjanduse kullafondist, mida õpilased hea meelega lugesid ja osaliselt pähe õppisid. Just see arendas õpilaste vene keele oskust ja tõstis huvi vene kirjanduse vastu, mida meelsasti loeti“.⁵⁵² E. Ausi väitel oli toonaste määruste järgi lubatud vene keele õpetamise programmis emakeele tarvitamine sõnade ja mõistete seletamisel.⁵⁵³ Siiski oli Liigustelgi koolijuhataja O. Reinoki ajal rangelt nõutud, et õpilased räägiks vene keelt.

Augusti teadmisi eesti keeles hinnati enamasti hindegaga 4. E. Ausi väitel oli iseloomulik see, et emakeelt lõputunnistusele ei märgitud.⁵⁵⁴ Eesti keelt õpetati M. Kampmanni õpikute järgi. Eesti keele grammatikat Eineri grammatika järgi. Eesti keele õpetamist eriliselt ei kontrollitud ja selle keele õpetamise tase olenes õpetaja enese suhtumisest õpetatavasse ainesse.

Augusti aritmeetika ehk rehkendamise oskust hinnati enamikel aastatel heaks ehk hindegaga 4. Geomeetrias olid tema teadmised hinnatud heaks ning väga heaks. Geomeetriat ta ei õppinud või seda ei hinnatud eraldi 1905–1906. aastal.

⁵⁵⁰ Aus, E. (1960). Liiguste kaheklassilise ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi ajalooline ülevaade. Koostatud ajavahemikul 1. maist 1960. a kuni 19. augustini 1960. a, lk 19.

⁵⁵¹ Aus, E. (1960). Liiguste kaheklassilise ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi ajalooline ülevaade. Koostatud ajavahemikul 1. maist 1960. a kuni 19. augustini 1960. a, lk 19-20.

⁵⁵² Aus, E. (1960). Liiguste kaheklassilise ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi ajalooline ülevaade. Koostatud ajavahemikul 1. maist 1960. a kuni 19. augustini 1960. a, lk 15.

⁵⁵³ Aus, E. (1960). Liiguste kaheklassilise ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi ajalooline ülevaade. Koostatud ajavahemikul 1. maist 1960. a kuni 19. augustini 1960. a, lk 14.

Autori märkus: E. Aus nimetab oma käsikirjas Pravelini raamatut “Kogumik määrusi hariduse alal”, mis olevat antud välja Riias 1902. aastal. Tõenäoliselt on tegemist venekeelse raamatuga ning seetõttu ei õnnestunud mul selle kohta täpsemaid viiteid leida, et Ausi väiteid toonaste programmide kohta kontrollida. Aus kirjutas ka, et selle ametliku programmi alusel olid koostatud ka koolide õpikud, mis enne koolidesse jõudmist olid läbivaatamisel Vene Haridusministeeriumi Õpetatud Komitees.

⁵⁵⁴ Aus, E. (1960). Liiguste kaheklassilise ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi ajalooline ülevaade. Koostatud ajavahemikul 1. maist 1960. a kuni 19. augustini 1960. a, lk 14.

Kuna kooli õppekeel oli sel ajal vene keel, siis õpiti ka matemaatikat vene keeles. „3–4 nädalaga olid õpilased omanud juba niisuguse vene keele oskuse, et suuri raskusi see neile enam ei tekitanud. Kui aga õpetajateks sattusid isikud, kes eesti keelt üldse ei osanud, siis oli õpilastel täiesti raske õppida: tunnid muutusid mehhaanilisteks sõnade päheõppimiseks, millede mõisted sagedasti ei olnud õpilastele arusaadavad“.⁵⁵⁵ „Geomeetria õpetamiseks oli „Учебник землемерия“, milles õpetati mõningaid praktilisi mõõtmisi väljal. Teoreemide tõestamiseks soovitati väljalõikamist paberist ja nendega jooniste katmist“.⁵⁵⁶

Augusti teadmisi vene ajaloos hinnati kõigil aastatel hindega 4. Seda ei hinnatud või ei õpitud aastatel 1905 ja 1906. „Vene ajalugu õpetati Dmitri Ilovaiski õpiku järgi. Õpilasele oli see õpik halb. Õpilased omandasid mehhaaniliselt ajaloolised sündmused ja nimetused“.⁵⁵⁷

Augusti teadmisi geograafias hinnati enamikel aastatel heaks ehk hindega 4. E. Ausi väitel ei näinud toonane geograafia ja ajaloo programm ette kodumaa geograafia ja ajaloo õpetamist.⁵⁵⁸

Augusti joonistamisoskus märgiti tunnistusele hindega 4. Seda ei hinnatud või ei õpetatud aastatel 1905, 1906 ja 1907/8. Tema käekirja ehk ilukirja hinnati enamikel aastatel samuti heaks. Augusti laulmisoskust on hinnatud rahuldavana ja seda ainult 1906. aastal. Teistel aastatel laulmist ei hinnatud.

Augusti võimeid kehalises kasvatuses ehk turnimises hinnati ainult 1907/8. a hindega 3, teistel aastatel seda ei hinnatud.⁵⁵⁹ Augusti teadmisi loodusteaduses hinnati vaid 190?. aastal (aastaarvu viimane number puudub) II poolaastal väga heaks ehk hindega 5 ja heaks 1907/1908 II poolaastal. Ülejäänud aastatel seda ei hinnatud või ei õpetatud. E. Ausi väitel piirduti loodusõpetuse programmis ainult lugemikus olevate lugemispaladega⁵⁶⁰, seega võimalik, et seda õpetatigi paaril poolaastal.

⁵⁵⁵ Aus, E. (1960). Liiguste kaheklassilise ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi ajalooline ülevaade. Koostatud ajavahemikul 1. maist 1960. a kuni 19. augustini 1960. a, lk 15.

⁵⁵⁶ Aus, E. (1960). Liiguste kaheklassilise ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi ajalooline ülevaade. Koostatud ajavahemikul 1. maist 1960. a kuni 19. augustini 1960. a, lk 17.

⁵⁵⁷ Aus, E. (1960). Liiguste kaheklassilise ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi ajalooline ülevaade. Koostatud ajavahemikul 1. maist 1960. a kuni 19. augustini 1960. a, lk 17.

⁵⁵⁸ Aus, E. (1960). Liiguste kaheklassilise ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi ajalooline ülevaade. Koostatud ajavahemikul 1. maist 1960. a kuni 19. augustini 1960. a, lk 14.

⁵⁵⁹ Aus, E. (1960). Liiguste kaheklassilise ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi ajalooline ülevaade. Koostatud ajavahemikul 1. maist 1960. a kuni 19. augustini 1960. a, lk 18.

⁵⁶⁰ Aus, E. (1960). Liiguste kaheklassilise ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi ajalooline ülevaade. Koostatud ajavahemikul 1. maist 1960. a kuni 19. augustini 1960. a, lk 14.

Joonis 36. Liiguste ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi maja 1908. aastal⁵⁶¹

„Edasiõppimise võimalused olid õpilastel väga rasked. Üksikud õpilased pääsesid õppima pedagoogilisse klassi, õpetajate seminaridesse, linnakoolidesse; gümnaasiumidesse pääsemiseks oli tarvilik eriline ettevalmistus keelte osas. Vaesemate vanemate lastel, olgugi, et paljud neist olid väga anderikkad, tuli sagedasti loobuda edasiõppimisest“.⁵⁶²

Pärast Võiperesse uue kahekordse koolimaja ehitamist 1929. aastal suleti äärealal olev Liiguste kool, mis oli küla haridus- ja kultuurielule suur löök, sest Liiguste kool oli aastakümneid olnud üks Virumaa tähtsamaid haridusallikaid. Taas oli abi kohalikest talumeestest, kes käisid Tallinnas luba taotlemas, et kool uuesti erakoolina avada. Loa saamise järel töötas kool erakoolina kaks aastat ja 1932. aastal suleti kool Viru Maavalitsuse otsusega lõplikult ning jäi kuni 1940. aastani ÜENÜ Liiguste osakonnale. Praegu tähistavat toonase ministeeriumikooli asukohta vaid mälestuskivi.⁵⁶³

⁵⁶¹ Eesti Pedagoogika Arhiivmuuseum, EPAM fond K1063. Liiguste ministeeriumi kooli ja pedagoogilise klassi maja 1908. aastal. [www] <https://bit.ly/3s9gsjg> (21.03.2021).

⁵⁶² Aus, E. (1960). Liiguste kaheklassilise ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi ajalooline ülevaade. Koostatud ajavahemikul 1. maist 1960. a kuni 19. augustini 1960. a, lk 20.

⁵⁶³Tammik, R. (2017). Liiguste ministeeriumikool. Haljala kihelkond aegade voolus. Haljala, lk 220-221.

2.1.3. Rakvere linnakool

1908. aastal astus August Rakvere linnakooli, mille täieliku kursuse ta lõpetas 1910. aastal⁵⁶⁴ heade tulemustega.⁵⁶⁵ August ise on märkinud, et õppis linnakoolis (городском училищя) 1907–1909. aastatel⁵⁶⁶. Tõenäoliselt on August mälu järgi eksinud algus- ja lõpu aastaga, sest ametlikud dokumendid (lõputunnistus) märgivad nii alguse- kui lõpuaja aasta võrra hilisemaks. Ohvitseride teenistuskäigu raamatus on kirjas, et August lõpetas 1908. aastal Rakvere linnakooli.⁵⁶⁷

Rakvere linnakoolil on olnud erinevaid nimesid. Näiteks on olnud selle kooli nimi aastatel 1805–1886 Rakvere Kreiskool, 1886–1913 Rakvere Linnakool, 1913–1918 Rakvere Kõrgem Algkool ning 1918–1930 Rakvere linna III Algkool.⁵⁶⁸

Kui Rakvere linnakool 27. juunil 1805. aastal avati, siis õppis seal 27 õpilast. Õppetasu suurus oli toona 10 rubla aastas, sisseastumismaks oli 5 rubla. 1811. aastal hakati õpilastelt võtma ka 2 rubla aastas valgustuse ja küttekulukuks.⁵⁶⁹

1886. aastal muudeti kooli nimi Rakvere Linnakooliks. Samal aastal sai kool ka uue näo, kuna see anti Pärnu kaupmees Darmerile, kes ehitas kooli ümber 11 850 rubla eest. I klassis oli sellel ajal 22 õppetundi, II klassis ja III klassis 30 õppetundi.⁵⁷⁰

1886. aastast hakati Balti riikides kasutama ülevenemaalisi õppeplaane.⁵⁷¹ 1891. aastal muudeti ka linna alg- ja elementaarkoolide õppeplaane. Need jagati nüüd poeglaste- ja tütarlastekoolide õppeplaanideks. Poeglaste koolides oli I õppeaastal 24 tundi, II õppeaastal

⁵⁶⁴ Rakvere linna III algkool 1805-1930. Rakvere linna III algkool 125. a juubeli komisjoni väljaanne 1930 a, lk 62.

⁵⁶⁵ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 81/238. [www] <https://bit.ly/38ZwViu> (21.03.2021).

⁵⁶⁶ Isiklik leht kaadrite arvestamiseks. August Balderi omakäeliselt vene keeles täidetud ja allkirjastatud leht, lk 2 (28.04.1952). Perekond Palu erakogu.

⁵⁶⁷ Rahvusarhiiv, ERA.539.1.16. Ohvitseride teenistuskäigu raamat. 1918-1921, saaga 20/212. [www] <https://bit.ly/3diCqLU> (15.04.2021).

⁵⁶⁸ Rakvere linna III algkool 1805-1930. Rakvere linna III algkool 125. a juubeli komisjoni väljaanne 1930 a, lk 145.

⁵⁶⁹ Rakvere linna III algkool 1805-1930. Rakvere linna III algkool 125. a juubeli komisjoni väljaanne 1930 a, lk 7-32.

⁵⁷⁰ Rakvere linna III algkool 1805-1930. Rakvere linna III algkool 125. a juubeli komisjoni väljaanne 1930 a, lk 33-46.

⁵⁷¹ Laul, Endel. Eesti kooli ajalugu 1860. aastaist 1917. aastaini. Tallinn (2010), lk 349-351.

25 tundi, III õppeaastal 29 tundi ning IV õppeaastal 30 tundi nädalas.⁵⁷² Tütarlaste koolides aga oli I õppeaastal 26 tundi, II õppeaastal 26 tundi, III õppeaastal 28 tundi ja IV õppeaastal 30 tundi nädalas.⁵⁷³

Nii poiste- kui ka tütarlaste koolides olid õppeained igal aastal samad. Õppeaineteks olid usuõpetus, vene keel, aritmeetika, ajalugu, geograafia, looduslugu, joonestamine ja joonistamine, ilukiri, laulmine, võimlemine ning käsitöö. Keskmiselt 26,6% õppetundidest olid vene keele tunnid.⁵⁷⁴

Vaadates Augusti hindede Rakvere 3-klassilise Linnakooli 3. klassi tunnistusel nr 4 erinevate õppeperioodide (tõenäoliselt oli tegemist veeranditega) lõpus (lisa 6) võib teha järelduse, et

kõige raskemad olid tema jaoks visandamine ja joonistamine. Neid õppeaineid on hinnatud kolmevääriliseks. Vene keel ja aritmeetika on samuti kahel õppeperioodil hinnatud rahuldavaks, looduslugu kahel õppeperioodil hindega 3½. Eksami on August sooritanud vene keeles siiski hindede 5.

Perearhiivis on säilinud ka Augusti Rakvere Linnakooli lõputunnistus nr 357 (lisa 6), mis on välja antud 20. augustil 1910. aastal. Tunnistusel on Augusti käitumist hinnatud suurepäraseks. Samuti oli väga heaks hinnatud ka tema teadmisi usuõpetuse, geomeetria ja geograafia vallas ning heaks Augusti vene keele, aritmeetika, loodusloo, füüsika, ajaloo, kirjatehnika, visandamise ja joonistamise oskusi.

Joonis 37. Rakvere III Alghooli hoone Pikal tänaval, autor H. Olvet⁵⁷⁵

Rakvere Linna 3. Alghooli juhataja Johan Andresen on märkinud 15. mai 1924. aasta kirjas nr 194, et August Balder lahkus koolist „tähtajaliselt õpperaha mittemaksmise põhjal“.⁵⁷⁶ Samas

⁵⁷² Laul, Endel. Eesti kooli ajalugu 1860. aastaist 1917. aastaini. Tallinn (2010), lk 350.

⁵⁷³ Laul, Endel. Eesti kooli ajalugu 1860. aastaist 1917. aastaini. Tallinn (2010), lk 350.

⁵⁷⁴ Laul, Endel. Eesti kooli ajalugu 1860. aastaist 1917. aastaini. Tallinn (2010), lk 350.

⁵⁷⁵ Rakvere linna III alghool Virumaa Muuseumid SA RM F 100:1557. [www] <https://bit.ly/2NCXouX> (21.03.2021).

⁵⁷⁶ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 80/238. [www] <https://bit.ly/3tyvpfc> (21.03.2021).

Augusti enda kirjutatule toetudes vabastati ta linnakoolis vanemate majanduslikku olukorda ja õpilase tausta silmas pidades õppemaksu tasumisest. Jääb selgusetuks, miks algkooli juhataja kirjutas, et ta lahkus, kui on säilinud tema Rakvere Linnakooli lõputunnistus.

2.1.4. Tallinna Nikolai Gümnaasium

1910. aasta sügisel tegi August Balder vabatahtliku eksami Tallinna Nikolai Gümnaasiumis (praegune Gustav Adolfi Gümnaasium)⁵⁷⁷. Kahjuks on Augusti vabatahtliku eksami tunnistus revolutsiooni ajal kaduma läinud. Ka duplikaati ei õnnestunud tal Nikolai Gümnaasiumist 1923. aastal saada, sest gümnaasiumi arhiiv evakueeriti 1917. aastal Venemaale.⁵⁷⁸ Küll aga kinnitab 21. septembri 1923. aasta kirjas nr 767 toonane Tallinna Linna Poeglaste Humanitaargümnaasiumi direktor gümnaasiumi arhiivis leiduvate dokumentide põhjal, et August Balderile on 24. septembril 1910. aastal välja antud Nikolai Gümnaasiumist I järgu vabatahtliku tunnistus nr 821.⁵⁷⁹

Joonis 38. Gümnasist August Balder⁵⁸⁰

⁵⁷⁷ Kröönström, M. (2010). Kaptenite ja leitnantide sõda. Eesti sõjaväe juhtkoosseis Vabadussõjas 1918-1920. Tänapäev, lk 243.

⁵⁷⁸ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 78/238. [www] <https://bit.ly/3vOng88> (21.03.2021).

⁵⁷⁹ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 79/238. [www] <https://bit.ly/3f53teP> (21.03.2021).

⁵⁸⁰ Gümnasist August Balder. Tõnu Tomanni erakogu.

2.1.5. Tartu õhtukeskkool

Kuna Augustil polnud majanduslikult võimalik täiendõpet saada⁵⁸¹, asus ta tööle posti-telegraafiteenistuse Tartu Posti- ja Telegraafibüroosse posti- ja telegraafibüroo ametnikuna⁵⁸² ning õppis samal ajal ka õhtukeskkoolis.⁵⁸³

August Balder õppis Tartus õhtukeskkoolis (*Вечерняя средняя школа в городе Тарту*) 1910. aasta augustist⁵⁸⁴ kuni 1913. aasta juunini ja omandas keskhariduse.⁵⁸⁵ 1914. aasta oktoobris vabastati August posti-telegraafi teenistusest ning mobiliseeriti, kus ta oli 172. tagavarapataljoni 1. roodus.⁵⁸⁶

Joonis 39. August Balder 13. juulil 1913⁵⁸⁷

2.1.6. Petrogradi 2. Lipnikekool

Pärast mobiliseerimist I maailmasõtta saadeti August Balder Petrogradi 2. Lipnikekooli, mille ta lõpetas 15. mail 1915 ning 3 kuud hiljem ülendati ta lipnikuks.⁵⁸⁸ Võimalus lipnikekooli minekuks avanes Augustile nagu paljudele teistelegi hiljem vabadussõjas osalenud ohvitseridele tänu 1860. aasta sõjaväereformidele. Mati Kröönströmi väitel sundis lüüasaamine Krimmi sõjas Venemaad üle vaatama oma relvajõudude komplekteerimise põhimõtteid. Toonase sõjainistri krahv Dmitri Miljutini algatatud reformide tulemuseks oli nt

⁵⁸¹ August Balderi 28. aprillil 1952. a vene keeles kirjutatud biograafia. Perekond Palu erakogu.

⁵⁸² Isiklik leht kaadrite arvestamiseks (03.05.1952). August Balderi omakäeliselt täidetud ja allkirjastatud venekeelne leht, lk 3. Perekond Palu erakogu.

⁵⁸³ August Balderi 28. aprillil 1952. a vene keeles kirjutatud biograafia. Perekond Palu erakogu.

⁵⁸⁴ Isiklik leht kaadrite arvestamiseks. August Balderi täidetud ja allkirjastatud venekeelne leht (28.04.1952), lk 3. Perekond Palu erakogu.

⁵⁸⁵ Isiklik leht kaadrite arvestamiseks (03.05.1952). August Balderi täidetud ja allkirjastatud venekeelne leht, lk 2. Perekond Palu erakogu.

⁵⁸⁶ Rahvusarhiiv, EAA.322.2.100. Riia posti-telegraafi ringkonna valitsus. Riia posti-telegraafi ringkond. Isiklikud toimikud ja materjalid isikkoosseisu kohta. Бальдер Август, lk 49.

⁵⁸⁷ August Balder 13. juulil 1913. Perekond Palu erakogu.

⁵⁸⁸ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 13/238. [www] <https://bit.ly/3c8bzBH> (21.03.2021).

junkrukoolide asutamine, kuhu sisseastumisel kehtis madalam haridusnõue. Kröönströmi ligikaudse hinnangu kohaselt lõpetas I maailmasõja ajal lipnikekooli või sõjakooli lühendatud kursuse vähemalt 2500 eestlast. 1917. aasta sügisel olevat ületanud eesti rahvusest kaadriohvitserid 1% piiri Vene ohvitserkorpusest, mis oli pisut suurem kui eestlaste osakaal Venemaa toonasest elanikkonnast.⁵⁸⁹

Joonis 40. Lipnik August Balder⁵⁹⁰. Seljas tüüpiline I MS ohvitseri sõduripluus (gimnastjorka)

2.1.7. Kõrgem Sõjakool

1. septembril 1921. aastal asus August Balder, 1. jalaväe polgu ülema poolt saadetuna, õppima ohvitseride kursusele Sõjakooli⁵⁹¹, mille lõpetas 29. juulil 1922. aastal. Lõpetamise järel loeti ta rahuaja ohvitseride sekka.⁵⁹²

Õppeprogrammis olid eesti keel, vene keel, võõrkeel vabal valikul, sõjakunsti ajalugu, vabadussõja ajalugu, üldtaktika, jalaväetaktika, sõjamaateadus, topograafia, gaasiasjandus, sidetehnika, õigusteadus, tervishoid, psühholoogia, sõjaväe administratsioon ja erialaained⁵⁹³. Ohvitseride kursustel saadud keskmised numbrid: üleüldistes õppeainetes 10,6; sõjaväe

⁵⁸⁹ Kröönström, M. (2010). Kaptenite ja leitnantide sõda. Eesti sõjaväe juhtkoosseis Vabadussõjas 1918-1920. Tänapäev, lk 8.

⁵⁹⁰ Lipnik August Balder. Perekond Palu erakogu.

⁵⁹¹ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 16/238. [www] <https://bit.ly/310QYcb> (21.03.2021).

⁵⁹² Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 16/238. [www] <https://bit.ly/3922jNo> (23.01.2022).

⁵⁹³ Koostanud Jürjo, Merike. Eesti kasarmud. Tänapäev (2008), lk 154.

õppeainetes 10,1; määrustikkudes 11; riviettevalmistuses 12; ning lõpu keskmiseks numbriks sai ta 10,93.⁵⁹⁴

12. septembril 1921 alustasid kõrgema sõjalise tasandi õppeasutusena Kindralstaabi kursused, mis hiljem nimetati Kõrgemaks Sõjakooliks. Viimane oli koht, kus käsitleti teaduslikult riigi sõjalisi probleeme, kus otsiti õiget teed riigi ja rahva sõjaliste probleemide oludekohaseks lahendamiseks.⁵⁹⁵

Perioodil 1923–1925 õppis ta Tallinna Kolledžis.

1. oktoobril 1925. aastal asus tolleks ajaks majoriks tõusnud August Balder õppima Kõrgemasse Sõjakooli⁵⁹⁶. Kõrgema Sõjakooli lõpetas August rahuldavalt 16. juulil 1927. aastal⁵⁹⁷. August lõpetas sõjakooli 3. lennu juhtimise ja staabiteenistuse alal⁵⁹⁸ koos mitme hiljem tuntuks saanud sõjaväelasega (nt hilisemad Kõrgema Sõjakooli ülemad kolonel August Kasekamp ja kolonel Johannes Soodla). Kõrgema Sõjakooli lõpuaktus toimus Ohvitseride Keskkasiinos⁵⁹⁹, praeguses Tallinna Õpetajate Majas⁶⁰⁰. Aktusest võtsid osa sõjaminister ja rida kõrgemaid sõjaväelasi. Toonastest lõpetajatest määrati 20 kindralstaabi juurde ja ülejäänud 5 riviteenistusse. Ilmselt kuulus ka August eelmainitud 20 sekka, sest kindralstaabi

⁵⁹⁴ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 16/238. [www] <https://bit.ly/3922jNo> (21.03.2021).

⁵⁹⁵ Koostanud Jürjo, Merike. Eesti kasarmud. Tänapäev (2008), lk 156.

⁵⁹⁶ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 37/238. [www] <https://bit.ly/3oVXqh0> (17.02.2022)

⁵⁹⁷ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 38/238. [www] <https://bit.ly/3eVfUtI> (21.03.2021).

⁵⁹⁸ Kõrgema Sõjakooli lõpetanud ohvitseride loend. Juhtimise ja staabiteenistuse ala III lend. (1924–1927). Vikipeedia. [www] <https://bit.ly/2PapG0i> (21.03.2021).

⁵⁹⁹ 25 uut kindralstaabi ohvitseri. Sakala (1878-1940), nr 84, (19. juuli 1927). [www] <https://bit.ly/2PehMTC> (21.03.2021).

⁶⁰⁰ Maja ajalugu. Tallinna Õpetajate Maja. [www] <https://bit.ly/3gTmRLA> (17.02.2022).

ohvitseri aukraadi saamiseks pidi ta kirjutama väitekirja. Neilt, kes rivi alal teenistusse asusid, polnud seda tarvis teha.⁶⁰¹

Aastavahetusel 1928–1929 kaitses August Balder Kõrgemas Sõjakoolis väitekirja „Kaitseliidu ülesanded ja tähtsus riigikaitse seisukohalt“. (lisa 7) Ta astus Kaitseliidu teenistusse sõjakoolis õppimise ajal, 1927. aastal, ning oli aastatel 1930–1939 Kaitseliidu Peastaabi õppespordi osakonna pealik⁶⁰².

Joonis 41. Kaitseliidu major August Balder, 1928⁶⁰³

2.2. August Balderi elukohad

August elas sünnist saadik kogu oma lapsepõlve ning Imastu algkoolis käimise ajal arvatavasti kodus Põima külas Puusepa talus.

Liiguste ministeeriumikoolis käimise perioodil pole Augusti elukoht teada, kuid tõenäoliselt oli see kusagil Liiguste kandis. Tundub, et koolis polnud 1911. aasta seisuga võimalik ööbida (ученики нечнут в классах), sest koolis puudusid õpilaste jaoks magamistoad (при училище не имеется спален для учащихся споловой)⁶⁰⁴. Kus aga kaugemal elavad õpilased siis ööbisid, seda loenduse andmetes ei kirjutata. Kuna Augusti kodu asus Põimal, kust

⁶⁰¹ 25 uut kindralstaabi ohvitseri. Sakala (1878-1940), nr 84 (19. juuli 1927). [www] <https://bit.ly/2PehMTC> (21.03.2021).

⁶⁰² Koostaja Õun, M. (1998). Eesti ohvitserid ja sõjandustegelased. I kogumik. Tallinn: Tammiskilp, lk 25-26.

⁶⁰³ Rahvusarhiiv, EFA.10.3.6212. Kolonel Balder: (portree) 1928. [www] <https://bit.ly/3resyqh> (24.03.2021).

⁶⁰⁴ Rahvusarhiiv, EAA.5454.1.58. Andmed Virumaa algkoolide kohta 18.01.1911, lk 6/367. [www] <https://bit.ly/3lBeLcb> (21.03.2021).

Liigustesse on üsna pikk tee (u 20 km), siis ei tundu tõenäoline, et ta iga päev seda vahemaad läbis.

Rakvere linnakoolis õppimise ajal elas August tõenäoliselt Rakveres ja Tartus töötamise ja õhtukoolis käimise ajal elas ta ilmselt Tartus.

Sõjakooli ajal elas August tõenäoliselt õppeasutuse juures olevas ühiselamus. 1920. aasta maikuus kolis eelneva aasta jüripäeval (23. aprillil 1919) asutatud Sõjakool tsaariajal ehitatud Tondi kasarmutesse.⁶⁰⁵ Kuna August alustas õppimist Sõjakooli ohvitseride kursustel 1. septembril 1921, siis on tõenäoline, et ka tema elukoht oli tol ajal Tondil.

Joonis 42. Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste (Kõrgema Sõjakooli) magamistuba⁶⁰⁶

Seejärel elas August Balder teadaolevalt aadressil Kaarli 8, Kaitseliidu Peastaabi hoones Toompeal. Pärast seda kolis ta Gonsiori tänavale ehitatud uude Kindralite majja. 1952. aastal elas August Tapal Lillaka tänaval (maja 36, krt 1), mis praegu asub Pikal tänaval Tapal.⁶⁰⁷ Elu lõpuosas elas August jälle Kindralite majas Gonsiori tänaval.

⁶⁰⁵ Koostanud Jürjo, Merike. Eesti kasarmud. Tänapäev (2008), lk 150.

⁶⁰⁶ Koostanud Jürjo, Merike. Eesti kasarmud. Tänapäev (2008), lk 156. Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused (Kõrgema Sõjakooli magamistuba) lk 156 raamatust Eesti kasarmud

⁶⁰⁷ Isiklik leht kaadrite arvestamiseks. (28.04.1952 ja 03.05.1952). Perekond Palu erakogu.

2.2.1. Kaitseliidu Peastaabi kõrvalhoone Toompea (Kaarli 8)

Tallinna Aadressbüroo aadresslehtede alusel asus August Kaarli 8-20 aadressile elama 12. septembril 1927 ning kolis sinna Tondilt⁶⁰⁸. Ka 1938. aastal elas ta samas majas ehk Kaarli 8-8.⁶⁰⁹ Hetkel kannab maja aadressi Toompea 8 ning selles asub Kaitseliidu Peastaap.

30. septembril 1927 esitas Augusti õde Linda Tartu Ülikooli rektorile palvekirja, millele oli märkinud enda aadressiks Kaarli tn 8-20.⁶¹⁰ Seega võib üsna suure kindlusega öelda, et August elas tõepoolest tol hetkel sellel aadressil, sest muidu poleks tema õel Lindal olnud õigust märkida seda ka enda aadressina.

Joonis 43. Kaitseliidu Peastaabi hoone 07.01.2021. Foto autor Jane Palu⁶¹¹

Toompea 8 krundi omanik oli Kaitseliit juba 1925. aastal ning toona paiknes sellel kolm maja. Ühes neist oli vabadussõja ajal Kommertshotell. „1911. aastal ehitatud elegantsese juugendstiilis kahekorruselisele kiviellamule lisati 1928. aastal mansardkorrus ja maja kõrvale hakati ehitama Tallinna malevale uut maja (arhitekt Artur Perna, ehitusettevõtjad olid Reinhold

⁶⁰⁸ Rahvusarhiiv. Aadresslehed. August Balder. [www] <https://bit.ly/3Dz7dOv> (06.12.2021).

⁶⁰⁹ Rahvusarhiiv, ERA.957.16.2a. Diplomaat-, ameti- ja ministeriaalpassi saanute ... 1920-1940, lk 310/751. [www] <https://bit.ly/3r26q2h> (21.03.2021).

⁶¹⁰ Linda-Marie Balderi palvekiri Tartu Ülikooli Rektorile ülikoolist välja arvamiseks. (30.09.1927). Eesti Ajalooarhiiv, EAA.2100.1.845. Balder, Linda (1901-1930) matrikel nr. 6292, lk 10.

⁶¹¹ Kaitseliidu Peastaabi hoone 07.01.2021. Perekond Palu erakogu.

Treubeck ja Villem Hanstein)⁶¹². Nurgakivi asetati Kaitseliidu vanematekogu esimees kindralleitnant Johan Laidoner ning maja pidulik sisseõnnistamine toimus juba 31. augustil 1929.

„Kahekorruselise hoone fassaadid olid lihtsad, tihedaruuduliste akendega, tänavafassaadi rõhutas uusbarokne rustikaportaali, mansardkorrusel olid ümarkaaraknad. Toompea tänava ääres paiknesid maleva staap, õppe- ja klubiruumid, krundi sügavuses kõrgete vertikaalakendega liigendatud võimla. Keldrikorrusel oli 50 meetri pikkune siselasketiir, söökla ja veeremänguruum. Võimlat kasutasid kaitseliitlaste kõrval ka mitmed pealinna koolid ja muud asutused. Kahekorruselisele majale toonase Kaarli ja Wismari tänava nurgal otsustati 1934. aastal ehitada peale veel kolm korrust ja alumisi korruseid ümber ehitada. Maja sai valmis (A. Perna projekti järgi) 1. detsembriks. Tööd läksid maksma 70 000 krooni. Ümber ehitatud hoones said endale ruumid Noorte Kotkaste peastaap koos NK Tallinna malevaga, Harju maleva staap, NKK keskjuhatuse koos Tallinna ringkonnaga ja osa KL peastaabist. Lisaks valmis 8 elukorterit Kaitseliidu juhtivatele töötajatele, kelle viibimine staabi lähedal oli vajalik.“⁶¹³ Seega võib arvata, et ka August Balderit loeti toona Kaitseliidu juhtivaks töötajaks. 1934. aasta detsembris oli ta Kaitseliidus õppe-spordiosakonna pealik ja üsna sageli pidi ta täitma ajutiselt ka Kaitseliidu Peastaabi ülema kohuseid.

2.2.2. Kindralite maja ehk Gonsiori 17

Augusti elukohtadest enim on sugulastele jäänud meelde Gonsiori tn 17-29 (algselt oli maja aadress Gonsiori tn 31, nõukogude ajal Lomonossovi tn 17). Korter 29 hoovipoolne tuba, kus August pärast vangist vabanemist kuni surmani sugulaste väitel elas, oli ühtlasi ka minu ema Jane Palu esimene elukoht. Teine tuba sellest korterist oli praeguse sotsiaalministri Tanel Kiige, ta vendade (Meos Holger Kiik ja Laur Kiik) ning vanemate (eesti organist ja orelihooldaja Tiit Kiige ning eesti kunstiteadlase Helena Ristheina) kodu.⁶¹⁴

Gonsiori 17 maja oli rahva seas tuntud kui „Kindralite maja“, mis ehitati 1939. aastal⁶¹⁵ Vabadusristi kavaleridele ning asus Tallinna Politseiaia alal (praeguse politseiaia kõrval). Selle maja ehitamiseks moodustati korteriühing Vari, mille liikmed olid toonane sõjaminister Paul Lill,

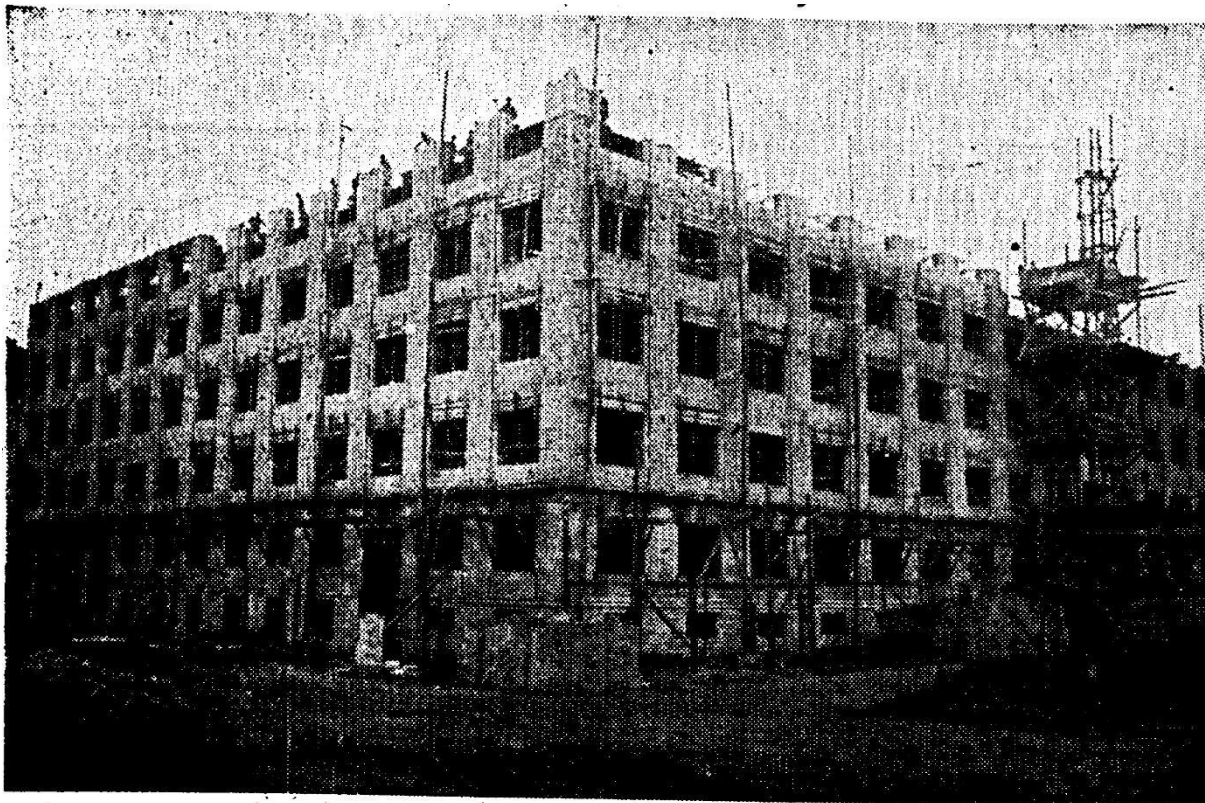
⁶¹² Toompea külje all. [www] <https://bit.ly/3fY6RIT> (08.04.2021).

⁶¹³ Toompea külje all. [www] <https://bit.ly/3fY6RIT> (08.04.2021).

⁶¹⁴ Jane Palu. (27.05.2021). Mälestusi Gonsiori 17-29 korterist. Saamuel Palu. [Suuline mälestus].

⁶¹⁵ Tallinna linnamajad – 1930. aastate moodsad elu- ja ärihooned kaasaegse ajakirjanduse pilgu läbi. 1939 - "Kindralite maja" Gonsiori 17. [www] <https://bit.ly/3uqVw8i> (08.04.2021).

kolonel Jaan Maide jt tuntud isikud, kokku 34 inimest, sh ka maja arhitekt Edgar Johan Kuusik⁶¹⁶, kelle bareljeef on tänaseni Gonsiori 17 maja Gonsiori tänavapoolse ukse kõrval.

Joonis 44. Kindralite maja, mis töötab tõusta suurimaks elumajaks Politseiaia rajoonis⁶¹⁷

Antud korteriühing oli ainulaadne kooperatiiv, mille nimi Vari tulenes lühendist Vabadusrist. Kõik mehed, kes sinna korterid said, olid Vabadusristi kavalerid, sh maja arhitekt Edgar Johan Kuusik. Edgar Johan Kuusiku lapselapse Kärt Ulmani väitel oli see spetsiaalne kingitus Eesti Vabariigilt.⁶¹⁸

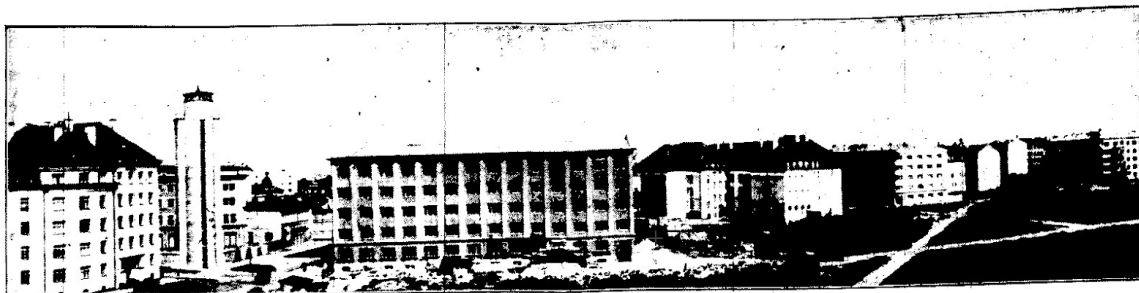
1938. aastal nimetati ajalehes Pealinna Teataja ehitatavat maja ühiselamuks, milles valmivad mugavustega korterid. Seda hoonet kutsuti juba ehitamise ajal ehitajad „kindralite majaks“, kuna ehitustöid käisid sageli jälgimas kindralid Jonson, Brede jt. Hoone omanikeks olid peamiselt Vabadusristi kavalerid, kelle ridadesse kuulus ka hulk kindraleid. Hoone asukoht oli Gonsiori tänava pikenduse ja Aspe (tänapäeval Pronksi) tänava nurgal ja ulatus ühe tiivaga

⁶¹⁶ Vabadusristi kavalerid ehitavad viiekordse maja. Uus ehitusi Tallinna Politseiaiale. Uus Eesti (18.12.1937), lk 7. [www] <https://bit.ly/3fTjK6V> (08.04.2021).

⁶¹⁷ Tallinn suurlinnastub. Uusi ehitusi Politseiaia rajoonis. Päevaleht (27.11.1938) nr. 322, lk 8. Hobune kihutas kahe neiuga rongi alla. (1930). - Lääne Hääl (18. oktoober 1930), lk 1. [www] <https://bit.ly/3dl59hW> (30.03.2021).

⁶¹⁸ Merendi, R. K. (1999). Kärt Ulman käib kohut. – Kroonika, nr 7, lk 48-49.

Raua tänavale.⁶¹⁹ Maja ehitas ehitusfirma R. Treubeck ja V. Tretjakevitsh.⁶²⁰ Maja kaeti tumepruuni kunstgraniidiga ning ehituse maksumus oli 600 000 krooni.⁶²¹

Joonis 45. „Vaade kujunevale moodsale linnaosale politseialal. Keskel uue pritsimaja torni vastas „kindralite maja“, sellest paremal Raua tänava algkool Gonsiori tänava poolsest küljest, ning edasi „kohtunike maja“⁶²²“

Anti Liivi väitel, kes samuti antud majas on elanud ning kelle tädimees Eduard Kristjan Melts oli Wari juhatuse aseesimees, oli antud kooperatiivi liikmete ehk majaanike n-ö trimmis hoidmiseks põhikiri, mille autor oli A. Borkwel, koostatud selliselt, et korterid polnud isiklikus omandis ega pärandatavad, vaid neid kasutati osamaksu alusel. Sellise põhikirja eesmärk oli, et „kui ühistu liige saab hakkama ilge teoga, siis heidetakse selline nurjatu Eesti ohvitseriaurüvetaja majaühistust välja“. Sel juhul oleks temale tagastatud ka makstud osamaks.⁶²³ Vähemalt korra tõenäoliselt ka rakendati antud põhikirja punkti. Anti Liivi väitel oli kooperatiiv Wari juhatuse sattunud laskurkorpusesse ning võitjaina naastes oli ühistu taastatud ja natsidega koostööd teinud Vabadusristi kavalierid elamuühistust välja heidetud. Wari lõpetas tegevuse alles 1948. aasta 20. oktoobri määrusega.⁶²⁴

ENSV Rahvakomissaride Nõukogu 11. septembri 1940. aasta otsuse põhjal koostatud järelevalvele võetud krundi ja ehitiste väärtuse ja sissetulekute aktis, mis koostati korteriühingu Vari kohta, on järelevaataja märkuste all kirjas järgmine info: „1. Iga liikme kasutada on üks korter. 2. Korteri väärtused on hinnatud proportsionaalselt põranda pinnale ja maja kordade

⁶¹⁹ „Kindralite majale“ rajatakse alusmüüre. Pealinna Teataja (3.09.1938), lk 2. [www] <https://bit.ly/3t7UwG0> (08.04.2021).

⁶²⁰ Kindralite-maja katuse all. Uudisleht, nr 7 (13. jaanuar 1939). [www] <https://bit.ly/3wBPx2h> (08.04.2021).

⁶²¹ Politseiaed võtab suurlinna ilmet. Rahvaleht (16.08.1939), lk 4. [www] bit.ly/44Vh5QP (04.08.2023).

⁶²² Politseiaed võtab suurlinna ilmet. Rahvaleht (16.08.1939), lk 4. [www] bit.ly/44Vh5QP (04.08.2023).

⁶²³ Reinde, U. (1994). 30 hõbeseekli asemel korter. Kolmas lugu sarjast "Kodused kohtumised ehk kuningas on alasti". – Õhtuleht. Linn (29. september 1994), lk. 7.

⁶²⁴ Reinde, U. (1994). 30 hõbeseekli asemel korter. Kolmas lugu sarjast "Kodused kohtumised ehk kuningas on alasti". – Õhtuleht. Linn (29. september 1994), lk. 7.

koefitsentidele; maja kordade koefitsendid on: I kord – 95; II kord – 100; III kord – 98; IV kord – 92 ja V kord – 86.⁶²⁵ Seega kõige kõrgem osamakse tuli tasuda II korruse korteri kasutajatel, kellest üks oli August Balder. Tema osamaksete tasumist tõendavad ka mitmed säilinud kviitungid (sh ajast, mil ta ise oli vangistatud). Lisast 10 leiab korteriühing Vari liikmete ehk korterite algsete kasutajate nimed, korterite pindalad ja nende esialgse maksumuse ning lisast 11 korterite maksumused aastal 1996.

Majas oli lift (lisa 13 joonised 3–5), Augusti kunagises korteris oli suur vannituba koos bidee ja vanniga, eraldi wc, sahvver, teenijatuba, 5 avarat tuba, kamin, suur köök ning väidetavalt oli kaks tuba omavahel ühendatud lükanduksega. Tõenäoliselt oli Augusti korteris asunud kamin sarnane korteris nr 32 asunud kaminaga (lisa 13 joonised 6–7) ning lükanduksega (lisa 13 joonis 8). Millised nägid välja toonastes korterites asunud algsed ventilatsiooniavad, lülitid, esikulambid, uksehinged jms võib näha korter 32 põhjal lisa 13 joonistelt 9–13. Korterrisse viis 2 eraldi sissepääsu (lisa 13 joonised 1–2), väiksem ehk eelmainitud joonisel vasakpoolne oli mõeldud ilmselt koduabilise jaoks, mis viis köögi poole, sahvrisse ning koduabilise pisikesse ruumi, ja teine ehk joonisel parempoolne viis suurde esikusse ning tubade poole.⁶²⁶ Võrreldes korteri algset projekti (lisa 8 joonis 7) ja Augusti 1971. aastal tehtud korteri plaani (lisa 9) ning minu ema Jane Palu ja tädi Mare Madissoni meenutusi, siis vannitoa asukoht võrreldes algse projektiga oli erinev. Praegugi Gonsiori 17-32 elava Urve Jaansonil väitel tehti võrreldes esialgse Edgar Kuusiku projektiga juba ehitamise ajal muudatusi vastavalt korteriomanike soovidele⁶²⁷.

Nõukogude ajal jagati Augusti omanduses olnud korter nelja pere vahel ära ning sealsesse kööki mahtus ära ka kaks 4-kohalist gaasipliiti koos suure kahekohalise kraanikausiga ning pisut jäi ruumi veel ülegi. Korterris asuvad toad olid väga avarad ja kõrged (ca 3,5m). Augusti korteri nelja toa aknad avanesid politseipargile, kuid köögi, sahvri, teenija ning ühe toa aknad asusid hoovi pool (joonis 49). Nõukogude ajal õnnestus Augustil elada (sugulaste väitel juba pärast vangist naasmist) just hoovipoolses toas n-ö kangialuse kohal, mille alt läks läbi ka hoovi viiv tee (lisa 13 joonis 17, praegune sissepääs hoovi). Korterrist ühe toa säilitamine õnnestus tal tänu oma varasemale koduabilisele ja hilisemale abikaasale Hilja Lainevoolule.⁶²⁸

⁶²⁵ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.86.1.1281. Tallinna Linnavalitsuse Rahandusosakond. Teatisted kinnisvarade koosseisu, tulukuse ja väärtuse kohta. Gonsiori (13-38, 334-734).

⁶²⁶ Jane Palu. (05.01.2021). Mälestusi Gonsiori 17-29 korterist. Saamuel Palu. [Suuline mälestus].

⁶²⁷ Urve Jaanson. (23.11.2021). Gonsiori 17 projekt ja selle muudatused. Jane Palu. [Suuline mälestus].

⁶²⁸ Jane Palu. (25.12.2020). Mälestusi August Balderist. Saamuel Palu. [Suuline mälestus].

Joonis 46. Kollasega märgitud August Balderi Gonsiori tn 17 korteri aknad 21.03.2021. Foto autor Jane Palu⁶²⁹

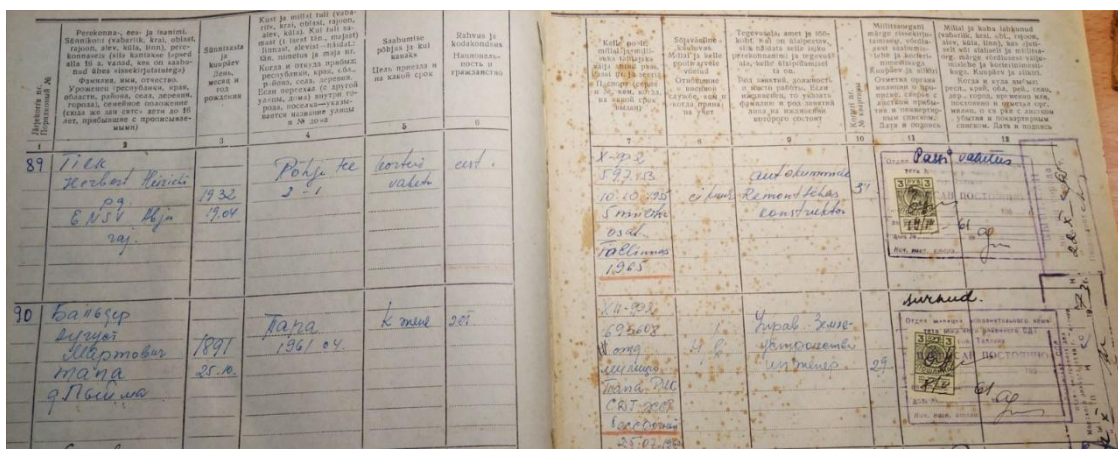
Lomonossovi 17 majaraamatu andmetel (majaraamat joonisel 47) õnnestus Augustil kolida tagasi ühte oma kunagise korteri hoovipoolsesse tuppa alles 1961. aastal. Majaraamatust ilmneb, et ta kolis aprillis 1961 Tapalt abikaasa juurde ja kirjutati korterisse nr 29 ametlikult sisse 8. mail 1961 ning registreeriti korterist välja seoses surmaga 2. oktoobril 1973.⁶³⁰ Nagu allolevalt pildilt võib näha, siis maist 1961 on majaraamatu sissekanded muutunud venekeelseks ning just Augusti sissekanne on esimene, mis on tehtud vene keeles. Eestikeelseks muutusid need taas peale 8. septembrit 1962.⁶³¹ Kas selle tingis töötaja vahetus või mõni korraldus, pole kahjuks teada, kuid võrreldes sissekannetes olevaid numbreid kirjutanud inimese käekirja jääb mulje, et tegemist on pigem töötajate vahetumisega.

⁶²⁹ Kollasega märgitud August Balderi Gonsiori tn 17 korteri aknad 21.03.2021. Perekond Palu erakogu.

⁶³⁰ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1135. Majaraamat kodanike sissekirjutamiseks, kes elavad majas No 17-II. Lomonossovi 17 (piirdatumid 11.05.1959-01.10.1968), lk 26.

⁶³¹ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1135. Lomonossovi 17 (11.05.1959), lk 38.

Elamine Lomonossovi 17 maja korteris 29 polnud aga nõukogude ajal enam sugugi meelakkumine, sellest annavad tunnistust Augustist ja Hiljast jäänud mitmed avaldused ning märkmed probleemidest naabritega, kellega ühiskorterit jagati. On säilinud märkmed ühest Augusti sünnipäeva tähistamisest 25. oktoobril (aastat pole August kahjuks märkinud), millel osalesid Augusti õepoeg Leopold Paal koos abikaasaga, õetütar Elvi koos abikaasa Heino Tomanniga, õetütar Leida Paal, Eino Balder, Hilja sugulane dr Arvo Ulla, Augusti töökaaslased Põllumajandusprojektist, Rihard Toots koos abikaasa Nadjaga ja Viivi Saks. Lisaks Hilja hõimlane Tõnu Geshmeier ja Augusti sõber Gunnar Jamalainen. Tõnu Gescheimeri abikaasa Helve Gescheimer on Avo Ulla õde⁶³². Gunnar Jamalaineniga tutvus August ilmselt vangis olles, sest tedagi on mainitud Memento 1. raamatus.⁶³³

Joonis 47. Foto Lomonossovi 17 majaraamatust August Balderi sisse kirjutamise kohta 1961. aastal⁶³⁴

⁶³² Helve Gescheimer. Geni. [www] <https://bit.ly/3eijHPU> (21.04.2021).

⁶³³ Koostaja ja toimetaja Õispuu, Leo (1996). Poliitilised arreteerimised Eestis 1940-1988 (§58). Kõide 1. Tallinn: lk 97: JAMALAINEN, Gunnar, Johannes s. 1925 Tallinn, arr. 29.04.47 Tallinn-Nõmme, Lootuse pst. 20-1, trib. 01.08.47 §58-1a, 20a., väh. 10 a.; Komi ANSV Vorkutlag, vab. 25.07.54. [ar 458/9370].

⁶³⁴ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1135. Lomonossovi 17 (11.05.1959), lk 26.

Joonis 48. Augusti sünnipäev 1960. aastatel⁶³⁵

Aprillis 1966 Augusti ja Hilja tehtud märkmed sisaldavad eelmaintud isikutest mitmeid (Leopold Paal, dr Arvo Ulla, Gunnar Jamalainen, Eino Balder) ning lisaks Magda Robertit, keda August kutsus tunnistajateks (ilmselt Seltsimehelike kohtute^{636 637}) istungile Andrei Saare ja Hilja Balderi asjus.

⁶³⁵ Augusti sünnipäev 1960. aastatel. Vasakult 1.reas ..., Hilja Balder, August Balder, Leida Paal, Heino Tomann, Elvi Tomann; 2.reas: Anna-Lovisa Paal, ..., Leopold Paali abikaasa Eva Paal, Lehte Balder. Sünnipäeval viibis kindlasti ka minu vanaisa Eino Balder (teisel sarnasel pildil on ka tema). Perekond Palu erakogu.

⁶³⁶ Seltsimehelik kohus - NSV Liidus valitav ühiskondlik organ, mille ülesanne on õigusrikkumiste ja üleastumiste seltsimehelik kollektiivne arutamine ning ülesastujale ühiskondlike mõjustamisvahendite kohaldamine. Seltsimehelikud kohtud tegutsesid asutustes, ettevõtetes, kolhoosides, majavalitsuste juures jm. Seltsimehelikud kohtud arutasid töödistsipliini rikkumist, väikese ühiskonnaohtlikkusega kuritegusid, perekonna- ja elamuõiguslike konflikte ning vähese tähtsusega tvisiilõiguslike vaidlusi. Seltsimehelik kohus. (1975). — Eesti Nõukogude Entsüklopeedia. 7. kd. Tallinn: Valgus, lk 130. Kahjuks uuemates Eesti Entsüklopeedias antud mõistet ei leidunud.

⁶³⁷ Mõistet on selgitatud ka Vikipeedias: Seltsimehelik kohus (vene keeles товарищеский суд) oli Nõukogude Liidus ühiskondlik organ, kus arutati väiksemaid õiguserikkumisi. Seltsimehelikud kohtud tegutsesid asutuste, ettevõtete, organisatsioonide ja majandite (kolhooside ja sovhooside), samuti majavalitsuste ja tänavakomiteede juures ja nende koosseis valiti kaheks aastaks. [www] https://et.wikipedia.org/wiki/Seltsimehelik_kohus (14.04.2021) ja "Eesti keele seletavas sõnaraamatus" 2009 järgmiselt: Seltsimehelik kohus 'nõukogudeaegne ühiskondlik organ, kus arutati väiksemaid õiguserikkumisi ja üleastumisi'. [www] <http://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=kohus> (14.04.2021).

Augusti käekirjaga on kellegi jutu põhjal üles märgitud järgmist: „Aprillikuu lõpus 1966. aastal ühel hommikul umbes kell 8.00–8.30 viibisin mina sm H. Balderi juures (tööasjus). Mäletan, et sm H. Balder tuli köögist ja ütles: Saarel käib jälle tõbi peale. Sõimab mind Kalevi-Liiva mõrvariks. Millal teie minu tapate? Tema mees ütles. Ma vaatan – millal need sõimamised lõppevad ja läks. Hilja Balder ja mina läksime järgi. Mina kööki ei läinud, jäin esikusse. H. Balder jäi kööki. Nägin läbi köögiukse ja kuulsin meesterahva vihast häält: Teie poliitiline mõrvar, Siberi sunnitöoline. Teine – Kalevi-Liiva mõrvar. Annan teid Julgeoleku Komiteesse. Sm A. Balder /H. Balderi mees/ tuli vihaselt köögist välja ja tahtis kohe tagasi minna. H. Balder ei lasknud teda. Läksime sm Balderi tuppa, kust ma varsti lahkusin. Köögis ühe toa ukse kõrval seisis veel üks vanaldane naisterahvas, keda ma hästi tähele ei pannud.“ Lisaks on Augusti käekirjaga märgitud teisele paberile üles järgmised juhtumid seoses A. Saarega: 1) veinipudeliga minu naise tuppa tungimine; 2) ukse taga kuulamine ja võtmeaugust piilumine; 3) sõimamine ja Siberisse saatmise ähvardamine. Poliitiline mõrvar, Siberi sunnitöoline, Kalevi-Liiva mõrvar, Löömine köögis. Mis litsimaja see on, et aknad lahti? (selle lause ütlemise tunnistajaks oli märkmete järgi Eino Balder, kes viibis sünnipäeval). Ärge nende huligaanidega rääkige. Rätiku katkilõikamine. Ühiskorterite naabri Saagre puhul on August märkinud üles järgmised juhtumid: 1) ukse mürtsutamine; 2) Luksemburgi pastori jutlused; 3) pühakirjast ettelugemine; 4) kaardimoorid; 5) seinale koputamine ning Murti puhul järgnev: 1) Isvestja omastamine; 2) koorepudel; 3) telefoni ülespanek; 4) fiktiivne sissekirjutus.⁶³⁸

Lisaks on säilinud mõned Hilja nimega avaldused Tallinna Linna TSN Täitevkomitee esimehele sm Laevale (nt 13. novembril 1970), kuidas haiglas viibiva korterinaabri Ada Koni toas hakkas teine korterinaaber Maimu Tilk koos üliõpilasest tütreaga omavoliliselt remonti tegema⁶³⁹ ning hiljem koliti ka sinna sisse ehk teostati omavoliline tubade vahetus. Hiljem kirjutatud avaldusest selgus, et Tallinna Elamispinna Arvestuse ja Jaotamise Osakond oli pannud tubade vahetamise seisma, kuid Maimu Tilk oli sellegipoolest kolinud Ada Koni tubadesse, kes suri 3. jaanuaril (tõenäoliselt 1971. aastal) ega jõudnudki oma uude ehk Maimu Tilgale varem kuulunud tuppa elama asuda. Ada Koni uus tuba – M.Tilga endine tuba – aga anti samas korteris elavale Andrei Saarele.⁶⁴⁰ Jane Palu mälestuste järgi elas Maimu Tilk ka tema lapsepõlves just Augusti kõrval asunud kahes toas, millest üks oli läbikäidav.⁶⁴¹

⁶³⁸ August Balderi omakäelised (täpsemalt dateerimata) märkmed. Perekond Palu erakogu.

⁶³⁹ Hilja Balderi avaldus Tallinna Linna TSN Täitevkomitee esimehele (13. novembril 1970). Käekirja järgi kirjutatud August Balderi poolt, kuid avalduse alla on kirjutatud H. Balder. Perekond Palu erakogu.

⁶⁴⁰ Hilja Balderi nimega (dateerimata) avaldus, mille lõpp on kadunud. Perekond Palu erakogu.

⁶⁴¹ Jane Palu. (16.04.2020). Mälestusi Gonsiori 17-29 korterist. Saamuel Palu. [Suuline mälestus].

Varem kirjeldatud juhtumite põhjal võib näha, et elu selles korteris oli Nõukogude ajal üsna keeruline ja ka psühholoogiliselt raske.

Korduvalt plaanis nii August, hiljem ka Eino Balder selles korteris asunud tuba vahetada eraldi asuva korteri vastu, mis aga teoks ei saanud. Ilmselt oli selle korteriga seoses nii Augustil kui ka Einol siiski ka palju häid mälestusi, mistõttu ei saanud nad sellest loobuda, kuigi selle ühiskorteri toa vastu pakuti ka 2-toalisi mugavustega kortereid Mustamäel jm.

Tõnu Tomann meenutas Lomonossovi 17 korteriga seoses järgmist. Esimese vabariigi lõpus kolisid Hilja ja August nn Kindralite majja, mida hakati ehitama 1937. aastal ja mis valmis 1939. aastal. Maja ehitati oma vahenditest, kaasates ilmselt ka pangalaene ja ehitamiseks moodustasid peamiselt Eesti sõjaväe kõrgemad ohvitserid elamukooperatiivi Vari. Enne Kindralite majja kolimist olevat Augustil olnud ametikorter Toompeal asuvas Kaitseliidu majas. Nõukogude okupatsiooni ajal Augusti korter rekvireeriti ning korterist sai ühiskorter. August ja Hilja elasid korteri ühes toas, mis algselt oli olnud jahituba ning mille seinu olid kaunistanud jahitrofeed. Elu oma korteri ühes toas, millest oli saanud tänu nõukogude võimule ühiskorter, saatsid pidevad olmekonfliktid, mida lahendati sageli seltsimeheliku kohtu ning rahvakohtu istungitel. Oma osa mängis kindlasti Hilja äge iseloom ja korterinaabriteks sattunud inimeste taust. Kõige rohkem räägiti korterinaabrist, keda hüüti Koni-vanameheks. Tegemist oli elupõliste kommunistidega August ja Ada Koniga, kes jäid pärast oktoobrirevolutsiooni Venemaale, saabusid pärast teist maailmasõda Eestisse ning paigutati 50ndatel Augusti korterisse elama, kus nad elasid kuni surmani.⁶⁴² Hr Koni elust, kommunistlikest vaadetest ja tegevusest võib lugeda ka „Eesti ajakirjanduse biograafiline leksikon 1689–1940“ tööversioonist seisuga 24. märts 2019⁶⁴³, samuti leiab internetist hr Konist⁶⁴⁴ ja tema abikaasast fotod⁶⁴⁵.

Kindralite maja oli oma aja kohta väga modernne eluhoone ning maja keldris olevat olnud isegi pesumasin ning pesurull. Pesurulli kasutas ka Augusti õetütre Elvi Tomanni pere. Kuna nõukogude ajal Augustil telefoni ei olnud, siis käisid Tomannid pesu rullimise aegu kokku leppimas Suur-Karja tänaval asunud lihapoes, kus Hilja töötas kassapidajana. Seoses pesurulliga meenub Hiljalt kuuldud lugu, kuidas Lomonossovi tänava maja korterite riigistamise ajal olid uue võimu esindajad tundnud huvi, et mis asi see pesurull on ja millal pesu ikkagi

⁶⁴² Tõnu Tomann. (26.03.2021). Mälestusi August Balderi elust kindralite majas. Jane Palu. [e-kiri].

⁶⁴³ Eesti ajakirjanduse biograafiline leksikon 1689–1940. Tööversioon. Perekonnaajaloo foorum. [www] <https://bit.ly/3tX2sMN> (28.03.2022).

⁶⁴⁴ Rahvusarhiiv, EFA.332.0.66017. Vana kommunist ja ajakirjanik August Koni oma kirjutuslaua taga. [www] <https://bit.ly/3v6qcOf> (28.03.2022).

⁶⁴⁵ Rahvusarhiiv, ERAF.2.1.9579.1. Ada Koni. [www] <https://bit.ly/3JZsPHO> (28.03.2022).

rullitakse: kas enne või pärast pesemist? Hilja olevat soovitanud rullida ikka enne pesemist, sest nii saab juba enne pesu suurema mustuse pesust kätte. Kas keegi Hilja soovitus ka järgis, ei ole teada.⁶⁴⁶

Kõne all olevas korteris leidsid peavarju ka mõned sugulased. Näiteks ilmneb majaraamatutest, et sellesse korterisse on olnud nõukogude ajal sisse kirjutatud Augusti õepoeg Leopold Paal, tema esimene abikaasa Eva Paal ning nende tütar Tiia⁶⁴⁷. Leopoldi, Eva ja Tiia sissekirjutus oli ilmselt fiktiivne, sest Tiia väitel elasid ema ja isa hoopiski väikeses ühetoalises korteris Hobujaama tänaval, kuhu oli juba palju inimesi sisse kirjutatud. Ilma sissekirjutuseta ei saanud nad aga Tallinnas tööd, kuid Tallinnasse polnud niisama lihtsalt võimalik endale sissekirjutust saada. Seetõttu kirjutati end Tapalt Tallinna kolides esialgu Hilja juurde sisse. Tiia ise elas väidetavalt sel ajal hoopis Tapal oma vanavanemate juures.⁶⁴⁸ Samuti olevat selles korteris elanud ka Augusti õe Leena kasutütar Jane Leetoja, kui ta Tallinnasse kooli tuli õppima.⁶⁴⁹

Ilmselt enne okupatsiooniaega elas korteris ka Augusti vennapoeg Endel Balder, just selles hoovipoolses toas, mille August ja Hilja nõukogude ajal said endale elamiseks säilitada.⁶⁵⁰

⁶⁴⁶ Tõnu Tomann. (26.03.2021). Mälestusi August Balderi elust kindralite majas. Jane Palu. [e-kiri].

⁶⁴⁷ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1133. Lomonossovi 17 (alustatud 05.08.1953), lk 6, 99.

⁶⁴⁸ Tiia Kaar (14.04.2021). August Balder. Jane Palu. [e-kiri].

⁶⁴⁹ Eda Võrk. (11.06.2022). Mälestusi Jane Leetojast. Jane Palu. [e-kiri].

⁶⁵⁰ Eino kiri vend Endel Balderile (16.10.1975). Perekond Palu erakogu.

Joonis 49. Gonsiori 17 majale hoovipoolne vaade 21.03.2021. Kollasega tähistatud Augusti kunagise korter nr 29 aknad. Augustile kuulus elu lõpus vaid hoovi sissepääsu pealne ehk kõige vasakpoolsema aknaga tuba, kus ka mu ema oma esimestel eluaastatel elas. Foto autor Jane Palu⁶⁵¹

Gonsiori 17 majas elasid (või olid sisse kirjutatud) nõukogude ajal väga mitmed tuntud isikud (vt lisa 12). Seda näitavad ka Gonsiori 17 ukse kõrval olevad Eri Klasi ja Edgar Johan Kuusiku mälestustahvlid. Eri Klasi mälestustahvel paigaldati uksest vasakule 2015. aastal (skulptor Tiiu Kirsipuu)⁶⁵². Kuusiku mälestustahvel (kujur A. Mölder) paigaldati uksest paremale 1988. aastal, sest antud maja oli Kuusiku viimane elukoht.⁶⁵³ (joonis 50)

Edgar Johann Kuusik (Ludvigi p) sündis 22. veebruaril 1888 Võrumaal, Valgjärve vallas. Ta oli Tarbekunsti Instituudi professor. Edgar Johan Kuusik elas korteris nr 35.⁶⁵⁴ Ta oli ka

⁶⁵¹ Gonsiori 17 majale hoovipoolne vaade 21.03.2021. Kollasega tähistatud Augusti kunagise korter nr 29 aknad. Augustile kuulus elu lõpus vaid hoovi sissepääsu pealne ehk kõige vasakpoolsema aknaga tuba, kus ka mu ema oma esimestel eluaastatel elas. Perekond Palu erakogu.

⁶⁵² Tiiu Kirsipuu (2022). Avaliku ruumi tööd. [www] <https://bit.ly/3K2B1pg> (27.03.2022).

⁶⁵³ Eesti kunsti ja arhitektuuri biograafiline leksikon. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus 1996, lk 225.

⁶⁵⁴ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1135. Lomonossovi 17 (piirdatumid 11.05.1959-01.10.1968), lk 65.

mööblikujundaja, arhitektuuriteoreetik ja pedagoog. Ta osales aastatel 1918.–1920. vabadussõjas (sai ka Vabadusristi). Ta on planeerinud ka nt korrapärase hoonestuse ja rikkaliku haljastusega Tartu Tammelinna, Tallinna Neeme tänava, Pirita supelhoone, Tallinna Kunstihoone, Ohvitseride Keskkogu kasiino Tallinnas Sakala tänav 3 ja Tallinna Sõjaväekalmistu monumendi. Kuusik on osalenud rohkem kui 50. arhitektuurivõistlusel.⁶⁵⁵

Joonis 50. Eri Klasi ja Edgar Johan Kuusiku mälestustahvlid Gonsiori 17 ukse kõrval. 2. korrusel on näha August Balderi Gonsiori tänava poole olnud korteri aknad 21.03.2021. Foto autor Jane Palu⁶⁵⁶

Gonsiori 17 elamu on kuulutatud Kultuuriministri 18. augusti 1997. aasta määrusega nr 55 arhitektuurimälestiseks.⁶⁵⁷ Mälestise tüübilt on antud elamu kinnismälestis ning liigilt ehitismälestis. Ehitismälestiseks on antud elamu tunnistatud põhjusel, et see on arhitekt Edgar Johan Kuusiku loomingu ilmekas näide, kuid samas ka tähelepanuväärse arhitektuuriga elamu.

⁶⁵⁵ Eesti kunsti ja arhitektuuri biograafiline leksikon. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus 1996, lk 224-225.

⁶⁵⁶ Eri Klasi ja Edgar Johan Kuusiku mälestustahvlid Gonsiori 17 ukse kõrval. 2. korrusel on näha August Balderi Gonsiori tänava poole olnud korteri aknad 21.03.2021. Perekond Palu erakogu.

⁶⁵⁷ Riigi Teataja, 18. august 1997. Kultuurimälestiseks tunnistamine. Kultuuriminister Jaak Allik. [www] <https://bit.ly/3NN9awY> (04.04.2022).

Mälestist on registris kirjeldatud järgmiselt: „5-korruseline, kõrge paekivist sokliga korterelamu, mille fassaadid on kaetud terrasiitkrohviga. Fassaadikujunduses domineerivad korrapärases rütmis akenderead. Esinduslikum on vahekarniisiga eraldatud esimene korrus, mille kujunduses on kasutatud topeltraamistuses aknaavasid, konsoolidele toetuvaid karniise ja krohvipinnale markeeritud kassette (joonis 50 ja lisa 13 joonis 18). Ülemiste korruste seinapinda liigendavad korruseid ühendavad liseenid⁶⁵⁸ ja katusekarniisi all asuvad väikesed pööninguaknad. Trepikodadesse pääseb läbi dolomiidist portaalides asuvate kõrgete framuugiga puituste. Trepikojad on ruumikad ja kaunistatud dekoreeritud tahvlitega. Trepirinnatisel on dekoratiivne võre ja peitsitud käsipuu. Põrandamuster on laotud metlahhplaatidest. Korterite välisused on sileda pinnaga ja täispuidust. Igas trepikojas asub lift ning ligipääs hoovifassaadile jäävatele rõdudele.“⁶⁵⁹ Metlahhplaadid on kulumiskindlad kõrgpõletatud keraamilised põrandakatteplaadid.⁶⁶⁰ Lisa 13 joonistelt võib näha erinevaid tänapäevaseid ja vanemaid fotosid antud majast ja seda ümbritsevast.

Mälestise ajaloo all on kinnismälestise all kirjas järgnev: „Korterelamu projekteeris 1937. aastal arhitekt Edgar Johan Kuusik (1888–1974). Hoone valmis 1938. aastal lihtsustatud fassaadilahendusega, mille kavandas arhitekt Harald Arman (1910–1965)“.⁶⁶¹ Gonsiori 17 paiknemist näeb kõige paremini Maa-ameti Kultuurimälestiste plaanilt.⁶⁶²

2.3. August ja Hilja

August Balder sündis 13. oktoobril (vkj),⁶⁶³ 25. oktoobril (ukj) 1891 õhtul kell 8 Mart (Jüri p) Balderi ja Ann (snd Neugast) perre Imastu (Mönnikorb) mõisa piirkonnas⁶⁶⁴ Koplimetsa

⁶⁵⁸ Liseen on (väliselt) seinapindu pikisuunas liigendav lamedalt eenduv pilastritaoline ehisriba. Allikas: Liseen. “Eesti keele seletav sõnaraamat“ 2009. [www] <https://bit.ly/3xEEExT6> (20.06.2022).

⁶⁵⁹ Elamu Gonsiori t. 17, 1938. a. Kultuurimälestiste register. [www] <https://bit.ly/3Km38RC> (04.04.2022).

⁶⁶⁰ Metlahhplaat. Võõrsõnade leksikon. [www] <https://bit.ly/35F7uo7> (04.04.2022).

⁶⁶¹ Elamu Gonsiori t. 17, 1938. a. Kultuurimälestiste register. [www] <https://bit.ly/3Km38RC> (04.04.2022).

⁶⁶² Maa-Amet Kultuurimälestised. [www] <https://bit.ly/38tMWjt> (04.04.2022).

⁶⁶³ August Balderi matuse laululeht. (25.10.1891). [Laululeht]. Laululeht on perekond Palu erakogus.

⁶⁶⁴ August Balder. Geni. [www] <https://bit.ly/3eVVssM> (19.03.2021).

külas⁶⁶⁵. Augusti ristsed peeti kodus 15. oktoobril, tema ristivanemateks olid August Arakas, Hans Lehtress⁶⁶⁶ ja Leenu Tänavots⁶⁶⁷. August Balder õnnistati 24. juunil 1908 Kadrina kirikus.⁶⁶⁸

Joonis 51. August Balder 1915. aastal⁶⁶⁹

Ametlikult oli August Balder suurema osa oma elust poissmees ning bioloogilisi lapsi tal polnud. Üks põhjuseid oli Tõnu Tomanni (Augusti õetütre poeg) mälestuste järgi see, et Augustil ei lubatud abielluda oma koduabilise ja teenijanna Hilja Lainevooluga. Augustil kui kõrgemal ohvitseril, keelati abielluda inimesega, kes oli n-ö alamast klassist ja madalama haridusega. August kuulus toonaseid sõjaväejuhte ning abiellus Hiljaga alles 1959. aastal, kuid teadaolevalt elasid nad koos juba enne okupatsiooni.⁶⁷⁰ Miks Hilja ja August ei abiellunud kohe Augusti Eestisse naasmise järel 1948. aastal, on kahjuks teadmata. Tallinnas Lomonossovi 17 majaraamatusse on märgitud Hilja Balderi nime muutmine juba 1955. aasta 18. veebruari sissekandesse.⁶⁷¹

Hiljal ja Augustil oli (tõenäoliselt mitteametlikult) kasupoeg Kalju Neumann. Kalju oli sugulaste mälestuste järgi Hilja õe Marta Neumanni (sündis 16.08.1907 ja suri 06.01.1981⁶⁷²) poeg. Kalju oli meremees ja saadeti Siberisse „karistust“ kandma (Vene NFSV kriminaalkoodeksi §58-10

⁶⁶⁵ August Balderi poolt oma käega vene keeles kirjutatud biograafia (28.04.1952). Perekond Palu erakogu.

⁶⁶⁶ **Autori märkus:** Hans Lehtress on Mart Balderi õe Mai abikaasa. Allikas: Hans Lehtress. Geni. [www] <https://bit.ly/38UbjUG> (19.03.2021).

⁶⁶⁷ Rahvusarhiiv, EAA.1227.2.26. Sünnimeetrika. Kadrina. 1885-1891, saaga 150/157. [www] <https://bit.ly/2QhcJ5b> (19.03.2021).

⁶⁶⁸ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. [www] <https://bit.ly/3fXcOps> (08.04.2021).

⁶⁶⁹ August Balder 1915. aastal. Tõnu Tomanni erakogu.

⁶⁷⁰ Tõnu Tomann. (07.03.2021). August Balderi abiellumisest. Jane Palu. [e-kiri].

⁶⁷¹ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1133. Lomonossovi 17 (alustatud 05.08.1953), lk 26.

⁶⁷² Marta Neumanni matuse laululeht. Perekond Palu erakogu.

lg. 1, 58-11 Krasnojarsk) ja ta vabanes sealt oktoobris 1956⁶⁷³. Peale vabanemist ta Siberist tagasi ei tulnud. Täpset põhjust, miks ta Siberisse saadeti, pole teada. On teada kaks versiooni. Ühe järgi kuulasid meremehed laeval Ameerika häält ning keegi koputas. Teise versiooni kohaselt oli Kalju keeldunud ühele poliitkoosolekule minemast ning öelnud seejuures, et mida ta sinna ikka läheb, kõikidel koosolekutel räägitakse sama jama.⁶⁷⁴

Hilja (snd Ida Rosalie) Neumann sündis 2. märtsil (vkj), 15. märtsil (ukj) 1910 Vohnjas kell 2 hommikul, ristiti 4. aprillil⁶⁷⁵. Hilja vanemad olid Jüri ja Maria (snd Mägi) Neimann⁶⁷⁶. Ida Rosalie ristivanemad olid Jüri Albaum, Rosalie Russ ja Ida Tilk⁶⁷⁷. 1935. aastal seoses nimede eestistamisega sai Ida Rosaliest Tallinna linna perekonna ametniku otsusega Hilja⁶⁷⁸ ning perekonnanimeks Lainevool.

Hilja isa Jüri (Jüri p) sündis 1878. aastal Vohnjas ja suri 1953. aastal. Hilja ema Marie (Villemi t) sündis 1879. aastal Vao vallas Äntu külas ja suri 1914. aastal Väike-Maarjas.⁶⁷⁹

Hilja oli oma iseloomu poolest Augusti vastand. Ta oli ägeda iseloomuga, võis olla tujukas ning armastas pidutseda. Peod said alati õige hoo sisse pärast Hilja saabumist, sest siis hakati laulma vanu laule, rääkima igasuguseid põnevaid lugusid ning lõpuks mängiti kindlasti kaarte. Kord läks Hilja sedavõrd hoogu, et hakkas peolt koju sõites taksos isamaalisi laule laulma. Taksojuht osutus koputajaks, seepärast käisid Hilja ja August hiljem ülekuulamisel.

Joonis 52. Hilja Balder⁶⁸⁰

⁶⁷³ Koostaja ja toimetaja Õispuu, Leo (1996). Poliitilised arreteerimised Eestis 1940-1988 (§58). Kõide 1. Tallinn: Memento ruut nr 2 §58-10, §58-11.

⁶⁷⁴ Tõnu Tomann. (31.03.2021). Mälestused Kalju Neumannist. Jane Palu. [e-kiri].

⁶⁷⁵ Eesti Ajalooarhiiv, EAA.1227.1.118. Sündinute ja ristitute nimekiri. 1900-24.06.1911, saaga 385/433. [www] <https://bit.ly/3wjd08t> (03.04.2021).

⁶⁷⁶ Rahvusarhiiv, EAA.1227.1.118. Sündinute ja ristitute nimekiri. 1900-24.06.1911, saaga 385/433. [www] <https://bit.ly/3wjd08t> (03.04.2021).

⁶⁷⁷ Rahvusarhiiv, EAA.1227.1.118. Sündinute ja ristitute nimekiri. 1900-24.06.1911, saaga 385/433. [www] <https://bit.ly/3wjd08t> (03.04.2021).

⁶⁷⁸ Ärakiri 23.05.1935, nr 1770N. Rahvusarhiiv, EAA.1227.1.118. Sündinute ja ristitute nimekiri. 1900-24.06.1911, saaga 385/433. [www] <https://bit.ly/2R3Za9K> (03.04.2021).

⁶⁷⁹ August Balderi märkmed (dateerimata). Perekond Palu erakogu.

⁶⁸⁰ Hilja Balder. Perekond Palu erakogu.

Hilja korjas kodus seintelt kõik Augusti pildid ja peitis ära. August aga võttis kogu lugu talle omase rahuga, visates juhtunu üle isegi nalja.⁶⁸¹

Hilja töötas plekitööstuses „Norma“⁶⁸² ja Karja tänava lihapoes. Augustil oli Hilja käitumise pärast korduvalt pahandusi, sh olmetülid korterinaabritega Lomonossovi tänava korteris.⁶⁸³ Olmetülid tekkisid näiteks üldelektri kulude tasumise (1969) ja ühiskorteri esikusse jäetud remondivahendite (2 redelit, värvid, tööriistad, ajalehtede hunnik) pärast.

August Balder suri 26. septembril 1973. aastal Tallinnas ligi 82-aastasena. Tema surma põhjus oli ateroskleroos põhilise lokatsiooniga südame pärgarterites ja kõhuaordis.⁶⁸⁴ Ta on maetud Kadrina kalmistule oma ema Anni ja isa Mart Balderi kõrvale. Haud asub Kadrina kirikuaia kabeli taga. Usutunnistusest oli August Balder luterlane⁶⁸⁵.

Joonis 53. August Balderi sugulased tema matustel Kadrina kirikuaia kabeli taga 1973. aastal⁶⁸⁶

⁶⁸¹ Tõnu Tomann. (26.03.2021). Mälestusi Hilja Balderist. Jane Palu. [e-kiri].

⁶⁸² Andmed Hilja poolt 4. aprillil 1952. a Rahva Hääle Toimetusele saadetud artikli “Rahu idee - võimas jõud” kaaskirjast, mis avaldamisele kahjuks ei kuulunud. Kirjast ei selgu, mis perioodil ta täpsemalt antud kohtas töötas. Sama töökoht on märgitud ka Lomosoovi 17 majaraamatu 18.02.1955 kandesse.

Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1133. Lomonossovi 17 (alustatud 05.08.1953), lk 26.

⁶⁸³ Tõnu Tomann. (07.03.2021). August Balderi abiellumisest. Jane Palu. [e-kiri].

⁶⁸⁴ August Balderi surmatunnistus nr 299560. (27.09.1973). Tallinna Linna TSN TK Perekonnaseisuaktide Osakond. - Sünnitunnistus on perekond Palu erakogus.

⁶⁸⁵ Kröönström, M. (2010). Kaptenite ja leitnantide sõda. Eesti sõjaväe juhtkoosseis Vabadussõjas 1918-1920. Tänapäev, lk 243.

⁶⁸⁶ August Balderi sugulased tema matustel Kadrina kirikuaia kabeli taga 1973. aastal. Foto on perekond Palu erakogus. Fotol on kõige esimeses reas vasakult Augusti õde Anna-Lovisa Paal ja tema

Tõnu Tomann meenutas August Balderi matuste kohta järgmist: „Osalesin 1973. aasta sügisel Augusti matusel. Ärasaatmine toimus Tallinnas Hiiul asunud Onkoloogiakliinikus. Seejärel sõitis matusekolonn Kadrinasse. Matusekolonn keeras Leningradi maanteelt Tapa-Loobu teele. Puusepa talu juures tehti peatus ning puhkpilliorkester mängis eesti rahvaviisi „Vaikne kena kohakene“. Mäletan, et 1973. aastal olid Puusepa talust järgi ainult kõrvalhoonete seinad. Edasi sõideti Kadrinasse, kus toimus ärasaatmine kirikus ning muldasängitamine. Augusti hauakivile lasi Hilja raiuda Vabaduse Risti kujutise, mis oli selle aja kohta väga julge tegu. Kord, kui Tõnu Tomann käis koos oma tädi ehk Augusti õetütre Leidaga Kadrinas haudu korrastamas, tundsid kohalikud inimesed huvi, kas Augusti hauakivil on Vabaduse Rist, kuid tädi selgitas, et tema täpselt seda ei tea, mis märgiga on tegemist, aga on kuulnud, et see on vist perekonna vapp. Kahtlemata teadsime me kõik, et tegemist on Vabaduse Ristiga.“⁶⁸⁷

Augusti abikaasa Hilja suri 8. oktoobril 1975. aastal kell 13.15. Ta maeti 11. oktoobril⁶⁸⁸ 1975. aastal Kadrina kalmistule Augusti kõrvale.⁶⁸⁹ Hilja suri pärast kurnavat haigeveodis lamamist lümfinäärmete vähi tagajärjel. Hilja oli viimased neli kuud Hiiul onkoloogiahaiglas ning seejärel viimase kuu kodus, kus teda abistasid õde Marta (Kalju Neumanni ema) ja poolõde Mahta. Hilja matused olid tagasihoidlikud: mälestuskõne haigla kabelis, siis sõit Kadrinasse (1 surnuauto, 1 buss ja 2 sõiduautot), ärasaatmine kirikus koos teenistusega, tagasisõit ning pereringis mälestusõhtu Tallinnas Euroopas. Ärasaatjaid oli umbes 20 – põhiliselt perekond ja kaugemad sugulased ning kaupluse Karja esindajad. Hilja matuste järel ilmusid aga välja mitmed inimesed, kes soovisid midagi tema varanatukesest endale, kuigi poole aasta jooksul, mil Hilja viibis haiglas, ei jõudnud need inimesed kordagi teda vaatama. Õde Marta jättis suurema osa varandusest Kaljule, kes seda kodumaale naastes arvatavasti vajada oleks võinud.⁶⁹⁰

tütrepoeg Tõnu Tomann, Augusti abikaasa Hilja, Elvi Tomann (Augusti õe Anna-Lovisa tütar) ning Eva Paal (Leopold Paali esimene abikaasa, sündinud Verkraud). Tõnu selja taga on Anna-Lovisa abikaasa Liborius Paul Paal. Tagumises reas vasakult on Lehte Balder (Eino Balderi esimene abikaasa), Mare Balder (Eino Balderi tütar, abielus Madisson), minu vanaisa Eino Balder (Augusti vennapoeg), Leopold Paal (Augusti õe Anna-Lovisa Paali poeg), Leida Paal (Augusti õe Anna-Lovisa Paali tütar), Heino Tomann (Elvi Tomanni abikaasa).

⁶⁸⁷ Tõnu Tomann. (26.03.2021). Mälestusi August Balderi matustest. Jane Palu. [e-kiri].

⁶⁸⁸ Eino kiri vend Endel Balderile (16.10.1975). Perekond Palu erakogu.

⁶⁸⁹ Hilja Balderi matuse laululeht (8. oktoobril 1975 a). Perekond Palu erakogu.

⁶⁹⁰ Eino kiri vend Endel Balderile (16.10.1975). Perekond Palu erakogu.

2.4. August Balder sugulaste mälestustes

August Balderist ja tema tegevusest Nõukogude okupatsiooni ajal ei räägitud. Selle põhjus oli ilmselt hirm nõukogude võimu ees. Rohkem hakati sõjajärgse Eesti Vabariigi Kaitseliidu Peastaabi ülema kolonel August Balderi vastu huvi tundma seoses tema 120. sünniaastapäeva tähistamisega 2011. aastal, mil avati Kaitseliidu koostatud näitus „Kolonel August Balder 120“. Tõnu Tomann meenutas, et sai alles pärast August Balderi surma teada, et ta oli olnud enne Nõukogude okupatsiooni kolonel, et ta 1940. aastal arreteeriti ning seejärel saadeti Siberisse.⁶⁹¹

Enamiku suguvõsaliikmete jaoks (nt Tõnu Tomann, Mare Madisson, Jane Palu, Andres Paal jt) oli ta onu August, sest nende vanemate jaoks oli August suguluselt onu ja nii nimetavad nad August B-d ka ise tänini.

Ille Ambos, kelle isa Herbert Montag oli Augusti sõber, mäletab, et August tõi ta isale Kaasikmäe tallu Koplimesa külla (praegune Ridaküla) vanu Sõdurite ajakirju. Isa olevat öelnud Illele, et August on eestiaegne kolonel.⁶⁹²

Tõnu Tomann kirjutas Augusti kohta järgmist. „Mäletan Augustit kui suurt kasvu, väga rahulikku ja tasakaalukat meest, kes oli tagasihoidlik ja ei olnud eriti jutukas. Ohvitserile kohaselt käis ta veel kõrge vanuseni alati sirge seljaga. Iga kord, kui August ja Hilja käisid Tapal vanaema (Augusti õe Anna-Loviise) või vanaisa sünnipäeval, ööbisid nad võõrastemajas, sest tagasihoidliku inimesena ei tahtnud August pererahvale tüli teha. Kui nad neil Tallinnas külas käisid, rääkis põhiliselt Hilja ja August peamiselt kuulas. Kõik Augusti külaskäigud nende juurde lõppesid bridži mängimisega, mängud kestsid vahel varajaste hommikutundideni. Mäletan, et kaardimängus tuli ette ka väiksemaid nägelusi, sest osa mängijad üritasid teha sohki, mis Augustile üldse ei meeldinud. Mõned korrad kohtusime Augustiga ka Tapal, kui ta mõneks tunniks vanaemale külla tuli ning pärast seda bussiga Kadrinasse surnuaiale sõitis või Põimale oma lapsepõlvekoju Puusepale. Kuigi Puusepa talu müüdi 1964. aastal ning põles (kas 1965. või 1966. aastal), käis August ikka aeg-ajalt oma lapsepõlve kodukohta vaatamas. Puusepa talu oli talle kogu elu jooksul väga tähtis ja armas. Olen kuulnud, et eelmise vabariigi lõpus oli Augustil plaanis luua Puusepale väike karjamõis ja osta naabruses olev Madimardi talu. Madimardi talu peremees ja vanavanaisa Mart olid kuidagi sugulased, kas vennad või onupojad, seda ma täpselt ei mäleta. August olevat esimese vabariigi lõpus isegi ostnud osa karjamõisa hoonete ehitamiseks vajalikust materjalist ning viinud materjali Põimale, kuid 1940. aasta sündmused nurjasid karjamõisa rajamise

⁶⁹¹ Tõnu Tomann. (26.03.2021). Mälestusi August Balderi elust. Jane Palu. [e-kiri].

⁶⁹² Ille Ambos. (21.10.2020). Mälestusi August Balderist. Saamuel Palu. [Suuline mälestus].

plaani. Koos taluga põles ära ka märkimisväärne osa Augusti raamatukogust ning mööblit, mis oli pärast talu müüki jäänud Puusepale. Olen kuulnud suurest kirjutuslauast ning raamatukappidest, mis tulekahjus koos raamatutega hävinesid. Põima külas rääkis mulle üks kohalik mees, et oli poisikesena pärast tulekahju leidnud Puusepa talu varemetest kaks mõõka, mis kuulusid ilmselt Augustile. Kogu Puusepa talu müügiga seonduv on jäänud segaseks. Samuti pole selge, miks Augusti raamatukogu ja mööbel jäeti pärast müüki Puusepale. Ainuke loogiline seletus võiks olla, et kuna nad elasid Hiljaga oma korteri ühes toas, siis ei olnud neil kodus mööblit ja raamatuid võimalik kuhugi panna. Puusepa talus oli Augustile väga südamelähedane ka talu mets – Tagamets. Tagametsas käidi koos teiste ohvitseridega jahil, aga Augustile meeldis ka lihtsalt seal jalutamas käia. Talle meeldis loodus ja liikuda looduses, mistõttu sobis talle hilisem töö maamõõtjana, mida ta pärast Siberist koju saabumist tegi.⁶⁹³ Kui need 2 mõõka tõepoolest eksisteerisid, siis pole teada, mis neist sai. Kuna mõõgad olid tulekahju üle elanud, siis ilmselt ei olnud nende kaubanduslik väärtus enam kuigi hea, mistõttu võisid mõõgad ka vanarauahunnikus lõpetada.⁶⁹⁴

Mare Madisson (sündinud Balder) ütles oma vanaonu kohta järgmist: „August oli iseloomult leebe, heatahtlik, hooliv, väga tark, erudeeritud⁶⁹⁵ ning hea iseloomuga ja tasakaalukas. Ta armastas mängida bridži.“⁶⁹⁶

2.5. August Balder kaasaegsete mälestustes

Elmar Tambek kirjutas oma raamatus August Balderist järgnevalt: „Tundsin Balderit kui Kadrina meest ja vabadussõja-aegset 1. Eesti jalaväe polgu ohvitseri kaunis hästi. Ta oli kena inimene, aga liiga mugav ning rahuarmastaja⁶⁹⁷“.

Kaitse Kodu 1938. aasta 20.–21. nr-s iseloomustab LEHO⁶⁹⁸ teda järgmiselt: „Kolonel A. Balder juhib kõrgema pealikuna KL Peastaabi Õppe- ja spordiosakonda. Rassib väsimatult KL

⁶⁹³ Tõnu Tomann. (26.03.2021). Mälestusi August Balderist. Jane Palu. [e-kiri].

⁶⁹⁴ Tõnu Tomann. (15.06.2022). Mälestusi Puusepa talu põlengust. Jane Palu. [e-kiri].

⁶⁹⁵ Mare Madisson. (25.12.2020). Mälestusi August Balderist. Saamuel Palu. [Suuline mälestus].

⁶⁹⁶ Mare Madisson. (01.04.2021). Mälestusi August Balderist. Jane Palu. [Suuline mälestus].

⁶⁹⁷ Tamber, E. (1964). Tõus ja mõõn. Mälestusi kodumaalt. Esimene raamat. Tallinn: “Olion”, lk 66.

⁶⁹⁸ **Märkus:** Kahjuks ei õnnestunud pseudonüümi LEHO kasutava inimese nime teha kindlaks. Samuti ei teadnud selle taga peituvat inimese pärisnime ka Karri Kaas ajakirja Kaitse Kodu! praegune peatoimetaja, kes küsis selle kohta ajakirja esimeselt peatoimetaja ja mõnelt teiselt ajakirja varasema ajalooga kursis olevalt inimeselt. Ka Ave Pilli Eesti Kirjandusmuuseumist ei teadnud seda. Ave Pilli vastus 10. märtsil: “Seda pseudonüümi kasutanud isik on esinenud kaastöödega ka teistes Kaitse Kodu

sõjalise väljaõppe ja kehalise kasvatuse juhtimisel ja on kõige selle juures väegade muhe mees. Kaitseliidu õppeala aednik peastaabis, kelle ülesandeks on valvata selle järele, et KL õppe ja kehalise kasvatuse teerajad iialgi ei rohtuks. Eriharrastusena rassib kaasa Eesti Laskurliidus ja mitmesugustes teistes liitudes. On mugava limusiini omanik ja, kui vaba aega leidub, teeb väikese tripi Kadrinasse oma kodukohta, kus armastab veeta nii mõnegi hubase weekendi. Jahimehena ta on tavalisest pühapäevakütist kraad kangem ja armastab vahel puhuda mõnusat jahimehejuttu. Ühe sõnaga: muhe mees. Muhedam veel kui muhe.“

Augusti iseloomustusele on samas ajakirjas lisatud temast ka allolev šarž.⁶⁹⁹

Kolonel A. Balder

Joonis 54. Kolonel A. Balder karikaturist Gennadi Kelemiti silme läbi⁷⁰⁰

Kaitse Kodu ajakirjades on August Balderist ilmunud veel mõned šaržid, näiteks 1934. aastal Kaitse Kodu nr 19 O.K artiklist „Neeruti 6. ja 7. oktoobril“. Šarži autor kahjuks puudub. Artiklis kirjutati Neerutis toimunud manöövrite läbiviimisest, mille juhtimiseks oli moodustatud manöövri juhatus. Manöövri üldjuht oli peastaabi ülema ajutine kohusetäitja kolonelleitnant August Balder.⁷⁰¹

numbrites, kuid pseudonüüm on avamata (Kirjandusmuuseumi bibliograafiaosakonna vastavates andmebaasides/kartoteekides) - kahjuks autori pärisnime ei tea.”.

⁶⁹⁹ LEHO. (1938). Kaitseliidu Peastaap sõnas ja šaržis. Kaitse Kodu!, nr 20-21, lk 736. [www] <https://bit.ly/3c4Jzid> (20.03.2021).

⁷⁰⁰ LEHO. (1938). Kaitseliidu Peastaap sõnas ja šaržis. Kaitse Kodu!, nr 20-21, lk 736. [www] <https://bit.ly/3vCwHYi> (20.03.2021).

⁷⁰¹ O. K. (1934). Neeruti 6. ja 7.oktoobril. Kaitse Kodu!, nr 19, lk 563-564. [www] <https://bit.ly/3lFi1TJ> (20.03.2021).

Alloleval joonisel 56 on August Balderist šarž, mis lisati 1933. aastal Kaitse Kodu nr 8 ilmunud artiklile, milles räägiti üleriiklike kaitseliidu raskejõustiku võistlustest. Selles öeldi, et pärast võistluste lõppu jagas peastaabi õppe- ja spordiosakonna pealik kol.-ltn. Balder Kaitseliidu. ülema nimel võitjaile ergutusauhindu ja ulatas malevaile rändauhinnad.

Joonisel 57 on šarž August Balderist kui ühest 1931. aastal Kaitse Kodu 35–6 nr-s ilmunud šaržid äsjalõppenud instruktorite kursustelt.

Kol.-ltn. A. BALDER,
manöövri üldjuht

Kol. A. Balder

Kol. BALDER.
Kursuste ülemfilosoof
ning Kadrina murde lek-
tor. Erialaks — iluluge-
mised taktikast.

Joonis 55. Kolonel-leitnant A. Balder manöövri üldjuht⁷⁰²

Joonis 56. Üleriiklikud kaitseliidu raskejõustiku võistluste üks peremeestest kolonel A. Balder⁷⁰³

Joonis 57. Kolonel Balder. Kursuste ülemfilosoof ning Kadrina murde lektor⁷⁰⁴

⁷⁰² O. K. (1934). Neeruti 6. ja 7.oktoobril. Kaitse Kodu!, nr 19, lk 563-564. [www] <https://bit.ly/3lFi1TJ> (20.03.2021).

⁷⁰³ Treufeldt, Aadu. (1933). Üleriiklikud kaitseliidu, raskejõustiku võistlused. Kaitse Kodu! nr 8, lk 231. [www] <https://bit.ly/3cIZQs4> (20.03.2021).

⁷⁰⁴ Autor teadmata. (1931). Tegelasi äsjalõppenud instruktorite kursustelt. Kaitse Kodu! nr 35-36, lk 784. [www] <https://bit.ly/39aSblu> (25.03.2021).

Märkus: Kahjuks ei õnnestunud karrikatuuri autorit teha kindlaks. Kunstimuseumist paluti pöörduda Linda Kaljundi poole, kes vastas, et ei tunne autorit ära, kuigi initsiaalid on kõrvalolevatel karikaatuuridel tõesti hästi näha. Ka Kaitse Kodu! toimetuse uuris mõne Kaitseliidu ajalugu teadva inimese käest, kes võiks olla autor, kuid kahjuks vastust nad ei saanud. Suur osa Kaitseliidu ennesõjaaegset arhiivi hävis II maailmasõjas ning sellega läks väga palju olulist teavet kaotsi. Kas Kaitseliidu arhiivi üheks hävitajaks oli ka August Balder ise, nagu talle vangis saatmisel süüks pandi, seda ei saa ilmselt tagantjärele enam kindlaks teha.

2.5.1. August Balderi iseloomustus Kaitseliidu atestatsioonilehtede (1920–1939) põhjal

Eesti kaitseväge ohvitseri iseloomustasid seltskondlik kasvatus, head kombed ja esinemisoskus. Väeosaülemad olid kohustatud osalema oma väeosa koosviibimistel, et noorte ohvitseride seltskondlik kasvatus soiku ei jääks.⁷⁰⁵

Augusti kohusetunnet teenistuse alal hinnati Kaitseliidu atestatsioonilehtedes enamikel aastatel väga heaks. Näiteks lisaks üldisele hinnangule märkis 1920. aasta lehel 2. pataljoni ülem kapten Rökk, et August on teenistuses hästi vilunud⁷⁰⁶. 1925. aasta lehel hindas kolonel Rink Augusti kohusetunnet järgnevalt: „[---] mees on alati oma töö juures olnud ja seda tööd ka hea meelega teinud.“⁷⁰⁷ 1935. aasta lehel hindas kindralmajor Orasmaa Augusti kohusetunnet nii: „On kõigiti püüdlik ja kohuseid täidab kõigiti korralikult; nõuab seda ka teistelt. Mitmekesine töö huvitab tervikus“⁷⁰⁸. 1937. aastal hindas kolonel Maide Augusti kohusetunnet nii: „Kohusetundes eeskujulik. Oma mitmekesisel ja laialdasel tööpõllul täidab oma ülesandeid ja haarab veelgi teisi eeskujulikult“⁷⁰⁹ ning 1938. aastal lisab: „Väga kohusetundlik. Sellel alal ei ole kunagi vaja midagi meelde tuletada (vaata täpsemalt lisa 14)⁷¹⁰“.

Augusti algatusvõimet teenistuses ja iseloomujooni hinnati Kaitseliidu atestatsioonilehtedes enamikel aastatel väga heaks. 1920. aasta lehel 2. pataljoni ülema kapten Rokki hinnangul oli August „Kindla ja nõudja karakteriga.“⁷¹¹ 1921. aasta lehel hindas kindralmajor Pulk Augusti algatusvõimet ja iseloomujooni järgnevalt: „Kindla iseloomuga. Töös energiline ja algatusvõimeline“⁷¹². Siiski, 1923. aasta lehel kolonel Rinki arvates oleks Augusti algatusvõime

⁷⁰⁵ Koostanud Jürjo, Merike. Eesti kasarmud. Tänapäev (2008), lk 155.

⁷⁰⁶ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 179/238. [www] <https://bit.ly/3vLXW2A> (20.03.2021)

⁷⁰⁷ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 196/238. [www] <https://bit.ly/3vCD11Y> (20.03.2021)

⁷⁰⁸ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 233/238. [www] <https://bit.ly/3c00YIS> (20.03.2021)

⁷⁰⁹ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 235/238. [www] <https://bit.ly/3f2HmWn> (20.03.2021)

⁷¹⁰ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 237/238. [www] <https://bit.ly/2OTzDPR> (20.03.2021)

⁷¹¹ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 179/238. [www] <https://bit.ly/3c40tgN> (20.03.2021)

⁷¹² Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 181/238. [www] <https://bit.ly/3f1ZxeO> (20.03.2021)

võinud „ehk natuke suurem olla, aga siiski hea. Püsivus töös – väga suur“⁷¹³. 1935. aasta lehel hindas Augusti algatusvõimet ja iseloomujooni kindralmajor Orasmaa järgnevalt: „Tähti taevast ei püüa alla tuua, selle asemel elukohased uued mõtted leiduvad kaunis tihti tema poolt algatust. Uurib küsimusi. Kirjutab tihti Kaitse Kodus“⁷¹⁴. 1938. aasta lehel hindas Augusti algatusvõimet ja iseloomujooni kolonel Maide järgnevalt: „Kaitseliidu laialdase tegevuse juures igati algatusvõimeline ohvitser. Haarab alasid, mis iganes tema otsesesse ülesannetesse ei puutugi“⁷¹⁵.

Augusti otsustusvõimet teenistuses hinnati Kaitseliidu atestatsioonilehtedes enamikel aastatel väga heaks. Näiteks 1925. aasta lehel hindas kolonel Rink Augusti otsustusvõimet järgnevalt: „Mis puutub otsustusvõimesse, siis ei või selle puuduse üle kaevata, seda on küllaldaselt olnud tema võimupiiride ulatuses ja lihtküsimustega ei ole ülemust tülitanud“⁷¹⁶. 1935. aasta lehel hindas kindralmajor Orasmaa Augusti otsustusvõimet järgnevalt: „Ruttu ja olukorra kohaselt võtab otsused, oskab neid põhjendada ja hoiab neist kinni. On tulnud palju vaielda. Korralekutsumises on kindel ja ei karda vastutust“⁷¹⁷. 1937. aasta lehel hindas Augusti otsustusvõimet kolonel Maide järgnevalt: „Otsusevõime täielikult arenenud. Ei karda otsustada ega ei kõhkle otsustamisel. Otsustab reeglite ja arukonna kohaselt. Sellel alal täiesti eeskujulik ohvitser“⁷¹⁸. 1938. aasta lehel hindas kolonel Maide Augusti otsustusvõimet järgnevalt: „Täiesti otsustamisvõimeline ohvitser. Otsused põhjendatud, hoiab neist kinni ja viib need ellu. Kõrvaltvaatajaid otsuste tegemisel pole vaja“⁷¹⁹.

Ka August Balderi töövõimet teenistuses on hinnatud Kaitseliidu atestatsioonilehtedes enamikel aastatel väga heaks. 1925. aasta lehel hindas Augusti töövõimet kolonel Rink

⁷¹³ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 187/238. [www] <https://bit.ly/2OPzM6R> (20.03.2021)

⁷¹⁴ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 233/238. [www] <https://bit.ly/3c037nU> (20.03.2021)

⁷¹⁵ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 237/238. [www] <https://bit.ly/2Pfa8Ze> (20.03.2021)

⁷¹⁶ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 196/238. [www] <https://bit.ly/3f4zynf> (20.03.2021)

⁷¹⁷ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 233/238. [www] <https://bit.ly/3tF6cQ8> (20.03.2021)

⁷¹⁸ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 235/238. [www] <https://bit.ly/38ZENR2> (20.03.2021)

⁷¹⁹ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 237/238. [www] <https://bit.ly/3vIqx8Z> (20.03.2021)

järgnevalt: „Töövõimet jätkub, võib tööd teha ja teeb kah⁷²⁰“. 1935. aasta lehel hindas Augusti töövõimet kindralmajor Orasmaa järgnevalt: „Terve ja täiesti töövõimeline mees. Mitmekesise tööga, nagu on seda kaitseliidu töö, on alati hästi toime tulnud. Ettenähtlik suuremate sündmuste puhul ka piasju korraldama⁷²¹“. 1937. aasta lehel hindas Augusti töövõimet kolonel Maide järgnevalt: „Töövõime ei jäta midagi soovida. Kaitseliidu töös kõigesti kogunud mees. Haarab oma tegevust laialt, kuid lahendab ka väga hästi detailküsimusi: Töös alati värskel mees.“⁷²² 1938. aasta lehel hindas kolonel Maide Augusti töövõimet järgnevalt: „Töövõime ei jäta midagi paremat soovida⁷²³“.

Augusti karskust hinnati Kaitseliidu atestatsiooni lehtedes alati heaks. Lisaks üldisele hinnangule hindas 1923. aasta lehel kolonel Rink Augusti karskust järgnevalt: „Karske, s.o ei joo ennast purju, kui juhtub, võtab mõnikord pitsi, aga peab selle juures ka piiri, töö selle alla kunagi ei kannata⁷²⁴“.

Aastatel 1935 ja 1936 atestatsioonilehtedes karskust ei hinnatud, kuid hinnati Augusti joovastavate jookide tarvitamist. Kindralmajor Orasmaa on kirjutanud: „Mõnikord võiks vähem napsu võtta, olgugi, et kannatab välja. Oli kord juhused, kus pidi teenistus kannatama (kuid ei kannatanud tegelikult). Harilikult aga ei takista, töölt ei puudu⁷²⁵“. 1937. aasta lehel hindas Augusti joovastavate jookide tarvitamist kolonel Maide järgnevalt: „Võtab napsu kui see tarvilik, kuid ei „tiku“ napsu järele. Napsu töö ei tarvita, napsu pärast töölt pole puudunud⁷²⁶“. Joovastavate jookide tarvitamist ei hinnatud aastatel 1923, 1925, 1928–1933.

Augusti õiglustunnet teenistuses hinnati Kaitseliidu atestatsiooni lehtedes enamikel aastatel väga heaks. 1923. aasta lehel hindas Augusti õiglustunnet kolonel Rink järgnevalt: „Õigluse- ja kohusetunne – väga hästi ja õieti välja arenenud, ei ole juhused olnud märgata, et ta oma

⁷²⁰ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 196/238. [www] <https://bit.ly/3vHKwF1> (20.03.2021)

⁷²¹ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 233/238. [www] <https://bit.ly/3cOLsPa> (20.03.2021)

⁷²² Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 235/238. [www] <https://bit.ly/31A46hW> (20.03.2021)

⁷²³ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 237/238. [www] <https://bit.ly/3cSwS9u> (20.03.2021)

⁷²⁴ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 187/238. [www] <https://bit.ly/313YyCw> (20.03.2021).

⁷²⁵ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 234/238. [www] <https://bit.ly/3s6RPUi> (20.03.2021).

⁷²⁶ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 236/238. [www] <https://bit.ly/3918i53> (20.03.2021).

alamate suhtes oleks „onupojapoliitikat“ ajanud⁷²⁷. 1935. aasta lehel hindas Augusti õiglustunnet kindralmajor Orasmaa järgnevalt: „Pole tähele pannud ebaõiglast hinnetega tea ühtki sihilikku ettekannet teiste peale, olgugi, et paar vaielusasja on ette tulnud malevate pealikutega. Sõprus, tutvus tema tegevustes ja hinnetes osa pole mänginud⁷²⁸. 1938. aasta lehel hindas Augusti õiglustunnet kolonel Maide nii: „Pole ebaõiglane ega sihilik. Sõprus ja tutvus vahekordi ei mõjuta⁷²⁹“.

Augusti oskust valida endale kaastöölisi teenistuses hinnati Kaitseliidu atestatsiooni lehtedes igal aastal väga heaks. 1935. aasta lehel kirjutas kindralmajor Orasmaa järgnevalt: „Tema peal on viimasel aastal olnud malevate jaoks instruktorite otsimine. Tunneb ohvitserkonna liikmeid kaunis laialt. Teab üksikute võimeid, kuid iga kord pole korda läinud saada neid inimesi, keda tahetud.“⁷³⁰ 1938. aasta lehel hindas Augusti oskust valida kaastöölisi kolonel Maide järgnevalt: „Kaastöölisi oskab valida, kuid valik ei olene alati temast. Tunneb ohvitserkonda ja oskab põhjalikult hinnata inimeste võimeid⁷³¹“.

Augusti vilumust teenistuses hinnati Kaitseliidu atestatsiooni lehtedes enamikel aastatel väga heaks. 1920. aasta lehel hindas Augusti vilumust teenistuses kapten Rökk järgnevalt: „Ümberkäimine ja vahekord rahvaväelastega on sõbralik ja hea. Sõjategevuses eeskujulikkust vahvust üles näidanud ning rood väga häid tagajärjesid andnud kõikides lahingutes.“⁷³² 1935. aasta lehel hindas kindralmajor Orasmaa Augusti vilumust teenistuses järgnevalt: „Vilumust omab täiel määral. Juhib ka alluvaid otsinguid ja annab jõukohaseid ülesandeid⁷³³“. 1938. aasta

⁷²⁷ Rahvusrhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 187/238. [www] <https://bit.ly/2Ny7rBg> (20.03.2021).

⁷²⁸ Rahvusrhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 233/238. [www] <https://bit.ly/3vDU83D> (20.03.2021).

⁷²⁹ Rahvusrhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 237/238. [www] <https://bit.ly/3s9jMv0> (20.03.2021).

⁷³⁰ Rahvusrhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 234/238. [www] <https://bit.ly/3c0iwoe> (20.03.2021).

⁷³¹ Rahvusrhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 238/238. [www] <https://bit.ly/3r7xzRc> (20.03.2021).

⁷³² Rahvusrhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 179/238. [www] <https://bit.ly/3r98fKx> (20.03.2021).

⁷³³ Rahvusrhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 234/238. [www] <https://bit.ly/3c54WA8> (20.03.2021).

lehel hindas Augusti vilumust teenistuses kolonel Maide: „Kaitseliidus täiel määral vilunud – ei oska tema erialal paremat ohvitseri soovitada⁷³⁴“.

Augusti riigivarandusega käitlemist teenistuses hinnati Kaitseliidu atestatsiooni lehtedes enamikel aastatel väga heaks. 1920. aasta lehel hindas kapten Rökk Augusti riigi varandusega käitlemist järgnevalt: „Ausameelne, riigivaranduse eest hoolitseja ja hoidja⁷³⁵“. 1935. aasta lehel hindas Augusti riigi varandusega käitlemist kindralmajor Orasmaa järgnevalt: „Otsekoheseid varandusi tema käsutuses pole olnud, kuid korraldused kaitseliidu ja riikliku varade alal teiste korralduste hulgas on alati ka kokkuhoidu ja korraliku ümberkäimist nõudnud⁷³⁶“.

Augusti kaitseväelist kasvatust ja distsipliinitunnetust teenistuses hinnati Kaitseliidu atestatsiooni lehtedes enamikel aastatel väga heaks ja heaks. 1920. aasta lehel hindas Augusti kaitseväelist kasvatust ja distsipliini kapten Rökk nii: „Lahingutes vahva ja peab head distsipliini⁷³⁷“. 1922. aasta lehel hindas Augusti kaitseväelist kasvatust ja distsipliini kolonel Marder järgnevalt: „Distsipliini pidamine ja vahekord alluvatega väga hea⁷³⁸“. 1935. aasta lehel hindas Augusti kaitseväelist kasvatust ja distsipliini kindralmajor Orasmaa järgnevalt: „Otsekohene ja julgelt väljendab ja kaitseb oma seisukohti. Ka vaidleb. Olen seda lugenud paremuseks. Kuid inimesed, kes teda ei tunne, võivad teise mulje saada. Distsipliini austab, nõuab ja ise ka täidab⁷³⁹“.

Augusti seltskondlikku kasvatust hinnati Kaitseliidu atestatsiooni lehtedes enamikel aastatel väga heaks. 1922. aasta lehel Augusti seltskondlikku kasvatust hindas kolonel Marder järgnevalt: „Sõjaväeline ja seltskondlik kasvatus ning taktitunne on täiesti välja arenemas.“⁷⁴⁰ 1924. aasta lehel hindas Augusti seltskondlikku kasvatust kolonel Rink järgnevalt:

⁷³⁴ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 238/238. [www] <https://bit.ly/3c4cUcH> (20.03.2021).

⁷³⁵ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 179/238. [www] <https://bit.ly/3100M67> (20.03.2021).

⁷³⁶ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 234/238. [www] <https://bit.ly/3tEGETs> (20.03.2021).

⁷³⁷ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 179/238. [www] <https://bit.ly/3sc2xcw> (20.03.2021).

⁷³⁸ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 183/238. [www] <https://bit.ly/3sipcna> (20.03.2021).

⁷³⁹ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 234/238. [www] <https://bit.ly/3vSPUW3> (20.03.2021).

⁷⁴⁰ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 183/238. [www] <https://bit.ly/3vKRk4D> (20.03.2021).

„Seltskondliku ja sõjaväelise kasvatuse mõttes ei ole ebatahtlikult välja astumisi märgata olnud.“⁷⁴¹ 1935. aasta lehel hindas Augusti seltskondlikku kasvatust kindralmajor Orasmaa järgnevalt: „Viisakas, peenetundeline sisult, kuigi seda iga kord väliselt ei paista. Iseteadev ja korrektne. Käitumises täiesti korralik.“⁷⁴² 1937. aasta lehel hindas Augusti seltskondlikku kasvatust kolonel Maide järgnevalt: „Seltskonnas viibides tunneb end „kodus“ olevat, igati viisakas ja korrektne, sümpaatne ja iseteadev.“⁷⁴³

Augusti iseloomuomadusi ja kalduvusi hinnati Kaitseliidu atestatsiooni lehtedes igal aastal väga heaks. 1935. aasta lehel on kirjas järgnev: „Võtab osa oma töö kõrval nii mõnestki üritusest ohvitserkonna elus (Vabadusristi vennad, Sõjaväe majandusühisus, Laskur-liit), Tallinna Malevas- malevkonna pealik, mis palju tööd võtab. Huvi ja tahtmine elu vastu on.“⁷⁴⁴ 1936. aasta lehel Augusti iseloomuomadusi ja kalduvusi järgnevalt: „Iseloomult kindel, otsekohene, kuid vahest armastab, enam kui seda tarvis oleks, oma mõtet läbi suruda. Oma töö kõrval võtab osa seltskondlikust tööst ja tegevusest nagu Vabaduse Risti vendade, Laskurliidu jm organisatsioonides.“⁷⁴⁵ 1938. aasta lehel Augusti iseloomuomadusi ja kalduvusi järgnevalt: „Iseloomult järsu võitu, milline joon võib avalduda teatud olukordadel või vaielusküsimustel. Üldiselt aga väga heatahtlik, sõbralik ja vastutulelik. Kaasteenijate hulgas armastatud ohvitser“⁷⁴⁶. Iseloomuomadusi ja kalduvusi ei hinnatud 1922.–1925. ja 1928.–1933. aastate lehtedes.

Augusti tervisliku seisundit hinnati Kaitseliidu atestatsiooni lehtedes enamikel aastatel väga heaks. 1925. aasta lehel hindas Augusti tervislikku seisundit kolonel Rink järgnevalt: „Tervislik

⁷⁴¹ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 191/238. [www] <https://bit.ly/2QgltbI> (20.03.2021).

⁷⁴² Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 234/238. [www] <https://bit.ly/3tSpB0n> (20.03.2021).

⁷⁴³ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 236/238. [www] <https://bit.ly/2Pg42b2> (20.03.2021).

⁷⁴⁴ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 234/238. [www] <https://bit.ly/3c6jhMk> (20.03.2021).

⁷⁴⁵ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 155/238. [www] <https://bit.ly/3139ZL4> (20.03.2021).

⁷⁴⁶ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 238/238. [www] <https://bit.ly/3eVWO6J> (20.03.2021).

seisukord – kadestamis väärt.⁷⁴⁷ 1935. aasta lehel hindas Augusti tervisliku seisundit järgnevalt: „Terve. Teenistus tervise all kunagi pole kannatanud“⁷⁴⁸.

Augusti vahetute ja vahepealsete ülemate arvamust, millisele ametikohale vääristamiseks oleks kõlvuline, hinnati Kaitseliidu atestatsioonilehtedes iga aasta väga heaks. Näiteks hindas kindralmajor Paul Lill 1925. aasta lehel Augusti ametikohtadele kõlbumist järgnevalt: „Kohane praegusel kohal ja vääriline rügemendi ülema vahi kohale.“⁷⁴⁹ 1928. aasta lehel kindralmajor Lille hinnangul on August: „Vääriline määramiseks jaoskonna ülema kohale kindralstaabis ehk diviisistaabis.“⁷⁵⁰ 1935. aasta lehel hindas Augusti ametikohtadele kõlbumist kindralleitnant Johan Laidoner, Kaitseväge Ülemjuhataja 15. jaanuaril 1936 järgnevalt: „Omal kohal, aga peaks varsti tulema tagasi ka kaitsevärke, et omandada kogemusi edasi liikumiseks.“⁷⁵¹ 1938. aasta lehel hindas Augusti ametikohtadele kõlbumist kolonel Jaan Maide, Kaitseliidu Peastaabi ülem 30. oktoobril 1938 järgnevalt: „Täiesti kohane määramiseks Sõjaväeringkonna ülema ametikohale, kui staaži küsimine selleks takistusi ei tee“⁷⁵².

⁷⁴⁷ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 196/238. [www] <https://bit.ly/3c2xrhK> (20.03.2021).

⁷⁴⁸ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 234/238. [www] <https://bit.ly/3c1XLbN> (20.03.2021).

⁷⁴⁹ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 198/238. [www] <https://bit.ly/2OQE7Xr> (20.03.2021).

⁷⁵⁰ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 204/238. [www] <https://bit.ly/3eZTbTK> (20.03.2021).

⁷⁵¹ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 234/238. [www] <https://bit.ly/310rThh> (20.03.2021).

⁷⁵² Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 238/238. [www] <https://bit.ly/3vIKGMn> (20.03.2021).

2.6. August Balderi teenistus

2.6.1. Lahingus, rindel ja sõjas

2.6.1.1. Vene sõjaväes

August oli sugulaste mälestuste järgi suurt kasvu mees. Tolleaegne Virumaalt pärit oleva sõduri kehapikkuse aritmeetiline keskmine oli 170,41 cm (keskmine võimalik viga $\pm 0,12$) ehk veidi väiksem üldkeskmisest 171,252 (keskmine võimalik viga 0,0436), kuna teiste maakondade vastavad arvud kõikusid 173,29 cm (Läänemaa 774 sõduri mõõdust) ja 168,94 cm vahel (Valgamaa 290 sõduri mõõdust).⁷⁵³ Augusti tegelikku pikkust ei õnnestunud leida.

Esimese maailmasõja ajal mobiliseeriti August Balder tsaariarmeesse (oktoobrist 1914–septembrini 1917). Esialgu oli ta tsaariarmees reservpataljonis sõdur (Krasnoe-Selos oktoober 1914–mai 1915⁷⁵⁴). Oktoobri keskpaigast 1914 kuni 1915. aasta märtsi alguseni teenis August alamväelasena 172. tagavara pataljoni 1. roodus,⁷⁵⁵ märtsi algusest kuni 1915. aasta mai keskpaigani teenis ta 172. tagavara pataljoni õppekomandos (täpsemalt vt lisa 15).⁷⁵⁶

⁷⁵³ Virumaa tervishoiuline kirjeldus. (1931). E. V. Tervishoiu- ja Hoolekandevalitsuse ja Tartu Ülikooli Tervishoiu Instituudi väljaanne. Tartu, lk 60. [www] <https://bit.ly/3mxcMFX> (08.04.2021).

⁷⁵⁴ Isiklik leht kaadrite arvestamiseks, mis on Augusti poolt omakäeliselt vene keeles täidetud ja allkirjastatud, lk 3 (28.04.1952). Perekond Palu erakogu.

⁷⁵⁵ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 13/238. [www] <https://bit.ly/39acvnc> (23.03.2021).

⁷⁵⁶ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 13/238. [www] <https://bit.ly/316qBBD> (23.03.2021).

Tegelikult on tema nime mainitud juba 28. septembril 1914. aasta 96. Omski jalaväerügemendi nimekirjas nr 1423 sissekandes.⁷⁵⁷

Joonis 58. August Balder enne sõjaväkke minekut⁷⁵⁸. Tõenäoliselt on foto tehtud enne Vene armeesse minekut 1914. aastal, sest tal on seljas alamväelase sõduripluus (gimnjastjorkat) ja ka paguneid veel pole

Seejärel saadeti ta sõjaaja ohvitseride väljaõppe kursustele (Petrogradi sõjakoolis mai–detsember⁷⁵⁹ / oktoober⁷⁶⁰ 1915), seejärel nooremohvitseri ja kompaniülemana tegevväkke

⁷⁵⁷ Российский Государственный Военно-исторический архив, №41054. Список воинских чинов 96 пехотного Омского полка, убитых, пропавших без вести и взятых в плен неприятелем, а также раненых и контуженных с 28 сентября по 2 октября 1914 года, lk 48. [www] <https://bit.ly/3r0TpZF> (04.04.2022).

⁷⁵⁸ August Balder enne sõjaväkke minekut. Tõnu Tomanni erakogu.

⁷⁵⁹ Isiklik leht kaardrite arvestamiseks 1., mis on Augusti poolt omakäeliselt vene keeles täidetud ja allkirjastatud, lk 3 (28.04.1952). Perekond Palu erakogu.

⁷⁶⁰ Isiklik leht kaardrite arvestamiseks 2., mis on Augusti poolt omakäeliselt vene keeles täidetud ja allkirjastatud, lk 3 (28.04.1952). Perekond Palu erakogu.

(tegevarmee 260. Vavrski rügement jaanuar 1915–september 1917⁷⁶¹ / oktoober 1915–september 1917 armee juhtstaabi koosseisus erinevatel ametikohtadel⁷⁶²).

August oli enda väitel haavatuna 7. septembrist kuni detsembrini 1917 (veebruari 1918⁷⁶³) Petrogradi sõjaväe haiglas (мобилизованный в царскую армию во время первой Мировой войны: солдат в запасном батальоне командированный на курсы подготовки офицеров военного времени, младший офицер и командир роты в действующей армии и с 7.09 по декабря 1917 раненый в лазарете)⁷⁶⁴. Luges haiglasse sisse- ja väljakirjutust selgus, et ta sai 8. septembril 1917 Štokmanstofis (Штофмансгроф) toimunud lahingus mürsukillust haavata parempoolsesse õlga ja paremisse jalga (огнестрельное ранение осколкомь снаряда в правое плечо и правую ногу), jõudis haiglasse 11. septembril 1917. aastal⁷⁶⁵ ning kirjutati haiglast välja 6. detsembril 1917, märkides, et ta on taastunud (выздоровель) ja saadetud tegevarmeesse (въехал в дьеиствующую армию)⁷⁶⁶. Tõenäoliselt võib pidada usaldusväärsemaks haiglas tehtud sissekandeid.

Haiglast vabanemise järel oli ta enda väitel veebruarist kuni novembrini 1918 Sõjaministeeriumi (военное министерство) alluvuses sulasena tööl (слугайные работы).⁷⁶⁷

Alljärgnev info on suuremas osas saadud perearhiivis säilinud Augusti kirjadest vend Jüri Balderile (autori vanavanaisa), Julie kirjadest abikaasa Jüri Balderile, kes samuti oli tol hetkel 1. maailmasõjas ning Augusti õe Anna-Lovise kirjast vend Jürile, et avada pisut Augusti arvamust ja muljeid sõjast ning tollest ajast.

⁷⁶¹ Isiklik leht kaadrite arvestamiseks 1., mis on Augusti poolt omakäeliselt vene keeles täidetud ja allkirjastatud, lk 3 (28.04.1952). Perekond Palu erakogu.

⁷⁶² Isiklik leht kaadrite arvestamiseks 2., mis on Augusti poolt omakäeliselt vene keeles täidetud ja allkirjastatud, lk 3 (28.04.1952). Perekond Palu erakogu.

⁷⁶³ Isiklik leht kaadrite arvestamiseks, mis on Augusti poolt omakäeliselt vene keeles täidetud ja allkirjastatud, lk 3 (28.04.1952). Perekond Palu erakogu.

⁷⁶⁴ Isiklik leht kaadrite arvestamiseks 2., mis on Augusti poolt omakäeliselt vene keeles täidetud ja allkirjastatud, lk 3 (28.04.1952). Perekond Palu erakogu.

⁷⁶⁵ Российский Государственный Военно-исторический архив, 7355-А. Картотека бюро учета потерь в Первой мировой войне (офицеров и солдат), lk 607. [www] <https://bit.ly/3r1a4Ms> (04.04.2022).

⁷⁶⁶ Российский Государственный Военно-исторический архив, 7355-А. Картотека бюро учета потерь в Первой мировой войне (офицеров и солдат), lk 608. [www] <https://bit.ly/38lrXiB> (04.04.2022).

⁷⁶⁷ Isiklik leht kaadrite arvestamiseks, mis on Augusti poolt omakäeliselt vene keeles täidetud ja allkirjastatud, lk 3 (28.04.1952). Perekond Palu erakogu.

12. aprillil kirjutas Julie Jürile, et August sai Krasnoes edasi.⁷⁶⁸ 25. aprillil (tõenäoliselt 1915) kirjutati Jürile kodust, et August on ikka Krasnoe-Selos, uutsina kamanduses.⁷⁶⁹ 21. mail 1915. a kirjutas August Krasnojest Jürile, et ta on Petrogradi lipnike kooli määratud. Möödunud pühade ajal oli August käinud kodus. Seal oli kõik rahulik, sõjaga oli harjutud ning rahvas ei olnud enam rahutu, nagu pidigi Augusti arvates olema.⁷⁷⁰

24. mail kirjutas Augusti õde Anna-Lovise oma vennale Jürile sõjaväljale, et August on Krasnojes ning kuna August pole pärast pühi koju kirjutanud, siis nad ei tea öelda, kas ta sai edasi lipniku kooli või ei.⁷⁷¹

19. juunil 1915 vastas August vend Jüri etteheidetele, kelle arvates oli August sõjast vaimustatud ja nagu igatseks ta sinna verepulma kui pidule. August vastas, et hea meelega ei tahaks sõtta keegi, ega ka tema, aga et sinna tahes ehk tahtmata minna tuleb, siis peab inimesest hirmu ja arguse tundejäljed ära kaotama ja nende asemele vahvuse kasvatama ja mõtlema, et sinna tuleb minna, selle asemel, et mitte minna. Augusti arvates olevat siis sõtta minemine kergem ja seal olemine ka kergem, kui mõttes enam suurt surmahirmu ei ole. Nõnda tahtvat ka August mõttes end ette valmistada. Sõjas peab vahvalt oma kohust täitma, et mitte ilmaaegu surra.

Hetkel, kui sõja algusest oli möödunud aasta, ei olnud meeleolu Augustil küll kõige parem, sest sakslane ähvardavat Varssavit maksu mis maksab, ära võtta. Ta arvas, et vist jätavad ka nende väed Varssavi maha. Baltimaal on sakslane ju Riia all ja siis ähvardab ka meie kodumaad. Kas see tal ka korda läheb, aga võimalik ka, siis peab ka sõdima ja pigem surema, kui Saksa orjaks jääma. Vene riik on suur ja küllalt jõudu veel vastu panna, kõik uskusid lõplikku võitu ja August samuti ei kahelnud selles, olgugi et ehk veel üks aasta tuleb sõdida ja palju raskusi ja takistusi ära kanda.

August kirjutab, et tal tuleb veel 3 nädalat õppida, siis lastakse välja. Ta loodab selle aja sees nupu sisse tarkust koguda, et pärast hädasse ei jääks. Neid õpetavat *подполковникъ* (kolonel-leitnant), õieti nupukas ja eeskujulik ohvitser. Õpetab palju, kui aga pea jõuaks kõik meelde jätta. Mõõgad said nad kätte ja tegid harjutusi. Revolvrud saavat nad ka varsti kätte, teised riided pidavat saama 1. augustiks valmis, kui *производство* (tootmine), saavad raha, et välja maksta ja siis võib sõita. Kuhu, on Augustile teadmata. Jaan oli jalaga Viiburis hospitalis, August käis teda vaatamas. Nüüd on Jaan terve ja pataljoni saadetud ja ehk sõidab varsti

⁷⁶⁸ Julie Balderi kiri Jürile. (12.04.1915). Perekond Palu erakogu.

⁷⁶⁹ Kodust Puusepalt kirjutatud kiri Jürile (25.04.1915). Perekond Palu erakogu.

⁷⁷⁰ Augusti kiri vend Jüri Balderile (21.05.1915). Perekond Palu erakogu.

⁷⁷¹ Ann Balderi kiri vend Jürile, Julie Balderi kirja pöördel. (24.05.1915). Perekond Palu erakogu.

sõjaväljale, siis saame kolme venna vaenuväljal olema, annaks Jumal meile kõigile õnne seda rasket aega õnnelikult üle elada, et pärast sõda üksteist näeme.⁷⁷²

August mobiliseeriti I maailmasõtta ja saadeti Petrogradi 2. Lipnikekooli (vt täpsemalt peatükist Petrogradi 2. Lipnikekool), mille ta lõpetas 15. mail 1915 ning 15. augustil 1915 ülendati ta lipnikuks.⁷⁷³ Kõrvalolev pilt on tehtud ilmselt peale 15. augustit 1915, sest ta sõduripluusil on juba lipniku (*прапорщик*) tärn peal.

20. augustist kuni 1. detsembrini 1915 (1926. aasta teenistusleht⁷⁷⁴) teenis ta 175. tagavarapataljonis 83. sõjaväljale saadetava (marschi) roodu ülemana.⁷⁷⁵

Joonis 59. Lipnik August Balder, 1915⁷⁷⁶

26. augustil 1915 kirjutas Julie, et ta pole Augustilt peale ärasõitu kirja saanud, kuid märgib, et August olevat sõitnud ära ühes Madi-Mardi Paulinega. Augustil olevat olnud teise klassi pilet, kuid selles polevat olnud ruumi ning ta olevat küsinud end I klassi ja Pauline ka enese juurde kupeesse. Julie arvas oma kirjas, et küllap nendel seal üheskoos vist oli lõbus sõita. Olevat

⁷⁷² August Balderi kiri vend Jürile (19.06.1915). Perekond Palu erakogu.

⁷⁷³ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 13/238. [www] <https://bit.ly/3shSxyq> (23.03.2021).

⁷⁷⁴ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 23/238. [www] <https://bit.ly/3tN8I7a> (23.03.2021).

⁷⁷⁵ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1923. a teenistusleht, lk 13/238. [www] <https://bit.ly/3IECVT5> (23.03.2021).

⁷⁷⁶ Lipnik August Balder 1915. a. Tõnu Tomanni erakogu.

mõlemad olnud nii noored ja palavad, August oli ka hoopis tundelisemaks ja kuumemaks läinud kui varem. Julie arvas, et vist see munder mõjus omast kohast ka.⁷⁷⁷

28. augustil 1915. aastal kirjutab August Medvedist vend Jürile, et kui ta 15. augustil Petrogradist ära sõitis, on ta nüüdseks uues teenistuskohas. Teda määrati Novgorodi 1. tagavarabrigaadi ja sealt saadeti Karukülasse 175. pataljoni. Vene küla, 15 versta raudteejaamast, muud seal ei olevat kui soldatid, kino, mõned poed ja majad ja see olevat kõik. Rahuajal seisvat seal üks polk ja distsiplinaarpataljon, nüüdseks üks tagavarapataljon. Vaba aega olevat vähe ja ei ole kohta, kus sedagi võiks lõbusamalt mööda saata, muudkui istu kodus. Neil olevat seal nüüd noored soldatid ja nendega olevat palju tööd. Hommiku 7.30 tuleb välja minna kuni 12ni, siis 14.30 kella 7ni. Homme hakkavat August haavatutega õppusel käima, siis loodab ta, et on kergem, ja võib-olla ehk läheb siis nendega umbes kuu aja pärast sõjaväljale. Kord tuleb sinna ikka minna, sakslane tungib edasi ja rahust ei või juttugi olla. Seisukord olevat kaunis tõsine ja millal paraneb, Jumal seda teab. Pärast kooli lõpetamist käis August kodus. Seal olevat senini rahulik, aga kodused pidavat kartma sakslase tulemist ja olevat aru pidanud, mis niisugusel juhul teha. Augusti arvates sakslased sel aastal nõnda kaugele ei jõua. August palub vennal kirjutada, kas ta on vanas kohas ja kuidas seisukord sealpool on. Lehed kirjutavad tagasihoidlikult, aga sakslane tungib meeletult ja uskumatu kiirusega edasi.

Tervis oli Augustil hea, aga teenistus ei olnud tema sõnul kerge, sest temalt nõuti ja tema pidi omakorda noortelt allohvitseridelt nõudma. Roodukomandör nõudis kuuletumist ja muud ei midagi. Augusti arvates oli ohvitseridel kergem.⁷⁷⁸

3. septembril 1915 kirjutas Julie, et ta sai samal päeval Augustilt kirja, kus too ütleb, et sakslast ei ole sel aastal vaja karta.⁷⁷⁹ 12. septembril (tõenäoliselt 1915. aastal) kirjutati Jürile kodutalust, et August on Medvedis ja õpetab noori niikaua kui selgeks saavad, et siis üheskoos sõtta minna.⁷⁸⁰

20. septembril 1915 kirjutas Julie, et Puusepa Leena oli saanud Augustilt ja ta vennalt Joosepilt kirja. August kartis, et peab sõjaväljale minema, aga nüüd oli antud veel uuesti 300 rotnikut õpetada. Julie arvas, et siis läheb veel paar kuud, enne kui selgeks saavad. August olevat kirjutanud, et seal peab hästi vali olema. Selle peale olevat Julie koos Puusepa Leenaga

⁷⁷⁷ Julie Balderi kiri Jüri Balderile (26.08.1915). Perekond Palu erakogu.

⁷⁷⁸ Augusti kiri vend Jüril Balderilt Medvedist (28.08.1915). Perekond Palu erakogu.

⁷⁷⁹ Julie Balderi kiri Jüri Balderile (03.09.1915). Perekond Palu erakogu.

⁷⁸⁰ Augusti isakodust Puusepa talust kiri Jürile. (12.09.1915). Perekond Palu erakogu.

naernud ja arvanud, et nüüd vist tahab August teistele kätte tasuda, mida ise on kannatanud.⁷⁸¹
18. oktoobri 1915. aasta kirjas mainis Julie Augusti vennale Jürile, et sai Augustilt kirja, kes ütleb, et tal läheb veel üks kuu noori õpetades, siis hakkab sõjaväljale minema.⁷⁸²

28. oktoobril 1915. kirjutas Julie Balder oma kirjas abikaasa Jürile, kes oli sõjaväljal, et 29. oktoobri hommikul kavatseb August korraks, enne sõjaväljale minekut, koju (autori märkus: ilmselt Koplimesa külla Puusepa tallu) ning õhtul tagasi sõita. 30. oktoobril pidi aga olema juba „Peeteris“ (autori märkus: ilmselt Peterburgis). Kokku olevat Augustile antud 4 päeva, kuid ta arvas, et 2–3 nädala pärast sõidab ta sõjaväljale.⁷⁸³

Medvedist, 19. novembril (tõenäoliselt 1915) kirjutas August vend Jürile, et elab veel mõned päevad Medvedis ja siis hakkavat Jürile lähemale sõitma. Eile oli Augusti roodu *оцмomp* (ülevaatus). Mehed olid ilusti välja õpetatud, August kamandas ja juhatas ka enda arvates hästi, nii et kindral tema rooduga rahule jäi. Nüüd ootas August telegrammi, millal sõita tuleb, lootis veel ühe nädala samas elada. Meeleolu oli hea ja huvitav ka, et uude kohta saab. Tuleb eespool, mis tuleb, ta on mees, kes julgelt edasi läheb ja kõik raskused ära kannab. Elab veel viimased päevad seal oma seltsimeestega lõbusalt, mõned tulevad Augustiga kaasa, mõned jäävad veel oma korda ootama. Veel ei tea, kuhu sõita tuleb, kui ükskord uude kohta saab, siis lubas vennale kirjutada. Samuti oli August lasknud end pildistada, mis oli üsna halvasti välja tulnud, kuid saatis siiski ka vennale ühe, et näha, kas Jüri tunneb ta veel ära. Ka vend Joosepilt oli August saanud kirja, kes ütles, et oli vend Jaani Soomes vaatamas käinud ja Jaan olevat sõitnud 18. novembril Soomest sõjaväljale. Sõda venivat Augusti arvates hirmus pikale, sakslane olevat kole kange, ei tahtvat enam Venemaalt välja minna. August lootis suve peale ja arvas, ehk kestab talv veel ka järgmise talve. Muud lootust tal muidugi ei olevat tagasi tulla, kui ehk trehvb haavata saada.⁷⁸⁴

1. detsembrist 1915 kuni märtsi alguseni 1916 teenis August 122. marschi pataljonis roodu ülemana.⁷⁸⁵

7. detsembril (tõenäoliselt 1916) kirjutas August vennale Jürile Oštaskovist, et oma eelmises, Medvedist saadetud kirjas arvas ta, et sõidab sõjale lähemale, kuid saadeti seekord hoopis veel kaugemale. Nad said telegrammi ja pidid Võnnu sõitma, aga tuli veel uus telegramm ja

⁷⁸¹ Julie Balderi kiri Jüri Balderile (20.09.1915). Perekond Palu erakogu.

⁷⁸² Julie Balderi kiri Jüri Balderile (18.10.1915). Perekond Palu erakogu.

⁷⁸³ Julie Balderi kiri Jüri Balderile (28.10.1915). Perekond Palu erakogu.

⁷⁸⁴ Augusti kiri vend Jüri Balderile Medvedist (19.11.1915). Perekond Palu erakogu.

⁷⁸⁵ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 13/238. [www] <https://bit.ly/3tN4I6s> (23.03.2021).

saadeti Ostaškovi, Dveri kubermangu, 122. „marsevaja pataljoni“. August arvas, et nad elavad seal vistist jõulud üle ja siis sõidavad uude kohta. Elu olevat seal lõbusam kui Medvedis, aega oli ka rohkem. Soldatid olid juba välja õpetatud, aga õppusel tuleb ikka käia. Linn oli umbes Rakvere suurune, korra ja puhtuse poolest viletsam, Seligeri järve kaldal. August arvas, et suvel võib seal ilus olla, aga talvel oli maa lumega kaetud ja igal pool ühesugune. Seal oli ka kaunis ilus uisupall (tõenäoliselt pidas ta silmas uisuväljakut), August oli ostnud endale tritsud ja käinud õhtuti uisutamas, seal minevat aeg lõbusalt mööda ja sai ka vene preilidega tutvust teha. Linn oli tol hetkel veel võõras ja August ei teadnud midagi rohkem kirjutada. Oli alles kõigest neli päeva seal olnud, kui rohkem tuttavaks saab või ehk kord ära sõidab, siis lubas uuesti kirjutada. Medvedis käinud teda Joosep saatmas, toonud natuke konjakit ja piiritust, nii oli sõpradest ja seltsimeestest lõbusam lahkuda.⁷⁸⁶

1. veebruaril (ilmselt 1916) kirjutab August vend Jürile ja soovitas kirjutada tal *докладная записка* oma otsesele ülemusele ning arvas, et kui see aitab, siis saab kojusõiduks loa, muidu ei olevat lootust. Kõrgem ülemus ilma otsese ülemuseta ei taha enamasti lubada. August kirjutab Jürile ka näidise, kuidas sõnastada vene keeles vajalikku luba, ning andis teada, et keiser olevat andnud loa kuni ühekuuseks kojusõiduks neile, kes selle ära teeninud on. Enda kohta teatas August, et elab Ostaškovis ja ootab, millal lahingud algavad ja seejärel sõidab. Tol hetkel oli Augusti sõnul Riia ja Dvisnki all juba tükk aega rahulik ning seetõttu polevat ka polkudesse täiteks soldateid vaja. Isu oli tal otsas ja süda ihkas uude kohta. Ärasõiduks oli kõik juba valmis. Augusti roodu vabastasid kaks kindralit, major ja leitnant, seega sellega läks tema hinnangul üsna hästi. Õppusel ta ka enam korda nõudmas ei pidanud enam käima. Vaba aega oli palju. Lisaks palus ta, et Jüri kirjutaks talle, kui raha on vaja ja saatis talle igaks juhuks 25 rubla. Pühadeks oli August saatnud natuke raha koju, siis olid suured kulud, aga nüüd jälle kogus. Ka vend Jaanile lubas ta raha saata. Tol hetkel oli kõik väga kallis, kuid August arvas, et kui ta positsioonil tõuseb, siis ei ole seda raha kuhugi panna.⁷⁸⁷

5. veebruaril (tõenäoliselt 1916) kirjutab Julie Jürile, et ta sai samal päeval Augustilt kaardi, kes on ikka Ostaškovis. August olevat vendadest ainuke, kes kohe tule ette peab minema, kui minna tuleb.⁷⁸⁸ 6. veebruaril 1916 oli Jürile vanematekodust kirjutatud, et nad said Augustilt

⁷⁸⁶ Augusti kiri Ostaškovist vend Jüri Balderile (07.12.1915). Perekond Palu erakogu.

⁷⁸⁷ Augusti kiri Jüri Balderile (01.02.1916) Perekond Palu erakogu.

⁷⁸⁸ Julie Balderi kiri Jüri Balderile (05.02.1916). Perekond Palu erakogu.

Autori märkus: kirjale pole aastaarvu kirjutatud ega teiste vahele köidetud (kõitmise kohast on leht tulnud lahti, kuid ülejäänud kirja sisu järgi võib arvata, et tegemist on 1916. a kirjutatud kirjaga.

sel päeval kirja. August ei teadnud tol hetkel, millal läheb, aga arvas kaks nädalat veel seal olevat.⁷⁸⁹

13. märtsil 1916 kirjutas Julie Jürile, et August oli teatanud telegraafi teel, et sõidab liinile (*уѣдъ на фронтъ*). Julie arvates käis see käsk nii äkitsi, et seal ei olnud enam pikemalt aega kirjutada ega midagi.⁷⁹⁰

Tegevarmeest 21. märtsil (tõenäoliselt 1916) andis August vend Jürile teada, et saadab kirja uuest kohast. Märtsikuu algul oli löödud Riia väerindel suurem lahing ja neid saadeti ka pataljonist polku. 11. märtsi hommikul toodi telegramm ja sama päeva lõunal olid nad teel. Teel oli meeleolu kõigil lõbus, sellele vaatamata, et kõige mudasemal ajal sõideti. August arvati 6. divisjoni 240. Vavrski polku. Nende polk võttis viimastest veristest lahingutest osa ja oli nüüd Läti külas puhkusel. Ühe nädala olid nad seisnud ja ta lootis, et ehk saavad kuni lihavõtteni seal olla, sest siis on ju kuiv. Ilmad olid neil päris kevadised, lumi oli väljadelt läinud, veed jooksid. Düüna vabastas ennast ka jääkattest, lõokesed laulsid [---] (kirja keskelt ehk murdekohast oli tekst kustunud). Möödunud aastal läks nende divisjon ühes 23. divisjoniga Tallinna polkudest üle Karpaatide ja mitmetel ohvitseridel olid sealsetes Karpaatides saadud Georgid⁷⁹¹ rinnas olnud. Ka sealsel väerinnal peksid nad sakslased mõnest koopast minema. Küll oli sakslane end kõvasti ära kindlustanud ja raske oli teda sundida taganema. Tol hetkel oli seal vaikne, ainult harv suurtüki müdin ja aeroplaanid lendasid. Kui ilm oli selge, siis tundus nagu sõda ei olekski. Nad seisid umbes viisteist versta positsioonist eemal, seekord väljaspool kõigist hädaohtudest. Kui edaspidi lahingud algavad, siis lubas August Jürile uuesti kirjutada.⁷⁹²

14. aprillil (tõenäoliselt 1916) kirjutas August Jürile, et pühadeks läks nende polk divisjonide reservi ja seal saatsid nad ka oma pühad mööda. Pühad läinud lõbusalt mööda, neid oli toidetud hästi, viina oli ka natuke ja muud paremat ei olevat seal vajagi. Ilmad olid ilusad, soojad ja kuivad, ainult vihma oli vaja ja siis olevat päris suvi käes. Nad elavat nüüd *земляка*des, neli versta esimesest liinist. *Земляка*d on seal nagu harilikud elumajad, liivase mäe veerul, seest lõhanditega ära vooderdatud, keskel ahi; ukсед ja aknad, ja palava ilmaga

⁷⁸⁹ Augusti isakodust Puusepa talust kiri Jürile. (06.02.1916). Perekond Palu erakogu.

⁷⁹⁰ Julie Balderi kiri Jüri Balderile (13.03.1916). Perekond Palu erakogu.

⁷⁹¹ Märkus: Georgi rist asutati 1807 keiser Aleksander I poolt autasuna sõduritele, madrustele ja allohvitseridele. Esimeses maailmasõjas jagati neid autasusid heldelt, madalaimat IV järku umbes 1,2 miljonit, kõrgeimat I järku ca 33 tuhat. Üks tuntumatest eestlastest - Georgi risti kavaleridest oli Julius Kuperjanov. Alates 1992. aastast on Georgi rist taas Venemaa sõjaline autasu. Allikas: Georgi orden, rist ja lint. - Hiiumaa Militaarmuuseumi koduleht. Projektid. Krimm 2014. [www] <https://bit.ly/3gSCZx2> (17.02.2022).

⁷⁹² Augusti kiri Jüri Balderile (21.03.1916). Perekond Palu erakogu.

olevat tore niisuguses algupärasel elumajas elada. Ümberringi olevat maakoht ilus nagu Neeruti mägedel, mets, järved ja mäed ümberringi. Teha ei olnud midagi. August jalutas ilusa ilmaga, vahel proovis kaarte mängida, aga see ei õnnestunud hästi, ta kaotas rohkem kui võitis. Raha ei olevat seal kuhugi panna. August lubas, et kui raha saab, siis saadab selle kohe koju. Märtsikuu algul olid seal suured lahingud, nüüd olevat vaikne, ainult suurtüki laskmine, täna oli kaunis tugev mürin. Varsti minevat nende polk positsiooni peale, siis saavat ilmselt nende pataljon polgureservina seisma. Elu olevat parem kui ette aimas, ei tea, mis edaspidi tuleb, soe suvi on ees, võib elada. Muidugi algavat varsti lahingud, tea, kuidas siis käsi käib. Viimases lahingus sai nende polgus kaks ohvitseri surma, haavata said mitmed, surma said vähesed, enamik on haavatud.⁷⁹³

24. aprillil 1916 kirjutas Julie Jürile, et ta sai Augustilt üle hulga aja kirja, paistis nagu oleks ta ennemgi kirjutanud, aga Julie pole temalt peale telegrammi mingit teadet saanud. Lisaks saatis August talle samal päeval ka 75rubla raha, kuid kirjutas polnud selle kohta sõnagi, mida sellega teha. August saavat küll hea palga, aga peab selle eest kaevikutes olema.⁷⁹⁴

19. mail (tõenäoliselt 1916) kirjutas August Jürile, et nende polk seisab neljandat nädalat kaitsekraavides ja ootab, millal reservi saavad. Elu hakkas sealpool elavamaks minema. Tihti oli väikeseid lahinguid sakslasega, mis lõppesid samal päeval. 27. ja 28. aprillil oli nende väeliinil kõva lahing, millest August osa võttis. Suurtükitali oli üsna kõva, üksikuid pauke ei olnud kuulda, ainult üks mürin ja suitsu oli kõik kohad täis. Sakslane katsus oma kraavidest välja tulla, aga löödi tagasi. 19. mai varahommikul oli neist mõni verst lõuna pool kõva löömine. Tugev suurtükitali kestis neli tundi, siis vaikus. Sakslane katsus peale tungida, aga kõik korrad löödi tagasi, muidugi vähe neist pääses tervelt oma pesadesse tagasi. Samal hommikul vara tahtsid sakslased midagi tõsisemat ette võtta ja tungisid hommikul vara peale, kaks aeroplaani lendasid nende kohal, mis nende patareisid minema kihutasid, aga sakslastel ei tulnud sellest midagi välja. Oodati, et ehk teevad sakslased mõnes kohas veel niisuguseid katseid. Aga kõik oli vaikne, ainult harv suurtüki ja püssi laskmine, mis nüüd ka vähemaks on jäänud. Kirja kirjutamise ajal, kell 2 öösel, kostsid lõunapool tumedad harvad suurtükipaugud. Ühe väikese lahingu elas August üle, esialgselt see kõige lõbusam ei olnud, kui suurtükikuulid vihisedes kraavide pihta lendasid, aga lõpupoole harjus ära. Üks kukkus kümme sammu temast, ootas teist, aga see lendas kaugemale. Surma üle ei olevat aega mõteldagi, ainult üks mõte, ega tema ise pihta trehva. Kaevikutes on hea istuda, aga kui saksa kraavisid tuleb ära võtta, on see ju kibedam.⁷⁹⁵

⁷⁹³ August Balderi kiri vend Jürile (14.04.1916). Perekond Palu erakogu.

⁷⁹⁴ Julie Balderi kiri Jüri Balderile (24.04.1916). Perekond Palu erakogu.

⁷⁹⁵ Augusti kiri vend Jüri Balderile (09.06.1916). Perekond Palu erakogu.

20. mai 1916. aasta kirjas mainib Julie Jürile, et sai Augustilt 18. ja ka 20. mail ühe varasema ehk talvise kirja.⁷⁹⁶ August kirjutas ilmselt samadest lahingutest, mida oma kirjas Jürilegi kirjeldas. 2. juunil 1916 kirjutas Julie, et sai Augustilt kirja. Ta lootis pühadeks lootis reservi saada.⁷⁹⁷

9. juuni (tõenäoliselt 1916) kirjas kirjutas August, et ta on jälle reservis vanas kohas. Aprillikuu lõpus elas üle väikese lahingu sakslasega. Nüüd olevat vaikne elu, vististi võtab sakslane vend Jüri vastas oma jõu kokku ja jätab neid rahule. Esiotsa oli tugev suurtüki laskmine, nüüd jäi see ka väiksemaks. Vaikus on ikka enne tormi, ehk on ka neil torm tulemas. Seni oli elu kaunis hea olnud, suures hädaohus ei ole olnud, tervis oli ka hea, võis sõdida, ainult ilmad olid juunikuu kohta vihmased, tihtipeale sai märjaks nagu kass. August saavat iga päev värskaid sõnumeid Jüri sõjaväljal toimuva võidu üle, mis rõõmustasid väga. August oma kaaslastega andvat ka sakslastele hurraahüüdega Vene väe võitudest teada. Nad ootavad, millal aeg neil kätte jõuab, et sakslast peksma saavad hakata.⁷⁹⁸

Joonis 60. Alameitnant August Balder. foto taha on kirjutatud ателье Фотография "Марс", Променадная 9⁷⁹⁹

5. septembril 1916 ülendati August alameitnandiks tagasiulatuvalt alates 8. juulist 1916.⁸⁰⁰ Kõrvaloleval fotol (joonis 60) tunduvad vormil olevat peal juba kaks täрни, seega on ta siin juba ilmselt alameitnant (подпоручик) ning foto on tehtud tõenäoliselt 1916. aastal. Detsembri

⁷⁹⁶ Julie Balderi kiri Jüri Balderile (20.05.1916). Perekond Palu erakogu.

⁷⁹⁷ Julie Balderi kiri Jüri Balderile (02.06.1916). Perekond Palu erakogu.

⁷⁹⁸ Augusti kiri vend Jüri Balderile (09.06.1916) Perekond Palu erakogu.

⁷⁹⁹ Alameitnant August Balder. Tõnu Tomanni erakogu.

⁸⁰⁰ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 13/238. [www] <https://bit.ly/2QpoczG> (23.03.2021).

keskpaigast 1916 kuni mai keskpaigani 1917 teenis ta I roodu noorema ohvitserina.⁸⁰¹ Mai keskpaigast kuni septembri alguseni 1917 teenis ta ajutise I roodu ülemana (1926. aasta teenistuselehel kirjas, et August on 7. roodu ülem olnud).⁸⁰²

3. veebruaril 1917 ülendati ta leitnandiks, vanusega 29. novembrist 1916 (vaata täpsemalt lisa 15).⁸⁰³

8. septembril 1917 ehk I maailmasõjas sai August põrutada ja haavata lahingus sakslaste vastu Stockmanshofi all suurtükist kuulikildudega paremasse õlga, paremasse puusa ja paremasse põlve ning seetõttu evakueeriti.⁸⁰⁴ Tema enda väitel sai ta haavata Lääne-Dvina (Daugava ehk Väina) jõel Štokmanstofi lähedal kestakillust õlga ja jalga (ранен в первой Мировой войне осколком снаряда в плечои в ногу в сентября 1917 в бою на реке западная Двина под Штокманстофом).⁸⁰⁵ Teenistuslehtede andmetel viibis ta 11.09.1917–16.02.1918 Peterburis Rahaministeeriumi laatsaretis haavade ja põrutuse ravitsusel.⁸⁰⁶

Viimane teenistukoht Vene armees oli Augustil seega 240. polgus rooduülemana.⁸⁰⁷

2.6.1.2. Eesti sõjaväes

Detsembrist 1918 kuni augustini 1940 teenis August Balder Eesti Vabariigi armees järgmistel juhtivatel ametikohtadel: meeskonnaülem, kompanii- ja pataljoniülem, väljaõppe- ja spordiüksuse juht ja rühmaülem ning diviisi staabiülem (в Эстонской армии в составе командного состава на должностях: начальник команды, командир роты и батальона,

⁸⁰¹ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 13/238. [www] <https://bit.ly/3IKDOt3> (23.03.2021).

⁸⁰² Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 13/238. [www] <https://bit.ly/399hWCO> (23.03.2021).

⁸⁰³ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 13/238. [www] <https://bit.ly/3rfC7oA> (23.03.2021).

⁸⁰⁴ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 18. märtsi 1930 teenistuseleht, lk 34/238. [www] <https://bit.ly/3rapnj7> (23.03.2021).

⁸⁰⁵ Isiklik leht kaadrite arvestamiseks (03.05.1952). August Balderi omakäeliselt täidetud ja allkirjastatud venekeelne leht, lk 5. Perekond Palu erakogu.

⁸⁰⁶ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1923 teenistuseleht, lk 13/238. [www] <https://bit.ly/3cYYtFR> (23.03.2021).

⁸⁰⁷ Kröönström, M. (2010). Kaptenite ja leitnantide sõda. Eesti sõjaväe juhtkoosseis Vabadussõjas 1918-1920. Tänapäev, lk 222.

командированный на офицерские курсы, начальник учебно-спортивной части и ис.об. Начальника штаба дивизии).⁸⁰⁸

Mida August Balder täpselt tegi peale Peterburi Rahaministeeriumi laatsaretist haavade ja põrutuse ravitsuselt vabanemist 16. veebruarist kuni 16. novembrini 1918, pole kahjuks ametlike dokumentide põhjal teada. Detsembrist 1917⁸⁰⁹/ jaanuarist kuni detsembrini 1918 tegi August enda väitel Virumaal mitmesuguseid juhutöid (различные случайные работы).⁸¹⁰

16. novembril 1918 astus August vabatahtlikult Virumaa Kaitseliitu.⁸¹¹ Novembri keskpaigast kuni detsembrini keskpaigani 1918 oli ta Kadrina Kaitseliidu roodu juhataja.⁸¹² Detsembrini keskpaigast 1918 kuni jaanuari keskpaigani 1919 oli ta roodu juhatajana Kaitseliiduga tegevuses Vene punase väe vastu.⁸¹³

Vabadussõjas osales August Balder oma kaitseliitlastega esialgseis kaitselahinguis ja Eesti vägede pealetungi alguses kuni Rakvere tagasivallutamiseni 12. jaanuaril 1919.

Jaanuari keskpaigast kuni veebruari keskpaigani 1919 oli ta I diviisi sõjavälja ja kohtu liige.⁸¹⁴ 1919. aasta veebruaris kuulus ta vene sõjaväemäärustike eesti keelde tõlkimise komisjoni, mille eesistuja oli kapten Voldemar Koch ja liikmed: leitnant J. Mühlbach, leitnant H. Tuksam ja alamkapten H. Rossländer.⁸¹⁵ Augusti teenistustoimikus on aga alles aasta hiljem ehk 18. veebruaril 1920. aastal märgitud, et ta on „Vene Garnisoni teenistuse määrustiku“ eesti keele tõlkimise ja paranduse komisjoni liikmeks määratud.⁸¹⁶ Kuna August oli teeninud nii vene väes

⁸⁰⁸ Isiklik leht kaardrite arvestamiseks (03.05.1952). August Balderi omakäeliselt täidetud ja allkirjastatud venekeelne leht, lk 3. Perekond Palu erakogu.

⁸⁰⁹ Isiklik leht kaardrite arvestamiseks 2., mis on Augusti poolt omakäeliselt vene keeles täidetud ja allkirjastatud, lk 3 (28.04.1952). Perekond Palu erakogu.

⁸¹⁰ Isiklik leht kaardrite arvestamiseks (03.05.1952). August Balderi omakäeliselt täidetud ja allkirjastatud venekeelne leht, lk 3-4. Perekond Palu erakogu.

⁸¹¹ Rahvusarhiiv, ERA.539.1.20. Ohvitseride, arstide ja sõjaväe ametnike teenistuslehed. 1918-1920, saaga 27-30/526. [www] <https://bit.ly/3djxp5v> (15.04.2021).

⁸¹² Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 13/238. [www] <https://bit.ly/3f4ILNn> (23.03.2021).

⁸¹³ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 13/238. [www] <https://bit.ly/2OY2OkE> (23.03.2021).

⁸¹⁴ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 13/238. [www] <https://bit.ly/2PiMjj1> (23.03.2021).

⁸¹⁵ Peoplepill.[www] <https://bit.ly/3fUZIcb> (10.06.2022).

⁸¹⁶ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 14/238. [www] <https://bit.ly/3MZsXHV> (17.06.2022).

kui ka omandanud osa oma haridusest vene keeles, siis polnud talle ilmselt raske osaleda sõjaväemäärustike eesti keelde tõlkimise komisjoni töös.

Veebruari lõpus 1919 registreeriti August ohvitseride reservis ja määrati 1. diviisi polku teenistusse⁸¹⁷. Märtsi esimesel päeval 1919 tuli ta ohvitseride reservist teenistusse ja kanti polgu nimekirja. Samal päeval nimetati ta ka ajutiseks 7. rooduülemaks kohuste täitjaks ning loeti eesliinil olijaks⁸¹⁸. Märtsi keskpaigas 1919 määrati ta polgu väljakohtu liikmeks⁸¹⁹ ja võeti polku vastu ohvitseride reservist, kus ta enne oli⁸²⁰. 14. märtsil 1919 määrati ta Asutava Kogu valimiskomisjoni liikmeks ning määrati polgu väljakohtu liikmeks⁸²¹. Aprilli keskpaigas 1919 nimetati August jalaluurajate komando ülemaks⁸²².

1920. aasta atestatsioonilehe andmetel võttis August vabadussõjast osa 1919. aasta märtsist kuni maini Narva jõe joonel, juunikuus Landesveeri sõjas, juulist oktoobrini järvede liinil ning novembris-detsembris Narva jõe joone operatsioonides.⁸²³

Seejärel jäeti August Balder ohvitseride reservi kuni sama aasta märtsikuuni, mil ta saadeti 1. jalaväepolku 7. roodu ülemaks. Ta teenis samas polgus edaspidi jala maakuulajate komando ja 5. roodu ülemana kuni vabadussõja lõpuni.⁸²⁴

1. jalaväepolk loodi 12. aprillil (vkj) ehk 25. aprillil (ukj) 1917, mil saadi luba Eesti esimese rahvusliku väeosa formeerimiseks. Polk võitles vabadussõjas Viru rindel ja Landesveeri sõjas ning üks pataljon ajutiselt ka lõunarindel. 1922. aastal nimetati polk ümber 1.

⁸¹⁷Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 34/238. [www] <https://bit.ly/3b0YsEg> (14.06.2022).

⁸¹⁸ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 34/238. [www] <https://bit.ly/3xO2gBt> (14.06.2022).

⁸¹⁹ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 34/238. [www] <https://bit.ly/3tFzxd0> (23.03.2021).

⁸²⁰ Rahvusarhiiv, ERA.539.1.15. Ohvitseride teenistuskäigu raamat. 1918.-1919, saaga 6/74. [www] <https://bit.ly/3acU95r> (15.04.2021).

⁸²¹Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 34/238. [www] <https://bit.ly/3OgteaA> (14.06.2022).

⁸²² Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 34/238. [www] <https://bit.ly/3b3jSk7> (15.06.2022).

⁸²³ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 179/238. [www] <https://bit.ly/3f634ZJ> (23.03.2021).

⁸²⁴ Koostaja Õun, M. Eesti ohvitserid ja sõjandustegelased. I kogumik. Tallinn: Tammiskilp 1998, lk 25-26.

jalaväerügemendiks. Polgu, hiljem rügemendi tähis oli nr 1.⁸²⁵ 1. jalaväerügement, mille eelkäija oli vanim väeosa – 1. Eesti polk –, oli kaitseväe esimese juhtkonna koondaja, liitja ja kasvataja.⁸²⁶

1. jalaväepolgu (rügemendi) juhid olid: polkovnik Otto Heinze 21. novembrist 1918 kuni 24. oktoobrini 1919, kapten Aleksander Pulk 24. oktoobrist 1919 kuni 1920. aastani, kapten Voldemar Karl Koht (ülema kohusetäitjana) 1923–1924, kolonel Ludvig-Karl Jakobsen 1934–1936, kolonel Viktor Koern 1936–1939 ning viimasena Jaan Lukas 1939–1940.⁸²⁷

1. jalaväerügement asus Narvas. Rügement koondus Hermann ja Jaanlinna kindlustesse alaliselt 1920. aasta novembrikuus. 1. jalaväerügement kui kaitseväeosa pidi esimesena sissetungijale vastu astuma ja kaitsma riigipiiri mobilisatsiooni läbiviimise ajal.⁸²⁸

Eesti Vabadussõjas võttis ta osa lahingutest 1919. aasta suvel 1. jalaväe ühes polgus ning need lahingud olid järgnevad: Starti mõisa all Landeswehri vägede vastu 22. juunil, Riia all järvede liinil Bellenhofi mõisa juures 1. juulil, Vene punase väe vastu järvede joonel Peipsi järve ja mere vahel 23. juulil. Lisaks võttis August Balder osa veel kahest lahingust vabadussõjas, millest üks oli Naroova jõe joonel Djuk-Perevoloka külas 18.–19. novembril ning teine leidis aset sama jõe joonel Kasaki küla all 17.–18. detsembril 1919. aastal.

Juuli keskpaigas 1919 teenis ta lõuna väerindel 3. diviisiülema käsutuses.⁸²⁹

5. roodu toetamiseks said 8. roodu poolrood ja luurerühm 21. juulil käsu minna leitnant August Balderi juhatusel märkamatul läbi rinde ja tungida vaenlastele kallale seljatagant.⁸³⁰ Juuli lõpus 1919 jõudis ta tagasi põhja väerindele.⁸³¹

⁸²⁵ Koostaja Konso, K. Eesti Kaitsevägi 100. Eesti Kaitseväe ja väeosade sümboolid 1918-2018. lk 42-46.

⁸²⁶ Koostanud Jürjo, Merike. Eesti kasarmud. Tänapäev (2008), lk 31.

⁸²⁷ 1. Jalaväerügement. Wikiwand. [www] <https://bit.ly/39yVDqc> (01.04.2021).

⁸²⁸ Koostanud Jürjo, Merike. Eesti kasarmud. Tänapäev (2008), lk 31-34.

⁸²⁹ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 13/238. [www] <https://bit.ly/3srTLqA> (23.03.2021).

⁸³⁰ Toimetanud Ots, H. ja Laidre, S. (1997). Eesti Vabadussõda 1918-1920. II osa. Vabadussõja Ajaloo Komitee, Tallinn 1939, lk 208.

⁸³¹ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 13/238. [www] <https://bit.ly/3ceoW3h> (23.03.2021).

22. augustil 1919 ülendati August kapteniks kiiduväärt teenistuse eest, vanusega 19. jaanuarist 1920.⁸³² 25. augustil 1919 määrati ta õppekomando I kursuse eksamineerimise komisjoni liikmeks.⁸³³ 28. oktoobril 1919. aastal andis ta jalaluurajate komando üle.⁸³⁴

Mai algul 1920 määrati ta ajutiseks meeskondade ülevaatajaks ja 2. roodu nooremaks ohvitseriks (2. pataljoni ümberformeerimise puhul 2. rooduks)⁸³⁵. Juuli algul 1920 oli Rakveres juurdlust toimetamas⁸³⁶.

30.05.1921–02.06.1921 viibis Balder Tallinnas Sõjaministri eesistumisel⁸³⁷. Alates 29. juulist 1922 oli ta rahuaja ohvitser⁸³⁸.

30. augustil 1922 võttis August Balder vastu 3. roodu, 31. augustil 1922 tagastas roodu⁸³⁹. 30. detsembril 1922 andis ta sõjamehe vandetöötuse ära⁸⁴⁰.

Augusti algusest kuni augusti lõpuni 1925 oli Balder Suurtükiväe Inspektori käsutuses, septembri keskpaigas oli ta Otepää manöövritel⁸⁴¹.

Alates 31. maist 1926 oli ta lennuväe rügemendis lennuasjandusega tutvumas⁸⁴². Augusti keskpaigast kuni augusti lõpuni 1926 oli ta Suurtükiväe inspektori käsutuses Jägala

⁸³² Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 14/238. [www] <https://bit.ly/2Qpppac> (23.03.2021).

⁸³³ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 13/238. [www] <https://bit.ly/2QwVWeG> (23.03.2021).

⁸³⁴ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 14/238. [www] <https://bit.ly/3tQ4L1E> (23.03.2021).

⁸³⁵ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 14/238. [www] <https://bit.ly/3QypDXk> (15.06.2022).

⁸³⁶ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 14/238. [www] <https://bit.ly/3xxHO6u> (15.06.2022).

⁸³⁷ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 15/238. [www] <https://bit.ly/3xtm8sf> (15.06.2022).

⁸³⁸Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 16/238. [www] <https://bit.ly/3QmhAwC> (15.06.2022).

⁸³⁹Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 16/238. [www] <https://bit.ly/3xmVrpe> (15.06.2022).

⁸⁴⁰Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 17/238. [www] <https://bit.ly/3HozzhU> (15.06.2022).

⁸⁴¹ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 37/238. [www] <https://bit.ly/3mR9uyo> (15.06.2022).

⁸⁴² Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 37/238. [www] <https://bit.ly/3MOBduc> (15.06.2022).

suurtükiväe polügoonil ning tankidega ja soomusautodega tutvumas (Auto-tankide divisjonis)⁸⁴³. Septembri algusest kuni oktoobri lõpuni 1926 oli August peamiselt 2. diviisi manöövrile pea vahekohtuniku, ranna- ja õhukaitse ülema, Kindralstaabi ülema käsutuses⁸⁴⁴.

Juuni keskpaigast kuni juuli keskpaigani 1927 oli ta erinevatel väljasõitudel⁸⁴⁵. 6. augustil 1927 viidi Balder üle Kindralstaabi ning määrati käskudetäitmis ohvitseriks⁸⁴⁶

Augusti lõpust oktoobrini 1931 oli August Poolamaal padroneid vastu võtmas ja Poola Küttide Liidu eluga tutvumas, 1931 nimetati Poola Küttide Liidu ohvitseriks⁸⁴⁷.

Esimeses maailmasõjas viibis August kokku 1 aasta 9 kuud ja 1 päev⁸⁴⁸ ning vabadussõjas 11 kuud ja 29 päeva⁸⁴⁹. Vabadussõjas oli ta 1. polgu luurekomando ülem⁸⁵⁰ ja sai seal haavata.

2.6.2. Teenistus kaitseliidus

1918. aasta novembris segastel aegadel eelkõige avaliku korra tagamiseks tagalas loodud vabatahtlikust riigikaitseorganisatsioonist kasvasid välja mitmed väeliigid – piirivalve, vanglate amet, rääkimata üksikutest väeosadest. Valdav osa vabadussõjaaegseid ja ka praeguseid silmapaistvaid Eesti ohvitseride on kasvanud välja kaitseliitlaste seast. II maailmasõja eelses Eesti Vabariigis oli Kaitseliidul kandev roll nii sõjalises väljaõppes, riigikaitsekasvatuses, seltsikui ka spordielus. Asjata ei öelda, et Kaitseliit on Eesti riikluse pant.⁸⁵¹

Kaitseliit loodi 11. novembril 1918 ning selle organisatsiooni loojad olid kindralmajor Ernst Põdder ja kontradmiral Johan Pitka. Kaitseliit koosneb praegu erinevatest organisatsioonidest

⁸⁴³ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 37/238. [www] <https://bit.ly/3OkOkVk> (15.06.2022).

⁸⁴⁴ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 38/238. [www] <https://bit.ly/3xTNUJx> (15.06.2022).

⁸⁴⁵ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 38/238. [www] <https://bit.ly/3xVzD5I> (15.06.2022).

⁸⁴⁶ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 38/238. [www] <https://bit.ly/3MSRwGn> ja <https://bit.ly/39pgQq0> (15.06.2022).

⁸⁴⁷ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 53/238. [www] <https://bit.ly/3tBGhLy> (15.06.2022).

⁸⁴⁸ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 233/238. [www] <https://bit.ly/3f4zT9r> (23.03.2021).

⁸⁴⁹ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 233/238. [www] <https://bit.ly/3w3gqvU> (23.03.2021).

⁸⁵⁰ Kröönström, M. (2010). Kaptenite ja leitnantide sõda. Eesti sõjaväe juhtkoosseis Vabadussõjas 1918-1920. Tänapäev, lk 222.

⁸⁵¹ Kaitseliit. [www] <https://bit.ly/34O9pGq> (17.02.2022).

nagu Naiskodukaitse, Noored Kotkad ja Kodutütred. Kaitseliidu pealik on Kaitseliidu ülem, kelle tööorganiks on Kaitseliidu Peastaap. Kaitseliit koosneb 15 malevkonnast. Kaitseliit tegutses aastatel 1918–1940, mis hiljem taastati alates 1990. aastast ning tegutseb kuni tänapäevani.⁸⁵²

August Balder astus Kaitseliitu novembri keskpaigas 1918 (ilmselt 16. novembril 1918)⁸⁵³.

Augusti teenistus Kaitseliidus on kõige täpsemalt ehk kronoloogiliselt kirjas tema teenistuse lehtedel⁸⁵⁴, mis koostati aastatel 1919, 1923, 1927, 1930, 1932, 1933, 1936, 1937, 1939 ja 1940. Erinevate aastate teenistuse lehtede põhjal on koostatud ka töö lisa 15, et koondada erinevate aastate teenistuskirjad ühte dokumenti. Erinevate aastate teenistuse lehtede vahel on ka mõningaid väiksemaid erinevusi. Kogu August Balderi teenistustoimiku sisukord on leitav lisast nr 16. Samuti on teenistuskirjades perioode, mille kohta mingil põhjusel pole infot ehk pole teada, mida August tegi. Põhjus, miks teatud perioodid on teenistuskirjadesse jäänud märkimata, pole teada. Nt ei leia teenistuskirjadest infot selle kohta, et ta oleks Belgias viibinud. Samas on talle aga väljastatud Belgias viibimiseks perioodil 22. aprill kuni 22. mai 1938. a välispass⁸⁵⁵, mis on leitav ka lisast nr 17, ja viisad⁸⁵⁶. Kas ta Belgias ka käis, teenistuskirjadest ei selgu, kuid tõenäoliselt viibis ta seal siiski tööülesannete pärast.

Pärast Kaitseliitu astumist määrati August Balder mitmetele juhtivatele ametikohtadele. 1919. aastal oli ta jalaluurajate komando ülem ja samal aastal pisut hiljem andis ta üle jalaluurajate komando⁸⁵⁷ ning asus roodu ülema kohuste täitmisele⁸⁵⁸. Alates 1920. aasta augustist oli Balder 3. rooduülema kohuste täitja, 1. septembrist alates samas rooduülem⁸⁵⁹. August oli

⁸⁵² DVD Eesti Aja Lood, 17. osa. Eesti Rahvusringhääling c2009.

⁸⁵³ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 34/238. [www] <https://bit.ly/3N6oB1B> (15.06.2022).

⁸⁵⁴ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. [www] <https://bit.ly/3O6aU44> (20.06.2022).

⁸⁵⁵ Rahvusarhiiv, ERA.957.16.2a. Diplomaat-, ameti- ja ministeriaalpassi saanute ... 1920-1940, lk 310/751. [www] <https://bit.ly/3r26q2h> (21.03.2021).

⁸⁵⁶ Rahvusarhiiv, ERA.957.16.2a. Diplomaat-, ameti- ja ministeriaalpassi saanute ... 1920-1940, lk 311/751. [www] <https://bit.ly/3n4gwQE> (20.06.2022).

⁸⁵⁷ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 35/238. [www] <https://bit.ly/3O6GIFS> (15.06.2022).

⁸⁵⁸ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 34/238. [www] <https://bit.ly/39oAZMP> (15.06.2022).

⁸⁵⁹ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 14/238. [www] <https://bit.ly/3aZg4QK> (15.06.2022).

alates 1. jaanuarist⁸⁶⁰ kuni 29. augustini 1921. aastal ajutine 1. pataljoni ülema kohuste täitja⁸⁶¹. Alates aprilli keskpaigast 1921. aastal oli ta ajateenistuses polgu ülema kohuste täitja⁸⁶² ja septembrist 1922. aastal sai ta ohvitseride kursuste ülemaks⁸⁶³.

August Balderit huvitas tõenäoliselt ka kõrgema sõjalise hariduse saamine ning ta asus sõjakooli õppima. 1. septembril 1922. aastal viidi August käsuga Vabariigi sõjaväele nr 1607 üle teenistusse Vabariigi Sõjakooli⁸⁶⁴, sama aasta detsembri lõpus andis ta sõjamehe vandetöötuse.⁸⁶⁵ 22. veebruaril 1923 ülendati August „iseäralise kiiduväärt teenistuse eest“ majoriks.⁸⁶⁶ 23. märtsil 1923 annetati Vabariigi Valitsuse otsusega August Balderile kui Vabadusristi kavalerile Vabadussõjast osavõtnud sõjaväelaste autasu seadluse põhjal 40 000 marka.⁸⁶⁷

Alates 1. oktoobrist 1923 sai ta Sõjaväe ühendatud õppeasutuste Ohvitseride kursuste ülema abiks⁸⁶⁸ ning sama aasta 20. detsembrist sai August Balder rügemendi ülema abiks⁸⁶⁹. Alates 31. oktoobrist 1925 oli ta Kõrgema Sõjakooli noorema klassi vanema abi⁸⁷⁰.

⁸⁶⁰ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 15/238. [www] <https://bit.ly/3MQrH9T> (15.06.2022).

⁸⁶¹ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 16/238. [www] <https://bit.ly/3xTrEWC> (15.06.2022).

⁸⁶² Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 15/238. [www] <https://bit.ly/3xUT66c> (15.06.2022).

⁸⁶³ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 16/238. [www] <https://bit.ly/3xxcIMm> (15.06.2022).

⁸⁶⁴ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 25/238. [www] <https://bit.ly/3fbq4q0> (24.03.2021).

⁸⁶⁵ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 17/238. [www] <https://bit.ly/3fevHUu> (24.03.2021).

⁸⁶⁶ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 25/238. [www] <https://bit.ly/2QAQO9n> (24.03.2021).

⁸⁶⁷ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 25/238. [www] <https://bit.ly/3sjLTYp> (24.03.2021).

⁸⁶⁸ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 36/238. [www] <https://bit.ly/3aWINXr> (15.06.2022).

⁸⁶⁹ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 36/238. [www] <https://bit.ly/3zFol6A> (15.06.2022).

⁸⁷⁰ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 37/238. [www] <https://bit.ly/3HtEL3P> (15.06.2022).

1927. aasta juulis lõpetas August Balder rahuldavalt Kõrgema Sõjakooli,⁸⁷¹ sama aasta augusti alguses viidi ta üle teenistusse Kindralstaapi⁸⁷² ning määrati õppe- ja spordipealiku kohusetäitjaks.⁸⁷³ Sõjakoolis õppimise ajal, 1927. aastal, oli Balder astunud Kaitseliidu teenistusse, kus aastail 1930–1939 oli Kaitseliidu Peastaabi õppe- ja spordiosakonna pealik. Septembri algusest 1927. aastal kuni septembri esimese pooleni 1928. aastal täitis ta enamik aega ka Kaitseliidu Peastaabi ülema kohuseid.⁸⁷⁴

Detsembri lõpus 1928. aastal annetati talle Läti Kaitseliidu ülema poolt Teenete rist.⁸⁷⁵ Juuli algusest kuni augusti teise pooleni 1929. aastal täitis August taas korduvalt nii Kaitseliidu ülema kui ka Peastaabi ülema kohuseid.⁸⁷⁶ 1929 aasta augusti lõpus annetati talle Läti Vabariigi Valitsuse poolt Läti iseseisvuse 10. aasta mälestusmedal.⁸⁷⁷

Novembri keskpaigast 1929. aastal kuni jaanuari lõpuni 1930. aastal täitis August taas Kaitseliidu Peastaabi ülema kohuseid.⁸⁷⁸ 1930. aasta jaanuari alguses esitas ta Kõrgema Sõjakooli lõpetamisel määratud iseseisva kirjaliku töö, mis hinnati rahuldavaks.⁸⁷⁹ 1. veebruarist 1930 määrati ta teenistuse huvides Kaitseliidu Peastaabi õppe- ja

⁸⁷¹ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 38/238. [www] <https://bit.ly/39aqGZt> (24.03.2021).

⁸⁷² Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 38/238. [www] <https://bit.ly/3chSqx5> (24.03.2021).

⁸⁷³ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 38/238. [www] <https://bit.ly/2QATZ0N> (24.03.2021).

⁸⁷⁴ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 38/238. [www] <https://bit.ly/3cg1fHB>; <https://bit.ly/31gRt1C>; <https://bit.ly/3f9L8x8> (24.03.2021).

⁸⁷⁵ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 38/238. [www] <https://bit.ly/2P2z1aG> (24.03.2021).

⁸⁷⁶ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 39/238. [www] <https://bit.ly/2P3y69V>; <https://bit.ly/31bFIJU>; <https://bit.ly/31c6VMJ>; <https://bit.ly/2QswxCI> (24.03.2021).

⁸⁷⁷ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 39/238. [www] <https://bit.ly/3rj1CFF> (24.03.2021).

⁸⁷⁸ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 39/238. [www] <https://bit.ly/3siF6OD> (24.03.2021).

⁸⁷⁹ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 39/238. [www] <https://bit.ly/3d4z3ql> (24.03.2021).

spordipealikuks.⁸⁸⁰ 24. veebruarist 1930 ülendati August kolonel-leitnandiks.⁸⁸¹ 6. juunil 1930. aastal annetati Augustile Kaitseliidu Keskjuhatuse poolt Valge risti III klass.⁸⁸²

Alates juuni lõpust kuni augusti keskpaigani 1931. aastal oli ta taas Kaitseliidu ajutine ülem⁸⁸³. Mai algusest 1932. aastal kuni septembri lõpuni 1934. aastal oli ta peamiselt Kaitseliidu või Peastaabi ajutine ülem⁸⁸⁴.

1934. aastal kuulus Balder kolonelleitnandina Tallinna malevkonna juhatusse ning ta kuulus ka vanakotkana Noorte Kotkaste Tallinna malevasse, kus oli kõikides üksustes kokku umbes 1600 noorkotkast.⁸⁸⁵ Kaitseliidus töötades kuulus August Balder enamuse ajast Tallinna malevasse.⁸⁸⁶

Joonis 61. Kolonel August Balder annab üle auhinna iluköites „Eesti Vabadussõja ajaloo I“ laskurmeister Roland Leevetile⁸⁸⁷

⁸⁸⁰ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 39/238. [www] <https://bit.ly/3cgFXK0> (24.03.2021).

⁸⁸¹ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 39/238. [www] <https://bit.ly/398Y4zO> (24.03.2021).

⁸⁸² Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 146/238. [www] <https://bit.ly/3d5aBVU> (24.03.2021).

⁸⁸³ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 52-53/238. [www] <https://bit.ly/3Qs7ief> ja <https://bit.ly/3MVhCZh> (15.06.2022).

⁸⁸⁴ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 101/238. [www] <https://bit.ly/3zATY1j> (15.06.2022).

⁸⁸⁵ Koostaja Lään, Tanel. Ühine tahe. Pilguheit Kaitseliidu minevikku 1925-1940. Tallinn (2012), lk 15-16.

⁸⁸⁶ Koostaja Lään, Tanel. Ühine tahe. Pilguheit Kaitseliidu minevikku 1925-1940. Tallinn (2012), lk 29.

⁸⁸⁷ Kaitseliidu galerii. 20. augustil 1939 toimunud Noorte Kotkaste II üleriigilised laskemeistrivõistlused. [www] <https://bit.ly/3rKsWNa> (02.04.2021).

2. jaanuaril 1935 vabastati ta õppe- ja spordiosakonna pealiku ametikohalt⁸⁸⁸. Mai algusest kuni septembri alguseni 1935 oli ta taas Kaitseliidu ajutine ülem⁸⁸⁹. Mai algusest kuni augusti alguseni 1936, veebruari algusest kuni juuli lõpuni 1938 oli ta taas Kaitseliidu või Peastaabi ajutine ülem⁸⁹⁰.

Seega võib kokkuvõtvalt öelda, et kolonel August Balder oli 1930. aastast Kaitseliidu õppe- ja spordiosakonna pealik ning 1940. aastal Kaitseliidu Peastaabi ülem ning täitis aastatel 1934–1939 ka Tallinna maleva Põhja malevkonna pealiku kohuseid.⁸⁹¹ Õppe- ja spordiosakonna pealikuks olemise kõrvalt täitis ta korduvalt ka Kaitseliidu Peastaabi ajutise ülema kohuseid. 1937. aastal ülendati Balder koloneliks. Ühest sõpruskohtumisest Kadrina Kaitseliiduga on ka fotomeenus joonisel 62.

Joonis 62. Tallinna Põhja Malevkond sõprusmärgi üle andmas 25.–26.06.1937. Foto tehtud Kadrina Rahvamaja ees. Vasakult istuvad Kadrina malevkonna pealik Paul Pedisson, kolmas

⁸⁸⁸ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 102/238. [www] <https://bit.ly/3HyZx2k> (15.06.2022).

⁸⁸⁹ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 102/238. [www] <https://bit.ly/3zFXfMJ> (15.06.2022).

⁸⁹⁰ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 102-103/238. [www] <https://bit.ly/39ppFzQ> ja <https://bit.ly/3xu9xoW> ning <https://bit.ly/3MWaFY6> (15.06.2022).

⁸⁹¹ Koostaja Lään, Tanel. Ühine tahe. Pilguheit Kaitseliidu minevikku 1925-1940. Tallinn (2012), lk 14.

Põhja malevkonna pealik kolonel August Balder, tema kõrval EELK Viru praostkonna praost Gustav Johannes Beermann⁸⁹²

1939 kinnitati August Balder kolmeks aastaks Kodanliku Õhukaitse Nõukogu koosseisu Kaitseliidu esindajaks.⁸⁹³ Novembri keskpaigast 1939 viidi ta üle teenistuse huvides 1. diviisi ja määratud seal staabiülemaks.⁸⁹⁴ Novembri teises pooles 1939 täitis ta ajutiselt 1. diviisi ülema kohuseid⁸⁹⁵ ning detsembri lõpus 1939 valiti ta 1. diviisi väeosaülema õigusteta vanemohvitseride aukohtu liikmeks 1940. aastaks.⁸⁹⁶ 1. diviisi kaitsepiirkond kulges Soome lahest Mustveeni Peipsi ääres.⁸⁹⁷

Joonis 63. Elva sügismanöövrite ettevalmistused, Kaitseliidu raadioside meeskondade kursus Elvas 12.–13.06.1939, raadiojaam töö⁸⁹⁸

1939. aastal Kaitseliidust sõjaväkke 1. diviisi Staabi ülemaks minnes oli mitmes ajakirjas ka Augusti Kaitseliidu tööst ülevaade, et tuletada meelde tema töid ja tegemisi. Ajakirja Tallinna

⁸⁹² Tallinna Põhja malevkond sõprusmärki üle andmas 25.-26.06.1937. Kadrina valla fotoveeb. [www] <https://bit.ly/378AF30> (02.04.2022).

⁸⁹³ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 149/238. [www] <https://bit.ly/3IR16xx> (24.03.2021).

⁸⁹⁴ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 150/238. [www] <https://bit.ly/3cievf9> (24.03.2021).

⁸⁹⁵ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 150/238. [www] <https://bit.ly/39bXMYC> (24.03.2021).

⁸⁹⁶ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 151/238. [www] <https://bit.ly/2P2DHNM> (24.03.2021).

⁸⁹⁷ Koostanud Jürjo, Merike. Eesti kasarmud. Tänapäev (2008), lk 28.

⁸⁹⁸ Eesti Ajalooarhiiv, EAA.2111.1.13425.2 (AIS). KL Raadio-kursustelt Elvas 21/13.06.39. [www] <https://bit.ly/399TQrs> (24.03.2021).

Maleva Teated 16. novembri ja 23. novembri 1939 numbrites oli August Balderi kohta kirjas, et tänu temale oli Kaitseliidu kehalise kasvatusosa edurohkelt paranenud, sest ta kirjutas mitmeid selliste teemadega seonduvaid eeskirju ja käsiraamatuid. Veel kutsuti Augustit ka Kaitseliidu õppe- ja kehalise kasvatusosa töö ettevõtete hingestajaks. Muuhulgas mainiti ka tema muid töökohti Kaitseliidu ajal, milleks olid Tallinna Maleva malevkonna pealiku töö, Noorte Kotkaste organisatsiooni vanakotkas olemine jms⁸⁹⁹.

Peamiselt mäletati teda ja kirjutati tema tööst ning saavutustest ja sellest, kuidas tänu tema tööle Kaitseliidus eri valdkondades asjad paremaks muutusid⁹⁰⁰.

Joonis 64. Elva sügismanöövrite ettevalmistused, üleriigiline Kaitseliidu pealike kursus Elvas 10.–11.06.1939. Kolonel August Balder maastikul seletusi andmas⁹⁰¹

August Balderi ametikohad Kaitseliidus olid ohvitseride reservis, rühma-, komando-, kompaniülem, ohvitseride kursuse ülemkohuste täitja, Kõrgema Sõjakooli õpilane, Kaitseväge Staabi käskude täitja ohvitser, Kaitseliidu Peastaabi Õppe-Spordiosakonna pealik ja Kaitseliidu Peastaabi ülemkohuste ajutine täitja olles vabastatud oma alalise ametikoha ülesannete täitmisest.⁹⁰²

⁸⁹⁹ Tallinna Maleva Teated, nr 31, lk 197-198.

⁹⁰⁰ Tallinna Maleva Teated, nr 32, lk 201.

⁹⁰¹ Eesti Ajalooarhiiv, EAA.2111.1.13425.1 (AIS). Elva manöövri pealike kursus Elvas 10.-11.06.39. [www] <https://bit.ly/3rcFQn6> (24.03.2021).

⁹⁰² Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 154/238. [www] <https://bit.ly/3sn6hrq> (24.03.2021).

1. veebruaril 1940 viidi August üle ja määrati ta teenistuse huvides Kaitseliidu Peastaabi ülemaks⁹⁰³ ehk ta võttis vastu Kaitseliidu Peastaabi asjaajamise ning asus Kaitseliidu Peastaabi ülema kohuste täitmisele.⁹⁰⁴

Il maailmasõja eel täitsid Kaitseliidu Peastaabi ülema kohuseid järgmised isikud:

...–11.04.1919⁹⁰⁵ alamleitnant Paas

01.05.1925–31.12.1926 kolonelleitnant Jakob Vende⁹⁰⁶

31.01.1928⁹⁰⁷– 01.02.1940⁹⁰⁸ kolonel Jaan Maide

01.02.1940⁹⁰⁹– 28.06.1940⁹¹⁰ kolonel August Balder

Pärast 17. juunit 1940, mil Nõukogude Liidu väed Eesti okupeerisid, asuti kohe ka Eesti riigikaitset lammutama ja kaitsejõude nõukogulikult muutma. Esmajärjekorras likvideeriti Kaitseliit, millelt 48 tunni jooksul võeti ära relvad.⁹¹¹ „Kaitseliidu likvideerimise seadlusega“, mis anti välja 27. juunil 1940 Vabariigi Presidendi Konstantin Pätsi poolt⁹¹², vabastati ühtlasi 28. juunist 1940 ka August Balder Kaitseliidu Peastaabi ülema ametikohalt ametikoha ära

⁹⁰³ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 151/238. [www] <https://bit.ly/3d6XT9h> (24.03.2021).

⁹⁰⁴ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 151/238. [www] <https://bit.ly/31bNWli> (24.03.2021).

⁹⁰⁵ Rahvusarhiiv, ERA.497.2.21. Sõjavägede ülemjuhataja K.S.V-le (Ohvitserid), nr. 38, 14.04.1919. [www] <https://bit.ly/3siuyPC> (24.03.2021).

⁹⁰⁶ Perekond, Kullo Vende andmed. [www] <https://bit.ly/3w6Cfuy> (24.03.2021).

⁹⁰⁷ Sõjaministri käskkiri kaitseväele, nr. 3662, 03.02.1928. [www] <https://bit.ly/2P2B6U1> (24.03.2021).

⁹⁰⁸ Rahvusarhiiv, ERA.989.1.200. Vabariigi Presidendi käskkiri, nr. 4, 26.01.1940. [www] <https://bit.ly/398mObe> (24.03.2021).

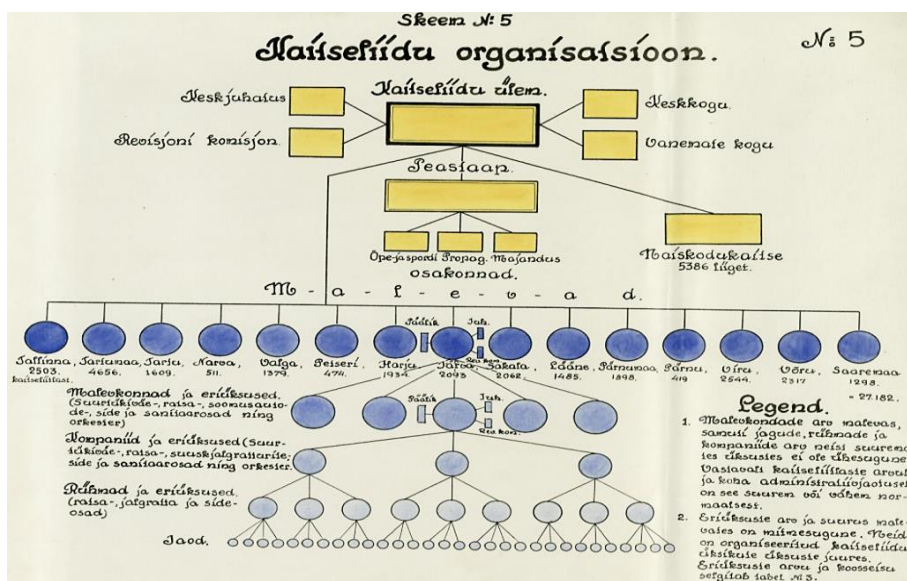
⁹⁰⁹ Rahvusarhiiv, ERA.989.1.200. Vabariigi Presidendi käskkiri, nr. 4, 26.01.1940. [www] <https://bit.ly/2PqsDdf> (24.03.2021).

⁹¹⁰ Rahvusarhiiv, ERA.989.1.200. Vabariigi Presidendi käskkiri, nr. 31, 28.06.1940. [www] <https://bit.ly/3sIDu6C> (24.03.2021).

⁹¹¹ Luts, A. (2004). Heitluste keerises. Tallinn: Olion, lk 153.

⁹¹² Riigi Teataja, nr. 55, 27 juuni 1940. 498. Kaitseliidu likvideerimise seadlus, lk 891. [www] <https://bit.ly/3lLdjDY> (24.03.2021).

kaotamise tõttu ja viidi üle sõjaministri käsutusse⁹¹³ ning määrati Kaitseliidu likvideerimis- komisjoni liikmeks⁹¹⁴.

Joonis 65. Major August Balderi koostatud Kaitseliidu organisatsiooni skeem, mis pärineb tema Kõrgemas Sõjakoolis 1928. aastal kaitstud väitekirjast „Kaitseliidu ülesanded ja tähtsus riigikaitse seisukohalt“ lisast⁹¹⁵

1940. aasta augusti keskpaigas vabastati ta tegelikust sõjaväeteenistusest aja väljateenimise tõttu.⁹¹⁶ August Balder sai Kaitseliidu Peastaabi ülem olla küll väga lühikest aega, kuid ilmselt oli see periood üsna keeruline.

2.6.2.1. August Balderi tegevus Kadrina Kaitseliidus

August Balder oli okupatsioonivägede lahkudes ja vabadussõja algul Kadrina (Undla ja Vohnja valdade) Kaitseliidu ülem ja ühtlasi Kadrina komandant. Kadrinast taandudes oli tema alluvuses 35–40 meest. Vohnja valla kaitseliitlased taandusid Narva maantee suunas koos 4. Jalaväepolguga ja läksid tema käsutusest ära, taandumise ajal ta nendega kontakti ei saanud. Temale allunud meestest Undla vallast läks enne taandumist kaks korda vabatahtlike rindele: esimene kord ilmselt Narva ja teine kord Kundasse, kokku umbes 15 meest. Detsembrikuu keskel 1918 kavatseti Kadrinas moodustada 1 vabatahtlike rood. Sellele mõttele tuli Undla

⁹¹³ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 151/238. [www] <https://bit.ly/2P6dk9J> (24.03.2021).

⁹¹⁴ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 151/238. [www] <https://www.ra.ee/dgs/purl.php?shc=ERA.495.7.269:151?383,2164,1420,156,0> (24.03.2021).

⁹¹⁵ Rahvusarhiiv, ERA.496.4.486. Major A. Balder - "Kaitseliidu tähtsus ja ülesanded riigikaitse seisukohalt." Lisa, lk 7/13. [www] <https://bit.ly/2NN5Ojh> (24.03.2021).

⁹¹⁶ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 151/238. [www] <https://bit.ly/39cM6oz> (24.03.2021).

valla kirjutaja Aleksander Krimm. Nad küll saadeti Rakverre püsside järgi, kuid tuli taandumine ja kavatus ei teostunud.⁹¹⁷

Rägavere lahingu päeva õhtul (15. detsembril 1918) kogus Balder Kadrina jaamas kokku umbes 30 meest, kes olid 5. polgust laiali jooksnud. Ta organiseeris neile õhtusöögi ja ööbimise ning järgmisel hommikul saatis ta nad väeossa tagasi.⁹¹⁸ Kus mehed täpsemalt ööbisid, pole teada. Küll aga elas Augusti vanem vend Jüri Balder, kes on ühtlasi minu vanavanaisa, oma perega just Kadrina jaama juures.

Rakverest raudtee suunas taandunud kaitseliitlastest jäi August Balderi käsutusse umbes 10 meest. Augusti käsutuses olnud kaitseliidu kompanii organiseeris kaitse Kadrina raudteejaamale ning raudteele Kadrinast Tapani. Kuna kohalikel punastel oli plaan raudteed lõhkuda, siis seati sildadele vahipostid ja raudteel liikusid patrullid. 24. detsembril taanduti Tapalt ning Balder võttis enda valve alla ka raudtee Lehtsest Kehrani. Aegviidus kohtas ta lipnik Kasekampi.⁹¹⁹

Pärast Aegviidust taandumist suurendas Balder valvetõket Mustjõe sillal 10–12 meheni (enamik neist olid Rakvere kaitseliitlased). Nende ülemaks määras Balder lipnik Thalfeldi, kes aga lahkus omavoliliselt valvetõkkest ja sõitis rongiga Kehrasse. Balder tegi seal talle korraliku peapesu. Thalfeldi edasine saatus jäi Balderile saladuseks, olevat olnud 23–24aastane keskmist kasvu kõhn mees.⁹²⁰

Mustjõe valvetõkke uueks ülemaks sai endine suurtükiväe allohvitser Rakverest, kes kuulus Rakvere kaitseliitu ning oli tubli ja julge umbes 30-aastane mees. Mustjõelt saadeti luure Pikaveskile, kus sealne mölder jagas Balderi meestele tasuta mitu kotitäit liha. Mölder oli parajasti tapnud 10–12 puudase sea ning ütles: „Annan Teile, punased ehk tulevad, mis ma lihast neile hoian.“⁹²¹

⁹¹⁷ Rahvusarhiiv, ERA.2124.3.48. Balder, A., kolonel - „Kadrina Kaitseliidu tegevusest detsembris 1918 ja jaanuaris 1919“. Käsikiri 30.03.1939, lk 2/3. [www] <https://bit.ly/3JxnbvM> (17.02.2022).

⁹¹⁸ Rahvusarhiiv, ERA.2124.3.48. Balder, A., kolonel - „Kadrina Kaitseliidu tegevusest detsembris 1918 ja jaanuaris 1919“. Käsikiri 30.03.1939, lk 2/3. [www] <https://bit.ly/353dNRN> (17.02.2022).

⁹¹⁹ Rahvusarhiiv, ERA.2124.3.48. Balder, A., kolonel - „Kadrina Kaitseliidu tegevusest detsembris 1918 ja jaanuaris 1919“. Käsikiri 30.03.1939, lk 2/3. [www] <https://bit.ly/36eIJ1P> (17.02.2022).

⁹²⁰ Rahvusarhiiv, ERA.2124.3.48. Balder, A., kolonel - „Kadrina Kaitseliidu tegevusest detsembris 1918 ja jaanuaris 1919“. Käsikiri 30.03.1939, lk 2/3. [www] <https://bit.ly/36eIIAp> (17.02.2022).

⁹²¹ Rahvusarhiiv, ERA.2124.3.48. Balder, A., kolonel - „Kadrina Kaitseliidu tegevusest detsembris 1918 ja jaanuaris 1919“. Käsikiri 30.03.1939, lk 2/3. [www] <https://bit.ly/3rWa7tX> (17.02.2022).

Balder asus Kehras, kust käis iga päev mehi kontrollimas. Jaanuarikuu alguses oli tal külmetuse tõttu 38,9 °C palavik ning ta ravis end ühe päeva Tallinnas, kuid jõudis juba 3. jaanuaril rindele tagasi.⁹²²

4. jaanuari 1919 öösel või varahommikul ilmus vastase luure Mustjõe silla lähedale, kuid nähes nende valveposti, tõmbus tulevahetuseta tagasi. Varsti aga ilmus vastase suurem salk, kes liikus raudteest eemale metsa. Kartes haarangut, tõmbus valvetõke vähese tulevahetuse järel tagasi.⁹²³ Vastav teade aga Balderini side puudusel ei jõudnud ning ta kuulis selles alles pärast lahingut.⁹²⁴

Üks Balderi kaitseliitlastest teatas talle lõuna paiku vastase pealetungist. Vastav teade jõudis Balderini tõenäoliselt virgatsaheliku kaudu, sest telefonisidet Balderi teada seal polnud. Balder andis teate Kehra jaamas edasi soomusrong nr 1 ülemale, mis sõitis välja ja andis võiduka lahingu. Balderi meestest võis mõni koos tolle tubli allohvitseriga lahingust osa võtta. Balder isiklikult lahingus ei osalenud. Küll aga olevat punased saanud lahingus raskete kaotuste osaliseks. Soomusronglaste meeleolu oli Balderi hinnangul tublisti parem – oli ju neil palju ohvitseri ja kuulipildujaid, ka pärast lahingut oli võimalik puhata, vagunid olid soomustatud.⁹²⁵

Kehra lahingu järel kogunes Kadrina Kaitseliit Kehras ja sõideti rongiga Tapale. Balderi salk asus seejärel taas Kadrinas korra ja valveteenistusse.⁹²⁶

Kadrina silla parandamise kohta kuulis Balder, et seda organiseeris 5. polgu allohvitser Heimberg, kes muutis nime Heinaruks ning teenis hiljem Põllutöoministeriumis. Heimberg oli juhatanud raudteelastest ja Kadrina elanikest moodustatud töösalga tööd. Punased aga polnud veel Kadrina piirkonnast lõplikult lahkunud ja üks väike salk tuli Kadrina jaama ning avas jaamast Tapa poole esimese raudtee vahimaja juurest sillal töötava salga pihta tule, mispeale töösalk esialgu laiali jooksis ja hiljem taas tööle asus.⁹²⁷

⁹²² Rahvusarhiiv, ERA.2124.3.48. Balder, A., kolonel - „Kadrina Kaitseliidu tegevusest detsembris 1918 ja jaanuaris 1919“. Käsikiri 30.03.1939, lk 2/3. [www] <https://bit.ly/3JQGe15> (17.02.2022).

⁹²³ Rahvusarhiiv, ERA.2124.3.48. Balder, A., kolonel - „Kadrina Kaitseliidu tegevusest detsembris 1918 ja jaanuaris 1919“. Käsikiri 30.03.1939, lk 2/3. [www] <https://bit.ly/34GDcAV> (17.02.2022).

⁹²⁴ Rahvusarhiiv, ERA.2124.3.48. Balder, A., kolonel - „Kadrina Kaitseliidu tegevusest detsembris 1918 ja jaanuaris 1919“. Käsikiri 30.03.1939, lk 3/3. [www] <https://bit.ly/3GVY18k> (17.02.2022).

⁹²⁵ Rahvusarhiiv, ERA.2124.3.48. Balder, A., kolonel - „Kadrina Kaitseliidu tegevusest detsembris 1918 ja jaanuaris 1919“. Käsikiri 30.03.1939, lk 3/3. [www] <https://bit.ly/3H0SIVc> (17.02.2022).

⁹²⁶ Rahvusarhiiv, ERA.2124.3.48. Balder, A., kolonel - „Kadrina Kaitseliidu tegevusest detsembris 1918 ja jaanuaris 1919“. Käsikiri 30.03.1939, lk 3/3. [www] <https://bit.ly/3uYo1he> (17.02.2022).

⁹²⁷ Rahvusarhiiv, ERA.2124.3.48. Balder, A., kolonel - „Kadrina Kaitseliidu tegevusest detsembris 1918 ja jaanuaris 1919“. Käsikiri 30.03.1939, lk 3/3. [www] <https://bit.ly/36nbvgX> (17.02.2022).

Mõni päev peale Kadrina vallutamist määrati Balder 1. diviisi sõjaväljakohtu liikmeks. Balder andis Kadrina Kaitseliidu kompanii üle Kadrina kooliõpetajale Paul Peddissonile.⁹²⁸

Joonis 66. Kadrina Vabadussõda ja I maailmasõda mälestussamba avamine, 15.08.1926⁹²⁹

August osales ka hiljem Kadrina kaitseliiduga seonduvatel üritustel, näiteks Kadrina malevkonna lipu naelutamisel ja õnnistamisel 24. veebruaril 1928 (joonis 67).⁹³⁰

⁹²⁸ Rahvusarhiiv, ERA.2124.3.48. Balder, A., kolonel - „Kadrina Kaitseliidu tegevusest detsembris 1918 ja jaanuaris 1919“. Käsikiri 30.03.1939, lk 3/3. [www] <https://bit.ly/3gURhgm> (17.02.2022).

⁹²⁹ Kadrina Vabadussõda ja I maailmasõda mälestussamba avamine. 15.08.1926. Perekond Palu erakogu.

⁹³⁰ Koostaja Lään, Tanel. Ühine tahe. Pilguheit Kaitseliidu minevikku 1925-1940. Tallinn (2012), lk 32.

Joonis 67. Kadrina malevkonna lipu õnnistamine⁹³¹

24. veebruar oli Kadrina malevkonnale kahekordne pidupäev. Pühitseti vabariigi 10. aastapäeva ja malevkond sai sel päeval annetuseks kohalikelt seltskondlikelt organisatsioonidelt lipu.

24. veebruari hommikul oli Kadrina lipuehtes. Seltsimaja ja vabadussõjas langenute mälestussammas on pärgadega kaunistatud. Hommikul vara kostis kirikutornist „Ärgake, nii vahid hüüdvad.“ Pärast jumalateenistust kirikus kogunesid mälestussamba ja vabadusvõitluses langenute mälestussamba juurde kohalike seltside ja asutuste esindajad lippudega. Neid ümbritses rahvahulk. Kohe marssis kohale malevkond ja rivistus mälestussamba ning vabadusvõitluses langenute haudade vastu. Kohalik õpetaja õnnistas lippu, mille järele peastaabi õppe- ja spordipealik major Balder pidas piduliku kõne.

Järgnes hümn. Segakoor laulis isamaalisi laule. Rongkäik, millele rahvas järgnes, läheb seltsimajja, kus algas aktus. Lipp oli valmistatud kohaliku õpetaja hr Burmanni kavandi järele, millel kujutati ühel pool riigilippu, teisel poolel oli riigi-, kaitseliidu ja Virumaa vapid, püha Katharina, millest kohalik kihelkond oma nime saanud, nurkades oli Virumaa kaitseliidu värvid. Lipu annetamisega malevkonnale tunnistas Kadrina seltskond sooja osavõttu malevkonna elust ja näitas üles suurt tähelepanu kaitseliidule.⁹³²

⁹³¹ Kadrina malevkonna lipu õnnistamine. Perekond Palu erakogu.

⁹³² Kaitse Kodu! 1928, nr 5, lk 346-347. [www] <https://bit.ly/3sjqePP> (24.03.2021).

2.6.2.2. August Balder Kaitseliidu õppe- ja spordiosakonna pealikul

Kaitseliidu õppe- ja spordi pealikuks valiti August Balder esmakordselt 10. augustil 1928. aastal. Eelmine õppe- ja spordipealik oli major H. Freiberg, kes lahkus kohalt oma tahtel. Balder valiti, sest ta oli korralik ja tubli töömees.⁹³³

30. augustist kuni 16. oktoobrini 1931 lähetati ta Kaitseliidu ülema poolt Poola padruneid vastu võtma ja Poola Küttide Liidu eluga tutvuma.⁹³⁴ Poola Küttide Liidu peakomandandi poolt nimetati ta ka Poola Küttide Liidu ohvitseriks ning see kinnitati ka Kaitseliidu ülema päevakäsuga.⁹³⁵ Teine allikas aga väidab, et ta viibis Poolas Łódzis novembris 1931.⁹³⁶ Küll aga oli tal hulk fotosid ja ka üks raamat, mille ta sai ilmselt just toonasel Poolas viibimisel, mis 2011. aastal sai antud üle Tanel Läänele Kaitseliidu Muuseumisse.⁹³⁷

Spordiga tegelemine oli Kaitseliidus tähtis ja pidev töösuund sellel ajal. Tegelikult ei oleks vale isegi öelda, et Kaitseliit, arvestades selle suurust, oli kõige muu kõrval ka Eesti kõige suurem spordiorganisatsioon.⁹³⁸

1938. aastal juhtis August Balder Kaitseliidu ülema kohusetäitjana ka võidupüha paraadi.⁹³⁹

Õppe- ja spordiosakonna pealikul kinnitas Balder ka Noorkotkaste hoiu tegevuskava⁹⁴⁰, kirjutas artikli kõige tähtsamast ülesandest, mis oli toitlustamine ja naiskodukaitsjatest⁹⁴¹. August Balder andis ajakirjas Kaitse Kodus! sageli ülevaateid Kaitseliitlaste tegevusest ning toimunud spordivõistluste tulemustest. (vaata lisa 20)

⁹³³ Kaitse Kodu! 1928. a, nr. 17, lk 658. [www] <https://bit.ly/3IMCS7G> (24.03.2021).

⁹³⁴ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914-07.08.1940, lk 53/238. [www] <https://bit.ly/3OpSv25> (17.06.2022).

⁹³⁵ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914-07.08.1940, lk 53/238. [www] <https://bit.ly/3b1PYg1> (17.06.2022).

⁹³⁶ August Balder. Peoplepill.[www] <https://bit.ly/3zJNJs8> (17.06.2022).

⁹³⁷ Jane Palu. (10.06.2022). August Balderi Poola külaskäigu fotod. Saamuel Palu. [Suuline mälestus].

⁹³⁸ Koostaja Lään, Tanel. Ühine tahe. Pilguheit Kaitseliidu minevikku 1925-1940. Tallinn (2012), lk 10.

⁹³⁹ Koostaja Lään, Tanel. Ühine tahe. Pilguheit Kaitseliidu minevikku 1925-1940. Tallinn (2012), lk 82-84.

⁹⁴⁰ Koostaja Lään, Tanel. Ühine tahe. Pilguheit Kaitseliidu minevikku 1925-1940. Tallinn (2012), lk 135-140.

⁹⁴¹ Koostaja Lään, Tanel. Ühine tahe. Pilguheit Kaitseliidu minevikku 1925-1940. Tallinn (2012), lk 142-146.

Joonis 68. Paide suusamehed Tallinna saabumise järel. Seisavad vasakult: leitn Lepp, Rusch, Kikk, Pärn, Ambach, Kärt, Järvepoegade esimees Veem ja major Balder⁹⁴²

2.6.2.3. Ülevaade August Balderi kirjutatud raamatutest ja artiklitest

August Balder on avaldanud arvukalt artikleid ajakirjades Kaitse Kodu! (vaata täpsemalt lisa 21) ja Sõdur ning koostanud mitmeid Kaitseliidu alaseid trükiseid, muuhulgas ilmutanud 1932 Tallinnas raamatu „Pealik lahingu“⁹⁴³ ja olnud koostaja raamatus „Merekaitseliitlase käsiraamat“⁹⁴⁴ ja olnud kaasautor raamatus „Vabadussõja lõpuvõitlusi Viru rindel“⁹⁴⁵ (vaata täpsemalt lisa 19).

⁹⁴² Paide suusamehed Tallinna saabumise järel. Seisavad vasakult: leitn. Lepp, Rusch, Kikk, Pärn, Ambach, Kärt, Järvepoegade esimees Veem ja major Balder. Suusaretk Paidest Tallinna. Kaitse Kodu! 1928, nr 5, lk 345. [www] <https://bit.ly/3wGaTvy> (02.04.2021).

⁹⁴³ Kolonel August Balder: Eesti ohvitserid ja sõjandustegelased, lk 25. [www] <https://bit.ly/31eRQd9> (24.03.2021).

⁹⁴⁴ Koostaja: August Balder. Autor: Eesti Kaitseliidu Peastaap, Mereüksuste jaoskond. Merekaitseliitlase käsiraamat. Kaitseliidu Peastaap: 1936. [www] <https://bit.ly/3f9BCKD> (24.03.2021).

⁹⁴⁵ Balder, A. Vabadussõja lõpuvõitlusi Viru rindel. Tallinn: Kindralstaabi VI osakond, 1927. [www] <https://bit.ly/3skil3e> (24.03.2021).

Balder on olnud ka ajakirja Kaitse Kodu! vastutav toimetaja ehk peatoimetaja järgmistes nr-tes: 1930 nr 8-31/33, 1934 nr 18-1935 nr 22, 1940 nr 2-11/12⁹⁴⁶, mis oli ühtlasi viimane Kaitse Kodu! sõjajaeelne number.⁹⁴⁷

Lisaks artiklitele ja raamatutele esines August Balder koos teiste kõrgemate sõjaväelastega nagu August Traksmann, August Kasekamp jt propaganda saates raadios, mis toimus 16. oktoobril 1934. Selles samas programmis rääkis ka värske ülemjuhataja kindral Laidoner. Lisaks raadios kõnelemise oli Balder esineja Viljandis Sakalamaa 3. kodukaitse päeval, kus ta oma kõnes ülistas sakslasi, aga see ei olnud väga veenev, sest publikule tundus, et esineja ise ka ei uskunud sellesse, mida ta rääkis.⁹⁴⁸

Ajakirjas Sõdur kirjutas Balder koos reservlipniku P. Müüriga artikli pealkirjaga „1. jalaväerügement järvede liini kaitsel ja Kuplja lahing“, kus nad kirjutasid sealsest olukorrast, lahing tegevusest, vaenlaste väest ja ka lahingute võitmisest selles paigas.⁹⁴⁹

August Balder on avaldanud artikli ka teoses „I kaitseväe spordikalender“, kus ta annab ülevaate mitmetest Kaitseliidu rekorditest ja füüsilistest treeningutest ning spordist Kaitseliidus. Artiklis kirjutab Balder Kaitseliidu kehalisest kasvatuses, kus annab ülevaate treeningutest, ülesannetest ja korrast ning muudest kehalise kasvatusesega seotud teemadest, samuti spordivarustusest, selle saamisest ning rahastamisest. Artikli teises pooles kirjutab Balder laskespordist, kus toob välja laskespordi pealikud, treeningud, relvad, muu varustuse ja ülesanded sellel alal. Lisaks annab Balder ülevaate laskespordi eesmärkidest ja saavutustest. Nimetatud teoses on kirjas tavapärasemad esmaabivõtted, staadionite möödustikud ja hindamisjuhised eri väelastele ning teoses on kirjas ka erinevate väeosade ja asutuste aastapäevad.

Raamatus „Pealik lahingus. Jao-, rühma- ja kompaniipealiku lahingutegevuse käsiraamat“⁹⁵⁰ käsitleb August järgmisi teemasid: lahing, jalavägi ja selle organisatsioon, võitlusvahendid ja

⁹⁴⁶ E-varamu. Kaitse Kodu! Eesti Kaitseliidu häälekandja. Tallinn: Kaitseliidu Peastaap. [www] <https://bit.ly/3d3H4x1> (09.04.2021).

⁹⁴⁷ Kaitseliit. Ajakirja „Kaitse Kodu!“ esmanumbri ilmumisest saab 85 aastat. [www] <https://bit.ly/3rkDZwo> (24.03.2021).

⁹⁴⁸ Kopõtin, Igor. Rahvuse kool. Eesti rahvusarmee ja vähemusrahvused aastatel 1918-1940. Tartu (2020), lk 327 ja lk 475.

⁹⁴⁹ E-varamu. Balder, A. 1. jalaväerügement järvede liini kaitsel ja Kuplja lahing. Sõdur, (1932) nr. 15-17, lk 413-418. [www] <https://bit.ly/3wQJAPl> (09.04.2021).

⁹⁵⁰ Balder, A. Pealik lahingus : jao-, rühma- ja kompanii pealiku lahingutegevuse käsiraamat. Kaitseliidu Peastaap: 1932. [www] <https://bit.ly/2PpdxQ> (24.03.2021).

nende tuli, juhtimine, julgestamine ja side, luure, kaitselahing ning pealetungilahing. Raamat jaguneb kaheksaks peatükiks, millel kõigil neist on ka mitu alapeatükki.

Esimeses pooles käsitleb Balder järgmisi teemasid: lahing, jalavägi ja selle organisatsioon ning võitlusvahendid ja nende tuli. Keskosas räägib Balder teemadest, mis on sõjaväekorras tavapärasemad nagu juhtimine, julgestamine ja side ning luure, kus ta toob välja nende ülesanded, korra, varustuse ja ka nende olukorra ja ülesanded. Lõpuosas käsitleb Balder lahingute temaatikat, nagu kaitselahing ja pealetungilahing, kus ta kirjutab nende eesmärkidest, korrast ja ülesannetest.

Raamatus „Vabadussõja lõpuvõitlusi Viru rindel“ kirjutab August peatüki „Narva kaitseoperatsioon. Kriushi, Ustje-Žerdjanka ja Väska lahingud detsembris 1919“⁹⁵¹. Peatüki alguses kirjutab Balder olukorrast Narva rindel novembris ja detsembri algul 1919. aastal ning Kriushi ja Ustje-Žerdjanka vallutamisest punaste poolt. Teises peatükis annab Balder ülevaate Kriushi vallutamisest ja Ustje-Žerdjanka vallutamisest, kus toob välja punaste hävitused ja võidud. Selles peatükis kirjutab ta ka eestlaste sõjakäikudest. Keskmises osas annab Balder ülevaate Ustje-Žerdjanka vallutamisest punaste poolt, punaste katsetest välja tungida ja Värska läbimurdest. Lõpuosas annab Balder ülevaate punaste katsest 1. rügemendi positsioonist läbimurda, juhtunu detailidest ja ka eestlaste võidust ja rõõmust seal kui punased kaotasid.

Raamatu „Merekaitseliitlase käsiraamat“⁹⁵² (1936) alguses ehk esimeses kolmes peatükis kirjutatakse navigatsioonist, merepraktikast, laevadest ning lennukitest ning nende liigitustest ja ülesannetest. Keskosas ehk neljandas kuni kuuendas peatükis kirjutati tõkkemiinidest ning nende veeskimisest ja traalimisest, sidest ja ilmteadusest. Lõpuosas ehk viimases kolmes peatükis kirjutati laeva- ja paadi mootoritest, purustustöödest ning juhenditest tervishoiualalt. Raamatu lõpus olid ka lisad, milles oli palju tabeleid.

Lisaks August Balderile olid eelnimetatud raamatu koostajad ka insener-mehaanikud kapten-major K. Anton, kapten-major K. Meel (VR 1/3), van.-lt D. J. Klaar (VR 1/3, II/2, II/3), van.-ltn. M. Piigert, kapten O. Kallikorm, kapten K. Preibah ning merekooliõpetaja res.-mer.-ltn. A. Gustavson (VR 11/3).

⁹⁵¹ Balder, A. Vabadussõja lõpuvõitlusi Viru rindel. Tallinn : Kindralstaabi VI osakond, 1927. [www] <https://bit.ly/3ILmMeF> (24.03.2021).

⁹⁵² Koostanud A. Balder jt. Merekaitseliitlase käsiraamat. Tallinn: Kaitseliidu Peastaap, 1936. [www] <https://bit.ly/3d7jgr1> (24.03.2021).

Kaitseliidu ülema käskkirja alusel 16. aprillil 1936 võeti raamat „Merekaitseleitlase käsiraamat“ kasutusele ametlikku õpperaamatuna, mille järgi merekaitseleitlastel tuli korraldada oma õppusi.⁹⁵³

August Balder on üks 1929. aastal ilmunud „Kaitseliitlase kalender-käsiraamat 1930“⁹⁵⁴ autoritest. Selles teoses avaldas ta lk 56–62 artikli „Kaitseliit Eestis ja seltskondlikud riigikaitse organisatsioonid naaberriikides“, milles ta kirjutab oma väitekirjast ühe peatüki lühemalt kui väitekirjas endas.⁹⁵⁵ Samuti oli Balder üks 1930. aastal ilmunud „Kaitseliitlase kalender-käsiraamat, 1931“ autoritest, aga selles raamatus tema artikleid ei olnud.⁹⁵⁶

August Balder kirjutas 1926. aastal ajakirjas Sõdur nr 10 lk 222–224 ja 11 lk 245–248 artiklid pealkirjaga „Käsk ja selle täitmine“.⁹⁵⁷ (loe pikemalt lisa 22)

August Balder on kirjutanud ka 1939. aastal ilmunud ajakirjas Vabadussõja Tähistel, nr 7/8(35/36) lk 223–227⁹⁵⁸ artikli „Ühe Landeswehri ohvitseri päevaraamat“⁹⁵⁹. Selles artiklis kirjutab ta ühest Landeswehri ohvitserist, kes pidas päevaraamatut ning sai kapral Jüri Luubi kuuli läbi surma, kellega ta oli luure ajal käsivõitluses. Artikkel koosneb suuremas osas nii selle ohvitseri päevaraamatu sissekannetest kui ka Balderi oma mõtetest ja kirjutatust. Balder on selle Landeswehri ohvitseri päevaraamatu ühe osa tõlkinud saksa keelest eesti keelde väga täpselt. 21. jaanuaril 1936 on August oma keelteoskust hinnanud järgnevalt. Vene ja saksa keelt valdas ta enda hinnangul vabalt nii kõnes kui kirjas ning kirjas saavat aru prantsuse ja

⁹⁵³ Koostaja Lään, Tanel. Ühine tahe. Pilguheit Kaitseliidu minevikku 1925-1940. Tallinn (2012), lk 54.

⁹⁵⁴ Kaitseliitlase kalender-käsiraamat 1930. Tallinn: Kaitse Kodu, 1929-1930. [www] <https://bit.ly/3d1UpVA> (24.03.2021).

⁹⁵⁵ Balder, A. ja Elbrecht, A. Kaitseliitlase kalender-käsiraamat 1930. Kaitse Kodu!, Eesti. Kaitseliit. <https://bit.ly/3d0kPHi> (24.03.2021).

⁹⁵⁶ Balder, A. ja Elbrecht, A. Kaitseliitlase kalender-käsiraamat 1931. Kaitse Kodu!, Eesti. Kaitseliit. [www] <https://bit.ly/3rgYJFh> (24.03.2021).

⁹⁵⁷ Balder, A. Käsk ja selle täitmine. Sõdur (1926) nr. 10, lk 222-224 ja nr. 11, lk 245-248. [www] <https://bit.ly/2OWkX2A> (24.03.2021).

⁹⁵⁸ Toimetaja: Oskar Kurvits ja autor: Vabadussõja Mälestamise Komitee. Vabadussõja Tähistel nr 7/8 (35/36). [www] <https://bit.ly/3f87OOt> (24.03.2021).

⁹⁵⁹ Balder, A. Ühe Landeswehri ohvitseri päevaraamat. Vabadussõja Tähistel, (1939) nr. 7/8, lk 223-227. [www] <https://bit.ly/2P7MdLj> (24.03.2021).

poola keelest.⁹⁶⁰ 3. jaanuaril 1939 on August märkinud prantsuse ja soome keele valdamise kirjas sõnastiku kaasabil,⁹⁶¹ poola keelest pole seal aga üldse enam juttu.

Raamatus „Vabadusmonument. I.“, mis ilmus 1933. aastal Tallinnas, kirjutas Balder lk 79–80 peatüki „Lahing episood Landeswehri sõjast“⁹⁶², milles annab ülevaate ühest loost, mis sündis Landeswehri sõja ajal kapral Jüri Lubiga.

August oli ka ühe raamatu „Juhi käsiraamat : [sõjaväelastele]“ koostajatest, mis ilmus Tallinnas 1935. aastal. Alguses annab see raamat ülevaate 1935.–1939. aastate kalendaariumist, kaitseväge osade ja asutuste aastapäevadest, kronoloogilistest andmetest Eesti ajaloos, eesti rahvastiku territoriaalsest jagunemisest ning ülevaate ka riikide sõjalistest jõududest, mõõtude võrdlustest, valik valemite matemaatika ja füüsika alal. Algososas ehk esimeses peatükis on tehtud ka üks tabel naturaalarvude ruutude, kuupide, ruutjuurte ja kuupjuurte kohta, millele järgneb järgmise teemana andmeid kehalise kasvatuse alalt. Järgnevalt tuleb üks pikem teema ohvitseride teenistuskäigu kohta ja siis tulevad edasi lühemad teemad, mille nimeks on alalise kaitseväge ohvitseride teenistustasud, arstiabi ohvitseridele ning kaitseväge ametnikele ja üleajateenijatele ja nende perekondadele, ohvitseride ning kaitseväge ametnike ja nende perekondade pensionid ja toetused, ohvitseride aukohus, ohvitseridekogud, üleajateenijad ja Kaitseliit. Teises peatükis kirjutatakse vägede liikumisest, puhkusest, luurest, pealetungilahingutest, kaitselahingutest ning ka lahingutegevustest talvel. Kolmandas peatükis kirjutatakse jalaväge tulirelvadest, suurtüki vägedest, soomusvägedest ratsavägedest, lennukvägedest, õhukaitsest, mereväest, pioneeriasjandusest, sidest, sõjagaasidest ja gaasikaitsest, topo-hüdrograafiast, hooldusteenistusest ning Nõukogude Vene punaväge taktikalistest ideedest. Kolmas peatükk toetub enamiku osast sõjaväge tehnikale, masinatele ja sõjaväelastele asjadele.

Gonsiori 31-6 elanud Johan Toomsaare läbiotsimistoimikus 18. septembrist 1940. a märgitakse teiste asjade seas ühe esemena (jrk nr 21), mis võeti läbiotsimisel ära, raamatut pealkirjaga „Juhi käsiraamat“⁹⁶³.

⁹⁶⁰ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914-07.08.1940, lk 60/238. [www] <https://bit.ly/3y1pp3O> (17.06.2022).

⁹⁶¹ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914-07.08.1940, lk 63/238. [www] <https://bit.ly/3MUoh64> (17.06.2022).

⁹⁶² Balder, A. Lahingepisood Landeswehri sõjast. Võnnu lahing. Vabadusmonument. I. Tallinn: 1933, lk 79-80. [www] <https://bit.ly/3sjgHZn> (24.03.2021).

⁹⁶³ Toomsaar, Juhan Heinrichi poja läbiotsimise protokoll 18. septembril 1940. a (koopia). Urve Jaansonu erakogu.

2.6.2.4. Tunnustused

August Balderile on omistatud teenistuskirjade järgi järgmised aumärgid ja -tähed.

- Vabadusristi II liigi 3. järk (11. juuni 1920)
- Autasu 40 000 marka⁹⁶⁴
- Kotkaristi teenetemärgi III klass (22. veebruar 1934)⁹⁶⁵ kod. teenete eest⁹⁶⁶
- Valgetähe teenetemärgi III klass (24. veebruar 1938)⁹⁶⁷
- Eesti Vabadussõja Mälestusmärk (28. juuli 1922)
- Püha Stanislavi 3. järgu aumärk
- Püha Anna 3. järgu aumärk
- Püha Stanislavi 2. järgu aumärk (viimase 3 puhul on lisatud, et need olid mõõkade ja lindiga⁹⁶⁸/ lehviga⁹⁶⁹)
- Püha Anna 4. järgu aumärk pealkirjaga „Vahvuse eest“⁹⁷⁰
- Püha Stanislavi 1. järgu aumärgid
- Soome Valge Roosi III klassi (komandöri) aumärk (10.12.1936)⁹⁷¹
- Soome Kaitseliidu teeneterist „Ansio Risti“⁹⁷²

⁹⁶⁴ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 145/238. [www] <https://bit.ly/3sN4xYG> (02.04.2021).

⁹⁶⁵ August Balder. Peolepill.[www] <https://bit.ly/3fUZIcb> (10.06.2022).

⁹⁶⁶ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914-07.08.1940, lk 89/238. [www] <https://bit.ly/3xwWaUN> (17.06.2022).

⁹⁶⁷ Peolepill.[www] <https://bit.ly/3fUZIcb> (08.04.2021).

⁹⁶⁸ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914-07.08.1940. Teenistuse leht Vabariigi Sõjakooli kapten August Mardi p. Balder`i peale, lk 11/238. [www] <https://bit.ly/3cl1txr> (24.03.2021).

⁹⁶⁹ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914-07.08.1940, lk 89/238. [www] <https://bit.ly/3zHY1sE> (17.06.2022).

⁹⁷⁰ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914-07.08.1940. Teenistuse leht Vabariigi Sõjakooli kapten August Mardi p. Balder`i peale, lk 11/238. [www] <https://bit.ly/3cl1txr> (24.03.2021).

⁹⁷¹ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914-07.08.1940, lk 133/238. [www] <https://bit.ly/3tII RR9> (17.06.2022).

⁹⁷² Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914-07.08.1940, lk 89/238. [www] <https://bit.ly/3Qrnf4s> (17.06.2022).

- Läti Kaitseliidu Teenete rist⁹⁷³
- Läti iseseisvuse 10. aasta mälestusmedal⁹⁷⁴
- Poola PR III klass⁹⁷⁵, mis on täpsemalt Poola aumärk „Polonia Restituta“ III klass⁹⁷⁶
- Kaitseliidu Valgerist III klass⁹⁷⁷ (06.06.1930 Kaitseliidu Keskjuhatuse poolt)⁹⁷⁸

Kahjuks ei tea keegi elusolevatest sugulastest, kuhu August Balderile kuulunud aumärgid on saanud. Kui jutt sellest, et Augusti isakodu põlengu järel leidsid koolipoisid varemetest kaks mõõka, vastab tõele, siis võisid ka ülejäänud märgid jm olla peidetud kuhugi isakodusse, nt põranda alla.

Riigikogu poolt 21. veebruaril 1933 vastuvõetud Vabaduse Risti kavaleride soodustamise seaduse § 1 alusel nimetatakse isikuid, kellele Vabaduse Risti põhikirja (RT 20/21 — 1920) alusel on annetatud Vabaduse Rist, Vabaduse Risti kavalerideks. Seetõttu on ka antud töös nimetatud Augustit, kes sai Vabadusristi II liigi 3. järgu vastava tiitliga. Vabaduse Risti saanud isikutele määrati ka mitmeid soodustusi, nt oli neil õigus sõita viiekümneprotsendilise hinnaalandusega kõigil riigi üldkasutatavail liikumisvahendeil (§ 1), neid vabastati õppemaksust viiekümne protsendi ulatuses riigi- ja omavalitsuste koolides normaalse õppeaja kestel kuni kõrgema õppeasutise lõpetamiseni, neile anti eesõigus riigiteenistusse võtmisel ja ametikohtadele määramisel, samuti kaitseväe- või riigiteenistuses olevaile riigi kulul kutselise hariduse omandamise või täiendamise võimaldamisel (§ 5).

August Balder sai Vabadusristi II/3, nr 265 11. juunil 1920 ja kirjeldus, miks ta selle sai, on järgnev: „1. jalaväepolgu 5. roodu kaptenile August Mardi poeg Balderile, hinnates vahvust, mis teie üles näidanud lahingus 18. detsembril 1919 a Kriuscha ja Ust-Scherdjanka külade vahelisel liinil“.

⁹⁷³ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 145/238. [www] <https://bit.ly/3vXNVPV> (24.03.2021).

⁹⁷⁴ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 145/238. [www] <https://bit.ly/3sfRNcW> (24.03.2021).

⁹⁷⁵ Pihlak, Jaak; Strauss, Mati ja Krillo, Ain. Eesti Vabaduse Risti kavalerid. Viljandi (2016), lk 129.

⁹⁷⁶ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914-07.08.1940, lk 89/238. [www] <https://bit.ly/3Qt5KRh> (17.06.2022).

⁹⁷⁷ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914-07.08.1940, lk 89/238. [www] <https://bit.ly/39z9ekK> (17.06.2022).

⁹⁷⁸ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914-07.08.1940, lk 146/238. [www] <https://bit.ly/3xY85fO> (17.06.2022).

Vabadusristi II liigi 3. järku annetati kokku 2250 kavalerile, nende seas ka Johannes Roskale, Karl Partsile ja Friedrich-Karl Pinkale. Vabadusristi II liiki anti isiklikku vapruste eest Vabadussõjas.

1920. aasta teises pooles, mil hakati jagama Imastu mõisa maid, pidi August saama Vabadusristi kavalerina ka tüki nendest maadest ehk talu nr 1. Kuna teda sõjaväest ei vabastatud, siis loobus ta sellest ning see anti tasuta tema õe Leena tulevase abikaasa Johannese vennale Rudolf Montagile⁹⁷⁹, kes oli võtnud osa vabadussõjast reamehena ning kelle mälestused on leitavad Vabadussõja Ajaloo Komitee töökomisjoni materjalide hulgast⁹⁸⁰.

Joonis 69. Kolonel August Balder⁹⁸¹

⁹⁷⁹ Tammik, Richard. (2005). Kadrina kihelkond läbi aegade, lk 81.

⁹⁸⁰ Rahvusarhiiv, ERA.2124.3.774. Montag, Rudolf, 5. jalaväerügemendi reamees. 07.10.1937, saaga 1-25/25. [www] <https://bit.ly/3mtBYgR> (08.04.2021).

⁹⁸¹ Kolonel August Balder. Fotol kannab August järgmisi aumärke: paremal ülal Vabadusristi II/3 (VR II/3) ja paremal all on 1. Jalaväerügemendi rinnamärk [www] <https://bit.ly/3vVMTUC> (24.03.2021) ning vasakul Wabariigi Kõrgema sõjakooli märk [www] <https://bit.ly/2P6Jcen> (24.03.2021). Perekond Palu erakogu.

1923. aasta Riigi Teataja. nr 52–53 VI §5 p.c alusel on märgitud, et August Balderile määrati 40 000 margane autasu.⁹⁸² Nimetatud rahaline preemia on toodud ära ka Kaitseliidu 1933. aasta atestatsiooni lehel⁹⁸³.

Lisaks kingiti Augustile mitmesuguseid meeneid, nt joonisel 70 olev õllekapp, mille kaanele on kirjutatud „Põhja Malevkonna pealikule kolonel August Balderile sõbraliku koostöö mälestuseks Tallinnas 17. novembril 1939. aasta Põhja Malevkond“.

Joonis 70. Põhja Malevkonna pealikule kolonel August Balderile sõbraliku koostöö mälestuseks Tallinnas 17. novembril 1939. Põhja Malevkond⁹⁸⁴. Fotode autor Saamuel Palu

2.6.2.5. August Balderi auastmed

Pärast 2. Peterburi Lipnikekooli lõpetamist ülendati August Balder 15. augustil 1915 lipnikuks.⁹⁸⁵ Täpsemalt saab vaadata toleaeagset auastmete süsteemi lisas nr 18. 1918. aastal taheti ülendada lipnike kohe järgmisele auastmele, aga seda ei juhtunud, sest enne saadeti Põhjakorpuse juhataja korraldusel rahvusväeosad likvideerimisele. 1931. aasta ohvitseride

⁹⁸² Riigi Teataja, nr . 52-53, 14 aprill 1923, lk 457. [www] <https://bit.ly/39TI2v3> (08.04.2021).

⁹⁸³ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914-07.08.1940, saaga 231/238. [www] <https://bit.ly/3fO7J2O> (08.04.2021).

⁹⁸⁴ Põhja Malevkonna pealikule kolonel August Balder`ile sõbraliku koostöö mälestuseks Tallinnas 17. novembril 1939. Põhja Malevkond. Perekond Palu erakogu.

⁹⁸⁵ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914-07.08.1940, saaga 13/238. [www] <https://bit.ly/3uEhXXL> (08.04.2021).

teenistuskäigu seadluse põhjal oli järgmise aukõrgenduse nõudmiseks olla lipniku auastmes üks aasta rühmaülem, kuid mobilisatsiooni ajal lipnikke ei kasutatud.⁹⁸⁶

Joonis 71. Lipnik August Balder⁹⁸⁷

5. septembril 1916 ülendati ta alamleitnandiks ehk nooremleitnandiks⁹⁸⁸. 1924. ja 1938. aasta ohvitseride teenistuskäigu seadluse põhjal oli nooremleitnandi auastmes nõutav vanus 5 aastat kuni järgmise ülendamiseni, aga 1931. aasta ohvitseride teenistuskäigu seadluse põhjal oli see 4 aastat. 1931. aasta ohvitseride teenistuskäigu seadluse põhjal oli järgmise aukõrgenduse nõudmisteks nooremleitnandi auastmes 2 aastat olla rühmaülem, kuid mobilisatsiooni ajal nooremleitnante ei kasutatud.⁹⁸⁹

3. veebruaril 1917 ülendati ta leitnandiks⁹⁹⁰. 1918. aasta veebruaris-märtsis võeti kasutusele Saksa auastmete süsteem, mis koosnes siis Eestis ka Vene auastme süsteemist. Saksa auastme süsteemis aga ei olnud alamleitnanti auastet ja sellepärast said alamleitnandid kõrgenduse leitnantideks. 1931. ja 1938. aastate ohvitseride teenistuskäigu seadluse põhjal oli leitnandi auastmes nõutav vanus 5 aastat kuni järgmise ülendamiseni ja 1924. aasta ohvitseride teenistuskäigu seadluse põhjal oli see 4 aastat. 1931. aasta ohvitseride teenistuskäigu seadluse põhjal oli järgmise aukõrgenduse nõudmisteks leitnanti auastmes 3

⁹⁸⁶ Pajur, Ago. (2002). Kuidas saada kindraliks: ohvitseride auastmed ja nende kõrgendamise kord aastail 1917–1940. — Tuna, nr 2, lk 52. [www] <https://bit.ly/3dMCTFb> (09.04.2021).

⁹⁸⁷ Lipnik August Balder. Tõnu Tomanni erakogu.

⁹⁸⁸ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914-07.08.1940, saaga 13/238. [www] <https://bit.ly/3fRNIOj> (08.04.2021).

⁹⁸⁹ Pajur, Ago. (2002). Kuidas saada kindraliks: ohvitseride auastmed ja nende kõrgendamise kord aastail 1917–1940. — Tuna, nr 2, lk 52. [www] <https://bit.ly/3dMCTFb> (09.04.2021).

⁹⁹⁰ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914-07.08.1940, saaga 13/238. [www] <https://bit.ly/3mxq31C> (08.04.2021).

aastat olla rühmaülem ning mobilisatsiooni ajal kasutati leitnante IX astme kohas ehk kompanii ülematena.⁹⁹¹

Leitnandist alamkapteniks ülendati August Balder 2. juunil 1917⁹⁹². 1918. aastal said peale alamleitnantide ka kõrgenduse leitnandid, kes nüüd said omakorda ülemlleitnandiks ehk hilisemaks alamkapteniteks.⁹⁹³

Alamkaptenist ülendati Balder kapteniks 22. augustil 1919⁹⁹⁴. 1931 ja 1938. aasta ohvitseride teenistuskäigu seadluse põhjal oli kapteni auastmes nõutav vanus 4 aastat kuni järgneva ülendamiseni ja 1924. aasta ohvitseride teenistuskäigu seadluse põhjal oli see 3 aastat. 1931. aasta ohvitseride teenistuskäigu seadluse põhjal oli järgmise aukõrgenduse nõudmisteks kapteni auastmes 2 aastat olla kompaniiülem ning mobilisatsiooni ajal kasutati kapteneid VII astme kohas ehk pataljoniülematena.⁹⁹⁵

Vanemohvitseriks ehk kaptenist majoriks ülendati Balder 22. veebruarist 1923⁹⁹⁶. 1918. aastal said ka kõrgendust kõik kaptenid, kes nüüd ülendati alamoberstiteks ehk tänases mõistes alamkoloneliteks või majoriteks. 1931 ja 1938. aastate ohvitseride teenistuskäigu seadluse põhjal oli majori auastmes nõutav vanus 4 aastat kuni järgneva ülendamiseni ja 1924. aasta ohvitseride teenistuskäigu seadluse põhjal oli see 2 aastat. 1931. aasta ohvitseride teenistuskäigu seadluse põhjal oli järgmise aukõrgenduse nõudmisteks majori auastmes 2 aastat olla pataljoniülem ning mobilisatsiooni ajal kasutati majoreid V astme kohas ehk üksikute pataljoni ülematena.⁹⁹⁷

⁹⁹¹ Pajur, A. (2001). Kuidas saada kindraliks: ohvitseride auastmed ja nende kõrgendamise kord aastail 1917–1940. - Tuna nr. 1. [www] <https://bit.ly/3uIIYcF> (14.02.2022).

⁹⁹² Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914-07.08.1940, saaga 13/238. [www] <https://bit.ly/3fZSbJv> (08.04.2021).

⁹⁹³ Pajur, A. (2001). Kuidas saada kindraliks: ohvitseride auastmed ja nende kõrgendamise kord aastail 1917–1940. - Tuna nr. 1. [www] <https://bit.ly/3uIIYcF> (14.02.2022).

⁹⁹⁴ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914-07.08.1940, saaga 14/238. [www] <https://bit.ly/3mwtaa3> (08.04.2021).

⁹⁹⁵ Pajur, Ago. (2002). Kuidas saada kindraliks: ohvitseride auastmed ja nende kõrgendamise kord aastail 1917–1940. — Tuna, nr 2, lk 52. [www] <https://bit.ly/3dMCTFb> (09.04.2021).

⁹⁹⁶ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914-07.08.1940, saaga 25/238. [www] <https://bit.ly/3t2snjs> (08.04.2021).

⁹⁹⁷ Pajur, Ago. (2002). Kuidas saada kindraliks: ohvitseride auastmed ja nende kõrgendamise kord aastail 1917–1940. — Tuna, nr 2, lk 52. [www] <https://bit.ly/3dMCTFb> (09.04.2021).

Majorist kolonel-leitnantiks ülendati August Balder 24. veebruaril 1930⁹⁹⁸. 1931. ja 1938. aasta ohvitseride teenistuskäigu seadluse põhjal oli kolonelleitnanti auastmes nõutav staaž kuni järgneva ülendamiseni 4 aastat, aga 1924. ohvitseride teenistuskäigu seadluse põhjal oli see 2 aastat.⁹⁹⁹

Kolonelleitnandist koloneliks ülendati ta 24. veebruaril 1937¹⁰⁰⁰. 1924. ja 1931. aastate ohvitseride teenistuskäigu seadluse põhjal ei olnud koloneli auastmes nõutavat staaži kuni järgmise ülendamiseni aga 1938. aasta ohvitseride teenistuskäigu seadluse põhjal oli see 4 aastat.¹⁰⁰¹

2.6.2.6. Kuulumine muudesse organisatsioonidesse ja liitudesse

Märtsi keskpaigas 1919 määrati ta Asutava Kogu valimiskomisjoni liikmeks ja polgu väljakohtu liikmeks.¹⁰⁰² Alates 1. detsembrist 1929 kuulus ta Kadrina Vabatahtliku Tuletõrjeühingu toetajaliikmete hulka.¹⁰⁰³

Balder oli ka Vabaduse Risti Vendade Ühenduse Tallinna osakonna juhatuses 1934. aastal. 10. novembril 1930 tulid Tallinna maleva kutsel kokku Kaitseliidu, kaitseväe, piirivalve, politsei ja jahimeeste seltside esindajad, et arutada Eesti laskesportliku liikumise organiseerimist. Arutelu tulemusel otsustati ellu kutsuda laskurliit ja valida komisjon, kes koostaks liidu põhikirja 15. jaanuariks 1931. 4. veebruaril 1931 esitasid Otto Sternbeck, Johannes Siir, August Balder, Arved Engmann jt palve kohtu- ja siseministrile Eesti Laskurliidu asutamiseks. Liit registreeriti 23. märtsil 1931 ning 26. aprillil 1931 valiti Laskurliidu avakoosolekul kõikidest ühendusse kuuluvatest organisatsioonidest 71 delegaati liidu juhatusse.¹⁰⁰⁴

⁹⁹⁸ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914-07.08.1940, saaga 39/238. [www] <https://bit.ly/3s13zqL> (08.04.2021).

⁹⁹⁹ Pajur, Ago. (2002). Kuidas saada kindraliks: ohvitseride auastmed ja nende kõrgendamise kord aastail 1917–1940. — Tuna, nr 2, lk 49. [www] <https://bit.ly/3dMCTFb> (09.04.2021).

¹⁰⁰⁰ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914-07.08.1940, saaga 149/238. [www] <https://bit.ly/3uzZ9c1> (08.04.2021).

¹⁰⁰¹ Pajur, Ago. (2002). Kuidas saada kindraliks: ohvitseride auastmed ja nende kõrgendamise kord aastail 1917–1940. — Tuna, nr 2, lk 49. [www] <https://bit.ly/3dMCTFb> (09.04.2021).

¹⁰⁰² Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914-07.08.1940. 1930. a teenistusleht, saaga 34/238. [www] <https://bit.ly/3d0QERx> (08.04.2021).

¹⁰⁰³ Kadrina Vabatahtlik Tuletõrje Ühing. Liikmete nimekiri. Liige nr 112/46. Perekond Palu erakogu.

¹⁰⁰⁴ Valdre, Jaak (2006). Eesti laskesport Argentiina karika valguses, lk 29, 30.

Kolonel August Balderit nimetatakse Kaitseliidu peastaabi õppeosakonna ülemana üheks, kes tegi koos Kaitseliidu ülema kindralmajor Joh. Orasmaa, Kaitseliidu staabiülema kolonel Jaan Maide ja peastaabi relvtehnika N. Mirtiga laskespordist Eestis rahvaspordi. Nad viisid püssi igasse tallu ja lasketiiru vähemalt igasse valda: nad olid erilised entusiastid ja selle ala populariseerijad.¹⁰⁰⁵

Joonis 72. Eesti Laskurliidu juhatus 1937. aastal^{1006, 1007}. Vasakult alates istuvad: kolonel A. Balder, kolonel J. Siir (EL abiesimees), kindralmajor O. Sternbeck (EL esimees), kolonel J. Raud (laekur), kol.-leitn. A. Reio (sekretär); seisavad: V. Raid (asjaajaja), v.-a.-o. H. Tamsalu, major M. Haber, J. Sooman, kol.-leitn. J. Lippus, J. Jakobson

Vabadussõja järgselt jäi laskeväljaõpe kuni 1924. aasta esimese detsembrini varjusurma. Mässukatse äratas jõustruktuurid ja Eesti rahva ning sellega oli antud laskeväljaõppele ning laskespordile avalööki¹⁰⁰⁸.

1925. aasta kevadeks oli kinnitatud seitsmest harjutusest koosnev laske-eeskiri, mis 1928. aasta jaanuariks oli oma eesmärgi täitnud. 08.01.1928. aastal kinnitati uus laske-eeskiri, mis

¹⁰⁰⁵ Lehekülj eesti rahva spordile. Argentiina kuju saatusest. Võitleja (september 1966), lk 2.

¹⁰⁰⁶ Eesti laskurid rahvusvahelistel laskevõistlustel 1931-1937. (1938). Eesti Laskurliidu väljaanne: Tallinn, lk 27.

¹⁰⁰⁷ Eesti Laskurliidu juhatus 1937. a. Eesti Spordi- ja Olümpiamuuseum SA. Eesti Laskurliidu juhatus 1937. [www] <https://bit.ly/2OVZYgk> (24.03.2021).

¹⁰⁰⁸ Balder, A. (1935). Kaitseliidu õppelaskmise kool. Kaitse Kodu 9, lk 267. [www] <https://bit.ly/3uxBwAJ> (08.04.2021).

seadis jõustruktuuri koosseisus olevatele laskuritele kõrgemad laskeoskuse nõuded. Laskurid jaotati edasijõudmise järgi seitsmesse laskurklassi.¹⁰⁰⁹

Üldise laskeoskuse parandamiseks ja laskespordi propageerimiseks hakati kaitseväeosades ja kaitseväe malevates läbi viima kohalikke laskevõistlusi. Eesmärgina püüti komplekteerida rahvusvahelistele normidele vastav laskurite grupp¹⁰¹⁰. Laskeoskuse hindamisel võetakse aluseks Kaitseväe laskeväljaõppe eeskiri, harjutus A. 4. Laskurite laskmistehnikast ülevaate saamiseks ning laskemoona piiratud mahust tingituna läbitakse katses ainult lamades laskeõpe ning lamades laskeoskuse kontroll. Laskeasend lamades on piisav baas, mille põhjal hinnata laskurite füüsilisi ja vaimseid võimeid laskmistehnika varasemast omandamisest.¹⁰¹¹

Joonis 73. Karikad laskmisvõistlustelt. Foto autor: Jane Palu¹⁰¹²

¹⁰⁰⁹ Balder, A. (1935). Kaitseväe õppelaskmise kool. Kaitse Kodu 9, lk 267. [www] <https://bit.ly/2Q6005t> (08.04.2021).

¹⁰¹⁰ Balder, A. (1929). Kaitseväe päeva laskevõistlustest. Kaitse Kodu 27/28, lk 777. [www] <https://bit.ly/3teG9jf> (08.04.2021).

¹⁰¹¹ Balder, A. (1935). Kaitseväe õppelaskmise kool. Kaitse Kodu 9, lk 267. [www] <https://bit.ly/3s1RFwH> (17.02.2022).

¹⁰¹² Karikad laskmisvõistlustelt. Perekond Palu erakogu.

August Balder oli tegev ka järgnevatel organisatsioonides, liitudes, komisjonides jm.:

- Oktoobri keskpaigas 1919 valiti ta ohvitseride kogu nõukogusse¹⁰¹³ ja sama kuu lõpus nimetati ta ka 5. roodu ülemaks¹⁰¹⁴.
- Alates 18. veebruarist 1920 oli ta „Vene Garnisoni teenistuse määrustiku“ eesti keele tõlkimise ja paranduse komisjoni liige¹⁰¹⁵.
- Alates 1920. a märtsist oli ta õppemeeskonna II kursustelt väljalastavate rühv eksamineerimise komisjoni liikmeks¹⁰¹⁶.
- Oli 1920. aasta märtsi keskpaigast alates polgu ohvitseride kogu esimehe abi¹⁰¹⁷.
- Alates 6. septembrist 1920 kuni 9. septembrini 1920 kuulus ta sõjaväe intendantuuri sõjaväe osade kutse ja eritunde märkide komisjoni¹⁰¹⁸.
- Alates 15. septembrist 1920 oli August sõjavälja kohtu liige¹⁰¹⁹.
- Oli alates 4. oktoobrist 1920 kuni 11. oktoobrini 1920 Tallinna ohvitseride kogus¹⁰²⁰.
- Alates 4. jaanuarist 1921 oli ta 1. ja 9. jalaväe polkude kokkutõmbamise ja ümberformeerimise komisjoni esimees¹⁰²¹.
- August Balder oli ka alates 1. veebruarist 1921 diviisi väeosade üleliigsete hobuste müümise komisjoni eesistujaks¹⁰²².

¹⁰¹³ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 34/238. [www] <https://bit.ly/3HnayDy> (15.06.2022).

¹⁰¹⁴ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 34/238. [www] <https://bit.ly/3xRTCSM> (15.06.2022).

¹⁰¹⁵ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 14/238. [www] <https://bit.ly/3aYhZ8c> (15.06.2022).

¹⁰¹⁶ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 14/238. [www] <https://bit.ly/3MXoYvo> (15.06.2022).

¹⁰¹⁷ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 14/238. [www] <https://bit.ly/3xtbUs2> (15.06.2022).

¹⁰¹⁸ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 14/238. [www] <https://bit.ly/3MTIYPD> (15.06.2022).

¹⁰¹⁹ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 14/238. [www] <https://bit.ly/3MQdv0B> (15.06.2022).

¹⁰²⁰ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 14/238. [www] <https://bit.ly/39vkUoy> (15.06.2022).

¹⁰²¹ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 15/238. [www] <https://bit.ly/3mMj7i1> (15.06.2022).

¹⁰²² Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 15/238. [www] <https://bit.ly/3NWDCEA> (15.06.2022).

- Alates 4. märtsist 1921 kuni 8. märtsini 1921 oli ta Tallinna sõjaväeosade lippude kava väljatöötamise komisjonis¹⁰²³.
- Alates 19. veebruarist 1921 oli Balder ohvitseride kogu esimees¹⁰²⁴.
- 10.–13. aprillil 1921 viibis ta Tallinna Ohvitseride keskkogu koosolekul¹⁰²⁵.
- Alates 27. juunist 1921 oli ta polgu ohvitseride aukohtu liige¹⁰²⁶.
- Alates juuli keskpaigast kuni juuli lõpuni 1921 oli August Tallinna ohvitseride sõjariista ja selle kandmise vormi väljatöötamise komisjonis¹⁰²⁷.
- Alates märtsi keskpaigast 1923 oli ta kooli ohvitseride kogu juhatuse liige¹⁰²⁸.
- Alates 27. aprillist 1923 oli ta Sõjakooli ja Sõjaväe Tehnika kooli valimisjaoskonna komisjoni esimees¹⁰²⁹.
- Alates oktoobri keskpaigast 1923 kuni 7. märtsini 1924 oli ta Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste Ohvitseride kogu revisjonikomisjoni liige, alates 7. märtsist 1924 kuni 26. veebruarini 1925 revisjonikomisjoni tegevliige¹⁰³⁰.
- Alates 16. juunist 1924 kuni 9. detsembrini 1925 oli Balder alalise laskekomitee nr 1 esimees, 10. juulil viidi üle püssilaskmise 1. laskurliiki¹⁰³¹.
- Alates 8. jaanuarist 1925 oli ta Ohvitseride aukohtu tegevliige, 26. veebruarist kuni 1. oktoobrini S.ü.ö. ohvitseride kogu juhatuse tegevliige¹⁰³².

¹⁰²³ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 15/238. [www] <https://bit.ly/3zBzGot> (15.06.2022).

¹⁰²⁴ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 15/238. [www] <https://bit.ly/3tBiMCK> (15.06.2022).

¹⁰²⁵ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 15/238. [www] <https://bit.ly/3NZi76a> ja <https://bit.ly/3QB1vn1> (15.06.2022).

¹⁰²⁶ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 15/238. [www] <https://bit.ly/3HoPe0H> (15.06.2022).

¹⁰²⁷ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 15-16/238. [www] <https://bit.ly/39A6nYy> ja <https://bit.ly/3b7rcLH> (15.06.2022).

¹⁰²⁸ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 36/238. [www] <https://bit.ly/3xtNUoK> (15.06.2022).

¹⁰²⁹ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 36/238. [www] <https://bit.ly/3zVz3q3> (15.06.2022).

¹⁰³⁰ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 36-37/238. [www] <https://bit.ly/3tDDgdH> (15.06.2022).

¹⁰³¹ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 36-37/238. [www] <https://bit.ly/3NTO1AM> ja <https://bit.ly/3b2674V> ning <https://bit.ly/3zCqMHh> (15.06.2022).

¹⁰³² Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 37/238. [www] <https://bit.ly/3MWhhFV> ja <https://bit.ly/3zFdXM7> (15.06.2022).

- Alates 31. jaanuarist 1926 oli ta Kõrgema Sõjakooli Ohvitseride Kogu juhatuse tagavara liige¹⁰³³.
- Alates jaanuari lõpust 1927 oli ta Kõrgema sõjakooli ohvitseride kogu juhatuse esimees¹⁰³⁴.
- Alates 1. juunist 1928 oli ta sõjainistri keskasutustes teenivate vanemohvitseride aukohtu tagavaraliige¹⁰³⁵.
- 1939. aastal kinnitati ta kolmeks aastaks Kodanliku Õhukaitse Nõukogu koosseisu (Kaitseliidu esindajana), valiti Kaitseliidu väeosa ülema õigusteta vanemohvitseride aukohtu liikmeks (1939. aastaks), määrati Kaitseliidu Peastaabi ülema I alatiseks asetäitjaks¹⁰³⁶.
- 8. märtsil 1939 valiti August Balder Kaitseliidu Ohvitseride kogu revisjonikomisjoni liikmeks¹⁰³⁷.
- 28. detsembril 1939 valiti ta 1. diviisi väeosaülema õigusteta vanemohvitseride aukohtu liikmeks (1940. aastaks)¹⁰³⁸.
- 28. juunil 1940 vabastati Balder ametikohalt ja viidi üle Sõjainistri käsutusse ning määrati Kaitseliidu likvideerimis komisjoni liikmeks¹⁰³⁹.
- Augustis 1940 vabastati ta tegelikust sõjaväeteenistusest ja Kaitseliidu likvideerimis komisjoni liikme kohustest¹⁰⁴⁰.

Lisaks Eesti Laskurliidu juhatusse kuulumisele ja eelnevale oskas August ilmselt ise hästi lasta. Vähemalt leiduvad kodus mõne pisemad karikad, mis paistavad olevat saadud laskevõistlustelt ja mille saaja on arvatavasti olnud August. Loomulikult võivad need kuuluda

¹⁰³³ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 37/238. [www] <https://bit.ly/3NZGz7s> (15.06.2022).

¹⁰³⁴ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 38/238. [www] <https://bit.ly/3xUp7vn> (15.06.2022).

¹⁰³⁵ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940. 1930. a teenistuseleht, lk 38/238. [www] <https://bit.ly/3OkDkar> (15.06.2022).

¹⁰³⁶ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 102-103/238. [www] <https://bit.ly/3b2tYSn> ja <https://bit.ly/3MRlbQd> (15.06.2022).

¹⁰³⁷ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 104/238. [www] <https://bit.ly/3xnkSHe> (15.06.2022).

¹⁰³⁸ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 105/238. [www] <https://bit.ly/3b19JEq> (15.06.2022).

¹⁰³⁹ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 105/238. [www] <https://bit.ly/3xso2tj> (15.06.2022).

¹⁰⁴⁰ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 105-106/238. [www] <https://bit.ly/3xTURAL> ja <https://bit.ly/3xxCUqa> (15.06.2022).

ka Augusti vennale ehk vanavanaisa Jürile, kes oli laskmises vanaisa Eino väitel väga osav. Karikad on saadud Laskurliidu V mängul 31. mail 1931, Laskurliidu II mängul 9. detsembril 1933 ja Kaitseväge-Kaitseliidu sõjaväepüüsi võistlusel 1932.

August on olnud ka Kodanliku Õhukaitse Nõukogu, seltsi Esimene Eesti Polk, Kadrina Vabatahtliku Tuletõrje Ühingu ja Noorte Meeste Kristliku Ühingu Tallinna osakonna liige¹⁰⁴¹.

2.7. August Balderi arreteerimine ja vangistus

Nõukogude Liidu okupatsiooni ajal arreteeriti Balder 1940. aasta juulis Tallinn-Nõmmel aadressil Nurme 57.¹⁰⁴² Balder arreteeriti Vene NSFV Kriminaalkoodeksi paragrahvide 58-4 ja 58-1a alusel.¹⁰⁴³ Lisaks süüdistati Augustit § 58-11 ja § 58-13 rikkumisel.¹⁰⁴⁴

§ 58-4 on karistus nendele, kes ei tunnista kommunistliku süsteemi õigusvõrdsust ja püüavad seda kukutada ning selle karistus on 3 aastat kuni mahalaskmiseni, § 58-1a on aga karistus kodumaa reetmise eest (spionaaž, sõjalise või riikliku saladuse väljaandmine, üleminek vaenlase poolele, välismaale põgenemine ning karistus mahalaskmine või vabadusekaotus 10, hiljem 25 aastaks ühes kogu vara konfiskeerimisega)¹⁰⁴⁵. Balder elas oma karistusaja üle ja vabanes 27. märtsil 1948, mis oli tolle aja kohta muidugi haruldane.¹⁰⁴⁶

§ 58-11 tähendab igasugust organiseerimistegevust, mis on sihitud riiklike kuritegude ettevalmistamisele või toimepanemisele, samuti osavõtmine sellistest organisatsioonidest ning karistus oli 6 kuud vangis kuni mahalaskmiseni.¹⁰⁴⁷

§ 58-13 tähendab aktiivset tegevust või aktiivset võitlust töölisklassi ja revolutsioonilise liikumise vastu, mida on avaldatud tsaristliku korra ajal või kontrrevolutsiooniliste valitsuste

¹⁰⁴¹ Pihlak, Jaak; Strauss, Mati ja Krillo, Ain. Eesti Vabaduse Risti kavalerid. Viljandi (2016), lk 129.

¹⁰⁴² Koostaja ja toimetaja Õispuu, Leo (2007). Nõukogude okupatsioonivõimu kuriteod Eestis. Kiiuditatud, arreteeritud, tapetud 1940-1990 nimede koondregister R1-R6. Tallinn: lk 112.

¹⁰⁴³ Koostaja ja toimetaja Õispuu, Leo (2010). Kommunismi kuriteod Eestis lisanimestik 1940-1990 raamatute R1-R7 täiendamiseks. Tallinn: lk 250.

¹⁰⁴⁴ Rahvusarhiiv, ERAF.130SM.1.9258. BALDER August Martin (1891), lk 25, 42-44, 46, 50.

¹⁰⁴⁵ Koostaja ja toimetaja Õispuu, Leo (1996). Poliitilised arreteerimised Eestis 1940-1988 (§58). Kõide 1. Tallinn: lk B4.

¹⁰⁴⁶ Koostaja Õun, M. (1998). Eesti ohvitserid ja sõjandustegelased. I kogumik. Tallinn: Tammiskilp, lk 25-26.

¹⁰⁴⁷ Koostaja ja toimetaja Õispuu, Leo (1996). Poliitilised arreteerimised Eestis. 1940-1988. Tallinn: lk B4.

juures kodusõja perioodil vastutavatel või salajastel ametikohtadel olles ning karistus on 3 aastat vangis kuni mahalaskmiseni.¹⁰⁴⁸

1940. aasta 29. juulil pani tähele Poliitilise Politsei Komissar Tallinnas, et August Balderi kahtlustatakse põhjendatult tegevuses, mis on ohtlik riigi sisemisele julgeolekule ja avalikule korrale ning võib rikkuda riigi välissuhteid, mispärast käsitledes Kaitseseisukorra Seaduse (RT 1938, 1940 365) §23 määras: Eesti Vabariik kodaniku August Mardi poeg Balderi, sündinud 25. oktoobril 1891. aastal, võtta vahi alla, arvates teda kinnipeetavaks.¹⁰⁴⁹ Augusti puhul arvati, et vabaduses viibides hoiduks ta kõrvale uurimisest ja kohtuprotsessist (находясь на свободе может уклониться от следствия и суда).¹⁰⁵⁰

August Balder arreteeriti 29. juulil 1940 ja teda peeti kinni Tallinna vanglas nr 1 (Обвинитель БАЛДЕР арестован 29 июля 1940 г. и содержится под стражей в Таллинской тюрьме нр. 1).¹⁰⁵¹ ehk Keskvanglas, mis on tuntud Patareivangla nime all.

Arreteerituna oli Augustil 195 tükki sõjaväe padruneid erinevate vintpüsside jaoks (боевых патронов для винтовки разных), 1 inglise stiilis püssikomplekt, 261 erinevat lusikat, 48 valatud lusikat (разливательные ложки), 155 erinevat kahvlit, 136 erinevat nuga, 27 erinevaid näpitsaid/ tange (щипчики), 10 tordinuga, 38 erinevat teelusikat, 90 hõbedast erinevat klaasi ja alustassi (серебряный разные рюмки, блюдцы), 6 kandikut, 12 paari hõbedasi kahvleid koos nugaodega, 10 supilusikat kokku kahes suuruses, 24 teelusikat (2 erineva disainiga), 3 valatud lusikat ning 2 väikest nuga ja 1 kahvel.¹⁰⁵²

21. augustil 1940. aastal kell 12.20 toimus üks Augusti ülekuulamistest. Augustilt küsiti, kas ta on tegelenud luuretegevusega ja kas ta oli teadlik riigipöörde ettevalmistamisest Eestis, mis oli suunatud tööliste ja talupoegade punaarmee vastu. Mõlemale küsimusele vastas August eitavalt. Seejärel paluti tal rääkida Kaitseliidu saladokumentide põletamisest. Ta vastas, et ta isiklikult ei põletanud ühtegi dokumenti, sh Kaitseliidu omi. Järgnevalt uuriti, kes põletas hulga Kaitseliidu dokumente. August väitis, et ei tea nende põletamisest midagi. Ülekuulaja ei jäänud tema vastustega rahule ning uuris edasi, et millised Kaitseliiduga seotud dokumendid ta põletas, millele August vastas taas, et tema pole isiklikult ühtegi sellist paberit põletanud. Seejärel uuriti, kas tema kui Kaitseliidu Peastaabi ülem, andis kellelegi käsu salajased

¹⁰⁴⁸ Koostaja ja toimetaja Õispuu, Leo (1996). Poliitilised arreteerimised Eestis. 1940-1988. Tallinn: lk B4.

¹⁰⁴⁹ Rahvusarhiiv, ERAF.130SM.1.9258. BALDER August Martin (1891), lk 1.

¹⁰⁵⁰ Rahvusarhiiv, ERAF.130SM.1.9258. BALDER August Martin (1891), lk 2-3.

¹⁰⁵¹ Rahvusarhiiv, ERAF.130SM.1.9258. BALDER August Martin (1891), lk 45.

¹⁰⁵² Rahvusarhiiv, ERAF.130SM.1.9258. BALDER August Martin (1891), lk 7.

Kaitseliidu paberid põletada. August vastas, et sellised korraldused ta andis. Tal paluti sellest lähemalt rääkida. August vastas, et alates 1940. aasta veebruarist on ta korduvalt andnud Kaitseliidu Peastaabi operatiivosakonna juhatajale major Kallikormile korraldusi ebareaalseks muutunud plaanide hävitamiseks. „Ma ei tea täpselt, millises järjekorras major Kallikorm plaanid hävitas, kuid ta teatas mulle plaanide hävimisest, samas kui oli ette nähtud, et plaanide hävitamine toimub põletamise teel.“ Uurija soovis teada, mis tüüpi plaanidega oli tegemist. August ütles, et tegemist oli peamiselt Kaitseliidu üksikute kompaniide Eesti piiride katmise ja sõja korral tagalakaitse üksikute objektide plaanidega. Edasi soovis ülekuulaja selgitust, miks Kaitseliidu Peastaabi plaanid ebareaalseks muutusid. August ütles, et plaanid muutusid ebareaalseks seoses Nõukogude Liidu ja Eesti vastastikuse sõjalise abi pakti sõlmimisega ning Punaarmee üksuste saabumisega Eestisse.

Seejärel kästi Augustil rääkida kõigest, mida ta teab Kaitseliidu operatiivstaabi osakonnajuhataja major Kallikormi kohta. August ütles, et Kallikorm on nimetatud ametikohal töötanud umbes neli-viis aastat. Kallikorm lõpetas viis-kuus aastat tagasi Tallinnas Kõrgema Sõjakooli. Augustil polnud enda väitel Kallikormiga otsest tutvust. Oma töös Kaitseliidu Peastaabis oli Kallikorm tõhus ja täpne. Enne Kõrgema Sõjakooli lõpetamist oli Kallikorm Kaitseliidu vaneminstruktor. Ta väitis, et teab Kallikormist rohkem midagi. Ülekuulamine lõppes 15.30.¹⁰⁵³

Augusti uurija ning küsitleja oli tihti Riigi Julgeoleku nooremleitnant Kirilenko ja Kuzminov (arreteerimise dokumentides).¹⁰⁵⁴

Augustit süüdistati järgnevas: aastatel 1918–1920 teenis ta Valge-Eesti sõjaväes ja, olles ohvitser, võttis aktiivselt osa relvastatud võitlusest Punaarmee osade vastu, Nõukogude võimu vastu (В 1918 г.-1920 г. служил в белой-эстонской армии и занимая офицерские должности принимал активное участие в вооруженной борьбе против частей Красной армии, против Советской власти.). Alates 1919 oli August Balder uurimisdokumendis kirja pandu alusel kontrrevolutsioonilise organisatsiooni Kaitseliit korraldaja ja juht (С 1919 г. являлся организатором и руководителем контрреволюционной организации "Кайцелит"). Uurimisdokumendis tunnistas ta, et oli kontrrevolutsioonilise organisatsiooni „Kaitseliit“ juht.¹⁰⁵⁵

1940. aastal, olles Kaitseliidu peastaabi ülem, hävitas ta seoses Punaarmee üksuste saabumisega Eestisse Kaitseliidu Peastaabi arhiivi (Являясь начальником главного Штаба

¹⁰⁵³ Rahvusarhiiv, ERAF.130SM.1.9258. BALDER August Martin (1891), lk 11-12.

¹⁰⁵⁴ Rahvusarhiiv, ERAF.130SM.1.9258. BALDER August Martin (1891), lk 24, 26, 29.

¹⁰⁵⁵ Rahvusarhiiv, ERAF.130SM.1.9258. BALDER August Martin (1891), lk 6.

"Кайтселийт" в 1940 г. в связи с приходом в Эстонию частей Красной армии, уничтожил архив штаба "Кайтселийт"). Lisaks võttis ta dokumentide väitel, seoses nõukogude võimu kehtestamisega Eestis, osa inimeste vara riisumisest, st teda süüdistati kuritegudes, mis on sätestatud RSFSRi kriminaalkodeksi avaldustes 58-4, 58-11, 58-13 (Кроме того с установлением в Эстонии Советской власти принимал участие в расхищении народного имущества., т.е. в преступлениях, предусмотренных стейтмент 58-4, 58-11, 58-13 УК РСФСР).¹⁰⁵⁶

Lisaks oli arreteerimisdokumentides kirjas, et vastavalt RSFSRi kriminaalkodeksi paragrahvile 208 tuleks Balder, August Mardi poeg süüdistusega nr 83 seotud uurimine saata vastavalt korraldusele Eesti NSV prokuröri kinnitamiseks ja suunamiseks ning arreteeritud August, Mardi poeg BALDER tuleks üle anda ENSV prokuröri vahi alla (В соответствии со статьей 208 УПК РСФСР след дело nr 83 по обвинению БАЛДЕР А. М. направить Прокурору ЭССР для согласования и направления по подсудности. Арестованного БАЛДЕР А. М. с сего числа перечислить содержанием под стражей за Прокурором ЭССР.). Süüdistus koostati August, Mardi poeg BALDERile Tallinnas 1941. aasta jaanuaris (Обвинительное заключение составлено в г. Таллинне БАЛДЕР А. М. Января, 1941 года).¹⁰⁵⁷

NKVD Erinõupidamise otsusega 23. aprillist 1941 mõisteti talle 8 aastat vabaduskaotust. Balderit süüdistati vabadussõja ajal sõjaväekohtu koosseisu kuulumises ning 1940. aasta suvel Kaitseliidu Peastaabi arhiivi hävitamises¹⁰⁵⁸.

Ta saadeti sunnitööle Komi ANSV Petšora rajooni töölaagrisse, kus ta töötas metsakombinaadis laborandina¹⁰⁵⁹. Maist 1941 kuni veebruarini 1948 töötas ta puidu kuivatamise laborandina Petšora linnas asuvas puidutöötlemistehase (лаборант по сушке лесоматериалов на лесокombинате в городе Печоре) Petšora paranduslaagris (в Печорском исправит. трудовом лагере).¹⁰⁶⁰

¹⁰⁵⁶ Rahvusarhiiv, ERAF.130SM.1.9258. BALDER August Martin (1891), lk 43-45.

¹⁰⁵⁷ Rahvusarhiiv, ERAF.130SM.1.9258. BALDER August Martin (1891), lk 44-45.

¹⁰⁵⁸ Koostaja Õun, M. (1998). Eesti ohvitserid ja sõjandustegelased. I kogumik. Tallinn: Tammiskilp, lk 25, 26.

¹⁰⁵⁹ August Balderi poolt oma käega vene keeles kirjutatud biograafia (28.04.1952) Perekond Palu erakogu.

¹⁰⁶⁰ Isiklik leht kaardrite arvestamiseks (28.04.1952 ja 03.05.1952). August Balderi omakäeliselt täidetud ja allkirjastatud venekeelne leht, lk 3. Perekond Palu erakogu.

Pärast vabanemist veebruaris 1948. aastal tuli ta tagasi Eestisse ja asus elama Tapale.¹⁰⁶¹

Joonis 74. Fotod August Balderist vahialusena¹⁰⁶²

Tõnu Tomann meenutas Augusti vangistamise jm sellega seonduva kohta järgmist: Augusti arreteerimise kohta olen kuulnud versiooni, et pärast Eesti okupeerimist põgenes August Tallinnast Põimale ja varjas ennast mõnda aega Tagametsas asunud heinaküünis. Augustit käidi nii Tallinnas kui Põimal otsimas, kuid ei leitud. Mingil hetkel oli August aga otsustanud ise Tallinnasse sõita ja ennast üles anda. Oma otsust olevat ta põhjendanud järgnevalt: „Mina ei ole kellelegi midagi halba teinud, mistõttu ei ole mul midagi põhjust karta“. Kas tegemist oli sinisilmsusega, Augustile omase sirgjoonelisusega või sooviga oma lähedasi ebameeldivustest säästa, on tagantjärei raske hinnata. Pärast süüdimõistmist saadeti August karistust kandma Siberisse. Oma esimestes kirjades palus August saata endale raamatuid Siberi ravimtaimedest. Kuna toit oli Siberis vilets ning töö raske, siis korjas ta loodusest erinevaid ravimtaimi ning turgutas nendega organismi. Vastavalt võimalustele saatsid lähedased Augustile Siberisse pakke toiduainete ja esmatarbekaupadega. Erinevalt oma paljudest saatusekaaslastest olid Augustil Siberist koju naastes hambad suus ja ilmselt mängisid selles oma rolli ka kogutud ravimtaimed.¹⁰⁶³

Augusti kirjast vennapoeg Einole 8. aprillil 1946. aastal võib lugeda, et August töötab vanas kohas (millises täpsemalt, ei selgu) ja eluraskuste üle ei kurda. Haige polevat ta olnud, v.a kõha ja seedimise rikked. Viimastel kuudel olevat ta aga kosunud ja jõudu juurde saanud. Palub, et Eino asumiselt oma kõhu kõrvalt talle rohkem pakke ei saadaks. Augusti väitel on

¹⁰⁶¹ Eino Balder. (1996). Balderite sugupuu. [Kirjalikud mälestused]. Perekond Palu erakogu.

¹⁰⁶² Rahvusarhiiv, ERAF.130SM.1.9258-1. BALDER August Martin (1891).

¹⁰⁶³ Tõnu Tomann. (26.03.2021). Mälestusi August Balderi vangistamisest. Jane Palu. [e-kiri].

tema toiduolud paranenud. Ta kirjutab, et vajaks küll väga prille (klaasid + 2,5), aga neid pole ju Einol nii või teisiti võimalik saata. August lubas kirjutada öde Anna-Lovisele, et kui Siberisse saatmiseks pakke vastu võetakse, siis Anna-Lovise saadaks talle tema prillid ja muu vajaliku Einole, kes talle need siis edasi vangilaagrisse saadaks. Ilmad olevat peamiselt päikesepaistelised ja südapäeval sulatavat isegi lund, aga talv ei tahtvat veel lahkuda. August tunneb rõõmu, et siiski külm talv möödus tema jaoks kergesti, külma ei pidanud ta palju kannatama. Nõrgale inimesele olevat külm kurjem vaenlane.¹⁰⁶⁴

2.8. Elu ja töö pärast vangilaagrit

Pärast vabanemist märtsist 1948 kuni (juunini¹⁰⁶⁵) juulini 1949 tegi ta põllumajandustöid Virumaal, Undla vallas (сельскохозяйственные работы в Вирумааском уезде Волости Ундла)¹⁰⁶⁶ öe juures¹⁰⁶⁷.

2,5 aastat (juulist 1949 kuni veebruarini 1952¹⁰⁶⁸) töötas August Balder nooremtehniku (juunist¹⁰⁶⁹/ juulist 1949–juunini 1950¹⁰⁷⁰) ja tehnikuna (juunist 1950–veebruarini 1952) projekteerimisinstituudi „Теплоэлектропроект“ Moskva ja Leningradi filiaali uurimisrühmas kõrgepingeliinide uuringul (в Изыскательском отряде Московского и Ленинградского Отделения Проектного Института “Теплоэлектропроект” по изысканиям трасс высоковольтных линий), millest ta vabastati 1. märtsil 1952 uurimisrühma töö kärpimise tõttu.¹⁰⁷¹

1952–1961 töötas August tema märkmete põhjal Eesti NSV Põllumajandusministeeriumi maakorraldusosakonna II kategooria insenerina (инженер II разряда управление

¹⁰⁶⁴ Augusti kiri vangilaagrist vennapoeg Eino Balderile (08.04.1946). Perekond Palu erakogu.

¹⁰⁶⁵ Isiklik leht kaadrite arvestamiseks (28.04.1952). August Balderi omakäeliselt täidetud ja allkirjastatud venekeelne leht, lk 3. Perekond Palu erakogu.

¹⁰⁶⁶ Isiklik leht kaadrite arvestamiseks (03.05.1952). August Balderi omakäeliselt täidetud ja allkirjastatud venekeelne leht, lk 3. Perekond Palu erakogu.

¹⁰⁶⁷ August Balderi omakäelised (dateerimata) venekeelsed märkmed, lk 3 jätk.

¹⁰⁶⁸ Isiklik leht kaadrite arvestamiseks (03.05.1952). August Balderi omakäeliselt täidetud ja allkirjastatud venekeelne leht, lk 3. Perekond Palu erakogu.

¹⁰⁶⁹ Isiklik leht kaadrite arvestamiseks 2., mis on Augusti poolt omakäeliselt vene keeles täidetud ja allkirjastatud, lk 3 (28.04.1952). Perekond Palu erakogu.

¹⁰⁷⁰ Isiklik leht kaadrite arvestamiseks (28.04.1952). August Balderi omakäeliselt täidetud ja allkirjastatud venekeelne leht, lk 3. Perekond Palu erakogu.

¹⁰⁷¹ August Balderi poolt oma käega vene keeles kirjutatud biograafia (28.04.1952). Perekond Palu erakogu.

Землеустройства Министерства Сельского Хозяйства ЭССР) ja 1961–1968 Eesti NSV riigiettevõttes „Этсельхозпроект“ vaneminsenerina (старший инженер ГПИ "Этсельхозпроект" ЭССР) ning 1. jaanuarist 1968 läks pensionile.¹⁰⁷²

Gonsiori 17 majaraamatus on korterisse 29 sisseregistreerimisel 8. mail 1961 Augusti töökohana kirjas maakorralduse osakonna insener (Управ. Землеустройства инженер).¹⁰⁷³

Augusti töötõendis, mis kehtis 22. maist 1961 kuni 31. detsembrini 1962, on veidi täpsemalt kirjas, et ta töötas Eesti NSV Põllumajanduse Ministeeriumi Riiklikus Projekteerimise Instituudis Põllumajandusprojekt II järgu insenerina.¹⁰⁷⁴

Augusti ENSV PM Maakorralduse ja Külvikordade Valitsuse tööraamatu väljavõttes on kirjas järgmine:

1. maist 1952. a võetud tööle II j. inseneri ametikohale (käskk. 9/12-63 10.05.1952);
1. maist 1961. a vabastatud ametist seoses üleviimisega RPI „Eesti Põllumajandusprojekti“ (k/k nr 15/2-48 22.04.1961. a) ja määratud II järgu inseneri ametikohale (k/k 78/12.05.1961);
1. septembrist 1961. a viidud üle vaneminseneri ametikohale (kk 159/31.08.1961) ja
1. jaanuarist 1968. a vabastatud vaneminseneri ametikohalt seoses pensionile minekuga (kk 104, 14.12.1967).¹⁰⁷⁵

Järgnevalt elas August pensionärina Tallinnas. Pension I invaliidsuse grupi järgi määrati Augustile alates 9. septembrist 1966. ¹⁰⁷⁶ August suri 26. septembril 1973. aastal. Ta on maetud Kadrina kalmistule.

Tema mõõdetud (maamõõtja ja kartograaf) on näiteks järgmised objektid:

- Abja rajoon Raudsepa kruusakarjäär. Halliste k/n.¹⁰⁷⁷

¹⁰⁷² August Balderi omakäelised venekeelsed märkmed (dateerimata), lk 3 jätk.

¹⁰⁷³ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1135. Lomonossovi 17 (11.05.1959), lk 26.

¹⁰⁷⁴ August Balderi töötõend nr 186. Perekond Palu erakogu.

¹⁰⁷⁵ August Balderi tööraamatust väljavõte (pitsatiga, dateerimata). Perekond Palu erakogu.

¹⁰⁷⁶ Eesti NSV Tallinna Mererajooni TK Sotsiaalkindlustuse osakonna poolt 7. oktoobril 1966. a välja antud pensionitunnistus nr 17842/21685. Perekond Palu erakogu.

¹⁰⁷⁷ Eesti Ajalooarhiiv, EAA.M-765.2.32. Abja rajoon Raudsepa kruusakarjäär. Halliste külanõukogu. Kaartide infosüsteemis, lk 7. [www] <https://bit.ly/3uF0HSi> (09.04.2021).

- Eesti NSV Viljandi rajoonis Riikliku metsafondi maadest „Estonenergo“ Kõrgepinge Elektrivõrkudele Tartu-Pärnu kõrgepingeliini alla lõigus Viljandi alajaam – Kilingi-Nõmme rajooni piir eraldamisele kuuluvate maade plaan.¹⁰⁷⁸
- Eesti NSV Viljandi rajoonis „Estonenergo“ Kõrgepinge Elektrivõrkudele Tartu-Pärnu kõrgepingeliini alla eraldamisele kuuluvate maade plaan.¹⁰⁷⁹
- Uusna sovhoosi maakasutus. „Kuumanni kruusakarjäär“. ¹⁰⁸⁰
- Eesti NSV Viljandi rajoonis „Estonenergo“ Kõrgepinge Elektrivõrkudele Tartu-Pärnu kõrgepingeliini alla eraldamisele kuuluvate maade plaan.¹⁰⁸¹
- Teede Peavalitsusele „Raudsepa“ kruusaaugu laiendamiseks eraldatava maa-ala plaan.¹⁰⁸²
- Artell „Terma“ Tohvri tellisetehase ja savikarjääri maa-ala plaan.¹⁰⁸³

2.8.1. August Balderi 120. sünniaastapäeva tähistamine 2011. aastal

2011. aastal tähistas Kaitseliit August Balderi 120. sünniaastapäeva mitmete üritustega. Näiteks korraldati Kaitseliidu toonase museoloogi Tanel Lääne eestvõttel Balderi sünniaastapäevaks näitus pealkirjaga „Kolonel August Balder 120“ (vaata täpsemalt lisa 24). Näitus avati 24. oktoobril 2011 kell 12.30 Kaitseliidu peastaabis. Näituse avamisel tehtud fotod on lisatud antud töö lisasse 25. Näitus koostati Kaitseliidu muuseumi, Neeruti Seltsi ja Balderite suguvõsa esindajate arhiivkogude põhjal.¹⁰⁸⁴ Näituse stende töötles digitaalselt Tarmo Rämmi

¹⁰⁷⁸ Eesti Ajalooarhiiv, EAA.M-765.2.65. Eesti NSV Viljandi rajoonis Riikliku metsafondi maadest "Estonenergo" Kõrgepinge Elektrivõrkudele Tartu-Pärnu kõrgepingeliini alla lõigus Viljandi alajaam - Kilingi-Nõmme rajooni piir eraldamisele kuuluvate maade plaan. Kaartide infosüsteemis, lk 16. [www] <https://bit.ly/3wAYMQe> (09.04.2021).

¹⁰⁷⁹ Eesti Ajalooarhiiv, EAA.M-765.2.65. Eesti NSV Viljandi rajoonis "Estonenergo" Kõrgepinge Elektrivõrkudele Tartu-Pärnu kõrgepingeliini alla eraldamisele kuuluvate maade plaan. Kaartide infosüsteemis, lk 37. [www] <https://bit.ly/3t6V66y> (09.04.2021).

¹⁰⁸⁰ Eesti Ajalooarhiiv, EAA.M-765.2.29. Uusna sovhoosi maakasutus. "Kuumanni kruusakarjäär". Kaartide infosüsteemis, lk 15. [www] <https://bit.ly/3s1mj9v> (09.04.2021).

¹⁰⁸¹ Eesti Ajalooarhiiv, EAA.M-765.2.65. Eesti NSV Viljandi rajoonis "Estonenergo" Kõrgepinge Elektrivõrkudele Tartu-Pärnu kõrgepingeliini alla eraldamisele kuuluvate maade plaan. Kaartide infosüsteemis, lk 38. [www] <https://bit.ly/3sZJxy9> (09.04.2021).

¹⁰⁸² Eesti Ajalooarhiiv, EAA.M-765.2.32. Teede Peavalitsusele "Raudsepa" kruusaaugu laiendamiseks eraldatava maa-ala plaan. Kaartide infosüsteemis, lk 11. [www] <https://bit.ly/39YDzWH> (09.04.2021).

¹⁰⁸³ Eesti Ajalooarhiiv, EAA.M-765.2.30. Artell "Terma" Tohvri tellisetehase ja savikarjääri maa-ala plaan. Kaartide infosüsteemis, lk 13. [www] <https://bit.ly/3fXo3y8> (09.04.2021).

¹⁰⁸⁴ Kaitseliit mälestab sünniaastapäeval kolonel August Balderit (24.10.2011). Virumaa Teataja. [www] <https://bit.ly/3rVrh7O> (08.04.2021).

(OÜ Digifoto)¹⁰⁸⁵. Näituse avamisel osalesid sugulastest ka Tõnu Tomann, Mare Madisson, Malle Paal, Andres Paal ja minu ema Jane Palu ning hiljem külastasid näitust veel mitmed sugulased ja tuttavad, nt Tiia Kaar.¹⁰⁸⁶

Joonis 75. Näituse avamine 24. oktoobril 2011 Kaitseliidu Peastaabis. Foto Merle Ott¹⁰⁸⁷

Hiljem sai sama näitust näha ka Kadrina Rahvamajas.¹⁰⁸⁸

Lisaks korraldati mälestusüritus kolonel August Balderi hauaplatsil teisipäeval, 25. oktoobril 2011 algusega kell 12 (vaata täpsemalt lisa 25).¹⁰⁸⁹

August Balderi mälestamiseks Kadrina kalmistul tuli kokku nii relvavendi kui ka neid, kes oma mälus on kandnud noid aegu, mil August Balder tegutses Eesti kaitsevõime tugevdamisel ja Kaitseliidu isamaalisel juhtimisel. Kaitseliidu Peastaabi teavitusjaoskonna spetsialist-museoloog Tanel Lään meenutas oma sissejuhatavas sõnavõtus Kaitseliidu endisi juhte, kelle hulgas ühe väljapaistvama isiksusena on meelde jäänud kolonel August Balder. Vallavanem Aivar Lankei tõdes, et Kadrinas on alati austusega meenutatud neid omakandi inimesi, kes

¹⁰⁸⁵ Kolonel Balder120 (näitus). Kaitseliidu ajalookogu. [www] <https://bit.ly/3uCVJFh> (08.04.2021).

¹⁰⁸⁶ Jane Palu. (06.04.2021). Mälestusi August Balderi 120. sünniaastapäevast. Saamuel Palu. [Suuline mälestus].

¹⁰⁸⁷ Näituse avamine 24. oktoobril 2011 Kaitseliidu Peastaabis [www] <https://bit.ly/2QaFtMN> (06.04.2021).

¹⁰⁸⁸ Jane Palu. (06.04.2021). Mälestusi August Balderi 120. sünniaastapäevast. Saamuel Palu. [Suuline mälestus].

¹⁰⁸⁹ Kaitseliit tähistab kolonel August Balderi sünniaastapäeva (23.10.2011). [www] <https://bit.ly/3mu4NcO> (08.04.2021).

Eesti riigi rajamise juures seisis ja selleks oma kaaluka panuse andsid. Neeruti Seltsi esimees Tiiu Uusküla tänas KL Peastaapi, kelle esindajad olid tulnud mälestama siitkandist pärit Kaitseliidu kunagist juhti kolonel August Balderit. Mälestustseremoonial oli väljas Kaitseliidu auvahtkond ning muusikaliselt sisustas üritust Kadrina pasunapoiste puhkpilliansambel. Mõttevahetus Kaitseliidu tegevuse ümber ja August Balderi osast selles jätkus sõdurisuppi süües Neeruti Seltsi ruumides.¹⁰⁹⁰

Kadrina kalmistul toimunud mälestusüritusel osalesid peale eelmainitud kõnelejate ka minu ema Jane Palu, Mare Madisson, Malle Paal, mitmed Neeruti Seltsi liikmed, sh Kadrina Raamatukogu direktor Ene Heide ja raamatukoguhoidja Tiiu Kaare jt.¹⁰⁹¹

¹⁰⁹⁰ Kaitseliit austas oma kunagist staabiülemat. 25. oktoobril möödus 120 aastat kolonel August Balderi sünnist. (25. november 2011). Kadrina valla ajaleht Kodukant. Nr. 10 (215). [www] <https://bit.ly/3t3MygP> (08.04.2021).

¹⁰⁹¹ Jane Palu. (06.04.2021). Mälestusi August Balderi 120. sünniaastapäevast. Saamuel Palu. [Suuline mälestus].

KOKKUVÕTE

Käesoleva uurimistöö eesmärk oli koguda kokku võimalikult palju infot August Balderist, tema elust, tegevusest ja suguvõsast ning koostada saadud materjalidest põhjalik ülevaade. Koostatud uurimistöös antakse ülevaade kogutud ning süstematiseeritud materjalidest.

Uurimistöö eesmärkide saavutamiseks ja info hankimiseks kasutasin mitmeid raamatuid, internetilehekülgi, perekonnas säilinud fotosid, dokumente, kirju jm materjale. Lisaks külastasin Tallinnas asuvat Rahvusarhiivi Madara uurimissaali, Tartus asuvat Nooruse tänava uurimissaali ning käisin Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Kultuuriloolises Arhiivis. Kasutasin ka mitmetes raamatukogudes, Eesti Pedagoogika Arhiivmuuseumis, Eesti Arhitektuurimuuseumi arhiivis, Tallinna Linnaarhiivis, Kaitseliidu Peastaabis, digiteeritud arhiiviallikate andmebaasis Saaga, digitaalarhiivis Digar jm leiduvaid materjale. Töö kirjutamisel kasutasin ka oma ema 1997. aastal tehtud kodu-uurimistööd vana-vanaisast Jüri Balderist, kes oli Augusti vend.

Eeldasin, et suurem osa materjale August Balderi kohta on juba varasemalt leitud ning ema perearhiivi talletatud. Tegelikult oli aga infot August Balderi kohta märgatavalt rohkem ning ajapuudusel ei jõudnud kahjuks kõiki materjale piisava põhjalikkusega läbi töötada ning see seisab veel ees. Näiteks jäi tõlkimata ning töösse lisamata põhjalikum ülevaade August Balderi arreteerimisest ja vangistusega seonduvast, kuigi toimikud said pildistatud ning nendega arhiivis ka põgusalt tutvutud. Samuti jäi põhjalikumalt süvenemata August Balderi postitelegraafiteenistuses töötamise toimikusse ning toimiku materjalid eesti keelde tõlkimata. Kindlasti oleks saanud Augusti kohta rohkem infot ka vanaisa ja tema venna Endli vahelistest kirjadest, kuid paljusid neist ei jõudnud läbi lugeda või ei jõudnud leitud infot töösse panna. Leidsin ka mitu raamatut, milles pisut juttu August Balderist või temaga seonduvast, kuid kõigiga ei jõudnud tutvuda või töösse kirja panna. Tahes-tahtmata jäi kindlasti osa loetud taustainfost, mis erinevatest raamatutest ja materjalide põhjal avastasin, vaid autori teada, sest lugemise ajal polnud arvutit ja tööd käepärast ja mõni märkmeleht infoga läks uurimise ajal kaduma.

Uurimuse alguses eeldasin, et saab rohkelt infot Augusti kohta ka sugulastelt, kes temaga on kohtunud ja on veel elus, paraku jäi vastav info oodatust kesisemaks. Sugulaste ja tuttavate kaudu saadi küll täpsustusi muudest materjalidest leitud info kohta, kuid uut infot vähesel määral. See on seletatav asjaoluga, et Augusti elu ajal, mil praegu elus olevad inimesed teda mäletavad, kehtis Eestis veel nõukogude võim ning paljust ei olnud soovitatav rääkida. Teiseks põhjuseks on ilmselt asjaolu, et enamasti ei oska me paljut uurida ja küsida inimestelt nende elu ajal. Küsimused tekivad enamasti aastaid hiljem ja vastuseid on neile raske leida. Lisaks hävitasid sugulased osa Augusti kohta leiduvast materjalist, nt fotod, mis seostusid Eesti sõjaväes teenimise jms-ga, kartuses, et nad võivad ise sattuda Augusti elu ja tegevuse tõttu

nõukogude võimu kiusu alla. Samuti hävisid paljud Augusti raamatud jm tema isakodu Puusepa talu põlengu käigus.

Uuringu käigus selgus, et August Balder oli õpihimuline ja haritud mees, kes end pidevalt täiendas ja püüdis ka oma töös täiuslikkuse poole. Kuigi August oli kõrgem sõjaväelane ning oskas ilmselt hästi teisi juhtida ning end kehtestada, siis koduses elus ja pereringis tunti teda pigem heatahtliku, sõbraliku, lepliku ning armastusväärse inimesena, kes soovis teistele head ning kelle kohta ei oska keegi midagi halba rääkida. Uurimuse käigus selgus väga palju uut infot Augusti ning temaga seonduva kohta, lisaks täpsustus ja sai parandatud info tema õdedevendade ja suguvõsa kohta.

August Balderi elu ja tegevus väärrib kindlasti ka edasist uurimist ja materjalid, millega ainult pealiskaudselt tutvuti, põhjalikumalt tõlkimist ning neisse süvenemist.

Uurimistööd raskendas ka asjaolu, et Eestis kehtisid 2020/21 ja 2021/2022 õppeaastal COVID-19 leviku tõttu mitmed piirangud, mistõttu nt Madara tänava uurimissaal oli 2021. aasta alguses¹⁰⁹² uurijatele suletud, 25. oktoobrist 2021 oli vajalik uurimissaalide küllastamiseks COVID-19 vaksineerimise või läbipõdemise tõendi olemasolu¹⁰⁹³. Ka mitmetes teistes asutustes olid pandud piirangud küllastajate arvule või nõuti COVID-19 tõendit. Viimaseid täpsustusi arhiivis ei saanud ma teha, sest mul puudus vaksineerimise või läbipõdemise tõend.

Tööd raskendas ja tegi ajamahukamaks ka asjaolu, et ühtki head joonealuse viitamise ja kasutatud allikate vormistamise juhendit, mis oleks sisaldanud näiteid kõigi antud töös kasutatud erinevat liiki allikate vormistamiseks, ei õnnestunud leida. Seetõttu pidi viitamisel ja kasutatud allikate vormistamisel kasutama mitmete erinevate koolide ja asutuste viitamise juhendeid.

Juhan Liivi sõnadele toetudes – kes minevikku ei mäleta, elab tulevikuta. Tundmata oma perekonna minevikku, ei oska me väärtustada oma esivanemate panust meie pere ja rahva tulevikku. Usun, et tänu siinsele uurimistööle oskan ma rohkem väärtustada eelnevat, lisaks sain palju lisateavet aumärkide, auastmete, eesti ajaloo jm kohta.

Tänu August Balderi elu ja tegevusega seonduva materjali läbi töötamisele mõistan paremini, millised olid Eesti riigikaitse algusaastad ning okupatsioonieelne korraldus ning oskan võrrelda seda praeguse korraldusega. Praeguse korraldusega olen veidi kokku puutunud alates 2015.

¹⁰⁹² Rahvusarhiiv. Virtuaalne uurimissaal. (2021). Teated. Madara uurimissaal on suletud 17. jaanuarini . [www] <https://bit.ly/3LySrMG> (17.02.2022).

¹⁰⁹³ Rahvusarhiiv. Virtuaalne uurimissaal. (2021). Teated. Uurimissaali küllastamine 25. oktoobrist alates. [www] <https://bit.ly/3LDbZj9> (17.02.2022).

aastast, mil astusin noorkotkaste ridadesse. Noorkotkaste hulka kuulus ka minu vanaisa Eino Balder ja tema vend ning Kaitseliitu vanavanaisa Jüri ning Naiskodukaitsesse väidetavalt ka vanavanaema Julie Balder. Huvitav oli ka teada saada, kuidas auastmed on aja jooksul muutunud, avastada, et August Balder oli üks okupatsioonieelse Eesti spordi arendajatest. See, kuidas kaitstakse riiki ning kuidas areneb riigi kaitsevõimekus mõjutab otseselt või kaudselt iga selle riigi kodanikku. See, kas me tunneme selle vastu huvi või mitte, ei muuda selle arengu tähtsust. Me kõik peame seisma oma riigi ja tuleviku eest, kas selles ise osaledes kaitsevälase, -liitlase, noorkotka, kodutütrena või aidates kaasa kaudselt selle arengule olles toetavad vastava valdkonna juhtide otsuste suhtes. Tähtis on austada ja usaldada oma riigi- ja kaitseväge juhte ning uskuda, et nad püüavad anda endast parima, et meie riik jääks kestma ning püsima. Kõik me oleme inimesed ning teeme vigu. Tagantjärele on lihtne anda hinnanguid, millised otsused olid õiged või valed. Otsuste tegijad aga peavad otsustama tol hetkel olemasolevate faktide ja teabe järgi. Kindlasti tegi ka August oma elus ja töös vigu ning maksis nende eest suuremal või vähemal määral. Olen oma töös püüdnud anda ülevaate August Balderi elust leitud materjalide põhjal ning mitte hinnata tema tegevuse ja otsuste õigsust.

Uurimistööd koostada oli huvitav ja põnev ning see avardas silmaringi, õpetas tundma arhiive, otsima neis leiduvaid materjale ning leitud koondama ja kasutama.

Täna oma juhendajaid, kõiki sugulasi ja tuttavaid, ajaloolasi ja erinevate asutuste töötajaid, kes andsid ja aitasid leida lisainfot August Balderi kohta või mõista erinevate perioodide elu ja olu. Samuti olen tänulik erinevatele raamatukogudele jm asutustele, kes võimaldasid COVID-19 piirangutest olenemata tutvuda erinevate materjalidega, neid skaneerida ja pildistada.

UURIMISTÖÖS KASUTATUD LÜHENDID JA SÜMBOLID

* – sündinud

△ – periood, mil elas Gonsiori 17 majas

aj – ajutine¹⁰⁹⁴

div – diviis¹⁰⁹⁵

divstabül – diviisi staabiülem¹⁰⁹⁶

divül – diviisiülem¹⁰⁹⁷

k.t –kohusetäitja¹⁰⁹⁸

K.V.S. – Käsk Vabariigi sõjaväele¹⁰⁹⁹

kamin – kaitseminister¹¹⁰⁰

kindst – kindralstaap¹¹⁰¹

kl – klass¹¹⁰²

¹⁰⁹⁴ Eesti keele käsiraamat 2007. Ortograafia. Lühendamine. [www] <https://bit.ly/3LRZKPZ> (28.03.2022).

¹⁰⁹⁵ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914-07.08.1940, saaga 24/238. [www] <https://bit.ly/3tHyKvf> (28.03.2022).

¹⁰⁹⁶ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914-07.08.1940, saaga 151/238. [www] <https://bit.ly/3IKaqqz> (28.03.2022).

¹⁰⁹⁷ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914-07.08.1940, saaga 150/238. [www] <https://bit.ly/3NDW19w> (28.03.2022).

¹⁰⁹⁸ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914-07.08.1940, saaga 35/238. [www] <https://bit.ly/3Lq3jMb> (28.03.2022).

¹⁰⁹⁹ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914-07.08.1940, saaga 36/238. [www] <https://bit.ly/36WYXgB> (28.03.2022).

¹¹⁰⁰ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914-07.08.1940, saaga 172/238. [www] <https://bit.ly/3INN2yT> (28.03.2022).

¹¹⁰¹ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914-07.08.1940, saaga 37/238. [www] <https://bit.ly/3wLqP28> (28.03.2022).

¹¹⁰² Eesti keele käsiraamat 2007. Ortograafia. Lühendamine. [www] <https://bit.ly/3LRZKPZ> (28.03.2022).

Kl. ül – kaitseliidu ülem¹¹⁰³

kr – kroon¹¹⁰⁴

ksk – käsikirj¹¹⁰⁵

ksv – kaitsevägi¹¹⁰⁶

Kv. st. Ül – Kaitseväe staabi ülem¹¹⁰⁷

MiFID II – Markets in Financial Instruments¹¹⁰⁸ 2 ehk finantsturgude regulatsioon

O.T.S. – Ohvitseride teenistuskäigu seadlus¹¹⁰⁹

O.T.S.24 – Vabariigi Valitsuse poolt 30. jaanuaril 1924. a. vastu võetud kaitseväe ohvitseride teenistuskäigu seadlus. Riigi Teataja 1924, nr. 37/38, lk. 285298.¹¹¹⁰

O.T.S.31 – Vabariigi Valitsuse poolt 14. oktoobril 1931 antud ohvitseride teenistuskäigu seadlus. Riigi Teataja 1931, nr. 85, art. 644, lk. 10451080.¹¹¹¹

O.T.S.38 – Ohvitseride teenistuskäigu seadlus. Antud Vabariigi Presidendi poolt 28. novembril 1938. Riigi Teataja 1938, nr. 100, art. 871, lk. 22592306.¹¹¹²

¹¹⁰³ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914-07.08.1940, saaga 151/238. [www] <https://bit.ly/35iOICF> (28.03.2022)

¹¹⁰⁴ Eesti keele käsiraamat 2007. Ortograafia. Lühendamine. [www] <https://bit.ly/3LRZKPZ> (28.03.2022).

¹¹⁰⁵ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914-07.08.1940, saaga 24/238. [www] <https://bit.ly/3tHyKvf> (28.03.2022).

¹¹⁰⁶ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914-07.08.1940, saaga 51/238. [www] <https://bit.ly/3DiK6ck> (28.03.2022).

¹¹⁰⁷ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914-07.08.1940, saaga 51/238. [www] <https://bit.ly/3LDQpub> (28.03.2022).

¹¹⁰⁸ Investment services and regulated markets. Markets in financial instruments directive (MiFID). [www] <https://bit.ly/3rJz3oX> (07.12.2021).

¹¹⁰⁹ Pajur, A. (2002). Kuidas saada kindraliks: ohvitseride auastmed ja nende kõrgendamise kord aastail 1917–1940. Tuna nr. 1, lk 28. [www] <https://bit.ly/3uIIYcF> (09.04.2021).

¹¹¹⁰ Pajur, A. (2002). Kuidas saada kindraliks: ohvitseride auastmed ja nende kõrgendamise kord aastail 1917–1940. Tuna nr. 1, lk 28. [www] <https://bit.ly/3uIIYcF> (09.04.2021).

¹¹¹¹ Pajur, A. (2002). Kuidas saada kindraliks: ohvitseride auastmed ja nende kõrgendamise kord aastail 1917–1940. Tuna nr. 1, lk 28. [www] <https://bit.ly/3uIIYcF> (09.04.2021).

¹¹¹² Pajur, A. (2002). Kuidas saada kindraliks: ohvitseride auastmed ja nende kõrgendamise kord aastail 1917–1940. Tuna nr. 1, lk 28. [www] <https://bit.ly/3uIIYcF> (09.04.2021).

pvk – päevakäsk¹¹¹³

R.T. – Riigi Teataja¹¹¹⁴

rhv – rahvaväelased¹¹¹⁵

riigivan – riigivanem¹¹¹⁶

sh – sealhulgas¹¹¹⁷

s.ü.ö.¹¹¹⁸ – sõjavälja ühendatud õppeasutus

snd – sündinud¹¹¹⁹

srn – surnud¹¹²⁰

Sv. Juh – sõjaväe juhataja¹¹²¹

Sõmin – sõjaminister¹¹²²

TPI – Tallinna Polütehniline Instituut¹¹²³

¹¹¹³ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914-07.08.1940, saaga 139/238. [www] <https://bit.ly/3IK8tkf> (28.03.2022).

¹¹¹⁴ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914-07.08.1940, saaga 36/238. [www] <https://bit.ly/3DmD4DA> (28.03.2022).

¹¹¹⁵ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914-07.08.1940, saaga 181/238. [www] <https://bit.ly/3qJptRp> (28.03.2022).

¹¹¹⁶ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914-07.08.1940, saaga 149/238. [www] <https://bit.ly/3qJz62u> (28.03.2022).

¹¹¹⁷ Eesti keele käsiraamat 2007. Ortograafia. Lühendamise. [www] <https://bit.ly/3LRZKPZ> (28.03.2022).

¹¹¹⁸ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914-07.08.1940, saaga 26/238. [www] <https://bit.ly/2R8P9YL> (08.04.2021).

¹¹¹⁹ Sõnaveeb. Eesti Keele Instituut (2021). [www] <https://bit.ly/3Jw9htO> (17.02.2022).

¹¹²⁰ Eesti keele käsiraamat 2007. Ortograafia. Lühendamise. [www] <https://bit.ly/3LRZKPZ> (17.02.2022).

¹¹²¹ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914-07.08.1940, saaga 151/238. [www] <https://bit.ly/3DgAz5E> (28.03.2022).

¹¹²² Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914-07.08.1940, saaga 37/238. [www] <https://bit.ly/3wLqP28> (28.03.2022).

¹¹²³ Tipikas. “Eesti keele seletav sõnaraamat” 2009. [www] <https://bit.ly/3O6Zf5h> (20.06.2022).

ukj – uue, Gregoriuse kalendri järgi¹¹²⁴

V. Sõjakool – Vabariigi sõjakool¹¹²⁵

v.a – välja arvatud¹¹²⁶

vkj – vana, Juliuse kalendri järgi¹¹²⁷

¹¹²⁴ Eesti keele käsiraamat 2007. Ortograafia. Lühendamine. [www] <https://bit.ly/3GQj2Bv> (12.02.2022).

¹¹²⁵ Rahvusarhiiv, ERA.495.7.269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914-07.08.1940, saaga 35/238. [www] <https://bit.ly/3JPzVhY> (28.03.2022).

¹¹²⁶ Eesti keele käsiraamat 2007. Ortograafia. Lühendamine. [www] <https://bit.ly/3LRZKPZ> (28.03.2022).

¹¹²⁷ Eesti keele käsiraamat 2007. Üldkasutatavaid lühendeid. [www] <https://bit.ly/3s0GbK1> (08.04.2021).

UURIMISTÖÖS KASUTATUD MÕISTED

kuraator – (lad *curator*), eestkostja, hooldaja, ülevaataja; kõrgem järelevalveametnik mõne maa autonoomse kõrgkooli juures; õpperingkonna ülem tsaristlikul Venemaal polk-rügemendile vastav väeosa slaavikeelsetes riikides.¹¹²⁸

patarei – KÕNEKEELNE SÕJANDUS (kaitseväes:) kompaniile (või roodule) vastav suurtüki- ja raketiväe ning õhukaitsejõudude allüksus.¹¹²⁹

polk – KÕNEKEELNE SÕJANDUS (kaitseväes:) rügemendile vastav väeosa slaavikeelsetes riikides.¹¹³⁰

¹¹²⁸ Kuraator. “Eesti keele seletav sõnaraamat” 2009. [www] <https://bit.ly/3NnTDn5> (08.04.2021).

¹¹²⁹ Patarei. “Eesti keele seletav sõnaraamat” 2009. [www] <https://bit.ly/3iFakfG> (26.03.2022).

¹¹³⁰ Polk. “Eesti keele seletav sõnaraamat” 2009. [www] <https://bit.ly/3wE92am> (26.03.2022).

KASUTATUD ALLIKAD

Raamatud

Aus, E. (1960). Liiguste kaheklassilise ministeeriumikooli ja pedagoogilise klassi ajalooline ülevaade. Koost. ajavahemikul 1. maist 1960. a kuni 19. augustini 1960. a.

Balder, A (1932). Pealik lahingus : jao-, rühma- ja kompanii pealiku lahingutegevuse käsiraamat. Tallinn: Kaitseliidu Peastaap. [www] <https://bit.ly/2PpdbxQ> (24.03.2021).

Balder, A. (1927). Vabadussõja lõpuvõitlusi Viru rindel. Tallinn : Kindralstaabi VI osakond. [www] <https://bit.ly/3ILmMeF> (24.03.2021).

Balder, A. (1933). Lahingepisood Landeswehri sõjast. Võnnu lahing. Vabadusmonument. I: Tallinn. [www] <https://bit.ly/3sjgHZn> (24.03.2021).

Balder, A. ja Elbrecht, A. (1929). Kaitseliitlase kalender-käsiraamat 1930. Tallinn: Kaitse Kodu. [www] <https://bit.ly/3d0kPHi> (24.03.2021).

Balder, A. ja Elbrecht, A. (1930). Kaitseliitlase kalender-käsiraamat 1931. Tallinn: Kaitse Kodu. [www] <https://bit.ly/3rgYJFh> (24.03.2021).

Balder-Nigol, L. (2000). Kuningatütar uinuval maal. Ühe eesti naise elu lugu. Tallinn: L. Balder-Nigol.

Baldur. TEA entsüklopeedia 3. köide. (2009). Tallinn: TEA.

Eesti Entsüklopeedia 7. köide. (1994). Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.

Eesti Kaitsevägi 100. Eesti kaitseväge ja väeosade sümbolid 1918-2018 (2018). Koost. Konso, K. Tallinn: Kaitsevägi.

Eesti kasarmud (2008). Koost Jürjo, M. Tallinn: Tänapäev.

Eesti koolimajad (2011). Koost. Talving, H. Tallinn: Tänapäev.

Eesti kunsti ja arhitektuuri biograafiline leksikon (1996). Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.

Eesti laskurid rahvusvahelistel laskevõistlustel 1931-1937. (1938). Eesti Laskurliidu väljaanne: Tallinn.

Eesti Nõukogude Entsüklopeedia 5. köide. (1973). Tallinn: Valgus.

Eesti ohvitserid ja sõjandustegelased. I kogumik (1998). Koost. Õun, M. Tallinn: Tammiskilp.

Eesti Vabadussõda 1918-1920. II osa (1939). Toim. Ots, H. ja Laidre, S. Tallinn: Vabadussõja Ajaloo Komitee.

Ehitusinsenerid TPI-st. (1986). Tallinn: Valgus.

Elvi Tomann 23.12.1935-22.09.1995. Tehnikakandidaat. Tallinn: TTÜ Soojustehnika Instituut.

Gregoriuse kalender. TEA entsüklopeedia 7. köide. (2011). Tallinn: TEA.

Kommunismi kuriteod Eestis lisanimestik 1940-1990 raamatute R1-R7 täiendamiseks (2010). Koost. ja toim. Õispuu, L. Tallinn: Eesti Represseeritute Registri Büroo.

Koostaja ja toimetaja Õispuu, L. (1996). Poliitilised arreteerimised Eestis 1940-1988 (§58). Köide 1. Tallinn: lk 97: Memento ruut nr 3 §58-1a.

Koostaja ja toimetaja Õispuu, L. (1996). Poliitilised arreteerimised Eestis 1940-1988 (§58). Köide 1. Tallinn: Memento ruut nr 2 §58-10, §58-11.

Koostaja Uusküla, T. (2003). Jüri Balder - silmapaistev kaupmees ja ühiskonnategelane Kadrinas. Neeruti Selts: Kadrina, lk 6.

Koostajad Jantson, S. ja Vahtra, M. ning Kaasik, I. (2008). Tallinna Tehnikaülikooli professorid läbi aegade. TTÜ Kirjastus: Tallinn. [www] <https://bit.ly/3N1Fo67> (17.06.2022).

Kopõtin, I. (2020). Rahvuse kool. Eesti rahvusarmee ja vähemusrahvused aastatel 1918-1940. Tartu: Rahvusarhiiv.

Kröönström, M. (2010). Kaptenite ja leitnantide sõda. Eesti sõjaväe juhtkoosseis Vabadussõjas 1918-1920. Tallinn: Tänapäev.

Kuraator. Eesti Entsüklopeedia, 5. köide. (1990) Tallinn: Valgus.

Laul, E. (2010). Eesti kooli ajalugu 1860. aastaist 1917. aastaini. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus.

Lehtmets, A. ja Hoile, D. (1994). Sentence: Siberia. A story of Survival. Kent Town: Wakefield Press.

Leppik, E. (2000). Kadrina mapp. Kultuurilooline Kadrina. Laiuse: E. Leppik.

Luts, A. (2004). Heitluste keerises. Tallinn: Olion.

Merekaitseliitlase käsiraamat (1936). Koost. Adler, A. jt. Tallinn: Kaitseliidu Peastaap. [www] <https://bit.ly/3d7jgr1> (04.12.2021).

Nõmmaru, A. (1960). Aaspere Ministeeriumikool (käsikiri TLÜ Eesti Pedagoogika Arhiivmuuseumis).

Nõukogude okupatsioonivõimu kuriteod Eestis. Küüditatud, arreteeritud, tapetud 1940-1990 nimede koondregister R1-R6 (1996). Koost. ja toim. Õispuu, L. Tallinn: Eesti Represseeritute Registri Büroo.

- Nurme, I. (2009). Armutu Siber. Tartu: Hotpress.
- Paal, G. (2017). Eesti lipp olümpiarõngaste kohal. Tartu: Eesti Spordi- ja Olümpiamuuseum. [www] <https://bit.ly/31Ec0AX> (06.12.2021).
- Paal, Leopold. Eesti Entsüklopeedia, 7. köide. (1995) Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.
- Paal, Leopold. Teadusajaloo ja Teadusfilosoofia Eesti Ühendus. (2013). Eesti teaduse biograafiline leksikon, 3. köide, lk 332. [www] <https://bit.ly/3xUVERX> (17.06.2022).
- Pajur, A. (2001). Kuidas saada kindraliks: ohvitseride auastmed ja nende kõrgendamise kord aastail 1917–1940. Tuna nr. 1. [www] <https://bit.ly/3uIIYcF> (09.04.2021).
- Pajur, A. (2002). Kuidas saada kindraliks: ohvitseride auastmed ja nende kõrgendamise kord aastail 1917–1940. Tuna, nr. 2. [www] <https://bit.ly/3dMCTFb> (09.04.2021).
- Pihlak, J., Strauss, M. ja Krillo, A. (2016). Eesti Vabaduse Risti kavalerid. Viljandi: Vabadussõja Ajaloo Selts.
- Pitka, J. (1993). Minu mälestused 1914-1920: Suure Ilmasõja algusest Eesti Vabadussõja lõpuni. Tallinn: Olion.
- Poliitilised arreteerimised Eestis 1940-1988 (§58) 1. köide (1996). Koost. ja toim. Õispuu, L. Tallinn: Eesti Represseeritute Registri Büroo.
- Rakvere linna III algkool 1805-1930. Rakvere linna III algkool 125. a juubelikomisjon (1930). Rakvere: Rakvere linna III algkooli 125. a. Juubelikomisjon.
- Seltsimehelik kohus. (1975). — Eesti Nõukogude Entsüklopeedia. 7. kd. Tallinn: Valgus.
- Seltsimehelik kohus. Eesti Nõukogude Entsüklopeedia. 7. köide. (1975). Tallinn: Valgus.
- Süld (2001). Väike entsüklopeedia 2002. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.
- Süld (2004). A ja O taskuteatmik 2004. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.
- Tallinna Inglise Kolledž. Eesti Entsüklopeedia, 12. köide. (2003) Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.
- Tallinna Reaalkool. Eesti Entsüklopeedia, 9. köide. (1996) Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.
- Tamber, E. (1964). Tõus ja mõõn. Mälestusi kodumaalt. Esimene raamat. Tallinn: Olion.
- Tammik, R. (2005). Kadrina kihelkond läbi aegade. Kadrina: Neeruti Selts.
- Tammik, R. (2017). Liiguste ministeeriumikool. Haljala kihelkond aegade voolus. Haljala: VR Kirjastus.
- Ühine tahe. Pilguheit Kaitseliidu minevikku 1925-1940 (2012). Koost. Lään, T. Tallinn: Kaitseliit.

Valdre, J. (2006). Eesti laskesport Argentiina karika valguses. Põltsamaa: J. Valdre.

Virumaa tervishoiuline kirjeldus. (1931). Toim. Rammul, A. Tartu: E. V. Tervishoiu- ja Hoolekandevalitsuse ja Tartu Ülikooli Tervishoiu Instituudi väljaanne. [www] <https://bit.ly/3mxcMFX> (08.04.2021).

Walter, H. (1997). Admiral Pitka kui laevastikujuht. Johan Pitka 125: kodanik ja admiral. Tallinn: Mats.

XVI taliolümpiamängud Albertville`92 (1993). Koost. Karuks, T. Tallinn: Olympia.

Artiklid

„Kindralite majale“ rajatakse alusmüüre. - Pealinna Teataja, 3.09.1938, lk 2; [www] <https://bit.ly/3t7UwG0> (08.04.2021).

25 uut kindralstaabi ohvitseri (1927). – Sakala, 19. juuli, nr 84; [www] <https://bit.ly/2PehMTC> (21.03.2021).

Balder, A. (1926). Käsk ja selle täitmine. – Sõdur, nr 10, lk 222-224 ja nr. 11, lk 245-248; [www] <https://bit.ly/2OWkX2A> (24.03.2021).

Balder, A. (1929). Kaitseliidupäeva laskevõistlustest. - Kaitse Kodu, nr 27/28, lk 777; [www] <https://bit.ly/3teG9jf> (08.04.2021).

Balder, A. (1932). 1. jalaväerügement järvede liini kaitsel ja Kuplja lahing. - E-varamu ja Sõdur nr 15-17, lk 413-418; [www] <https://bit.ly/3wQJAPl> (09.04.2021).

Balder, A. (1935). Kaitseliidu õppelaskmise kool. - Kaitse Kodu, nr 9, lk 267; [www] <https://bit.ly/3s1RFwH> (08.04.2021).

Balder, A. (1939). Ühe Landeswehri ohvitseri päevaraamat. - Vabadussõja Tähistel, nr 7/8, lk 2; [www] <https://bit.ly/2P7MdLj> (24.03.2021).

Hobune kihutas kahe neiuga rongi alla (1930). - Lääne Hääl, 18. oktoober, lk 1; [www] <https://bit.ly/3dl59hW> (30.03.2021).

Kaitse Kodu! (1928). – Kaitse Kodu, nr 17, lk 658; [www] <https://bit.ly/3IMCS7G> (24.03.2021).

Kaitse Kodu! (1928). – Kaitse Kodu, nr 5, lk 346-347; [www] <https://bit.ly/3sigePP> (24.03.2021).

Kaitse Kodu! Eesti Kaitseliidu häälekandja / Kaitseliidu Peastaap. – E-varamu; [www] <https://bit.ly/3d3H4x1> (09.04.2021).

Kaitseliit ajalugu. - Kaitseliit; [www] <https://bit.ly/354CrRI> (18.08.2021).

Kaitseliit austas oma kunagist staabiülemat. 25. oktoobril möödus 120 aastat kolonel August Balderi sünnist. – Kodukant, nr 10; [www] <https://bit.ly/3t3MyqP> (08.04.2021).

Kaitseliit mälestab sünniaastapäeval kolonel August Balderit. - Virumaa Teataja; [www] <https://bit.ly/3rVrh7O> (08.04.2021).

Kaitseliit tähistab kolonel August Balderi sünniaastapäeva. – Eesti Rahvusringhääling; [www] <https://bit.ly/3mu4NcO> (08.04.2021).

Kaubarong surmas kaks neidu (1930). – Postimees, 14. oktoober, lk 4; [www] <https://bit.ly/2PHBreE> (04.12.2021).

Lehekülg eesti rahva spordile. Argentiina kuju saatusest. – Võitleja, nr 9, lk 2; [www] <https://bit.ly/3ofbhig> (02.12.2021).

LEHO. 1938. Kaitseliidu Peastaap sõnas ja šaržis. - Kaitse Kodu, nr 20-21, lk 736. [www] <https://bit.ly/3c4Jzid> (20.03.2021).

Lõpetajad (2012). - Universitas Tartuensis: UT :Tartu Ülikooli ajakiri, juuli, nr 7.

Maa hää! maarahva ajaleht 11. märts 1936, nr 28, lk 6; [www] <https://bit.ly/3HBoOJ7> (20.06.2022).

Meerik, A. (1989). Endel Balder 70 (1989). - Rootsi-Eesti Päevaleht, 26. aprill, lk 6; [www] <https://bit.ly/3pzgUr2> (07.12.2021).

Merendi, R. K. (1999). Kärt Ulman käib kohut. – Kroonika, nr 7, lk 48-49.

Nemad mängivad „inglipilli“... (1940). - Esmaspäev: piltidega nädalaleht, 08. juuni, nr 23, lk 4; [www] <https://bit.ly/3NJYjny> (29.03.2022).

Nimekiri. Mitmesugused teated (1920). – Põhja Kodu 15. Juuli, nr 79; [www] <https://bit.ly/3zMQqsO> (17.06.2022).

O. K. 1934. Neeruti 6. ja 7.oktoobril. - Kaitse Kodu, nr 19, lk 563-564; [www] <https://bit.ly/3lF11TJ> (20.03.2021).

Oru, K. (1951). Kuidas Kalevi kolhoosis täidetakse ülesandeid. - Säde: Kadrina traktorijaama poliitosakonna häälekandja, nr 14, lk 2.

Politseiaed võtab suurlinna ilmet (1939). – Rahvaleht, 16. august, lk 4; [www] <https://bit.ly/3JRqsgW> (28.03.2022).

Puss, F. Perekonnanimede panekust Eestis (2008). - Eesti Ekspress, 24. aprill; [www] <https://bit.ly/3tKtjf0> (28.03.2022).

Randlane (1990). – Esmar, 14. juuni, nr. 11/12, lk 4; [www] <https://bit.ly/3EC88z0> (28.03.2022).

Reinde, U. (1994). 30 hõbeseekli asemel korter. Kolmas lugu sarjast "Kodused kohtumised ehk kuningas on alasti". – Õhtuleht. Linn 29. september, lk 7.

Rong tappis Kadriinas kaks öde (1930). - Järva Teataja, 14. oktoober, lk 3; [www] <https://bit.ly/3rBYmpd> (30.03.2021).

Rong tappis Kadriinas kaks öde (1930). – Kaja, 14. oktoober, lk 1; [www] <https://bit.ly/3frwgdS> (04.12.2021).

Roos, A. (1983). Helikunstnik Sylvia Tobias 75-a. - Vaba Eesti Sõna = Free Estonian Word: Estonian weekly, 19. mai, nr 20, lk 11; [www] <https://bit.ly/3J2a8Sc> (29.03.2022).

Samanimelised - kes on kelle sugulane (2001). - Eesti Päevaleht, 12. jaanuar; [www] <https://bit.ly/3twkKTM> (04.03.2022).

Ståhl, A.B. (1996). Asatroitiden. – Dagens Nyheter 6. okt.

Surm weskiratta all. Mitmesugused teated (1913). – Koit, 29. jaanuar, nr 8; [www] <https://bit.ly/33rAiiC> (31.01.2022).

Tallinn suurlinnastub. Uusi ehitusi Politseiaia rajoonis (1938). - Päevaleht 27. november, nr. 322, lk 8.

Tallinna linnamajad – 1930. aastate moodsad elu- ja ärihooned kaasaegse ajakirjanduse pilgu läbi. 1939 - "Kindralite maja" Gonsiori 17. – Linnamajad; [www] <https://bit.ly/3uqVw8i> (04.12.2021).

Tamm, A. (1951). Koristatakse suvivilja. - Säde: Kadriina traktorijaama poliitosakonna häälekandja, nr 7, lk 2.

Tegelasi äsjalõppenud instruktorite kursustelt (1931). - Kaitse Kodu, nr 35-36, lk 784; [www] <https://bit.ly/39aSblu> (25.03.2021).

Toim. Kurvits, O. ja autor Vabadussõja Mälestamise Komitee. Vabadussõja Tähistel, nr 7/8 (35/36). – Digar; [www] <https://bit.ly/3f87OOt> (04.12.2021).

Toompea külje all. – Kaitseleht; [www] <https://bit.ly/3fY6RIT> (04.12.2021).

Treufeldt, A. 1933. Üleriiklikud kaitseleht, raskejõustiku võistlused. - Kaitse Kodu, nr 8, lk 231; [www] <https://bit.ly/3clZQs4> (20.03.2021).

Vabadusristi kavalerid ehitavad viiekordse maja. Uus ehitusi Tallinna Politseiaiale (1937). - Uus Eesti, 18. detsember, lk 7; [www] <https://bit.ly/3fTjK6V> (08.04.2021).

Virumaa Teataja 15. detsember 1937, nr 145, lk 5; [www] <https://bit.ly/3HAVYZk> (20.06.2022).

Elektroonilised materjalid

1. Jalaväerügement. – Wikiwand; [www] <https://bit.ly/39yVDqc> (01.04.2021).
- Aaspere. - Eesti kohanimeraamat; [www] <https://bit.ly/3u7AgnW> (04.12.2021).
- Ajakirja „Kaitse Kodu!“ esmanumbri ilmumisest saab 85 aastat. – Kaitseleht; [www] <https://bit.ly/3rkDZwo> (24.03.2021).
- August Balder. – Geni; [www] <https://bit.ly/3eVVssM> (04.12.2021).
- August Balder. – Peoplepill; [www] <https://bit.ly/3fUZlcb> (08.04.2021).
- DIN-formaat. – Võõrsõnade leksikon; [www] <https://bit.ly/3DpjN2o> (04.12.2021).
- Edgar Johan Kuusik. - Vikipeedia; [www] <https://bit.ly/3NDJZwK> (26.03.2022).
- Eesti ajakirjanduse biograafiline leksikon 1689–1940. Tööversioon. - Perekonnaajaloo foorum; [www] <https://bit.ly/3tX2sMN> (28.03.2022).
- “Eesti keele seletavas sõnaraamatus” 2009. Seltsimehelik kohus; [www] <https://bit.ly/31ucvhi> (07.12.2021).
- Elamu Gonsiori t. 17, 1938. a. - Kultuurimälestiste register; [www] <https://bit.ly/3Km38RC> (04.04.2022).
- Elvi Helvine Tomann (Paal). – Geni; [www] <https://bit.ly/3aD3jlu> (23.04.2021).
- Elvi Tomann CV. (2022). - TalTec andmebaasid; [www] <https://bit.ly/3b3NoWS> (17.06.2022).
- Elvi Tomann. – Geni; [www] <http://bit.ly/3r27p2j> (17.06.2022).
- Elvi Tomann. (2022). Tallinna Metsakalmistu, U, 11, 13, 2-kohaline kirstuplats. - Kalmistute register Haudi; [www] <https://bit.ly/3HAKVzh> (17.06.2022).
- Endel Balder. - Geni; [www] <https://bit.ly/3aClyNk> (23.04.2021).
- Georgi-orden, rist ja lint. - Hiiumaa Militaarmuuseumi koduleht. Projektid. Krimm 2014; [www] <https://bit.ly/3EA0Hs0> (15.08.2021).
- Hans Lehtress. – Geni; [www] <https://bit.ly/38UbjUG> (19.03.2021).
- Heino Tomann. (2022). Tallinna Metsakalmistu, U, 11, 13, 2-kohaline kirstuplats. - Kalmistute register Haudi; [www] <https://bit.ly/3MYqGwz> (17.06.2022).
- Heino Tomann. (2022). Tapa kalmistu, Üldosa, Esimene, 14-3, 2-kohaline kirstuplats. - Kalmistute register Haudi; [www] <https://bit.ly/3mSo2xX> (17.06.2022).
- Helle Karis. – Vikipeedia; [www] <https://bit.ly/3DvOV1W> (01.04.2022).
- Helve Gescheimer. – Geni; [www] <https://bit.ly/3eijHPU> (21.04.2021).

Investment services and regulated markets. Markets in financial instruments directive (MiFID); [www] <https://bit.ly/3rJz3oX> (07.12.2021).

Johan Laidoneri tegevus ja roll Eesti Vabadussõja esimesel poolel Eesti vägede kõrgema operatiivjuhina. - Rosenthal 2.pdf, lk 31; [www] <https://bit.ly/39PE6dF> (08.04.2021).

Kadrina Vabadussõda ja I maailmasõda. - Eesti monumentide e-kataloog. [www] <https://bit.ly/3fn9pA5> (30.03.2021).

Kaitsevägi. (2015). Ohvitseride sõjaväelise väljaõppe nõuded ja teenistumudel; [www] <https://bit.ly/3HGIGL6> (20.06.2022).

Kalmistute register. – Haudi; [www] <https://bit.ly/3s4BLCI> (19.03.2021)

Kolonel August Balder 120. – Kaitseliit; [www] <https://bit.ly/2QaFtMN> (06.04.2021).

Kolonel August Balder 120. Näitusel asuvate piltide nimekiri. – Kaitseliit; [www] <https://bit.ly/2QaFtMN> (03.01.2022).

Konrad Gerretz. (2002). – Vikipeedia; [www] <https://bit.ly/36MUNYR> (31.03.2022).

Kõrgema Sõjakooli lõpetanud ohvitseride loend. Juhtimise ja staabiteenistuse ala III lend (1924–1927). – Vikipeedia; [www] <https://bit.ly/2PapG0j> (21.03.2021).

Kümneaastase inseneri memuaaridest. - Tallinna Polütehnik 27. september 1968, nr 25, lk 4; [www] <https://bit.ly/3Dx5XeK> (07.12.2021).

Kuraator. - "Eesti keele seletav sõnaraamat" 2009; [www] <https://bit.ly/3NnTDn5> (08.04.2021).

Leena Mandre (Montag) (Balder). – Geni; [www] <https://bit.ly/39vxV1t> (17.06.2022).

Leningradi maantee. - Eesti Keele Instituudi kohanimeandmebaas; [www] <https://bit.ly/3NJUJhI> (01.04.2022).

Lenini puiestee. – Kohanimeandmebaas; [www] <https://bit.ly/3tpM5WI> (16.04.2021).

Leopold Paal. (2022). Tallinna Metsakalmistu, V, 4T, 79, 2-kohaline kirstuplats. - Kalmistute register Haudi; [www] <https://bit.ly/3xydwkm> (17.06.2022).

Liseen. - "Eesti keele seletav sõnaraamat" 2009; [www] <https://bit.ly/3xEExT6> (20.06.2022).

Lõpetanute tähestikuline nimekiri. (2022). - Tartu Ülikool; [www] <https://bit.ly/3tGRUkE> (17.06.2022).

Lydia Austeri balleti „Tiina“ kava (1956). - Eesti NSV Riiklik Akadeemiline Ooperi- ja balletiteater „Estonia“, lk 2; [www] <https://bit.ly/3Dw8CqD> (29.03.2022).

Maa-Amet Kultuurimälestised; [www] <https://bit.ly/38tMWjt> (04.04.2022).

Maa-Amet. Ajaloolised kaardid. Ähvardi A46; [www] <https://bit.ly/3GZIWng> (14.02.2022).

Maa-Amet. Ajaloolised kaardid. Ehvardi 43; [www] <https://bit.ly/3piikXR> (14.02.2022).

Maa-Amet. Ajaloolised kaardid. Ehvardi, Põima küla, Kadrina vald, Lääne-Viru maakond; [www] <https://bit.ly/3GZkNMu> (17.02.2022).

Maa-Amet. Ajaloolised kaardid. Skeemiline katastrikaart 1931-1944. Künka; [www] <https://bit.ly/36RhyKE> (05.03.2022).

Maa-Amet. Hübriidkaart. Ehvardi; [www] <https://bit.ly/3gOcOr3> (15.02.2022).

Maa-Amet. Hübriidkaart. Reino, Ridaküla, Kadrina vald, Lääne-Virumaa; [www] <https://bit.ly/3oVmbd3> (14.02.2022).

Magistriõppe lõpetamine. (2022). - Tartu Ülikool; [www] <https://bit.ly/3zOLFzb> (17.06.2022).

Maja ajalugu. Tallinna Õpetajate Maja; [www] <https://bit.ly/3oYqe8y> (23.01.2022).

Metlahhplaat. - Võõrsõnade leksikon; [www] <https://bit.ly/35F7uo7> (04.04.2022).

Olav Ostin. – LinkedIn; [www] <https://bit.ly/3s3uCSH> (05.04.2021).

Paal, Leopold CV. (2022). - TalTec andmebaasid; [www] <https://bit.ly/3Oix6HY> (17.06.2022).

Paal, Leopold. (2022). - E-kataloog ESTER; [www] <https://bit.ly/3xWNXe8> (17.06.2022).

Paberiformaat. - Vikipeedia; [www] <https://bit.ly/3QyMYIr> (19.06.2022).

Patarei. - "Eesti keele seletav sõnaraamat" 2009; [www] <https://bit.ly/3iFakfG> (26.03.2022).

Perekond, Kullo Vende andmed. – Ohvitseride Andmekogu; [www] <https://bit.ly/3w6Cfuy> (24.03.2021).

Polk. – "Eesti keele seletav sõnaraamat 2009"; [www] <https://bit.ly/3wE92am> (08.04.2021).

Pulver, A. 2020. Rong lõikas kaks noort naist tükkideks. - Virumaa Teataja, 15. oktoober, lk 8; [www] <https://bit.ly/3m6hslX> (30.03.2021).

Rahvusarhiiv. Virtuaalne uurimissaal. (2021). Teated. Uurimissaali külastamine 25. oktoobrist alates. [www] <https://bit.ly/36o8Zaf> (17.02.2022).

Rakvere Vabadussõda. - Eesti monumentide e-kataloog; [www] <https://bit.ly/2OxdoPz> (05.04.2021).

RM F 1119:37, Virumaa Muuseumid SA; [www] <https://bit.ly/3BrjNjk> (17.02.2022).

Sõjaministri käskkiri kaitsevæele, nr. 3662, 03.02.1928. – Ohvitseride Andmekogu; [www] <https://bit.ly/2P2B6U1> (24.03.2021).

Sõnaveeb. Eesti Keele Instituut (2021); [www] <https://bit.ly/3DpKqob> (04.12.2021).

Suusaretk Paidest Tallinna. - Kaitse Kodu! 1928, nr 5, lk 345; [www] <https://bit.ly/3wGaTvy> (02.04.2021).

Tallinna Metsakalmistu, V, 3, 793, 2-kohaline kirstuplats. - Kalmistute register Haudi; [www] <https://bit.ly/3lZ3exd> (30.03.2022).

Tallinna Metsakalmistu, V, 3, 870/871, 4-kohaline kirstuplats. - Kalmistute register Haudi; [www] <https://bit.ly/3J6hunL> (02.04.2022).

Tallinna Rahumäe kalmistu, J, J I, 3-15, 2-kohaline kirstuplats. Kalmanson. - Kalmistute register Haudi; [www] <https://bit.ly/3uRiqYj> (02.04.2022).

Tallinna Rahumäe kalmistu, U, JU F, 1-6, 2-kohaline kirstuplats. Elsa Saagre. - Kalmistute register Haudi; [www] <https://bit.ly/3tWWgVg> (02.04.2022).

Tapa Gümnaasiumi vilistlased; [www] <https://bit.ly/3FXuuvy> (03.01.2022).

Tapa Muuseum. Pärandkultuur I (2022). Millega seoses oli mainitud vanades dokumentides esmakordselt Tapa küla olemasolu?; [www] <https://bit.ly/3gTWa9B> (31.01.2022).

Tapa Spordiselts; [www] <https://bit.ly/3oxgQZN> (06.12.2021).

Teave EMIR-i ehk turuväliste tuletisinstrumentidele rakenduva Euroopa Liidu määruse kohta; [www] <https://bit.ly/3IE1CtY> (07.12.2021).

Tiia Kaar (Paal). – Geni; [www] <https://bit.ly/3MYrIbN> (17.06.2022).

Tiiu Kirsipuu (2022). - Avaliku ruumi tööd; [www] <https://bit.ly/3K2Blpg> (27.03.2022).

Tipikas. - "Eesti keele seletav sõnaraamat" 2009; [www] <https://bit.ly/3O6Zf5h> (20.06.2022).

Tõnu Tomann. LinkedIn; [www] <https://bit.ly/3m4cGab> (07.12.2021).

TTÜ lõpetajad 1918–2006. [www] <https://bit.ly/3GozzfW> (07.12.2021).

Üldkasutatavaid lühendeid. - Eesti keele käsiraamat 2007; [www] <https://bit.ly/3s0GbK1> (12.02.2022).

Vindav. Välisriikide kohanimed. - Eesti Keele Instituudi kohanimeandmebaas (KNAB); [www] <https://bit.ly/3fExnqn> (04.04.2021).

Voldemar Kuusik. – Geni; [www] <https://bit.ly/3NABZwq> (26.03.2022).

Пааль, Леопольд. (1957). Гашение энергии в нижнем бьефе сооружений в условиях донного режима сопряжения. - Tallinna Polütehnilise Instituudi toimetised. Seeria A, nr 116; [www] <https://bit.ly/3b7Eyrb> (17.06.2022).

Õigusaktid

498. Kaitseliidu likvideerimise seadlus (27.06.1940). Riigi Teataja nr. 55. [www] <https://bit.ly/3ILdjDY> (04.12.2021).

Wabariigi Valitsuse otsused wabadussõjast osawõtnud sõjawäelastele autasu määramise kohta. Seadlused ja määrused kaitsevägeledele. II Wabariigi Walitsuse otsus 23. märtsist 1923 a. (14.04.1923). Riigi Teataja nr. 52/53. [www] <https://bit.ly/3GeTduP> (04.12.2021).

Kultuurimälestiseks tunnistamine. Kultuuriminister Jaak Allik (18.08.1997). Riigi Teataja. [www] <https://bit.ly/3NN9awY> (04.04.2022).

Seadlus kaitseväe ohwitseride auastmete tabeli muutmise kohta (14.11.1922). Riigi Teataja nr 139. [www] <https://bit.ly/3r0Db2F> (03.04.2022).

Pisitrükised

Ann Balderi matuse laululeht (31. detsembril 1936 a). [Laululeht]. - Perekond Palu erakogu.

Anna-Lovise Paali matuse laululeht (23. märtsil 1988 a). [Laululeht]. - Perekond Palu erakogu.

August Balderi matuse laululeht (25. oktoober 1891 a). [Laululeht]. - Perekond Palu erakogu.

Endel Balderi ja Aino Luup`i laulatuse laululeht. - Perekond Palu erakogu.

Endel Balderi matusetalituse mälestus- ja laululeht. [Laululeht]. – Perekond Palu erakogu.

Hilja Balderi matuse laululeht (8. oktoobril 1975 a). [Laululeht]. – Perekond Palu erakogu.

Leena Balderi ja Johannes Montag`i laulatuse laululeht (31. märtsil 1928 a). [Laululeht]. - Perekond Palu erakogu.

Leida Paali matuse laululeht (05.06.2010). [Laululeht]. – Perekond palu erakogu.

Liborius Paul Paali sünnipäevakutse Hilja ja August Balderile. [Sünnipäevakutse]. – Perekond Palu erakogu.

Liborius Paul Paali matuse laululeht (19. juunil 1982 a). [Laululeht]. – Perekond Palu erakogu.

Linda Balderi ja Pauline Balderi matuste laululeht (16.10.1930). [Laululeht]. - Perekond Palu erakogu.

Lucy ja Olav Ostini pulmakutse. [Pulmakutse]. Perekond Palu erakogu.

Mart Jüri poeg Balderi matuse laululeht (2. veebruaril 1928 a). [Laululeht]. - Perekond Palu erakogu.

Mällestusse täht Õppijale Mart Balder (22.02.1876). – Perekond Palu erakogu.

Täienduskooli lõputunnitus. [Lõputunnistus]. – Perekond Palu erakogu.

Undla valla Vabatahtliku Tuletõrje Ühingu tegevliikme kaart nr. 7 1939. a. [Liikmekaart]. - Perekond Palu erakogu.

Lõputööd

Koostaja Balder, J. (1997). Jüri Balder. Kodu-uurimistö. Tallinn: Tallinna 54. Keskkool.

Paal, Robert. (2019). Alaealiste vastane lähisuhtevägivald – seksuaalvägivaldajuhtumite menetlemise probleemkohad Eestis. Tartu Ülikool. [www] <https://bit.ly/3y8Nvtv> (17.06.2022).

Paal, Vallo Jr. (2012). Perekond alaealise õigusteadvuse kujundajana Eesti noorsoouuringu näitel. Magistritöö. [www] <https://bit.ly/3O23T4p> (17.06.2022).

Tomann, Elvi. (2022). Katlateraste kõrgtemperatuurse korrosiooni kineetika põlevkivi ja nazarovo söe põlemisproduktide keskkonnas. Doktoritöö. Eesti Teadusinfosüsteem. [www] <https://bit.ly/3QDIJLI> (17.06.2022).

Suulised allikad

Eino Balder (snd 1921 ja surnud 2005) ja Silvi Balder (snd 1940 ja surnud 2013). Silvi Balder sünd ja koht. Jane Palu. Suuline mälestus.

Eino Balder (snd 1921 ja surnud 2005). Mälestusi Lehte Balder-Nigolist. Jane Palu. Suulised mälestused.

Eino Balder (snd 1921 ja surnud 2005, elukoht oli Tallinn). Suulised mälestused. Jane Palu (07.12.2021).

Elvi Hindrikus. (snd 1940, elukoht Tallinn). Mälestusi Ferdinand Ermanni elust. Jane Palu (02.04.2021).

Ille Ambos (snd 1948, elukoht Koplimesa). Mälestusi August Balderist. Saamuel Palu (21.10.2020).

Jane Palu (snd 1980, elukoht Kadrina). Mälestused erinevatest inimestest, kohtadest ja suguvõsast. Suulised mälestused. (2020-2022).

Malle Paal (snd 1941). Mälestusi Anna-Lovise Paali elust. Saamuel Palu (13.03.2021).

Malle Paal. (snd 1941). Mälestusi Malle Paali vanematest. Saamuel Palu. (22.02.2022).

Mare Madisson (snd 1948, elukoht Tallinn). Mälestusi August Balderist. Jane Palu (01.04.2021).

Mare Madisson (snd 1948, elukoht Tallinn). Mälestusi August Balderist. Saamuel Palu (25.12.2020).

Silvi Balder (snd 1940 ja surnud 2013, elukoht oli Tallinn). Silvi Balder. Suulised mälestused. Jane Palu (07.12.2021).

Urve Jaanson. Gonsiori 17 projekt ja selle muudatused. Suuline mälestus. Jane Palu (23.11.2021).

Käsikirjad

Ain Krillo. (12.12.2019). Joosep Balderist. Jane Palu. [e-kiri].

Ain Krillo. 05.04.2021. Jane Palu. [e-kiri].

Aino Balderi kiri Eino Balderile (01.02.1970). Perekond Palu erakogu.

Aino Luup ja Endel Balder laulatuse laululeht. Perekond Palu erakogu.

Ann Balderi kiri vend Jürile, Julie Balderi kirja pöördel. (24.05.1915). Perekond Palu erakogu.

August Balder töötõend nr 186, perekond Palu erakogu.

August Balderi 28. aprillil 1952. a vene keeles kirjutatud biograafia. Perekond Palu erakogu.

August Balderi Imastu algkoolis kooliskäimise ja katse raamat (originaal perekonnaarhiivis).

August Balderi kiri vend Jürile (14.04.1916?). Perekond Palu erakogu.

August Balderi kiri vend Jürile (19.06.1915). Perekond Palu erakogu.

August Balderi kirjutatud (vene keeles) biograafia (28.04.1952). Perekond Palu erakogu.

August Balderi märkmed (dateerimata). Perekond Palu erakogu.

August Balderi omakäelised (täpsemalt dateerimata) märkmed. Perekond Palu erakogu

August Balderi omakäelised dateerimata venekeelsed märkmed (märkmete pealkiri 3.lehekülje jätk). Perekond Palu erakogu.

August Balderi omakäelised venekeelsed märkmed, dateerimata (kirjas, et 3.lk jätk). – Perekond Palu erakogu.

August Balderi poolt oma käega vene keeles kirjutatud biograafia (28.04.1952). Perekond Palu erakogu.

August Balderi surmatunnistus nr 299560. (27.09.1973). Tallinna Linna TSN TK Perekonnaseisuaktide Osakond. - Sünnitunnistus on perekond Palu erakogu.

August Balderi tööraamatust väljavõte (pitsatiga kinnitatud, kuid kahjuks dateerimata). - Perekond Palu erakogu

August Balderi ülestähendused kirjas. Perekond Palu erakogu.

Augusti isakodust Puusepa talust kiri Jürile. (06.02.1916). Perekond Palu erakogu.

Augusti isakodust Puusepa talust kiri Jürile. (12.09.1915?). Perekond Palu erakogu.

Augusti kiri Jüri Balderile (01.02.1916?) Perekond Palu erakogu.

Augusti kiri Jüri Balderile (21.03.1916?). Perekond Palu erakogu.

Augusti kiri Jüri Balderile Medvedist (19.11.1915?). Perekond Palu erakogu.

Augusti kiri Ostaškovist vend Jüri Balderile (07.12.1915). Perekond Palu erakogu.

Augusti kiri vangilaagrist vennapoeg Eino Balderile (08.04.1946). Perekond Palu erakogu.

Augusti kiri vend Jüri Balderile (09.06.1916). Perekond Palu erakogu.

Augusti kiri vend Jüri Balderile Medvedist (19.11. 1915?). Perekond Palu erakogu.

Augusti kiri vend Jüri Balderilte (21.05.1915). Perekond Palu erakogu.

Augusti kiri vend Jüril Balderilt Medvedist (28.08.1915) Perekond Palu erakogu.

Balder, E. (2003). Endel Balder. Märkmeid eluloost (juuli 2003). [Kirjalik mälestus]. Käsikirjaline materjal autori valduses.

Balder-Nigol, L. (2000). Kuningatütar uinuval maal. Ühe eesti naise elu lugu. Tallinn, lk 55.

E.V. Sotsiaalministeeriumi III jaoskonna tööinspektori abi kiri Jüri Balderile 5. novembrist 1936. a, nr V-7073 Rakvere. Originaal perekond Palu erakogus.

Eda Võrk. (11.06.2022). Mälestusi Ida Leetojast. Jane Palu. [e-kiri].

Eda Võrk. (11.06.2022). Mälestusi Jane Leetojast. Jane Palu. [e-kiri].

Eda Võrk. (11.06.2022). Mälestusi Leena Mandre elukohast. Jane Palu. [e-kiri].

Eda Võrk. (23.11.2021). Mälestusi Puusepa talust. Jane Palu. [e-kiri].

Eesti NSV Rahvaülikoolide nõukogu tunnistus 25.05.1977. a.

Eesti NSV Sideministeeriumi Informatsiooni keskuse õiend 8. septembril 1989. a.

Eesti NSV Siseministeeriumi Informatsioonikeskuse õiend nr 16310 (08.09.1989). Perekond Palu erakogu (originaal).

Eesti NSV Siseministeeriumi Informatsioonikeskuse õiend nr 16311 (08.09.1989). Perekond Palu erakogu.

Eesti NSV Tallinna Mererajooni TK Sotsiaalkindlustuse osakonna poolt 7. oktoobril 1966. a välja antud pensionitunnistus nr 17842/21685. Perekond Palu erakogu.

Eeva Kõrver. (23.11.2021). Mälestusi Leena Mandrest. Eda Võrk. [e-kiri].

Eeva Kõrver. (23.11.2021). Mälestusi Puusepa talust. Eda Võrk. [e-kiri].

Eino Balder ja Silvi Tuisk abielutunnistus nr. 2860, 24. detsembrist 1980. Perekond Palu erakogu.

Eino Balder matuselaululeht. Perekond Palu erakogu.

Eino Balder. (1990). Balder`ite kroonika. [Kirjalikud mälestused]. Perekond Palu erakogu.

Eino Balder. (1990). Nimi Balder saamisloost. [Kirjalikud mälestused]. Perekond Palu erakogu.

Eino Balder. (1996). Balderite sugupuu. [Kirjalikud mälestused]. Perekond Palu erakogu.

Eino Balder. (1996). Balderite sugupuu. [Kirjalikud mälestused]. Perekond Palu erakogu.

Eino Balder. (1996). Balderite sugupuu. [Kirjalikud mälestused]. Perekond Palu erakogu.

Eino Balderi isikutunnistus nr. 299, 26. augustist 1938. Perekond Palu erakogu.

Eino Balderi märkmed (dateerimata). – Perekond Palu erakogu.

Eino Balderi märkmete ja dokumentide põhjal olev informatsioon. – Perekond Palu erakogu.

Eino Balderi tehtud kalender Siberis. Perekond Palu erakogu.

Eino Balderi tööraamat. – Perekond Palu erakogu.

Eino Balderi töötunnistus. – Perekond Palu erakogu.

Eino Balderi ülestähendused. – Perekond Palu erakogu.

Eino Balderi ülestähendused. Perekond Palu erakogu.

Eino kiri vend Endel Balderile (16.10.1975). Perekond Palu erakogu.

Endel Balderi kiri vend Eino Balderile (Stockholmist 26.03.1968) Perekond Palu erakogu.

Endel Balderi kiri. Stockholmist oma vend Einole. (23.02.1969). Perekond Palu erakogu.

Ene Balderi erakogu.

Evi Ermann matuselaululeht 10. aprill 1939. Perekond Palu erakogu.

Ferdinand Ermanni matuselaululeht. Perekond Palu erakogu.

Heino ja Elvi Tomann 30. juulil 1960. Perekond Palu erakogu.

Hilja Balder dateerimata avaldus, mille lõpp on kadunud. Perekond Palu erakogu.

Hilja Balderi avaldus Tallinna Linna TSN Täitevkomitee esimehele (13. novembril 1970). Perekond Palu erakogu.

Isiklik leht kaadrite arvestamiseks (03.05.1952). August Balderi täidetud ja allkirjastatud venekeelne leht (mustand), lk 2. Perekond Palu erakogu.

Isiklik leht kaadrite arvestamiseks (28.04.1952 ja 03.05.1952). August Balderi omakäeliselt täidetud ja allkirjastatud venekeelne leht (mustand), lk 3. Perekond Palu erakogu.

Isiklik leht kaadrite arvestamiseks. Selle on August Balderi täidetud ja allkirjastatud venekeelne leht, lk 3 (28.04.1952). Perekond Palu erakogu.

Jane Balderi ja Roland Palu abielutunnistus nr. 83, 21. maist 2004. Perekond Palu erakogu.

Jane Balderi sünnitunnistus nr. 3112, 16. septembrist 1980. Perekond Palu erakogu.

Jane Palu Tallinna Pedagoogikaülikooli pedagoogikamagistri kraadi diplom, 17. juunist 2004. Perekond Palu erakogu.

Joanna Palu sünnitunnistus nr. 49-10-2015/1, 02. jaanuarist 2015. Perekond Palu erakogu.

Joosep Balderi kiri Vindavist kodustele. (06.02.1910). Perekond Palu erakogu.

Joosep Balderi kiri Vindavist vend Jürile. (06.03.1910). Perekond Palu erakogu.

Joosep Palu sünnitunnistus nr. 185-10-2021/18, 03. maist 2021. Perekond Palu erakogu.

Joosepi kiri vend Jürile (dateeringuta). Perekond Palu erakogu.

Joosepi kiri vend Jürile. (24.05.1915?). Perekond Palu erakogu.

Julie Balderi kiri Jüri Balderile (02.06.1916). Perekond Palu erakogu.

Julie Balderi kiri Jüri Balderile (03.09.1915). Perekond Palu erakogu.

Julie Balderi kiri Jüri Balderile (05.02.1916?). Perekond Palu erakogu.

Julie Balderi kiri Jüri Balderile (13.03.1916). Perekond Palu erakogu.

Julie Balderi kiri Jüri Balderile (18.10.1915). Perekond Palu erakogu.

Julie Balderi kiri Jüri Balderile (20.05.1916). Perekond Palu erakogu.

Julie Balderi kiri Jüri Balderile (20.09.1915). Perekond Palu erakogu.

Julie Balderi kiri Jüri Balderile (24.04.1916). Perekond Palu erakogu.

Julie Balderi kiri Jüri Balderile (26.08.1915). Perekond Palu erakogu.

Julie Balderi kiri Jüri Balderile (28.10.1915). Perekond Palu erakogu.

Julie Balderi kiri Jüri Balderile. (23.07.1915). Perekond Palu erakogu.

Julie Balderi kiri Jürile. (05.03.1915). Perekond Palu erakogu.

Julie Balderi kiri Jürile. (06.09.1915). Perekond Palu erakogu.

Julie Balderi kiri Jürile. (12.04.1915). Perekond Palu erakogu.

Julie kiri abikaasa Jüri Balderile sõjaväljale (13.06.1916). Perekond Palu erakogu.

Julie Tertsu Tapa III kategooria erakooli tunnistus 1. poolaasta 1902. Perekond Palu erakogu.

Kadrina Vabatahtlik Tuletõrje Ühing, liige nr. 1. Perekond Palu erakogu.

Kadrina Vabatahtlik Tuletõrje Ühing, liige nr. 200/7. Perekond Palu erakogu.

Kadrina Vabatahtlik Tuletõrje Ühing, liige nr. 201/8. Perekond Palu erakogu.

Kadrina Vabatahtlik Tuletõrje Ühing, liige nr. 320/3. Perekond Palu erakogu.

Kadrina Vabatahtlik Tuletõrje Ühing. Liikmete nimekiri. Liige nr 112/46; Perekond Palu erakogu.

Kadrina Vabatahtlik Tuletõrje Ühing. Naisring, liige nr. 3. Perekond Palu erakogu.

Karikad laskmisvõistlustelt. Perekond Palu erakogu.

Kirjandus leping nr. 12/ Teh. 71, mis on sõlmitud 27. veebruaril 1971. a.

Kodust Puusepalt kirjutatud kiri Jürile (25.04.1915?). Perekond Palu erakogu.

Koostaja Balder, J. (1997). Jüri Balder. Kodu-uurimistö. Tallinn: Tallinna 54. Keskkool, lk 4.

Korterühing „VARI“ elamu Tallinnas, Gonsiori t. 17. Urve Jaanson erakogu.

Lehte Balder-Nigol matuselaululeht. Perekond Palu erakogu.

Mae Sutrop (09.04.2021). Eva Verkraud. Jane Palu. [e-kiri].

Mare Balder ja Ants Madisson abielu registreerimise kutse. Perekond Palu erakogu.

Marika Balderi surmatunnistus nr 13, 11. augustist 1947 a. Originaal perekond Palu erakogus.

Marta Neumanni matuse laululeht. Perekond Palu erakogu.

Olav Ostin. (04.04.2021). Olav Ostini isa ja lapsed. Jane Palu. [e-kiri].

Perekond Palu erakogus olevad dokumendid.

Piret Hindrikus. (05.12.2021). Piret Hindrikus. Jane Palu. [e-kiri].

Põllumajandusliikude Ühistute Keskliidu andmed K/Ü „Vari“ liikmete ja elumaja kohta. Urve Jaanson erakogu.

Rebeka Palu sünnitunnistus nr. 4396, 22. septembrist 2008. Perekond Palu erakogu.

Rehabiliteerimise tõend. Eesti NSV Prokuratuuri 24.07.1990 nr 13/4169/89 rehabiliteerimise tõend. Perekond Palu erakogu (originaal).

Saamuel Palu sünnitunnistus nr. 3365, 02. augustist 2006. Perekond Palu erakogu.

Tallinna Tehnikaülikooli üliõpilase õpiraamat Aino Luup matr. 1883. Perekond Palu erakogu.

Tanel Lään (03.10.2011). Eva Verkraud. Jane Palu. [e-kiri].

Tiia Kaar (14.04.2021). August Balder. Jane Palu. [e-kiri].

Tiia Kaar (15.04.2021). Tiia Kaar. Jane Palu. [e-kiri].

Tiia Kaar (17.04.2021). August Balder. Jane Palu. [e-kiri].

Tiia Kaar (17.06.2021). Tiia ja Vallo Paali lapsed ja lapselapsed. Jane Palu. [e-kiri].

Tiia Kaar (25.08.2021). Tiia Kaare laste abikaasad ja abiellumise ajad. Jane Palu. [e-kiri].

Tõnu Tomann. (07.03.2021). August Balderi abiellumisest. Jane Palu. [e-kiri].

Tõnu Tomann. (07.03.2021). Mälestusi Anna-Lovise Paali elust. Jane Palu. [e-kiri].

Tõnu Tomann. (13.03.2021). Mälestusi Liborius Paul Paali elust. Jane Palu. [e-kiri].

Tõnu Tomann. (15.06.2022). Mälestusi Heino Tomannist. Jane Palu. [e-kiri].

Tõnu Tomann. (15.06.2022). Mälestusi Puusepa talu põlengust. Jane Palu. [e-kiri].

Tõnu Tomann. (15.06.2022). Tõnu Tomanni ja tema perekond. Jane Palu. [e-kiri].

Tõnu Tomann. (17.06.2022). Heino Tomanni vanemad. Jane Palu. [e-kiri].

Tõnu Tomann. (19.03.2021). Mälestusi Leida Paalist. Jane Palu. [e-kiri].

Tõnu Tomann. (20.03.2021). Mälestusi Elvi Tomannist. Jane Palu. [e-kiri].

Tõnu Tomann. (24.10.2020). Mälestusi Leena Mandrest ja Puusepa talust. Jane Palu. [e-kiri].

Tõnu Tomann. (26.03.2021). Mälestusi August Balderi elust kindralite majas. Jane Palu. [e-kiri].

Tõnu Tomann. (26.03.2021). Mälestusi August ja Hilja Balderist. Jane Palu. [e-kiri].

Tõnu Tomann. (30.03.2021). Mälestusi Jüri ja Endel Balderi elust. Jane Palu. [e-kiri].

Tõnu Tomann. (30.03.2021). Mälestusi Liborius Paul Paali elust. Jane Palu. [e-kiri].

Tõnu Tomann. (31.03.2021). Mälestused Kalju Neumannist. Jane Palu. [e-kiri].

Toomsaar, Juhan Heinrichi poja läbiotsimise protokoll 18. septembril 1940. a (koopia). Urve Jaanson erakogu.

Undla Valla Vabatahtliku Tuletõrje Ühingu tegevliikme kaart nr. 294 1940. a.

Arhiivimaterjalid

Andmed EELK Kadrina Katariina Koguduse arhiivist.

Eesti Arhitektuurimuuseum, f 7, n 1, s 3. Korterühingu Vari üürimaja Tallinnas Gonsiori tänaval (korruste plaanid, lõige, vaated).

Eesti Kirjandusmuuseum. Eesti Rahvaluule Arhiiv. A 8602 < Kadrina - Imastu Algkool, 3. kl. (1926). Kell üks muna ...; [www] <https://bit.ly/3BuGF1l> (17.02.2022).

Eesti Kirjandusmuuseum. Eesti Rahvaluule Arhiiv. A 8603 < Kadrina - Imastu Algkool, 3. kl. (1926). Sild läks katki...; [www] <https://bit.ly/3v509bs> (17.02.2022).

Eesti Kirjandusmuuseum. Eesti Rahvaluule Arhiiv. A 8604 < Kadrina - Imastu Algkool, 4. kl. (1926). Mampsel keetis moosi...; [www] <https://bit.ly/3l101qV> (17.02.2022).

Eesti Kirjandusmuuseum. Eesti Rahvaluule Arhiiv. A 8605 < Viru-Jaagupi, Vinni v., Vinni k., Soone t. - Linda Balder < Martin, 17 a. (1926). Lastelaul; [www] <https://bit.ly/3BqOG7o> (17.02.2022).

Eesti Kirjandusmuuseum. Eesti Rahvaluule Arhiiv. E 59017 < Kadrina, Undla v., Koplimesa k. - Linda Balder < Mai Pall, 72 a. (1926). pulmalaul; [www] <https://bit.ly/36nAvoj> (17.02.2022).

Eesti Kirjandusmuuseum. Eesti Rahvaluule Arhiiv. E 59018 (2) < Kadrina, Undla v., Koplimesa k. - Linda Balder < Mai Pall, 72 a. (1926). Nurganaine; [www] <https://bit.ly/3HZMu9x> (17.02.2022).

Eesti Kirjandusmuuseum. Eesti Rahvaluule Arhiiv. E 59019 (3) < Kadrina, Undla v., Koplimesa k. - Linda Balder < Mai Pall, 72 a. (1926). pulmalaul; [www] <https://bit.ly/3lafB9W> (17.02.2022).

Eesti Kirjandusmuuseum. Eesti Rahvaluule Arhiiv. E 59020 (4) < Kadrina, Undla v., Koplimesa k. - Linda Balder < Mai Pall, 72 a. (1926). pulmalaul; [www] <https://bit.ly/3LJr02l> (17.02.2022).

Eesti Kirjandusmuuseum. Eesti Rahvaluule Arhiiv. E 59020 (5) < Kadrina, Undla v., Koplimesa k. - Linda Balder < Mai Pall, 72 a. (1926). Õlu; [www] <https://bit.ly/3l0ph6X> (17.02.2022).

Eesti Kirjandusmuuseum. Eesti Rahvaluule Arhiiv. E 59021 (6) < Kadrina, Undla v., Koplimesa k. - Linda Balder < Mai Pall, 72 a. (1926). pulmalaul; [www] <https://bit.ly/3oVaSBM> (17.02.2022).

Eesti Kirjandusmuuseum. Eesti Rahvaluule Arhiiv. E 59021 (7) < Kadrina, Undla v., Koplimesa k. - Linda Balder < Mai Pall, 72 a. (1926). Kuri mees; [www] <https://bit.ly/33vQX4M> (17.02.2022).

Eesti Kirjandusmuuseum. Eesti Rahvaluule Arhiiv. E 59022 (8) < Kadrina, Undla v., Koplimesa k. - Linda Balder < Mai Pall, 72 a. (1926). Nurganaine+ Memme vaev; [www] <https://bit.ly/3rVYEKN> (17.02.2022).

Eesti Kirjandusmuuseum. Eesti Rahvaluule Arhiiv. E 59023 (10) < Kadrina, Undla v., Koplimesa k. - Linda Balder < Mai Pall (1926). Palve kupjale; [www] <https://bit.ly/3JDb8qi> (17.02.2022).

Eesti Kirjandusmuuseum. Eesti Rahvaluule Arhiiv. E 59023 (9) < Kadrina, Undla v., Koplimesa k. - Linda Balder < Mai Pall, 72 a. (1926). Lõikuselaul; [www] <https://bit.ly/3gTzu9s> (17.02.2022).

Eesti Kirjandusmuuseum. Eesti Rahvaluule Arhiiv. E 59024 (11) < Kadrina, Undla v., Koplimesa k. - Linda Balder < Krooman, 80 a. (1926). Pulmalaul; [www] <https://bit.ly/3sRFa9H> (17.02.2022)

Eesti Kirjandusmuuseum. Eesti Rahvaluule Arhiiv. E 59025 (12) < Kadrina, Undla v., Koplimesa k. - Linda Balder < Krooman, 80 a. (1926). Lõikuselaul; [www] <https://bit.ly/3uXT38P> (17.02.2022).

Eesti Kirjandusmuuseum. Eesti Rahvaluule Arhiiv. E 59025 < Kadrina, Undla v., Koplimesa k. - Linda Balder < Mai Poll, 72 a. (1926). Kadri laul; [www] <https://bit.ly/3LIsp9I> (17.02.2022).

Eesti Kirjandusmuuseum. Koguja Linda Balder; [www] <https://bit.ly/3fEGNki> (17.02.2022).

Eesti Kultuurilooline Arhiiv; [www] <https://bit.ly/3t5w8Va> (08.04.2021).

Eesti Pedagoogika Arhiivmuuseum, f K1063. Liiguste ministeeriumi kooli ja pedagoogilise klassi maja 1908. aastal; [www] <https://bit.ly/3s9gsjq> (21.03.2021).

Endel Balder perekonnakiri. Undla Vallavalitsus, köide nr. 5, lk 187.

ENSV TA R. Kirjandusmuuseum, Käsikirjade osakond, erafond 3073 Balder August.

ERA ja ERA filiaalist Partei arhiivist.

Jüri Balder ja Julie Balder perekonnakiri. Undla Vallavalitsus, köide nr. 5, lk 185-186.

Rahvusarhiiv f 2100, s 1, n 846. Eesti Vabariigi Tartu Ülikool > Isikutoimikud > Üliõpilased > B. Balder, Mihkel (matrikli nr.142).

Rahvusarhiiv, EAA, f 1864, s 2, n VI-54. Kadrina kihelkond. 1811; [www] <https://bit.ly/3I5lrIU> (16.02.2022).

Rahvusarhiiv, EAA.4187.1.6572. Virumaal Imastu mõisast eraldatud Puusepa nr.37 talu kinnistu toimik nr.4056.

Rahvusarhiiv, elk.115.0.14. Matmise raamat. 1927-1937 märts, lk 13; [www] <https://bit.ly/2PBgkei> (04.04.2021).

Rahvusarhiiv, f 115, n 0, s 15. Maetute alfabeetiline nimestik. 1932-1949; [www] <https://bit.ly/3NZCct2> (17.06.2022).

Rahvusarhiiv, f 115, n 0, s 28. Personaalraamat VII. Kadrina kogudus. 1927-1955.

Rahvusarhiiv, f 1227 n 1, s 113. Kadrina sünnimeetrika. 1892-1899; [www] <https://bit.ly/3b8OdxF> (17.06.2022).

Rahvusarhiiv, f 1227, n 2, s 3. Meetrikaraamat. 1854-1863; [www] <https://bit.ly/3MY3r5W> (17.06.2022).

Rahvusarhiiv, f 1227, n 2, s 7. Meetrikaraamat. 1884-1891; [www] <https://bit.ly/3QpHdfT> (17.06.2022).

Rahvusarhiiv, f 1227, s 1, n 113. Kadrina sünnimeetrika. 1892-1899, lk 91; [www] <https://bit.ly/3d1OhOd> (05.04.2021).

Rahvusarhiiv, f 1227, s 1, n 118. Sündinute ja ristitute nimekiri. 1900-24.06.1911, lk 385; [www] <https://bit.ly/3wjd08t> (04.12.2021).

Rahvusarhiiv, f 1227, s 1, n 118. Sündinute ja ristitute nimekiri. 1900-24.06.1911; [www] <https://bit.ly/3rRYh4e> (07.12.2021).

Rahvusarhiiv, f 1227, s 1, n 121. Sündinute ja ristitute nimekiri 1925-24.09.1926; [www] <https://bit.ly/3JFu3lx> (05.01.2022).

Rahvusarhiiv, f 1227, s 1, n 127. Surnute nimekiri. 25.03.1909-1926, lk 81; [www] <https://bit.ly/3fJ1lnU> (04.04.2021).

Rahvusarhiiv, f 1227, s 1, n 130. Personaalraamat VI (Kihlevere, Tõdva-Kõnnu, ...). 1898-1925; [www] [h https://bit.ly/3t77hlp](https://bit.ly/3t77hlp) (17.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1227, s 1, n 130. Personaalraamat VI (Kihlevere, Tõdva-Kõnnu, ...). 1898-1925; [www] <https://bit.ly/3GRganO> (17.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1227, s 1, n 130. Personaalraamat VI (Kihlevere, Tõdva-Kõnnu, ...). 1898-1925; [www] <https://bit.ly/3rWxsvF> (17.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1227, s 1, n 130. Personaalraamat VI (Kihlevere, Tõdva-Kõnnu, ...). 1898-1925; [www] <https://bit.ly/3GRganO> (17.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1227, s 1, n 130. Personaalraamat VI (Kihlevere, Tõdva-Kõnnu, ...). 1898-1925; [www] <https://bit.ly/3rWxsvF> (17.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1227, s 1, n 130. Personaalraamat VI (Kihlevere, Tõdva-Kõnnu, ...). 1898-1925; [www] <https://bit.ly/3oUTmxg> (17.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1227, s 1, n 130. Personaalraamat VI (Kihlevere, Tõdva-Kõnnu, ...). 1898-1925; [www] <https://bit.ly/34MJdMk> (17.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1227, s 1, n 23. Sünnimeetrika. 1852-1861, lk 161; [www] <https://bit.ly/3sJyEzs> (22.04.2021).

Rahvusarhiiv, f 1227, s 1, n 26. Kadrina sünnimeetrika. 1885-1891, lk 102; [www] <https://bit.ly/3fleyTm> (05.04.2021).

Rahvusarhiiv, f 1227, s 2, n 23. Sünnimeetrika. 1852-1861; [www] <https://bit.ly/3qJEvpA> (05.01.2022).

Rahvusarhiiv, f 1227, s 2, n 32. Kihlatute, mahakuulutatute ja abiellunute nimekiri 21.05.1882-1891, 09.12.1923-22.02.192; [www] <https://bit.ly/3F8zqMV> (05.01.2022).

Rahvusarhiiv, f 130SM, s 1, n 9258. BALDER August Martin (1891), lk 25, 42-44, 46, 50.

Rahvusarhiiv, f 130SM, s 1, n 9258-1. BALDER August Martin (1891).

Rahvusarhiiv, f 136SM, n 1, s 4776. Paal, Eva Oskari t.1928. Paal, Leida Liboriuse t.1929. Paal, Leopold Liboriuse p.1928. Paal, Malle Johannese t.1941.

Rahvusarhiiv, f 1396, s 1, n 1133. Lomonossovi 17 (alustatud 05.08.1953), lk 26.

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n IV-4. Haljala, Kadrina, Rakvere kihelkond. 1782, lk 270; [www] <https://bit.ly/3GRkL9D> (15.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n IV-4. Haljala, Kadrina, Rakvere kihelkond. 1782, lk 276; [www] <https://bit.ly/3uP7wUw> (15.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n IX-96. Kadrina kihelkonna revisjonilehed. 1850, lk 59; [www] <https://bit.ly/3Br1DhJ> (16.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n IX-96. Kadrina kihelkonna revisjonilehed. 1850, lk 50; [www] <https://bit.ly/3oSULo7> (16.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n IX-96. Kadrina kihelkonna revisjonilehed. 1850, lk 52; [www] <https://bit.ly/3gM8NDH> (16.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n IX-96. Kadrina kihelkonna revisjonilehed. 1850, lk 53; [www] <https://bit.ly/34GaekG> (16.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n IX-96. Kadrina kihelkonna revisjonilehed. 1850, lk 34-35; [www] <https://bit.ly/3sLYeWx> (16.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n IX-96. Kadrina kihelkonna revisjonilehed. 1850, lk 36-37; [www] <https://bit.ly/3oNQqCH> (16.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n IX-96. Kadrina kihelkonna revisjonilehed. 1850, lk 37-38; [www] <https://bit.ly/3Bp4N5m> (16.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n IX-96. Kadrina kihelkonna revisjonilehed. 1850, lk 40-41; [www] <https://bit.ly/355SVJG> (16.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n IX-96. Kadrina kihelkonna revisjonilehed. 1850, lk 43; [www] <https://bit.ly/3BofISI> (16.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n IX-96. Kadrina kihelkonna revisjonilehed. 1850; [www] <https://bit.ly/3rUmsik> (16.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n IX-96. Kadrina kihelkonna revisjonilehed. 1850; [www] <https://bit.ly/3oRVZQs> (16.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n IX-96. Kadrina kihelkonna revisjonilehed. 1850; [www] <https://bit.ly/3JA6Qg5> (16.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n V-42. Ambla, Kadrina kihelkond. 1795, lk 396; [www] <https://bit.ly/3sPAllY> (15.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n V-42. Ambla, Kadrina kihelkond. 1795, lk 402; [www] <https://bit.ly/3rSX4cU> (15.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n VI-54. Kadrina kihelkond. 1811, lk 33; [www] <https://bit.ly/3oTdbVT> (15.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n VI-54. Kadrina kihelkond. 1811, lk 40; [www] <https://bit.ly/3BnMLAp> (15.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n VII-106. Kadrina kihelkond. 1816, lk 70; [www] <https://bit.ly/3LCcbiv> (15.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n VII-106. Kadrina kihelkond. 1816, lk 75; [www] <https://bit.ly/3gOjyVY> (15.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n VII-106. Kadrina kihelkond. 1816, lk 78; [www] <https://bit.ly/3s0fiJz> (15.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n VII-106. Kadrina kihelkond. 1816, lk 80; [www] <https://bit.ly/3oS303F> (15.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n VII-106. Kadrina kihelkond. 1816; [www] <https://bit.ly/36nWxY3> (16.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n VII-106. Kadrina kihelkond. 1816; [www] <https://bit.ly/3rWx2Fu> (16.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n VIII-129. Kadrina kihelkonna hingeloendid. 1834, lk 49; [www] <https://bit.ly/366jm28> (15.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n VIII-129. Kadrina kihelkonna hingeloendid. 1834, lk 53; [www] <https://bit.ly/3sK8TkM> (15.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n VIII-129. Kadrina kihelkonna hingeloendid. 1834, lk 55; [www] <https://bit.ly/3sLZBo6> (15.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n VIII-129. Kadrina kihelkonna hingeloendid. 1834, lk 57; [www] <https://bit.ly/3HUTynA> (15.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n VIII-129. Kadrina kihelkonna hingeloendid. 1834; [www] <https://bit.ly/3I1Rydi> (16.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n VIII-129. Kadrina kihelkonna hingeloendid. 1834;. [www] <https://bit.ly/3JuALQo> (16.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n VIII-129. Kadrina kihelkonna hingeloendid. 1834; [www] <https://bit.ly/3oZ2jFR> (16.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n VIII-129. Kadrina kihelkonnahingeloendid. 1834; [www] <https://bit.ly/3oW9VZN> (16.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n VIII-129. Kadrina kihelkonnahingeloendid. 1834; [www] <https://bit.ly/3uU5hiD> (16.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n VIII-130. Kadrina kihelkonna perekonnanimede panemise raamat. 1835, lk 20; [www] <https://bit.ly/3Br3lZr> (16.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n VIII-130. Kadrina kihelkonna perekonnanimede panemise raamat. 1835, lk 31; [www] <https://bit.ly/3GRtAA3> (16.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n VIII-130. Kadrina kihelkonna perekonnanimede panemise raamat. 1835, lk 37; [www] <https://bit.ly/3rUL8HC> (16.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n VIII-130. Kadrina kihelkonna perekonnanimede panemise raamat. 1835, lk 21; [www] <https://bit.ly/3uUzIW8> (16.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n VIII-130. Kadrina kihelkonna perekonnanimede panemise raamat. 1835, lk 23-24; [www] <https://bit.ly/3LC02Ks> (16.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n VIII-130. Kadrina kihelkonna perekonnanimede panemise raamat. 1835, lk 25-26; [www] <https://bit.ly/34Y1mqc> (16.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n VIII-130. Kadrina kihelkonna perekonnanimede panemise raamat. 1835; [www] <https://bit.ly/3uU2gyP> (16.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n VIII-130. Kadrina kihelkonna perekonnanimede panemise raamat. 1835; [www] <https://bit.ly/3uU2gyP> (16.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n VIII-130. Kadrina kihelkonna perekonnanimede panemise raamat. 1835; [www] <https://bit.ly/3LJKAMq> (16.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n VIII-146. Ambla kihelkonna hingeloendid. 1834; [www] <https://bit.ly/3Bx9oCO> (16.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n VIII-146. Ambla kihelkonna hingeloendid. 1834; [www] <https://bit.ly/3Bx9oCO> (16.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n X-202. Kadrina kihelkonna revisjonilehed. 1858-1900, lk 26; [www] <https://bit.ly/3GPUAA1> (16.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n X-202. Kadrina kihelkonna revisjonilehed. 1858-1900, lk 42; [www] <https://bit.ly/3LzSzvs> (16.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n X-202. Kadrina kihelkonna revisjonilehed. 1858-1900, lk 43; [www] <https://bit.ly/3GT1CE8> (16.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n X-202. Kadrina kihelkonna revisjonilehed. 1858-1900, lk 49; [www] <https://bit.ly/3HXu7St> (16.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n X-202. Kadrina kihelkonna revisjonilehed. 1858-1900, lk 27-28; [www] <https://bit.ly/3HWCw8C> (16.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n X-202. Kadrina kihelkonna revisjonilehed. 1858-1900, lk 28; [www] <https://bit.ly/3sJTDEz> (16.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n X-202. Kadrina kihelkonna revisjonilehed. 1858-1900, lk 30-31; [www] <https://bit.ly/3BmFrVT> (16.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n X-202. Kadrina kihelkonna revisjonilehed. 1858-1900, lk 33-34; [www] <https://bit.ly/3Jzzq3o> (16.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n X-202. Kadrina kihelkonna revisjonilehed. 1858-1900; [www] <https://bit.ly/3rWcddh> (16.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 1864, s 2, n X-202. Kadrina kihelkonna revisjonilehed. 1858-1900; [www] <https://bit.ly/36nt28H> (16.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 2, n 1, s 9579.1. Ada Koni; [www] <https://bit.ly/3JZsPHO> (28.03.2022).

Rahvusarhiiv, f 2100, s 1, n 845. Balder, Linda (1901-1930) matriikkel nr. 6292.

Rahvusarhiiv, f 2100, s 1, n 845.6. Balder, Linda. (1925). Eesti Vabariigi Tartu Ülikool; [www] <http://bit.ly/3vRevdR> (19.03.21).

Rahvusarhiiv, f 2111, s 1, n 13425.1 (AIS). Elva manöövri pealikute kursuselt Elvas 10.-11.06.39; [www] <https://bit.ly/3rcFQn6> (24.03.2021).

Rahvusarhiiv, f 2111, s 1, n 13425.2 (AIS). KL Raadio-kursustelt Elvas 21/13.06.39; [www] <https://bit.ly/399TQrs> (24.03.2021).

Rahvusarhiiv, f 2124, s 3, n 48. Balder, A., kolonel - "Kadrina Kaitseliidu tegevusest detsembris 1918 ja jaanuaris 1919". Käsikiri 30.03.1939, lk 2-3; [www] <https://bit.ly/3rdXpTy> (23.03.2021).

Rahvusarhiiv, f 2124, s 3, n 774. Montag, Rudolf, 5. jalaväerügemendi reamees. 07.10.1937, lk 1-25; [www] <https://bit.ly/3mtBYgR> (08.04.2021).

Rahvusarhiiv, f 322, s 2, n 100. Riia posti-telegraafi ringkonna valitsus. Riia posti-telegraafi ringkond. Isiklikud toimikud ja materjalid isikkoosseisu kohta. Бальдер Август, lk 49.

Rahvusarhiiv, f 332, n 0, s 66017. Vana kommunist ja ajakirjanik August Koni oma kirjutuslaua taga; [www] <https://bit.ly/3v6qcOf> (28.03.2022).

Rahvusarhiiv, f 3882, s 1, n 110. Imastu valla perekonnakiri, lk 8; [www] <https://bit.ly/3sTlbEW> (05.04.2021).

Rahvusarhiiv, f 495, n 7, s 269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914-07.08.1940. Teenistuse leht Vabariigi Sõjakooli kapten August Mardi p. Balder`i peale; [www] <https://bit.ly/3cl1txr> (24.03.2021).

Rahvusarhiiv, f 495, n 7, s 269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940; [www] <https://bit.ly/3O6aU44> (20.06.2022).

Rahvusarhiiv, f 495, s 7, n 269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940; [www] <https://bit.ly/38ZwViu> (21.03.2021).

Rahvusarhiiv, f 495, s 7, n 269. Balder, August Mardi p. 15.10.1914 - 07.08.1940, lk 37/238; [www] <https://bit.ly/3oVXqh0> (17.02.2022).

Rahvusarhiiv, f 496, s 4, n 486. Major A. Balder - "Kaitseliidu tähtsus ja ülesanded riigikaitse seisukohalt." Lisa, lk 7; [www] <https://bit.ly/2NN5Ojh> (24.03.2021).

Rahvusarhiiv, f 497, s 2, n 21. Sõjavägede ülemjuhataja K.S.V-le (Ohvitserid), nr. 38, 14.04.1919; [www] <https://bit.ly/3siuyPC> (24.03.2021).

Rahvusarhiiv, f 5201, n 2, s 112098. LEENA MONTAG perekonnanime muutmine MANDRE.

Rahvusarhiiv, f 539, s 1, n 15. Ohvitseride teenistuskäigu raamat. 1918.-1919, lk 6; [www] <https://bit.ly/3acU95r> (15.04.2021).

Rahvusarhiiv, f 539, s 1, n 16. Ohvitseride teenistuskäigu raamat. 1918-1921, lk 20; [www] <https://bit.ly/3diCqLU> (15.04.2021).

Rahvusarhiiv, f 539, s 1, n 20. Ohvitseride, arstide ja sõjaväe ametnike teenistuslehed. 1918-1920, lk 27-30; [www] <https://bit.ly/3djxp5v> (15.04.2021).

Rahvusarhiiv, f 5454, s 1, n 58. Andmed Virumaa algkoolide kohta 18.01.1911, lk 256; [www] <https://bit.ly/3tDIXGc> (21.03.2021).

Rahvusarhiiv, f 556, s 1, n 7. Sõdurite teenistuskäiguraamat. 1918-1921, lk 17; [www] <https://bit.ly/3dIRDvD> (15.04.2021).

Rahvusarhiiv, f 58, s 5, n 575. Balder, Pauline Mardi t.

Rahvusarhiiv, f 686, s 1, n 108. 1889.a sündinute isiklikud toimikud A-E, lk 329; [www] <https://bit.ly/2Q18pXO> (06.04.2021).

Rahvusarhiiv, f 7SM, n 1, s 24827. Paal, Leopold (1928). Paal, Malle (1941).

Rahvusarhiiv, f 866, s 3, n 124. Tapa Linnavalitsus sünniregister I köide.

Rahvusarhiiv, f 866, s 3, n 1898. Tapa Linnavalitsus perekonnaregister I köide, lk 143.

Rahvusarhiiv, f 866, s 3, n 55. EELK Kadrina koguduse abieluregister, lk 15.

Rahvusarhiiv, f 957, s 16, n 2a. Diplomaat-, ameti- ja ministeriaalpassi saanute ... 1920-1940, lk 310; [www] <https://bit.ly/3r26q2h> (21.03.2021).

Rahvusarhiiv, f 957, n 16, s 2a. Diplomaat-, ameti- ja ministeriaalpassi saanute ... 1920-1940, lk 311/751; [www] <https://bit.ly/3n4qwQE> (20.06.2022).

Rahvusarhiiv, f 989, s 1, n 200. Vabariigi Presidendi käskkiri, nr. 31, 28.06.1940; [www] <https://bit.ly/3slDu6C> (24.03.2021).

Rahvusarhiiv, f M-765, s 2, n 29. Uusna sovhoosi maakasutus. "Kuumanni kruusakarjäär". Kaartide infosüsteemis, lk 15; [www] <https://bit.ly/3s1mj9v> (09.04.2021).

Rahvusarhiiv, f M-765, s 2, n 30. Artell "Terma" Tohvri tellisetehase ja savikarjääri maa-ala plaan. Kaartide infosüsteemis, lk 13; [www] <https://bit.ly/3fXo3v8> (09.04.2021).

Rahvusarhiiv, f M-765, s 2, n 32. Abja rajoon Raudsepa kruusakarjäär. Halliste külanõukogu. Kaartide infosüsteemis, lk 7; [www] <https://bit.ly/3uF0HSi> (09.04.2021).

Rahvusarhiiv, f M-765, s 2, n 32. Teede Peavalitsusele "Raudsepa" kruusaaugu laiendamiseks eraldatava maa-ala plaan. Kaartide infosüsteemis, lk 11; [www] <https://bit.ly/39YDzWH> (09.04.2021).

Rahvusarhiiv, f M-765, s 2, n 65. Eesti NSV Viljandi rajoonis "Estonenergo" Kõrgepinge Elektrivõrkudele Tartu-Pärnu kõrgepingeliini alla eraldamisele kuuluvate maade plaan. Kaartide infosüsteemis, lk 37; [www] <https://bit.ly/3t6V66y> (09.04.2021).

Rahvusarhiiv, f M-765, s 2, n 65. Eesti NSV Viljandi rajoonis Riikliku metsafondi maadest "Estonenergo" Kõrgepinge Elektrivõrkudele Tartu-Pärnu kõrgepingeliini alla lõigus Viljandi alajaam - Kilingi-Nõmme rajooni piir eraldamisele kuuluvate maade plaan. Kaartide infosüsteemis, lk 16; [www] <https://bit.ly/3wAYMQe> (09.04.2021).

Rahvusarhiiv, Joosep Balder. Aadresslehed; [www] <https://bit.ly/2RiW16r> (22.05.2021).

Rahvusarhiiv, Julie Balder. Aadresslehed; [www] <https://bit.ly/3hiTjZg> (13.05.2021).

Rahvusarhiiv, Linda Balder. Aadresslehed; [www] <https://bit.ly/3bnD8WW> (13.05.2021).

Tallinna Linnaarhiiv, f 1, n 6-I, s 1129. Natsionaliseerimistoimik. Gonsiori 31. Korterühing Vari. kinn. nr. 4841. 04.11.1940-16.03.1942.

Tallinna Linnaarhiiv, f 1396, n 1, s 1135. Lomonossovi 17 (piirdatumid 11.05.1959-01.10.1968).

Tallinna Linnaarhiiv, f 1396, n 1, s 1700. Lomonossovi 17 / Gonsiori 31 (Keslinna majaraamatud (Kesk-, Mere- ja Kalinini rajoon).

Tallinna Linnaarhiiv, f 1396, s 1, n 1133. Lomonossovi 17 (alustatud 05.08.1953).

Tallinna Linnaarhiiv, f 1396, s 1, n 1134. Lomonossovi 17- III (majaraamatut alustatud 01.10.1968).

Tallinna Linnaarhiiv, f 86, n 1, s 1281. Tallinna Linnavalitsuse Rahandusosakond. Teatised kinnisvarade koosseisu, tulukuse ja väärtuse kohta. Gonsiori (13-38, 334-734).

Tallinna Tehnikaülikooli muuseumi, f F 3601. Sanitaartehnika kateedri õppejõud Leopold Paal kandidaaditööd tegemas teemal "Hüdroehituste alumise beiefi hüdraulika" Koplis hüdraulika laboratooriumis. 1958. A; [www] <https://bit.ly/3b8QsAT> (17.06.2022).

Российский Государственный Военно-исторический архив, 7355-А. Картотека бюро учета потерь в Первой мировой войне (офицеров и солдат), lk 608; [www] <https://bit.ly/38lrXiB> (04.04.2022).

Российский Государственный Военно-исторический архив, 7355-А. Картотека бюро учета потерь в Первой мировой войне (офицеров и солдат), lk 607; [www] <https://bit.ly/3r1a4Ms> (04.04.2022).

Российский Государственный Военно-исторический архив, №41054. Список воинских чинов 96 пехотного Омского полка, убитых, пропавших без вести и взятых в плен неприятелем, а также раненых и контуженных с 28 сентября по 2 октября 1914 года, lk 48; [www] <https://bit.ly/3r0TpZF> (04.04.2022).

Audiovisuaalsed materjalid

Balder, E. (2006). Minu elulugu. Endel Balder. [Helisalvestis]. Materjal perekond Palu valduses.

DVD. Eesti Aja Lood, 17. osa. [Videosalvestis]. - Eesti Rahvusringhääling 2009.

Fotod

3. trepikoja liftis olevad ehitamise ajast pärinevad nupud 14.04.2022. - Perekond Palu erakogu.

Aino ja Endel Balder. - Neeruti Selts MTÜ.

Alamleitnant August Balder. - Tõnu Tomanni erakogu.

Anna Klasi ja Bruno Lukki kunagise korteri akende vahel asuv mälestustahvel 14.04.2022. - Perekond Palu erakogu.

August Balder 13. juulil 1913. - Perekond Palu erakogu.

August Balder 1915. aastal. – Tõnu Tomanni erakogu.

August Balder enne sõjaväkke minekut. - Tõnu Tomanni erakogu.

August Balderi Gonsiori tn 17 korteri aknad 21.03.2021. – Perekond Palu erakogu

August Balderi Rakvere Linnakooli tunnistused. Perekond Palu erakogu.

August Balderi sugulased tema matustel Kadrina kirikuaia kabeli taga 1973. aastal. - Perekond Palu erakogu.

Augusti sünnipäev 1960. aastatel. - Perekond Palu erakogu.

Autor teadmata. (1931). Tegelas äsjalõppenud instruktorite kursustelt. Kaitse Kodu! nr 35-36, lk 78;. [www] <https://bit.ly/39aSblu> (25.03.2021).

Balderi kaubamaja. - Neeruti Selts MTÜ.

Eda Võrk oma 5. sünnipäeval 18. aprillil 1968 kleidis, mille Leida Paal talle õmbles. - Eda Võrk erakogu.

Eesti Ajalooarhiiv, f 2111, n 1, s 13425.1 (AIS). Elva manöövri pealikute kursuselt Elvas 10.-11.06.39; [www] <https://bit.ly/3rcFQn6> (24.03.2021).

Eesti Ajalooarhiiv, f 2111, n 1, s 13425.2 (AIS). KL Raadio-kursustelt Elvas 21/13.06.39; [www] <https://bit.ly/399TQrs> (24.03.2021).

Eesti Arhitektuurimuuseum, EAM Fk 2435. Tallinna Autobussijaam. Eesti Muuseumide Veebivärv; [www] <https://bit.ly/3iVsvhp> (26.03.2022).

Eesti Fotoarhiiv, f 10, n 3, s 6212. Kolonel Balder: (portree) 1928; [www] <https://bit.ly/3resyqh> (24.03.2021).

Eesti Olümpiakomitee peasekretär Gunnar Paal ja Eesti esimene olümpiaatašee Ene Balder Albertville Olümpiamängudel 1992. a. - Väljalõige perekond Palu erakogus olevast fotost.

Eesti Pedagoogika Arhiivmuuseum, f K1063. Liiguste ministeeriumi kooli ja pedagoogilise klassi maja 1908. aastal; [www] <https://bit.ly/3s9gsiq> (21.03.2021).

Eesti Spordi- ja Olümpiamuuseum SA. Eesti Laskurliidu juhatus 1937; [www] <https://bit.ly/2OVZYgk> (24.03.2021).

Eiki Balder. - Perekond Palu erakogu.

Eino ja Lehte Balder. - Perekond Palu erakogu.

Eino ja Silvi Balder abielu registreerimisel 24.12.1980. - Perekond Palu erakogu.

Elamuühistu „Vari“ elamus, Gonsiori 17, olevate korterite üldpinnad ja maksumused 1996. a lk 1. - Urve Jaanson erakogu.

Elamuühistu „Vari“ elamus, Gonsiori 17, olevate korterite üldpinnad ja maksumused 1996. a lk 2. - Urve Jaanson erakogu.

Endel Balder septembris 1920. a. - Ene Balderi erakogu.

Endel ja Aino Balder oma pulmapäeval 21. augustil 1943. a. - Ene Balderi erakogu.

Eri Klasi ja Edgar Johan Kuusiku mälestustahvlid Gonsiori 17 ukse kõrval. - Perekond Palu erakogu.

Evald Balder 27.juulil 1914. a. - Perekond Palu erakogu.

Ferdinand Ermann koos oma abikaasa Gerda ja tütre Elviga. - Perekond Palu erakogu.

Gonsiori 17 hoovi Gonsiori tn poolt viiv värav 14.04.2022. - Perekond Palu erakogu.

Gonsiori 17 hoovipoolne vaade 21.03.2021. - Perekond Palu erakogu.

Gonsiori 17 maja lapsed Politseiaias ca 1938. aastal. - Urve Jaanson erakogu.

Gonsiori 17 majale vaade läbi Politseipargi 14.04.2022. - Perekond Palu erakogu.

Gonsiori tn poolses küljes asuvad Anna Klasi ja Bruno Lukki, Eri Klasi ning Edgar Kuusiku mälestustahvlid 14.04.2022. - Perekond Palu erakogu.

Gümnasist August Balder. - Tõnu Tomanni erakogu.

Heino ja Elvi Tomann 30. juulil 1960. - Perekond Palu erakogu.

Heino ja Elvi Tomann 30. juulil 1960. - Perekond Palu erakogu.

Hilja Balder. - Perekond Palu erakogu.

Imastu valla koolimaja. - Perekond Palu erakogu.

Jaan Balder 1919. a. - Perekond Palu erakogu.

Jaques Ostin ja Ene Balder 18. aprillil 1965. - Väljalõige perekond Palu erakogus olevast fotost.

Johan Pitka nimekaart, pöördel kaastundeavaldus. (1930). [Nimekaart]. - Perekond Palu erakogu.

Joosep Balder. - Perekond Palu erakogu.

Julie ja Marika Balderi haud Siberis. - Perekond Palu erakogu.

Jüri Balder kuuri ees. - Perekond Palu erakogu.

Kadrina kiriku ees asuv mälestussammas 15.04.2021. - Perekond Palu erakogu.

Kadrina malevkonna lipu õnnistamine. - Perekond Palu erakogu.

Kadrina Perenaisteseltsi 10. aastapäev 1938. a. Kadrina valla fotoveeb; [www] <https://bit.ly/3u7nHMf> (02.04.2022).

Kadrina Perenaisteseltsi juhatus 1938. a. Kadrina valla fotoveeb; [www] <https://bit.ly/3NMS1DC> (02.04.2022).

Kadrina Perenaisteseltsi keedukursus 1938. a. Kadrina valla fotoveeb; [www] <https://bit.ly/38sKxpa> (02.04.2022).

Kadrina Perenaisteseltsi keedukursuse lõpetamine rahvamajas 1938. a. Kadrina valla fotoveeb; [www] <https://bit.ly/3Kao9Pm> (02.04.2022).

Kadrina Vabadussõda ja I maailmasõda mälestussamba avamine 15.08.1926. - Perekond Palu erakogu.

Kaitseliidu galerii. 20. augustil 1939 toimunud Noorte Kotkaste II üleriigilised laskemeistrivõistlused; [www] <https://bit.ly/3rKsWNa> (02.04.2021).

Kaitseliidu Peastaabi hoone 07.01.2021. - Perekond Palu erakogu.

Kaitseliidu Peastaabi hoone 07.01.2021. - Perekond Palu erakogu.

Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused (Kõrgema Sõjakooli magamistuba). - Koostanud Jürjo, M. Eesti kasarmud. Tänapäev (2008), lk 156.

Karikad laskmisvõistlustelt. - Perekond Palu erakogu.

Karl Lauritsa nimekaart, pöördel kaastundeavaldus. (1930). [Nimekaart]. - Perekond Palu erakogu.

Kindralite maja ja Politseiaed ca 1939. a. - Urve Jaanson erakogu.

Kindralite maja ja Politseiaed ca 1939. a. - Urve Jaanson erakogu.

Kollasega märgitud August Balderi Gonsiori tn 17 korteri aknad 21.03.2021. - Perekond Palu erakogu.

Kolonel August Balder. - Perekond Palu erakogu.

Korter 29 ehk August Balderi kunagise korteri välisüksed 14.04.2022. - Perekond Palu erakogu.

Korter 29 minev trepp 14.04.2022. - Perekond Palu erakogu.

Korter 32 ehitamise aegsed uksehinged 14.04.2022. - Perekond Palu erakogu.

Korter 32 esiku põrandas asuv ventilatsioonitava ja esikuseinal asuv ventilatsiooniluuk 14.04.2022. - Perekond Palu erakogu.

Korter 32 esiku valmimise ajast pärit seinalamp 14.04.2022. - Perekond Palu erakogu.

Korter 32 Gonsiori tänava poolsest toast avanev vaade Politseipargile 14.04.2022. - Perekond Palu erakogu.

Korter 32 kahe toa vahel asuvad lükanduksed 14.04.2022. - Perekond Palu erakogu.

Korteri 29 välisüksed ja 3. trepikoja lift 14.04.2022. - Perekond Palu erakogu.

Korteri 32 asuv kamin 14.04.2022. - Perekond Palu erakogu.

Korteri 32 asuva kamina siiber 14.04.2022. - Perekond Palu erakogu.

Korteri 32 asuvad ehitamise algsed lülitid 14.04.2022. - Perekond Palu erakogu.

Korteriühing „Vari“ I korruse plaan, korterite sektsionaalne jaotus ja üldpind juunis 1993. a. - Urve Jaanson erakogu.

Korteriühing „Vari“ II-V korruse plaan, korterite sektsionaalne jaotus ja üldpind juunis 1993. a. - Urve Jaanson erakogu.

Leena Balder, 09.03.1914. - Perekond Palu erakogu.

LEHO. (1938). Kaitseleidu Peastaap sõnas ja šaržis. Kaitse Kodu!, nr 20-21, lk 736; [www] <https://bit.ly/3vCwHYi> (20.03.2021).

Leopold ja Leida Paal 21. juunil 1947.a Tapa Keskkooli lõpetamisel. - Perekond Palu erakogu.

Liborius Paul ja Anna-Lovisa Paal 1931. - Perekond Palu erakogu.

Lift 3. trepikojas 14.04.2022. - Perekond Palu erakogu.

Lifti valmistanud firma plaadike 3. trepikoja lifti välimiselt uksest. - Perekond Palu erakogu.

Linda Balderi ja Pauline Balderi matused 16.10.1930 Kadrina kalmistul. - Perekond Palu erakogu.

Linda-Marie Balder 1919. - Perekond Palu erakogu.

Lipnik August Balder 1915. a. - Tõnu Tomanni erakogu.

Lipnik August Balder. - Perekond Palu erakogu.

Lipnik August Balder. - Tõnu Tomanni erakogu.

Malle ja Leopold Paal 29.05.1976. Malle Paal erakogu.

Mart Balderi haual ristil olnud algne plaat 20.04.2021. - Perekond Palu erakogu.

Näituse avamine 24. oktoobril 2011 Kaitseleidu Peastaabis; [www] <https://bit.ly/2QaFtMN> (06.04.2021).

O. K. (1934). Neeruti 6. ja 7.oktoobril. Kaitse Kodu!, nr 19, lk 563-564; [www] <https://bit.ly/3lFi1TJ> (20.03.2021).

Paide suusamehed Tallinna saabumise järel. - Suusaretk Paidest Tallinna. Kaitse Kodu! 1928, nr 5, lk 345; [www] <https://bit.ly/3wGaTvy> (02.04.2021).

Pauliine Balder. Tapal, 9. märtsil 1923. - Perekond Palu erakogu.

Põhja Malevkonna pealikule kolonel August Balder`ile sõbraliku koostöö mälestuseks Tallinnas 17. novembril 1939. Põhja Malevkond. - Perekond Palu erakogu.

Puusepa talu elumaja 1912. aastal Jüri Balderi ja Julie Tertsu pulmade ajal. - Tõnu Tomanni erakogu.

Rahvusarhiiv, f 2100, n 1, s 845.6. Balder, Linda. (1925). Eesti Vabariigi Tartu Ülikool; [www] <http://bit.ly/3vRevdR> (19.03.21).

Rahvusarhiiv, f 4187, n 1, s 6572. Virumaal Imastu mõisast eraldatud Puusepa nr.37 talu kinnistu toimik nr.4056.

Rahvusarhiiv, f 496, n 4, s 486. Major A. Balder - "Kaitseliidu tähtsus ja ülesanded riigikaitse seisukohalt." Lisa, lk 7/13; [www] <https://bit.ly/2NN5Ojh> (24.03.2021).

Rakvere linna III algkool. Virumaa Muuseumid SA RM F 100:1557; [www] <https://bit.ly/2NCXouX> (21.03.2021).

Tallinna Põhja malevkond sõprusmärki üle andmas 25.-26.06.1937. Kadrina valla fotoveeb; [www] <https://bit.ly/378AF30> (02.04.2022).

Tiia, Eva ja Vallo Paal ca 1960. - Perekond Palu erakogu.

Treufeldt, A. (1933). Üleriiklikud kaitseliidu, raskejõustiku võistlused. Kaitse Kodu! nr 8, lk 231; [www] <https://bit.ly/3clZQs4> (20.03.2021).

Vaade Gonsiori 17 hoovile 3. trepikojas 2. ja 3. korruse vahel asuvalt rõdult 14.04.2022. - Perekond Palu erakogu.

Vaade Gonsiori 17 hoovile 3. trepikojas 2. ja 3. korruse vahel asuvalt rõdult 14.04.2022. - Perekond Palu erakogu.

Vaade kujunevale moodsale linnaosale politseialal. - Politseiaed võtab suurlinna ilmet. Rahvaleht (16.08.1939), lk 4; [www] <https://bit.ly/2RaRQZS> (08.04.2021).

Virumaa Muuseumid SA, RM F 1119:37. Kadrina, Balderi kauplus. Eesti Muuseumide Veebivärv; [www] <https://bit.ly/3liJy8u> (04.12.2021).

Lisa 2. Sugupuu skeemid

Kuna enamik allolevatest sugupuu skeemidest on väga suured, siis on siin toodud ära vaid skeemide eelvaated väiksena. Jooniste suuremalt vaatamiseks palun vajutada joonise all olevatele linkidele ja vajadusel need laadida alla oma arvutisse.

Joonis 1. Kulbi Thoma Ewari järeltulijad 4 põlvkonda (suurem skeem on leitav lingilt: <https://bit.ly/33wQvmU>)

Joonis 2. Ewari Ewerti kõik järeltulijad (suuremat skeemi küsida töö autorilt)

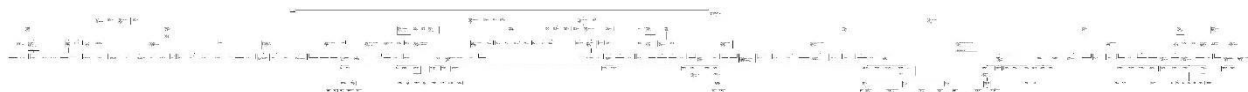
Joonis 3. Ewari Join Jaani kõik järeltulijad (suurem skeem vajadusel töö autorilt)

Joonis 4. Ävardi Jüri (Ewardi) Palder kõik järeltulijad (suurem skeem vajadusel töö autorilt)

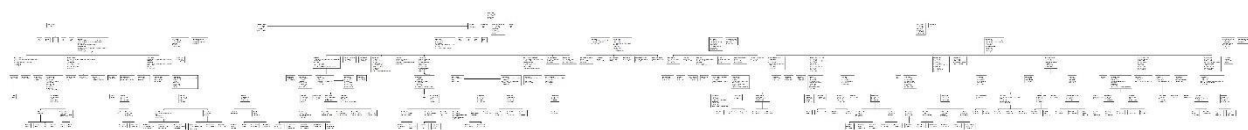
Joonis 5. Ewardsi Juhanni kõik järeltulijad (suuremat skeemi küsida vajadusel töö autorilt)

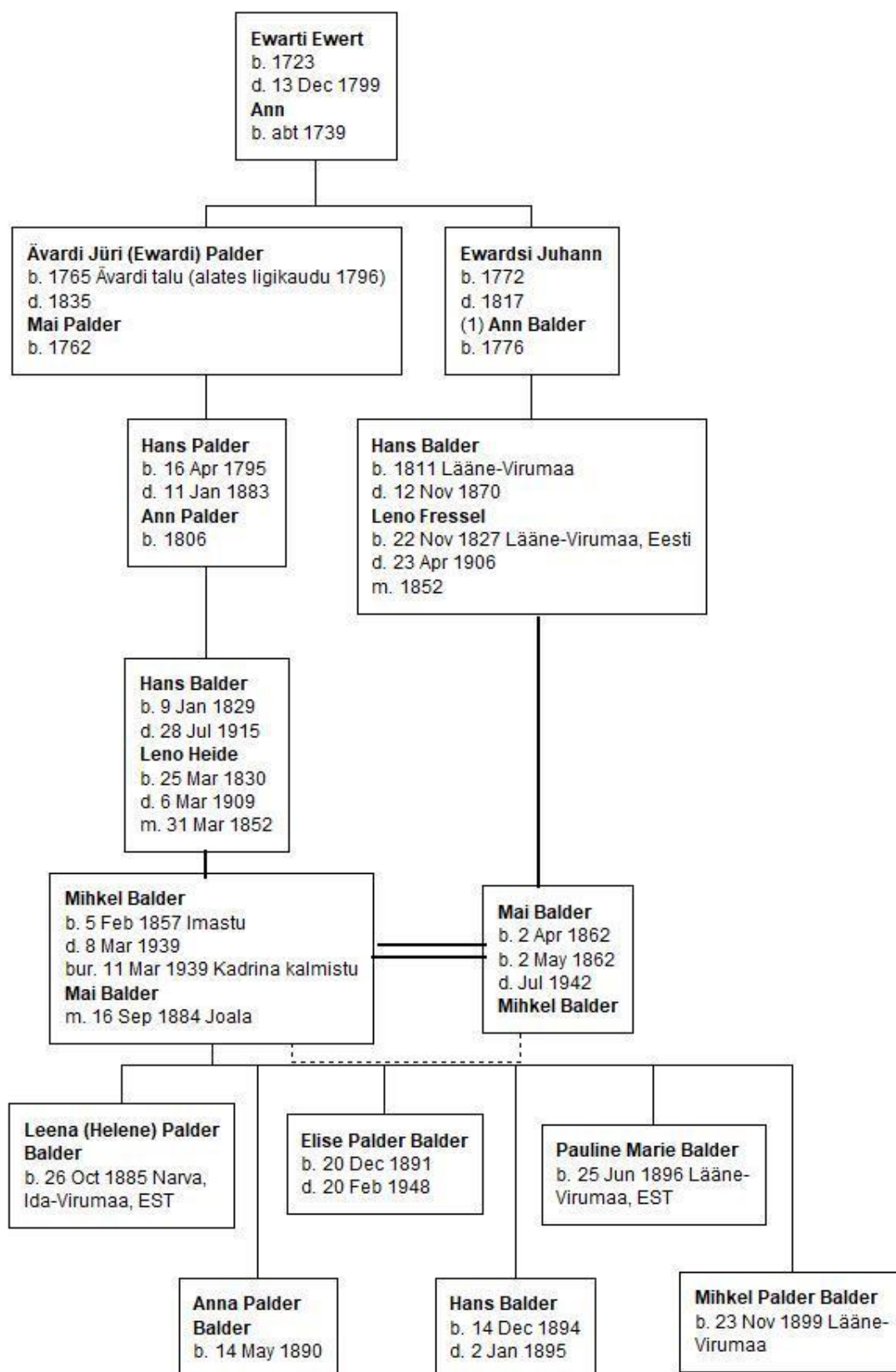

Joonis 6. Joonas Kulbi (Ewari Join Jaani poeg) kõik järeltulijad (suuremat skeemi küsida vajadusel töö autorilt)

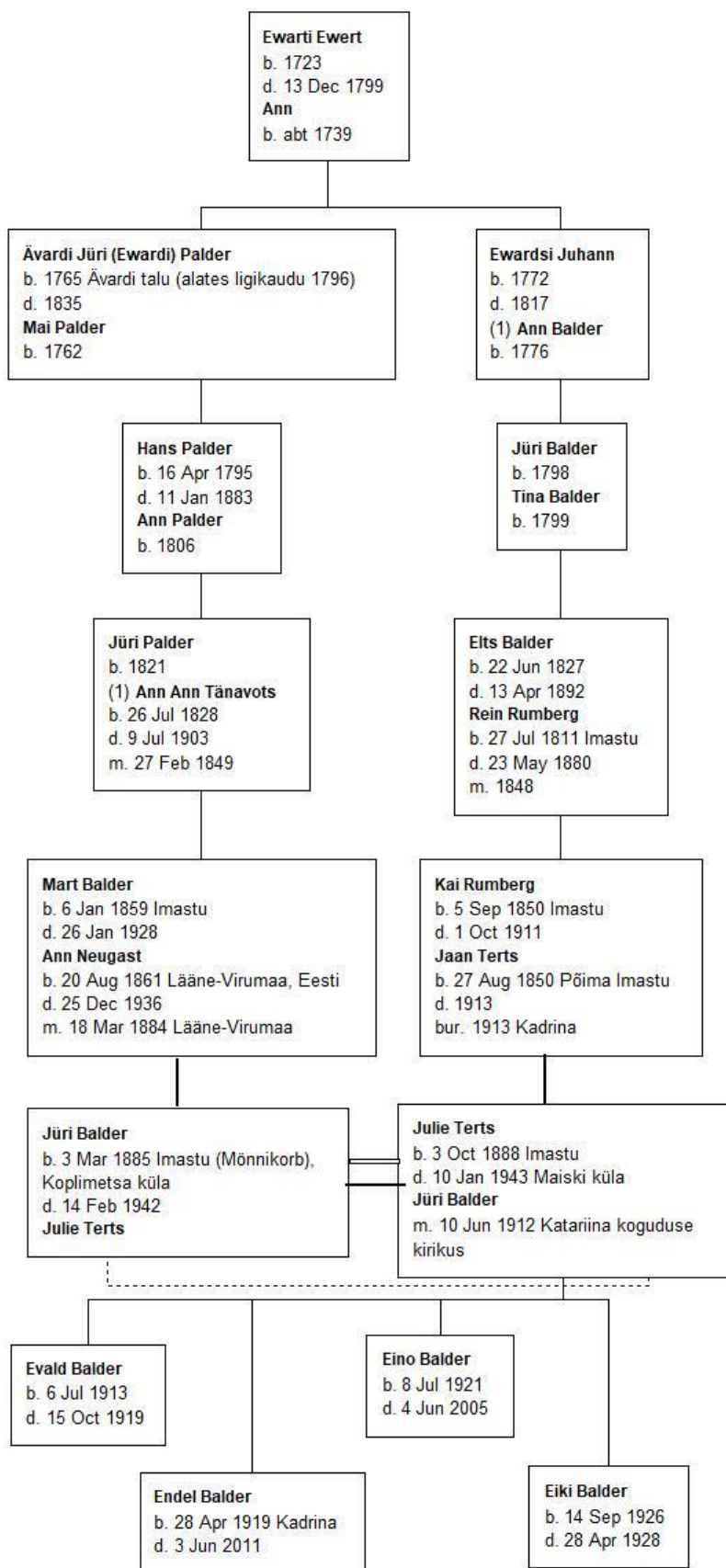

Joonis 7. Jaan Kulbi (Ewari Join Jaani poeg) kõik järeltulijad (suuremat skeemi küsida töö autorilt)

Joonis 10. Mihkel Balder ja Mai Balder omavaheline sugulustee (suuremas formaadis <https://bit.ly/36aqcUk>)

Joonis 11. Julie Terts ja Jüri Balder omavaheline sugulustee (suuremas formaadis <https://bit.ly/3BpNgBD>)

Lisa 3. Imastu mõisapiirkonnas asunud talude või nende peremeeste lisanimed ning vastavas talus elanud inimeste hilisemad perekonnanimed

Talude nimed						Perekonnanimed		
Pere nr	1782	1795	1811	1816	1834	1835	1850	1858-...
Torma						Torma		
1	Walma	Walma	Willema	Hanso	Thomase	Wallmann	Terner, Richter, Isop	Richter, Terner, Seiton, Gerbes, Groman
2	Hanso	Hanso	Hanso	Hanso	Hansu	Richter, Warberg, Neder	Wallmann, Lörner, Neder, Warberg, Richter	Nelke, Walmann, Hauck, Kappe, Richter, Warberg, Neder
3	Traxi	Traxy	Traxi	Johani	Juhann Juhannsohn	Reinhard	Reinhard, Terner	Terner, Reinhard
4	Otti	Otty	Otti	Otti	Otti Hindrik	Brock, Kabreiks, Graumann, Prisk	Prick, Possan, Brock, Gromann, Kulp	Brock, Prick, Passan, Pankeer, Trunker, Gromann
5	Joani	Jaany	Jani	Mardi Madisse	Jürri (Mardi Maddisse Jürri)	Kappe, Palder	Kappe, Palder	Kappe, Palder
6	Traxi	Traxy	Traxi	Johani	Joseph Owesohn	Traks, Porsch	Traks, Trax, Porsch	Traks, Porsch
Vanamõisa						Vanamõisa		
7	Ewarti	Ewarty	Ewerdi	Jani Jonas	Jaani Jonas	Kulp, Kappe, Mikfeld	Kappe, Mickfeld, Zech, Nelke, Kulp	Mortaeva, Kulp, Kappe, Mikfeld
8	Joago	Jaio	Josep	Jago	Jago Jürri Rein	Mikfeld, Hausk, Riem	Kulp, Runge, Mikfeld, Hauek, Riem	Mikfeld, Riim, Kulp
9	Mardi	Mardy	Marti	Marti	Juhann Jürriohn	Ramstein, Lanbairk, Terner	Gromann, Weidenzweig, Ramstein, Terner, Landbach	Ramstein, Landbach, Kappe, Terner
10	Peärma	Paerna	Pernna	Tõnno	Jaan Tõnnasohn	Neder, Rumberg, Brock, Gruner, Effinger	Sallmann, Tännawaots, Neder, Predik, Gruner, Effinges,	Rumberg, Brock, Tennawots, Lammer, Zimmermann

							Brock, Rumberg	
11	Pearma		Indruk	Wenn- otsa	Wenetoa	Wild, Kulp, Zimmerman n	Zimmermann , Wild, Kulp	Zimmerman n, Seefeld, Wild, Kulp
12	Rheino	Reino	Reinno	Reino	Reino Siim	Seefeld	Seefeld	Seefeld, Einberg, Darnfan, Laxjalla
13	Seppa	Seppa	Jaaek	Ado	Ado Tõnno	Gromanne, Lonau, Linde, Mirkel	Linde, Lonau, Mirkel, Gromann	Zimmerman n, Weiso, Linde, Mirkel, Gromann
14	Koka	Koka	Türihlerri		Joseph Michelsohn	Wildesk, Reihter, Lauer, Tärner	Rochter, Tärner, Wildesk, Lauer	Linde, Richter, Lauer, Tärner, Wildesk
15	Thenno	Tenno	Kanness	Kigge- mae	Kigemae Jaani Jacob	Kulp, Zeih	Kulp, Zech, Kappe	Kulp, Pichlakas, Öllo, Zech, Johwassber g, Müller, Mikfeld
16	Rizzo		Tõnno	Uwetoa	Uetoa Jürri Jakobsohn	Seefeld	Seefeld	Seefeld
17	Wanna	Wanna	Kire	Tõnno	Mikko Tõnno Jürri	Mikfeld, Seefeld	Paulmann, Seefeld, Dahl, Funk, Mikfeld	Lerehe, Paulmann, Luts, Mikfeld, Dahl, Seefeld
18	Kutscher		Ristsare	Ristsar e	Themas Jürrisohn	Tärner, Krumm, Brock	Tärner, Krumm, Brock, Hindrich,	Bauer, Nörnel, Müller, Krumm, Brock
19	Kutscher		Gustawe	Juhan	Siim Juhansohn	Bauer, Bohne	Bauer, Bohne	Nörnel, Bähne
Põima						Põima		
20	Abrami	Abrami	Abrami	Werhy	Wesky Jaan	Lettner	Tesser, Tetz	Pfesser
21	Pertle	Petle	Pertle	Pertle	Pertli Jürri Juhann	Zabel, Wildesk, Lettner, Silp	Zabel, Lettner, Wildesk, Silp	Silp, Prick, Lettner, Zabel, Wildesk
22	Rheino	Reino	Madi Mardi	Reino	Jaani Jaan	Lettenberg, Terz, Runge	Runge, Terz, Lettenberg	Lettenberg, Terts, Runge
23	Klausfe	Klausfe	Klause	Klause	Klausfe Juhann	Rass	Raam, Rass	Nelke, Raam
24	Annuste	Annuste	Annurks e	Abrami	Abrami Jürri	Lee, Zabel, Kuhlbaik	Lee, Zabel, Kuhlbaek	Lee, Kuhlbach, Zabel

25	Limo	Lisuo	Limo	Limo	Andres Jürrisohn	Paulmann, Terz, Fendler	Paulmann, Terz, Fendler	Fendler, Paulmann, Terz, Traks
26	Joago	Jaio	Jago	Jago	Jaago Tõnno	Montag, Woefart, Runge	Wolfart, Montag, Runge	Montag, Runge, Wolfart
27	Pertle Mihkle	Petle Mihkle	Pertle Mihkly	Bertter	Pertti Jaan	Paulmann	Paulmann	Paulmann
28	Ewarti	Ewarty	Ewadli	Ewardli	Ewardi Jürri	Palder	Palder, Majoran	Palder, Majoran, Lõnnik
29	Petre	Petre	Peter	Kulbi Juhan	Jacob Juhannsohn	Krapp, Isop, Zeih, Nelke	Krapp, Isop, Zech, Nelke	Isop, Zech, Nelke, Kappe
30	Kaltre	Kaltre	Kaltre	Kalter	Kaltri Mart	Weinstein, Runge, Paulmann	Weinstein, Runge, Paulmann, Palder	Weinstein, Runge, Palder
31	Seppa	Seppa	Seppa	Limo	-	-	-	-
32	Madisse Mardi	Madisse Mardy	Madikse Mardi		-	-	-	-
33	Traxi	Traxy	Traxi	Traxi	Ado Magnus	Nünzer, Prizius, Biin, Menert	Minzer, Prizius, Biin, Menert	Bien, Menert, Münzer
34	Kortso	Kartso	Koerzi	Lauri	Lauri Jacobi Jürri	Rothe, Montag	Rothe, Montag	Rothe, Montag, Nelke
35	Lauri	Laury	Andres	Andres	Andres Jürri Andres	Murr, Nelke, Zimmerman	Murr, Nelke, Zimmermann	Nelke, Menert
36	Andresse	Andresse	Johani	Johanni	Juhanni Rein	Funk	Funk	Funk
37	Juhani	Johany	Johani	Toma Mart	Thoma Mart	Nelke	Nelke	Nelke
38	Juhani	Johany	Lauri	Lauri	Lauri Juhann	Menert	Menert	Menert
39	Lauri	Laury	Koerzi	Koerzi; Ewardti Jacob	Kõrtze Rein; Ewardi Jacob	Funk, Feisel	Funk, Feissel	Funk
40	Ado	Ado	Maddi Mardi	Madi Mardi	Maddi Marti Jaan	Biin, Warberg	Biin, Warberg	Biin, Warberg
41	Mardi	Mardy	Hinno	Hinno	Hinno Jacob	Närner, Rass, Letner	Närner, Rass	Nörner, Rass
42	Hinno	Hanso	Traxi	Traxi, Reinno	Reino Mart	Terz	Lettner, Terz	Herswald, Terz, Lettner
43	Traxi	Traxy		Ewardi	Ewardi Juhann	Palder	Palder	Palder
44	Pusepp	Puseppa		Ado	Ado Hans	Müller	Müller	Müller
45				Konna- werre	Konna- werre	Buxbaum	Buxbaum, Leinfeld	Buxbaum, Lenfeld, Rosninos,

								Waas, Irnberg
46	Ranna- wearrawa	Ranna- werawa		Klause	Kummi- saare	Toosman	Trassmann, Einmann	Lassmann, Einmann
47	Kogomae	Koydske		Warri- burg	Karel Michel- sohn	Kurg	Kurty	Kurtz, Kigemäggi
48	Ado	Ado		Madi Hans	Maddi Hans	-	Reider, Anton	Reiter, Anton
49	Weski	Wesky		Jacobi Peter	Jakobi Peter	Kappe	Kappe	-
50	Juhann	Johann		Hinno	Hinno Willem	-	-	-
51	Kona- werre, Konna- vere	Kona- werewa		Johani	Juhanni Hindrik	-	-	-
52	Mariburg	Mariberg		Rotri- mae	Totzima e	Weiden- zweig	Weiden- guerg	-
53	Gümmis- soiro	Gumnis- sare		Janni Tönno	Tönno	-	-	-
54		Kolme		Ewards	Hansu Eward	-	-	-
55		Noeme		Ristsaa r	Ristisaare	Soomer, Rass	Sommer, Rass	Sommer, Rass
56		Meldre			Hans Jürrisohn	Ermann, Terz, Nelke, Malm	Ermann, Terz, Nelke, Malm, Leinfeld	Solon, Hagela, Krusimäggi, Nelke, Eerdmann
57		Wahara						Weber, Sallmann
58								Bach

Lisa 4. August Balderi Imastu algkooli kooliskäimise ja katse raamatu skaneering (originaal perekonnaarhiivis)

Joonis 1. August Balderi Imastu algkooli kooliskäimise ja katse raamatu tiitelleht

Kooli seadused ja tähelepanemised.

1. Iga laps, kes enne 15 Oktobrit 8 aastaseks saanud, peab kooli aeges üks kord kuus, seatud päeval, koolmeistri ees lugemas käima.

2. Kõik lapsed, kes 10 aastaseks saanud, peavad selle walla päris-koolis käima, kelle jaoks nemad elavad.

Liisa: Kes oma last tahab mujal koolitada, peab koolmeistrile tunnistuse ette näitama, et laps seadusliku aega ühes koolis käib, mis seadus ehk kohane koolivalitsus heaks arwab.

3. Kooliskäimine kestab 3 talve ehk nii kaua, kui koolivalitsus arwab last kõik hästi õpinud olewat.

4. Kõik lapsed, kes pärast katset walla päris-koolist lahti mõistetud, peavad kuni leerini kooli õpetuste meeldetuletamiseks 1 kord nädalas wahel koolis käima.

5. Kui laps asja pärast koolist puudub, siis peavad wanemad ehk leiwawanemad teda warsti (selle nädalal) koolmeistri juu-

res wabandama. Puudub aga laps ilma asjata koolist ehk ei wabandata teda mitte, siis peavad süüalused wanemad ehk leiwawanemad seatud trahwi tema eest kooliwanema — wiimaks wallawanema kätte maksma, kes seda koolikasjasse panewad.

6. Iga koolilapsel peavad koolis prugiutamad, inspektori herra poolt ette kirjutud looliraamatud olema.

7. Iga koolilaps peab selle kooliskäimise ja katse-raamatu oma wanematele ehk leiwawanematele ette näitama, iga sügise, kui tema uueste hakkab koolis käima, teda koolmeistri kätte andma.

8. Kui laps 17 aastaga leeri tuleb, peab tema kooli käimise- ja katse-raamatu õpetajale ette näitama.

Joonis 2. August Balderi Imastu algkooli kooliskäimise ja katse raamatu seadused ja tähelepanemised, leheküljed 2–3

Küis kodust õpimist ülesnäitamaks:		Aasta: 1899 - 1900				Aasta: 1900 - 1901				
1. Raamatust lugemine:		3	4	4	5	5	4	4	5	5
2. Katekismus:		3	4	4	4	4	3	4	3	4
3. Piibli lood:		3	4	5	5	4	3	4	5	5

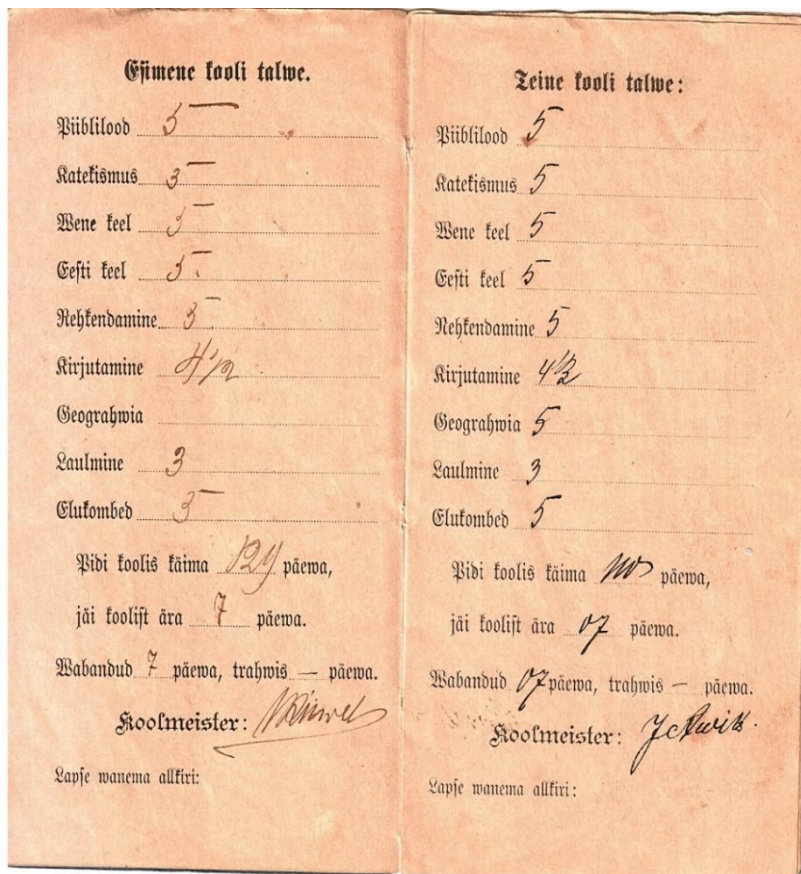
Õpetaja:

Sai päris kooli vastu võetud:

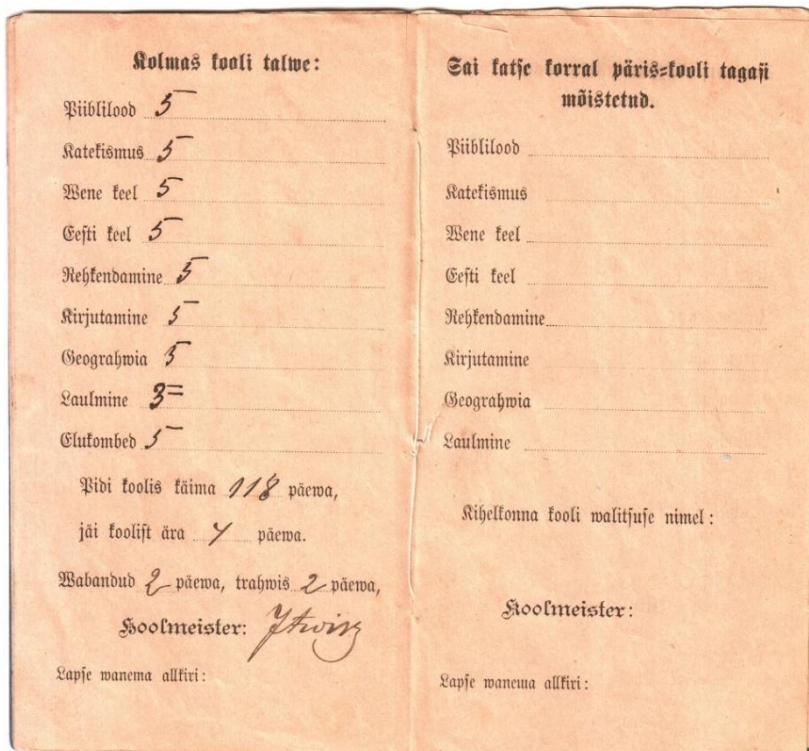
Koolmeister:

13. oktoobril 1901.
R. Kinnas

Joonis 3. August Balderi Imastu algkooli hinded aastatel 1899–1901

Joonis 4. August Balderi Imastu algkooli hindes esimesel ja teisel koolitalvel

Joonis 5. August Balderi Imastu algkooli hindes kolmandal kooli talvel

<p>Ei katje igrral päris-koolist lahti mõistetud :</p> <p>Piiblllood</p> <p>Katekismus</p> <p>Wene keel</p> <p>Cesti keel</p> <p>Rehkendamise</p> <p>Kirjutamine</p> <p>Geograhwia</p> <p>Laulmine</p> <p>Rihelkonnä kooli walitsuse nimel:</p> <p>Schoolmeister:</p> <p>Lapse wanema allkiri:</p>	<p>Käis wahke koolis: 1904</p> <p>Piiblllood } Hea</p> <p>Katekismus } Hea</p> <p>Wene keel } Hea</p> <p>Cesti keel } Hea</p> <p>Rehkendamise } Hea</p> <p>Kirjutamine } Hea</p> <p>Geograhwia } Hea</p> <p>Laulmine } Hea</p> <p>Elufombed } Hea</p> <p>Pidi wahke-koolis käima 9 päewa, jõi wahke-koolist ära 1 päewa.</p> <p>Wahandud 1 päewa, trahwis - päewa.</p> <p>Schoolmeister: <i>[Signature]</i></p> <p>Lapse wanema allkiri:</p>
--	--

Joonis 6. August Balderi Imastu algkooli puudumised ja hinded

Lisa 5. August Balderi Aaspere 2-klassilise ministeeriumikooli ehk Liiguste külas asunud ministeeriumikooli tunnistused

СВИДѢТЕЛЬСТВО

Частинна-таксага думма-ассамблеа А.А. УЧИЛИЩА
и по-учебн. за учѣбн. зипу 190 г.

УЧЕНИКА 1. ОТДѢЛЕНІЯ 2-го Балдері Ааспері с-вученик

Значеніе отмітокъ. Значеніе табелли.	Поведеніе и порядокъ. Suharihimine ja hooldus.	Вниманіе и прилежаніе. Sädepanemine ja hooldus.	Предметы обученія. Draaib.	Отмет. Märk.
5 — отлично, väga hea. 4 — хорошо, hea. 3 — удовлетворительно, rahul oibav. 2 — посредственно, rahuldine. 1 — худо, halb.	5		1. Катехизисъ. Kätehisus 2. Священная история. Püüdi luud 3. Церковный пѣнокъ. Kiriku laulud 4. Русский языкъ. Vene keel: а) Чтеніе. Lugenine б) Русск. шем. работы. Vene kirj. tööd в) Правописаніе. Sõneste kirjutamine г) Разговоръ. Rääkimine д) Грамматика. Grammatika 5. Эстонскій языкъ. Eesti keel: а) Чтеніе. Lugenine б) Эст. шем. раб. Eesti kirj. tööd в) Правописаніе. Sõneste kirjutamine 6. Арифметика. Arvutamine 7. Геометрія. Geomeetria 8. Русская история. Vene ajalugu 9. Географія. Geograafia 10. Рисованіе. Pildistamine 11. Чистописаніе. Kirjutamine 12. Пѣніе. Laulmine 13. Гимнастика. Tantsimine 14. Ручной трудъ. Käsitöö	4 4 4 1/2 4 4 4 4 4 4 5
Не быль въ училищѣ Koolist ära oibav Опоздалъ Sijajaks jäänud Хваленъ Kiititud Хуленъ Saidetud Зима въ школѣ	Примѣчаніе. Süvisel meesõneste kirjutamise raamat: Märk. Märgid. Märgid. Märgid. September.			

Учитель: *August Aaspere*
И Учитель: *A. Kupp*

Завѣдывающій учим. *A. Aaspere*

See tunnistus on õigiselt teostatud ainult sellekohase ettenähtud korra järgi.

Joonis 1. August Balderi Aaspere 2-klassilise ministeeriumikooli 2. klassi esimese õppeveerandi tunnistus

№

СВИДѢТЕЛЬСТВО

Капитантская ул. М. К. К. УЧЕЛИЩА

УЧЕНИ КА III ОТДѢЛЕНІЯ I кв. Августъ Балдері за учебн. зиму 1905 г.

Значеніе отмѣтокъ. Märksite tähtsusi.	Поведеніе и порядокъ. Sisikombel ja korraldusmäär.	Вниманіе и прилежаніе. Tähelepanemine ja hoolekus.	Предметы обученія. Draajad.	Отмѣт. Punktid.
5 = отлично, väga hea. 4 = хорошо, hea. 3 = удовлетворительно, rahul olemine. 2 = посредственно, raskalt. 1 = худо, halb.	5.		1. Катехизисъ. Katehismus. 2. Священная исторія. Piibli lugu. 3. Церковная грам. Kiriku laulud. 4. Русский языкъ. Vene keel: а) Чтеніе. Lugemine. б) Русск. писем. работы. Vene kirj. tööd. в) Правописаніе. Digefkirjutamine. г) Разговоръ. Rääkimine. д) Грамматика. Grammatik. е) Эстонскій языкъ. Eesti keel: а) Чтеніе. Lugemine. б) Эст. письм. раб. Eesti kirjalik. tööd. в) Правописаніе. Digefkirjutamine. г) Арифметика. Arvutusmäär.	3 4 3 3 3
Не былъ въ училищѣ 2 дни. Koolist ära olnud päevi	Примѣчаніе.			
Опоздалъ Hiljaks jäänud				
Хваленъ Kiidetud				
Хуленъ Sai detud				
Зима въ школѣ				

1 Учитель: *August Balderi*
 II Учитель: *A. M. K. K.*

за. Balderi Augusti

See tunnistus on õigiselt teostatud hõlmasnõudete eeskirjade tähtsusega tähtsusega.

Joonis 2. August Balderi Aaspere 2-klassilise ministeeriumikooli 1905. aasta 1. klassi kolmanda õppeveerandi tunnistus

СВИДѢТЕЛЬСТВО

№ 1 III

Скаптенштаатскага 2-м. М. А. Т. УЧЕЛИЩА

УЧЕНИКА III ОТДѢЛЕНІЯ I кв. Ааспера Балдері за учебн. году 1906 г.

Значеніе отбѣтокъ. Zinnskriftes tähtlusid.	Поведеніе и порядокъ. Süükohtused ja korraldus.	Вниманіе и прилежаніе. Säberpanemine ja hoosius.	Предметы обученія. S r e a b j a b.	Отмет. Klassid.
5 = отлично, väga hea. 4 = хорошо, hea. 3 = удовлетворительно, rahul ohtav. 2 = посредственно, raskidune. 1 = худо, halb.	<i>J.</i>		1. Катехизисъ. Kätehisamis. 2. Священная исторія. Püüsi lugu. 3. Церковная пѣсни. Kiriku laulud. 4. Русскій языкъ. Vene keel: а) Чтеніе. Lugemine. б) Русск. штем. работы. Vene kirj. tööd. в) Правописаніе. Sigettirjutamine. г) Разговоръ. Rääkimine. д) Грамматика. Grammatik. е) Зетонекій языкъ. Eesti keel: а) Чтеніе. Lugemine. б) Зет. штем. раб. Eesti kirjall. tööd. в) Правописаніе. Sigettirjutamine. г) Арифметика. Rekenamine. д) Геометрія. Geometria. е) Русская исторія. Vene ajalugu. ж) Географія. Geograafia. з) Рисованіе. Poesitamine. и) Численіе. Arvutamine. к) Пѣніе. Laulmine. л) Гимнастика. Gümnaastika. м) Ручной трудъ. Käsitöö.	5 4 4 4 3 3
Не бытъ въ училищѣ ни коемъ днѣ оtnub				
Опоздалъ hiljaks jäänud	<i>Примѣчаніе Märkusid</i>			
Хваленъ kiitnud				
Хуленъ soidnud				
Зима въ школѣ				
<p>See tunnistus on sigelil loetl. tükkide hõlmatuna eest kooliõpetaja toetusega ettevalmistada.</p> <p>Учитель: <i>Anton Mõlder</i> II учитель: <i>Aaspere</i></p>				

Joonis 3. August Balderi Aaspere 2-klassilise ministeeriumikooli 1906. aasta 1. klassi kolmanda õppeveerandi tunnistus

СВИДѢТЕЛЬСТВО

№

УЧИЛИЩА *М. М. Мр*

Капитан-генерала Фюрстенберга

г. *Вильна*

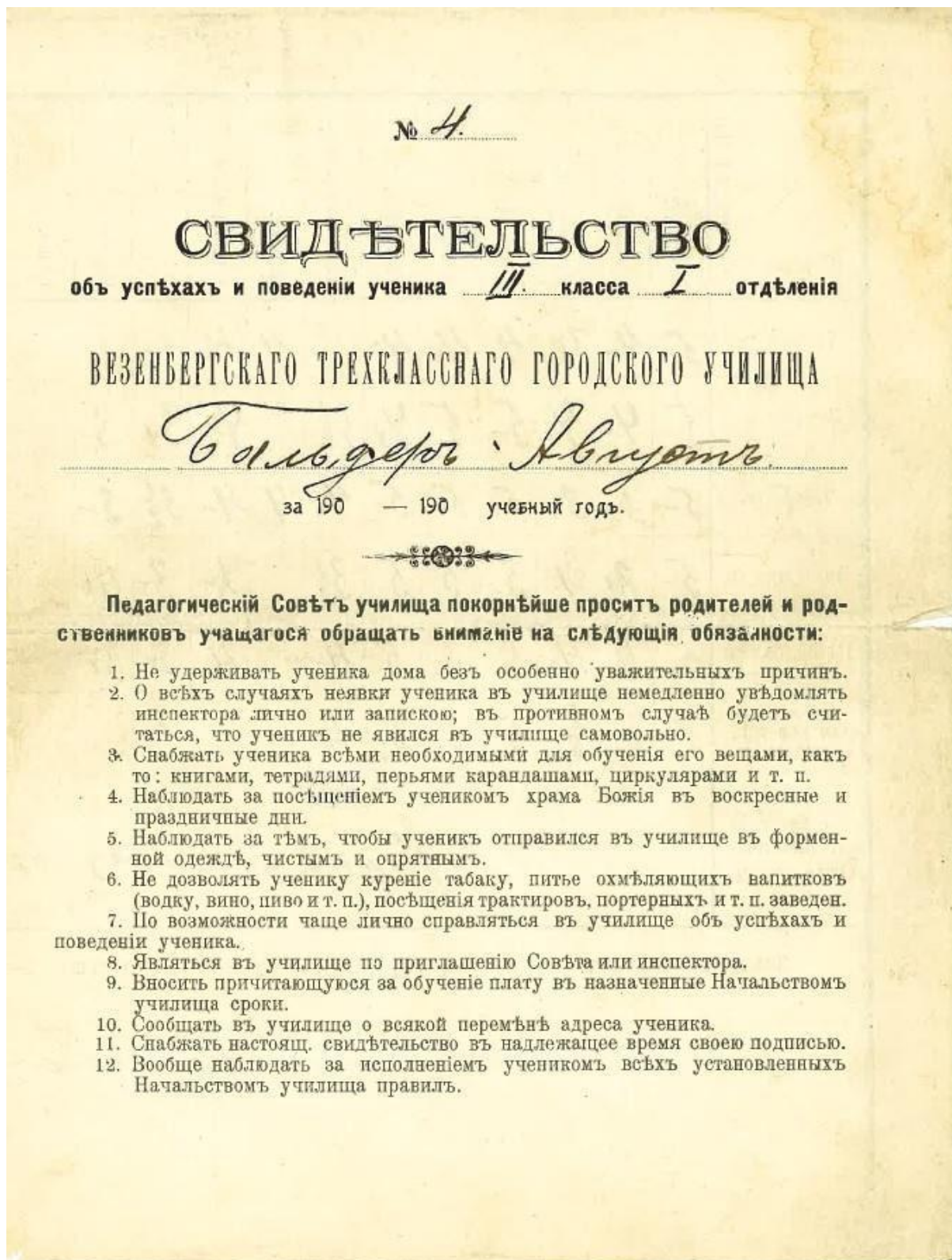
УЧЕНИКА *Г* ОТДѢЛЕНІЯ *Августа Балдера* за *Учон.-зиму-1907/8* г.

Значеніе отмѣтокъ. Märkivite tähendus.	Поведеніе и порядокъ. Säisimehed ja korraldamine.	Вниманіе и прилежаніе. Sädevalmistamine ja hoosime.	Предметы обученія. Õppeaia.	Оцнск. Märk.
5 = отлично, väga hea.	5	5	1. Католичество, Kataliklus	} 4½
4 = хорошо, hea.			2. Священная история, Püüdi lood	
3 = удовлетворительно, rahul oivan.	Примѣчаніе. Säisimehed ja korraldamine.	Примѣчаніе. Säisimehed ja korraldamine.	3. Церковная служба, Kiriku laulud	
2 = посредственно, rühkiline.			4. Русский языкъ, Vene keel:	
1 = худо, halb.			а) Чтеніе, lugemine	
Не бывать въ училищѣ ни ükskiht ära olnud			б) Русск. шем. работы, Vene kirj. tööd	
Опоздалъ hiljaks jäänud			в) Правовисаніе, Õigustsõnastamine	} 4
Хвалень kiitend			г) Грамматика, Grammatik	
Хуленъ säidend			д) Эстонскій языкъ, Eesti keel:	} 4
Зима въ школѣ			а) Чтеніе, lugemine	
			б) Эст. шем. раб. Eesti kirjall. tööd	} 5
			в) Правовисаніе, Õigustsõnastamine	
			г) Арифметика, Arithmetika	} 4
			д) Геометрия, Geometria	
			е) Русская история, Vene ajalugu	} 4
			ж) География, Geograafia	
	з) Рисованіе, Poomistamine	} 4		
	и) Числовисаніе, Arvuti			
	к) Пѣніе, Laulmine	} 3½		
	л) Ручная работа, Käsitöö			
	м) Числовисаніе, Arvuti			
	н) Пѣніе, Laulmine			
	о) Ручная работа, Käsitöö			

I Учитель: *В. Мух.*
 II Учитель: *Воллесер*
Мурдуш
Заведующий училищем

See tunnistus on õigist loetlises loetlemise eel teha võimalikult
 õhtrajaga teatavaks teha etteandajale.

Joonis 5. August Balderi Aaspere 2-klassilise ministeeriumikooli 1907/1908. aasta tunnistus

Joonis 1. August Balderi Rakvere Linnakooli 3. klassi esimese veerandi tunnistuse tiitelleht

¹¹³² August Balderi Rakvere Linnakooli tunnistused. Perekond Palu erakogu.

ПРЕДМЕТЫ.	ОЦЕНКИ													ОСОБЫЕ ЗАМѢЧАНІЯ.	Время выдачи свидѣтельства.	Подпись родителей, родственниковъ или опекуновъ.	
	Занятъ языкъ.	Русскій языкъ.	Арифметика.	Геомерія.	Исторія.	Географія.	Естественныя науки.	Финансы.	Численныя науки.	Рисованіе.	Черченіе.	Пѣніе.	Литература.				
Первая ч. Учебн. годъ.	5	4-3x	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	5	4-го марта	М. Васильевъ
Вторая ч.	5	4	4	5	5	4x	4	4	4	3x	3	3	5	5	5		Г. Бальдеръ
Третья ч.	5	3	3+	5	5	5	4	4	4	3½	3-	3-	5	5	5		Г. Бальдеръ
Четвертая ч.	5	3x	4	5	5	5	4	4	4	3-	4x	4	4	5	5		
Голов. балль.	5	4-4	4	5	5	5	4	4	4	3x	3x	4	4	5	5		
Экзаменый или ретенційный балль.	5	4-3	5	5	5	5	4	4	4								
Опредѣленіе педагогическаго совѣта.	Муреладимъ 6-го апр.																

Значеніе отбѣтокъ: 5—отлично, 4—хорошо, 3—удовлетворительно, 2—слабо, 1—оч. слабо.

Начало занятій: янв., апр., авг.

Ваносъ денегъ: январь, авг.

Инспекторъ Акушинъ

Joonis 2. August Balderi Rakvere Linnakooli 3. klassi esimese veerandi tunnistuse hinnete leht

946

АТТЕСТАТЪ

Предъявитель сего Бальдеръ Августъ
Мартовъ, сынъ крест. Удѣльской
вои Везенбергскаго уѣзда Ретиманд-
ской цѣл., евангел.-лютеранскаго
 вѣроисповѣданія, родившійся 13 октября 1891 г., обучался съ 19 08 по 19 10 г.
 и окончилъ полный курсъ ученія въ Везенбергскомъ городскомъ училищѣ.

При отличномъ поведеніи оказалъ успѣхи:

№ 357

- По Закону Божію отличные (5)
- „ русскому языку } хорошіе (4)
- „ арифметикѣ } хорошіе (4)
- „ геометріи отличные (5)
- „ естественнѣдвію и физикѣ } хорошіе (4)
- „ исторіи } хорошіе (4)
- „ географіи отличные (5)
- „ тисописанію } хорошіе (4)
- „ черченію и рисованію } хорошіе (4)

и сверхъ того обучался пѣнію, гимнастикѣ и предметамъ дополнительнымъ, всѣмъ
слому являющу, а потому онъ, Бальдеръ,
 на основаніи ст. 39 ВЫСОЧАЙШЕ утвержденного 31 мая 1872 г. Положенія о городскихъ
 училищахъ, при производствѣ въ первый классный чинъ, если на основаніи существующихъ
 узаконеній имѣеть право вступить въ государственную службу, освобождается отъ уста-
 новленнаго для сего испытанія и, на основаніи ст. 56 пункта 2-го устава о воинской повинности,
 пользуется льготою, предоставленною 2-му разряду по образованію.

Везенбергъ 20 августа 1911 года.

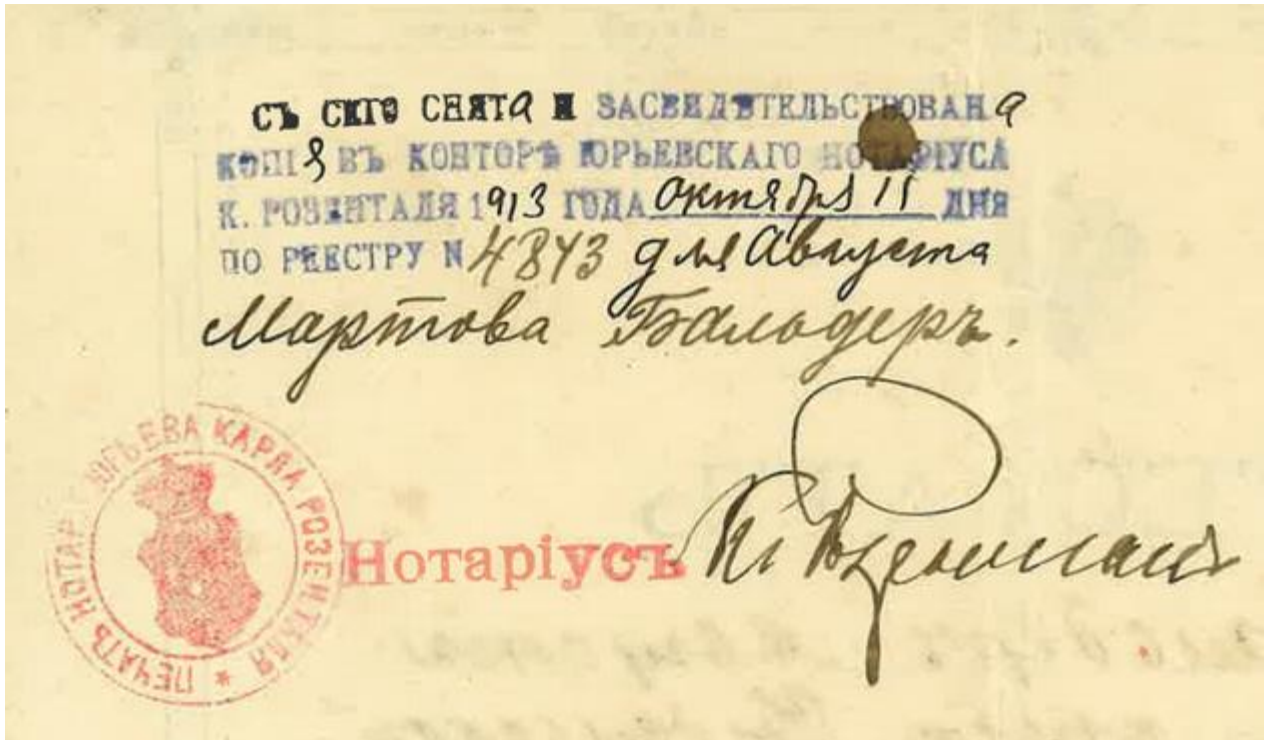
Начальникъ училища Авдеевичъ
 Законоучитель Масторъ В. Паукеръ

Преподаватели: Иванъ Бурбисъ
А. Дкасъ

Секретарь Совѣта Григорій Скобинъ

586

Joonis 3. August Balderi Rakvere Linnakooli lõputunnistus

Joonis 4. August Balderi Rakvere Linnakooli lõputunnistuse pöördel

Lisa 7. August Balderi Kõrgema Sõjakooli lõputöö „Kaitseliidu ülesanded ja tähtsus riigikaitse seisukohalt“ lühikokkuvõte

Oma väitekirjas kirjutas ta riigikaitsest ja selle tähtsusest riigile, et olla alati valmis kaitsma oma riiki kõige eest, mis võib tulla. Ta väitekirja koosnes viiest suuremast peatükist millest viimased kaks moodustavad suurema osa tööst. Esimesed kolm peatüki olid ta väitekirja üldosa. Allpool on August Balderi väitekirjast lühike kokkuvõte.

1. ptk „Seltskondlikud riigikaitse organisatsioonid ajaloo valgustusel“, mis räägib alguses vana- ja keskaja riikidest nagu Kreeka ja Rooma, Kreeka ja Rooma riigi kaitsest ja miilitsaväest ehk sõjaväest, miks Rooma oli parem riigikaitse kui Kreeka ning mis olid nende kahe riigi erinevused riigikaitse ja sõjaväes.

Selles peatükis kirjutab Balder ka eestlaste rahvaväest 13. sajandil, kes kaitses riiki, aga neil ei olnud piisavalt tugevat organisatsiooni nagu Mõõgavendade ordu. Veel kirjutab August Balder ka Prantsuse revolutsiooniga ajast, kui rahvas hakkas jälle rohkem osa võtma riigikaitsest ning kuidas nad kannatasid, kui nad astusid kuningate kaitseks välja ja said palju kahju võitlustest.

Esimese peatüki lõpus kirjutas Balder 19. sajandil välja kujunenud kohustuslikust sõjaväekohustusest ja I maailmasõja tugevamate riikide riigikaitsest ja sõjaväest nagu Saksamaa jt. Saksamaal oli väga tähtsal kohal treenimises ja koolis kehaline kasvatus ja sõjaväelise õppe korralik saamine ja sellepärast oli Saksamaa ka I maailmasõjas üks võidukamaid riike. Saksamaal oli tähtsal kohal veel ka kodanikkude kasvatamine, sõjaväeline kasvatus, ausus ja distsiplineeritus kõikidel kodanikel mida ei olnud teistel riikidel veel v.a Jaapan.

Teisena „Kaasaja ühiskond ja riigikaitse“ mis räägib alguses sõdade ja revolutsioonide murrangute ajajärgust mis oli 19. sajandil. Kõik vanad kombad, harjumused ja traditsioonid kadusid ära sellel murrangute ajajärgul. Balder kirjutab teise peatüki alguses ka kaheks lõhestunud ühiskonnast, kus üks pool võitleb iga inimese vabaduse üle, teine pool aga on juba vaba, kuid kannab ikka edasi vanu traditsioone ja harjumusi. Ta kirjutab ka inimeste ühiskondlikutest kohustustest mille mitte tegemise korral kardeti karistada saada. Teine asi, mis sellel ajal tekkis ja arenes, oli tööliste klass ja sotsialism. 19. sajandil hakati ehitama rohkem tööstusi ja suurem osa inimesi töötas tehastes ja tööstustes. Sotsialistlike arusaamasid ja asju suruti 19. sajandil kogu aeg peale.

Teise peatüki keskpaigas kirjutab Balder 19. sajandi lõpust ja 20. sajandi alguses toimuvatest muudatustest nagu sõjaväelise kohustuse kaotamine kodanikule ja valitsusvõimu usaldamist valitsusele mille teostamist kontrollisid kirju koosseisuga teovõimetud nõukogud. 19. sajandi

lõpus muutus ka väikeste rahvaste seis kuna suured riigid nagu Saksamaa, Venemaa ja Austria-Ungari varisesid kokku omavahelises heitluses ja revolutsiooni keerises ning vabaks said isikud ühiskonnas. Meeste seas tekkis juurde viha, laiskust, väsimust ja teisi tundeid, kuna sõjaväeline kohustus oli kadunud ja ühiskond muutus aina rohkem lahku minema koostahtest ja rahval polnud enam elutahet, mille pärast elada. Mõne aasta pärast aga tuli tagasi riigikaitse tahe ja sõjaväeline kohustus, mis oli aga lühem kui enne ja see oli väga suur abi riigikaitsele ning sõjaks valmisolevate inimeste suurusjärk oli mitmekordistunud. Saksamaal ja Prantsusmaal kasvas sõjaväelise kasvatus saanud ja sõjaks valmis olevate inimeste arv viis kuni kuus korda.

Teise peatüki lõpus kirjutab Balder riigikaitse vahendite uuenemisest ja masinatest, mis tulid, et riigikaitse oleks tõhusam. Väelased pidid oskama neid masinaid kasutada ja nendega ka ära harjuma. Uuenduste seas olid tankid, lennukid, sõjagaas, suurtükid ja paljud teised tõhusad vahendid. Lisaks kirjutab Balder sõjas olevate inimeste tunnetest ja katsumustest ning sõdade probleemidest nagu nälg, puudused ja surmale silma vaatamine. Sõdasiid saab võita rohkem, kui saata sinna välja õpetatud ning moraalselt ja psühholoogiliselt tugevad inimesed. Balder kirjutab ka tava rahva kannatustest, mis on tingitud sõjatehnikast nagu pommitamine ja sõjagaasi laskmine. Peale riigikaitse uuenemist tekkis meile uus vaenlane, milleks oli kommunism. Kommunismi pidi levitama igale poole, et igal pool oleks kas või väike rakuke kommunismi, et kõik oleks kommunistlik. Kõige tähtsam koht, kuhu pidi kommunismi levitama, oli sõjavägi ja riigikaitse. Täiesti lõpus teises peatükis kirjutab Balder ühisest moraalsusest ja valmis olekust, et aina rohkem inimesi oleks valmis kaitsma oma riiki ükskõik millal, kui seda on vaja teha.

Kolmandana „Seltskondlikud riigikaitse organisatsioonid välisriikides“, mis räägib välisriikide organisatsioonidest, mis on tehtud riigikaitse tugevdamiseks ja riikide ühiseks abiks, kui kellelgi neist on abi vaja oma riigi kaitsmisega.

Balder kirjutab kolmandas peatükis mitmest välisriikide organisatsioonist, nagu Soomes ja Lätis kaitseliit, Itaalias vabatahtlik miilits, Poolas küttide liit jne. Balder mainis oma väitekirjas ka nende organisatsioonide ülesandeid ja nende tuleviku, mida tuleb kindlustada noorsoo arendamisega riigikaitstes ja sõjaväelises õpetuses.

Neid organisatsioone saab peamiselt jagada kahte rühma, arvas Balder, millest ühed oleksid riikliku vabatahtliku kaitseväge organisatsiooni ilmega ja teised puhta seltskondlikud organisatsioonid.

Neljandana „Kaitseliit Eestis“, mis räägib alguses, mis ülesanded olid Kaitseliidus selle loomise ajal ja kuidas see loodi. Peamised ülesanded olid siis korra- ja julgeoleku loomine maal, enamlaste mässukatsete ära hoidmine ja mahasurumine, ranna- ja piirivalve ning riigi

varanduste ülesse otsimine ja nende valve. Balder kirjutab peatüki alguses ka kommunismist ja 20. sajandi algusest, kui me olime Vene võimu all ning kommunismi propaganda levis laialt. Esimeses pooles neljandast peatükist kirjutab Balder ka Kaitseliidu organisatsioonist ja koosseisust, tuues välja huvitavaid arve kodanikke kohta, kes on osa sellest organisatsioonist ning abistust riigi poolt Kaitseliidule. Kaitseliidu ülesannetest kirjutab aga Balder esimese osa lõpus, kus ta toob välja mitmeid ülesandeid ja kohustusi, nagu abiandmine seaduslikele võimudele Eestis maksva põhiseadusliku korra ja kodanikkude julgeoleku kindlustamisel ja teisena oma liigetele sõjaväelise õppuse ning kasvatuses andmine.

Neljanda peatüki keskosas kirjutab Balder Kaitseliidu ülesannetest rahuajal, rahva ja Kaitseliidu liigete kasvatamist riigikaitseks, riigikaitse ja sõjanduse populariseerimise vajadusest, kodanikkude ettevalmistamisest riigikaitseks, õppealadest Kaitseliidus ja viimasena noorte kasvatuses ning ettevalmistusest kaitseväeteenistuseks. Esimesena kirjutab ta keskosas rahva tugevdamisest ja kommunismi ära kadumise vajadusest, et riigikaitse saaks areneda. Teisena kirjutab Balder, et Eesti rahval ja riigil puudub ühine aade ja et meil on seda vaja, et meie riigi käsi käiks hästi ning, et riigikaitse tugevneks. Kolmandana kirjutab ta, et Eesti rahvas oleks riigikaitsele hästi haritud ja nad oskaksid enda elu kaitsta sõdade ajal.

Neljandana kirjutab Balder, et rahvast on vaja harida riigikaitsele ja ka sõjaväelisele, kuna Eestis on alla poole rahvast harimata riigikaitsele seisust ja meil on vaja seda numbrit vähendada, kuna meie riik vajab väga kõrget taset ja võimaliku suurt arvu inimesi riigikaitsele. Eelviimasena kirjutab ta Kaitseliidu huvitavatest erialadest, nagu laskmine, luuramine ja veel huvitavat. Ta ütleb oma väitekirjas ka, et see ei ole nii igav ja raske, kui osa inimesi seda arvavad, kuna kui sa oskad seda kõike, oled sa palju targem ise ja oskad ennast kaitsta nii füüsiliselt kui ka vaimselt. Viimasena kirjutab Balder aga noorte vajadusest kaitseväes ja nende õpetamisest, kuna 18–20 aastastest meestest on vaid umbes viiendik ainult kaitseväes. 14–18 aastastest seast on umbes 81% mitte haritud riigikaitsele ega ka kaitseväelises kasvatuses.

Neljanda peatüki lõpuosas kirjutab Balder kahest peamisest teemast Kaitseliidu tööst mobilisatsiooniaegsel ajal ja ka sõja ajal. Esimesena kirjutab ta Kaitseliidu kohustusest minna kaitseväele appi mobilisatsiooni ajal, kuna kaitseväge üksi ei suuda kaitsta tervet piiri. Teisena kirjutab Balder Kaitseliidu abist, mida Kaitseliit saab anda kaitseväele mobilisatsiooni ajal, nagu rühmade ja jagude juhtimine ja nendele käskude andmine, kuna Kaitseliit oskab seda väga hästi ja on suureks abiks selles. Kolmandana kirjutab ta julgeoleku tagamisest ja sisemaa kaitse teostamisest, milles Kaitseliit saab aidata kaitsta suuremaid ja tähtsamaid hooneid ning ehitisi, mida vaenlane tahab eelkõige hävitada. Viimasena kirjutab Balder Kaitseliidu ülesannetest sõja ajal, mis on tavalised enamjaol, aga Kaitseliit saab vähem toitu, kuna kaitseväge vajab rohkem seda sõja ajal ning Kaitseliit hoiab madalat profiili.

Viiendana „Kodukaitse naisühing“, mis räägib alguses naiste osavõtmisest ka riigikaitsest ja nende arenemist ka sellel alal. Kuna Eesti on geograafiliselt väike riik väikese rahvaga, siis on meil vaja võimalikult palju inimesi, et meie riiki kaitsta. Balder kirjutab ka naisühingust, mis arendab naisi riigikaitsest ja nende abi on siis sama suur kui meeste sõjaväelise kohustuse abi riigikaitsele. Ta kirjutab ka kodukaitse naisühingu peamistest ülesannetest, nagu noorte kasvatamine kehaliselt ja vaimselt korralikeks kodanikeks ning inimeste terviselist aitamist näiteks sõja perioodidel ja palju muud.

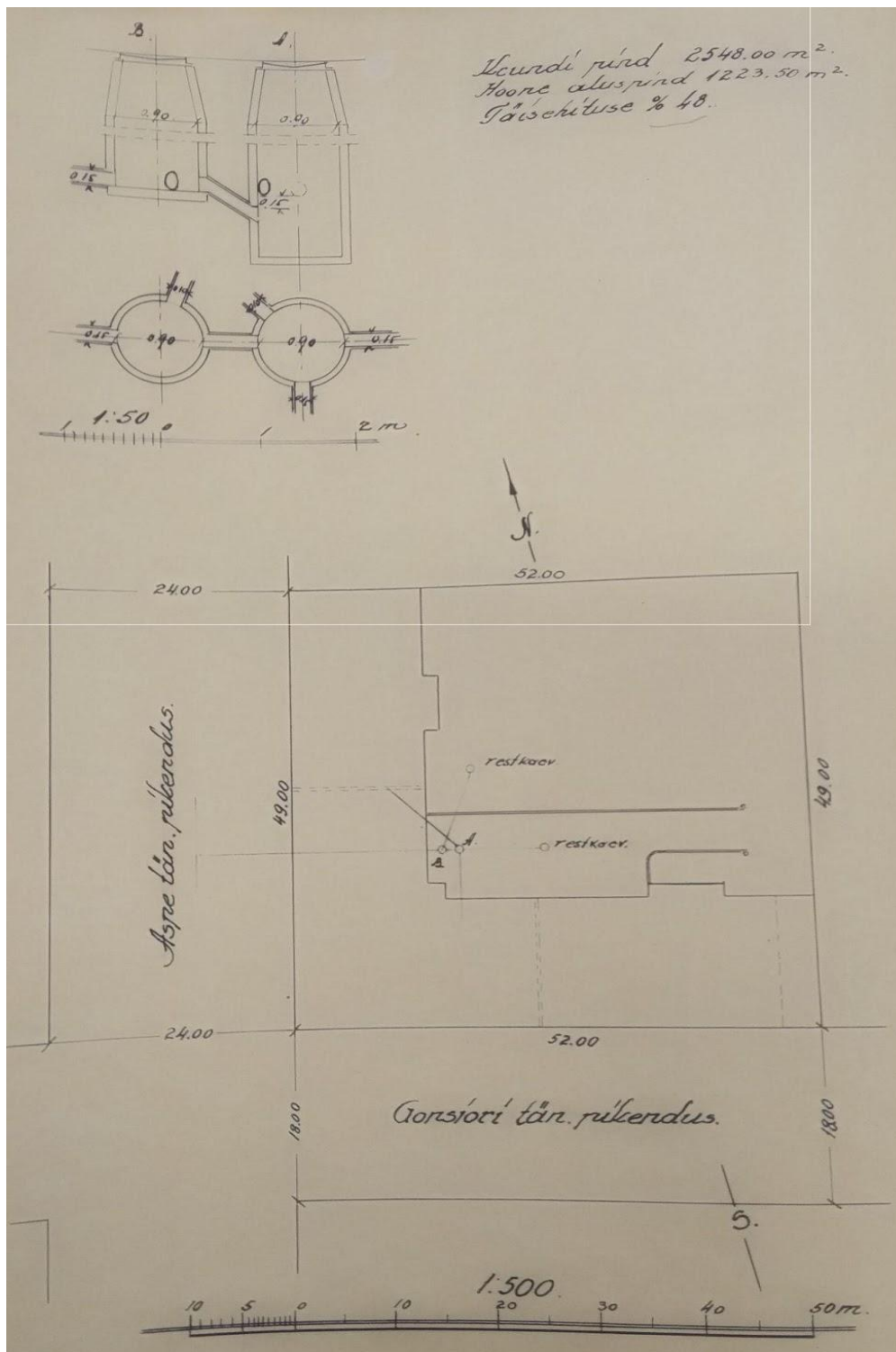
Viienda peatükki keskpaigas kirjutab Balder noortest ja järgnevate põlvkondade tähtsusest ja arendamisest, et meie riik oleks riigikaitsest tugev ja suurearvuline inimeste poolest. Balder kirjutab selles peatükis ka Eesti rahva tervise seisust ja inimeste kõlbmatuse arvust, mis iga aasta sõjaväelisesse kasvatusse ei sobi, kuna nad on liiga nõrgad või haiged mitmel moel. Ta kirjutab ka emade kohustusest kasvatada enda lapsi korralikeks ja kohusetundlikeks kodanikeks. Naisühingu naised on abiks meditsiinis ja ravimises, et rahvas oleks tugev ja terve ning rohkem inimesi oleks kõlblikud riigikaitseks.

Viienda peatüki lõpus kirjutab Balder naisühingu teistest töödest ja kohustustest. Naisühing aitab korrastada surnuaedasid ja sõjaväelaste haudasid, aitab kohale toimetada vajalike asju sõjaväelaste jaoks ning aitab ka välisriikide abijõudude vastuvõtmisel.

Tabelitest võib leida infot parlamendivalimistel kommunistlikele erakondadele antud häälte arvu ja ka neile antud häälte protsendid tervikust.

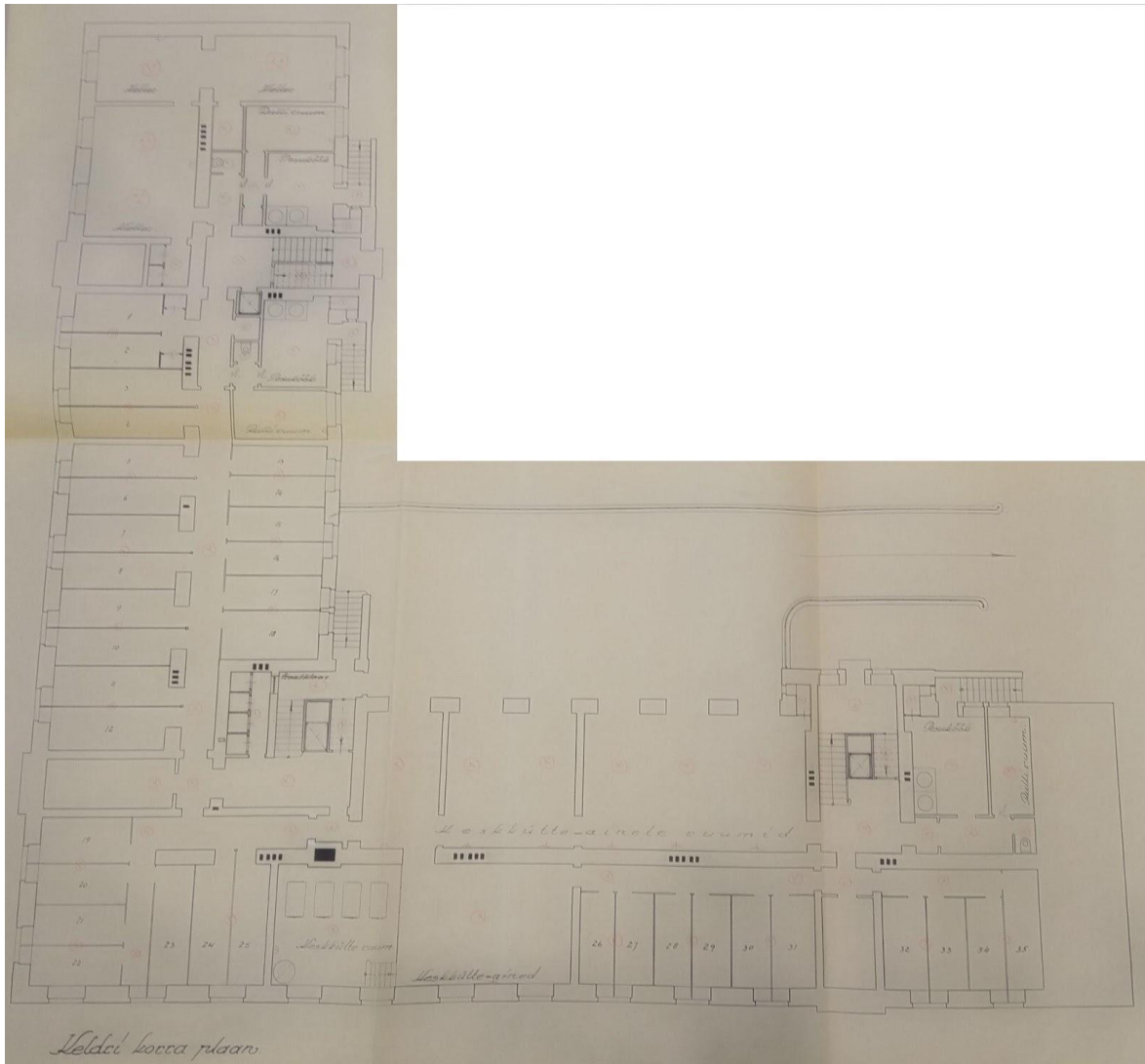
Diagrammidelt näeb Kaitseliidu jaotust elukutsete ja tööalade järgi, kodanikkude protsentuaalset osavõttu Kaitseliidu tegevustest võrreldes üldrahvalugemise andmetega ja viimasena saab näha diagrammidelt seltskondlike riigikaitse organisatsioonide liigete arvu võrreldes rahva üldarvuga.

Lisa 8. Gonsiori 17 maja algsest projektist tehtud fotod¹¹³³ ning K/Ü „Vari“ elamu korterite plaanid, seksionaalne jaotus ja üldpind 1993. a

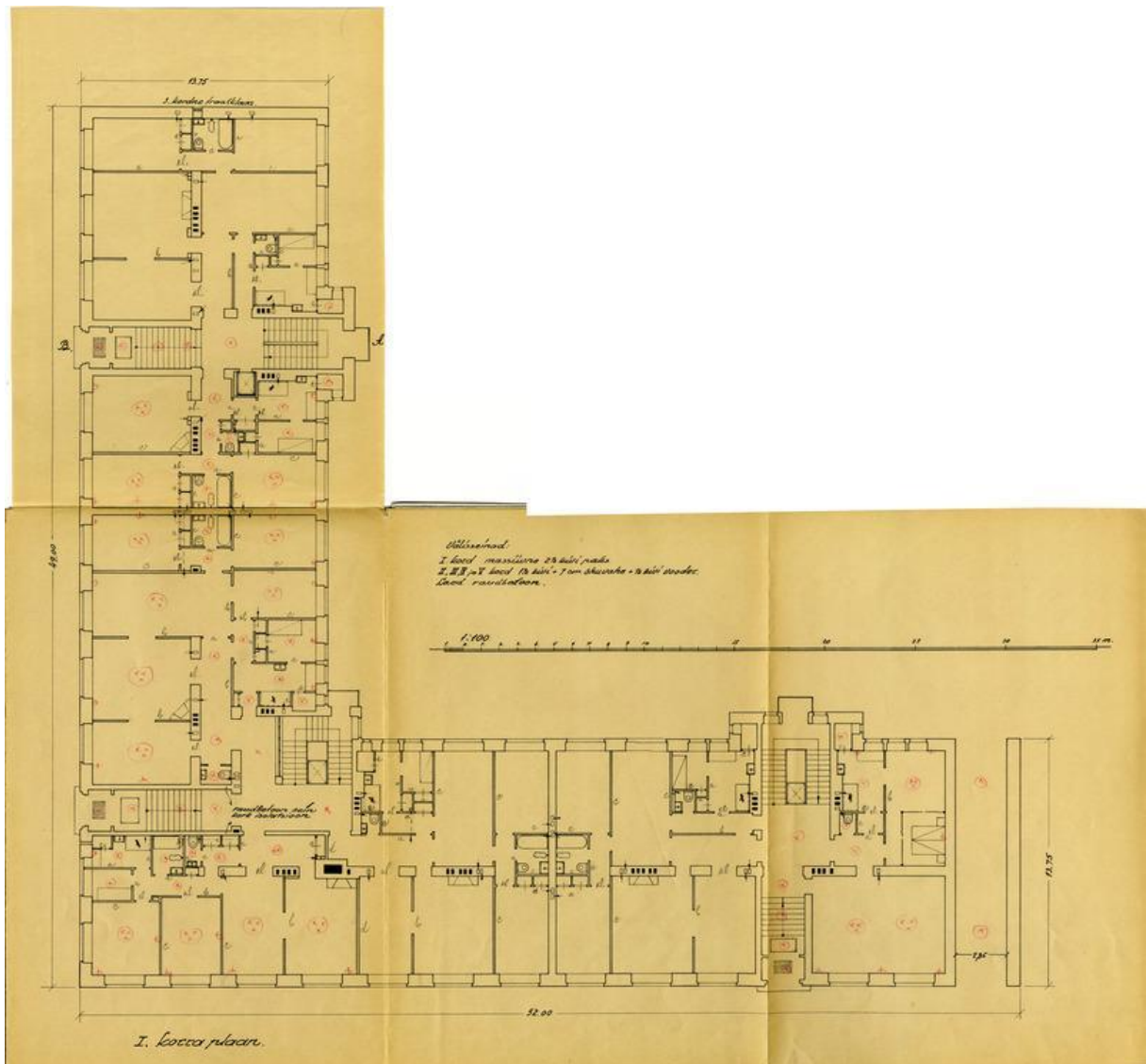

Joonis 1. Gonsiori 17 maja algse projekti asendiplaanist Arhitektuurimuseumis tehtud foto

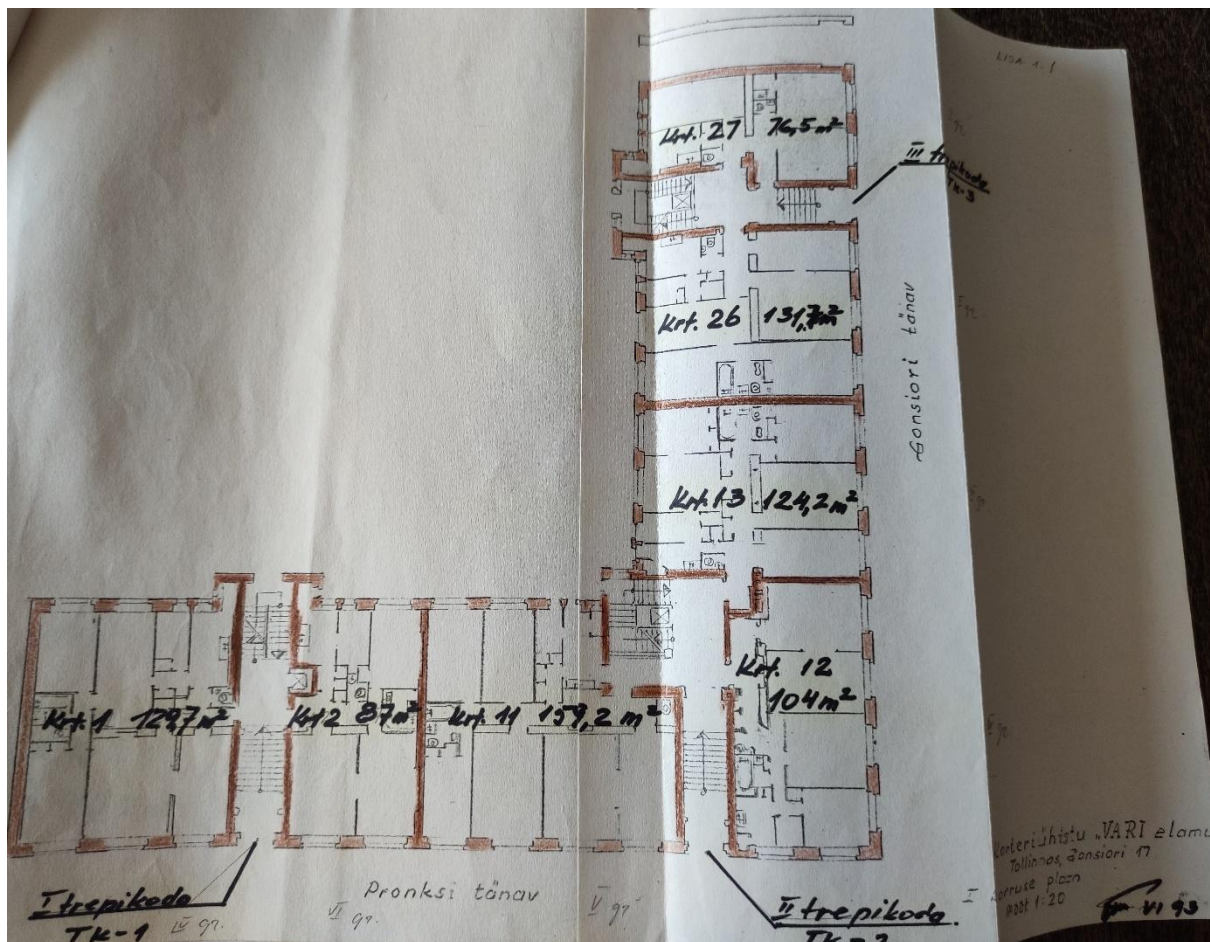
¹¹³³ Eesti Arhitektuurimuseum, EAM.7.1.3. Korterühingu Vari üürimaja Tallinnas Gonsiori tänaval (korruste plaanid, lõige, vaated).

Joonis 2. Gonsiori 17 maja algse projekti kogu keldrikorruse plaanist Arhitektuurimuseumis tehtud foto

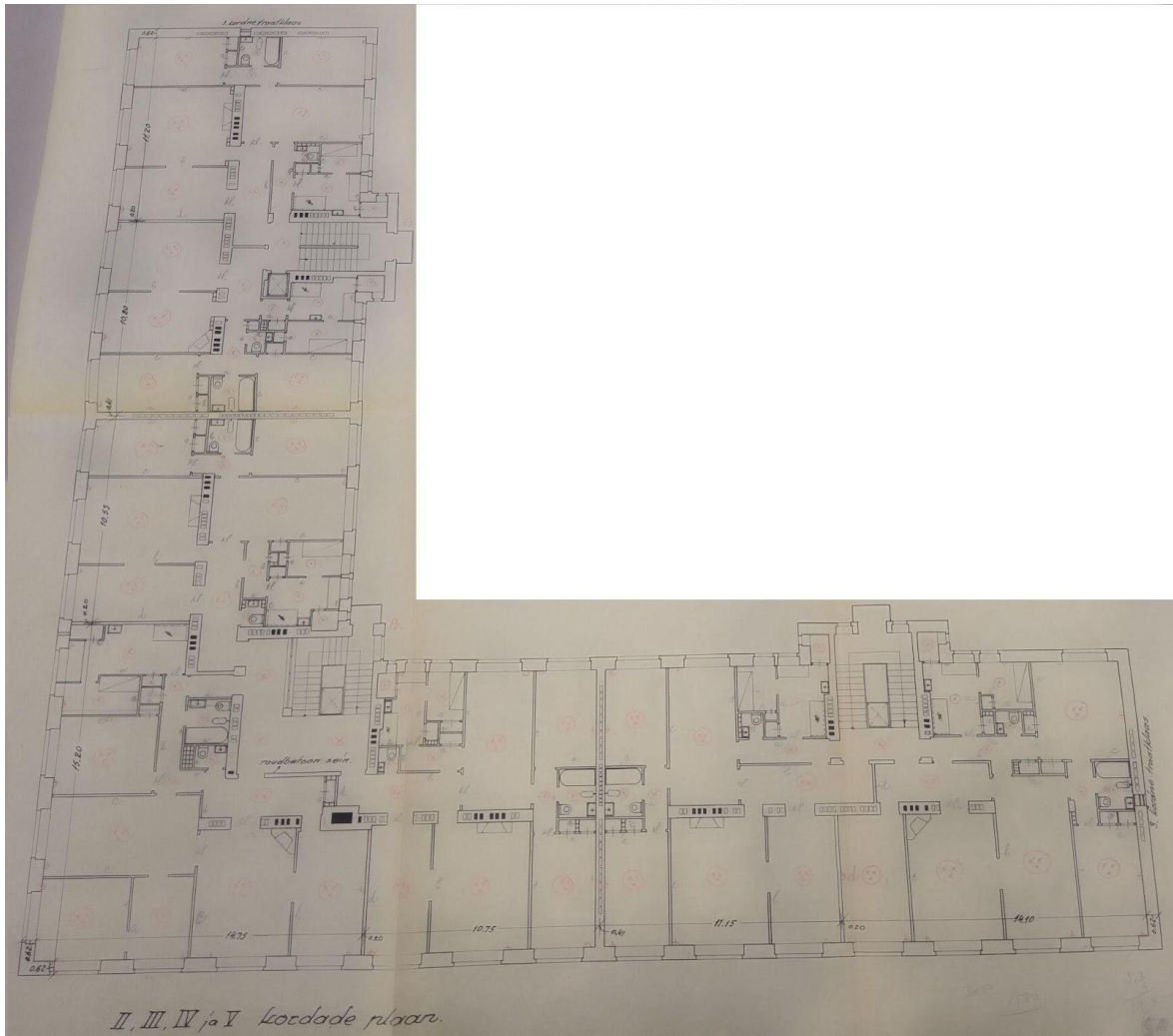

Joonis 3. Korterühingu Vari üürimaja Tallinnas Gonsiori tänaval nr 17 maja algse projekti I korruse plaanist Arhitektuurimuseumist tellitud digikoopia

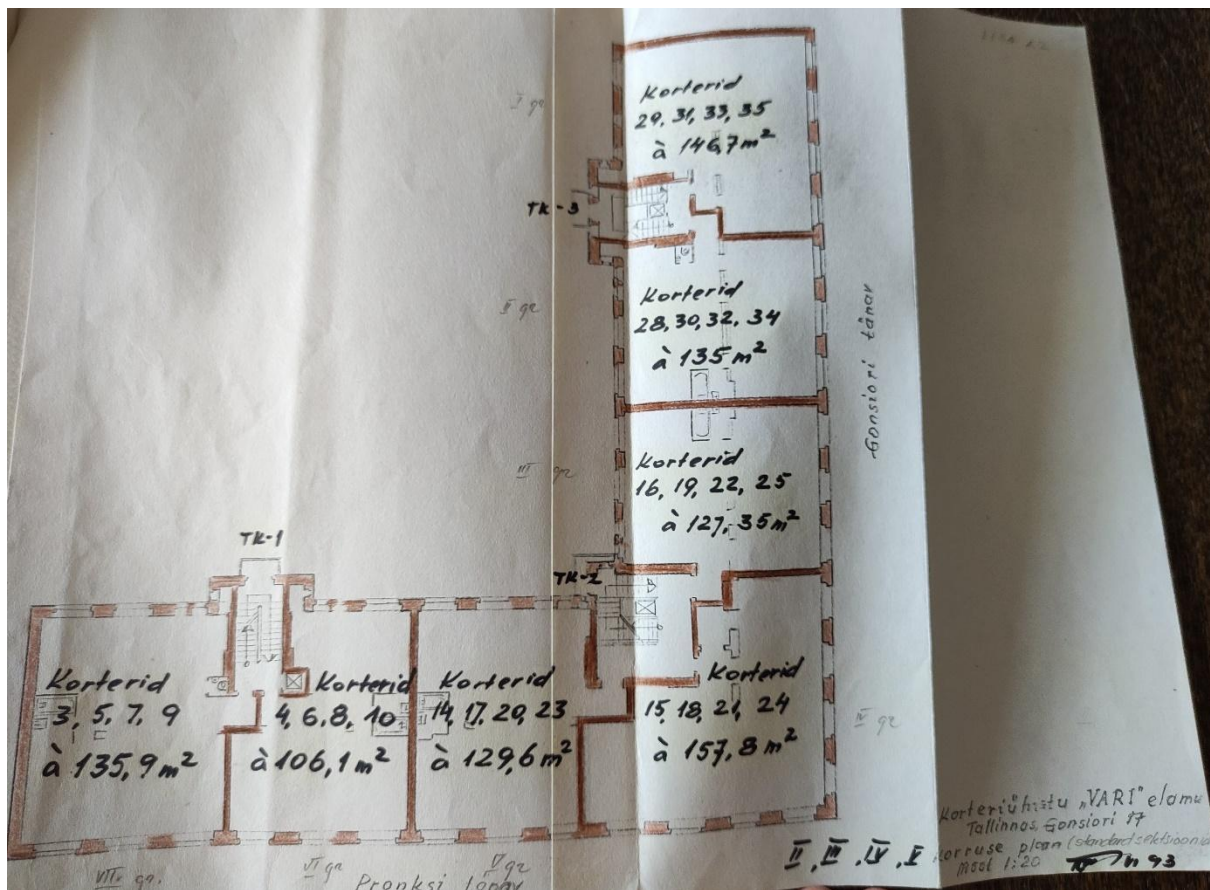

Joonis 4. Korterühistu Vari I korruse plaan, korterite seksionaalne jaotus ja üldpind¹¹³⁴

¹¹³⁴ Korterühistu „Vari“ I korruse plaan, korterite seksionaalne jaotus ja üldpind juunis 1993. a. Urve Jaanson erakogu.

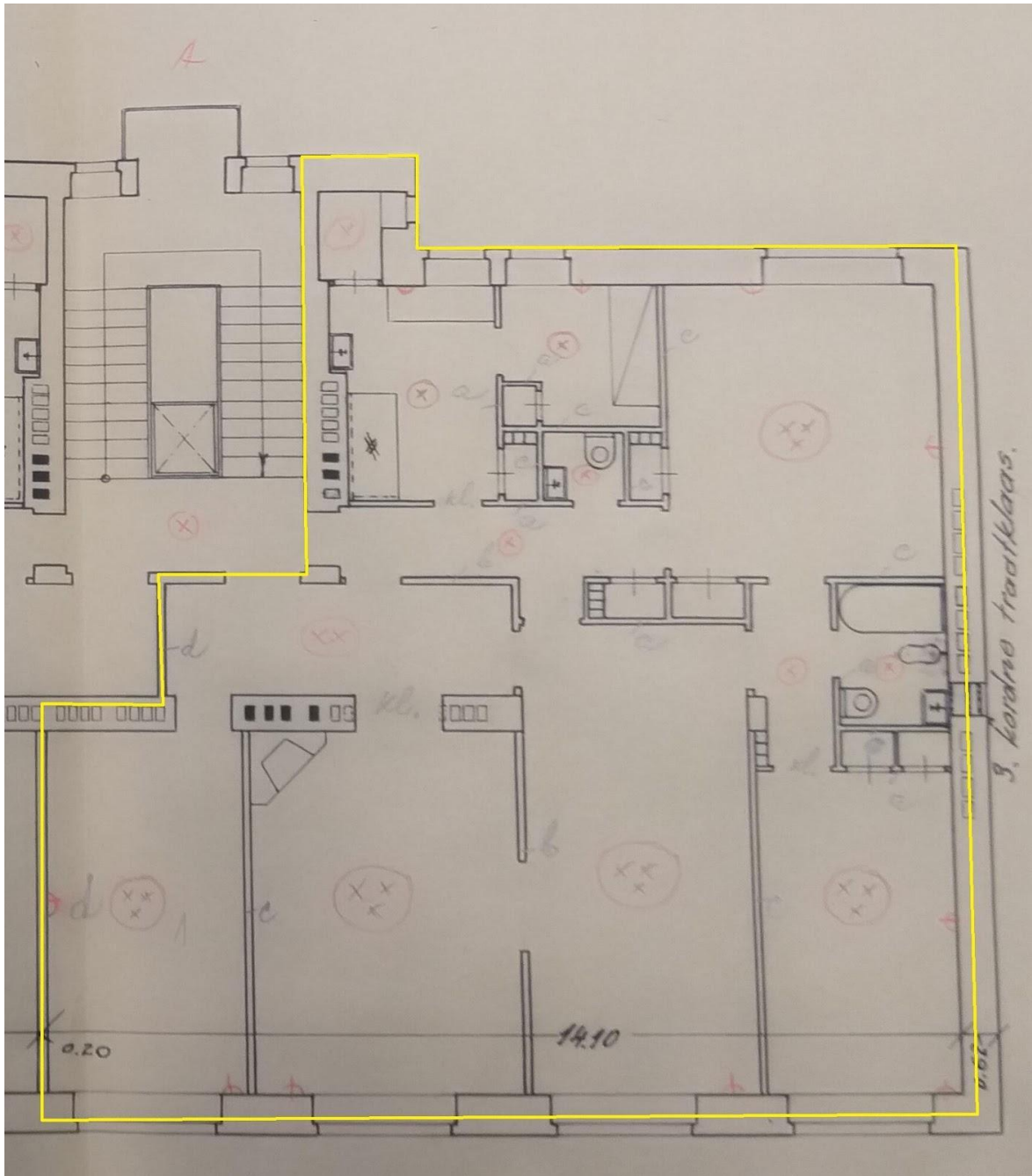

Joonis 5. Gonsiori 17 maja algse projekti II–V korruse plaanist Arhitektuurimuseumis tehtud foto

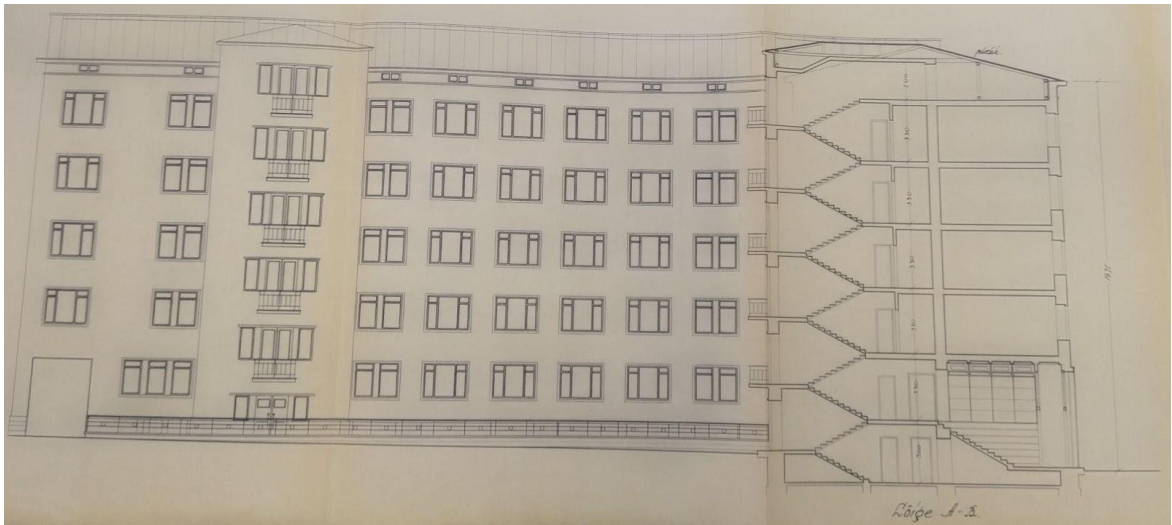

Joonis 6. Korteriühingu Vari II–V korruse plaan, korterite seksionaalne jaotus ja üldpind juunis 1993. a¹¹³⁵

¹¹³⁵ Korteriühing „Vari“ II-V korruse plaan, korterite seksionaalne jaotus ja üldpind juunis 1993. a. Urve Jaanson erakogu.

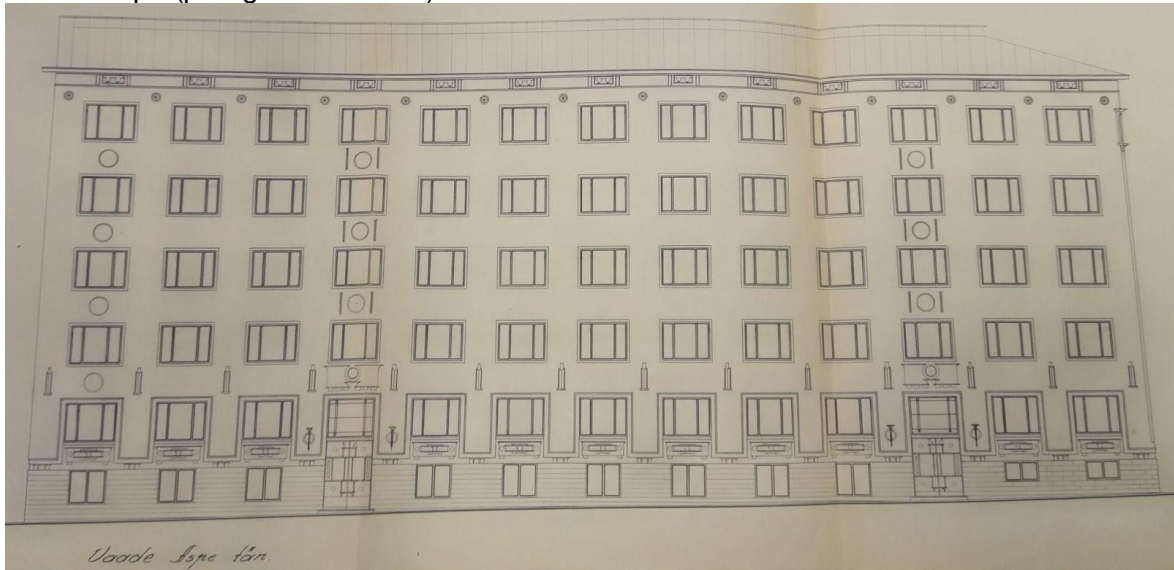

Joonis 7. Gonsiori 17 maja August Balderi korter 2. korrusel (joonisel märgitud kollase joonega)

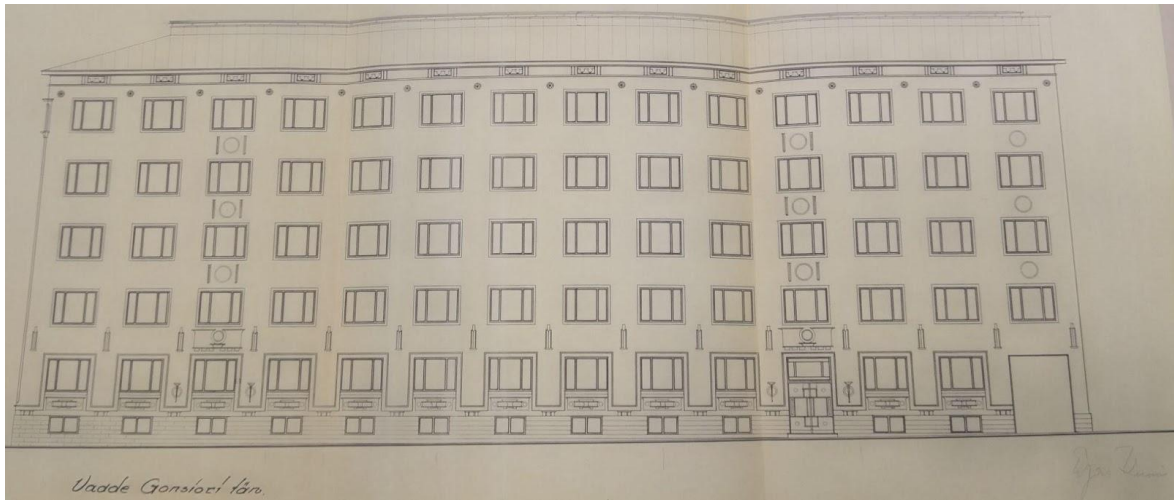

Joonis 8. Gonsiori 17 maja algse projekti hoovipoolsest vaade. Arhitektuurimuseumis tehtud foto

Vaade Aspe (praeguselt Pronksi) tänavalt

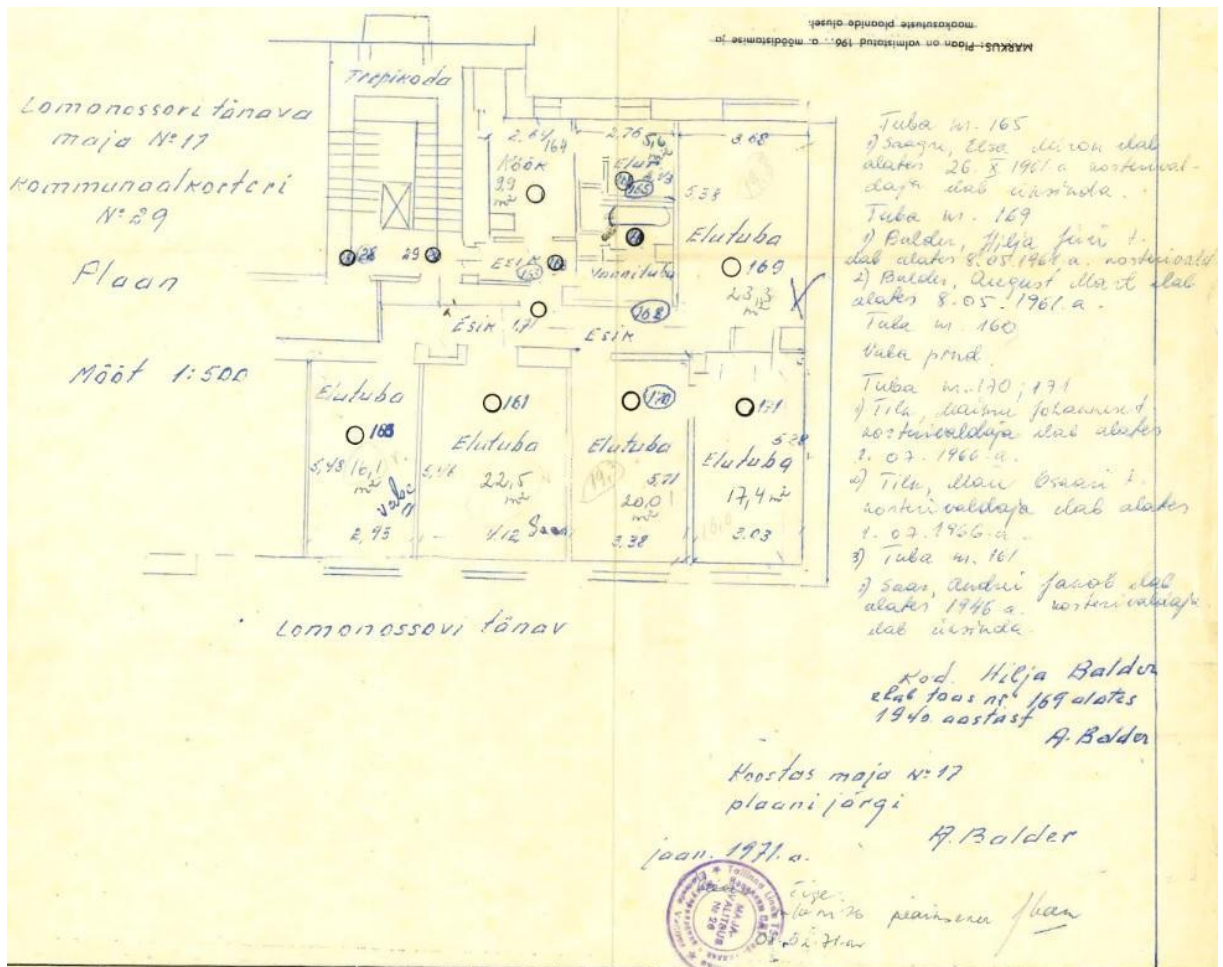

Joonis 9. Gonsiori 17 maja algse projekti vaade Aspe (praeguselt Pronksi) tänavalt. Arhitektuurimuseumis tehtud foto

Joonis 10. Gonsiori 17 maja algse projekti vaade Gonsiori tänavalt. Arhitektuurimuseumis tehtud foto

Lisa 9. August Balderi jaanuaris 1971. a koostatud Lomonossovi 17-29 korteri plaan

Joonis 1. August Balderi 1971. a jaanuaris koostatud Lomonossovi 17-29 korteri plaan

Lisa 10. Gonsiori 31 ehk korteriühingu Vari liikmed ehk korterite algsed kasutajad¹¹³⁶, korterite pind ja esialgne maksumus¹¹³⁷

Korteri nr	Liikme perekonna- ja eesnimi	Korrus	Korteri pind m ²	Liikmele langev osamakse kroonides	1 m ² hind kroonides ¹¹³⁸
1. trepikoda (praeguse Pronksi tn poolses küljes)					
1	Tilgre, Aleksander	I	129,7	18 775.85	144,76
2	Karing, Voldemar	I	87,0	12 417.22	142,73
3	Soodla, Johannes	II	135,9	19 994.07	147,12
4	Koik, Alla	II	106,1	15 565.55	146,71
5	Maide, Jaan	III	135,9	21 373.00	157,27
6	Toomsaar, Johan	III	106,1	15 823.28	149,14
7	Borkvell, Aleksander	IV	135,9	19 114.47	140,65
8	Pulk, Aleksander	IV	106,1	15 361.51	144,78
9	Org, Jaan	V	135,9	17 973.36	132,25
10	Soone, Hermann	V	106,1	13 534.62	127,56
2. trepikoda (praeguse Pronksi tn poolses küljes)					
11	Kurvits, Jaan	I	159,2	23 883.23	150,02
12	Kalberg, Theodor	I	104,0	14 435.90	138,81
13	Tuisk, Mart	I	124,2	17 610.22	141,79
14	Ahman, Eduard	II	129,6	20 025.28	154,52
15	Jonson, Gustav	II	157,8	24 344.06	154,27
16	Pöiklik, Karl	II	127,35	19 989.39	156,96

¹¹³⁶ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.R-1.6-I.1129. Natsionaliseerimistoimik. Gonsiori 31. Korteriühing "Vari", kinn. nr. 4841.-Korteriühing „Vari”le“ kuuluva maja (Gonsiori 31, Tallinn) väärtusest liigetele langevate osade jaotustabel. [maja väärtus arvest. Kr. 650 000.-], lk 10.

¹¹³⁷ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.R-1.6-I.1129. Natsionaliseerimistoimik. Gonsiori 31. Korteriühing "Vari", kinn. nr. 4841.-Korteriühing „Vari”le“ kuuluva maja (Gonsiori 31, Tallinn) väärtusest liigetele langevate osade jaotustabel. [maja väärtus arvest. Kr. 650 000.-], lk 10.

¹¹³⁸ Korteriühing „VARI“ elamu Tallinnas, Gonsiori t. 17. Urve Jaansonu erakogu.

17	Melts, Eduard	III	129,6	18 740.33	144,60
18	Sisask, Peeter	III	157,8	23 495.75	148,90
19	Vassil, August	III	127,35	19 992.48	156,99
20	Raud, Johannes	IV	129,6	18 474.00	142,55
21	Roos, Ants	IV	157,8	22 209.15	140,74
22	Raukas, James	IV	127,35	18 042.86	141,68
23	Lill, Paul	V	129,6	17 994.90	138,85
24	Kann, Peeter	V	157,8	20 390.06	129,21
25	Klaar, Jaan	V	127,35	17 452.09	137,04
3. trepikoda (praeguse Gonsiori tn poolses küljes)					
26	Kanep, Konstantin	I	131,7	18 631.41	141,47
27	<i>Majavalitseja korter</i>				
28	Raidna, Herbert	II	135,0	20 954.54	155,22
29	Balder, August	II	146,7	21 515.52	146,66
30	Kauler, Hugo	III	135,0	21 221.03	157,19
31	Laurits, Karl	III	146,7	22 001.90	149,97
32	Laats, Artur	IV	135,0	18 932.35	140,24
33	Tanner, Felix	IV	146,7	21 447.49	146,20
34	Lüüs, Aado	V	135,0	18 409.01	136,25
35	Kuusik, Edgar	V	146,7	19 874.12	135,47
36	<i>Majahoidja korter</i>				

Korter 27 ja 36 on märgitud vastavalt majavalitseja ja majahoidja korterina Põllumajandusliikude Ühistute Keskliidule esitatud ühinguliikmete ja sundkorras ära viidud liikmete korterite kasutajate kohta 1942. aasta märtsis koostatud tabelis. August Balderi kohta on vastavas tabelis kirjas aadress teadmata, tegevusala lahtrisse märgitud ohvitser, enamlaste areteeritud ning korteri kasutajana on kirjas abikaasa Hilja Lainevool-Balder ning liikme

makstud summana 5467,68 Ekr.¹¹³⁹ Kuna antud tabeli pildikvaliteet oli kehv, siis seda antud töö lisadesse ei pannud. Korter 27 ja 36 kohta on täpsem info kirjas lisa 11 joonisel 2 ehk Gonsiori 17 asuvate korterite üldpinnad ja maksumused 1996. aastal lk 2.

¹¹³⁹ Põllumajandusliikude Ühistute Keskliidu andmed K/Ü „Vari“ liikmete ja elumaja kohta. Urve Jaanson erakogu.

Lisa 11. Gonsiori 17 asuvate korterite üldpinnad ja maksumused 1996. a

Elamuühistu „Vari“ elamus, Gonsiori 17, olevate korterite üldpinnad ja maksumused
Kinnitatud 03. veebruari 1996 peakoosoleku protokolliga nr 4/96

Korrus	Krt nr	Korteri üldpind m ²	Valminuna kr	Maksumus EEK
I	1.	129,7	18 775.85	751 034.00
I	2.	87,0	12 417.22	496 688.80
II	3.	135,9	19 994.07	799 762.80
II	4.	106,1	15 565.55	622 622.00
III	5.	135,9	21 373.00	854 920.00
III	6.	106,1	15 823.28	632 931.20
IV	7.	135,9	19 114.47	764 578.80
IV	8.	106,1	15 361.51	614 460.40
V	9.	135,9	17 973.36	718 934.40
V	10.	106,1	13 534.62	541 384.80
I	11.	159,2	23 883.23	955 329.20
I	12.	104,0	14 435.90	577 436.00
I	13.	124,2	17 610.22	704 408.80
II	14.	129,6	20 025.28	801 011.20
II	15.	157,8	24 344.06	973 762.40
II	16.	127,35	19 989.39	799 575.60
III	17.	129,6	18 740.33	749 613.20
III	18.	157,8	23 495.75	939 830.00
III	19.	127,35	19 992.48	799 699.20
IV	20.	129,6	18 474.00	738 960.00
IV	21.	157,8	22 209.15	888 366.00
IV	22.	127,35	18 042.86	721 714.40
V	23.	129,6	17 994.90	719 796.00
V	24.	157,8	20 390.06	815 602.40
V	25.	127,35	17 452.09	698 083.60
I	26.	131,7	18 631.41	745 256.40
I	27.	(76,5)	xx xxx.xx	xxx xxx.xx
II	28.	135,0	20 954.54	838 181.60
II	29.	146,7	21 515.52	860 620.80
III	30.	135,0	21 221.03	848 841.20
III	31.	146,7	22 001.90	880 076.00
IV	32.	135,0	18 932.35	757 294.00
IV	33.	146,7	21 447.49	857 899.60
V	34.	135,0	18 409.01	736 360.40
V	35.	146,7	19 874.12	794 964.80
KOKKU:		4489,8	650 000.00	26 000 000.00

Joonis 1. Elamuühistu Vari elamus, Gonsiori 17, olevate korterite üldpinnad ja maksumused 1996. aastal, lk 1¹¹⁴⁰

¹¹⁴⁰ Elamuühistu „Vari“ elamus, Gonsiori 17, olevate korterite üldpinnad ja maksumused 1996. a lk 1. Urve Jaanson erakogu.

Märkused:

1. Korter nr 27 nähti ette majahoidjale ja selle korteri ehitusmaksumus jagunes kõigi teiste korterite vahel. Korterite üldpindade kokkuvõttesse seda ei ole arvestatud. Hiljem ehitati see korter pooleks, millest teine pool kannab numbrit 36.
2. Kõigi keldriruumide maksumus on hoone üldmaksumuse sees ja see jaguneb kõigi korterite vahel.
3. Valmimise järel kujunes korteri keskmiseks pinnatühiku hinnaks:
 $650000.00 : 4489,6 = 144,77$ s.o ca 145.00 kr/m²,
 mille ümberarvestus praegusesse vääringsusse annab korteri pinnatühiku keskmiseks maksumuseks ca 5800.00 EEK/m².

Joonis 2. Elamuühistu Vari elamus, Gonsiori 17, olevate korterite üldpinnad ja maksumused 1996. Aastal, lk 2¹¹⁴¹

¹¹⁴¹ Elamuühistu „Vari“ elamus, Gonsiori 17, olevate korterite üldpinnad ja maksumused 1996. a lk 2. Urve Jaanson erakogu.

Lisa 12. Gonsiori 17 korterisse nr 29 ja maja teistesse korteritesse Nõukogude ajal sisse kirjutatud veidi tuntud inimesed

Korterisse nr 29, mis kuulus kunagi ainult August Balderile, elasid (või olid sisse kirjutatud) nõukogude ajal nt järgmised inimesed:

- Ada Koni, Karli tütar (*22.08.1894¹¹⁴²; △ 1954 – välja registreerimise kuupäev puudub¹¹⁴³, kuid tõenäoliselt surmani 03.01.1971¹¹⁴⁴),
- August Koni, Juhani poeg (*10.08.1889 Tartumaa, Konguta; varem elas Lomonossovi 31-1 ehk sama maja teises korteris; personaalpensionär; △ 09.09.1954–10.10.1966¹¹⁴⁵ ehk surmani¹¹⁴⁶,
- Andrei Saar, Jakobi poeg (*29.12.1896 Kuibõsevi oblast, Koškini rajoon; kolis 1946. a Rataskaevu tänavalt; töökoht 27.06.1956: Riiklik Plaanikomisjon, osakonnajuhataja asetäitja; △ passi vahetus 27.06.1956 sissekanne seoses passi vahetusega- välja kirjutamise kuupäev puudub)¹¹⁴⁷,
- Ella Torro, Gustavi tütar (*29.11.1927 Kuibošev; tuli Kuiboševist; △ 08.10.1947–02.02.1948)¹¹⁴⁸;
- Elsa Saagre, Mironi tütar (*30.09.1903 Leningrad; saabus 1956. a Põhja-Kasahstani oblastist, Lenivski regioonist, rahvuseks märgitud sakslane¹¹⁴⁹; 26.10.1961 pensionär; △ 26.10.1961 korterivahetus – 27.06.1969¹¹⁵⁰, uus sissekanne seoses

¹¹⁴² Tallinna Metsakalmistu, V, 3, 870/871, 4-kohaline kirstuplats. Kalmistute register Haudi. [www] <https://bit.ly/3J6hunL> (02.04.2022).

¹¹⁴³ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1133. Lomonossovi 17 (alustatud 05.08.1953), lk 99.

¹¹⁴⁴ Tallinna Metsakalmistu, V, 3, 870/871, 4-kohaline kirstuplats. Kalmistute register Haudi. [www] <https://bit.ly/3J6hunL> (02.04.2022).

¹¹⁴⁵ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1133. Lomonossovi 17 (alustatud 05.08.1953), lk 14, 99.

¹¹⁴⁶ Tallinna Metsakalmistu, V, 3, 870/871, 4-kohaline kirstuplats. Kalmistute register Haudi. [www] <https://bit.ly/3J6hunL> (02.04.2022).

¹¹⁴⁷ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1133. Lomonossovi 17- I (majaraamatud alustatud 05.08.1953), lk 51.

¹¹⁴⁸ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1700. Lomonossovi 17 / Gonsiori 31 (Kesklinna majaraamatud (Kesk-, Mere- ja Kalinini rajoon), lk 9.

¹¹⁴⁹ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1134. Lomonossovi 17- III (majaraamatud alustatud 01.10.1968), lk 7.

¹¹⁵⁰ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1135. Lomonossovi 17 (piirdatumid 11.05.1959-01.10.1968), lk 30.

passivahetusega 27.06.1969 – väljakirjutamise kuupäev puudub¹¹⁵¹, võib olla elas seal kuni oma surmani 10.09.1978¹¹⁵²),

- Eva Paal, Oskari tütar (*27.07.1928 Järvamaal, Lehtse vallas; tuli 1953. a Tapa rajoonist Saksi külanõukogust; töökoht 24.08.1953: Tallinna Linna TSN Täitevkomitee Haridusosakond, õpetaja; △ 24.08.1953–22.12.1954) koos tütre Tiia Paali, Leopoldi tütreaga (*16.10.1953)¹¹⁵³;
- Hilja Balder, Jüri tütar (*15.03.1910 Tapa rajoonis, Kadrina külanõukogus; töökoht: 18.02.1955 Plekitööstus „Norma“ tööline; △ nime muutus 18.02.1955 – välja registreerimise aeg puudub)¹¹⁵⁴;
- Jehuda Kalmanson, Kasrieli poeg (*21.02.1907 Valga; tuli Moskva oblastist 25.11.1944; rahvusena märgitud juut; △ 27.12.1944 – lahkumise aega pole märgitud)¹¹⁵⁵;
- Kurt Ingerman, Eduardi poeg (*16.03.1935 Leningrad; saabus 1952. a Leningradist; töökoht 16.04.1956: Partei Ajaloo Instituut vanem teaduslik töötaja; △ 16.04.1956 sissekanne seoses passivahetusega – 01.02.1962)¹¹⁵⁶, Leopold Paal, Liboriuse poeg (*21.01.1928 Tapa; tuli Tapalt; △ 03.10.1947–04.10.1948; uueks elukohaks märgitud Aarde 2-4)¹¹⁵⁷
- Maria Veel, Georgi tütar (* 06.09.1899 Saaremaa, Kaarma vald; tuli 1920. a Saaremaalt, ning kolis antud korterisse Leineri tn-lt 1971. a; pensionär; △ 26.02.1971 – välja kirjutamise kuupäev puudub)¹¹⁵⁸
- Maria Murt, Aleksandri tütar (*03.08.1918 Korpikovo külas, Gatšinski rajoonis Leningradi oblastis; saabus 1959. a Gatšinast; △ korterivahetus 22.02.1962–

¹¹⁵¹ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1134. Lomonossovi 17- III (majaraamatut alustatud 01.10.1968), lk 7.

¹¹⁵² Tallinna Rahumäe kalmistu, U, JU F, 1-6, 2-kohaline kirstuplats. Elsa Saagre. Kalmistute register Haudi. [www] <https://bit.ly/3tWWgVg> (02.04.2022).

¹¹⁵³ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1133. Lomonossovi 17 (alustatud 05.08.1953), lk 6, 99.

¹¹⁵⁴ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1133. Lomonossovi 17 (alustatud 05.08.1953), lk 26.

¹¹⁵⁵ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1700. Lomonossovi 17 / Gonsiori 31 (Kesklinna majaraamatud (Kesk-, Mere- ja Kalinini rajoon), lk 20.

¹¹⁵⁶ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1133. Lomonossovi 17 (alustatud 05.08.1953), lk 49, 100.

¹¹⁵⁷ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1700. Lomonossovi 17 / Gonsiori 31 (Kesklinna majaraamatud (Kesk-, Mere- ja Kalinini rajoon), lk 5-8.

¹¹⁵⁸ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1134. Lomonossovi 17- III (majaraamatut alustatud 01.10.1968), lk 23.

02.12.1965)¹¹⁵⁹ ja tõenäoliselt tema tütar Galina Murt, Nikolai tütar (*03.02.1945 Leningradis; saabus 1959. a Leningradist; △ korterivahetus 22.02.1962–02.12.1965)¹¹⁶⁰

- Madis Niilo, Rudolfi poeg (*03.10.1939 Võru rajoonis, Andrimäe külas; 1962. a demobiliseerus armeest; △ 28.12.1962–30.04.1965)¹¹⁶¹
- Maimu Tilk, Johannese tütar (*07.11.1928 Rapla rajoon, Märjamaa külanõukogu; tuli 1942 Rapla rajoonist; △ korterivahetus 01.07.1966–...) ja tema tütar Maie, Oskari tütar Tilk (*30.05.1951¹¹⁶² Tallinnas, sisse registreerimise ajal oli ta Tallinna 16. Keskkooli õpilane; △ passivahetusega seotud täpset kuupäeva ei loe välja 1967–04.07.1972¹¹⁶³). Maimu Tilk kolis antud korterist ära 1990-ndate esimesel poolel, mil mu tädi Mare talle tema 2toa vastu teise korteri hankis.¹¹⁶⁴
- Riva Fraiman, Efraimi tütar (*22.07.1909 Riia; tuli 25.11.1944 Moskva oblastist; rahvusena märgitud juut; △ 22.11.1944–23.05.1946; lisaks kirjas, et muutis nime)¹¹⁶⁵ Tõenäoliselt abiellus Riva samas korteris elanud Jehuda Kalmansoniga, sest Jehuda Kalmansoniga on samale hauaplatsile maetud Riva Kalmanson¹¹⁶⁶. 24.05.1946 on samade andmetega, mis eespool märgitud, registreeritud Riva Kalmansoni nimeline isik.
- Veera Mihelson, Karli tütar (*15.02.1905 Leningrad; tuli Leningradist 1949. a; töökoht: Riiklik Plaanikomitee; △ 14.10.1954 sissekanne seoses passi vahetusega – 01.02.1962)¹¹⁶⁷,

¹¹⁵⁹ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1135. Lomonossovi 17 (piirdatumid 11.05.1959-01.10.1968), lk 32.

¹¹⁶⁰ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1135. Lomonossovi 17 (piirdatumid 11.05.1959-01.10.1968), lk 33.

¹¹⁶¹ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1135. Lomonossovi 17 (piirdatumid 11.05.1959-01.10.1968), lk 40.

¹¹⁶² Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1135. Lomonossovi 17 (piirdatumid 11.05.1959-01.10.1968), lk 73.

¹¹⁶³ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1135. Lomonossovi 17 (piirdatumid 11.05.1959-01.10.1968), lk 86.

¹¹⁶⁴ Jane Palu. (26.06.2020). Mälestusi Gonsiori 17-29 korterist. Saamuel Palu. [Suuline mälestus].

¹¹⁶⁵ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1700. Lomonossovi 17 / Gonsiori 31 (Kesklinna majaraamatud (Kesk-, Mere- ja Kalinini rajoon), lk 15.

¹¹⁶⁶ Tallinna Rahumäe kalmistu, J, J I, 3-15, 2-kohaline kirstuplats. Kalmanson. Kalmistute register Haudi. [www] <https://bit.ly/3uRiqYj> (02.04.2022).

¹¹⁶⁷ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1133. Lomonossovi 17 (alustatud 05.08.1953), lk 22, 99.

Hea, et valdav enamus korterikaaslasi olid eestlased või rääkisid eesti keelt, sest ega tea, milliseid lahkkelisid oleks võinud korterinaabrite vahel tulla ette erinevate rahvuste ja keelte pinnalt.

Antud majas on nõukogude ajal elanud ka mitmed tuntud isikud. Järjestan nad korterinumbrate järgi.

Korter 4:

- eesti graafik Leopold Ennosaar, Rudolfi poeg (*10.06.1920 Harju maakond, Lümända küla¹¹⁶⁸/ Rapla rajoon, Kohila külanõukogu, Hageri küla; tuli 1951. a Tartust¹¹⁶⁹; 1955. a kolis antud korterisse Paide tänavalt; töökoht 1955. a: Kunstiinstituut, vanemõpetaja¹¹⁷⁰; töökoht 1973. a: Kunstnike Liit, kunstnik¹¹⁷¹; △ passi vahetus 30.06.1955 – passi vahetus 13.05.1965¹¹⁷²; sissekanne kaotatud passi tõttu 05.11.1973 – välja registreerimise aega pole märgitud¹¹⁷³).

Korter 7:

- eesti keemik ja raamatu “999 nõuannet” autor Aili Kogermann, Richardi tütar (korter 7, *03.02.1933 Võru; saabus 1963. a Moskvast; töökoht 1970: Keemia Instituut, vanem teaduslik töötaja; △ 24.07.1970 – välja kirjutamise kuupäev puudub) koos oma poja molekulaarbioloogi Priit Kogermanni, Avo-Pauli pojaga (* 13.05.1967)¹¹⁷⁴

Korter 9:

¹¹⁶⁸ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1133. Lomonossovi 17 (alustatud 05.08.1953), lk 36.

¹¹⁶⁹ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1134. Lomonossovi 17- III (majaraamatut alustatud 01.10.1968), lk 39.

¹¹⁷⁰ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1133. Lomonossovi 17 (alustatud 05.08.1953), lk 36.

¹¹⁷¹ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1134. Lomonossovi 17- III (majaraamatut alustatud 01.10.1968), lk 39.

¹¹⁷² Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1133. Lomonossovi 17 (alustatud 05.08.1953), lk 36, 100.

¹¹⁷³ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1134. Lomonossovi 17- III (majaraamatut alustatud 01.10.1968), lk 39.

¹¹⁷⁴ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1134. Lomonossovi 17- III (majaraamatut alustatud 01.10.1968), lk 16.

- Rudolf Tobiase tütar eesti harfimängija ja muusikapedagoog Sylvia Tobias (korter 9, *24.05.1908 Teplice; töökoht: Estonia orkestrant; △ 07.03.1955 passi vahetusega seonduv kanne – 08.05.1973, mil ta suundus Ameerikasse)¹¹⁷⁵,
- Estonia harfimängija Leili Tamberg, Matsi tütar (*09.07.1919 Rapla rajoon, Kehtna külanõukogu; töökoht: „Estonia“ orkestrant; △ kolis sinna 1954. a Lätte tänavalt; passi vahetus 07.03.1955–05.03.1965)¹¹⁷⁶. Leili oli Sylvia Tobiase õpilane ning aitas Tallinna pommitamise ajal, peale „Kradi“ etendust, Sylvia Tobiasel „Estonia“ teatrist õigel ajal välja viia Sylvia harfi, samas kui ülejäänud 2 harfi, mis kuulusid ringhäälingu orkestrile, hävisid¹¹⁷⁷. Leili mängis Sylviaga „Estonia“ orkestris koos, nt oli ta 1956. a Lydia Austeri balletis „Tiina“ Sylvia Tobiase kõrval (kes oli I harfil solist) II harfi solist¹¹⁷⁸. Leili Tamberg oli Kehtna taluniku tütar¹¹⁷⁹, kuidas ta harfi mängimiseni jõudis, seda kahjuks välja uurida ei õnnestunud. Ilmselt oli Leili Tamberg Sylvia jaoks oluline inimene, sest Leili on maetud samale hauaplatsile, kus Rudolf Tobiase abikaasa ja Sylvia ema Luise Tobias¹¹⁸⁰.

Korter 17:

- eesti lastekirjanik ja näitleja Aino Tigane, Johanni tütar (korter 17, *12.05.1912 Tartu, tuli Tartust 1944; töökoht 1955: Riiklik Kirjastus, kirjanik; △ 15.06.1955 sissekanne seoses passi vahetusega – 1.11.1968)¹¹⁸¹,
- endine Tallinna aselinnapea¹¹⁸² Raimu Liiv, Mihaili poeg (korter 17, *08.11.1934 Saia küla, Kingisepa rajoon¹¹⁸³/ Kuressaare vald, Saaremaa; õppis Tallinna Polütehnilises

¹¹⁷⁵ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1133. Lomonossovi 17 (alustatud 05.08.1953), lk 28 (välja registreerimise aastaarv halvasti loetav), 99.

¹¹⁷⁶ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1133. Lomonossovi 17 (alustatud 05.08.1953), lk 28, 99.

¹¹⁷⁷ Aarand Roos (1983). Helikunstnik Sylvia Tobias 75-a. Vaba Eesti Sõna = Free Estonian Word: Estonian weekly, nr 20 (19. mai 1983), lk 11. [www] <https://bit.ly/3J2a8Sc> (29.03.2022).

¹¹⁷⁸ Lydia Austeri balleti „Tiina“ kava (1956). Eesti NSV Riiklik Akadeemiline Ooperi- ja balletiteater „Estonia“, lk 2. [www] <https://bit.ly/3Dw8CqD> (29.03.2022).

¹¹⁷⁹ Nemad mängivad „inglipilli“... . Esmaspäev: piltidega nädalaleht, nr 23 (08. juuni 1940), lk 4. [www] <https://bit.ly/3NJYjny> (29.03.2022).

¹¹⁸⁰ Tallinna Metsakalmistu, V, 3, 793, 2-kohaline kirstuplats. Kalmistute register Haudi. [www] <https://bit.ly/3IZ3exd> (30.03.2022).

¹¹⁸¹ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1133. Lomonossovi 17 (alustatud 05.08.1953), lk 36, 100.

¹¹⁸² Samanimelised - kes on kelle sugulane (12.01.2001). Eesti Päevaleht. [www] <https://bit.ly/3twkKTM> (04.03.2022).

¹¹⁸³ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1133. Lomonossovi 17 (alustatud 05.08.1953), lk 43.

Instituudis, üliõpilane; △ 21.09.1953 Kingissepast – 23.11.1955¹¹⁸⁴, passi vahetus 23.11.1955–21.03.1963¹¹⁸⁵), Raimu oli ka minu emaema vennanaise Sinaida poeg),

- eesti psühhiaater ja psühholoog Anti, Aleksei poeg Liiv (korter 17, *16.03.1946 Kingissepa linnas, 1967 tuli Tartust; △ 09.08.1967–30.08.1967 Tartusse)¹¹⁸⁶. Anti on ka minu emaema vennanaise Sinaida esimese abikaasa Mihkel Liivi venna Aleksei poeg.

Tegelikult on mul emaema poolt nii Anti kui Raimu Liiviga ühised esivanemad. Anti Liivil ja minu emal, Jane Palul (sündinud Balder) on 6 põlve tagasi ühised vanavanemad Jaan (Aistla Mardi) ja Liso (Seppa Nuudi) ning Raimu ning minu vanaema Silvi Balder (sündinud Tuisk)´il olid 4 põlve tagasi ühised vanavanemad Rein Tuurmann ja Ann Tuurmann.¹¹⁸⁷

Anti ja Raimu Liiv on üksteisele onupojad ehk Anti isa Aleksei Liiv ja Raimu isa Mihhail Liiv olid vennad. Korteri nr 17 kasutaja oli maja valmimise järel aga nende isade õe Viktooria Melts`i (sündinud Liiv) abikaasa kolonel Eduard Kristjan Melts¹¹⁸⁸.

Korter 20:

- eesti laulja ja laulupedagoog Aleksander Arder, Karli poeg (korter 20, *19.09.1894 Läänemaal; tuli 17.11.1944 Jaroslavist; △ 04.01.1945, töökohana märgitud „Estonia“ teatri ooperisolist) koos oma 2. abikaasa ja eesti laulja Marta, Mihkli tütar Arderiga (korter 20, *29.06.1902 Nõmmel; tuli 17.11.1944 Jaroslavist; △23.12.1944)¹¹⁸⁹
- eesti näitleja. Konrad Gerretz, Jüri poeg (*05.02.1907 Riia, Läti; tuli 1944. a Jaroslavist; töökoht 1955: Vene Draamateater, näitleja; △ passi vahetus 31.06.1955 – 13.04.1963)¹¹⁹⁰. Tema näitlejanimi oli Jüri Koger¹¹⁹¹.

Korter 26:

¹¹⁸⁴ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1133. Lomonossovi 17 (alustatud 05.08.1953), lk 7, 99.

¹¹⁸⁵ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1133. Lomonossovi 17 (alustatud 05.08.1953), lk 43.

¹¹⁸⁶ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1135. Lomonossovi 17 (piirdatumid 11.05.1959-01.10.1968), lk 87.

¹¹⁸⁷ Jane Palu. (23.07.2021). Emapoolsed sugulased Saaremaalt. Saamuel Palu. [Suuline mälestus].

¹¹⁸⁸ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.R-1.6-I.1129. Natsionaliseerimistoimik. Gonsiori 31. Korteriühing Vari. kinn. nr. 4841. 04.11.1940-16.03.1942.

¹¹⁸⁹ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1700. Lomonossovi 17 / Gonsiori 31 (Kesklinna majaraamatud (Kesk-, Mere- ja Kalinini rajoon), lk 4.

¹¹⁹⁰ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1133. Lomonossovi 17 (alustatud 05.08.1953), lk 36, 100.

¹¹⁹¹ Konrad Gerretz. (2022). Vikipeedia. [www] <https://bit.ly/36MUNYR> (31.03.2022).

- Eesti pianist ja muusikaõpetaja Bruno Lukk, Augusti poeg (korter 26; * 30.06.1909 Molotovi oblasti Tiussovaja linnas; tuli 07.11.1944 Jaroslavist; töökohana märgitud Riiklik Konservatoorium, kateedri juhataja; △ 16.10.1944 – uus pass 28.12.1949)¹¹⁹² Kultuurimälestiste registri andmetel elas Bruno Lukk antud majas oma elu lõpuni ehk 1991. aastani.¹¹⁹³;
- eesti pianist ja pedagoog Anna Klas- Glass, Joosefi tütar (korter 26; *23.01.1912 Riia; tuli 10.10.1944 Jaroslavist; perekonnaseisuna märgitud lesk; rahvusena märgitud juut; töökohana märgitud Riiklik Konservatoorium; △ 30.12.1944–06.01.1950) koos poeg Eriga¹¹⁹⁴ Anna Klas elas Kultuurimälestiste registri andmetel antud majas oma elu lõpuni ehk 1999. aastani¹¹⁹⁵;
- eesti dirigent Eri Klas¹¹⁹⁶, Eduardi poeg (korter 26, *07.06.1939 Tallinn; 10.10.1944 tuli Jaroslavist emaga ühes¹¹⁹⁷; saabus 1971. a Moskvast, rahvusena märgitud juut; töökoht 1961. a: Raadio ja Televisioon, orkestrant¹¹⁹⁸; töökoht 1971. a: teater „Estonia“ dirigent¹¹⁹⁹; △ 30.12.1944–06.01.1950¹²⁰⁰; 1955¹²⁰¹; registreerimine seoses passi vahetusega 30.01.1961–21.11.1969¹²⁰²; märgitud, et endine pind, registreeritud

¹¹⁹² Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1700. Lomonossovi 17 / Gonsiori 31 (Kesklinna majaraamatud (Kesk-, Mere- ja Kalinini rajoon), lk 25.

¹¹⁹³ Elamu Gonsiori t. 17, 1938. a. Kultuurimälestiste register. [www] <https://bit.ly/3Km38RC> (04.04.2022).

¹¹⁹⁴ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1700. Lomonossovi 17 / Gonsiori 31 (Kesklinna majaraamatud (Kesk-, Mere- ja Kalinini rajoon), lk 21.

¹¹⁹⁵ Elamu Gonsiori t. 17, 1938. a. Kultuurimälestiste register. [www] <https://bit.ly/3Km38RC> (04.04.2022).

¹¹⁹⁶ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1135. Lomonossovi 17 (piirdatumid 11.05.1959-01.10.1968), lk 23.

¹¹⁹⁷ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1700. Lomonossovi 17 / Gonsiori 31 (Kesklinna majaraamatud (Kesk-, Mere- ja Kalinini rajoon), lk 21.

¹¹⁹⁸ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1135. Lomonossovi 17 (piirdatumid 11.05.1959-01.10.1968), lk 23.

¹¹⁹⁹ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1134. Lomonossovi 17- III (majaraamatut alustatud 01.10.1968), lk 22.

¹²⁰⁰ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1700. Lomonossovi 17 / Gonsiori 31 (Kesklinna majaraamatud (Kesk-, Mere- ja Kalinini rajoon), lk 21.

¹²⁰¹ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1133. Lomonossovi 17 (alustatud 05.08.1953), lk 100.

¹²⁰² Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1135. Lomonossovi 17 (piirdatumid 11.05.1959-01.10.1968), lk 23.

sisse 19.02.1971–väljakirjutamise kuupäev puudub¹²⁰³) koos eesti näitleja ehk Eri tütre Diana Klasiga (*19.07.1967, kirjas, et lahkunud emaga Tartusse 19.06.1968)¹²⁰⁴ ning toonase abikaasa ehk eesti laulja ja näitleja Nieves, Ludvigi tütar Klasiga (*26.06.1945 Kasahhis, Karaganda linnas; saabus 1966. a Tartust, rahvuseks märgitud juut, sisse registreerimisel töökohaks märgitud Tartu Vanemuine näitleja; △ 02.09.1966–19.06.1968)¹²⁰⁵.
1944. a sissekandes on Eri perekonnanimena märgitud Klas- Glass¹²⁰⁶.

Korter 28:

- eesti füsioloog-biokeemik ja patofüsioloog Ilo Sibul, Karli poeg (*10.02.1908 Tartu; tuli 1967. a Tartust ja kolis antud korterisse koos abikaasaga Luise tänavalt; töökoht 1973. a: Teaduste Akadeemia sektori juhataja; △ 20.06.1973 – välja registreerimise aega pole märgitud) koos oma abikaasa Lilian Sibul, Mihhaili tütrega (*02.09.1904 Omsk; tuli 1957. a Tartust; kodune; △ 20.06.1973 – välja registreerimise aega pole märgitud)¹²⁰⁷;
- eesti endine maadleja, treener, spordijuht ja näitleja Tõnu Lume, Nikolai poeg (*02.03.1944 Tallinn; kolis korterisse Sõpruse pst-lt; töökoht 1973. a: Polütehniline Instituut, insener; △ 20.06.1973 – välja registreerimise aega pole märgitud) koos oma abikaasa arhitekt Mai Lume, Ilo Sibula tütre (*09.03.1945 Saksa FV, Freiburg; tuli 1957. a Tartust; 1973. a töökoht: Vabariiklik Restaureerimise Valitsus, arhitekt; △ 20.06.1973 – välja registreerimise aega pole märgitud) ja kaksikutest poegade Martini (*23.03.1969) ja Peeteriga (*23.03.1969)¹²⁰⁸
Välja registreerimise aega pole märgitud ilmselt seetõttu, et perekond Lume elas veel 1980ndate aastate lõpus või 1990ndate aastate alguses samas korteris, mil mu ema

¹²⁰³ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1134. Lomonossovi 17- III (majaraamatut alustatud 01.10.1968), lk 22.

¹²⁰⁴ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1135. Lomonossovi 17 (piirdatumid 11.05.1959-01.10.1968), lk 23.

¹²⁰⁵ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1135. Lomonossovi 17 (piirdatumid 11.05.1959-01.10.1968), lk 76.

¹²⁰⁶ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1700. Lomonossovi 17 / Gonsiori 31 (Kesklinna majaraamatud (Kesk-, Mere- ja Kalinini rajoon), lk 21.

¹²⁰⁷ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1134. Lomonossovi 17- III (majaraamatut alustatud 01.10.1968), lk 38.

¹²⁰⁸ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1134. Lomonossovi 17- III (majaraamatut alustatud 01.10.1968), lk 38.

Jane nende tütrega vähemalt korra ühiselt õues mängimas käis.¹²⁰⁹ Võimalik, et nad elavad seal praeguseni.

Korter 30:

- eesti helilooja, koorijuht, muusikaajakirjanik ja muusikaõpetaja Riho Päts, Eduardi poeg (korter 30; *26.06.1899¹²¹⁰ Tartus; vanglast vabanenud; 12.01.1956 kirjas, et ajutiselt ei tööta¹²¹¹; 07.04.1956 kirjas töökohana Heliloojate Liit¹²¹²; 12.01.1956 kirjas „jäi sisse registreerimata, kuna ei saanud Tallinna I miilitsajaoskonnalt revolutsioon... (ei loe templi alt välja, mis seal täpselt on kirjas), seejärel kirjas, et sai loa ja registreeriti; △ 12.01.1956 – passi vahetus 07.04.1956¹²¹³, 07.04.1956 sissekanne seoses passi vahetusega- välja kirjutamise aeg puudub¹²¹⁴),
- eesti pianist ja muusikaõpetaja Leelo Kõlar, Riho tütar (korter 30; *28.11.1927 Tallinn; tulnud 1956. a Kirovi oblastist; kolis alaliselt isa juurde 1973. a toonasest Lomonossovi 13 majast; töökoht 1973. a: Tallinna Muusikakool, õpetaja; △ 02.07.1973- välja registreerimise aega pole märgitud)¹²¹⁵.

Korter 31:

- eesti kirjanik Raimond Kaugver, Andrese poeg (korter 31; *25.02.1926 Rakvere; 1953. a tulnud Harju rajoonist Harku külanõukogust; töökoht 17.10.1958: Tallinna Linna Trammi- ja Trollibussi Trust, meister; △ 30.06.1958 sissekanne seoses passivahetusega – 17.10.1958) koos oma tütre Katrin Kaugveriga (*26.09.1950)¹²¹⁶, kes on tuntud tõlkija ja raamatukogutöötaja ning Raimondi abikaasa Sigrid Kaugver, Aleksandri tütar (△ 1955)¹²¹⁷. Ilmselt kolis Raimond Kaugver antud korterisse oma esimese abikaasa Sigrid Kurvis, Aleksandri tütre (*01.07.1925; tuli Padise vallast

¹²⁰⁹ Jane Palu. (snd 1980, elukoht Kadrina). Perekond Lume. Saamuel Palu. (01.04.2022).

¹²¹⁰ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1133. Lomonossovi 17 (alustatud 05.08.1953), lk 48.

¹²¹¹ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1133. Lomonossovi 17 (alustatud 05.08.1953), lk 45.

¹²¹² Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1133. Lomonossovi 17 (alustatud 05.08.1953), lk 48.

¹²¹³ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1133. Lomonossovi 17 (alustatud 05.08.1953), lk 45, 100.

¹²¹⁴ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1133. Lomonossovi 17 (alustatud 05.08.1953), lk 48.

¹²¹⁵ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1134. Lomonossovi 17- III (majaraamatut alustatud 01.10.1968), lk 39.

¹²¹⁶ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1133. Lomonossovi 17 (alustatud 05.08.1953), lk 88.

¹²¹⁷ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1133. Lomonossovi 17 (alustatud 05.08.1953), lk 99.

endisesse elukohta; △ 10.01.1945 – passi vahetamine 23.11.1949) ning tema vanemate Aleksander Kurvis, Aleksandri poja (*03.05.1893 Narva-Jõesuus; tuli Meriväljalt, toonasest Iru vallast 20.04.1944; △ 10.01.1945 – surnud 06.10.1947) ja Herta Kurvis¹²¹⁸, Jüri tütre (*30.03.1904 Kundas; tuli Meriväljalt Iru vallast 20.04.1944; △ 10.01.1945- uus pass 10.03.1950) juurde, kes seal juba varem elasid.¹²¹⁹

Korter 35:

- eesti tele- ja filmilavastaja, stsenaarist ja produtsent Helle Murdmaa, Tiidu tütar (korter 35, *04.02.1944 Pärnu rajoon, Vändra; saabunud 1956. a Tartust; △ 1971. a kolunud¹²²⁰ Leningradi mnt-lt ehk praeguselt Peterburi teelt¹²²¹ alaliselt mehe juurde; töökoht 1971. a: Eesti Televisiooni režissööri assistent; △ 20.04.1971 – välja registreerimise kuupäev puudub)¹²²² Ta oli aastatel 1970–1988 abielus arhitekt Allan Murdmaaga.¹²²³
- ning mööda ei saa minna ka antud maja arhitektist Edgar Johan Kuusikust; Ludvigi pojast (*22.02.1888 Võrumaal; △ kolis 10.10.1939 koos abikaasaga korterisse nr 35 aadressilt Kreutzwaldi 20-4; passi vahetus on märgitud 17.01.1945¹²²⁴), kelle bareljeef on tänaseni Gonsiori 17 tänavapoolse ukse kõrval (uksest vasakul tahvel Eri Klasi kohta). Edgar Kuusiku töökohana on märgitud 1945. a Pl. projekt. osakond Ts ja el. projekt. sektor vanemarhitekt.¹²²⁵ Edgar-Johann Kuusiku töökohana on märgitud Tarbekunsti Instituudi professor. Märkuste alla on kirjas, et 30.12.1965 on tema andmed kirjutatud ümber 08.05.1948.a alustatud raamatust lk 16 seoses passi vahetamisega. Koos Edgar Kuusikuga oli korterisse kirjutatud sisse ka tema abikaasa Salme Kuusik, Jaani tütar (*23.06.1905 Tallinnas; △ kirjas „arreteeritud aprillikuu lõpul

¹²¹⁸ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1133. Lomonossovi 17 (alustatud 05.08.1953), lk 99.

¹²¹⁹ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1700. Lomonossovi 17 / Gonsiori 31 (Kesklinna majaraamatud (Kesk-, Mere- ja Kalinini rajoon), lk 21.

¹²²⁰ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1134. Lomonossovi 17- III (majaraamatut alustatud 01.10.1968), lk 23.

¹²²¹ Leningradi maantee. Eesti Keele Instituudi kohanimeandmebaas. [www] <https://bit.ly/3NJUJhI> (01.04.2022).

¹²²² Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1134. Lomonossovi 17- III (majaraamatut alustatud 01.10.1968), lk 23.

¹²²³ Helle Karis. Vikipeedia. [www] <https://bit.ly/3DvOV1W> (01.04.2022).

¹²²⁴ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1700. Lomonossovi 17 / Gonsiori 31 (Kesklinna majaraamatud (Kesk-, Mere- ja Kalinini rajoon), lk 20.

¹²²⁵ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1700. Lomonossovi 17 / Gonsiori 31 (Kesklinna majaraamatud (Kesk-, Mere- ja Kalinini rajoon), lk 20.

1945. a“ ning sellele tõmmatud hiljem rist peale; sisse või välja registreerimise aega pole samas märgitud) ja tema tütar Livia Kuusik (*05.05.1934).¹²²⁶ Livia Kuusik oli samuti arhitekt ning abielus arhitekt Allan Murdmaaga¹²²⁷. Livia Murdmaa oli nt Tallinna Autobussijaama üks arhitektidest¹²²⁸.

Korterisse nr 35 oli lühikest aega kirjutatud sisse ka Voldemar Kuusik, Karli poeg (*18.05.1911 Tartus; tuli Haapsalust 05.04.1946; △ 25.04.1946 – kolis 27.12.1946 Gonsiori 17-5)¹²²⁹, kuid tema sugulust Edgar Johan Kuusikuga ei suutnud ma geni.com andmebaasi kaudu leida¹²³⁰.

Lisaks elas 1940. aastal antud majas ka teisi prominente, nt J. Varese 1940. aasta valitsuse sõjaline juht kindral Gustav Jonson. Ühe korteri volinik oli ka Oskar Angelus.¹²³¹

¹²²⁶ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1700. Lomonossovi 17 / Gonsiori 31 (Kesklinna majaraamatud (Kesk-, Mere- ja Kalinini rajoon), lk 20, 100.

¹²²⁷ Edgar Johan Kuusik. Vikipeedia. [www] <https://bit.ly/3NDJZwK> (26.03.2022).

¹²²⁸ Eesti Arhitektuurimuuseum, EAM Fk 2435. Tallinna Autobussijaam. Eesti Muuseumide Veebivärv. [www] <https://bit.ly/3iVsvhp> (26.03.2022).

¹²²⁹ Tallinna Linnaarhiiv. TLA.1396.1.1700. Lomonossovi 17 / Gonsiori 31 (Kesklinna majaraamatud (Kesk-, Mere- ja Kalinini rajoon), lk 24.

¹²³⁰ Voldemar Kuusik. Geni. [www] <https://bit.ly/3NABZwq> (26.03.2022).

¹²³¹ Reinde, U. (1994). 30 hõbeseekli asemel korter. Kolmas lugu sarjast "Kodused kohtumised ehk kuningas on alasti". – Õhtuleht. Linn (29. september 1994), lk. 7.

Lisa 13. Fotosid Gonsiori 17 majast

Joonis 1. Korter 29 ehk August Balderi kunagise korteri välisüksed 14.04.2022. Foto autor: Jane Palu¹²³²

Joonis 2. Korter 29 minev trepp 14.04.2022. Foto autor: Jane Palu¹²³³

¹²³² Korter 29 ehk August Balderi kunagise korteri välisüksed 14.04.2022. Perekond Palu erakogu.

¹²³³ Korter 29 minev trepp 14.04.2022. Perekond Palu erakogu.

Joonis 3. Lift 3. trepikojas 14.04.2022. Foto autor: Jane Palu¹²³⁴

Joonis 4. 3. trepikoja liftis olevad ehitamise ajast pärinevad nupud 14.04.2022. Foto autor: Jane Palu¹²³⁵

¹²³⁴ Lift 3. trepikojas 14.04.2022. Perekond Palu erakogu.

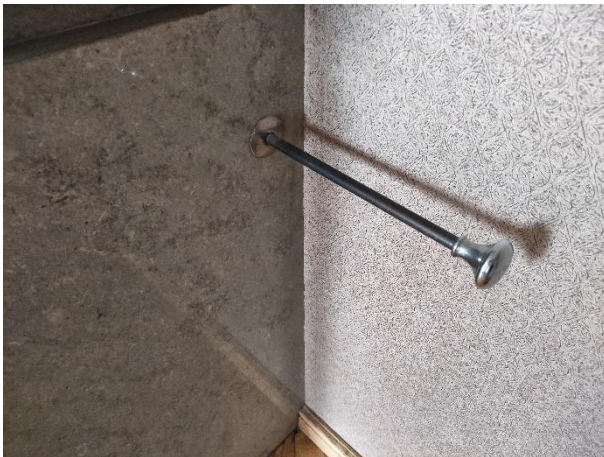
¹²³⁵ 3. trepikoja liftis olevad ehitamise ajast pärinevad nupud 14.04.2022. Perekond Palu erakogu.

Joonis 5. Lifti valmistanud firma plaadike 3. trepikoja lifti välimiselt uksest. Foto autor: Jane Palu¹²³⁶

Joonis 6. Ühes antud trepikoja korteris asuv kamin 14.04.2022. Foto autor: Jane Palu¹²³⁷

Joonis 7. Ühes antud trepikoja korteris asuva kamina siiber 14.04.2022. Foto autor: Jane Palu¹²³⁸

¹²³⁶ Lifti valmistanud firma plaadike 3. trepikoja lifti välimiselt uksest. Perekond Palu erakogu.

¹²³⁷ Korteriis 32 asuv kamin 14.04.2022. Perekond Palu erakogu.

¹²³⁸ Korteriis 32 asuva kamina siiber 14.04.2022. Perekond Palu erakogu.

Joonis 8. Ühes antud trepikoja korteris kahe toa vahel asuvad lükanduksed 14.04.2022. Foto autor: Jane Palu¹²³⁹

Joonis 9. Ühes antud trepikoja korteris asuvad ehitamise algsed lülitid 14.04.2022. Foto autor: Jane Palu¹²⁴⁰

Joonis 10. Ühes antud trepikoja korteris säilinud ehitamise aegsed uksehinged 14.04.2022. Foto autor: Jane Palu¹²⁴¹

¹²³⁹ Korter 32 kahe toa vahel asuvad lükanduksed 14.04.2022. Perekond Palu erakogu.

¹²⁴⁰ Korteris 32 asuvad ehitamise algsed lülitid 14.04.2022. Perekond Palu erakogu.

¹²⁴¹ Korter 32 ehitamise aegsed uksehinged 14.04.2022. Perekond Palu erakogu.

Joonis 11. Ühes antud trepikoja korteris esiku valmimise ajast pärit seinalamp 14.04.2022.
Foto autor: Jane Palu¹²⁴²

Joonis 12–13. Ühes antud trepikoja korteris esiku põrandas asuv ventilatsiooniava ja esikuseinal asuv ventilatsiooniluuk 14.04.2022. Foto autor: Jane Palu¹²⁴³

¹²⁴² Korter 32 esiku valmimise ajast pärit seinalamp 14.04.2022. Perekond Palu erakogu.

¹²⁴³ Korter 32 esiku põrandas asuv ventilatsiooniava ja esikuseinal asuv ventilatsiooniluuk 14.04.2022. Perekond Palu erakogu.

Joonis 14. Ühe antud trepikoja 4. korruse korteri Gonsiori tänava poolsest toast avanev vaade Politseipargile 14.04.2022. Foto autor: Jane Palu¹²⁴⁴

¹²⁴⁴ Korter 32 Gonsiori tänava poolsest toast avanev vaade Politseipargile 14.04.2022. Perekond Palu erakogu.

Joonis 15. Vaade Gonsiori 17 hoovile 3. trepikojas 2. ja 3. korruse vahel asuvalt rõdult
14.04.2022. Foto autor Jane Palu¹²⁴⁵

Joonis 16. Vaade Gonsiori 17 hoovile 3. trepikojas 2. ja 3. korruse vahel asuvalt rõdult
14.04.2022. Foto autor Jane Palu¹²⁴⁶

¹²⁴⁵ Vaade Gonsiori 17 hoovile 3. trepikojas 2. ja 3. korruse vahel asuvalt rõdult 14.04.2022. Perekond Palu erakogu.

¹²⁴⁶ Vaade Gonsiori 17 hoovile 3. trepikojas 2. ja 3. korruse vahel asuvalt rõdult 14.04.2022. Perekond Palu erakogu.

Joonis 17. Gonsiori 17 hoovi Gonsiori tn poolt viiv värav 14.04.2022. Foto autor: Jane Palu¹²⁴⁷

¹²⁴⁷ Gonsiori 17 hoovi Gonsiori tn poolt viiv värav 14.04.2022. Perekond Palu erakogu.

Joonis 18. Gonsiori tn poolses küljes asuvad Anna Klasi ja Bruno Lukki, Eri Klasi ning Edgar Kuusiku mälestustahvlid 14.04.2022. Foto autor: Jane Palu¹²⁴⁸

¹²⁴⁸ Gonsiori tn poolses küljes asuvad Anna Klasi ja Bruno Lukki, Eri Klasi ning Edgar Kuusiku mälestustahvlid 14.04.2022. Perekond Palu erakogu.

Joonis 19. Anna Klasi ja Bruno Lukki kunagise korteri akende vahel asuv mälestustahvel
14.04.2022. Foto autor: Jane Palu¹²⁴⁹

Joonis 20. Gonsiori 17 majale vaade läbi Politseipargi 14.04.2022. Foto autor: Jane Palu¹²⁵⁰

¹²⁴⁹ Anna Klasi ja Bruno Lukki kunagise korteri akende vahel asuv mälestustahvel 14.04.2022. Perekond Palu erakogu.

¹²⁵⁰ Gonsiori 17 majale vaade läbi Politseipargi 14.04.2022. Perekond Palu erakogu.

Joonis 21. Kindralite maja ja politseiaed ca 1939. a.¹²⁵¹

Joonis 22. Gonsiori 31 maja lapsed Politseiaias ca 1938. aastal¹²⁵²

¹²⁵¹ Kindralite maja ja Politseiaed ca 1939. a. Urve Jaanson erakogu.

¹²⁵² Gonsiori 17 maja lapsed Politseiaias ca 1938. aastal. Urve Jaanson erakogu.

Lisa 14. August Balderi iseloomu üksikasjad Kaitseliidu atestatsioonilehtede põhjal

Tabel 1. August Balderi kohusetunne teenistuse alal

192 0	Kohusetruu, teenistuses hästi vilunud.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:179?90,587,807,150,0
192 1	Hästi välja arenenud kohusetundega.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:181?120,548,826,208,0
192 2	Väga hea. Kohusetunnet on olemas täiel määral.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:157; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:183; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:185
192 3	Hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:159; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:189
192 4	Hea. Lähem ülem: kohusetunne teenistuse alal täitsa rahuldav.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:161; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:193 http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:191?286,686,1451,158,0
192 5	Väga hea. Lähem ülem: niisama ei ole kohusetunde vastu eksimist märganud, - mees on alati oma töö juures olnud ja seda tööd ka hea meelega teinud.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:163, http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:198 http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:196?334,770,1450,472,0
192 8	Väga hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:165; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:204
192 9	Väga hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:167; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:210
193 0	Jäeb maksma eelmise aasta atestatsioon.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:169; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:216
193 1	Jätan maksma eelmise aasta atestatsiooni.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:171; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:220

193 2	Jääb maksma eelmise aasta atestatsioon.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:173 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:226
193 3	Jääb maksma eelmise aasta atestatsioon.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:175 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:232
193 5	Väga hea. On kõigiti püüdlik ja kohuseid täidab kõigiti korralikult; nõuab seda ka teistelt. Mitmekesine töö huvitab tervikus.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:177 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:233
193 6	Väga hea. Väga püüdlik. Kõrgesti arenenud kohusetundega ohvitser.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:154
193 7	Väga hea. Kohusetundes eeskujulik. Oma mitmekesisel ja laialdasel tööpõllul täidab oma ülesandeid ja haarab veelgi teisi eeskujulikult.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:235
193 8	Väga hea. Väga kohusetundeline. Sellel alal ei ole kunagi vaja midagi meelde tuletada.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:237

Tabel 2. August Balderi algatusvõime ja iseloomujooned

192 0	Kindla ja nõudja karakteriga. Avaldab head initsiatiivi ja energiat.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:179?96,510,749,84,0 http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:179?89,659,807,146,0
192 1	Kindla iseloomuga. Töös energiline ja algatusvõimeline.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:181?100,524,590,136,0 http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:181?112,860,708,184,0
192 2	Hea. Iseäralist algatusvõimet ei ole veel üles näidanud.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:157 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:183 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:185
192 3	Hea. Lähem ülem: algatusvõime võiks ehk natuke suurem olla, aga siiski hea. Püsivus töös - väga suur.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:159 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:189 http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:187?286,794,1429,180,0 http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:187?294,1120,1503,192,0
192 4	Hea. Lähem ülem: algatus ja otsustamisvõimed, võiks ehk natuke	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:161 ,

	suuremad olla, aga jätkub ka praegustest. Töös küllaldaselt püsiv.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:193 http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:191?294,834,1457,286,0 http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:191?346,1104,1003,110,0
192 5	Hea. Lähem ülem: Mis puutub algatusvõimesse, siis ei või selle puuduse üle kaevata, seda on küllaldaselt olnud tema võimupiiride ulatuses.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:163 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:198 http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:196?338,1114,1428,384,0
192 8	Väga hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:165 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:204
192 9	Väga hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:167 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:210
193 0	Jääb maksma eelmise aasta atestatsioon.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:169 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:216
193 1	Jätan maksma eelmise aasta atestatsiooni.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:171 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:220
193 2	Jääb maksma eelmise aasta atestatsioon.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:173 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:226
193 3	Jääb maksma eelmise aasta atestatsioon.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:175 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:232
193 5	Väga hea. Tähti taevast ei püüa alla tuua, selle asemel elukohased uued mõtted leiduvad kaunis tihti tema poolt algatust. Uurib küsimusi. Kirjutab tihti "Kaitse Kodus".	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:177 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:233
193 6	Väga hea. Algatusvõimelt silmapaistev. Kaitseliidu elualal haarab omal algatusel kinni uutest mõtetest ja viib need ellu sedavõrd kuivõrd ametikoht seda võimaldab!	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:154?724,2244,1874,255,0
193 7	Väga hea. Kaitseliidu elus ja töös silmapaistvalt algatusvõimeline. Süveneb põhjalikult ettevõtetesse,	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:235

	mispärast algatab ka ainult elulisi küsimusi.	
1938	Väga hea. Kaitseliidu laialdase tegevuse juures igati algatusvõimeline ohvitser. Haarab alasid, mis iganes tema otsestesse ülesannetesse ei puutugi.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:237

Tabel 3. August Balderi otsustusvõime

1922	Väga hea. Otsustamisvõime on väga hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:157 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:183 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:185
1923	Hea. Lähem ülem: täitsa otsustusvõimeline, - tunneb ja teab oma võimu piirisi ja talitab neis otstarbekohaselt, õieti ja õiglaselt.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:159 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:189 http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:187?292,866,1487,372,0
1924	Hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:161 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:193
1925	Hea. Lähem ülem: sedasama pean ka otsustusvõimest ütleva, liht küsimustega ei ole ülemust tülitanud.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:163 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:198 http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:196?318,1372,1440,380,0
1928	Väga hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:165 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:204
1929	Väga hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:167 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:210
1930	Jääb maksma eelmise aasta atestatsioon.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:169 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:216

1931	Jätan maksma eelmise aasta atestatsiooni.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:171 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:220
1932	Jäab maksma eelmise aasta atestatsioon.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:173 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:226
1933	Jäab maksma eelmise aasta atestatsioon.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:175 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:232
1935	Väga hea. Ruttu ja olukorra kohaselt võtab otsused, oskab neid põhjendada ja hoiab neist kinni. On tulnud palju vaielda. Korralekutsumises on kindel ja ei karda vastutust.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:177 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:233
1936	Väga hea. Täiesti otsusevõimeline. Otsused vastavad olukorrale. Omi otsuseid oskab põhjendada ja hoiab neist kinni. Otsustes kindel ja ei karda vastutust.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:154
1937	Väga hea. Otsusevõime täielikult arenenud. Ei karda otsustada ega ei kõhkle otsustamisel. Otsustab reeglite ja arukonna kohaselt. Sellel alal täiesti eeskujulik ohvitser.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:235
1938	Väga hea. Täiesti otsustamisvõimeline ohvitser. Otsused põhjendatud, hoiab neist kinni ja viib need ellu. Kõrvaltvaatajaid otsuste tegemisel pole vaja.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:237

Tabel 4. August Balderi töövõime

192 2	Väga hea. Töövõime on väga hästi välja arenemas.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:157 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:183 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:185
192 3	Väga hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:159 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:189
192 4	Hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:161 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:193

192 5	Väga hea. Lähem ülem: töövõimet jätkub, võib tööd teha ja teeb kah.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:163 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:198 http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:196?356,1639,1392,190 <u>.0</u>
192 8	Väga hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:165 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:204
192 9	Väga hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:167 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:210
193 0	Jääb maksma eelmise aasta atestatsioon.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:169 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:216
193 1	Jätan maksma eelmise aasta atestatsiooni	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:171 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:220
193 2	Jääb maksma eelmise aasta atestatsioon.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:173 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:226
193 3	Jääb maksma eelmise aasta atestatsioon.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:175 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:232
193 5	Väga hea. Terve ja täiesti töövõimeline mees. Mitmekesise tööga, nagu on seda kaitseliidu töö,- on alati hästi toime tulnud. Ettenähtlik suuremate sündmuste puhul ka	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:177 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:233

	pisiasju korraldama.	
193 6	Väga hea. Eeskujulikult töövõimeline . Kaitseliidu mitmekesise tööga oli väga hästi toime tulnud.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:154
193 7	Väga hea. Töövõime ei jäta midagi soovida. Kaitseliidu töös kõigesti kogenenud mees. Haarab oma tegevust laialt kuid lahendab ka väga hästi detail küsimusi: Töös- alati värskes mees.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:235
193 8	Väga hea. Töövõime ei jäta midagi paremat soovida.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:237

Tabel 5. August Balderi karskus (joovastavate jookide ja uimastavate ainete tarvitamine ning hasartmängudest osavõtmine)

1922	Hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:157 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:185
1923	Hea. Lähem ülem: Karske, s.o ei joo ennast purju, kui juhtub, võtab mõnikord pitsi, aga peab selle juures ka piiri, töö selle	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:159 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:189 http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:187?290,1220,1511,414,0

	alla kunagi ei kannata.	
1924	Hea. Lähem ülem: Joovastavaid jookisid tarvitab, aga mõõdukalt, nii et see teenistuse peale halvavalt ei mõju.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:161 , http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:193 http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:191?302,1208,1501,268,0
1925	Hea. Lähem ülem: karske, nii palju, kui seda tarvis on, et teenistushuvid selle all ei kannataks.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:163 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:198 http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:196?360,1715,1518,286,0
1928	Hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:165 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:204
1929	Hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:167 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:210
1930	Jäeb maksma eelmise aasta atestatsioon.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:169 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:216
1931	Jätan maksma eelmise aasta atestatsiooni.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:171 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:220
1932	Jäeb maksma eelmise aasta atestatsioon.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:173 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:226
1933	Jäeb maksma eelmise aasta atestatsioon.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:175 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:232

1935 - 1936	-	-
-------------------	---	---

Tabel 6. August Balderi joovastavate jookide ja uimastavate ainete tarvitamise mõju teenistuskohuste täitmisele ja ülalpidamisele

1922	Joovastavaid jooke tarbib mõõdukalt, teenistuse kohuste täitmise peale see ei mõju kaugeltki mitte; uimastavaid aineid ei tarvita.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:183
1923- 1925, 1928- 1933	-	-
1935	Hea. Mõnikord võiks vähem napsu võtta, olgugi, et kannatab välja. Oli kord juhus, kus pidi teenistus kannatama (kuid ei kannatanud tegelikult). Harilikult aga ei takista, töölt ei puudu.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:177; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:234
1936	Hea. Kus tarvis, napsi võtab. Teenistust selle ajal ei kannata.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:155
1937	Hea. Võtab napsu kui see tarvilik, kuid ei "tiku" napsu järele. Napsu töö ei tarvita, napsu pärast töölt pole puudunud.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:236
1938	Hea. Tarvitab joovastavaid jooke mõõdukalt.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:238

Tabel 7. August Balderi õiglustunne (eriti alluvate hindamisel)

192 2	Väga hea. Alluvate hindamisel seni täiesti õiglane.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:157; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:183; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:185
192 3	Hea. Lähem ülem: õigluse- ja kohusetunne- väga hästi ja õieti välja arenenud-, ei ole juhust olnud märgata, et ta oma alamate suhtes oleks "onupoja poliitikat" ajanud.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:159; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:189 http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:187?228,398,1617,396,0

192 4	Hea. Lähem ülem: Alluvate hindamises ei (lisatud: ole) õiglustundest silmapaistvaid kõrvalekaldumisi märgata olnud.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:161 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:193 http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:191?252,416,1509,274,0
192 5	Hea. Lähem ülem: õiglustunde puudus silmnähtavalt esile ei ole tulnud, isiklikult minule, ehk küll paar korda kõrvalt olen kuulnud, et just nagu ei olla õieti talitanud, aga see on kuuldus.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:163 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:198 http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:196?286,420,1480,490,0
192 8	Väga hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:165 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:204
192 9	Väga hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:167 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:210
193 0	Jääb maksma eelmise aasta atestatsioon.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:169 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:216
193 1	Jätan maksma eelmise aasta atestatsiooni.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:171 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:220
193 2	Jääb maksma eelmise aasta atestatsioon.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:173 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:226
193 3	Jääb maksma eelmise aasta atestatsioon.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:175 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:232
193 5	Väga hea. Pole tähele pannud ebaõiglast hinnetega tea ühtki sihilikku ettekannet teiste peale, olgugi, et paar vaielusasja on ette tulnud malevate pealikutega. Sõprus, tutvus tema tegevustes ja hinnetes osa pole mänginud.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:177 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:233

193 6	Väga hea. Väga õiglane kõikidel aladel.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:154
193 7	Väga hea. Õiglustunne ei jäta midagi soovida.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:235
193 8	Väga hea. Pole ebaõiglane ega sihilik. Sõprus ja tutvus vahekordi ei mõjuta.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:237

Tabel 8. August Balderi oskus valida endale kaastöölisi

1936	Väga hea. Kaastöölisi oskab endale väga hästi valida,- aga kas see iga kord töötas oli iseasi, sest igaühel pole võimalik saada neid mehi, keda tahetakse.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:155
1922- 1925, 1928- 1933	-	-
1935	Väga hea. Tema peal on viimasel aastal olnud malevate jaoks instruktorite otsimine. Tunneb ohvitserkonna liikmeid kaunis laialt. Teab üksikute võimeid, kuid iga kord pole korda läinud saada neid inimesi, keda tahetud.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:177 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:234
1937	Väga hästi. Vilunud ja õiglase ohvitserina oskab enesele kaastöölisi valida ja neid ka teistele väärilt soovitada. Ohvitserkonda ja pealikuid tunneb rohkearvuliselt.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:236
1938	Väga hea. Kaastöölisi oskab valida kuid valik ei olene alati temast. Tunneb ohvitserkonda ja oskab põhjalikult hinnata inimeste võimeid.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:238

Tabel 9. August Balderi vilumus teenistuses (eriti praktiliselt oma erialal)

192 0	Ümberkäimine ja vahekord rahvaväelastega on sõbralik ja hea. Sõjategevuses eeskujulikku vahvust üles näidanud ning rood väga häid	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:179?67,981,864,234,0 http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:179?94,1923,833,261,0
----------	--	--

	tagajärgesid andnud kõikides lahingutes.	
192 1	Vilumus teenistuses hea. Ümberkäimine rahvaväelastega ja vahekord nendega laitmatu.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:181?100,748,892,122,0 http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:181?122,1044,838,264,0
192 2	Hea. Vilumus teenistuses- üleüldse hea, praeguse ameti juures alal natuke puudulik, kuid lühikest aega arvesse võttes; selle ameti peal kõigest 5 kuud. Igatpidi hea; on püüdmist täiendada.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:157; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:183; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:185
192 3	Hea. Lähem ülem: oma erialal, rivis, juba küllalt välja arenenud ohvitser.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:159; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:189 http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:187?324,1544,1489,174,0
192 4	Hea. Lähem ülem: vilumust teenistuses küllalt.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:161; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:193 http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:191?300,1458,1293,116,0
192 5	Hea. Lähem ülem: vilumus teenistuses küllaldaselt suur, põhjapanevaid näpunäiteid ei ole tarvidust anda olnud.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:163; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:198 http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:196?332,1979,1476,312,0
192 8	Väga hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:165; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:204
192 9	Väga hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:167; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:210
193 0	Jääb maksma eelmise aasta atestatsioon.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:169; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:216
193 1	Jätan maksma eelmise aasta atestatsiooni.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:171;

		http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:220
193 2	Jääb maksma eelmise aasta atestatsioon.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:173 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:226
193 3	Jääb maksma eelmise aasta atestatsioon.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:175 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:232
193 5	Väga hea. Vilumust omab täiel määral. Juhib ka alluvaid otsinguil ja annab jõukohaseid ülesandeid.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:177 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:234
193 6	Väga hea. Täiesti vilunud Kaitseliidu teenistuses, eriti aga omal alal. Paremat soovida ei oskagi.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:155
193 7	Väga hea. Silmapaistvalt hästi omal erialal vilunud. Omab ka suure üldteenistuselise vilumuse. Teenistus sõjaväes (staaž)- vajab värskendust.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:236
193 8	Väga hea. Kaitseliidus täiel määral vilunud- ei oska tema erialal paremat ohvitseri soovitada.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:238

Tabel 10. August Balderi riigivarandusega käitlemise iseloomustus

192 0	Ausameelne, riigivaranduse eest hoolitseja ja hoidja.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:179?69,1121,824,253,0
192 2	Hea. Riigivarandusega ümberkäimises hoolas, kokkuhoidlik.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:157 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:183 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:185
192 3	Hea. Lähem ülem: riigivarandusega ümberkäimises kokkuhoidlik.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:159 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:189 http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:187?294,1710,1491,176,0
192 4	Hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:161 ;

	Lähem ülem: riigivarandusega käib kokkuhoidlikult ümber.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:193 http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:191?284,1820,1507,210,0
192 5	Hea. Lähem ülem: riigivarandusega ümberkäimises kokkuhoidlik.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:163 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:198 http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:196?360,2183,1442,192,0
192 8	Väga hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:165 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:204
192 9	Väga hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:167 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:210
193 0	Jääb maksma eelmise aasta atestatsioon.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:169 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:216
193 1	Jätan maksma eelmise aasta atestatsiooni.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:171 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:220
193 2	Jääb maksma eelmise aasta atestatsioon.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:173 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:226
193 3	Jääb maksma eelmise aasta atestatsioon.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:175 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:232
193 5	Väga hea. Otsekoheseid varandusi tema käsutuses pole olnud, kuid korraldused kaitseliidu ja riikliku varade alal- teiste korralduste hulgas on alati ka kokkuhoidu ja korraliku ümberkäimist nõudnud.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:177 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:234
193 6	Väga hea. Väga kokkuhoidlik, varadega ümberkäimises leiab käe, näitab korralikust.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:155

193 7	Väga hea. Olen võinud tähele panna ainult väga korraliku käitumist riigi- ja kaitseliidu varandusega.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:236
193 8	Väga hea. Täiesti kokkuhoidlik.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:238

Tabel 11. August Balderi kaitseväeline kasvatus ja distsipliinitunne

192 0	Lahingutes vahva ja peab head distsipliini.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:179?67,810,821,173,0
192 1	Distsipliini pidamine hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:181?110,952,860,184,0
192 2	Väga hea. Distsipliini pidamine ja vahekord alluvatega väga hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:157; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:183; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:185
192 3	Hea. Lähem ülem: Sõjaväeliselt väga hästi kasvatatud ja distsiplineeritud ohvitser.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:159; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:189 http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:187?324,1804,1519,252,0
192 4	Hea. Lähem ülem: distsiplineeritud. Vahekord alluvatega väga hea. Nõuab distsipliini ja korrektsust ka alluvatele.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:161; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:193 http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:191?302,1560,1489,280,0
192 5	Hea. Lähem ülem: Ka distsipliini- ja taktitunde puudust ei ole märganud.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:163; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:198 http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:196?370,2457,1478,196,0
192 8	Väga hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:165; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:204
192 9	Väga hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:167; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:210

193 0	Jääb maksma eelmise aasta atestatsioon.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:169 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:216
193 1	Jätan maksma eelmise aasta atestatsiooni.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:171 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:220
193 2	Jääb maksma eelmise aasta atestatsioon.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:173 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:226
193 3	Jääb maksma eelmise aasta atestatsioon.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:175 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:232
193 5	Väga hea. Otsekohene ja julgelt väljendab ja kaitseb oma seisukohti. Ka vaidleb. Olen seda lugenud paremuseks. Kuid inimesed, kes teda ei tunne, võivad teise mulje saada. Distsipliini austab, nõuab ja ise ka täidab.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:177 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:234
193 6	Väga hea. Kaitsevääliselt väga hästi kasvatatud. Distsipliini austab ise ja nõuab seda ka teistelt.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:155
193 7	Väga hea. Kasvatatud ja täiesti distsiplineeritud ohvitser.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:236
193 8	Väga hea. Otsekohene ja julge väljaastumine. Distsiplineeritud ohvitser.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:238

Tabel 12. August Balderi seltskondlik kasvatus

192 2	Väga hea. Sõjaväeline ja seltskondlik kasvatus ning taktitunne on täiesti välja arenemas.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:157 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:183 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:185
192 3	Hea. Lähem ülem: Seltskondlikult on mul vähe temaga kokkupuutumist olnud, aga ka seltskondliku kasvatus	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:159 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:189

	mõttes ei ole mul senini temale midagi ette heita.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:187?322,1974,1507,418,0
192 4	Hea. Lähem ülem: seltskondliku ja sõjaväelise kasvatuse mõttes ei ole ebatahtlisi välja astumisi märgata olnud.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:161 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:193 http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:191?306,2010,1549,274,0
192 5	Hea. Lähem ülem: seltskondlikult ja sõjaväeliselt hästi kasvatatud.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:163 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:198 http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:196?382,2287,1450,274,0
192 8	Väga hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:165 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:204
192 9	Väga hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:167 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:210
193 0	Jääb maksma eelmise aasta atestatsioon.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:169 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:216
193 1	Jätan maksma eelmise aasta atestatsiooni.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:171 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:220
193 2	Jääb maksma eelmise aasta atestatsioon.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:173 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:226
193 3	Jääb maksma eelmise aasta atestatsioon.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:175 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:232
193 5	Väga hea. Viisakas, peenetundeline sisult, kuigi seda iga kord väliselt ei paista. Iseteadev ja korrektne. Käitumises täiesti korralik.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:177 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:234

193 6	Väga hea. Seltskonnas lugupeetud. Väga viisakas, korrektne ja taktitundeline.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:155
193 7	Väga hea. Seltskonnas viibides tunneb end "kodus" olevat, igati viisakas ja korrektne, sümpaatne ja iseteadev.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:236
193 8	Väga hea. Korrektne, viisakas- kõigiti kasvatatud ohvitser.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:238

Tabel 13. August Balderi eespool tähendamata iseloomuomadused ja kalduvused, mis soodustavad või takistavad teenistuskohuste täitmist

1936	Väga hea. Iseloomult kindel, otsekohene, kuid vahest armastab, enam kui seda tarvis oleks, oma mõtet läbi suruda. Oma töö kõrval võtab osa seltskondlikust tööst ja tegevusest nagu Vabaduse Risti vendade, Laskurliidu jm organisatsioonides.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:155?619,1941,1264,267,0
1922 - 1925 , 1928 - 1933	-	-
1935	Võtab osa oma töö kõrval nii mõnestki üritusest ohvitserkonna elus (Vabadusristi vennad, Sv. majandusühisus, Laskur-liit), Tallinna Malevas- malevkonna pealik, mis palju tööd võtab. Huvi ja tahtmine elu vastu on.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:177 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:234
1937	1. atesteerija arvates oli väga hea, aga 2. atesteerija arvates oli hea. Kindla ja tugeva iseloomuga mees. On vahest tunda, et armastab isegi liiga rangelt kinni pidada oma põhjendatud seisukohtadest kui ka teise ohvitseri seisukohad on veelgi enam põhjendatud. Omab suure huvi ja armastuse kaitseliidu töö vastu. 2. atesteerija nõustus 1. pika seisukohaga ning ütles, et see on õigus, August Balder armastab vaielda.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:236?576,1971,1888,270,0

1938	Väga hea. Iseloomult järsuvõitu, milline joon võib avalduda teatud olukordadel või vaielusküsimustel. Üldiselt aga väga heatahtlik, sõbralik ja vastutulelik. Kaasteenijate hulgas armastatud ohvitser.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:238?632,1975,1282,270,0
------	---	---

Tabel 14. August Balderi tervislik seisund, kuivõrd see mõjutab ametikohuste täitmist

1920	Terviseline seisukord hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:179?84,1284,681,153,0
1921	Tervis hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:181?120,1294,418,136,0
1922	Väga hea. Tervis väga hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:157 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:183 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:185
1923	Väga hea. Lähem ülem: terviseline seisukord - väga hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:159 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:189 http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:187?334,2390,1337,90,0
1924	Väga hea. Lähem ülem: terviseline seisukord - väga hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:161 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:193 http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:191?356,2260,1325,118,0
1925	Väga hea. Lähem ülem: terviseline seisukord - kadestamise väärt.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:163 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:198 http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:196?366,2671,1560,102,0
1928	Väga hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:165 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:204
1929	Väga hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:167 ;

		http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:210
1930	Jääb maksma eelmise aasta atestatsioon.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:169 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:216
1931	Jätan maksma eelmise aasta atestatsiooni.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:171 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:220
1932	Jääb maksma eelmise aasta atestatsioon.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:173 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:226
1933	Jääb maksma eelmise aasta atestatsioon.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:175 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:232
1935	Väga hea. Terve. Teenistus tervise all kunagi pole kannatanud.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:177 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:234
1936	Väga hea. Täiesti terve.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:155
1937	Väga hea. Tervis täiesti korras.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:236
1938	Väga hea. Tervis täiesti korras.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:238

Tabel 15. August Balderi atestatsiooni kokkuvõte

192 1	Üleüldine kokkuvõte hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:181?134,1715,846,256,0
192 2	Väga hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:157 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:183 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:185
192 3	Hea. Lähem ülem: üldse väga hea ohvitser.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:159 ;

		http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:189 http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:187?494,2486,1191,140,0
192 4	Hea. Lähem ülem: üldkokkuvõte- väga hea, ehk küll teatava, õige väikese, pingutusega.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:161 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:193 http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:191?308,2374,1575,230,0
192 5	Hea. Lähem ülem: üldkokkuvõttes- hea ohvitser.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:163 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:198 http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:196?376,2767,1286,120,0
192 8	Väga hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:165 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:204
192 9	Väga hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:167 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:210
193 0	Jääb maksma eelmise aasta atestatsioon.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:169 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:216
193 1	Jätan maksma eelmise aasta atestatsiooni.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:171 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:220
193 2	Jääb maksma eelmise aasta atestatsioon.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:173 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:226
193 3	Jääb maksma eelmise aasta atestatsioon.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:175 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:232
193 5	Väga hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:177 ; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:234

193 6	Väga hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:155
193 7	Väga hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:236
193 8	Väga hea.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:238

Tabel 16. August Balderi vahetu ja vahepealsete ülemate arvamus, millisele ametikohale vääristamiseks oleks kõlvuline

1922	Väga hea. Ohvitseride kursuste ülema abiks- ehk pataljoni ülemaks-väga kohane. (Kindralmajor, sõringul 18. märtsil 1923)	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:185?622,1946,1251,567,0
1923	Kohane praegusel kohal. (Kindralmajor, Sõjaministri abi 5. veebruaril 1924)	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:189
1924	Kohane praegusel kohal. (Kindralmajor P. Lill 30. jaanuaril 1925)	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:193?118,2410,1653,524,0
1925	Kohane praegusel kohal ja vääriline rügemendi ülema vahi kohale	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:198
1928	Kohane praegusel kohal. Vääriline määramiseks jaoskonna ülema kohale kindralstaabis ehk diviisistaabis. (Kindralmajor Paul Lill, Sõjaministri abi 14. veebruaril 1929)	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:166?1327,1878,588,336,0; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:204?174,2467,1666,634,0
1929	Vääriline määramiseks jaoskonna ülema kohale kaitseväe või diviisi staabis. (Kindralmajor Paul Lill, Kaitseministri abi 17. detsembril 1929)	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:168?1361,1871,588,338,0; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:210?172,2456,1678,544,0
1930	Jääb maksma eelmise aasta atestatsioon.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:170?1348,1889,606,326,0; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:216?144,2421,1637,474,0
1931	Jätan maksma eelmise aasta atestatsiooni. Rivis vääriline määramiseks üksiku jalaväepataljoni ülema kohale.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:174?854,1825,530,336,0; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:220?164,2413,1655,568,0

	(Kindralmajor Paul Lill, Kaitseministri abi 5. detsembril 1931)	
1932	Jääb maksma eelmise aasta atestatsioon.	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:174?1403,1821,554,276,0; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:226?138,2021,1648,440,0
1933	Jääb maksma eelmise aasta atestatsioon. Vääriline määramiseks üksiku jalaväepataljoni ülema kohale. (Kindralmajor Paul Lill, Kaitseminister 03. veebruaril 1934)	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:172?826,1845,532,274,0; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:232?1232,600,648,1310,0
1935	Omal kohal, aga peaks varsti tulema tagasi ka kaitseväge, et omandada kogemusi edasi liikumiseks. (Kindralleitnant Johan Laidoner, Kaitseväge Ülemjuhataja 15. jaanuaril 1936)	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:177?257,2499,1616,349,0; http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:234?152,2598,3519,490,0
1936	Väga kohane praegusel ametikohal. Võib edukalt täita ka kõrgemaid staabiteenistuse või riviametikohti, kuid peaks varem omama vastava rivistaaži. (Kaitseliidu Peastaabi ülem kolonel Jaan Maide 30.nov. 1936)	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:155?632,2611,1255,283,0
1937	Vääriline määramiseks sõjaväe rügemendi ülema ametikohale, kui selleks ei tee komistusi rivi staaži puudumine. (Kolonel Jaan Maide, Kaitseliidu Peastaabi ülem 31. oktoobril 1937)	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:236?578,2619,1898,298,0
1938	Täiesti kohane määramiseks Sõjaväeringkonna ülema ametikohale, kui staaži küsimine selleks takistusi ei tee. (Kolonel Jaan Maide, Kaitseliidu Peastaabi ülem 30. oktoobril 1938)	http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:238?632,2633,1282,296,0

Lisa 15. August Balderi täielik teenistuse kirjeldus sõjaväes ja Kaitseliidus

Tabel 1. August Balder Vene sõjaväes

Periood	Kelleks või kuhu määratud	Allikas (nt link), kust info pärineb
15.10.1914-01.03.1915	Alamväelisena 172. tagavara pataljoni 1. roodus.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:13?330,489,809,171,0; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:23?233,467,823,179,0; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:34?250,446,832,166,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:44?240,554,1716,164,0; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:137?342,440,1433,147,0
01.03.1915-10.05.1915	172. tagavara pataljoni õppekomandos.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:13?329,664,814,133,0; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:23?226,646,822,154,0; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:34?248,574,814,180,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:44?236,696,1684,144,0; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:137?335,547,1443,137,0
15.05.1915	II Peterburi lipnikude koolis.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:13?330,813,813,136,0; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:23?227,792,832,131,0; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:34?254,708,814,250,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:44?242,814,1726,146,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:44?254,924,1668,126,0; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:137?340,657,1422,100,0; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:137?338,739,1432,58,0
15.08.1915	Ülendatud lipnikuks.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:13?330,813,813,136,0; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:23?226,922,825,94,0 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:34?254,708,814,250,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:44?242,814,1726,146,0;

		<p>1932:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:44?254,924,1668,126,0;</p> <p>1940:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:137?340,657,1422,100,0;</p> <p>1940:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:137?338,739,1432,58,0</p>
<p>20.08.1915- 01.09.1915 (01.12.1915)</p>	<p>175. tagavara pataljoni 83. sõjaväljale saadetava (marschi) roodu ülem.</p>	<p>1923:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:13?314,961,821,200,0;</p> <p>1926:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:23?220,1010,835,220,0;</p> <p>1930:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:34?252,938,816,230,0;</p> <p>1932:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:44?242,1012,1704,192,0;</p> <p>1940:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:137?343,775,1420,170,0</p>
<p>01.12.1915- 03.03.1916</p>	<p>122. marschi pataljoni (sellesama) roodu ülem.</p>	<p>1923:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:13?324,1176,819,141,0;</p> <p>1926:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:23?229,1220,815,150,0;</p> <p>1930:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:34?232,1140,850,178,0;</p> <p>1932:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:44?256,1190,1680,124,0;</p> <p>1940:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:137?342,929,1440,83,0</p>
<p>05.03.1916- 08.09.1917</p>	<p>Tegevas Vene sõjaväes.</p>	<p>1923:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:13?330,1320,801,94,0</p>
<p>05.03.1916- 15.12.1916</p>	<p>240. jalaväe Vavrski polgus.</p>	<p>1923:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:13?336,1429,807,121,0;</p> <p>1926:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:23?237,1353,815,171,0;</p> <p>1930:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:34?244,1290,808,132,0;</p> <p>1932:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:44?240,1280,1688,130,0;</p> <p>1940:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:137?337,984,1425,95,0</p>
<p>15.12.1916- 14.05.1917</p>	<p>I roodu noorem ohvitser olnud.</p>	<p>1923:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:13?319,1544,824,119,0;</p> <p>1926:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:23?223,1496,832,129,0;</p> <p>1930:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:34?232,1392,826,150,0;</p> <p>1932:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:44?236,1390,1702,86,0;</p> <p>1940:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:137?335,1047,1440,57,0</p>

<p>14.05.1917-08.09.1917</p>	<p>Ajutine I roodu ülem (1926. a teenistuselehel 7. roodu ülem olnud).</p>	<p>1923:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:13?329,1677,807,94,0; 1926:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:23?227,2082,812,119,0; 1930:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:34?242,1640,824,152,0; 1930:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:34?228,1882,834,152,0; 1932:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:44?230,1550,1724,152,0; 1932:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:44?238,1764,1686,134,0; 1940:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:137?342,1174,1440,147,0; 1940:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:137?335,1382,1433,145,0</p>
<p>08.09.1917</p>	<p>Põrutatud ja haavatud lahingus sakslaste vastu Stockmanshofi all suurtüki kuulikildudega paremasse õlasse, paremasse puusa ja paremasse põlve ning evakueeritud.</p> <p>Pvk. nr. 308- 1917 a ja Rahaministeeriumi juures oleva komitee laatsareti tunnistus nr. 1500, 16. IX. 1917 a</p>	<p>1930:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:34?226,1994,824,526,0; 1932:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:44?250,1867,1658,352,0; 1940:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:137?332,1509,1442,282,0</p>
<p>05.09.1916 08.07.1916</p>	<p>Alamleitnandiks ülendatud vanusega...</p>	<p>1923:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:13?326,1784,816,149,0; 1926:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:23?226,1605,827,202,0; 1930:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:34?236,1500,816,180,0; 1932:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:44?254,1484,1672,84,0; 1940:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:137?345,1101,1447,105,0</p>
<p>03.02.1917 29.11.1916</p>	<p>Leitnandiks ülendatud vanusega...</p>	<p>1923:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:13?319,1923,819,94,0; 1926:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:23?233,1935,512,137,0; 1930:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:34?228,1736,832,176,0;</p>

		1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:44?244,1672,1672,108,0; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:137?342,1304,1432,97,0
25.06.1917 20.06.1917	Alamkapteni aukraadi saamiseks ettepanud 240 Vavrski polgu ülema poolt vanusega järgmise aukraadi poole...	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:13?326,2031,806,239,0
11.09.1917- 16.02.1918	Peterburis Rahaministeeriumi laatsaretis haavade ja põrutuse ravitsusel.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:13?304,2280,830,221,0; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:23?226,2185,825,233,0; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:34?226,2489,839,223,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:44?243,2188,1660,220,0; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:137?325,1794,1440,205,0

Tabel 2. August Balder Eesti sõjaväes

Periood	Kelleks või kuhu määratud, alus	Allikas (link), kust info pärineb
02.06.1917	Väljateenitud aja eest, Vene sõjaväes ülendatud alamkapteniks, vanusega (Käsk Vab.sõjav.nr. 127 § 11). Pvk.nr. 231 § 2.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:13?1137,2390,814,226,0; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:23?1050,2162,819,302,0; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:34?1062,2140,796,261,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:45?377,1508,1689,162,0; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:138?288,1526,1470,172,0
16.11.1918- 18.12.1918	Kadrina Kaitseliidu roodu juhataja.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:13?321,2554,807,140,0; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:23?224,2467,826,161,0; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:34?217,2771,829,154,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:44?215,2436,1715,147,0
18.12.1918- 16.01.1919	Kaitseliiduga tegevuses Vene	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:13?327,2700,800,174,0; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:23

	punase väe vastu roodu juhatajana.	3?222,2614,823,233,0; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:34?1073,434,812,240,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:44?245,2583,1663,173,0
16.01.1919-16.02.1919	I Diviisi sõjavälja ja kohtu liige.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:13?1154,494,830,119,0; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:23?1056,447,817,167,0; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:34?1062,637,816,170,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:44?247,2729,1703,162,0; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:138?285,433,1462,127,0
19.02.1919	Registreeritud ohvitseride reservis. Pvk.nr. 48 § 4.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:13?1150,641,826,136,0; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:23?1060,593,813,144,0; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:34?1062,797,810,147,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:44?240,2848,1682,202,0; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:138?293,560,1444,103,0
25.02.1919	Pvk. I Diviisile nr. 26, 10.3.s.a.polku teenistusse kinnitatud. (Käsukirjaga I. diviisile nr. 26-1919 a 1. jalaväe polku teenistusse määratud). Pvk.nr. 81 § 5.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:13?1153,1534,813,171,0; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:23?1056,743,822,219,0; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:34?1066,934,832,204,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:45?372,512,1709,170,0; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:138?282,662,1474,158,0
01.03.1919	Ohvitseride reservist teenistusse tulnud ja polgu nimekirja sisse kantud. (Ohvitseride reservist polku teenistusse ilmunud ja nimekirja kantud). Pvk.nr. 68 § 4.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:13?1159,789,826,187,0; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:23?1062,958,820,222,0; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:34?1076,1150,807,117,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:45?362,665,1694,155,0; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:138?293,802,1465,117,0
01.03.1919	Nimetatud ajutiseks 7. rooduülema kohuste täitjaks ja eesliinil loetud. Pvk.nr. 68 § 4.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:13?1154,1006,829,201,0; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:23?1059,1175,809,242,0; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:34?1063,1254,786,211,0;

		1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:45?372,787,1689,170,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:138?292,905,1445,137,0
12.04.1919	Nimetatud jalaluurajate komando ülemaks. Pvk. nr. 108§6.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:13?1160,1717,807,136,0 ; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:23?1057,1745,813,184,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:34?1056,1791,816,143,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:45?368,1212,1699,128,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:138?288,1259,1437,127,0
14.03.1919	Määratud (1923, 1926 nimetatud Asutava kogusse valimise komisjoni liikmeks) Asutava Kogu valimiskomisjoni liikmeks. Pvk. nr. 79§2.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:13?1150,1210,816,161,0 ; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:23?1057,1385,805,192,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:34?1052,1461,817,201,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:45?360,963,1719,132,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:138?293,1070,1445,83,0
14.03.1919	Määratud (1923, 1926 nimetatud polgu sõjavälja kohtu liikmeks) polgu väljakohtu liikmeks. Pvk. nr. 79§12. Pvk.nr. 79 § 12.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:13?1149,1394,819,131,0 ; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:23?1062,1569,806,184,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:34?1057,1660,803,146,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:45?380,1087,1682,138,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:138?295,1165,1462,115,0
20.07.1919 (20.06.1919)	Lõuna väerindel 3. diviisi ülema kasutada (käsituses). Pvk. nr. 193§4.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:13?1141,1859,819,134,0 ; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:23?1059,1921,817,243,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:34?1049,1923,814,236,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:45?378,1317,1771,210,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:138?292,1381,1450,148,0
26.07.1919	Põhja väerindel tagasi. Pvk.nr. 224 § 2.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:13?1143,1997,826,110,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:34?1049,1923,814,236,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:45?378,1317,1771,210,0 ;

		1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:138?292,1381,1450,148,0
06.08.1919	Lubatud lühikeseajalisele puhkusele. Pvk.nr. 239 § 2.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:13?1137,2107,821,149,0
16.08.1919	Puhkuselt tagasi tulnud. Pvk.nr. 239 § 2.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:13?1139,2253,814,140,0
22.08.1919-19.01.1920	Kiiduväärt teenistuse eest ülendatud kapteniks, vanusega. (Käsik Vab.sõjav.nr. 308 § 2) Pvk.nr. 19§ 2.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:14?446,937,836,209,0 ; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:24?393,757,819,303,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:35?369,609,824,260,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:45?383,2207,1672,162,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:138?298,2164,1447,167,0
25.08.1919	Määratud õppekomando I kursuse eksamineerimise komisjoni liikmeks. Pvk.nr. 240 § 4.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:13?1139,2601,809,190,0
18.10.1919	Sõjaväe Ülemjuhataja. pvk.nr. 549 põhjal valitud ohvitseride kogu nõukogusse. Pvk.nr. 299 § 11.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:13?1133,2783,817,171,0 ; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:23?1062,2467,817,250,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:34?1050,2393,807,241,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:45?375,1652,1687,188,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:138?293,1707,1454,142,0
28.10.1919	Nimetatud 5. roodu ülemaks. Pvk.nr. 307 § 4.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:14?456,502,830,149,0 ; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:23?1046,2714,830,153,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:34?1046,2591,819,180,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:45?385,1820,1684,133,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:138?292,1837,1454,123,0

1919	Roodu ülema kohuste täitmisele asunud. Pvk.nr. 313 § 6.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:14?454,655,830,134,0; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:24?389,471,822,171,0; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:34?1046,2756,817,210,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:45?392,1945,1669,135,0; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:138?305,1939,1442,112,0
1919	Jalaluurajate komando üle annud. Pvk.nr. 316 § 5.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:14?452,797,833,137,0; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:24?390,616,826,141,0; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:35?369,467,859,147,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:45?385,2080,1660,113,0; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:138?290,2041,1449,143,0
31.01.1920	Lubatud lühikeseajalisele puhkusele. Pvk.nr. 47 § 6.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:14?437,1148,840,143,0
18.02.1920	Puhkuselt tagasi tulnud. Pvk.nr. 47 § 6.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:14?450,1293,825,149,0
07.03.1920	Õppemeeskonna II kursustelt väljalastavate rhv. eksamineerimise komisjoni liikmeks määratud. Pvk.nr. 63 § 24.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:14?442,1759,833,244,0
18.03.1920	Ohvitseride kogu nõukogust vabastatud. Pvk.nr. 84 § 4.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:14?433,2014,836,146,0; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:24?387,1446,826,149,0; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:35?366,1177,823,169,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:45?388,2559,1669,133,0; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:139?402,400,1424,147,0
18.03.1920	Sõjaväe Ülemjuhataja pvk.nr. 1164 põhjal polgu ohvitseride kogu	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:14?443,2155,825,222,0; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:24?380,1583,829,204,0;

	<p>üleüldisel koosolekul valitud esimehe abiks.</p> <p>Pvk.nr. 84 § 5.</p>	<p>1930:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:35?364,1323,836,176,0;</p> <p>1932:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:45?392,2692,1677,118,0;</p> <p>1940:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:139?395,517,1456,143,0</p>
27.04.1920-02.05.1920	<p>Komandeeritud Tallinna phv. kogu koosolekule ja kui tagasi tulnud, kohal arvatud.</p> <p>Pvk.nr. 126 § 3.</p>	<p>1923:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:14?429,2365,835,210,0</p>
06.05.1920	<p>Ajutiseks meeskondade ülevaatajaks nimetatud (määratud).</p> <p>Pvk.nr. 130 § 3.</p>	<p>1923:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:14?440,2801,822,149,0;</p> <p>1926:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:24?389,2020,823,203,0;</p> <p>1930:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:35?363,1689,827,200,0;</p> <p>1932:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:46?220,520,1689,100,0;</p> <p>1940:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:139?389,760,1436,140,0</p>
07.05.1920	<p>2. pataljoni ümberformeerimise puhul 2. rooduks, nimetatud 2. roodu nooremaks ohvitseriks.</p> <p>Pvk.nr. 128 § 5.</p>	<p>1923:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:14?426,2578,842,207,0;</p> <p>1926:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:24?380,1779,838,244,0;</p> <p>1930:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:35?360,1457,840,264,0;</p> <p>1932:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:45?388,2819,1684,217,0;</p> <p>1940:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:139?397,622,1418,185,0</p>
09.06.1920	<p>Oma otsekoheste k.t. arvatud (ametikohuste täitmisele asunud).</p> <p>Pvk.nr.162§3.</p>	<p>1923:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:14?1293,520,830,133,0;</p> <p>1926:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:24?389,2196,816,210,0;</p> <p>1930:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:35?360,1886,837,170,0;</p> <p>1932:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:46?207,642,1683,132,0;</p> <p>1940:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:139?397,863,1429,143,0</p>
01.07.1920	<p>Rakvere juurdlust toimetama komandeeritud.</p> <p>Pvk.nr.183§2.</p>	<p>1923:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:14?1298,657,820,153,0</p>
03.07.1920	<p>Komandeerituna tagasi tulnud.</p> <p>Pvk.nr.187§5.</p>	<p>1923:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:14?1295,799,822,160,0</p>

08.07.1920	Lubatud lühikeseajalisele puhkusele Pvk.nr.191§4.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:14?1298,943,819,163,0
22.07.1920	Puhkuselt tagasi tulnud ja kohal arvatud. Pvk.nr.206§2.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:14?1292,1102,825,141,0
23.07.1920	Vabariigi Valitsuse poolt 11.juunil 1920 a 2. liigi 3. järgu Vabaduse Risti antud. Pvk.nr.205§2. (Käsk V.S.nr.722).	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:14?1285,1230,827,270,0 ; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:24?379,2380,829,230,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:35?354,2049,839,284,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:46?218,762,1688,177,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:139?390,967,1426,188,0
01.08.1920	Nimetatud (määratud) 14.6.s.a. kinnitatud polgu koosseisus ettenähtud 3. roodu nooremohvitseri kohale. Pvk.nr.214§5.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:14?1270,1479,833,232,0 ; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:24?384,2605,833,220,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:35?363,2319,826,236,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:46?215,947,1668,142,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:139?390,1113,1433,180,0
04.08.1920	Aj. 3. roodu ülema k.t nimetatud. (Määratud ajutiseks 3. rooduülema kohuste täitjaks). Pvk.nr.218§6	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:14?1266,1701,849,149,0 ; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:24?1229,480,822,179,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:35?360,2519,823,196,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:46?215,1080,1689,137,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:139?390,1258,1424,147,0
01.09.1920	Nimetatud (määratud) 3. roodu ülemaks seaduslikul alusel. Pvk.nr.250§3.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:14?1273,1841,837,204,0 ; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:24?1225,653,839,203,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:35?364,2699,827,241,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:46?217,1225,1673,123,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:139?392,1392,1419,118,0

06.09.1920	Komandeeritud sõjaväe intendantuuri sõjaväe osade kutse ja eritunde märkide komisjoni istumisele. Pvk.nr.251§3.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:14?1266,2028,835,252,0
09.09.1920	Komandeerituna tagasi tulnud ja kohale loetud. Pvk.nr.254§4.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:14?1273,2275,830,153,0
15.09.1920	Nimetatud (määratud) sõjavälja kohtu liikmeks (Pvk. I Div. nr.169§1.) Pvk.nr.269§2.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:14?1260,2408,826,193,0 ; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:24?1218,846,832,216,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:35?1204,449,853,219,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:46?222,1338,1691,175,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:139?392,1482,1454,163,0
04.10.1920	Komandeeritud Tallinna ohvitseride kogu koosolekule. Pvk.nr.281§3.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:14?1260,2589,830,161,0
11.10.1920	Komandeerituna tagasi tulnud ja kohal loetud. Pvk.nr.286§5.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:14?1266,2731,825,136,0
20.12.1920	Lubatud lühikese ajalisele puhkusele. Pvk.nr.366a§7.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:14?1258,2881,827,74,0 ja jätk 1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:15?194,454,830,117,0
26.12.1920	Puhkuselt tagasi tulnud. Pvk.nr.366a§7.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:15?203,569,823,119,0
01.01.1921	Polkude kokkutõmbamise puhul ülesvõetud 1.jalaväe polgu nimekirja. Pvk.nr.4§5.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:15?194,690,832,174,0 ; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:24?1218,1046,839,237,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:35?1203,649,829,191,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:46?230,1508,1661,178,0 ;

		1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:139?384,1600,1438,192,0
01.01.1921	Nimetatud aj. 1. pataljoni ülema k.t. Pvk.nr.2§3.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:15?191,862,827,154,0 ; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:24?1225,1270,820,196,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:35?1206,834,821,183,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:46?230,1653,1663,147,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:139?380,1747,1446,180,0
04.01.1921	I.-se ja 9. jalaväe polkude kokkutõmbamise ja ümberformeerimise komisjoni esimeheks määratud. Pvk.nr.4§4.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:15?184,1004,845,251,; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:24?1219,1442,829,231,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:35?1206,1020,826,210,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:46?242,1807,1648,162,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:139?377,1895,1436,182,0
11.01.1921	Ajateenistuse I.-se pataljoni ülema k.t. astunud. Pvk.nr.12§4.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:15?199,1269,826,140,0 ; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:24?1219,1663,826,181,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:35?1202,1223,831,189,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:46?235,1940,1706,145,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:139?384,2048,1423,132,0
07.02.1921	Komandeeritud Tallinna koondavate polkude likvideerimise asjus. Pvk.nr.40§5.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:15?196,1400,827,181,0
11.02.1921	Komandeerituna tagasi tulnud ja kohal arvatud. Pvk.nr.44§6.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:15?199,1585,835,134,0
01.02.1921	Pvk.I Diviisile nr.20§2 määratud Diviisi väeosade üleliigsete hobuste oksjoni teel müümiseks komisjoni eesistujaks. Pvk.nr.44§2.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:15?194,1720,830,291,0

01.02.1921	Pvk.I Diviisile nr.20§2 äramuudetud. (Pvk.I Diviisile nr.22§3). Pvk.nr.48§2.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:15?194,2000,829,209,0
04.03.1921	Komandeeritud Tallinna sõjaväe osade lippude kava väljatöötamise komisjoni. Pvk.nr.64§4.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:15?179,2177,855,207,0
08.03.1921	Komandeerituna tagasi tulnud ja kohal arvatud. Pvk.nr.68§4.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:15?200,2399,839,176,0
19.02.1921	Ohvitseride kogu koosolekul valitud ohvitseride kogu esimeheks. Pvk.nr.69§3.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:15?194,2577,832,166,0 ; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:24?1216,1849,833,149,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:35?1199,1403,853,157,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:46?223,2077,1673,130,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:139?382,2135,1431,150,0
10.04.1921	Komandeeritud Tallinna Ohvitseride keskkogu koosolekule. Pvk.nr.102§2.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:15?190,2756,845,150,0
13.04.1921	Nimetatud ajateenistuse polgu ülema k.t. (Pvk.I. Div. nr.65§3). Pvk.nr.103§2.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:15?1022,464,855,189,0
13.04.1921	Komandeerituna tagasi tulnud ja kohal loetud. Pvk.nr.104§4.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:15?1026,666,836,143,0
14.04.1921	Ajateenistuse polgu ülema k.t. asunud (Pvk.I. Div. nr.65§4). Pvk.nr.104§3.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:15?1020,789,872,170,0

18.04.1921	Oma otsekoheste kohustuste täitmisele asunud. Pvk.nr.108§3.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:15?1023,947,827,141,0
18.04.1921	Diviisi staabi üleandmiseks polk. Liivak'ult kapten Oinas'ele määratud komisjoni esimeheks (Pvk.nr.67§4 I. Div.) Pvk.nr.117§2.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:15?1025,1093,837,267,0
21.05.1921	Kui haavata saanud, vabastatud võimlemise, vehklemise ja spordi harjutustest. Pvk.nr.141§2.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:15?1023,1352,835,227,0 ; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:24?1216,1989,826,210,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:35?1194,1544,829,244,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:46?235,2200,1676,163,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:139?380,2260,1419,207,0
30.05.1921-02.06.1921	Tallinna Sõjaministri eesistumisel ärapeetavale nõupidamisele komandeeritud ja kui tagasi tulnud, kohal loetud. Pvk.nr.156§5.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:15?1026,1566,825,281,0
27.06.1921	Ohvitseride koosolekul polgu ohvitserite aukohtusse liikmeks valitud. (Pvk. I Div.nr.120§2). Pvk.nr.181§3.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:15?1036,1833,809,246,0 ; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:24?1218,2197,830,233,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:35?1196,1753,834,184,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:46?235,2347,1696,165,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:140?288,443,1436,102,0
01.07.1921	Aukohtu liikme ameti kohuste täitmisele asunud. Pvk.nr.181§3.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:15?1027,2063,820,194,0 ; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:24?1215,2419,826,184,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:35?1199,1926,846,166,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:46?252,2482,1696,135,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:140?297,550,1417,103,0

15.07.1921	Komandeeritud Tallinna ohvitseride sõjariista ja selle kandmise vormi väljatöötamise komisjoni. Pvk.nr.197§4.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:15?1035,2252,819,201,0
19.07.1921	Komandeerituna tagasi tulnud. Pvk.nr.201§5.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:15?1040,2457,807,159,0
25.07.1921	Komandeeritud Tallinna ohvitseride sõjariista ja selle kandmise vormi väljatöötamise komisjoni istumisele. Pvk.nr.207§6.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:15?1030,2600,826,250,0
28.07.1921	Komandeerituna tagasi tulnud ja kohal arvatud. Pvk.nr.210§3.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:15?1027,2843,823,79,0 ja jätk 1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:16?360,466,839,149,0
29.07.1921- 16.08.1921	Lühikeseajalisel puhkusel kuni Pvk.nr.211§4, 232§7.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:16?353,600,855,179,0
29.08.1921	Ettekirjutuse põhjal 1. pataljoni ülema kohused üle andnud. Pvk.nr.246§4.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:16?354,769,845,194,0 , 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:24?1215,2600,832,149,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:35?1194,2072,831,147,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:46?250,2612,1658,130,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:140?283,640,1449,127,0
01.09.1921	V. Sõjakooli ülema käsutusse komandeeritud ohvitseride kursustele määramiseks. Pvk.nr.245§7.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:16?363,949,835,223,0 , 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:25?207,463,822,171,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:35?1196,2216,823,173,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:46?238,2712,1661,147,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:140?297,763,1457,137,0

01.09.1921	1. jalaväepolgu ülema poolt saadetud, ning Sõjakooli juurde komandeeritud ja ohvitseride kursuste ohvitseride nimestikkudesse sisse kantud. Kooli pvk.nr.259§5.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:16?360,1150,836,320,0; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:25?207,647,820,256,0; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:35?1194,2397,816,119,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:46?235,2838,1668,155,0; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:140?277,857,1451,125,0
20.11.1921-23.11.1921	Puhkusele lubatud, ja kui puhkuselt ilmunud, loetud kohal. Kooli pvk.nr.337§9.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:16?364,1476,830,189,0
23.12.1921	Puhkusele lubatud ja loetud puhkusel. Kooli pvk.nr.369§2.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:16?362,1646,825,153,0
09.01.1922	Puhkusele ilmunud ja kohal loetud. Kooli pvk.nr.11§3.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:16?372,1792,819,144,0
08.04.1922	Puhkusele lubatud ja loetud puhkusel. Kooli pvk.nr.105§4.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:16?366,1926,842,146,0
21.04.1922	Puhkuselt ilmunud ja kohal loetud. Kooli pvk.nr.118§7.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:16?372,2075,830,136,0
28.07.1922	Sõjakooli poolt Eesti Vabadusõja Mälestusmärk ja selle tunnistus nr.4050 välja antud. Kooli pvk.nr.215§6.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:16?366,2209,829,251,0; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:25?207,886,832,254,0; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:35?1190,2515,834,216,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:47?362,507,1682,102,0; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:140?292,963,1489,183,0
29.07.1922	Sõjainistri pvk.nr.304 29. juulist 1922 a Sõjakooli ohvitseride kursuste lõpetamise puhul loetud rahuaja ohvitseriks. Kooli pvk.nr.216§3.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:16?373,2462,832,286,0 , 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:25?211,1153,820,292,0; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:35?1196,2712,834,283,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:47?358,632,1690,197,0;

		1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:140?293,1102,1441,218,0
29.07.1922	Sõjakooli ohvitseride kursuste lõpetamise puhul loetud rahuaja ohvitseriks; kursustel saadud keskmised numbrid: üleüldistes õppeainetes 10,6; sõjaväe õppeainetes-10,1; määrustikkudes-11; rivi ettevalmistus-12; lõpu keskmine number-10,93. (Sõjaministri pvk.nr.304). Pvk.nr.219§2.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:16?367,2735,835,187,0 ja jätk 1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:16?1198,462,833,273,0
30.07.1922	Sõjaministri otsusel 21. augustini 1922 a puhkusele lubatud, mille lõpul kohustatud 1. jalaväe polgu ülema käsutusse ilmuma ja Sõjakooli juurde komandeeritud ning ohvitseride kursuste ohvitseride nimestikkudest kustutatud. Kooli pvk.nr.218§11.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:16?1198,740,833,567,0 ; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:25?211,1153,820,292,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:36?243,418,813,205,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:47?355,827,1695,157,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:140?295,1287,1449,158,0
30.07.1922	Kui peale ohvitseride kursuste lõpetamist Sõjaministri otsusel puhkusele lubatud - puhkusel loetud; komandeeritute ohvitseride nimekirjast maha kustutatud. Pvk.nr.225§3.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:16?1201,1297,835,347,0
21.08.1922	Puhkuselt ilmunud (1. jalaväe rügementi).	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:16?1206,1658,829,43,0 ; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:25?214,1858,820,83,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:36?233,620,823,105,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:47?358,995,1698,98,0 ;

		1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:140?293,1423,1446,115,0
23.08.1922 (30.08.1922)	Ettekirjutatud 3. rood ühes varanduse varustuse ja sõjariistadega vastu võtta. Pvk.nr.236§2.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:16?1209,1700,826,184,0 , 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:25?217,1938,817,224,0
30.08.1922	Tähendatud roodu vastu võtnud. Pvk.nr.252§6.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:16?1202,1885,836,159,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:36?228,719,820,207,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:47?363,1089,1698,168,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:140?292,1505,1456,162,0
31.08.1922	Ettekirjutatud temale alluv rood ühes varanduse, varustuse ja sõjariistadega üle anda. Pvk.nr.244§4.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:16?1206,2043,833,204,0
01.09.1922	Roodu üle andnud (ühes varanduse, varustuse ja sõjariistadega). Pvk.nr.249§3.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:16?1206,2242,826,123,0 ; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:25?216,2155,820,226,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:36?230,920,825,172,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:47?363,1224,1697,188,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:140?298,1653,1444,150,0
01.09.1922	Sõjakooli ülema käsutusse komandeeritud ohvitseride kursuste ülema kohale määramiseks; loetud polgus üle koosseisu ohvitseriks. Pvk.nr.252§7.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:16?1211,2358,818,314,0 ; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:25?219,2377,823,260,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:36?230,1097,823,212,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:47?367,1394,1693,187,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:140?295,1767,1462,167,0
01.09.1922	Käsuga Vabariigi Sõjavägedele nr. 1607 üle viidud teenistusse Vabariigi Sõjakooli; maha kustutatud polgu ja komandeeritute	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:16?1206,2666,832,259,0 ja jätk 1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:17?191,454,833,114,0 ; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:25?217,1938,817,224,0

	ohvitseride nimekirjast. Pvk.nr.256§3.	5?220,2597,827,307,0; 1930:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:36?223,1314,825,193,0; 1932:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:47?367,1567,1688,125,0; 1940:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:140?297,1938,1451,110,0
01.09.1922	Käsuga Vabariigi sõjavägedele 2.IX.22a.nr. 1607, 1. jalaväe polgust üle viidud teenistusse V. Sõjakooli, arvates.	1923:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:17?210,1159,824,194,0
18.02.1920	Pvk.I Diviisile nr. 35 § 2 ja 6 põhjal "Vene Garnisoni teenistuse määrustiku" Eesti keele tõlkimise ja paranduse komisjoni liikmeks määratud. Pvk.nr. 55 § 4.	1923:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:14?419,1441,857,332,0; 1926:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:24?390,1057,823,397,0; 1930:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:35?369,869,831,337,0; 1932:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:45?375,2359,1685,215,0; 1940:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:138?297,2309,1462,200,0
02.09.1922	Kooli juurde komandeeritud ohvitseride nimestikust kustutatud ja kooli ohvitseride nimestikku sisse kantud. Kooli pvk.nr. 264§2.	1923:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:17?204,1343,834,231,0; 1926:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:25?1036,476,832,346,0; 1930:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:36?220,1487,825,255,0; 1932:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:47?375,1679,1692,175,0; 1940:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:140?302,2030,1449,153,0
15.11.1922	Puhkusele lubatud ja loetud puhkusel. Kooli pvk.nr.330§2.	1923:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:17?211,1582,814,136,0
17.11.1922	Puhkuselt ilmunud ja kohal loetud. Kooli pvk.nr.332§4.	1923:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:17?211,1719,824,121,0
07.12.1922	Haigeks loetud. Kooli pvk.nr.353§4.	1923:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:17?209,1852,829,107,0
11.12.1922	Terveks loetud. Kooli pvk.nr.356§2.	1923:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:17?211,1955,826,133,0
24.12.1922	Puhkusele lubatud ja loetud puhkusel.	1923:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:17?217,2069,820,160,0

	Kooli pvk.nr.373§3.	
30.12.1922	Sõjamehe vandetootuse ära andnud. Kooli pvk.nr.375§2.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:17?216,2208,823,149,0; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:25?1045,1122,823,139,0; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:36?218,1987,818,155,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:47?377,2004,1690,130,0; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:140?313,2353,1426,137,0
02.01.1923	Puhkuselt ilmunud ja kohal loetud. Kooli pvk.nr.4§4.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:17?217,2343,820,153,0
02.09.1922	I jalaväepolgu ülema poolt saadetud ja Sõjakooli juurde komandeeritud ohvitseride nimekirja sissekantud ja määratud aj. ohvitseride kursuste ülema kohusetäitjaks. Kooli pvk.nr.255§4.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:17?193,573,840,370,0; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:25?1043,472,817,366,0; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:36?227,1492,808,263,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:47?375,1679,1692,175,0; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:140?302,2030,1449,153,0
05.09.1922	Ohvitseride kursuste ülema kohused, varustuse vastu võtnud ja ameti kohuste täitmisele asunud. Kooli pvk.nr.260§4.	1923: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:17?200,916,839,243,0; 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:25?1035,833,810,296,0; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:36?227,1747,818,242,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:47?370,1862,1683,130,0; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:140?295,2173,1452,182,0
22.02.1923	Ülendatud iseäralise kiiduväärt teenistuse eest majoriks, vanusega 24. veebruaril 1923 aastal. K.V.S.nr.1752. Kooli pvk.nr.55§2.	1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:25?1037,1238,830,303,0; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:36?220,2132,823,258,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:47?373,2137,1697,157,0; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:141?372,403,1437,188,0
16.03.1923	Valitud kooli ohvitseride kogu juhatusel liikmeks. Kooli pvk.nr.84§3.	1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:25?1046,1551,813,196,0; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:36?223,2376,822,202,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:47?385,2299,1685,117,0;

		1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:141?377,582,1420,143,0
19.04.1923	Vabariigi Valitsuse otsusega 23. III. 23. a (R.T. nr. 52/53) annetatud, kui Vabaduse Risti kavalerile, Vabadussõjast osavõtnud sõjaväelaste autasu seadluse §5 p.c põhjal 40 000 mk. Kooli pvk.nr.112§2.	1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:25?1043,1732,820,433,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:36?220,2559,820,400,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:47?393,2447,1682,227,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:141?373,704,1439,195,0
27.04.1923	Määratud teise Riigikogu valimisel Sõjakooli ja Sv. Tehnika kooli valimisjaoskonna komisjoni esimeheks. Kooli pvk.nr.120§4.	1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:25?1037,2165,830,299,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:36?1058,433,828,265,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:47?388,2664,1688,172,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:141?373,875,1437,205,0
09.09.1923	Kooli käsukirja 1922 a nr. 255§4 täienduseks loetud Ohvitseride kursuste ülema abi kohale määratuks 1. septembrist 1922 a, kuid ohvitseride kursuste ülema vakant koha puhul loetud ajutiselt ohvitseride kursuste ülema kohuste täitmisel edasi. Kooli pvk.nr.260§3.	1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:25?1045,2451,833,469,0 ja jätk 1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:26?360,490,832,140,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:36?1057,692,827,508,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:48?365,492,1559,300,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:141?375,1050,1425,287,0
01.10.1923	Nimetatud Sv. ühendatud õppeasutuste Ohvitseride kursuste ülema abiks ja kustutatud Sõjakooli ohvitseride nimestikust. K.V.S. nr. 1936. Kooli pvk. nr. 281§3.	1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:26?357,623,833,379,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:36?1053,1159,827,282,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:48?365,797,1540,150,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:141?375,1299,1434,168,0
01.10.1923	Kantud Sv. ühendatud õppeasutuste	1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:26?364,990,823,190,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:36

	ohvitseride nimestikku. S.ü.ö. pvk. nr. 4§2.	6?1050,1422,833,183,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:48?365,949,1539,198,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:141?370,1436,1420,172,0
01.10.1923	Ohvitseride kursuste ülema Kindralstaabi kursustel viibimise tõttu kästud ajutiselt Ohvitseride kursuste ülema kohuseid edasi täita. S.ü.ö. pvk. nr. 4§9.	1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:26?359,1163,829,333,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:36?1043,1589,807,343,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:48?242,1100,1674,213,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:141?375,1587,1419,187,0
12.10.1923	Valitud S.ü.ö. Ohvitseride kogu revisjonikomisjoni liikmeks. S.ü.ö. pvk. nr. 18§3.	1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:26?363,1490,829,194,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:36?1045,1922,835,232,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:48?243,1295,1654,195,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:141?373,1752,1422,175,0
20.12.1923	Loetud rügemendi ülema abi õigustega. S.ü.ö. pvk. nr. 121§5.	1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:26?367,1663,816,164,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:36?1040,2139,823,167,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:48?363,1487,1537,140,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:141?365,1894,1439,160,0
07.03.1924	Vabastatud S.ü.ö. Ohvitseride kogu revisjonikomisjoni liikme kohustustest. S.ü.ö. pvk. nr. 72§5.	1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:26?369,1814,826,207,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:36?1033,2267,823,185,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:48?365,1614,1560,152,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:141?363,2014,1422,180,0
07.03.1924	Valitud S.ü.ö. Ohvitseride kogu revisjonikomisjoni tegevliikmeks. S.ü.ö. pvk. nr. 72§4.	1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:26?367,2036,822,217,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:36?1035,2426,832,205,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:48?372,1775,1567,160,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:141?368,2147,1429,160,0
10.04.1924	Loetud vanus majori auastmes 13. oktoober 1917. a	1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:26?363,2247,833,180,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:36?1042,2622,823,205,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:48?363,2247,833,180,0

	Pvk. Kaitsev. nr. 2205.	8?380,1934,1540,123,0; 1940:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:141?368,2301,1442,173,0
16.06.1924	Määratud alalise laskekomitee nr. 1 esimeheks. S.ü.ö. pvk. nr. 172§5.	1926:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:26?370,2432,828,193,0; 1930:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:36?1035,2796,855,128,0; 1932:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:48?377,2064,1545,122,0; 1940:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:142?287,433,1442,97,0
10.07.1924	Püssist laskmises üleviidud I. laskurliiki. S.ü.ö. pvk. nr. 198§7.	1926:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:26?367,2603,833,187,0; 1930:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:37?378,415,853,155,0; 1932:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:48?362,2185,1557,115,0; 1940:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:142?285,528,1449,98,0
08.01.1925	Valitud S.ü.ö. Ohvitseride aukohtu tegevliikmeks. S.ü.ö. pvk. nr. 8§6.	1926:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:26?372,2784,833,166,0; 1930:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:37?380,558,830,192,0; 1932:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:48?372,2294,1572,133,0; 1940:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:142?293,643,1439,88,0
26.02.1925	Valitud S.ü.ö.ohvitseride kogu juhatusetegevliikmeks. S.ü.ö. pvk. nr. 60§3.	1926:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:26?1189,470,838,203,0; 1930:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:37?372,738,835,203,0; 1932:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:48?372,2420,1560,172,0; 1940:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:142?290,750,1444,163,0
26.02.1925	Vabastatud S.ü.ö. Ohvitseride kogu revisjonikomisjoni tegevliikme kohustustest. S.ü.ö. pvk. nr. 60§3.	1926:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:26?1193,649,832,237,0; 1930:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:37?372,912,815,228,0; 1932:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:48?378,2547,1547,183,0; 1940:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:142?283,888,1466,160,0
27.02.1925	Arstilise komisjoni otsusel tunnistatud kõlblikuks riviteenistusse. S.ü.ö. pvk. nr. 89§2.	1926:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:26?1192,877,830,226,0; 1930:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:37?377,1127,843,227,0; 1932:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:48?373,2714,1560,167,0;

		1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:142?293,1028,1441,143,0
28.04.1925	Sõjainistri pvk. nr. 197- 25a. lubatud Kindralstaabi kursustele sisseastumise katsetele ilmuda. S.ü.ö. pvk. nr. 122§2.	1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:26?1189,1099,840,273,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:37?367,1340,835,267,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:49?476,498,1557,188,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:142?292,1172,1462,157,0
15.06.1925	Kevadised katsed Kindralstaabi kursustele sisseastumiseks rahuloldavalt läbi teinud. Sõjainistri pvk. nr. 291- 25a. S.ü.ö. pvk. nr. 185§2.	1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:26?1189,1330,8 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:37?368,1575,833,277,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:49?464,652,1613,196,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:142?287,1295,1459,168,0
23.07.1925	Alaliseväe ohvitseride kursused ühes varanduse, relvade, laskemoona ja ruumidega üle andnud. S.ü.ö. pvk. nr. 338§4.	1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:26?1191,1673,838,264,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:37?370,1835,850,245,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:49?484,832,1571,172,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:142?293,1455,1459,123,0
23.07.1925- 01.08.1925	Loetud korralisel puhkusel... kuni... S.ü.ö. pvk. nr. 223§7 ja nr. 233§5.	1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:26?1198,1912,828,226,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:37?370,2082,830,232,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:49?474,984,1565,188,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:142?302,1583,1449,155,0
03.08.1925- 31.08.1925	Loetud Suurtükiväe Inspektori käsutusse komandeerituks... kuni... S.ü.ö. pvk. nr. 236§6 ja nr. 261§2.	1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:26?1198,2136,829,254,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:37?368,2289,825,252,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:49?468,1180,1585,154,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:142?298,1745,1462,138,0
14.09.1925- 23.09.1925	Loetud Otepää manöövritel... kuni... S.ü.ö. pvk. nr. 294§4.	1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:26?1199,2382,832,184,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:37?367,2540,833,183,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:49?496,1338,1547,178,0 ;

		1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:142?302,1887,1447,155,0
01.10.1925	Sõjainistri pvk. nr. 515- 25a. loetud Kõrgemasse Sõjakooli sisseastumise katsed läbi teinuks. S.ü.ö. pvk. nr. 301§2.	1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:26?1196,2572,836,367,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:37?360,2700,827,227,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:49?482,1474,1575,204,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:142?293,2025,1454,168,0
01.10.1925	Sõjainistri pvk. nr. 515- 25a. põhjal komandeeritud Kõrgemasse sõjakooli. S.ü.ö. pvk. nr. 301§6.	1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:27?236,453,826,237,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:37?1217,433,817,205,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:49?484,1654,1543,168,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:142?290,2155,1452,155,0
01.10.1925	Vabastatud S.ü.ö. Ohvitseride kogu juhataste tegevliikme kohustest. S.ü.ö. pvk. nr. 347§4.	1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:27?232,690,825,200,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:37?1210,613,830,200,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:49?494,1804,1561,182,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:142?305,2315,1467,165,0
31.10.1925	Määratud Kõrgema Sõjakooli noorema klassi vanema abiks. S.ü.ö. pvk. nr. 324§5.	1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:27?232,863,809,213,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:37?1208,782,832,205,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:49?494,1982,1555,166,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:143?393,415,1449,172,0
09.12.1925	Vabastatud alalise laskekomitee nr. 1 esimehe kohustest. S.ü.ö. pvk. nr. 366§2.	1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:27?236,1050,812,189,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:37?1210,968,837,165,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:49?482,2126,1603,152,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:143?393,552,1422,172,0
24.12.1925- 28.12.1925	Loetud korralisel puhkusel... kuni... S.ü.ö. pvk. nr. 5§11.	1926: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:27?234,1233,826,187,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:37?1213,1140,825,190,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:49?486,2266,1569,194,0 ;

		1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:143?392,704,1470,147,0
31.01.1926	Kõrgema Sõjakooli Ohvitseride Kogu üldise peakoosoleku poolt valitud sama kogu juhatusel tagavara liikmeks. S.ü.ö. pvk. nr. 31§3.	1927: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:30?162,380,1766,186,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:37?1207,1308,837,243,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:49?482,2424,1591,178,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:143?398,837,1427,210,0
03.04.1926- 09.04.1926	Korralisel puhkusel... kuni... S.ü.ö. pvk. nr. 112§3.	1927: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:30?196,548,1702,150,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:37?1200,1547,833,147,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:49?496,2578,1537,188,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:143?387,1010,1419,180,0
11.05.1926- 31.05.1926	Komandeeritud Lennuväe rügemendi lennuasjandusega tutvunemiseks... kuni... S.ü.ö. pvk. nr. 140§3.	1927: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:30?198,698,1710,188,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:37?1200,1700,822,230,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:49?496,2730,1563,286,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:143?393,1164,1432,198,0
09.07.1926- 24.07.1926	Korralisel puhkusel... kuni... S.ü.ö. pvk. nr. 219§5.	1927: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:30?206,864,1752,160,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:37?1198,1935,830,168,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:50?370,502,1568,163,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:143?392,1320,1429,200,0
26.07.1926- 16.08.1926	Komandeeritud suviste praktiliste õppuste läbimiseks Suurtükiväe inspektori käsutusse Jägala suurtükiväe polügoonile... kuni... S.ü.ö. pvk. nr. 220§9 ja 242§7.	1927: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:30?184,1012,1772,234,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:37?1198,2085,830,368,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:50?362,660,1560,213,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:143?392,1479,1429,242,0
16.08.1926- 26.08.1926	Komandeeritud tankidega ja soomusautodega tutvumiseks Auto-	1927: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:30?192,1208,1758,188,0 ; 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:37?1200,2440,850,305,0 ;

	<p>tankide divisjoni ülema käsutusse... kuni... S.ü.ö. pvk. nr. 257§2 ja 243§5.</p>	<p>1932:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:50?373,882,1555,212,0; 1940:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:143?392,1687,1427,202,0</p>
04.09.1926- 10.09.1926	<p>Korralisel puhkusel... kuni... S.ü.ö. pvk. nr. 270§3.</p>	<p>1927:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:30?182,1394,1726,154,0; 1930:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:37?1198,2754,835,178,0; 1932:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:50?375,1072,1585,188,0; 1940:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:143?393,1872,1427,175,0</p>
12.09.1926- 22.09.1926	<p>Manöövritest osavõtmiseks 2. Diviisi manöövrite pea vahekohtuniku käsutusse välja sõitnud... tagasi jõudnud... S.ü.ö. pvk. nr. 296§5.</p>	<p>1927:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:30?220,1558,1756,170,0; 1930:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:38?240,648,827,282,0; 1932:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:50?367,1447,1587,220,0; 1940:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:143?388,2179,1427,180,0</p>
23.09.1926- 27.09.1926	<p>Manöövritest osavõtmiseks Ranna- ja õhukaitse ülema käsutuses viibinud... kuni... S.ü.ö. pvk. nr. 292§4.</p>	<p>1927:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:30?184,1743,1722,164,0; 1930:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:38?252,400,814,270,0; 1932:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:50?368,1242,1573,225,0; 1940:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:143?385,2012,1439,218,0</p>
09.10.1926- 23.10.1926	<p>Välissõiduks osavõtmiseks Kindralstaabi ülema käsutusse Irboska jaama välja sõitnud... tagasi jõudnud... S.ü.ö. pvk. nr. 314§3.</p>	<p>1927:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:30?196,1915,1744,184,0; 1930:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:38?243,940,802,253,0; 1932:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:50?378,1647,1568,233,0; 1940:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:143?382,2359,1447,172,0</p>
24.12.1926- 02.01.1927	<p>Lubatud Jõulu õppetöö vaheajalisele puhkusele... kuni... S.ü.ö. pvk. nr. 4§3 ja 6§5.</p>	<p>1927:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:30?266,2075,1782,178,0; 1930:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:38?237,1180,814,212,0; 1932:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:50?373,1847,1580,175,0; 1940:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:144?295,417,1447,158,0</p>

27.01.1927	Valitud Kõrgema sõjakooli ohvitseride kogu juhatuse esimeheks. S.ü.ö. pvk. nr. 27§4.	1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:38?233,1394,825,173,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:50?400,2015,1540,202,0; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:144?292,564,1464,152,0
15.04.1927- 21.04.1927	Kevadpühade õppetöö vaheajalisel puhkusel... kuni... S.ü.ö. pvk. nr. 123§8.	1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:38?235,1565,829,207,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:50?387,2199,1550,162,0; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:144?287,709,1456,150,0
14.06.1927- 17.06.1927	Loetud väljasõidust osa võtnuks... kuni... S.ü.ö. pvk. nr. 193§4.	1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:38?223,1737,827,185,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:50?390,2360,1560,165,0; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:144?298,845,1461,147,0
26.06.1927- 13.07.1927	Loetud Kõrgema sõjakooli välisõidust osavõtnuks... kuni... S.ü.ö. pvk. nr. 205§3.	1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:38?227,1925,824,233,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:50?385,2512,1595,172,0; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:144?290,1000,1467,147,0
16.07.1927	Lubatud kolmenädalasele erakorralisele puhkusele, mille lõpul kohustatud ilmuma Kindralstaabi ülema käsutusse. S.ü.ö. pvk. nr. 211§7.	1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:38?227,2127,820,303,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:50?383,2681,1557,258,0; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:144?293,1141,1467,188,0
16.07.1927	Lõpetanud rahuldavalt Kõrgema sõjakooli. Sõjainistri pvk. nr. 301-27 a S.ü.ö. pvk. nr. 225§2.	1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:38?228,2400,837,190,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:50?372,507,1716,142,0; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:144?292,1311,1466,108,0
06.08.1927	Üle viidud teenistusse Kindralstaapi. Pvk. Ksv. nr 3526 ja S.ü.ö. pvk. nr. 227§2.	1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:38?225,2574,809,197,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:50?369,633,1699,138,0; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:144?302,1426,1449,103,0

06.08.1927	Määratud Kindralstaabi käskudetäitjaks ohvitseriks komandeerimisega Kaitseliidu ülema käsutusse. Korr. val. pvk. nr. 113§8.	1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:38?230,2752,825,163,0 ja jätk 1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:38?1069,408,832,167,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:51?372,768,1711,113,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:144?290,1522,1469,148,0
10.08.1927	Komandeeritud Kaitseliidu ülema käsutusse, õppe- ja spordipealiku kohuste täitjaks määramiseks. Sõjaministri pvk. nr. 331§2. Korrval. pvk. nr. 117§4.	1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:38?1069,555,814,300,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:51?362,880,1711,170,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:144?302,1774,1446,117,0
10.08.1927	Määratud õppe- ja spordi pealiku k.t. Pvk. nr. 51§4 - 27a.	1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:38?1065,844,827,143,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:51?372,1040,1688,135,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:144?295,1886,1446,95,0
02.09.1927- 10.09.1927	Täitnud Kaitseliidu Peastaabi ülema kohuseid... kuni... Pvk. nr. 52§16 ja 55§1 - 27a.	1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:38?1060,964,835,268,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:51?379,1172,1674,168,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:144?302,1978,1432,168,0
19.10.1927	Kõrgema sõjakooli lõpetamise puhul lugeda vanus majori astmes 13. juulist 1917 a Pvk. Ksv. nr. 3590-27a.	1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:38?1067,1230,807,230,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:51?369,1320,1694,200,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:144?302,2108,1461,155,0
02.11.1927- 15.11.1927	Täitnud Kaitseliidu Peastaabi ülema kohuseid... kuni... Pvk. nr. 70§2 ja 73§6 - 27a.	1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:38?1055,1424,837,240,0 ; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:51?377,1512,1681,158,0 ; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:144?298,2238,1442,148,0

29.01.1928- 05.02.1928	Erakorralisel puhkusel... kuni... Pvk. nr. 6§13 - 28a.	1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:38?1062,1677,815,143,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:51?500,1672,1578,193,0; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:144?297,2371,1454,137,0
01.06.1928	Valitud sõjainistri keskasutustes teenivate vanemohvitseride aukohtu tagavaraliikmeks. Pvk. Kindst. nr. 11§1.	1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:38?1057,1814,830,232,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:51?490,1827,1588,177,0; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:145?383,407,1452,178,0
13.07.1928- 13.08.1928	Korralisel puhkusel... kuni... Pvk. nr. 35§3 ja 42§2 - 1928a.	1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:38?1054,2032,854,185,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:51?494,2010,1566,150,0; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:145?397,562,1435,158,0
30.08.1928- 08.09.1928	Täitnud Kaitseliidu Peastaabi ülema kohuseid... kuni... Pvk. nr. 43§6 ja 44§5 - 1928a.	1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:38?1050,2199,842,275,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:51?499,2174,1574,133,0; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:145?388,705,1429,142,0
21.12.1928	Annetatud Läti Kaitseliidu ülema poolt "Teenete rist". Korr. val. pvk. nr. 171§1.	1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:38?1049,2444,885,187,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:51?502,2320,1576,117,0; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:145?390,849,1435,177,0
01.06.1929	Üle viidud koosseisude ümber moodustamise puhul Kaitsevägegede staapi ja määratud käskudetäitjaks ohvitseriks. Pvk. Ksv. nr. 3989 ja Kv. st. ül. pvk. nr. 2§1.	1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:38?1042,2609,835,307,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:51?509,2449,1569,163,0; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:145?390,977,1435,212,0
02.07.1929- 11.07.1929	Täitnud Kaitseliidu Peastaabi ülema kohuseid... kuni... Pvk. nr. 33§1 ja 36§1- 1929 a	1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:39?387,430,849,292,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:51?505,2600,1569,165,0; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:145?390,1165,1435,172,0

19.07.1929- 29.07.1929	Täitnud Kaitseliidu ülema kohuseid... kuni... Pvk. nr. 39§1 ja 42§1- 1929 a	1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:39?383,688,824,227,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:51?509,2780,1568,173,0; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:145?385,1305,1430,167,0
19.07.1929- 19.08.1929	Täitnud Kaitseliidu Peastaabi ülema kohuseid... kuni... Pvk. nr. 39§1 ja 49§1- 1929 a	1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:39?385,905,819,252,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:52?383,500,1552,180,0; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:145?387,1449,1442,157,0
12.08.1929- 19.08.1929	Täitnud Kaitseliidu ülema kohuseid... kuni... Kamini pvk. nr. 330 ja nr. 347.	1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:39?382,1155,809,238,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:52?372,677,1552,185,0; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:145?385,1590,1432,147,0
19.08.1929	Annetatud Läti Vabariigi Valitsuse poolt Läti iseseisvuse 10. aasta mälestusmedal. Kv. st. ül. pvk. nr. 30.	1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:39?385,1369,815,230,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:52?375,850,1562,148,0; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:145?397,1727,1434,160,0
10.11.1929- 20.01.1930	Täitnud Kaitseliidu Peastaabi ülema kohuseid... kuni... Pvk. nr. 63§5 ja 3§2- 1930 a	1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:39?368,1570,844,303,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:52?375,1000,1568,170,0; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:145?385,1874,1419,152,0
03.01.1930	Esitanud Kõrgema Sõjakooli lõpetamisel määratud iseseisva kirjatöö, mis on hinnatud rahuldavaks. Kamin. pvk. nr. 1§1- 30 a	1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:39?1224,388,835,273,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:52?380,1172,1553,160,0; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:145?385,2010,1429,178,0
01.02.1930	Üle viidud teenistuse huvides Kaitseliidu Peastaapi. Pvk. Ksv. nr. 4074- 30 a	1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:39?1230,633,807,197,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:52?383,1333,1582,145,0; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:145?378,2154,1422,203,0

01.02.1930	Määratud teenistuse huvides Kaitseliidu Peastaabi õppe- ja spordi pealikuks. Pvk. Ksv. nr. 4075-30 a	1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:39?1205,809,834,243,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:52?383,1450,1548,195,0; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:146?305,418,1458,190,0
24.02.1930	Ülendatud kolonel-leitnandiks vanusega 24. veebruarist 1930a. Vabariigi otsusega 21. veebruarist arvates. Pvk. Ksv. nr. 4077-30 a	1930: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:39?1212,1014,837,302,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:52?383,1612,1555,212,0; 1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:146?303,592,1435,167,0
06.06.1930	Kaitseliidu Keskjuhatusel poolt annetatud "Valge rist" III klass. Kl. ül. pvk. nr. 26§2-1930. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:146?298,747,1452,150,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:52?388,2204,1528,152,0
25.06.1930-01.08.1930	Kaitseliidu ajutine ülem... kuni... Kamin pvk. nr. 170-1930. a Kl. ül. pvk. nr. 29§5-1930. a ja nr. 37§1-1930. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:146?300,885,1442,215,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:52?378,2347,1538,237,0
20.08.1930-19.09.1930	Korralisel puhkusel... kuni... Kl. ül. pvk. nr. 50§3-1930. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:146?302,1077,1435,150,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:52?383,2564,1553,170,0
13.10.1930-17.10.1930	Erakorralisel puhkusel... kuni... Kl. ül. pvk. nr. 55§2-1930. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:146?297,1212,1472,135,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:52?393,2732,1533,167,0
15.02.1931-21.02.1931	Korralisel puhkusel... kuni... Kl. ül. pvk. nr. 11§7-1931. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:146?300,1340,1450,137,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:52?397,2900,1558,162,0

14.03.1931- 23.03.1931	Kodusel ravimisel... kuni... Kl. ül. pvk. nr. 16§5- 1931. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:146?297,1447,1438,160,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:53?480,495,1544,175,0
28.03.1931- 04.04.1931	Kaitseliidu Peastaabi ajutine ülem ühes oma otsekoheste ametikooste täitmisega... kuni... Kl. ül. pvk. nr. 19§1- 1931. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:146?297,1582,1432,168,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:53?485,692,1576,187,0
18.06.1931- 09.07.1931	Korralisel puhkusel... kuni... Kl. ül. pvk. nr. 36§2- 1931. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:146?300,1739,1422,150,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:53?487,910,1576,150,0
1) 15.07.1931- 23.07.1931 2) 02.08.1931- 17.08.1931	Kaitseliidu ajutine ülem... kuni... ja kuni... Kl. ül. pvk. nr. 56§2- 1931. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:146?295,1867,1433,230,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:53?492,1262,1578,238,0
30.08.1931- 16.10.1931	Lähetatud Poolamaale padruneid vastu võtma ja Poola Küttide Liidu eluga tutvuma... kuni... Kl. ül. pvk. nr. 48§3- 1931. a ja nr. 57§2- 1931. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:146?287,2064,1445,235,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:53?487,1058,1584,210,0
1931	Poola Küttide Liidu pea komandandi poolt nimetatud Poola Küttide Liidu ohvitseriks. Kl. ül. pvk. nr. 66§2- 1931. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:146?297,2246,1447,172,0; 1932: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:53?484,1490,1593,183,0
03.05.1932- 08.05.1932	Peastaabi ajutine ülem... kuni...	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:147?379,434,1425,159,0

	Kl. ül. pvk. nr. 25§1-1932. a ja nr. 27§1-1932. a	
25.07.1932-01.08.1932	Kaitseliidu ajutine ülem... kuni... Kl. ül. pvk. nr. 38§1-1932. a ja nr. 40§1- 1932. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:147?379,584,1435,170,0
06.08.1932-15.08.1932	Kaitseliidu ajutine ülem... kuni... Kl. ül. pvk. nr. 42§1-1932. a ja nr. 43§1- 1932. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:147?372,746,1434,181,0
15.08.1932-09.09.1932	Korralisel puhkusel... kuni... Kl. Peastaabi ül. pvk. nr. 4§1- 1932. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:147?383,917,1441,131,0
19.01.1933-13.02.1933	Kaitseliidu ajutine ülem... kuni... Kl. ül. pvk. nr. 5§1-1933. a ja nr. 7§1-1933. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:147?382,1034,1427,160,0
03.07.1933-15.07.1933	Korralisel puhkusel... kuni... Kl. ül. pvk. nr. 3§1-1933. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:147?392,1200,1414,138,0
18.07.1933-06.08.1933	Kaitseliidu ajutine ülem... kuni... Kl. ül. pvk. nr. 45§3-1933. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:147?380,1314,1432,145,0
16.12.1933-24.12.1933	Korralisel puhkusel... kuni... Kl. ül. pvk. nr. 3§1-1933. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:147?388,1447,1417,133,0

03.07.1934- 23.07.1934	Korralisel puhkusel... kuni... Kl. ül. pvk. nr. 2§1- 1934. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:147?378,1566,1449,145,0
24.07.1934- 31.07.1934	Kaitseliidu ajutine ülem... kuni... Kl. ül. pvk. nr. 47§1- 1934. a ja nr. 52§1- 1934. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:147?385,1679,1424,167,0
31.07.1934- 10.08.1934	Peastaabi ajutine ülem... kuni... Kl. ül. pvk. nr. 52§1- 1934. a ja nr. 53§1- 1934. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:147?385,1841,1430,188,0
13.08.1934- 16.08.1934	Kaitseliidu ajutine ülem... kuni... Kl. ül. pvk. nr. 53§1- 1934. a nr. 55§1- 1934. a nr. 60§1- 1934. a nr. 66§1- 1934. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:147?387,2021,1430,272,0
26.09.1934	Määratud Kaitseliidu Peastaabi ajutiseks ülemaks ühes oma otsekoheste ametikooste täitmisega. Kl. ül. pvk. nr. 68§1- 1934. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:147?388,2261,1437,210,0
26.09.1934	Kaitseliidu Peastaabi juhtimise, asjaajamise ja Keskjuhatuse seltskondlikud rahasummad vastu võtnud. Kl. ül. pvk. nr. 68§2- 1934. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:148?307,420,1445,183,0
02.01.1935	Vabastatud Õppe- Spordiosakonna pealiku ametikooste	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:148?307,580,1445,193,0

	<p>täitmisest tema määramise puhul Kaitseliidu Peastaabi ajutiseks ülemaks, arvates.</p> <p>Kl. ül. pvk. nr. 24§2-1935. a</p>	
07.05.1935-13.05.1935	<p>Kaitseliidu ajutine ülem... kuni...</p> <p>Kl. ül. pvk. nr. 35§6-1935. a</p> <p>Kl. ül. pvk. nr. 37-1935. a</p>	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:148?305,762,1444,172,0
15.05.1935-23.05.1935	<p>Kaitseliidu ajutine ülem... kuni...</p> <p>Kl. ül. pvk. nr. 38-1935. a</p> <p>Kl. ül. pvk. nr. 41-1935. a</p>	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:148?305,932,1442,197,0
03.06.1935-26.06.1935	<p>Kaitseliidu ajutine ülem... kuni...</p> <p>Kl. ül. pvk. nr. 43-1935. a</p> <p>Kl. ül. pvk. nr. 46-1935. a</p>	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:148?302,1105,1437,195,0
27.06.1935-22.07.1935	<p>Kaitseliidu ajutine ülem... kuni...</p> <p>Kl. ül. pvk. nr. 47-1935. a</p> <p>Kl. ül. pvk. nr. 55-1935. a</p>	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:148?305,1297,1449,207,0
22.07.1935-15.08.1935	<p>Korralisel puhkusel... kuni...</p> <p>Kl. ül. pvk. nr. 55-1935. a</p> <p>Kl. ül. pvk. nr. 62-1935. a</p>	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:148?302,1470,1434,188,0

15.08.1935- 02.09.1935	Kaitseliidu ajutine ülem... kuni... Kl. ül. pvk. nr. 62- 1935. a Kl. ül. pvk. nr. 64- 1935. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:148?300,1652,1442,208,0
09.12.1935	Peastaabi asjaajamise, seltskondlikud summad ja nende kohta käivad dokumendid kolonel J. Maide´le üle andnud, arvates. Kl. ül. pvk. nr. 78§3- 1935. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:148?298,1819,1435,202,0
09.12.1935	Vabastatud Kaitseliidu Peastaabi ajutise ülema kohuste täitmisest ja oma otsekoheste ametikooste täitmisele asunud. Kl. ül. pvk. nr. 78§4- 1935. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:148?290,1994,1460,207,0
04.05.1936- 18.05.1936	Peastaabi ajutine ülem... kuni... Kl. ül. pvk. nr. 37§2- 1936. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:148?290,2189,1444,132,0
15.07.1936- 23.07.1936	Kaitseliidu ajutine ülem... kuni... Kl. ül. pvk. nr. 54 ja 57- 1936. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:148?293,2314,1440,175,0
23.07.1936- 07.08.1936	Peastaabi ajutine ülem ühes oma otsekoheste ametikooste täitmisega... kuni... Kl. ül. pvk. nr. 57 ja 59- 1936. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:149?372,437,1459,173,0

10.08.1936- 02.09.1936	Korralisel puhkusel... kuni... Kl. Peastaabi ül. pvk. nr. 5§1- 1936. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:149?372,607,1440,160,0
28.12.1936- 03.01.1937	Erakorralisel puhkusel ema surma puhul... kuni... Kl. Peastaabi ül. pvk. nr. 5§2- 1937. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:149?382,762,1424,145,0
24.02.1937- 24.02.1937	Kõrgendatud koloneliks... vanusega... Riigivan. pvk. kaitsev. nr. 6- 1937. a Kl. ül. pvk. nr. 8- 1937. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:149?378,902,1429,178,0
02.07.1937- 15.07.1937	Korralisel puhkusel... kuni... Kl. Peastaabi ül. pvk. nr. 5§1- 1937. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:149?377,1074,1489,153,0
01.10.1937	Palganorm koos Kr. 260:- Korteri varustuse raha norm koos Kr. 40:-	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:149?377,1220,1445,153,0
03.02.1938- 28.03.1938	Kaitseliidu Peastaabi ajutine ülem ühes oma otsekoheste ametikooste täitmisega... kuni... Kl. ül. pvk. nr. 4§2- 1938. a ja nr. 14§4- 1938. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:149?382,1360,1444,213,0
01.04.1938- 14.04.1938	Kodusel ravimisel... kuni... Kl. ül. pvk. nr. 3§2- 1938. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:149?385,1575,1435,148,0
11.07.1938-	Kaitseliidu ajutine ülem...	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:149?373,1727,1444,137,0

27.07.1938	kuni... Kl. ül. pvk. nr. 33, 34 ja 35- 1938. a	
01.08.1938- 27.08.1938	Korralisel puhkusel... kuni... Kl. ül. pvk. nr. 6- 1938. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:149?387,1859,1420,157,0
05.12.1938- 10.12.1938	Korralisel puhkusel... kuni... Kl. ül. pvk. nr. 1§1- 1939. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:149?387,1979,1414,173,0
1939	Kinnitatud kolmeks aastaks Kodanliku Õhukaitse Nõukogu koosseisu Kaitseliidu esindajana. <u>Alus:</u> Vab. Val. otsus 22.12.1938. a Kl. ül. pvk. nr. 4§2- 1939. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:149?383,2136,1445,222,0
1939	Valitud Kaitseliidu väeosa ülema õigusteta vanemohvitseride aukohtu liikmeks 1939. a peale. Kl. ül. pvk. nr. 12§2- 1939. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:150?290,433,1442,143,0
1939	Määratud Kaitseliidu Peastaabi ülema I alaliseks asetäitjaks. Kl. Peastaabi ül. pvk. nr. 2§1- 1939. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:150?303,547,1419,158,0
08.03.1939	Valitud Kaitseliidu Ohvitseride kogu revisjonikomisjoni liikmeks. Kl. ül. pvk. nr. 18§3- 1939. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:150?295,685,1447,138,0
07.07.1939- 19.07.1939 27.07.1939-	Korralisel puhkusel... kuni... ja	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:150?288,830,1439,217,0

12.08.1939	kuni... Kl. Peastaabi ül. pvk. nr. 8§1- 1939. a	
15.11.1939	Üle viidud teenistuse huvides ja määratud 1. Diviisi Staabi ülemaks, arvates. Vabariigi Presidendi pvk. nr. 65- 1939. a Kl. ül. pvk. nr. 49§1- 1939. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:150?298,1035,1419,195,0
15.11.1939	Üle andnud Öppe- Spordiosakonna juhtimise ja asjaajamise. Kl. Peastaabi ül. pvk. nr. 49§3- 1939. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:150?293,1204,1439,157,0
15.11.1939	Välja sõitnud 1. Diviisi ülema käsutusse. Kl. Peastaabi ül. pvk. nr. 49§4- 1939. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:150?300,1347,1430,125,0
15.11.1939	Ilmunud 1. Diviisi ülema käsutusse. Divül 1 pvk. nr. 70§4- 1939. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:150?295,1634,1437,118,0
15.11.1939	Võtnud vastu 1. Diviisi Staabi asjaajamise ja asunud staabiülema ametikohuste täitmisele. Divül 1 pvk. nr. 70§5- 1939. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:150?295,1735,1445,172,0
16.11.1939	Kuupalk kr. 270:- ja korteri varustuse raha kr. 37:- kuus, arvates. Sõmini pvk. nr. 146- 1939. a RT 1935, 42, 418- II.	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:150?292,1910,1437,197,0
17.11.1939	Määratud 1. Diviisi ülema alaliseks asetäitjaks.	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:150?292,2076,1449,172,0

	Divül 1 pvk. nr. 71§3-1939. a	
18.11.1939-21.11.1939	Täitnud ajutiselt 1. Diviisi ülema kohuseid... kuni... Divül 1 pvk. nr. 73§1 ja 74§1- 1939. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:150?287,2222,1435,212,0
01.12.1939	Kuupalk kr. 270:- ja korteri varustuse raha kr. 41;- kuus, arvates. Sömini pvk. nr. 146-1939. a RT 1935, 42, 418- II	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:151?383,455,1440,210,0
28.12.1939	Valitud 1. Diviisi väeosaülema õigusteta vanemohvitseride aukohtu liikmeks 1940. aastaks. Divül. 1 pvk. nr. 85§4, 86§3- 1939. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:151?380,625,1432,162,0
01.02.1940	Viidud üle ja määratud teenistuse huvides Kaitseliidu Peastaabi ülemaks, arvates Vabariigi Presidendi pvk. relv. jõud. nr. 4-1940. Divül. 1 pvk. nr. 5§4-1940. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:151?375,770,1435,183,0
02.02.1940	Vabastatud 1. Diviisi väeosa ülema õigusteta vanemohvitseride aukohtu liikme kohustest. Divül. 1 pvk. nr. 10§4- 1940. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:151?378,934,1429,177,0
02.02.1940	Andnud üle 1. Diviisi Staabi juhtimise ja asjaajamise.	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:151?375,1094,1429,173,0

	<p>Divül. 1 pvk. nr. 10§3- 1940. a</p> <p>Divstabül. 1 pvk. nr. 7§2- 1940. a</p>	
03.02.1940	<p>Sõitnud välja oma uuele ametikohale Kaitseliidu ülema käsutusse.</p> <p>Divül. 1 pvk. nr. 11§3- 1940. a</p>	<p>1940:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:151?377,1261,1447,195,0</p>
05.02.1940	<p>Ilmunud Kaitseliidu ülema käsutusse</p> <p>Kl. ül. pvk. nr. 10§1- 1940. a</p>	<p>1940:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:151?378,1581,1439,138,0</p>
05.02.1940	<p>Vastu võtnud Kaitseliidu Peastaabi asjaajamise ja seltskondlikud rahasummad ning asunud Kaitseliidu Peastaabi ülema kohuste täitmisele.</p> <p>Kl. ül. pvk. nr. 10§2- 1940. a</p>	<p>1940:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:151?382,1696,1412,203,0</p>
1940	<p>Soome Valge Roosi III klassi aumärk riiklikus teenetemärkide registris registreeritud.</p>	<p>1940:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:151?372,1856,1445,165,0</p>
28.06.1940	<p>Vabastatud ametikohalt ametikoha ära kaotamise tõttu ja üle viidud teenistuse huvides Sõjainistri käsutusse.</p> <p>Sv. Juh. pvk. nr. 9- 1940. a</p>	<p>1940:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:151?377,1974,1435,212,0</p>
28.06.1940	<p>Määratud Kaitseliidu likvideerimis komisjoni liikmeks.</p> <p>Sömini pvk. nr. 90- 1940. a</p>	<p>1940:http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:151?377,2153,1425,177,0</p>

15.08.1940	Vabastatud tegelikust sõjaväeteenistusest aja väljateenimise tõttu, arvates Vabariigi Presidendi pvk. relv. jõud. nr. 54-1940. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:151?375,2279,1429,215,0
07.08.1940	Vabastatud Kaitseliidu likvideerimis komisjoni liikme kohustest. Sõmini pvk. nr. 121§9- 1940. a	1940: http://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=ERA.495.7.269:152?285,427,1444,203,0

Pvk - 1923. a teenistuslehel ning alates 1926. a teenistuslehest on pvk asendatud ksk-ga.

Lisa 16. Balder, August Mardi p teenistustoimiku ERA.495.7.269; 15.10.1914-07.08.1940 sisukord

Saaga lk	Sisu
1	Tiitelleht
2–3	Augusti ametikohad (käsitsi kirjutatud)
4	Kaitsevägede ülemjuhataja käsukiri kpt Sinowi NIMENSKY 2.diviisi staabist-2. soomusrongi rügementi viidud
5	August sõjaväes (käsitsi kirjutatud)
6–9	11.mai 1919. a teenistuse leht (käsitsi kirjutatud)
10–19	31. jaanuar 1923. a teenistuse leht (koostanud Sõjakooli ülem kolonel Villem Marder ja alamkapten Eduard Volt)
20–29	25. jaanuar 1926 teenistuse leht (koostanud Kindralstaabi- Kolonel ja Sv. ühendatud õppeasutuste ülem Jaan Rink ja major Neil)
30	26. jaanuar 1927. a teenistuskäigu kirjeldus (koostanud Kindralstaabi- Kolonel ja Sv. ühendatud õppeasutuste ülem Jaan Rink ja major Neil)
31–40	14. märts 1930. a teenistuse leht (koostajate nimesid ei lugenud allkirjadest välja)
41–56	30. jaanuar 1932. a teenistuse kiri (koostanud Kaitseliidu ülem kindralmajor Roska, hiljem Orasmaa ja Peastaabi ülem kolonelleitnant Jaan Maide)
57	20. veebruar 1933. a teenistuskäik (koostanud Kaitseliidu Peastaabi ülem kolonelleitnant Jaan Maide ja Kaitseliidu Peastaabi sekretär R. Raudsepp)
58–59	21. jaanuar 1936. a teenistusekäik (koostanud Kaitseliidu Peastaabi ülem kolonel Jaan Maide ja Kaitseliidu Peastaabi sekretär R. Raudsepp)
60	21. jaanuar 1936. a andmed võõrkeelte oskuste kohta
61	20. jaanuar 1937. a teenistuskäik (koostanud Kaitseliidu Peastaabi ülem kolonel Jaan Maide ja Kaitseliidu Peastaabi sekretär R. Raudsepp)
62	4. jaanuar 1939. a teenistuskäik (koostanud koostanud Kaitseliidu Peastaabi ülem kolonel Jaan Maide ja Kaitseliidu Peastaabi sekretär leitnant R. Raudsepp)

63	3. jaanuar 1939. a andmed võõrkeelte oskuste kohta
64–65	13. jaanuar 1940. a teenistuskäik (koostanud II jaoskonna ülem major Aksel Kristian)
66	13. jaanuar 1940. a andmed võõrkeelte oskuse kohta
67–68	15. juuli 1936. a kell 15:00 Kaitseliidu ülema käsukiri kolonelleitnant August Balder ajutiseks Peastaabi ülemaks määratud
69	25. juuli 1936. a kell 13:00 Kaitseliidu ülema käsukiri kolonelleitnant August Balder ajutiseks Peastaabi ülemaks määratud koos oma otsekoheste ametikohuste täitmisega
70	7. august 1936. a Kaitseliidu ülema käsukiri kolonelleitnant August Balder asuda oma otsekoheste ametikohuste täitmisele
71	14. september 1936. a Käsukiri Kaitseliidu Peastaabile lugeda Õppe-Spordiosakonna pealik kolonelleitnant August Balder korralisel puhkusel viibinuks
72	Evakuatsioonihaiгла kinnistuskiri Augusti haavata saamisele ja ravile (16. september 1917. a)
73	August Balderi Vavrski 240. Polgust välja arvamise käsk seoses haavata saamisega (11 september 1917. a)
74–75	Arstliku erikomisjoni tunnistus nr 2690 (16/03. veebruar 1918. a) Augusti tervisliku seisundi kohta
76	Undla vallavalitsuse tõend nr 3969 ²⁵ , et August Balder on Eesti kodanik ja kohtulikult karistamata (2. jaanuar 1926. a)
77	Perekonnatunnistuse väljavõte Kadrina kirikuraamatutest II raamat leht 238 (2. jaanuar 1925. a nr 4) Allkirjastatud Kadrina õpetaja Gustav Beermanni poolt
78	Augusti kaaskiri Ohvitseride kursuste Ülema kt-le 21. septembril 1923. a haridust tõendavate dokumentide ära kirjade esitamise kohta.
79	Tunnistus August Balderile Vene Nikolai I-se gümnaasiumi poolt (allkirjastanud alamkapten Eduard Volt)

80	Rakvere Linna 3. Algkooli juhataja kiri Sõjaväe Staabi korraldusvalitsuse inspektori osakonnale, et August lahkus koolist 1910. a tähtajal õpperaha mitteraksmise tõttu (15. mai 1924. a nr 194)
81–82	Rakvere Linnakooli tunnistuse nr 367 ja õppetulemuste koopia, et August lõpetas kooli 20. augustil 1910. a
83	Soomusrongi nr 2 ülema alamkapten Lepa tunnistus, et August Balder teenis temaga koos 5. märtsist 1916. a kuni 8. septembrini 1917. a 240 Vavrski polgus ning evakueeriti haavata saamise tõttu
84	21. veebruar 1925. a Tunnistus major August Balder arstilise ülevaatuse põhjal terve
85	Isikulise varustuse kaart nr. 568 kolonel Balder, August
86	haridus ja töökohad Kaitseliidus
87	tiitelleht kolonel August Balderi teenistuskiri
88–107	10. september 1940. a teenistuskiri (koostanud endine Kaitseliidu Peastaabi sekretär R. Raudsepp)
108–117	14. märts 1930 teenistuseleht (koostajate nimesid ei loe välja)
118	22. detsember 1922. a Sõjamehe truuduse tõotus August Balder (vande kuulaja Sõjakooli ülem kolonel Villem Marder)
119	10. märts 1934. a August Balder kirjutanud allkirjaga, et ta ei osale üheski poliitilises ühingus ega kandideeri Riigikogu ega omavalitsuste valimistele
120	Perekonnaseisu tunnistus August Balder
121	August Balderi kiri Peastaabi ülemale kirjutades, et ta on nimetatud Poola Küttide Liidu ohvitseriks
122	Kaitseväe Staabi IV osakonna ülemale arvamuse avaldamise kohta mingis asjus (16. dets 1931. a). Tõenäoliselt järgmise dokumendi asjus.
123–128	Poola Laskurliidu käskkiri nr 24/31 (1. detsember 1931. a)
129	Kaitseliidu ülema käskkiri August Balder määratud 1. Diviisi Staabi ülemaks alates 15. november 1939. a

130	15. november 1939. a Kaitseliidu ülema käskkiri August Balder lahkub Kaitseliidu teenistusest ja läheb sõjaväkke ning Augusti Kaitseliidus oldud ajast üks jutt
131–132	1. Diviisi Juhatus ja diviisi staabi ohvitseride kiidu- ja karistuste raamat kolonel August Balder
133	29. veebruar 1940 Registreerimisteade August Balderi Soome Valge Roosi III klassi aumärk on registreeritud riiklikusse teenetemärkide registrisse
134–153	10. september 1940. a teenistuskiri (koostanud endine Kaitseliidu Peastaabi sekretär R. Raudsepp)
154–155	Atestatsiooni leht 1936. a
156–157	Atestatsiooni leht 1922. a
158–159	Atestatsiooni leht 1923. a
160–161	Atestatsiooni leht 1924. a
162–163	Atestatsiooni leht 1925. a
164–165	Atestatsiooni leht 1928. a
166–167	Atestatsiooni leht 1929. a
168–169	Atestatsiooni leht 1930. a
170–171	Atestatsiooni leht 1931. a
172–173	Atestatsiooni leht 1932. a
174–175	Atestatsiooni leht 1933. a
176–177	Atestatsiooni leht 1935. a
178–179	Atestatsiooni leht 1920. a (käsitsi kirjutatud info)
180–181	Atestatsiooni leht 1921. a (käsitsi kirjutatud info)
182–183	Lähema ülemuse poolt kokku seatud atestatsiooni leht 1922. a (käsitsi kirjutatud info)

184–185	Atestatsiooni leht 1922. a
186–187	Lähema ülema atestatsiooni 1923. a (käsitsi kirjutatud info)
188–189	Atestatsiooni leht 1923. a
190–191	Lähema ülema atestatsiooni 1924. a (käsitsi kirjutatud info)
192–193	Atestatsiooni leht 1924. a
194	Töökohad Kaitseliidus
195–196	Lähema ülema atestatsiooni 1925. a (käsitsi kirjutatud info)
197–198	Atestatsiooni leht 1925. a
199–200	Lähema ülema atestatsiooni 1926. a (käsitsi kirjutatud info)
201–202	Lähema ülema atestatsiooni 1928. a (käsitsi kirjutatud info)
203–204	Atestatsiooni leht 1928. a
205–206	Lähema ülema atestatsiooni 1929. a (käsitsi kirjutatud info)
207–208	Lähema ülema atestatsiooni 1929. a (käsitsi kirjutatud info)
209–210	Atestatsiooni leht 1929. a
211–212	Lähema ülema atestatsiooni 1930. a (käsitsi kirjutatud info)
213–214	Lähema ülema atestatsiooni 1930. a (käsitsi kirjutatud info)
215–216	Atestatsiooni leht 1930. a
217–218	Lähema ülema atestatsiooni 1931. a (käsitsi kirjutatud info)
219–220	Atestatsiooni leht 1931. a
221–222	Lähema ülema atestatsiooni 1932. a (käsitsi kirjutatud info)
223–224	Lähema ülema atestatsiooni 1932. a (käsitsi kirjutatud info)
225–226	Atestatsiooni leht 1932. a

227–228	Lähema ülema atestatsiooni 1933. a (käsitsi kirjutatud info)
229–230	Lähema ülema atestatsiooni 1933. a (käsitsi kirjutatud info)
231–232	Atestatsiooni leht 1933. a
233–234	Atestatsiooni leht 1935. a
235–236	Atestatsiooni leht 1937. a
237–238	Atestatsiooni leht 1938. a

Lisa 17. Diplomaat-, ameti- ja ministeriaalpassi saanute tähestikuline kartoteek (fotodega)¹²⁵³

Balder, August Martip.
Liig- ees- ja isanimi

1. Saatkond, konsulaat *Sõjamineisterium*
2. Amet *(Colonel) Kapitser*

3. Millal Eestisse tulnud

4. Ametisse astunud

5. Ametist lahkunud

6. Missuguse dokumendiga elab *Leinam. nr. 298, 25. I. 24*
Tall. pol. H-ala 504. 24

7. Aadress *Tallinn, Kaarli tä. 8-8*

8. Välisministeeriumi poolt antud tunnistused, Nr., kuupäev, kestvus *Armed p. nr. 25, 22. IV. 38*
- 22. V. 38. Belgiause.

9. Märkused *s. 25. I. 1899. Võrumaal*
vallaaline.

Joonis 1. Balder, August Mardi poeg diplomaat-, ameti- ja ministeriaalpass

¹²⁵³ Rahvusarhiiv, ERA.957.16.2a. Diplomaat-, ameti- ja ministeriaalpassi saanute ... 1920-1940, lk 310/751. [www] <https://bit.ly/3r26q2h> (21.03.2021).

Lisa 18. Maaväe auastmete süsteem aastatel 1896–1940

Tabel 1. Vene auastmete tabel (1896. a), Maaväe ohvitseride auastmed Vabadussõja perioodil¹²⁵⁴

Maaväes 1896. aastal	27.03.1919	10.05.1919
kindralfeldmarssal	kindral	kindral
kindral	kindral-major	kindral-major
kindralleitnant	polkovnik	polkovnik
kindralmajor	alampolkovnik	alam-polkovnik
polkovnik	kapten	kapten
alampolkovnik	alamkapten	alam-kapten
kapten	leitnant	leitnant
staabikapten	alamleitnant	alam-leitnant
leitnant (porutšik)	lipnik	lipnik
alamleitnant		
lipnik		

¹²⁵⁴ Pajur, A. (2001). Kuidas saada kindraliks: ohvitseride auastmed ja nende kõrgendamise kord aastail 1917–1940. - Tuna nr. 1. [www] <https://bit.ly/3uIIYcF> (14.02.2022).

Tabel 2. Maa- ja lennuväe ohvitseride auastmed O.T.S. alusel¹²⁵⁵

1924	1931	1938
kindral	kindral	kindral
kindral-leitnant	kindral-leitnant	kindralleitnant
kindral-major	kindral-major	kindralmajor
kolonel	kolonel	kolonel
kolonel-leitnant	kolonel-leitnant	kolonelleitnant
major	major	major
kapten	kapten	kapten
leitnant	leitnant	leitnant
noorem-leitnant	noorem-leitnant	nooremleitnant
lipnik	lipnik	lipnik

Tabel 3. Ohvitseride ametiastmete, ametikohtade ja auastmete sõltuvus O.T.S.-31 järgi¹²⁵⁶

Ametiaste	Ametikoht	Auaste
I	kaitseministri abi	kuni kindralleitnant
II	diviisiülem	kuni kindralleitnant

¹²⁵⁵ Pajur, A. (2001). Kuidas saada kindraliks: ohvitseride auastmed ja nende kõrgendamise kord aastail 1917–1940. - Tuna nr. 1. [www] <https://bit.ly/3uIIYcF> (14.02.2022).

¹²⁵⁶ Pajur, Ago. (2002). Kuidas saada kindraliks: ohvitseride auastmed ja nende kõrgendamise kord aastail 1917–1940. — Tuna, nr 2, lk 52. [www] <https://bit.ly/3dMCTFb> (14.02.2022).

III	brigaadiülem	kuni kolonel
IV	rügemendiülem	kuni kolonel
V	üksiku pataljoni ülem	kuni kolonelleitnant
VI	rügemendi ülema abi	kuni kolonelleitnant
VII	pataljoniülem	kuni major
VIII	üksiku kompanii ülem	kuni kapten
IX	kompaniiülem	kunikapten
X	komandoülem	kuni leitnant
XI	rühmaülem	kuni leitnant

Tabel 4. Ohvitseride ametiastmete, ametikohtade ja auastmete sõltuvus O.T.S.-38 järgi¹²⁵⁷

Ametiaste	Ametikoht	Auaste
-	sõjavägede juhataja	kuni kindral
I	sõjainistri abi, Sv. Staabiülem	kuni kindralleitnant
II	diviisiülem	kuni kindralmajor
III	üksiku brigaadiülem	kuni kolonel
IV	brigaadiülem	kuni kolonel

¹²⁵⁷ Pajur, Ago. (2002). Kuidas saada kindraliks: ohvitseride auastmed ja nende kõrgendamise kord aastail 1917–1940. — Tuna, nr 2, lk 52. [www] <https://bit.ly/3dMCTFb> (14.02.2022).

V	üksiku brigaadi ülema abi	kuni kolonel
VI	rügemendi ülem	kuni kolonel
VII	üksiku pataljoniülem	kuni kolonelleitnant
VIII	rügemendi ülema abi	kuni kolonelleitnant
IX	pataljoniülem	kuni major
X	üksiku kompanii ülem	kuni major
XI	kompaniiülem	kuni kapten
XII	komandoülem	kuni kapten
XIII	üksiku rühma ülem	kuni leitnant
XIV	rühmaülem	kuni leitnant

Tabel 5. Järgmisesse auastmesse ülemdamisel nõutav auastme vanus O.T.S alusel¹²⁵⁸

	O.T.S.-24	O.T.S.-31	O.T.S.-38
nooremleitnant	5 aastat	4 aastat	5 aastat
leitnant	4 aastat	5 aastat	5 aastat
kapten	3 aastat	4 aastat	4 aastat
major	2 aastat	4 aastat	4 aastat
kolonelleitnant	2 aastat	4 aastat	4 aastat

¹²⁵⁸ Pajur, Ago. (2002). Kuidas saada kindraliks: ohvitseride auastmed ja nende kõrgendamise kord aastail 1917–1940. — Tuna, nr 2, lk 52. [www] <https://bit.ly/3dMCTFb> (14.02.2022).

kolonel	-	-	4 aastat
---------	---	---	----------

Tabel 6. Kaitseliidu ohvitseridele aukõrgendusel esitatud nõudmised O.T.S.-31 järgi¹²⁵⁹

Senine auaste	Auastme vanus Nõutavad katsed	Teenistus senises auastmes Kasutus mob-i puhul
Lipnik	3 aastat Rühmaülem	2 aastat, s.h. 1 a rühmaülemana -
Nooremleitnant	4 aastat Rühmaülem	3 aastat, s.h. 1 a rühmaülemana -
Leitnant	5 aastat Kompaniiülem	4 aastat, s.h. 3 a rühmaülemana IX astme koht
Kapten	5 aastat Pataljoniülem	4 aastat, s.h. 2a. kompanii ülemana VII astme koht
Major	5 aastat Väeosa ülem	5 aastat, s.h. 2 a pataljoniülemana V astme koht

Tabel 7. Vanemohvitserideks ülendatute arv (nelja-aastaste perioodide kaupa) aastatel 1925-1940¹²⁶⁰

	Kolonele ja mereväe kapteneid	Kolonel-leitnante ja kapten-leitnante	Majoreid ja kapten-majoreid	Vanem- ohvitsere kokku

¹²⁵⁹ Pajur, Ago. (2002). Kuidas saada kindraliks: ohvitseride auastmed ja nende kõrgendamise kord aastail 1917–1940. — Tuna, nr 2, lk 52. [www] <https://bit.ly/3dMCTFb> (14.02.2022).

¹²⁶⁰ Pajur, Ago. (2002). Kuidas saada kindraliks: ohvitseride auastmed ja nende kõrgendamise kord aastail 1917–1940. — Tuna, nr 2, lk 52. [www] <https://bit.ly/3dMCTFb> (14.02.2022).

1925–1928	14	32	49	95
1929–1932	17	47	108	172
1933–1936	17	50	82	149
1937–1940	57	83	201	341

Tabel 8. Maaväe auastmete süsteem aastatel 1919–1940¹²⁶¹

Süsteem 1919–1922	Süsteem 1922–1940
Reservohvitserid	
-	Lipnik
Ohvitserid	
Lipnik	-
Alamleitnant	Nooremleitnant
Leitnant	Leitnant
Alamkapten	-
Kapten	Kapten
Vanemohvitserid	
-	Major
Alampolkovnik	Kolonelleitnant
Polkovnik	Kolonel

¹²⁶¹ Riigi Teataja, nr 139, 14 november 1922. Seadlus kaitseväe ohvitseride auastmete tabeli muutmise kohta. [www] <https://bit.ly/3r0Db2F> (03.04.2022).

Kindralid	
Kindralmajor	Kindralmajor
Kindralleitnant	Kindralleitnant
Kindral	Kindral

Lisa 19. Ülevaade August Balderi teistest kirjutatud raamatutest ja artiklitest

Raamatus „Vabadusmonument. I.“, mis ilmus 1933. aastal Tallinnas, kirjutab Balder lk 79–80 peatüki „Lahing episood Landeswehri sõjast“, milles andis ülevaate ühest loost, mis sündis Landeswehri sõja ajal ühe kapraliga, kelle nimi oli Jüri Lubi.

Alguses kirjutab Balder oma artiklis kangelastegudest, mis juhtusid Landeswehri sõjas tänu meie väeüksuste ja üksikute sõdurite katsumuste. Järgnevalt kirjutab Balder ühe sõjaväelase eluloost ja tegevusest sõjaväes, kelle nimi oli Jüri Lubi ning, kes oli kapral Landeswehri sõja ajal. Artikli põhiosa rääkis ainult selle kaprali loost.

Artikli keskosas kirjutab Balder sõjakäigust, Landeswehri sõjast ja täpsematest detailidest, mis juhtusid selle lahingu ajal, nagu näiteks meeste edasilikumisest Landeswehri ning nende tegevustest.

Kaprali lugu lühidalt lahti kirjutades oli järgnev: Starte kõrtsi juures sai kapral Lubi endale ühe hobuse ja ka värsket piima ühest Läti talust. Kapral Lubi sai ühelt talu peremehelt teada, et sakslased taandusid Riia poole. Tee peal nägi kapral Lubi ühte sakslast ja lasi ta pihta ühe lasu, aga ei saanud pihta ning ta kutsus sakslase endaga kaasa, et ta kinni võtta. Sakslane aga lükkas oma hambad kapral Lubi kätte sisse ja näris tal väikese sõrme kildudeks. Lisaks sõrmele ründas sakslane kapral Lubi kulmust ning tahtis ka rünnata kõrist, aga siis tekkis nende kahe vahel kõva rabelus ja võitlus. Peale võitlust ja rabelust palus sakslane, et kapral teda ei tapaks, aga lõpuks jõudis meie luure järele kapral Lubile ja lasi sakslase maha. Peale sakslase suremist pesi kapral Lubi ennast verest puhtaks ja võttis sakslase kaarditasku endale, aga ülema juurde jõudes viidi kapral Lubi lahingust minema, kuna ta sõrm ja kulm valutasi hullult. Sakslase kaardi taskust leiti palju tähtsaid dokumente, mille seas oli ka kindral von der Goltzi operatiiv käskkiri.

Raamatus „Vabadussõja lõpuvõitlusi Viru rindel“ kirjutab August peatüki „Narva kaitseoperatsioon. Kriuši, Ustje-Žerdjanka ja Väska lahingud detsembris 1919“. Antud peatükis andis ta ülevaate põhiasjadest, mis juhtusid nendes lahingutes ning missugused olid sõjaväe tegevused.

Artikli alguses kirjutab Balder olukorrast Narva rindel novembris ja detsembri algul 1919. A, Kriuši ja Ustje-Žerdjanka vallutamisest punaste poolt. Esimeses peatükis kirjutab Balder sõjakäikude kulgemisest, juhtunust ja ka täpsematest detailidest nagu näiteks, millal jõuti mingisse tähtsamasse või olulisemasse kohta.

Teises peatükis kirjutas Balder ja andis ülevaate Kriushi ja Ustje-Zerdjanka vallutamisest, kus ta tõi välja punaste hävitused ja võidud. Teises peatükis kirjutas ta ka eestlaste sõjakäikudest Kriushi ja Ustje-Zerdjanka all.

Artikli keskosas andis Balder ülevaate teemadest nagu Suur- ja Ustje-Žerdjanka vallutamine punaste poolt, punaste katsed välja tungida ja Värška läbimurre. Keskosa esimeses pooles kirjutas Balder peamiselt rünnakutest, sõjakäikudest ja juhtunust, mis toimus Žerdjankas. Teise peatüki keskosas andis Balder ülevaate punaste katsetest välja tungida ning nende kavatsustest ja plaanidest. Eelviimases ja viimases keskosa peatükis andis Balder ülevaate Värška läbimurdest. Ta andis eelviimases keskosas teada juhtunust, täpsematest detailidest ja ka võitudest ning kaotustest.

Lõpuosas andis Balder ülevaate punaste katsest 1. rügemendi positsioonist läbimurda.

Lõpuosas kirjutas Balder punaste kaotusest seal läbimurret proovides, juhtunu detailidest ning ka eestlaste võidust ja rõõmust seal, kui punased kaotasid.

August Balder on kirjutanud ka 1939. a ilmunud ajakirjas Vabadussõja Tähistel, nr 7/8(35/36) lk 223–227 artikli „Ühe Landeswehri ohvitseri päevaraamat“. Antud artiklis kirjutas ta ühest Landeswehri ohvitserist, kes pidas päevaraamatut ja sai läbi kapral Jüri Luubi kuuli surma. Artiklis kirjutas Balder päeviku sisust, mis oli kirja pandud aprilli lõpust kuni juuni alguseni. Artikkel koosneb suuremas osa selle ohvitseri päevaraamatu sissekannetest, kuid ei puudu ka Balderi oma mõtted ja kirjutatu. Lisaks on Balder tõlkinud ühe väikese osakese selle Landeswehri ohvitseri tervest päevaraamatust.

Lisa 20. August Balderi ülevaated kaitseliitlaste tegevusest ning toimunud spordivõistluste tulemustest ajakirjas Kaitse Kodus!

1927

- nr 19 lk 710–713 andis Balder ülevaate Kaitseliidu õppetööst, selle osadest, tähtsusest, ülesannetest, eesmärkidest ja ka õppustest.
- nr 22 ja 23 lk 838–839 ja 876–877 oli õppe- ja spordi pealik major Balder lendkooli juhataja Võrus ja andis kohapeal instruktoritele tarvilikud näpunäited ning tutvustas skeemidel pealikuid lühidalt luurpiilkondade tegevusega. Võrus toimus lendkool, kus õpiti laskeasendeid, sõjaväelisi kombeid ja paljusid muid sõjaväelisi asju. Selle eesmärk oli arendada noorte sõjaväelisi teadmisi ja neid ka praktikasse panna.

1928

- nr 5 lk 344–345 oli Balder tulnud vastu võtma suusatajaid suusamatkalt Paidest Tallinnasse. Suusaretk algas Paides ja lõppes Tallinnas ning selle eesmärk oli nagu varemgi arendada ning levitada kehakultuuri ja füüsilise trenni tegemist.
- nr 10–11 lk 506 andis ta ülevaate vajadusest endid arendada kehakultuuris, kehalises kasvatuses, riigikaitses ja paljudes muudes teemades.
- nr 19 lk 931 saatis külalisi ja andis neile ka tarvilisi juhtnööre kolonel Pinka, õppe- ja spordipealik kolonel Balder ja teised. Tallinna malevat külastasid Kaitseliidu vanematekogu liikmed hr. minister Köster, kindral Pödder ja hr Tief.

1929

- nr 6 lk 142–143 oli õppe- ja spordipealikuna Balder suusavõistluste korraldavas komisjonis. Suusatamise võistlused toimusid Rakveres ja sellest võttis osa üle 500 suusamehe. Suusavõistluste plaanis olid mitmed erinevad alad nagu mäesuusatamine, laskesuusatamine, pikamaa suusatamine ja palju muud. Selle ürituse eesmärk oli kehalise kasvatuses ning kehakultuuri arendamine ja levitamine.
- nr 18 lk 437–440 andis Balder ülevaate sporditegevuses osalevate liikmete arvust, eesmärkidest, tulemustest, kehalise kasvatuses tähtsusest, eri spordialadest ja paljust muust.
- nr 22 lk 524 andis ta ülevaate 1928./1929. a tegevusest Peastaabi õppe- ja spordipealikuna ning 1929.–1930. a tegevuskavast, uuest spordi keskkubi juhatuses ja paljust muust. Samal malevate spordiklubide esindajate ja spordipealike koosolekul 14. mail 1929 valiti major August Balder spordi keskkubi juhatuses esimeheks 1929./30.

aastaks. 1928./1929. a sporditegevuses toimus mitmeid üritusi. Nende ürituste seas toimus võistlusi, manöövreid, suusavõistlusi, jalgrattavõistlusi ja palju muid spordi üritusi.

- nr 27–28 lk 777–782 andis Balder ülevaate Kaitseliidu päeva laskevõistlustest, laskespordi edusammudest, suur osavõtust, kõrge võistlus distsipliinist ja muust. Sõjaväe püssi laskmises A-klassi võistlustes olid parimad Tallinna, Viru ja Võru malev, kelle laske tabamuste protsendid olid 62,0%–66,4%. Parim laskur oli Tallinna malevast Al. Raavik, kelle tulemus oli 219 silma ja tabamus oli 73%. Sõjaväe püssi laskmise B-klassi võistluses olid parimad Tallinna, Tartu ja Petseri malev, kelle tabamused olid 55,1%–66,4%. Parim laskur oli M. Saks Tallinna malevast, kelle tulemus oli 110 silma ja tabamus 73,3%. Püstolitest laskmises olid parimad laskurid Võru, Lääne ja Tallinna malevast, kelle tabamused olid keskmiselt 76%–80%. Parim laskur oli aga Järva malevast A. Liiver, kelle tulemus oli 122 silma ja tabamus 81,3%. Väiksekaliibriliste püsside laskmises olid parimad Tartu, Tallinna ja Järva malev, kelle tabamused olid keskmiselt 81%–84%. Parim laskur oli Tartu malevast A. Ofrill tulemusega 255 silma ja tabamusega 85%. Üldkokkuvõttes olid parimad malevad kõikide võistluste peale kokku Tallinna, Järva ja Võru malev, kelle silmade arvud olid 1340–1394 silma. Ühe mehe keskmise tulemuse esikohtades oli suur heitlus. Kolmanda koha selles sai Võru malev 223,3 silmaga ühe mehe keskmises saavutuses. Teise ja esimese kohapeale oli suur võitlus, kuna üldkokkuvõttes oli esimese kahe vahe ainult 7 silma ning ühe mehe keskmises saavutuses ainult 0,2 silma. Esikoha sai Tallinna malev ühe mehe keskmise tulemusega 232,3 ja teise koha sai Järva malev 232,1 silmaga (ühe mehe keskmises tulemuses).

1930

- nr 29–30 lk 696 võttis Balder vastu koos teiste juhtidega jalgrattureid, kes olid 1000 kilomeetrisel matkal läbi Eesti. Retkel osales 10 jalgratturit ja matka eesmärgiks oli sõprussuhete loomine sisemaa malevatega ja nende üksustega, kodumaa tundma õppimine, Vabadussõja lahinguväljadega tutvumine ja peatumine kohtadel, kus on peetud veriseid lahinguid kauges minevikus. Matk kestis umbes kaks nädalat.
- nr 34 lk 889 külastas Balder suurtüki meeste õppusi ja lk 903 võttis Balder vastu jalgrattureid, kes olid sõidul läbi Lääne-Eesti. Suurtüki meeste õppustel viidi läbi kordusõppused ja suutükimeeste õppused kestsid umbes nädal. Jalgrattamatk läbi Eesti kestis umbes kaks nädalat ja seda alustati ja lõpetati Tartus. Retke pikkuseks oli umbes 920 kilomeetrit ja retke sõitis 23 malevlast.

- nr 37 lk 950–952 andis Balder ülevaate sügistest õppustest, mis on tulemas, ja pealikute tegevusest, aladest, ülesannetest, organiseerimisest ja paljust muust, mis võiks olla. Õppused peaksid olema õpetlikud ja need peaksid minema korda. Korda minemiseks on vaja häid pealike.
- nr 43–44 lk 1143 sõitis Balder kaasa 1930. a üldmanöövrile. Manööver toimus Jõgevas ja osavõtjaid oli umbes 700. Manöövrid kestsid 3–4 päeva ja külaliste seas olid ka kindral Laidoner ning kindral Vallenius.

1931

- nr 6 lk 128 tervitas Balder suusasõitjaid enne starti, sõidul Tallinnast Petseri. Suusaretk kestis umbes nädal ja osalejaid oli ligikaudu 10. Suusamatkal osalesid malevate parimad suusamehed.

1932

- nr 19 lk 621 oli August Kaitseliidu sügismanöövrite juhatuse staabiülemaks. Manööver kestis 2 päeva. Manööver toimus Abja-Hallistes. Manöövri üldjuhiks oli kolonel J. Maide ja staabiülema juhatajaks oli kolonel-leitnant A. Balder.

1933. a

- nr 8 lk 233 mainitakse Balderi nime, kuna ta andis õhtul peale poksivõistlusi ühele võitlejale ergutusauhinna välja. Poksi ja raskejõustiku võistlused toimusid Keilas. Osavõtjaid oli 168. Võistluste „peremeesteks“ olid kolonel A. Balder ja major K. Saar.
- nr 11–12 lk 319–320 andis Balder ülevaate õppetöö korraldamisest suvelaagris, õppustest, läbiviimisest ja paljust muust.
- nr 18 ja 19 lk 525–526 ja 557–562 andis Balder ülevaate Antsla sügismanöövrist ja sealsest olukorrast, organiseerimisest, tegevusest ja muust.
- 17. ja 18. juunil korraldas Kaitseliidu Peastaap Saaremaa põhjarannikul suure meredessant operatsiooni, millest võtsid peamiselt osa Lääne ja Saare malev. Balder oli seal aga operatsiooni staabiülem. Operatsiooni juht oli kolonel Jaan Maide. Operatsiooni jälgis kindralmajor Johannes Roska, kes oli Kaitseliidu ülem sellel ajal.

1934

- nr 7 lk 224–226 mainitakse Balderi nime malevate pealike koosolekul, suurtükiväe pealikute laagris, kus ta kandis ette Kaitseliidu õppemäärustiku ja viimasena jälgis ta laskeharjutusi suurtükiväe pealikute laagris. Suurtükiväe pealike kursused kestsid 5 päeva ja kursuseid korraldas Kaitseliidu Peastaap. Osalejaid oli umbes 35. Kursustel oli ka Kaitseliidu ülem kindral J. Roska.
- nr 13 lk 394 mainitakse Balderi nime artiklis, mis räägib pealikute Palermo laagrist, kus Balder esitas ühe kõne. Laager kestis peaaegu nädal aega ja osalejaid oli umbes 30 õppegruppi. Laagrit külastasid ja avasid kindral J. Roska, kolonel J. Maide, kolonel J. Vende, kolonel G. Vaher jt.
- nr 15–16 lk 462 mainitakse Balderit teksti sees külalisena osalevat laskevõistlustel. Laskevõistlused kestsid kaks päeva ja laskevõistlus toimus eestlastel Mustamäel ja soomlastel Turus. Osalejatest oli 20 laskurit Eestist ja 20 laskurit Soomest. Kokkuvõttes võitis Eesti sõjapüssi laskmises 155 silmaga ja väiksekaliibri püssi laskmises võitis Soome 68 silmaga ning kahe võistluse peale võitis Eesti 87 silmaga.
- nr 17 lk 495 ja 496 andis Balder ülevaate Neeruti sügismanöövrite ettevalmistusest, eesmärkidest, olukorrast, käigust ja tegevusest. Sügismanööver toimus Neerutil ja kestis umbes 2 päeva.
- nr 19 lk 563 on Balderist tehtud üks šarž, sest artiklis oli tema Neeruti manöövrite üldjuht. Manööver toimus kaks päeva ja osavõtjaid oli umbes 10 patareid. Manöövri üldjuhiks oli kolonel-leitnant Balder ning sinise poole juhiks oli kolonel G. Vaher ja valge poole juhiks oli major R. Lints.

1935

- nr 3–4 lk 106 oli Balder külalisena Kaitseliidu suusatamise võistlustel Elvas. Suusatamisvõistlused nagu enne öeldud toimusid Elvas ja osalejaid oli üldarvult 500. Suusavõistlused toimusid kahel päeval ja kavas olid 10 km patrullsuusatamine ühes laskmisega, 18 km suusatamine, 30 km suusatamine ja palju muud.
- nr 14 lk 478 oli Balder avamas esimest üleriigilist Noorkotkaste laagrit. Laager kestis nädal aega ja toimus Pirital. Osalejaid oli 1250 noorkotkast.

1936

- nr 7 lk 198–200 andis Balder ülevaate nõukogude vene laskespordist ja selle tegevusest, varustusest, arvudest ning ülesannetest jne.

- nr 20 lk 713–717 andis Balder ülevaate Sakala sügismanöövritest ja nende tähtsusest, ettevalmistusest ja organisatsioonist, olukorrast ja käikudest, ettevalmistusest ja tegevusest jne.
- nr 23 lk 833 mainiti Balderi nime mereüksuste pealikute kursusel, kuhu Balder läks koos kolonel Maidega kursuse avamist vaatama ning kursuse avas kindral Reek.
- viidi läbi kolmepäevane kursus Tallinnas ning eestvedaja oli August Balder õppe- ja spordipealikuna. Kursuse avas kindralmajor Nikolai Reek. Kaitseliidu eest tervitas soojade sõnadega kolonel Jaan Maide. Kursusel osales 200 meest.

1937

- nr 7 lk 218 oli Balder ühe pildi peal koos Kaitseliidu Ohvitserikoguga ja teise pildi peal lk 217 koos teiste instruktoriga patrullvõistlusel.
- nr 20 lk 618–619 andis Balder ülevaate malevate pealike sүgisesest koosolekust, malevate plaanidest, võistluste tulemustest ja ka malevate tulevikust, kuidas edasi minna ning kuidas tulevikus malevate varustus ja suurus muutub.
- nr 22 andis Balder ülevaate jao lahingu väljaõppest ja patrullvõistlustest, võistluste raskusest, ülesannetest. Ta andis ka ülevaate jao lahingu väljaõppe tegevustest.

1938

- nr 1 andis Balder ülevaate Kaitseliidu lahinguväljaõppe võistluste eesmärkidest, tegevustest, ülesannetest ja ka distantsidest.
- nr 2 andis Balder ülevaate Kaitseliidu suusaspordist 1937/1938 ja suusaspordi tegevustest, võistlustest ja suusavõistluste distantsidest ning ka aegadest.
- nr 15 andis Balder ülevaate Kaitseliidu eelseisvast õppetegevusest ja selle ülesannetest ning ka lootustest. Ta kirjutab seal, kui tähtis on, et Kaitseliidus toimuks õppe edasi ja kuidas saaks seda olukorda parandada.
- nr 20/21 andis Balder ülevaate Kaitseliidu tegevustest, õpingutest ja ka ülesannetest, mis anti õpilastele Kaitseliidus, et neist saaksid kodanikud, kes on riigikaitset ja sõjaväeliselt tugevad ja kindlad.

1940

- nr 3–4 andis Balder ülevaate KL suusatamise võistlustest Viljandis ja võistluste parimatest, auhindadest, osalejatest ja korraldajatest.

- nr 5 andis Balder ülevaate Tartu-Tallinna teatesuusatamisest, selle osalejatest, võistluse parimatest, auhindadest, eesmärkidest ja ka olukorrast.

Lisa 21. August Balderi kirjutatud muid artikleid ajakirjas Kaitse Kodu!

1926

- nr 8 ajakirjas lk 250–254 kirjutab Balder artikli pealkirjaga „Miks ei ole kommunism läbiviidav ühiskondlikus elus?“, kus ta andis ülevaate selle põhipõhjustest, kommunismist, kommunismi eesmärkidest ja paljust muust.
- nr 17 ajakirjas lk 719–722 kirjutab Balder artikli pealkirjaga „Mälestusi endisest Kaitseliidust. 1918. ja 1919. aasta.“, kus ta andis ülevaate oma mälestustest, tegevustest siis, Kadrina Kaitseliidust ja paljust muust.

1928

- nr 10–11 ajakirjas lk 506 kirjutab Balder artikli pealkirjaga „Harjutagem vaimu ja keha isamaa tarvis“, kus ta andis ülevaate vajadusest endid arendada kehakultuuris, kehalises kasvatuses, riigikaitses ja paljudes muudes teemades.

1929

- nr 18 ajakirjas lk 437–440 kirjutab Balder artikli pealkirjaga „Rahva kehalisest kasvatuses“, kus ta andis ülevaate sporditegevuses osalevate liikmete arvust, eesmärkidest, tulemustest, eri spordialadest ja paljust muust.
- nr 19 ajakirjas lk 460–463 kirjutab Balder ühe artikli pealkirjaga „Seltskondlikud riigikaitses organisatsioonid. Nende tekkimine ja tähtsus riigikaitses elus.“, kus ta andis ülevaate riigikaitses organisatsioonide liikmete arvust, tegevusest, eesmärgist ja paljust muust.
- nr 22 lk 524 andis ta ülevaate 1928./1929. a tegevusest Peastaabi õppe- ja spordipealikuna ning 1929. –1930. a tegevuskavast, uuest spordi keskkubi juhatuses ja paljust muust.

1930

- nr 31–33 ajakirjas lk. 829 kirjutab Balder ühe artikli Kaitseliidust ja meie riigikaitses, mis põhineb Balderi Kõrgema Sõjakooli väitekirjast ehk lõputööst.
- nr 37 ajakirjas lk 950–952 kirjutab Balder ühe artikli sügistest õppustest, kus ta andis lühidalt ülevaate pealike tegevusest, aladest, ülesannetest, organiseerimisest ja paljust muust.

1931

- nr 44–45 ajakirjas lk 986 kirjutas Balder ühe artikli Poola Küttide Liidust, kus ta andis ülevaate juhtkonnast, ülematest ja muudest tähtsamatest detailidest.

1932

- nr 19 ajakirjas lk 621 kirjutas Balder ühe artikli Kaitseliidu sügismanöövritest, kus ta andis ülevaate toimuvast, ülesannetest ja juhatusest ning ka muudest teguritest ja asjadest.

1933

- nr 11–12 ajakirjas lk 319–320 kirjutas Balder artikli õppetöö korraldamisest suvelaagris, kus ta andis ülevaate õppetöö korraldamisest, õppustest, läbiviimisest ja paljust muust.
- nr 17 ajakirjas lk 498–500 kirjutas Balder artikli jalaväe uuest eeskirjast, kus ta andis ülevaate muutustest, uuendustest ja muust.
- nr 18 ja 19 ajakirjas lk 525–526 ja 557–562 kirjutas Balder artikli Antsla sügismanöövrist ja andis ülevaate sealsest olukorrast, organiseerimisest, tegevustest ja muust.
- nr 20 ajakirjas lk 590–594 kirjutas Balder artikli Kaitseliidu õppetegevusest 1933./34. aastal, kus ta andis ülevaate väljaõppest, õppustest, üritustest ja muudest tähtsamatest asjadest.

1934

- nr 7 ajakirjas lk 218–220 kirjutas Balder ühe artikli üksikmehe taktikalistest õppustest võistluse alusel, kus ta andis ülevaate ülesannetest, eesmärgist, auhindadest ja paljust muust.
- nr 17 ajakirjas lk 495 ja 496 kirjutas Balder artikli Neeruti sügismanöövritest, kus ta andis ülevaate nende ettevalmistusest, eesmärgist, olukorrast, käigust ja tegevusest.
- nr 22 ajakirjas lk 663 kirjutas Balder esimesest detsembrist 1924. a, mis sel päeval juhtus, tähtsamates asjadest ja muust.

1935

- nr 11–12 ajakirjas lk 374–380 kirjutab Balder artikli 1924.–1934. a Kaitseliidust, kus ta andis ülevaate Kaitseliidu süsteemidest, juhtidest, korrast, ülesannetest ja vägede suurustest.
- nr 19–20 ajakirjas lk 635–636 kirjutab Balder ühe artikli teemal „Kaitseliit meie riigikaitse elus“, mis on võetud ja kirjutatud ülesse Balderi Kõrgema Sõjakooli väitekirjast.

1936

- nr 7 ajakirjas lk 198–200 kirjutab Balder artikli Nõukogude Vene laskespordist, kus Balder andis ülevaate selle tegevusest, varustusest, arvudest ning ülesannetest jm.
- nr 10 ajakirjas lk 311–313 kirjutab Balder artikli ilmast ja selle ennustamisest, kus andis ülevaate peamistest mõõtühikutest, mõõtmis viisidest ning ilma ennustamisest jm.
- nr 20 ajakirjas lk 713–717 kirjutab Balder artikli Sakala sügismanöövritest, kus ta andis ülevaate nende tähtsusest, ettevalmistusest ja organisatsioonist, olukorrast ja käikudest, tegevustest jne.

1937

- nr 5 ajakirjas lk 151–153 kirjutab Balder ühe artikli Noorkotkaste tegevuse arenemisest, kus ta andis ülevaate nende laskeasjandusest ja laskmisest, spordist, aiandusest ja koduillustamisest ning põllutööst, telefonist ja raadiost, topograafiast ja viimasena kirjandusest.
- nr 9 ajakirjas kirjutab Balder ühe artikli relvade hooldamisest Kaitseliidus, kus ta kõneles relvade osadest, eri relvadest, hooldusvahenditest, hooldamisest ja ka mitte hooldamise karistustest.
- nr 17 ajakirjas kirjutab Balder ühe artikli pealkirjaga „Kaitseliidu sүgise tegevuse eel“, kus ta kõneles Kaitseliidu tegevusest suvel, mis suvel Kaitseliit tegi ja mis Kaitseliit hakkab tegema sүgisel, kui sүgisene tegevus hakkab.
- nr 20 ja 22 ajakirjas avaldas Balder ühe artikli mõlemas numbris.
Nr 20 ajakirjas avaldas ta artikli malevate pealike sүgisesest koosolekust, kus ta kirjutab malevate plaanidest, võistluste tulemustest ja ka malevate tulevikust, kuidas edasi minna ning kuidas tulevikus malevate varustus ja suurus muutub.
Nr 22 ajakirjas kirjutab Balder artikli jao lahingu väljaõppest ja patrullvõistlustest, kus ta andis ülevaate võistluste raskusest, ülesannetest ja ka jao lahingu väljaõppe tegevustest.

1938

- nr 1 ja nr 2 ajakirjades kirjutas Balder mõlemas ühe artikli.
Nr 1 ajakirjas kirjutas Balder artikli Kaitseliidu lahinguväljaõppe võistlustest, kus ta kõneles võistluste eesmärkidest, tegevustest, ülesannetest ja ka distantsidest.
Nr 2 ajakirjas kirjutas Balder oma artiklis Kaitseliidu suusaspordist 1937/1938, kus ta andis ülevaate suusaspordi tegevustest, võistlustest ja suusavõistluste distantsidest ning ka aegadest.
- nr 15 ajakirjas kirjutas ta Kaitseliidu eelseisvast õppetegevusest ja selle ülesannetest ja ka lootustest. Ta kirjutas seal, kui tähtis on, et Kaitseliidus toimuks õppe edasi ja kuidas saaks seda olukorda parandada.
- nr 20/21 ajakirjas avaldas Balder artikli pealkirjaga „Kaitseliidu õppetegevuse radadelt“, kus ta kirjutas Kaitseliidu tegevustest, õpingutest ja ka ülesannetest, mis anti õpilastele Kaitseliidus, et neist saaksid kodanikud, kes on riigikaitselt ja sõjaväeliselt tugevad ning kindlad.

1939

- nr 1 ajakirjas kirjutas ta Kaitseliidu tegevusest 1938. aastal ning Kaitseliidu eelarvest, tegevusest ja abirahade suurustest.

Lisa 22. 1926. a ajakirjas Sõdur nr 10–11 August Balderi kirjutatud artiklid „Käsk ja selle täitmine“

August Balder kirjutas 1926. a ajakirjas Sõdur nr 10 lk 222–224 ja nr 11 lk 245–248 artiklid pealkirjaga „Käsk ja selle täitmine“. Nimetatud artikli I osas annab ta ülevaate käsust, et miks seda on vaja täita ja selle järgi tegutseda, ning kaks põhiprintsiipi. Balder kirjutas ka sõjaväelisest korrast, mida seadus täitma kutsub ja selles ka osalema. Seadus aga ei saa kodanikele kätte näidata, mis nad peavad eri olukordades tegema või kuidas tegutsema. Balder kirjutas oma artikli alguses ka käsu juriidilisest ja psühholoogilisest poolest, käsu ülesannetest ja tema osadest ning ka emotsioonidest, mis on tavaliselt kodanikel, kes on saanud teatud käsu. Alluva kohusetunnet peab Balder käsu juures kõige tähtsamaks.

Artikli keskpaigas kirjutas Balder enamasti käsu kohustatuse tingimustest, milleks oleks peamiselt formaalsed ja materiaalsed tingimused. Formaalsed tingimused on käsk ise, alluvuse vahetamine käsuandja ja saaja vahel ning käsu vorm. Materiaalsed tingimused aga oleks käsu sisu seaduspärasus ja abinõuete seaduslikkus. Ülema käsu kohustus peaks olema lihtne ja selge ega sünnitaks praktilises elus raskusi.

Artikli lõpu osas kirjutas Balder enamasti ikka käsu tingimustest. Esiteks rääkis ta seal käsu vormist ja käsu edasi andmisest ning selle viisidest, kas suuliselt, kirjalikult, käskjalgade läbi või mõnel muul viisil. Balder kirjutas ka käsu karistustest, mida võis saada käsu mittetäitmisel. Nendeks oleksid enamasti arest üheks kuni kolmeks kuuks, teenistusest välja heitmine, sunnitöö kuni kaheteist kümneks aastaks või ka kuni kuueaastane vangistus.

Kõne all oleva artikli II osas andis Balder ülevaate materiaaletest tingimustest, käskudest teenistusealal, erakorralistest juhustest ülema käsu täitmisel ja ülemate kohustusest ja vastutusest käsu täitmise nõudmisel, materiaaletest tingimustest ja käskudest teenistusealal. Balder kirjutas ka igaühe kohusetundest, aitamisest ja viitsimisest täita käsklusi, mis on antud kõrgema isiku poolt, samuti ka kuriteolisest abist käsu täitmisel ja nende tagajärgedest, kui kuritegu tuleb nähtavaks. Käskudest teenistuse alal kirjutas Balder erinevusest tavalise käsuga ja nende vahet. Käsku teenistusealal nimetatakse käsuks, mis kuulub teenistuse alasse aga tavalist käsu all mõeldakse igat käsku, mida ülem annab. Balder kirjutas ka käsu osadest, mis peavad olema teenistuse alases käsus nagu käsk peab käima sisult teenistuse kohta ning ta ei tohi olla vastuolus kõrgema ülema abstraksete nõudmistega. „Sõjaväelane peab täitma oma ülema käsku arvustuse ja nurinata,“ tõi Balder välja oma artikli algus osa lõpus.

Artikli keskosas kirjutas Balder erakorralistest juhustest ülema käsu täitmisel. Need juhused on kahju tekkimised käsutäitjale, riigile või sõjaväele. Näiteks ülem andis käsu sõja ajal liikuda edasi vaenlase poole aga terve rühm, kes pidi edasi liikuma, saab haavata või hoopis surma.

Ülematel on aga ka kohustused ka nagu sõjaväelastele, näiteks ülemad peavad olema kindlad oma otsustes ja tegema otsuseid ja andma käsked kindlalt, et need ka õnnestuksid.

Artikli lõpu osas kirjutas Balder edasi ülemate kohustest ja vastutustest käsutäitmise nõudmisel. Ülematel on kohustuseks ka mitte kästa sõjaväelasel kuritegu teha käsu täitmisel. Kui ülem aga seda seadust ei täitnud sai ta ise karistuse või ka vangistuse. Balder tegi artikli lõpus ühe lühikese kokkuvõtte, kus ta kirjutas, et distsipliin ja käsu täitmine on üksteisega seotud, ning olukordadest, mis tekivad, ühe nendest langemisel. „Ülema iga ebaseaduslik käsk ei kindlusta distsipliini, vaid langetab,“ tolle tõi Balder välja oma artikli lõpus.

Lisa 23. Artikleid August Balderist, mis ilmunud ajakirjas Kaitse Kodu! enne 1941. aastat

1928. a nr 5 ajakirjas lk 346–347 artiklis pealkirjaga „Lipu annetamine Kadrina malevkonnale“ pidas Balder piduliku kõne peale lipu õnnistamist kohaliku kirikuõpetaja poolt.

1928. a nr 10–11 ajakirjas lk 504 on Balder ühe pildi peal kus on Kaitseliidu spordi keskkлубi juhatus 1927. aastal.

1928. a nr 23 ajakirjas lk 1072 artiklis pealkirjaga „Aizsargside ülemjuht Tallinnas“ andis ülemjuht Balderile, Maidele, Roskale ja paljudele muudele Läti Kaitseliidu ristid.

1928. a nr 24 ajakirjas lk 1137 artiklis pealkirjaga „Pealikute lendkool Raplas“ selgitas Balder lühikeses kõnes „Mis on kommunism ja miks ei ole ta läbiviidav ühiskondlikkus elus?“.

1929. a nr 10 ajakirjas lk 243 loositi välja mitmeid auhindu Kaitse Kodu! aasta tellijate vahel ja loosimise juures oli peale kolonel Maide, majanduse pealiku Pullisaare, raamatupidaja Kuuskmanni ja paljude teiste juhtide ka major Balder.

1929. a nr 11 ajakirjas lk 269 artiklis pealkirjaga „Lääne maleva kompaniide pealikute informatsioonikursus“ on Balder ühe pildi peal koos kursustest osavõtjatega.

1929. a Kaitse Kodus! nr 11 lk 269 oli Balder kui õppe-ja spordi pealiku Lääne maleva kompaniide pealikute informatsiooni kursustel, kus ta esitas mitmeid loenguid, vastavaid näiteid loengute teemadel ja pidas läbirääkimisi, aga nende asemel hoopis vestles maleva pealiku ja pidi pärast seda ka selgitama.

1929. a nr 21 ajakirjas lk 487–490 kirjutas Balder artikli pealkirjaga „Osoviahim Nõukogude Vene Sotsialistlike Vabariikide Liidus.“, kus Balder annab ülevaate Osoviahimi organisatsioonist, süsteemist, vägede suurustest ja paljust muust.

1930. a ajakirjades 5–52 oli Balder vastutav toimetaja.

1930. a nr 8 ajakirjas lk 201 loositi välja Kaitseliidu poolt sõjalisi asju ja loosimise hetkel oli Balder ka seal.

1930. a nr 14 ajakirjas lk 333 pealikute kursuse avamisel pidas Balder pärast avamist ühe loengu.

1930. a nr 29–30 ajakirjas lk 696 võttis Balder vastu koos teiste juhtidega jalgrattureid, kes olid 1000 kilomeetrisel matkal läbi Eesti.

1930. a nr 34 ajakirjas lk 889 külastas Balder suurtüki meeste õppusi ja lk 903 võttis Balder vastu jalgrattureid, kes olid sõidul läbi Lääne-Eesti.

1930. a ajakirjas nr 43–44 lk 1143 sõitis Balder kaasa 1930. a üldmanöövrile.

1930. a ajakirjas nr 47–48 lk 1256 mainiti Balderit artiklis „Vabatahtlikult isamaa eest. Kalevlased vabadussõjas ja rahus elava kodumaa kaitsel.“, kus Balder oli Kaitseliidu pealike kursustel lektoriks.

1931. a nr 6 ajakirjas lk 128 tervitas Balder suusa sõitjaid enne starti sõidul Tallinnast Peterburi. 1931. a nr 33–34 ajakirjas lk 727 mainitakse Balderi nime ühe pildi all, kus ta on koos Poola kaitseväge esindajate ja Eesti esindajatega rääkimas.

1931. a nr 35–36 ajakirjas lk 784 on joonistatud Balderist üks külgvaates pilt, kui ta oli instruktorete kursuste ülem filosoof ja Kadrina murde lektor.

1931. a nr 35–36 ajakirjas samal leheküljel mainitakse ka Balderi nime ühe teise mehe juures, kes väga armastas teaduslikke diskusioone Balderiga.

1933. a nr 7 ajakirjas lk 233 mainitakse Balderi nime, kuna ta andis õhtul peale poksi võistlusi ergutusauhinna välja ühele võitlejale.

1933. a nr 16 ajakirjas lk 477 on Balderi nime mainitud raamatu „Pealik lahingus“ juures.

1934. a nr 7 ajakirjas lk 224–226 mainitakse Balderi nime malevate pealike koosolekul, suurtükiväge pealikute laagris, kus ta kandis ette Kaitseliidu õppe määrustiku ja viimasena jälgis ta laskeharjutusi suurtükiväge pealikute laagris.

1934. a nr 13 ajakirjas lk 394 mainitakse Balderi nime artiklis, mis räägib pealikute Palermo laagrist, kus Balder esitas ühe kõne.

1934. a nr 15–16 ajakirjas lk 462 mainitakse Balderit teksti sees külalisena osalevat laskevõistlustel. 1934. a nr 23–24 ajakirjas lk 752 mainitakse Balderit ühe pildi peal andmas lipu Kopli malevkonna pealikule.

1934. a nr 19 ajakirjas lk 563 on Balderist tehtud üks šarž, sest artiklis oli tema Neeruti manöövrite üldjuht.

1934.–1935. a oli Balder jälle vastutav toimetaja.

1935. a Kaitseliidu vormi dokumendis koostas Balder koos Kaitseliidu ülema Johannes Roskaga Noorte Kotkaste vormi nõuded ja riietuse.

1935. a nr 3–4 ajakirjas lk 106 on Balder külalisena Kaitseliidu suusatamise võistlustel Elvas.

1935. a nr 11–12 ajakirjas lk 377 on Balder pildi peal, kus on Kaitseliidu keskjuhatuse.

1935. a nr 13 ajakirjas lk 454 on Balder ühe pildi peal koos Poola Küttide Liidu ülemaga ja teise pildi peal ja artiklis tervitab ta esimest purilennukit Kotkas ja vaatab ka selle lendamist.

1935. a nr 14 ajakirjas lk 478 on Balder ühe pildi peal, kus ta on avamas esimest üleriigilist Noorkotkaste laagrit.

1935. a nr 17 ajakirjas lk 542 mainitakse Balderit kui ajutist Kaitseliidu ülema kohusetäitjat ühes artiklis, milles külastasid Poola küttide-mootorratturid Kaitseliitu.

1935. a nr 18 ajakirjas mainiti Balder nime ühes artiklis, kus Balder käsitles purilennu üksuste küsimusi, mis olid seotud selle organisatsiooniga.

1935. a nr 19–20 ajakirjas lk 646 mainitakse Balderit kui vastutavat toimetajat eri artiklis, mis on pühendatud „Kaitse Kodu“ kümnenndale ilmumisaastale.

1935. a nr 23–24 ajakirjas oli Balderi nime mainitud lk 807, kus oli kirjas tema raamatu pealkiri „Pealik lahingus“ ja ühe autori ehk Balderi nimi jt nimed ka, aga teisena mainiti tema nime ka lk 818, kus olid kirjas kahe nädala sündmused.

1936. a nr 7 ajakirjas on ühel pildil Balder suusavõistluste ühest juhtidest ja ühes artiklis oli kirjas, et ta oli nende võistluste peakorraldaja.

1936. a nr 21 ajakirjas mainitakse Balderi nime lk 765, kus on kirjas, et ta on Põhja malevkonna pealik ja mitu meest tema käsutuses on.

1936. a nr 23 ajakirjas lk 833 mainiti Balderi nime mereüksuste pealikute kursusel, kuhu Balder läks kursuse avamist vaatama koos kolonel Maidega ja kursuse avas kindral Reek.

1937. a nr 7 ajakirjas lk 218 on Balder ühe pildi peal koos Kaitseliidu Ohvitserikoguga ja teise pildi peal lk 217 koos teiste instruktoritega patrullvõistlusel.

1938. a nr 13 ajakirjas on Balderi nime mainitud võidupüha paraadi rivistajate seas, kus oli ka

1938. a nr 5 ajakirjas tervitas Balder ühes artiklis kergedivisjoni, kes said endale hobused.

1938. a nr 6 ajakirjas ühes artiklis kirjutati, et Balder avas ühe orkestrite kontserdi.

kirjas kolonel Maide.

1938. a nr 17 ajakirjas on Balder ka ühe teise pildi peal, kus ta jagab laske meistrivõistluste parimatele auhindasid.

1938. a nr 17 ajakirjas on Balderi nime mainitud ühe pildi juures, kus ta on koos Kaitseliidu ülema kindralmajor Orasmaa ja Kaitseliidu Peastaabi ülema kolonel Maidega Kaitseliidu laskemeistri võistlustel ning Balder on seal võistluste ülem.

1938. a nr 20/21 ajakirjas on Balder pildi peal, kus on Kaitseliidu juhtkond ja ametkond ning ta avaldas seal ka ühe artikli.

1938. a nr 22 ajakirjas mainiti Balderi nime ühe pildi alla, kus ta oli seletusi andma Kaitseliidu ülemale kindralmajor Orasmaale ja Kaitseliidu Peastaabi ülemale kolonel Jaan Maidele.

1939. a nr 1–21 oli ta toimetuse nõukogus ja lisaks sellele oli ta 1940. a nr 11/12 ajakirjas artiklis Kaitsealiidu juhtide kursuste juhataja Elvas ja nr 6/7 ajakirja artiklis Kaitsealiidu sideüksuste pealike kursuste vanem juht Paides.

1939. a nr 22 ajakirjas kirjutati Balderist, kes oli üks sõjaväe juhtidest.

Kaitse Kodu! 1940. a ajakirjas nr 2 kirjutati Balderist kui uuest KL Peastaabi ülemast.

Kaitse Kodu! 1940. a ajakirjas nr 6/7 kirjutati temast kui Kaitsealiidu sideüksuste pealike kursuste vanemjuhust Paides.

Kaitse Kodu! 1940. a nr 10 ajakirjas mainiti seda, et August Balder osales Noorte Kotkaste instruktorite õppe- ja nõupidamise päevadel.

Kaitse Kodu! 1940. a nr 11/12 ajakirja artiklis oli August Balderit mainitud kui Kaitsealiidu juhtide kursuste juhatajat Elvas.

Lisa 24. 2011. a toimunud näituse „Kolonel August Balder 120“ piltide nimekiri ja stendidest näituse avamisel tehtud fotod¹²⁶²

1. Tallinna Maleva võimla
2. Põhja Malevkonna staap
3. Järva Maleva loenguruum
4. Järva Maleva klassituba
5. Kolonel August Balder
6. Kadrina malevkonna lipu õnnistab sisse praost Gustav Beermann.
„Lipp on teile, kaitseliitlased, selleks pühaduseks, mis teid seob kohaliku seltskonnaga. Annetades malevkonnale lipu näeb Kadrina seltskond teie oma aate teostajaid. Kui teile tuleb veel võitlusesse astuda nende aadete eest ja üle elada raskeid päevi, siis tuletage meelde seda lippu, meelestage, et teie ei ole üksik, vaid teiega on rahvas.“ major August Balder, 24.02.1928
7. August Balderi koostatud suguvõsataabel
8. Vend Jüri Balder
kaupmees ja ühiskonnategelane
Kadrinas 1930. aastatel
9. Kadrina malevkonna kaitseliitlased 1936. aastal,
seisavad paremalt neljas pealik Paul Pedisson ja *tema kõrval* KLPS õppe- ja spordiosakonna pealik kolonelleitnant August Balder
10. 1937. a võidupüha rongkäik Kadrina lähedal Ristamäel Rakvere-Tapa teel
11. Võidupüha tähistamine Järvelagedal Neerutis 1928. a
12. August Balder 13. juulil 1913
13. Gümnasist August Balder
14. Rooduülem August Balder I maailmasõja ajal
15. Kaitseliidu Tallinna Maleva Põhja malevkonna ja Kadrina malevkonna liikmed 25. juunil 1937 Kadrinas,
istuvad vasakult esimene Kadrina kaitseliidu pealik Paul Pedisson ja *kolmas* Põhja malevkonna pealik kolonel August Balder
16. Kadrina malevkonna lipu naelutamine 24. veebruaril 1928
keskel seisab major August Balder (*ohvitserimundris*)
17. Köievedu ja pesapall
18. Lahinglaskmine
19. Kaitseliidu organisatsioon 1930. aastatel

¹²⁶² Kolonel August Balder 120. Näitusel asuvate piltide nimekiri [www] <https://bit.ly/2QaFtMN> (03.01.2022).

20. Suurtükiväeõppus 1934. a aprillis
21. Kaitseliidu ülem kindralmajor Johannes Orasmaa (keskel ja temast paremal), KLPS ülem kolonel Jaan Maide, KLPS õppe- ja spordiosakonna pealik kolonelleitnant August Balder suurtükiväepealikutega 1934. a aprillis.
August Balder pidas kursusel loengu teemal „Kaitseliidu Õppemäärused“
22. Eesti suusatajad Salpausseläs 1934. a märtsis. Vasakult: KLPS spordijaoskonna pealik leitnant Elmar Lepp, Jakob Tartu (Harju malev), Edgar Siitan (Harju malev), Vassili Krassikov (Narva malev), Arnold Ambach (Järva malev).
„Ebaharilikud mehed Salpausseläs olid veel Eesti suusatajad. Nii Tartu kui ka Krassikov suusatasid sisukalt viiskümmend kilomeetrit lõpuni ega olnud kaugelki viimased. See võistlusmatk õppematkana andis neile kindlasti palju.“ Suomen Kuvalehti nr 12, 1934
23. Kolonelleitnant August Balder 1933. a
24. Kaitseliidu ülem kindralmajor Johannes Orasmaa kõneleb Naiskodukaitse koosolekul 29. mail 1940.
Vasakul KLPS ülem kolonel August Balder ja NKK esinaine Erika Männik
25. August Balder vennapoeg Einoga 1950. aastatel
26. Hilja ja August Balder 1950. aastatel
27. Vennapojad Eino ja Endel 1990. aastate alguses.
Seinal ripub August Balderi portreemaal
28. August Balder koos abikaasa Hilja ja õe Anna-Lovisaga 1960. aastatel
29. Sünnikoht – Puusepa talu Ridaküla lähedal Undla (Kadrina) vallas

Kolonel August Balder

120 aastat sünnist

Sündis Ridaküla lähedal Puusepa talus Undla (Kadrina) vallas Lääne-Virumaal. Tal oli 4 venda ja 4 õde. Koolihariduse sai ta Vanamõisa vallakoolis, Rakvere linnakoolis ja seejärel Nikolai (Gustav Adolfi) gümnaasiumis Tallinnas. Lõpetas Petrogradi 2. lipnikekooli 1915. a. Oli I maailmasõja ajal rooduülemena rindel, sai haavata. Eestis sai Balder 11. novembrist 1918 Kadrina kaitseliidu pealikuks. Vabadussõjas osales ta oma kaitseliitlastega murdelahinguis kuni Rakvere tagasivallutamiseni 12. jaanuaril 1919. Märtsist kuni juulikuu lõpuni teenis 1. jalaväepolgus. Leitnant August Balderi juhitud väesalk paistis eriti silma lahingute ajal Ingerimaal 1919. a. suvel julgete rünnakutega vaenlase tagalas. 1. oktoobrist 1925 asus tolleks ajaks majoriks tõusnud Balder õppima Kõrgemas Sõjakoolis, kus kaitses väitekirja „Kaitseliidu ülesanded ja tähtsus riigikaitse seisukohalt“.

1927. aastast Kaitseliidu teenistuses, kus aastail 1928-39 oli Kaitseliidu Peastaabi õppe- ja spordiosakonna pealik. Selle kõrvalt oli ta 1934-39 Tallinna Maleva Põhja Malevkonna pealik ja korduvalt ka Kaitseliidu ülema ja KL PS ülema kohusetäitja. 1937. aastal ülendati August Balder koloneliks. 1939-40 oli 1. diviisi staabiülem, veebruarist juunini 1940 aga Kaitseliidu Peastaabi ülem. Esimese vene okupatsiooni ajal arreteeriti Balder 1940. a. juulis. Nõukogude võim mõistis talle 8 aastat vabaduskaotust, mille järel ta vabanes vangistusest. Elanud valdava osa oma elust poissmehena, abiellus August Balder 1959 Hilja Lainevool'uga, tal oli kasupoeg Kalju Neumann. Aastail 1961-1968 töötas August Balder „Eesti Põllumajandusprojekti“ maamöörtjana. Järgnevalt elas pensionärina Tallinnas, kus ta ka suri. Maetud Kadrina kalmistule.

kolonel

AUGUST BALDER VR II/3 25.10.1891 – 26.09.1973

Gümnasist August Balder

August Balder 13. juulil 1913

Rooduülem August Balder I maailmasõja ajal

Võidupüha tähistamine Järvelagedal Neerutis 1928. a.

1937. a. võidupüha rongkäik Kadrina lähedal Ristamäel Rakvere-Tapa teel

Joonis 2. Näituse „Kolonel August Balder 120“ stend Augusti haridusest ja tegevusest Kaitseliidus

Kolonel August Balder

120 aastat sünnist

Kolonelleitnant August Balder 1934. a.

Kadrina malevkonna kaitseliitlased 1936. aastal, seisavad paremalt neljas pealik Paul Pedisson ja tema kõrval KLPS õppe- ja spordiosakonna pealik kolonelleitnant August Balder

Suurtükiväeõppus 1934. a. aprillis

Kaitseliidu ülem kindralmajor Johannes Orasmaa keskel ja temast paremal KLPS ülem kolonel Jaan Maide, KLPS õppe- ja spordiosakonna pealik kolonelleitnant August Balder suurtükiväepealikutega 1934. a. aprillis. August Balder pidas kursusel loengu teemal „Kaitseliidu Õppemäärused“

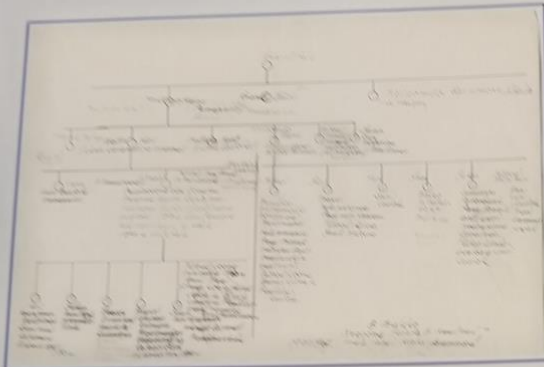

Eesti suusatajad Lahtis 1934. a. märtsis. Vasakult: KLPS spordiosakonna pealik leitnant Elmar Lepp, Jakob Tartu (Harju malev), Edgar Siitan (Harju malev), Vassili Krassikov (Narva malev), Arnold Ambach (Järva malev). „Ebaharilikud mehed Salpausselâs olid veel Eesti suusatajad. Nii Tartu kui ka Krassikov suusatasid sisukalt viiskümmend kilomeetrit lõpuni ega olnud kaugelki viimased. See võistlusmatk õppematkana andis neile kindlasti palju.“ Suomen Kuvalehti nr 12, 1934

Joonis 3. Näituse „Kolonel August Balder 120“ stend August Balderi tegevus Kaitseliidus 1930. aastatel

Kolonel August Balder

120 aastat sünnist

August Balderi koostatud suguvõsatabel

Vend Jüri Balder kaupmees ja õhiskonnategelane Kadrinas 1930. aastatel

Kadrina malevkonna lipu naelutamine 24. veebruaril 1928 keskel seisab major August Balder (ohvitserimundris)

Sünnikoht - Puusepa talu Ridaküla lähedal Undla (Kadrina) vallas. Venna Jüri pulmad 10. juunil 1912

Kadrina malevkonna lipu õnnistab sisse praost Gustav Beermann. „Lipp on teile, kaitseliitased, selleks pühaduseks, mis teid seob kohaliku seltskonnaga. Annetades malevkonnale lipu näeb Kadrina seltskond teie oma aate teostajaid. Kui teil tuleb veel võitlusesse astuda nende aadete oest ja üle elada raskeid päevi, siis tuletage meelde seda lippu, meelestage, et teie ei ole üksik, vaid teiega on rahvas.“ major August Balder, 24. 02. 1928

Kaitselidud Tallinna Maleva Põhja malevkonna ja Kadrina malevkonna liikmed 25. juunil 1937 Kadrinas. Istuvad vasakult esimene Kadrina kaitselidupealik Paul Pedisson ja kolmas Põhja malevkonna pealik kolonel August Balder

Joonis 4. Näituse „Kolonel August Balder 120“ stend August Balder ja Kadrina

Lisa 25. Kadrina kalmistul 25. oktoobril 2011. a toimunud mälestusteenistuse fotod

Joonis 1. August Balderi 120. sünniaastapäeva tähistamine Kadrina kalmistul. Mälestustseremoonial oli väljas Kaitseliidu auvahtkond. Paremalt Heiki Pajusaar, Kristjan Saaremets

Joonis 2. Muusikaliselt sisustas üritust Kadrina pasunapoiste puhkpilliansambel. Paremalt: ..., Tanel Rütman, Mart Puusepp, ..., Arne Kastemäe (tenor), Ilmar Pullerits (alt), Kulno Voolaid (trompet), Ülo Mägi (trompet), ..., Ain Funk, ..., ...

Joonis 3. Vasakult: ..., Mart Puusepp, Tanel Rütman, ..., Tanel Lään, Tiiu Uusküla, Malle Paal, Mare Madisson, Kadrina raamatukogu direktor Ene Heide ja peaspetsialist Tiiu Kaare, ..., ..., ...

Joonis 4. Parevalt: ..., Tanel Rütman, Mart Puusepp, ..., Arne Kastemäe (tenor), Ilmar Pullerits (alt), Kulno Voolaid (trompet), Ülo Mägi (trompet), ...

Joonis 5. Joonisel toonane Kaitseliidu Peastaabi teavitusjaoskonna spetsialist-museoloog Tanel Lään, kes meenutas oma sissejuhatavas sõnavõtus Kaitseliidu endisi juhte, kelle hulgas ühe väljapaistvama isiksusena on meelde jäänud kolonel August Balder

Joonis 6. Joonisel taga keskel Kaitseliidu Viru maleva Kadrina kompanii pealik Ain Funk ja ees keskel kirikuõpetaja

Joonis 7. Paremalt: ..., Arne Kastemäe (bariton, tenor), Ilmar Pullerits (alt), Kulno Voolaid (trompet), Ülo Mägi (trompet)

Joonis 8. Joonisel olev toonane Kadrina vallavanem Aivar Lankei tõdes, et Kadrinas on alati austusega meenutatud neid, omakandi inimesi, kes Eesti riigi rajamise juures seisid ja selleks oma kaaluka panuse andsid. Neeruti Seltsi esimees Tiiu Uusküla tänas KL Peastaapi, kelle esindajad olid tulnud mälestama siitkandist pärit Kaitseliidu kunagist juhti kolonel August Balderit

Joonis 9. Paremt: ..., Arne Kastemäe (tenor), Ilmar Pullerits (alt), Kulno Voolaid (trompet), Ülo Mägi (trompet)